PO TROSKÁCH ČESKÉ SLÁVY

HRADY, ZÁMKY A TVRZE ČESKÉ, JICH ZALOŽENÍ, DĚJINY, POVĚSTI A POKLADY UMĚLECKÉ.

POPISUJÍ:
V. V. TOMEK,
DOR FRANT. PÁTA, OT. SCHAFER
A JAN KAMENICKÝ.

DÍL II.

NAKLADATELSTVÍ PAVLA KÖRBRA V PRAZE
TISKEM „POLITIKY“ V PRAZE
1916.

SVOJANOV.

nejkrásnějších a nejromantičtějších krajin východočeských jest krajina svojanovská při samém již pomezí moravském. Městečko Svojanov vzdáleno jest asi 3 hodiny cesty na jihovýchod od města Poličky. Jest velice milé a přívětivé. Rozkládá se při březích potoka Jedlovského, který tudy teče dále na Moravu a sluje Křetínkou. Městečko leží v údolí, nad kterým na všechny strany vystupují do výše příkré, většinou zalesněné kopce, ze kterých bude zajímati každého hlavně vrch na severní straně městečka, na kterém jsou zbytky a rozvaliny bývalého slavného hradu Svojanova, sídla mocného pána Záviše z Falkenštejna, odkud, jakož i se sousedního vrchu Pupku otevírá se oku návštěvníkovu skvostná vyhlídka do ohromné vzdálenosti.

Z městečka Svojanova vedou na hrad dvě cesty. Jedna kratší a příkřejší, druhá delší, avšak mnohem mírnější a povlovnější. Cesty tyto jsou jen pro pěší chodce, povozem se po nich nahoru na hrad jeti nemůže. Jednak nejsou upraveny, jednak jsou velmi příkré.

Delší a mírněji stoupající cestou dostaneme se asi po čtvrthodinné volné chůzi na hrad... Na cestě ku hradu Svojanovu možno nalézti mnoho pěkných ohnivých granátů.

Hrad Svojanov byl veliký, rozsáhlý a vskutku velice imposantní. Část jeho leží již úplně v zříceninách, které však stojí každému turistovi za prohlídku.

Vyniká z nich hlavně starý palác a potom veliká věž čili hláska, která jest dosud velmi pevná a asi 30 metrů vysoká. Hnízdí v ní dnes hojně různého ptactva. Výstup nahoru je nebezpečný a velice obtížný.

Majitelem hradu Svojanova jest nyní Němec Haasche, který zde také přebývá v tak zvaném „Novém domě,“ poblíže starého hradu vystavěném. Také tu má veliké hospodářské stavení se dvorem.

Hrad Svojanov založen prý byl, jak pověst dí, od jakéhosi Svojana, podle jiných zase zpráv od krále Václava, a opět dle jiných od krále

Přemysla Otakara II., někteří pak dokonce připisují založení hradu toho pánu Závišovi z Falkenštejna.

Původně slul hrad tento „Fürstenberk", poněvadž v tehdejších dobách hradům nově založeným dávaly se vůbec názvy jenom německé.

Nejhlučněji bylo ve východních Čechách na hradě Svojanově ku konci XIII. století, neboť tenkráte patřil hrad slavnému a mocnému pánu Závišovi z Falkenštejna, který tu také po dlouhou dobu přebýval. Nejprve tu býval se svou manželkou Kunhutou. Když pak pojal za choť Jitku, dceru uherského krále Ladislava, přestěhoval se s ní taktéž na hrad Svojanov, kde žili ve velikém přepychu a královské nádheře.

Tehdy bylo na Svojanově východočeském nejvíce hlučno a veselo, jelikož se tu soustřeďoval život z celého okolí a mnoho pánů zemských sem často dojíždělo.

Sláva a vznešenost hradu Svojanova však pobledla a shasla úmrtím mocného Záviše, který, jak známo, roku 1290 na louce tak zvané „pokutní" mezi Hlubokou a Opatovicemi, dne 24. února byl popraven, asi v těch místech, kde nákladem panujícího knížete ze Schwarzenbergu postaven byl pamětní kámen s příslušným nápisem.

Smrtí ušlechtilého, avšak na výsost rázného a hrdého Záviše veškeren hlučný život na hradě vymizel a odumřel. Nicméně hrad ten byl velmi důležitým, což zvláště patrno z toho, že král náš Karel IV. počítal ho mezi ty hrady, které nikdy neměly být zastavovány.

Hrad Svojanov náležel později pánům z Boskovic. Husité též přitáhli až ke hradu a poplenili ho. Na počátku XVI. století dostal se hrad do moci pánů Trčků z Lípy a na Lichtenburce, potom pánům Žehušickým z Nestajova, po nich Zárubům z Hustiřan.

Od konce XVIII. století vystřídalo se na hradě Svojanově velmi mnoho pánů.

Hrad náležel roku 1797 Václavovi Ignácovi svob. pánu Ubellimu ze Siegburka, potom Jiřímu Haisslerovi, Martinu Dlouhému, za něhož se na panství Svojanovském našlo ložisko tuhy a zřízena zde továrna na tužky, dalším majitelem hradu byl František Diebl, František Heissig, který později se stal chuďasem a žebrati musil, Rüdiger, svobodný pán ze Stillfriedu, za něhož se na hradě povznesla továrna na tužky, hrad však příliš mnoho utrpěl, poněvadž pán jeho všude kopal, domnívaje se, že nalezne snad nějaký poklad nebo starožitnosti, pak koupil Svojanov Havlín, po něm Nesvadba, dále Kristen, za něhož hrad roku 1842 vyhořel a zničeno tam bylo přemnoho drahocenných památek.

R. 1873 koupil hrad Emanuel Sommer, od roku 1879 pak náleží Svojanov Němci Haaschemu.

Hrad Svojanov bývá dosti četně navštěvován turisty. Také často sem podnikají výlety lázeňští hosté ze Zlaté studně čili Baldy u Poličky, od Svojanova asi dvě hodiny vzdálené.

S vrchu na kterém trůni dnes rozvaliny hradu Svojanova, může se oko turistovo a výletníkovo kochati velkolepým, malebným a přímo uchvacujícím pohledem do Čech i na družnou naši Moravěnku.

Zříti celé, hojnou měrou zalesněné okolí, za pěkného a jasného počasí viděti lze i hrad Boskovický, který kdysi s hradem Svojanovem stejné

SVOJANOV.

držitele měl, uzříti možno též Králický Sněžník, část Jesenických hor a Kladské pohoří. Viděti lze odtud veliký kus našich drahých Čech a sousední, povždy milé Moravy, takže neradi loučíme se s touto opravdu skvostnou a na výsost malebnou vyhlídkou.

Hrdé a hlučné sídlo Závišovo tedy dokonalo svůj bujný a rušný život. Kolem nás mluví staleté dějiny, kamkoli jen pohlédneme. A popatříme-li

k moravské straně, zvláště k vesnici Bohuňovu, všude zříme příkré skály s bujným lesním stromovím. Proto také dostalo se tomuto koutku východočeskému krásného názvu „Českomoravské Švýcarsko."

O těchto ohromných skalách, které na hranicích Čech a Moravy jsou nakupeny, vypravuje si lid, že je sem nanesl čert. Když totiž svatí věrozvěstové Cyrill a Methoděj blížili se k české zemi, aby zde šířili víru Kristovu, čert jim v tom chtěl zabránit. Proto snášel na hranice ohromné skály a balvany, aby jim tak zatarasil cestu do Čech. Když pak viděl, že oba naši slovanští světci blíží se již ke hranicím, snášel tím více v noci tam, kudy měli jíti, balvany, aby byl do rána hotov.

Když nesl již poslední balvan, aby jím zatarasil vchod úplně, ozvalo se již ve vesnici kohoutí kokrhání. Poněvadž pak dle pověsti veškeré rejdy čertovy končí, když kohouti začnou kokrhat, tak bylo i zde. Čert nedonesl už onoho posledního kamene na zatarasení vchodu, a sv. Cyrill a Methoděj měli pak úplně volnou cestu do Čech.

Zamysleme se a pohlédneme jaksi teskllvě v ta místa, kudy kráčeli svatí věrozvěstové slovanští k nám do Čech. Obraz dějinný uniká a mizí před našimi zraky, ale srdce naše dovede cítit a věřit...

V. V. Tomek.

BYSTRÉ.

a jv. od okresního města Poličky leží v půvabném údolí město Bystré, poskytující svou polohou a silhouettou kostela a zámku pěkný pohled. Původ jeho jako mnoha jiných měst jest zahalen rouškou. U Pešiny z Čechorodu se dočítáme, že byla tu r. 1012 svedena jakási bitva v zálohách lesních, při níž byla prý ves Bystré vypálena a zpustošena a teprve později na nynějším místě vystavěna. Roku 1347 uvádí se jako farní při zřízení biskupství litomyšlského. V témže století ještě bylo povýšeno na město a nadáno znakem, o němž si Bysterští vypravují tuto pověst:

Za dávných časů, kdy Bystré náleželo ještě ke Svojanovu, rozkládal se v okolí širý pohraniční hvozd, v němž bylo velmi nebezpečno pro množství dravé zvěře. Z té příčiny Bysterští rádi a hojně odměňovali toho, kdo šelmu nějakou zabil.

Jednou šel těmi lesy statečný lovec jakýsi s penězi do Svojanova. Kráčel opatrně ku předu. Všude bylo ticho. Najednou z nedaleka zaslechl praskot větví a dupot. Z houštiny vystoupil ohromný medvěd; po několika krocích s hrozným mručením postavil se na zadní tlapy a řítil se na lovce. Ale tento obratně uskočil a vrazil zvířeti oštěp tak prudce do těla, že smrtelně zraněn klesl k zemi, kde ho lovec dobil. Na památku tohoto činu daroval

Ješek Svojanovský z Boskovic, pán na Svojanově, Bystrému do erbu na černém štítě lovce v modrém kabátě, kterak kopím na medvěda na pokraji lesa se vztyčivšího doráží.

Bystré ves s bývalou tvrzí a dvorem poplužním náleželo do roku 1583 ke Svojanovu. Václav Žehušický z Nestajova odkázal dvůr své choti k užívání. Po jeho smrti připadlo Bystré synu jeho Janovi, který si postavil novou tvrz, nynější zámek. Po něm držel Bystré bratr jeho Hertvík z Nestajova, pak vdova po něm Bohunka z Hustiřan, která zapsala je druhému choti svému Janu Bezdružickému z Kolovrat, který panství všestranně zvelebil. Zemřel r. 1604 a pohřben v Bystrém po svém přání vedle své choti.

ZÁMEK V BYSTRÉM.

Bystré připadlo pak synu jeho Vilému Jindřichovi, který špatně hospodařil a poddané týral, mzdy jim nevyplácel, a když se proti němu vzbouřili, vojsko na ně povolal. Nemohouce vydržeti poddaní utíkali ze svých statků; Vilém nutil za to Bysterské k robotám. Konečně se všem ulehčilo. Pan Vilém náhle ve Vídni zemřel a tam byl pochován. Ale za to, že nespravedlivě a krutě jednal, — vypravuje pověst — neměl po smrti pokoje. Často v noci přijíždíval na zámek černý kočár, jejž táhli černí koně nebo černí psi. V kočáře seděl všecek černý pan Vilém. I přejel pozpátku několikráte po zámeckém nádvoří a opět zmizel. Kdykoliv se objevil, nemohl v zámku nikdo spáti. Prudký vítr vždy strašně otřásal celým zámkem. — Po něm následoval strýc jeho Oldřich Frant. Libštejnský z Kolovrat, který dal Bysterským znovu vystavěti domy jejich, za války třicetileté v ssutiny obrácené. Po smrti choti jeho Lucie Otilie z Martinic zdědil Bystré její bratr Jiří Bořita hrabě z Martinic. Vdova Bořitova Johanka, roz. Gonza-

gova, prodala Bystré r. 1652 Max. Valentinovi hrab. z Martinic; roku 1677 zdědila panství manželka tohoto Anna Kateřina, roz. z Bukůvky, jejíž děti prodaly je Janovi Pavlu hrab. z Walderode; po něm koupil je kníže Jan z Lichtenšteina a zaměnil je r. 1710 s Jakubem Hanibalem říš. hrabětem z Hohenembsu za jeho panství Vaduz a Schellenberg. Rod tento vládl zde až do r. 1868, kdy Ernestinou svob. paní z Langetu vymřel i po přeslici, a jmění právem odúmrtním spadlo na císaře rakouského, který se nazývá od té doby i hrabětem z Hohenembsu.

Z památek bysterských vyniká kostel sv. Jana Křtit., který již ve stol. XIV. byl farní. Původní kostel byl gotický, ale po různých požárech a opravách r. 1721 byl až na věž zbourán. Nynější barokní chrám o dvou věžích byl vystavěn v l. 1722—23 nákladem Frant. Rud. z Hohenembsu a uvnitř zařízen do r. 1729. Je v něm velká řada obrazů ze XVII. a XVIII. století, z nichž některé mají i dosti velikou cenu uměleckou.

Jednopatrová budova farní, ozdobená spojeným znakem pánů z Martinic a z Bukůvky, vystavěna byla v l. 1690—1692.

Pěknou silhouettou vyniká budova radnice s dřevěnou vížkou s plechovou cibulí a lucernou; vystavěna byla r. 1717—19 po požáru radnice staré (r. 1715).

Nás nejvíce zajímá zámek, pnoucí se malebně na návrší nad potokem východně od města. Nazván byl také „Frischberg", ale jméno to se neudrželo. Vystavěl jej — podle Aug. Sedláčka — kolem r. 1547 Jan Žehušický z Nestajova, — podle Schalfra — asi r. 1580—84 Jan Bezdružický z Kolovrat s ženou Bohunkou Zárubovou z Hustiřan. U zámku na místě bývalé tvrze vystavěl Max. Valentin v l. 1654—55 t. zv. menší zámek.

Zámek je znamenité a veliké stavení o jednom patře, jehož tři křídla tvoří obdélný dvůr, uzavřený na straně čtvrté kolnami. Býval dříve opatřen v průčelí věží, která byla r. 1833 snesena a hodiny z ní byly dány do Limberka na kostel.

Severní a západní křídla zámecká zachovala se v disposici i vnějšku v původním stavu, na stěnách dosud spatřujeme rustiku i sdružená okna.

Strany do nádvoří otevřeny v přízemí obloukovými arkádami na hranolových pilířích. V prvním patře jsou arkády částečně zazděny, z jedné části zřízena kaple Panny Marie, nad jejímž vchodem je plastický znak pánů z Hohenembsu. Vnitřek upraven na počátku XVIII. stol., při čemž místnosti valeně sklenuty; také jižní křídlo a menší část křídla západního zmodernisovány. Ve velkém sále je krásný strop štukový se znaky pánů z Hohenembsu, s vojenskými trofeji; malbu stěn zde i v ostatních pokojích panských a kaple provedl v l. 1853—54 bavorský malíř Edv. Schwoisser. V dřívějších dobách vynikal z pokojů zámeckých t. zv. pokoj modrý, zařízený pro případ návštěvy císaře rakouského.

Ve velkém sále, v pokojích a po chodbách rozvěšena jest obrazárna

hrabat z Hohenembsu, kteří přenesli ji sem r. 1803 z paláce Vaduzského ve Vorarlbergu. Obrazů je celkem 92; z autorů podepsán jen na třech Anthoni Bois Antwerpianus; z nich je 75 podobizen členů rodiny z Hohenembsu a příbuzných (ze XVI. až XIX. stol.), 5 krajinomaleb (ze XVI. až XVIII. st.), 7 obrazů svatých, 2 obrazy zvířat, 2 allegorie a jedna historická scéna. Ze všech pro české umění má zajímavost jedině kopie zbraslavské Madonny na prkně malovaná roku 1648 s latinským nápisem (v zámecké kapli). K zámku přiléhá na jihu poplužní dvůr „Ratejna“, na severu rozsáhlý anglický park, založený r. 1850—52 od Ernestiny de Langet. Celek je roztomilý koutek východních Čech. *Dr. Fr. Páta.*

ZÁMECKÉ NÁDVOŘÍ V BYSTRÉM.

NOVÉ HRADY.

Jedním z hojně navštěvovaných míst na Východočesku jest v nynější době také městečko Nové Hrady u Vysokého Mýta, rozložené v pěkném údolí poblíže jehličnatých lesů a roztomilých zákoutí v hejtmanství vysokomýtském. Městečko Nové Hrady rozkládá se při úpatí kopce, na kterém stával kdysi hrad, který měl název Nový Hrad. Hrad ten jest historicky na výsost památným.

Na malé zříceniny Nového Hradu vede z městečka samého nejlepší cesta od farního kostela. Odtud stoupáme stále výš a výše po cestě, podél které zřízena jest pěkná křížová cesta, která se každému nadmíru zamlouvá a velice líbí. Asi po 10 minutách chůze dostaneme se nahoru. Mnoho však neshlédneme. Uvidíme zde příkop, náspy a několik menších zdí. To jest všecko, co zde zůstalo po bývalém slavném hradě.

Zbytky, které tu zůstaly, jsou opravdu velice skrovné, poněvadž většiny kamení z bývalého Nového Hradu užito bylo ku stavbě rozsáhlého zámku dole v městečku samém, který jest nyní nejvýznačnější budovou novohradskou.

Nový Hrad byl dosti velikým. Teprve v druhé polovici XVIII. století vzal za své, když počal se stavět zámek v městečku samém.

Vrch či kopec, na kterém Nový Hrad dříve stával, jest nyní porostlý jehličnatými a listnatými stromy. Na kopci tom jest na výsost milo a roztomilo a krásně se tam v době letní odpočívá v bujné trávě ve stínu mohutných stromův. Vládne zde úplné ticho a velebný klid, proto turista s radostí spěchá v tato milá a památná místa, zde si rád usedne a pohoví a prožívá bezstarostné, příjemné chvíle.

Tedy jen několik zdí zde pozůstalo po bývalém rozsáhlém hradě! Dnes bují na nich tráva, hloh, menší stromky, keříky a bodláčí. Odtamtud otevírá se také oku turistovu velmi příjemná a poutavá vyhlídka na celé městečko dole pod kopcem v údolí rozložené . . .

Sedíme na trávníku na kopci, kde dříve Nový Hrad stával, a vzpomínáme jeho dějin . . . Tam, kde nyní stojí Nové Hrady, bývala dříve vesnice Boží dům zvaná. Ve XIII. století byla majetkem kláštera v nedalekých Pod-

NOVÉ HRADY.

lažicích u Chrasti. Panství Podlažické dostalo se později, tedy také i Boží dům, Janovi Pardusovi z Vratkova, po něm Zdeňkovi z Postupic a jeho rodině.

Za pánů Kostků z Postupic vystavěn byl nad osadou Božím domem, nynějšími Novými Hrady, pevný hrad, jemuž říkalo se Nový Hrad. Název

PRŮČELÍ ZÁMKU NOVOHRADSKÉHO.

ten přešel potom také na osadu pod ním rozloženou, která se počala nazývati Nové Hrady.

Páni Kostkové drželi Nový Hrad dosti dlouhou dobu, zastavivše jej pouze na kratičký čas. Posledním pánem z rodiny Kostků z Postupic, kterým Nový Hrad náležel, byl Bohuš Kostka, který zemřel roku 1557. Po něm připadl hrad tento králi českému a od něho postoupen byl Janu Žateckému z Vejkrštorfu. Potom držel Nový Hrad syn jeho Vojtěch, pak sestry Anna a Anežka z Vejkrštorfu. Tyto se rozdělily o dědictví tak, že Nový Hrad připadl Anně, jež se provdala za Ferdinanda Švihovského z Ryzemburka. Tímto pánem byl Nový Hrad po smrti Anny postoupen Mikulášovi z Lobkovic. Tento zůstavil po sobě syna Jana Viktorina, Mikuláše a dceru Annu. Poněvadž byli nezletilí, spravoval vše jejich strýc Ladislav z Lobkovic. Později uvázala se v držení panství Novohradského Anna, která zemřela roku 1604.

Po její smrti dostal Nový Hrad její muž Pavel Sixt z Trauttsonu, hrabě na Falkenštejně, rytíř tovaryšstva zlatého rouna, který požíval tehdy u krále veliké obliby. Když se s králem pro něco nepohodl, odstěhoval se na Nový Hrad a zde trávil další svůj život. Smrt stihla ho roku 1620.

Potom drželi Nový Hrad a celé panství jeho potomci až do roku 1750, vyjímaje pouze kratičkou dobu na počátku 30-leté války.

Bouře válečné, které stihly naši českou vlast, dolehly plnou měrou i na Nové Hrady. Hrad utrpěl velmi značně od žoldáckého, sveřepého vojska, které tudy několikráte táhlo, vše ničilo a loupilo.

Jak dlouho Nový Hrad na kopci nad městečkem stál, určito není. Jisto však jest, že hrad roku 1750 ještě stával a byl dosti zachovalý. Poslední rána dolehla naň za rodiny Trauttsonovské. Ta totiž prodala hrad vrchnosti nové a sama odstěhovala se jinam. Nová pak vrchnost na panství Novohradském přebývati chtěla, na hradě samém však už nemohla nebo snad i nechtěla. Proto umínila si, že si vystaví obydlí v městečku samém, což také provedla. Nový Hrad na kopci dala rozbourat, a kamene z něho použito bylo ku stavbě nového zámku v městečku samém.

Novému Hradu dostalo se tedy opravdu smutného údělu a konce jako mnohým jiným českým krásným a památným hradům. Hrad byl nemilosrdně rozbourán a vše odvezeno pryč.

Jest to smutný úkaz za nynější doby, že starých hradů málokdo si váží, každý jen je boří a ničí, a přec jsou to svědkové našich slavných časů, jsou nejvýš skvostnou a roztomilou ozdobou celé krajiny!

Tedy Nový Hrad byl rozbořen a ztroskotán. Kdo dnešního dne zavítá na kopec, kde Nový Hrad hrdě a sebevědomě po okolí svém se rozhlížel, nikdy by neřekl, že tu ještě před 150 lety stával a vévodil úplně zachovaný hrad. Každý věru by myslel, že tam už aspoň před čtyřmi nebo více stoletími veškeren ruch a život utuchl. Tempora mutantur! Časy se mění!

Trochu déle zdrželi jsme se u Nového Hradu a o jeho dějinách poněkud obšírněji jsme se zmínili a to především z toho důvodu, že na zříceniny ony, na onen kopec přichází hojně turistů českých a rovněž i letní hosté z městečka Nových Hradů často sem si zajdou. Nechť tedy alespoň něco mohou se dověděti z dějin hradu kdysi tam stávajícího . . .

Vzduch čistý a zdravý, lesní vůní prosycený, vane nám za letní doby příjemně a něžně v tvář, jakoby setříti chtěl drsnost a zlobu doby a vynahraditi chtěl svým luzným ševelem onen příšerný skřipot lopat a pronikavé rány motyk, které kdys rvaly a drásaly na zdravém těle šedého hradního jestřába . . . *V. V. Tomek.*

BRANDÝS NAD ORLICÍ.

Tři slavná jména v dějinách českých připomíná nám Brandýs nad Orlicí. Nejprve jest to slavný válečník Jan Jiskra z Brandýsa, který bojoval v Uhrách pro královnu Elišku a Ladislava Pohrobka; kolébka jeho stávala prý v chalupě čís. 159 v „dole pod starým hradem“. Druhý slavný rodák brandýský je Karel starší ze Žerotína, přívrženec a ochránce Jednoty českých bratří, která zde mívala sbor, a třetí je biskup bratrský Jan Amos Komenský, který po mnohých protivenstvích zde v Brandýse pod Klopoty došel útulku, v němž napsal „Labyrint světa a ráj srdce“.

V malebném údolí řeky Tiché Orlice rozloženo je romantické městečko, obklopené téměř se všech stran hustými lesy, těsně k městu přiléhajícími. Nad zeleň ovocného stromoví, z něhož prosvítají bílé štíty domů a vížky vil, vypínají se zříceniny starého hradu brandýského na vysokém, příkrém ostrohu. Přístup k hradu býval obtížný, s vozem skoro nemožný. Dnes lze vystoupiti na hrad jednak pohodlnou stezkou za starým „kamenným“ mlýnem, nebo starodávnou cestou hradskou od radnice až k temeni hradiska, a k tomu místu, kde souvisí ostroh se severní hornatinou. Zde staneme před bývalým širokým a hlubokým příkopem, přes nějž vedl zvedací most; dnes není ani památky po mostě a příkop je zasypán, takže lehce přejdeme do bývalé první brány a jí na předhradí. Odtud ve staré době přecházelo se po padacím mostě do druhé brány, jež se nacházela ve hradbě, opatřené zábradlím. Podle čtverhranné věže na levo na skále stojící dostal se příchozí do předního hradu, za nímž byl třetí příkop, méně již hluboký,

HRAD V BRANDÝSE NAD ORLICÍ.

ale přece vždy tak způsobilý, aby mohl překážeti nepříteli, kdyby až sem vnikl. Za ním byla opět brána, jíž se prošlo do zadního hradu, který obsahoval pouze samotný palác.

Podoba zadního hradu byla podkovovitá, což ukazuje na založení jeho na rozhraní XIII. a XIV. stol. Mohutné zdi tu posudční do výše; kromě dvou velikých oken není tu viděti jiných otvorů, poněvadž neměl palác hradeb venkovských; svrchní část paláce s okny dávno se již sesula. K obraně byla tu také veliká věž v levém rohu hradu.

Z popsaného vidíme, že hrad se skládal ze čtyř částí: předmostí, předhradí, předního a zadního hradu, a to vše leželo v jedné čáře za sebou tak, jak úzké hradisko — ostroh dovoloval. Tím se liší hrad brandýský od jiných hradů středověkých. Aby hrad byl zabezpečen proti nepříteli, byly proto zřízeny ony troje příkopy a kolikeré věže.

Pokud zříceniny ukazují, byl hradní palác prosté architektury, ale za to pevný. Pod jižní zdí paláce zachovaly se posud dva dobře sklenuté veliké sklepy.

Hrad se poprvé připomíná ke konci století XIII., kdy počíná se údolí řeky Orlice zalidňovati. Tehdy oblíbil si nějaký vladyka hradiště brandýské a postavil tu pevný hrad, jemuž dal podle tehdejšího zvyku název německý. K r. 1289 připomíná se Jindřich z Brandýsa. Od r. 1360 drželi zboží brandýské páni z Boskovic, kteří je skorem po celé století drželi. Po nich nějakou dobu tu seděl Smil Holický ze Šternberka, ale již okolo r. 1450 přešel Brandýs v majetek Kostků z Postupic, pánů na Litomyšli; z nich Jan prodal jej roku 1506 panu Vilému z Pernštejna, který ihned po koupi kázal zbořiti hrad, a panství, pozbyvši takto svého středu, připojeno bylo k Potštýnu. Syn jeho Jan prodal r. 1544 větší část bývalého panství Bohuši Kostkovi z Postupic, jemuž král Ferdinand za odboj r. 1547 odňal skoro všecky statky a za obydlí mu vykázal Brandýs. Poněvadž tu neměl příbytku, musil starý hrad spustlý opět opravit. Pro delší však bydlení vyžadoval hrad nákladnějších oprav. Buď proto nebo že byl přístup k hradu nesnadný, upravil si pan Bohuš dům panský dole v městečku.

Po smrti jeho 1557 prodal král panství vdově po něm, paní Libuši z Lomnice, která poslední vůlí odkázala je Janovi ze Žerotína, svému synu z prvního manželství. Jan byl z nejhorlivějších přívrženců Jednoty a zakladatelem slavné tiskárny kralické. Zemřel r. 1583 a pochován v hrobce na Loukoti, kterou sám vystavěl a nad ní i kostelík. Z nástupců jeho nejznámější je Karel st. ze Žerotína, spisovatel „Apologie". Z rodu Žerotínů přešel Brandýs do rukou Marie Zárubovny z Hustiřan, která roku 1652 jej prodala hraběti z Trautmannsdorfu, jehož rod tu byl až do r. 1806. Od té doby vystřídalo se tu několik majetníkův, až r. 1869 koupili jej Parishové, páni na Žamberce, kteří jej drží posud.

Již v polovici XVI. stol. byl vystavěn v městečku, jak již svrchu řečeno,

pohodlnější panský dům, který se ještě r. 1652 připomíná. Nynější zámek u řeky Orlice vystavěn až v polovici XVII. stol. na místě zbořeného konventu a školy Českých Bratří. Počátkem XVIII. století byl zámek značně spustlý, že hraběnka Rottalová chtěla si vystavěti nový zámek u Mostku, který však dostavěn nebyl. Zámek ve městě byl opraven teprve r. 1781 za hraběte Frant. Norberta z Trautmannsdorfu, pak r. 1818 za K. Blažka, který zvětšil okna a pavlač na jihu přestavěl. Je to prostá obdélná budova o jednom patře, krytá mansardovou střechou s vikýři. V severním průčelí zazděn portál; loggie v přízemí jižního průčelí jsou částečně zazděny. Zahrada rozkládající se na jih k řece je nyní pustá. *Dr. Fr. Páta.*

ŠTĚPÁNOV.

Jdeme-li od starého městyse Libice a jejího zámku (viz tento) na východ, dovede nás okresní silnice, vroubená lepými štěpy a švestkami, až do Štěpánova, asi 3 km. od Libice vzdáleného. Zde spatřujeme pěkný zámeček, který vypíná se na místě někdejší tvrze. Tvrz tato založena byla pánem Alešem Předbořským z Předboře ve století XVI. Jmenovaný zámek, který zbudován jest na zapadlém rovu někdejší tvrze, představuje nám jednopatrovou budovu, pocházející ze II. poloviny XVIII. věku. Z části jest obrácena do zahrady se souterrainem, taškami krytá a plechovou věžičkou ozdobená, s kaplí Panny Marie.

Allodiální statek jest tou dobou ve vlastnictví Terezie Wünschové. Jinak se Lhotkou Hařilovou přísluší ke katastrální obci Bezděkovu ležící na pravém břehu řeky Doubravky, kde stávala již v XVII. století tvrz, na které sídlel po vyhoření tvrze ve Štěpánově roku 1626 pan Albrecht Hylebrandt Lukavský z Lukavice.

A dnes všechny ty tvrze, kterými hojně vyzdoben byl celý zdejší kraj, dávno zmizely, zapadly a bývalá hlučná a pevná sídla zpustla. Zpustla navždy. Snad tak psáno bylo ve velké knize Osudu. *V. V. Tomek.*

ZÁMEK V ŠTĚPÁNOVĚ.

SEČ.

Městečko Seč rozkládá se v nejzápadnějším cípu okresu Nasavrckého v blízkosti zřícenin Vildštejna a Ohbí. Bývala sídlem vladyk ze Seče, z nichž se r. 1318 připomíná Svěnek ze Seče, v pol. XV. stol. Jan ze Seče, ale již poč. XVI. stol. se připomíná Seč jako část zboží ohebského a náleží Trčkům z Lipy. Vilém Trčka prodal r. 1555 panství Robmhápům ze Suché, z nichž je od r. 1564 držel Václav.

Poněvadž v té době vinou Trčků hrad Oheb byl již pustý, zřídil Václav Robmháp v Seči dvůr a vystavěl si tu prostý dům k obývání. Odtud zboží kdysi ohebské nazývalo se sečským. Od tohoto koupil r. 1583 panství sečské Albrecht Bryknar z Brukštejna. Syn jeho Albrecht vyměnil je roku 1596 za panství tismické s Karlem Zárubou z Hustiřan.

Karel Záruba přestavěl jednoduché sídlo po Václavu Robmhápovi na zámek. Po bitvě bělohorské r. 1628 nástupce Karlův, nechtěje se zříci své víry, prodal panství sečské Frant. de Couriers a odešel do ciziny. Nový majitel spojil je s Nasavrky, jichž byl před tím získal a s nimiž Seč sdílela další osudy.

Bývalý zámek slouží nyní za obydlí nájemce dvora a za sýpky. Do dvora vede prostranná brána kvádrovaná; na pravo jest stavení hospodářské, na levo zámek, jehož vnitřek jest spustlý, klenutí dávno propadlo, a ostění vlašských krbů, které zde bývaly, vylámáno. Do jednopatrové budovy vede krásný portál, dobře tesaný, ač nyní již sešlý, z pískovce. Po stranách vchodu polokruhem zavřeného kanelované sloupy, na nichž spočívá kladí, nad tímto tympanon polookrouhlý, korunovaný dvouhlavým orlem; po stra-

ZÁMEK V SEČI.

nách rytířské postavy; v tympanonu, rozděleném hermou dva znaky: Zárubovský a Valdštejnský, s českými opisy a letopočtem 1610. Nad portálem zazděné dvojité renaissanční okno.

Takový byl osud panského sídla. *Dr. Fr. Páta.*

OHEB.

Mnohem více zachovalo se z rozsáhlejšího hradu Ohebu, nyní lesem zarostlého; zbytky příkopů, hradeb i bran zaujímají značné prostranství; nejznamenitější zbytek jest zřícenina veliké okrouhlé věže, která stojíc na rohu nejen hrad bránila, nýbrž v nejhorším případě i poslední útulek mohla poskytnouti, a potom zříceniny polookrouhlých bašt, vše z lámaného kamene.

Hrad byl postaven asi po způsobu německém, bez parkánů a hradeb, jichž nebylo potřebí, protože hrad stál na nejvyšším, dosti prostranném vrcholu skalním, který se třech stran kolmo k řece spadal, takže jen na straně jihovýchodní byl přístupen. Na této straně byl hluboký příkop do

OHEB.

skály vtesaný, přes nějž vedl padací most, a za ním mohutné hradby. Tu byla první brána, která byla chráněna v levo mohutnou věží. Dále byla druhá brána s dlouhým vjezdem, nad nímž asi byla také věž. Mezi oběma byla hospodářská stavení a byty pro čeleď. Ze všeho toho zbylo jen něco zdí. Více se zachovalo z obydlí panského, které bývalo za druhou branou.

OHEB.

Název svůj dostala hora Oheb odtud, že se tu Chrudimka okolo skalnatého ostrohu ohýbá.

Na poč. XIV. stol. byla hora všecka i okolí její porostlé hustým lesem. R. 1315 měl opat Vilémovský při s panem Hrabiší z Paběnic a na Vildštejně, která skončila smírem tak, že opat na místě peněz odevzdal Hrabiši a jeho manželce Svatochně na doživotí jich obou ves Ústupky i s „horou, kteráž slove Oheb", ovšem s podmínkou, že nikdo nesmí na hoře vystavěti tvrz nebo hrad. Po r. 1348 klášter byl opět v držení hory, ale po nějaké době zase ji zastavil pánům Vildštejnským. Zatím povstal tu nový hrad, o němž nevíme, kdo jej postavil. Na poč. XV. stol. držel jej Ješík z Popovce, po jehož smrti dostala se hora i s hradem zase klášteru. Od r. 1436 seděl tu Jan Hertvík z Rušinova, který postoupil zboží Ohebské Burjanovi Trčkovi z Lípy. Tím byl osud hradu

zpečetěn. Zůstával tu sice z počátku purkrabě, ale hrad nebyl opravován, až zpustl docela, neboť Trčkové měli dost hradů a tvrzí jiných.

R. 1555 přešel pustý hrad Oheb i Vildštejn na Zikmunda Robmhapa ze Suché; synové jeho drželi je i s jiným zbožím z poč. nedílně, ale později se rozdělili a tak povstalo dvoje zboží: Lichnické a Ohebské. Václav Robmhap, nemoha bydleti na Ohbi, skoupil v Seči několik gruntů a vystavěl si tu prostý dům. Později však prodal celé panství Albrechtovi Bryknarovi z Brukštejna, ale již synové tohoto směnili panství svá s Karlem Zárubou z Hustiřan. Tento byl evangelík, a ačkoliv trestu za povstání r. 1618 ušel, přece r. 1628 prodal všecky své statky Františkovi de Couriers, pánu nasavrckému. Dnes patří vše slatinanskému knížeti Auersperkovi.

Oheb a Vildštejn ze ssutin již nepovstaly, mlčky dívají se na sebe přes Chrudimku a jenom pták vzlétnuvši zruší ticho, které tu — v nádherné krajině panuje. *Dr. Fr. Páta.*

POD RYCHMBURKEM.

RYCHMBURK.

a ostrožně, vybíhající mezi údolími Krouné a malého potůčku přicházejícího z levé strany Krouné, posunut do klínu nádherných lesů táhnoucích se od Proseče k Luži a dále na severozápad, dříme středověký hrad Rychmburk neboli Rychemburk. — Na Rychmburk jde se z Nových Hradů po silnici přes ves Zderaz, potom do Perálce, Hněvětic, kde byli sveřepí a loupeživí Švédové ku konci války třicetileté poraženi, a z Hněvětic přijde se za malou chvilku k Rychmburku samému.

Po silnici sestoupíme-li do údolí, naskytne se oku našemu překrásná vyhlídka na hrad Rychmburk, na příkré skále hrdě a směle vztyčený.

Hrad Rychmburk čili Rychemburk jest úplně zachovalý. Jest dosud obydlen a most spojuje jej s bývalým podhradím, dnes městečkem téhož jména co hrad.

Městečko Rychmburk je rodištěm našeho líbezného pootavského slavíka Adolfa Heyduka, který zde v letní době rád pobývá.

Rychmburk má též vlastní železniční stanici.

Hrad tento býval vlastnictvím slavných pánů Berků z Dubé, kteří mají v nedaleké vesnici Lažanech v tamním kostele svou hrobku.

Přes půl tisíciletí byl hrad Rychemburk střediskem jednoho z nejrozsáhlejších východočeských panství. Podle staré pověsti stávala na těchto místech za pradávných dob tvrz Hradyně. Na místě jejím vztyčili pevný, majestátní hrad, který podle tehdejšího obyčeje obdařili zněmčeným pojmenováním Richenburg čili Reichenburg, bezpochyby proto, že jej zbudovali v krajině lesnaté, neboť názvy Reichenberg, Reichenau a podobné dávány byly novým osadám na místech vymýcených.

V starých popisech panství Rychmburského bylo psáváno o Děpolticích jako pánech tohoto mohutného hradu, dále že tu na počátku XIII. století vládli slavní pánové Berkové z Dubé, až prý posléze král český Jan Lucemburský prodal Rychmburk pánům z Pardubic, ačkoli zprávy tyto nezdají se býti zcela věrohodnými.

Teprve ve XIV. věku dovídáme se o hradu Rychmburku spolehlivých zpráv, ze kterých lze usuzovati, že na počátku XIV. století a snad již dokonce ve století XIII. vládli tu páni z Vartemberka. Pán Beneš z Vartemberka daroval svému služebníku Mikulášovi a jeho potomkům asi r. 1350 rychtářský soud v městečku svém Hlinsku se všemi důchody, totiž viny či pokuty soudů malých i velkých, role, krčmu, lázeň, krámy masné a chlebné a jiné. Zmíněný pán Beneš byl z rodu vzácného a zámožného. Otcem jeho byl Beneš, pán Veselský, a bratří hojnými statky vládnouce, zaujímali přední místa mezi českou šlechtou.

Na několik let mizí stopa o osudech tohoto hradu. Teprve počátkem XIV. století vyskytá se nejstarší známý držitel hradu pán Tas z Rychemburka. Jak se zdá, byl z rodu pánův z Mrdic nebo z Heřmanova Městce nebo aspoň s nimi spřízněn, a dostal hrad podle nějaké smlouvy s Heřmanem z Mrdic, jemuž dlužen zůstával nějaké peníze potom na hradě a panství zdejším zapsané. Když Heřman roku 1325 starší své syny odděloval, dal jim za podíl otcovský řečené peníze, kterými se dva z pěti bratří podělili. Byl to Ctibor a Heřman. Roku 1328 pán Tas z Rychmburka měl některá jednání s kapitulou Vyšehradskou. Manželka Tasova slula Lidmila.

Nic pak již v souvěkých zprávách nevyskytá se o hradu Rychmburku, dokud nedostal se v držení známých pánů z Pardubic. Z nich držel hrad tento pán Vilém z Pardubic, otec proslulého pána Smila Flašky z Pardubic a na Rychmburce. Tento jeho syn pobýval v mladosti své při dvoře svého příbuzného Arnošta z Pardubic, arcibiskupa pražského, i měl tak znamenitou příležitost k důkladnému vzdělání i k častým a čilým stykům s předními velmoži, obzvláště s králevicem Václavem.

Pán Smil Flaška z Pardubic věnoval králevici svou Novou radu, později však se s ním znepřátelil. Snad tu také příčinou byl spor, který měl s královskou komorou o Pardubice, k nimž král své právo vztahoval. Roku 1390, když pán Smil Flaška po svém otci přejal statky, musil Pardubice králi vyplatiti. Roku 1392 postoupil k věrné ruce Otě z Běliny a Bočkovi z Poděbrad Rychmburské panství i dědiny na Pardubicku. Dbal znamenitě o zvelebení svého panství a účastnil se horlivě veřejného života. Byl pak do roku 1398 a opětně od roku 1400 až do roku 1402 nejvyšším písařem desk zemských. Stál mezi předními členy Jednoty panské proti králi Václavovi IV. Padl roku 1403 v bitce u Kutné Hory. Oslaven jest jako spisovatel český, avšak i ve věcech veřejných rozumem, moudrostí a opatrnou výmluvností vynikal, jsa z prvních tehdejších pánův českých.

Dědic jeho Arnošt Flaška z Pardubic přál hnutí husitskému a účastnil se protestu české šlechty proti upálení Mistra Jana Husa, ale později se změnil a přál zase Sigmundovi. Roku 1421 udeřil na Husity u Přelouče a u Chotěboře. Mnozí Husité byli tenkráte upáleni a někteří do kutnohorských šachet vhozeni. Husité ovšem nezapomenuli Arnoštovi Flaškovi z Pardubic jeho nepřátelství. Dobyv Chrudimě a rozbořiv klášter Podlažický, táhl vojevůdce Husitů Jan Žižka z Trocnova s vojskem svým na hrad Rychmburk, položil se na kopci, doposud „Žižkovou skálou“ zvaném, proti hradu a dobýval ho. V rybník Spalivec byl uvržen popel upáleného opata podlažického. Od obléhání bylo pak upuštěno, poněvadž Husité nemohli se roku 1424 delší dobu zdržovati na svém pochodu do Moravy, ale již o masopustě roku 1425 přitrhli Táboři a Sirotci, vedeni Prokopem, Koudelníkem a jinými vůdci svými ke hradu Rychmburku, aby mu uchystali hroznou pohromu. Dobyli hradu a pobořili jej a usadili

tu svého udatného hejtmana Jiřika Kroměšina z Březovic a na Rychmburce. Jiřik psal se původně po rodné tvrzi Březovicích, která stávala u Chroustovic, přislušel k orebskému bratrstvu, potom k Sirotkům a horlivě účastnil se výprav husitských.

Král Albrecht daroval potom hrad Rychmburk, a to dne 14. října roku 1439, „kterýž někdy byl Flaškuov z Rychemburka a po jeho smrti spadl na krále" pánu Kašparovi Šlikovi z Holiče a Haškovi z Valšteina, udileje jim zároveň odumřelý hrad Hradištko. S nimi měli věřitelé Jana Flašky z Pardubic rozmíšky.

RYCHMBURK.

Roku 1443 byl hrad Rychmburk v držení husitského hejtmana Jana Pardusa z Horky a z Vratkova, jenž sice také zakusil sporů o toto panství obzvláště s Arnoštem z Humpolce, poručníkem sirot pána Jana z Hradce, ale vysoudil tuto při a byl uveden na panství.

Jan Pardus z Vratkova byl hejtmanem Táborským a z nejznamenitějších pánů rychenburských. Prožil bouřný a pohnutý život. Hlavně od let 1430 vyskýtá se jméno jeho při různých veřejných jednáních. Roku 1432 byl vyslán sněmem kutnohorským s pánem Vilémem Kostkou z Postupic a jinými na basilejský sněm církevní. Spolu s pánem Mikulášem z Padařova vladařem, purkmistrem, radou i obcí obce hory Tábor učinil Jan Pardus z Vratkova, kněz Prokop správce i s vojskem obcí Táborských polních a jinými v září roku 1433 příměří s pánem Oldřichem

z Rožmberka. Vypravil se s pánem Bedřichem ze Strážnice do Uher a pronikl až k Ostřihomu. S hojnou a bohatou kořistí vrátili se slavně v červnu roku 1433 do vlasti. Téhož roku na rozkaz Prokopa Velikého vypravili se voje husitské k Plzni. Pardus z Vratkova s pánem Janem z Bezdědic vyjeli na spižování přes rozsáhlé hvozdy do Bavor. Krutě byl poražen od Bavorů na návratu a ztratil celý obvoz. Pro tuto krutou porážku upadl v nemilost a nelásku Táborův. Veliké rozhořčení vzniklo proti němu v husitském táboru před Plzní. Jenom vlivem Prokopovým uchráněn byl na živu. Bojoval také u Lipan, kdež opustil kalich a vůdce svého Prokopa a u krále Sigmunda odměny hledal. Ten mu toho rád vzpomínal, dada mu zápisně roku 1436 zboží kláštera Podlažického. Za to pomáhal Pardus králi proti Táborům, ale nikde se mu již šťastně nevedlo. U Hradce byl poražen a na Moravě od Táborů zajat. Teprve roku 1440 nabyv svobody, věrně se přidržel krále Jiříka z Poděbrad a strany jeho, kterou také do pole provázel pod korouhví pána Zdeňka z Postupic, zejména jej nacházíme roku 1450 na poli u městečka Mýta, odkudž byly poslány listy odpovědné jednotě Strakonické. Roku 1452 pomáhal voliti Jiříka z Poděbrad za správce království Českého. Roku 1454 obdržel Jan Pardus z Vratkova od krále Vladislava zápis na panství Rychmburské, nejprve na to, což tam příslušelo králi, a po několika měsících i na to, což tam míval pán Hynek Krušina z Lichtenburka.

Proti tomu ozývaje se pán Arnošt z Leskovce čili z Humpolce za sebe i za sirotky Janovy z Hradce, jichž byl poručníkem, odpíral provolání toho zboží v městě Mýtě předsevzatému. Ve při o to vzniklé soud dvorský dne 1. června 1456 Pardusovi dal za právo. Dne 8. listopadu téhož roku uvedli jej úředníci dvorští na panství. Jiříkovi z Poděbrad Pardus z Vratkova vydatně pomáhal, ale velkých bouří za posledních let panování krále tohoto se již nedočkal. Asi roku 1465 zemřel.

HLÁSKA HRADU RYCHMBURSKÉHO.

Poručníkem sirotkův jeho byl Zdeněk Kostka z Postupic, nepřítel Jednoty Českobratrské, který skonal roku 1468. Za něho byli na hradě Rychmburce Bratři vězněni a mnozí z nich umořeni a umučeni.

Ze synů Jana Pardusa držel hrad

Rychmburk pán Vilém Pardus z Vratkova. Týž postoupil panství Rychmburské Anežce z Chlumu a Košumberka, která potom v pátek před hodem Všech Svatých roku 1500 odkázala Rychmburk synu svému Jindřichovi z Valdštejna a na Skalách, jenž měl dcerám jejím Markétě a Mandaléně vydati z tohoto statku po 2000 kopách grošů českých širokých. Taktéž darovala synu tomuto své zboží Mrakotínské a Holetínské s vinicemi a příslušenstvím a nařídila, aby pán Jindřich a dědicové jeho na všech zbožích Rychmburských jinak z lidí úroku nebrali, než na míšeňský groš.

Pán Jindřich z Valdštejna pečoval horlivě o své panství a přál Hlinsku i Skutči. Potvrdil též mnohé cechovní výsady. Sedával také v letech 1520 v soudě zemském. Začal opravovati pobořený hrad Rychmburk, ale smrt jej překvapila v plné činnosti. Teprve roku 1539 dostavěl jeho dědic pán Vilém Šťastný z Valdštejna hrad Rychmburk.

Pán Vilém z Valdštejna byl hejtmanem kraje chrudimského. Účastnil se roku 1547 odboje šlechty proti králi Ferdinandovi I. Za trest musil králi postoupiti hrad Rychmburk s předhradím, městečkem a mlýnem náchlebním, také Hlinsko a Skuč se Svratkou, četné vesnice a dvory panství Rychmburského, ano i cla ve Hlinsku a Skuči a podací na celém tomto rozsáhlém panství. Podržel toliko skrovnou část svého panství s povinností manskou.

Roku 1552 bylo panství Rychmburské zastaveno králem poručníkům dětí nebožtíka Sigmunda Robmháfa ze Suché. Léta 1554 přešlo panství Rychmburské na pány Berky z Dubé a z Lipého. Koupil je pán Zdeněk Berka z Dubé a z Lipého za 19.000 kop. Týž byl hejtmanem kraje chrudimského, později nejvyšším sudím, tajným radou, komorníkem a nejvyšším podkoním Viléma knížete Bavorského. Přimluvil se roku 1568 Hlinsku u krále Maxmiliána o výsady tržní a Skuči sám potvrdil výsady cechovní. Zemřel roku 1572 a pochován jest v kostele Lažanském, kdež mu pomník postavili čtyři jeho synové: Václav, nejvyšší komorník, Zbyněk, později arcibiskup pražský, Ladislav, pán na Meziříčí a Jaroslavicích a Zdeněk, nejvyšší komorník na Moravě. Panství Rychmburské zdědil nejstarší syn Zdeňka Berky z Dubé Václav, který roku 1584 vystavěl hospodářská stavení nová na Rychmburce, avšak samosprávě městské přílišně nepřál. Jako nejvyšší musterher při mustruňcích lidu vojenského po přehlídce vojska, sbírajícího se do vojny proti Turkům, náhle v Chrudimi roku 1600 skonal.

Rozhojněná zboží rodová zdědil po něm jeho nezletilý syn Lev Burján Eusebius Berka z Dubé, za jehož nezletilosti spravovala tyto statky paní Markéta, rozená Trčkovna z Lipy. Přikoupila zboží Chrastecké a Lev Eusebius přikoupil roku 1614 statek Rosický a Úřetický a roku 1623 zboží Slatinanské. Král Ferdinand II. povýšil jej do stavu hraběcího. Lev Burjan Eusebius Berka z Dubé zřídil roku 1625 ze svých statků svěřenství pro

vysoce urozený P. P. Filip s. ř. ř. hrabě Kinský z Chynic a Tetavy přijal tuto po šťastně prošlém padesátiletém panování slavnou poctu a obnovení přísahy věrnosti od Jemu docela oddaného lidu Rychmburského v kraji chrudimském“.

Roku 1823 prodal Filip hr. Kinský panství Rychmburské Karlu Alexandrovi z Thurnu a Taxisu. Roku 1824 byla uspořádána na Rychmburce slavnost celého panství, slavnost „veřejné domluvy otcovského vrchnostování a dětinské posluhy“, při které vypraveny byly venkovské svatby s hudbami, ukázány rozmanité výrobky z panství tohoto a prováděny všeliké zábavy. Každá obec měla své stanoviště, zvláště vrchnost, úřednictvo a duchovenstvo. Slavnost tato skončila ve velikém rozjaření.

V roce 1848 pocítil pronikavé změny i hrad Rychmburk. Zrušením roboty a patrimoniálního soudnictví přestal býti v polovině XIX. věku Rychmburk střediskem rozsáhlé části východních Čech. Střediska správy veřejné přenesla se do Hlinska a do Skuče. Rušný život vymizel a vyprchal ze hradu a jeho předhradí navždy. Majitel velkostatku rychmburského bydlí stále na bavorských statcích.

NÁDVOŘÍ RYCHMBURSKÉHO HRADU.

K hradu Rychmburku přiléhá prostranné předhradí, ovinuté silnými hradbami, v nepravidelný šestiúhelník seskupenými, jejichž nároží jsou sesílena baštami. Bašty i hradby jsou dobře zachovány. Dlouhý most klenutý vede přes hluboký příkop, nyní proměněný v zahradu, k jednoduché bráně hradu, k níž se chodilo v dobách starých toliko mostem zvoditým. Tři vlčí zuby nade vjezdem brány na červeném štítě upevněné ukazovaly do nedávna zvědavému turistovi, že rodu hrabat Vchynských přední zásluha o zachování hradu v nynější podobě přísluší.

Vnější brána bývala poblíže nynějšího lesního úřa-

katolické potomky a ustanovil prvým dědicem svého syna Matyáše Ferdinanda hraběte Berku z Dubé, který potom roku 1644 zemřel bezdětek.

Léta 1644 stal se pánem na Rychmburce Bohuslav Ferdinand Berka z Dubé. Po něm přešlo toto panství na Františku Rosalii hraběnku Kinskou, jejímž dědicem se stal pan Václav Albrecht z Vrbna. Roku 1718 koupil panství Rychmburské pán Václav Norbert Oktavián ze Vchynic.

Jako již v XVII. věku, tak hlavně v XVIII. století opakovaly se selské bouře na panství Rychmburském. Roku 1738 byla podobná bouře potlačena, ale zase se chystala bouře nová. Lid bouřil se pro neutěšené hospodářské poměry i odporoval snahám protireformačním. Na panství Rychmburské přicházeli tajně kazatelé nekatoličtí. Emissaři rozšiřovali knihy evangelické. V červnu roku 1752 bylo vybíráno po dědinách na poselstvo selské, do Vídně chystané. Poddaní ustali robotovati. Původci tohoto odporu byli potrestáni, ale roku 1775 vypukla znovu selská vojna. I na panství Rychmburském lid se bouřil, hromadně dostavil se na hrad Rychmburk pro patent o své svobodě. Za krátkou dobu oves ouroční stal se heslem k novému pozdvižení. Všude mezi lidem vřelo. Proskakovaly dokonce pověsti, že „jak slavné regimenty do lágru odtáhnou, panství Lanškrounské a Litomyšlské povstanou a také přijdou pro rychmburské poddané". Vojna s pruským králem Bedřichem obmezila však další přípravy. Roku 1780 opětně bouřilo se panství, takže bylo na Rychmburk vojsko povoláno. Nové nepokoje vypukly zvláště v únoru 1783. Jen pomocí vojenskou bylo panství Rychmburské utišeno a vůdcové poddaného lidu byli odsouzeni. I v pozdějších letech opakovaly se bouře na Rychmburce. A bylo mnoho práce se zbujníky. Jistý starý písmák v Damašku si zaznamenal toto: „Mnoho lidu bylo bito a souženo a bylo o málo, že měli být všichni lidé reformitského náboženství jedné noci zmordováni tak, jako za Asvera krále."

V těch dobách drželi Rychmburk pánové Kinští. Příbuzný jejich Filip hrabě Kinský, který jako snoubenec Marie Augustiny z Kinských stal se majitelem Rychmburka, obnovil značným nákladem Rychmburk, vystavěl si nad Svratkou lovecký zámek K a r l š t e j n a zasloužil se velice o povznesení průmyslu na svém panství. Za jeho doby byl vydán toleranční patent. Tento majitel hradu Rychmburka zajímal se horlivě o zřizování evangelických sborů na svém panství a o získání řádných duchovních evangelických. V září roku 1783 bylo konáno na Rychmburce první kázání evangelického duchovního. Kazatelem byl F r a n t i š e k K o v a č, pozdější farář Krounský.

Lidumilným svým jednáním zajistil si Filip hr. Kinský vděčnou památku. Veliká slavnost padesátiletého jeho držení panství Rychmburského byla konána roku 1814 u Rychmburka. U silnice při lese Štěpánovském byl postaven památník s nápisem, že „dne 25. srpna 1814 Jejich Excellens

du. Druhá brána stávala mezi pivovarem a lihovarem poblíže hradního příkopu. Pivovar byl již v XVI. století při hradě. Nynější pivovar byl založen roku 1686 a rozšířen roku 1708.

S mostu i terasy zahradní jest skvostný výhled do hlubokého luzného údolí, které svírá s jedné strany skála hradní a s protější strany strmé zalesněné srázy. Hrad sám strmí na úzkém návrší. Most chráněn byl za starodávna věžovitou branou, jejíž místo naznačuje výstupek průčelí hradního proti mostu. Obrana tato byla vydatně stupňována mohutnou hláskou.

NÁDVOŘÍ RYCHMBURSKÉHO HRADU.

Průčelí hradu jest obráceno ke straně jihovýchodní i bylo v XVIII. věku upraveno v nynější svůj stav. Uprostřed východního křídla spatřuje se přístavek, který usnadňoval obranu posádky hradní proti útoku z úvalu. Nádvoří hradní jest obklíčeno se tří stran budovami hradními, z nichž nejstarší částí jest veliká hláska.

Hynoucího a v ruinu vůčihledě již se měnícího hradu ujal se v letech 1794—1797 Filip hrabě Kinský. Věžovité přístavby nádvorní a některé jiné opravy byly provedeny v letech 1890, ale opravy ty již nesetřely ráz, který XVIII. věk hradu dal.

Hláska má ve svých mohutných zdech pět pater. Zbudovali ji v XIV. století. Za starodávna bývala mnohem vyšší. V nejdolejší části hlásky bývala lidomorna. Nad komorou prvního patra jest hradní kaple Povýšení sv. Kříže,

upravená v XVII. století. V letech 1737—1753 byly v ní slouženy mše svaté. Ukazují tam již jen kosti po zazděné slečně Berkové. Ostatní památnosti odvezl nynější majitel hradu Rychmburka do Řezna v Bavořích.

V nynějších dvou patrech hlásky jsou uloženy rozmanité předměty z patronátních kostelů. Zdí schodiště vystupuje se do pátého patra, v němž byl byt hlásného, obtočený ochozem ve zdi zbudovaným. Na hradě jsou úřadovny knížecího důchodenského úřadu a byty některých úředníků.

V průčelním křídle hradním jsou pokoje knížecí.

K Rychmburku druží se dojemná pověst o slečně Berkové, která odtud z náručí své rodiny, za doby noční, byla od rodinného krbu násilně odloučena a do kostelíka Janovičky, který u blízké vesnice Dolů zcela o samotě stojí a sní svou vesskou idyllu, zavlečena. Tam pak byla zazděna, kde též v hrůze a hladem dotrpěla.

Radostně vzhlížíme znovu a znovu k hradu Rychmburku, když opouštíme rozkošné toto místo, že zachován nám byl pamětník z doby šerého středověku v plné síle, kráse, hrdosti a smělého pohledu, kde hlučný život sídlíval a staří čeští velmožové byli zde svým milým domovem.

V. V. Tomek.

LITOMYŠL.

ne 14. srpna roku 1567 listem na zámku Prostějově psaným oznámil pan Vratislav z Pernštejna radě města Litomyšle, že se stal pánem na Litomyšli a že k ujetí téhož panství k ruce své do Litomyšle od sebe splnomocněné: Diviše z Chlumu a Košumberka a na Košumberce, Bohuše Kokorského z Kokor a na Laškově, Zikmunda Šenaycha, Jana z Bubna, Jana Jindřicha z Regern se svým ouředlníkem Janem Pivcem se odebrati vyžádal; kterým panství to patřičně dne 18. srpna odevzdáno bylo.

Téhož roku totiž skončila 15tiletá lhůta k užívání panství Václavu Haugvicovi z Biskupic, a panství s povolením krále Maximiliána II. od Haugvice v 30.000 kopách gr. čes. Vratislavovi písemnou úmluvou postoupeno bylo na 30 let. Vratislav dal si oněch 30.000 kop, k nimž ještě bylo připočítáno 13.102 kopy a 36 grošů čes., jež měl za králem, na panství pojistit. Pak ještě toho roku do Litomyšle přijel a dne 8. října ouřad města obnovil.

Znamenitý státník, přítel věd a umění, cís. rada a komorník a konečně nejvyšší kancléř království Českého nespokojil se prostým stavením zámeckým, jež ze starého hradu přestavěli Kostkové z Postupic na konci století XV.; jemu bylo staré, chatrné a těsné. I umínil si vystavěti nový, prostranný, nádherný zámek, k jehož provedení povolal z Prahy Jana

Battistu, vlašského mistra ve službách císařských. K stavbě byl položen roku následujícího 1568 dne 18. března v hodinu osmnáctou (v poledne) základní kámen při zvuku trub a bubnů, na kterém dva pacholíci na památku od téhož mistra po pardusu dostali, u přítomnosti vrchního ouředlníka Jana Sedlčanského a rytířův Petra Borek a Votyka z Bubna.

A vlašský mistr vystavěl skutečně knížecí dvůr ve městě. Jeho určení za okázalé venkovské sídlo nádherného šlechtice stírá s něho zcela ráz pevného, vojensky bezpečného sídla. Proti starým domácím hradům, stavbám nepravidelným, jež rostly po staletí, navrhuje Giovanni Battista pravidelnou budovu symmetrického založení, jednotné stavby a z jedné vůle panské. Zřejmý italský ráz dodává jakési veselosti celému místu, jež zámek ovládá.

ZÁMEK V LITOMYŠLI.

Je to klenot Litomyšle, skvost renaissance v Čechách tento palác pánů z Pernštejna.

Dvojpatrová budova s kaplí a věží rozložena jest do čtyř stran kolem dvou dvorů; její hlavní průčelí obráceno jest do jižního předdvoří.

Hlavním portálem, v němž jsou barokní řezaná vrata dvojdílná, ozdobeným v nástavci znakem Pernštejnským a rodiny Manrique de Lara, z níž pocházela manželka Vratislavova, vcházíme do čtyřbokého nádvoří zámeckého, otevřeného na třech stranách galleriemi, tvořenými na každé straně řadou devíti oblouků.

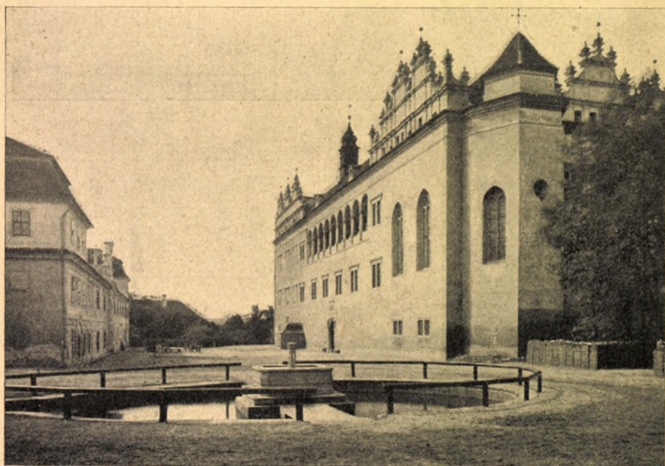
Motiv arkádový, tak oblíbený v XVI. stol., je zvláště zdůrazněn ve druhém

patře, kde galerie se otvírá též do prvního nádvoří a odkud je krásná vyhlídka na město, klášter a okolní krajinu.

Severní strana nádvoří je plná a je nejznamenitější památkou celého zámku, neboť kromě přízemí jest celá plocha façády v 1. a 2. patře pokryta sgraffity. Prostor mezi okny tvoří nepravidelné výplně a pásů nad okny využito k větším obrazům.

V prvním patře jest šest polí s výjevy ze života Samsonova; nad okny prvního patra ve středu namalovány barokní hodiny sluneční se znakem Pernštejnským a Trautmannsdorfským, na pásce chronogram: HOC VNO EXVRGIT VESTER DECOR OMNIS AB AXE (= 1737). Po stranách znázorněny jsou výjevy válečné: v levo boj před hořícím městem, jehož hradby jsou již z části zříceny; na hradbách ženy se střelami, v popředí jízdecká bitka, v pozadí táhnou do brány bojovníci; v pravo: vůdce se svým zástupem pronásleduje nepřátele prchající k mostu před hradem; jeden z nepřátel obrací se k vítězům a ukazuje dvě sťaté hlavy; první z utíkajících dostihli již mostu a spěchají do brány, aby se tu ukryli; před mostem plují na loďce tři vojíni, z nichž dva hájí mečí druha, kterého se snaží nepřítel ve vodě stojící s loďky stáhnouti. Podle dr. M. Dvořáka, generálního konservátora ve Vídni, je to kopie rytiny, připisované škole Marc Antona, jež reprodukuje malbu ze školy Raffaelovy v „Sala di Constantino“ ve vatikánských stanzích: „Bitva u mostu milvijského“.

V 2. patře mezi okny spatřujeme šest dalších obrazů s výjevy ze života

JIŽNÍ STRANA ZÁMKU V LITOMYŠLI.

antického; nad okny druhého patra v nástavcích římsových zříme poprsí vojevůdců a knížat, mezi nástavci pás s krajinou v pozadí a rozmanitou zvěří v popředí.

Sgraffita ta charakterisuje M. Dvořák jednak jako práce Italů, vzniklé pod vlivem předloh italských, jednak jako později provedenou práci méně dovedného tovaryše pod vlivem německé renaissance. Celek patří však k nejlepším pracím této techniky v Rakousku.

Už dávno, dávno není Litomyšl Pernštejnská, potuchl bujarý život venkovského sídla šlechtického, zmizela nádhera z četných síní zámeckých. Jsou nyní prosté; v jednotlivých komnatách poutají naši pozornost krásné stropy s barokní dekorací štukovou, původní malba stěn z XVIII. stol. a krásná kamna, bíle polévaná, nejrozmanitějších tvarů rokokových a empirových.

Z bohaté kdysi obrazárny jsou již jenom zbytky: v sále audienčním visí podobizny cís. Františka Lotrin., cís. Marie Terezie a Josefa II. z 2. pol. XVIII. stol., v jídelně a předsíni k ní jsou obrazy koňů z hřebčinců v Kladrubech a Nedošině; v rohovém sále jsou na všech stěnách veliké obrazy bitev prince Eugena Savojského u Zenty, Chiarigagne, Hochstädtu, Turina a Malplaquetu, jež maloval v l. 1708—11 znamenitý malíř nizozemský Jan van Huchtenburgh (1646—1733) ze školy slavného Wouwermanna; jinde

NÁDVOŘÍ LITOMYŠLSKÉHO ZÁMKU.

visí několik kopií slavných mistrů italských a hollandských z XVIII. a XIX. století. Z nábytku jsou zde rovněž jen zbytky; mimo hojnost prostého nábytku z let 1850tých ve všech místnostech, je tu jen několik úplných zařízení empirových. Ostatní nábytek barokní a rokokový byl částečně dražbou prodán i částečně odvezen do Řezna s celou řadou obrazů, rytin a lithografií. Z galerie 1. patra vede vchod se znaky Pernštejnským a Manrique de Lara do zámecké kaple sv. Moniky, v níž je pěkný oltář empirový s obrazem sv. Michala a varhany z poč. XVIII. stol.

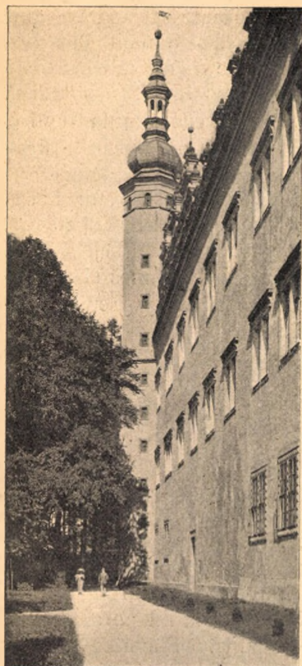
DRUHÁ GALERIE ZÁMKU LITOMYŠLSKÉHO.

V přízemí na straně k městu obrácené jest intimní zámecké divadlo, zřízené pro zábavu panstva ke konci stol. XVIII.

Vedle něho vede dlouhá chodba do parku, t. zv. panské zahrady, která obklopuje zámek se tří stran. Obehnána jest vysokou zdí, která bývala ještě vyšší, ale r. 1795 byla snížena a r. 1796 ozdobena sochami z řecké mythologie a vásami. V rohu sev.-záp. vystupuje roztomilý pavilonek t. řeč. Sallet, který zvláště od města poskytuje pěkný pohled.

Po pánech z Pernštejna držel Litomyšl od r. 1645 Václav kníže z Lobkovic, který ji r. 1649 prodal Maxmiliánu hrab. z Trautmannsdorfu, v jehož rodě je až do r. 1753, kdy přechází sňatkem na hrabata z Valdštejna, jimž r. 1859 byla v dražbě prodána knížeti z Thurn-Taxisu. Tito jsou posud majiteli panství a zámku litomyšlského.

K zámku pojí se veliká řada pověstí; tak vypravuje se, že ten, kdo

SEVERNÍ STRANA ZÁMKU LITOMYŠLSKÉHO S VĚŽÍ.

uhodne smysl pěti G nad hlavou muže s kočkou mezi sgraffity, dostane litomyšlské panství. Jiná pověst vypravuje o propadlé hraběnce, která byla velmi pyšná a ješitná a při tom parádnice; jednou si dala zhotoviti oblek ze samého pečiva a šla na procházku; na nádvoří potkala žebračku, která ji prosila o almužnu; odbyla ji a za to ji stařena proklela: v tom okamžiku se hraběnka uprostřed nádvoří propadla. Než neměla ani po smrti pokoje, vypravuje pověst jiná, a ve svém bývalém pokoji strašila, takže nikdo nemohl v něm spát. O jakési slavnosti spal tam cizí mladík; hraběnka se mu zjevila a prosila, aby za ni učinil pokání, že bude vysvobozena, nesmí však o tom nikomu ani slova říci. Mladík slíbil. Ráno chtěl ujeti, byl však chycen a po dlouhém vyptávání řekl, co se mu v noci přihodilo. Jakmile dořekl, kůň se náhle pod ním vzepjal a on zůstal s hlavou roztříštěnou na zemi mrtev ležet.

Jiná vypravuje o duchu, který neměl v noci pokoje, stále přecházel a říkal: „Saecula saeculorum“ — tak, jakoby čekal, aby někdo dořekl: „Amen“. Teprve po 7 letech odpověděl mu jeden z pocestných, které v tom pokoji uložili, a tím ho vysvobodil.

Dr. Fr. Páta.

HRUTOV.

Vyjdeme-li ze starobylého města Litomyšle na procházku do okolí, najdeme vždy, čím bychom oko i duši potěšili, ať to již jest do Osického údolí k bystré Desince, olšemi vroubené, nebo do „Kabátu“ lesa, nebo do Nedošína a Tržku, nebo na druhou stranu do Benátek na řece Loučné. Benátky u Litomyšle? otáže se mnohý. Ano! Jméno ukazuje, že zde máme aspoň v malém odlesk pyšné Venecie; a ještě více to potvrzuje jméno řeky Loučné, která se nazývala původně „Trstenice“, což znamená řeku s rákosím; jméno „Loučná“ t. j. „lukami tekoucí“ vyskytá se teprve od r. 1635.

Benátky, rozložené po obou březích, jsou dnes samostatná obec, ale do r. 1708 bývaly předměstím Litomyšle, od níž jsou odděleny jen můstkem

přes mlýnský náhon položeným. Z Litomyšle můžeme dvěma cestami jíti do Benátek, buď z Mařákovy třídy podél Loučné, kde nám nad hlavami šumí koruny stromů a scenerie vodní stále se mění, aneb po návrší, jímž se nad Benátkami vine silnice. Jdeš-li po silnici, neodtrhneš oka od malebné podívané do kraje, na lesy a pole a především na dlouhý, dosti široký zelený pás stromů, táhnoucí se již z města až daleko ke hranicím, pokud oko vidí. To Loučná ukazuje svou cestu! A z té zeleně vyčnívají tu a tam šedé a červené střechy a bělají se stěny stavení. Díváš se, kráčíš dále a nevíš ani, že jdeš po staré zemské stezce Trstenické, kdysi v šedém dávnověku českém hlavní spojovací tepně nejen mezi Čechami a Moravou, nýbrž i dalekým východem. A nevšimneš si ani po levé straně silnice asi nad prostředkem Benátek nevelikě vyvýšeniny, porostlé stromy, keři a travou.

To je Hrutov.

Odtud ve středověku počínal hluboký pohraniční hvozd, jímž vedla ona pověstná stezka Trstenická, která měla — jako ostatní stezky — především význam obchodní. A obchod tu byl znamenitý a čilý. U vchodu do stezky bývala vždy brána, kde se vybíralo clo, a odkud posádka udržovala bezpečnost stezky a chránila zemi před vpádem nepřátelským. Zde bývalo i tržiště.

Hlučno bývalo tehdy na stezce i na hrádku. Karavany kupecké projížděly neustále vezouce na soumarech, později ve 13. stol. na vozech drahé tkaniny, koření, chléb, obilí, víno atd., hlavním zbožím byla však sůl, a to buď t. zv. uherská nebo v kusích. Nedaleko odtud po stezce byl hrad Litomyšl, tvořící nejprve pomezní pevnost panství Slavníkovců, později připadl knížeti; další jeho dějiny jsou událostmi bohaté.

Dnes ani stopy po oné minulosti. Lomoz, křik a volání kupeckých průvodův i ozbrojených čet po stezce se beroucích ustoupil úplnému tichu. Místo opevněného dřevěného hrádku zůstalo jen „hradiště“, vyvýšenina, jež na třech stranách má svah, na jedné souvisí s planinou. Zachovaly se tu valy hliněné, podoby kruhovité se spečenými základy a dva příkopy a sice na straně jihovýchodní a na straně severozápadní. Středem valu táhne se zeď z kamení složená. Na jihozápadě táhne se dvojí val až k cestě, jež jde středem hradiště.

V letech 90tých XIX. století dal na hradisku hrutovském kopati musejní spolek litomyšlský, ale pro nákladnost a nedostatek peněz od toho upustil. Vykopávky z té doby jsou v museu litomyšlském.

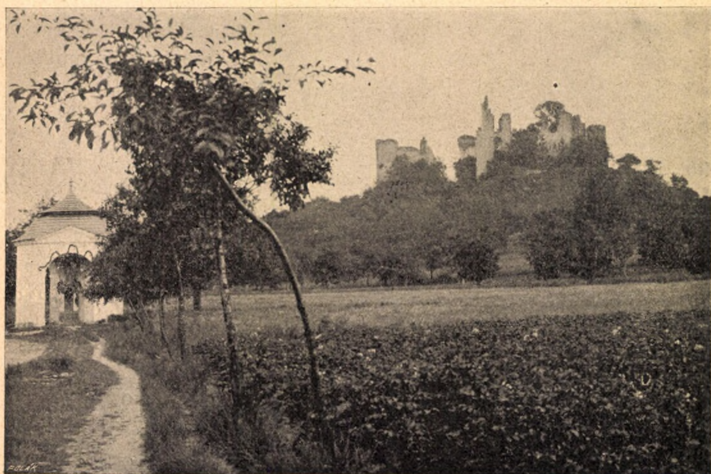
A můžeme zakončit zprávou Kosmovou, podle níž r. 1055 kníže Spytihněv II. po smrti otce svého Břetislava I. povolal k sobě 300 předních Moravanů do Chrudimě. Tito přišli až k bráně zemské na Hrutově a dále nechtěli do Čech pokročit. Za to je dal Spytihněv uvěznit.

Dr. Fr. Páta.

KOŠUMBERK.

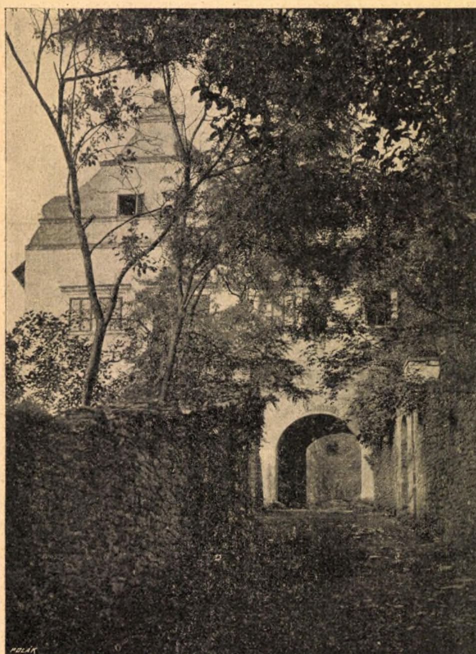
Na čedičové skále, příkře k jihu a západu spadající do údolí Olšinky, asi půl hodiny od města Luže zdvihají se do výše mohutné zříceniny hradu Košumberka. Hrad Košumberk byl vystavěn buď na konci stol. XIII. nebo na začátku XIV., kdy se připomíná jako prvý držitel Ojíř z Košumberka. Vdova po něm byla zbavena hradu Bohunkem z Pfafentalu, avšak králem Janem brzy potom znovu v zboží své dosazena. V 2. polovici XIV. století seděl na hradě Diviš z Popovce, jenž r. 1372 prodal Košumberk ještě s jiným zbožím Divišovi, Ješkovi, Mstislavovi a Slavatovi z Chlumu. Po nich drželi Košumberk a četná zboží na Čáslavsku bratří Jan, Vilém, Beneš a Diviš z Chlumu. R. 1417 při dělení dostal se Košumberk společně Vilému a Divišovi, kteří jej drželi nedílně až do své smrti a stali se zakladateli dvou linií tohoto rodu.

Starší Vilém, věrný kališník († 1434), zanechal dva syny Slavatu a Jana, již přejali po otci polovici hradu; štěstí jim přálo a statky jejich se množily; když zemřel strýc jejich Beneš, dostalo se jim všech statků slavatovských v kraji Čáslavském s hradem Chlumem, odkud rod jejich pocházel. Starší Slavata oženiv se s Dorotou z Nemošic usadil se v Čáslavsku, mladší Jan pak na Košumberce. Poslední této linie byl Michal Slavata, syn Sla–

KOŠUMBERK.

vatův a vnuk Vilémův. Vilémův bratr Diviš, držitel druhé polovice Košumberka, stal se praotcem hrabat Slavatův z Chlumu. Ke konci XV. a na poč. XVI. stol. žili z této linie dva bratři Albrecht a Slavata, který po smrti bratrově držel hrad Košumberk a jiné statky, takže se stal pánem nad jiné vynikajícím. Zemřel r. 1539 a nastoupil po něm syn Diviš, horlivý přívrženec jednoty bratrské, jejíž učení bylo na statcích slavatovských i sousedních hojně rozšířeno. V bouři stavovské byl Diviš jedním ze 12 direktorů i hejtmanem krajským. Po bitvě u Mühlberka roku 1547 potrestán byl ztrátou velikého panství Kosteleckého a ostatní statky jeho uvedeny byly v manství, z něhož propuštěny byly teprve králem Maxmiliánem.

BRÁNA NA KOŠUMBERKU.

Za něho r. 1573 vyhořel hrad Košumberk byv zapálen bleskem při bouři, avšak za nedlouho byl hrad znovu a důkladněji vystavěn a rozšířen o nový zámek dvoupatrový s ambity.

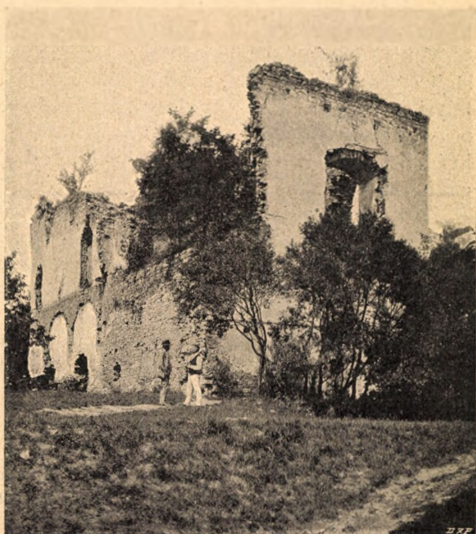
R. 1575 Diviš zemřel a čtyři synové jeho rozdělili se roku 1577 o dědictví otcovské tak, že druhorozený Jindřich, ženatý s Kunkou Černčickou z Kácova, obdržel Košumberk. Po jeho smrti roku 1599 uvázal se v hrad syn jeho Diviš Lacembok, jenž dostavěl, opevnil a ozdobil hrad, takže byl pokládán k nejpevnějším hradům v Chrudimsku. Účastniv se vzpoury r. 1618 byl odsouzen po bitvě bělohorské ke ztrátě polovice svého jmění; než však rozsudek byl proveden, zemřel r. 1623. Propadlou králi polovici koupil Vilém Slavata, jenž také opravoval druhou polovici do zletilosti syna Divišova Jindřicha Viléma, jemuž pak r. 1634 celé panství postoupil.

Za správy Vilémovy trpělo obyvatelstvo, z velké části náboženství evangelického a luteránského, katolickou protireformací, jež se prováděla násilím.

NÁDVOŘÍ KOŠUMBERKA.

Pan Jindřich Vilém byl poprvé ženat s Annou Polyxenou Michnovnou z Vacinova, která mu odkázala celé své věno na Košumberce zapsané; podruhé s Marií Maxmilianou Evou, s níž měl dceru Johanku Barboru. Sám za nedlouho r. 1654 zemřel, odkázav hrad i panství své dceři, která po třech letech v Praze na morovou ránu zemřela. Zboží Košumberské připadlo tedy její matce, tehdy teprve 20tileté, provdané r. 1656 podruhé za Františka Krištofa svob. p. Hieserle z Chodův. Tím dostalo se slavné sídlo druhdy na dobro z rukou rodu Slavatovského.

ZBYTKY PALÁCE KOŠUMBERSKÉHO.

Po Krištofovi († 1666) spravovala hrad ovdovělá Marie pro nezletilou dceru Františku Terezii, a když tato r. 1684 zemřela, darovala celé panství řádu jesuitskému, jemuž již před tím postavila na Chlumku kostel P. Marie a residenci. Jesuité, přebývajíce na Chlumku, užívali hradu jen jako skla-

diště hospodářského, nespravovali jej, a tak hrad pustl stále víc a víc Po zrušení řádu roku 1773 byl Košumberk přidělen k fondu náboženskému. R. 1807 koupil jej belgický vystěhovalec Leopold svob. p. de Laing, bydlil však v residenci na Chlumku. Od r. 1826 náleží knížatům Thurn-Taxisům, kteří jej připojili k Chroustovicům.

Osiřelé, pusté zdi hradu Košumberka vábí k sobě mnohého poutníka, který častokráte slyšel jmenovati pány hradu a slyšel o jejich činech.

K hradu jest dvojí přístup: jednak příkrou cestou po stráni, nebo pohodlnější od Luže. Na východní straně pod hradem leží osada Košumberk, vzniklá emfiteutisováním bývalého panského dvora r. 1778. Před tím byly tu jen tři stavení: hrad, dvůr a pivovar, který stojí dosud. Na nádvoří roste známá linduše.

Cesta stoupá do příkrého kopce k předhradí, které jest dosud kryto šindelovými valbami a bylo poč. stol. XVII. upraveno. Na budově jsou všude zbytky diamantové rustiky, zakryté červenou barokní polychromií. Nad branou, obloukem sklenutou, jsou pravoúhlé kartuše se znaky Slavatův a Žerotínův, nad nimi písmena: D L S Z CH Z K : W S Z Z (= Diviš Lacembok Slavata z Chlumu a Košumberka : Veronika Slavatovna ze Žerotína). V patře jsou čtyři sdružená okna s renaissančními římsami. Nad okapní římsou trojhranný štít, členěný podélně třemi římsami, s hranolovou vasou na vrcholku.

Valeně klenutým podjezdem vcházíme do dvorku, kde po levé straně stojí čtyřhranné stavení, snad bývalá úřední písárna, za níž stojí čtvercová, kdysi dvoupatrová věž hradební, krytá šindelovým stanem.

V pravo vede ze dvora brána k hradu, polokruhem z pískovcových kvádrů sklenutá, na levo od ní jest střílna a zazděný vchod do oné čtvercové budovy, nyní zřícené.

Hradní dvůr jest nyní prostorný, poněvadž odstraněny dřevěné kolny a studna, a stoupá mírně k starému hradu v levo stojícímu a k novému zámku v pravo, jež obojí jest nyní ve zříceninách.

Na východě byl hrad chráněn čtyřhrannou věží, velice hmotnou, se zdmi 3·80 m silnými.

„Nový zámek" skládá se ze dvou obdélných křídel, jichž hlavní zdi přízemí i prvního patra dosud stojí, stropy klenuté dávno již spadly, ostění pravoúhlých oken, jichž je po 4 v přízemí i patře, vylámána; zachována jediná klenutá místnost v přízemí, hrubě začazená a sklepy.

Smutně trčí do výše šedé zdi pevného a hrdého kdysi sídla pánů z Chlumu a Košumberka, tím smutněji, čím jasněji a veseleji je pod hradem v krásném údolí Olšinky-Novohradky, přicházející ze skalních bludišť Toulovcových skal, lesem pokrytých, na něž je s hradu krásný pohled, jakož i na blízkou Luži a vysoký chrám P. Marie na Chlumku s residencí Otců Jesuitů, kteří byli vlastní příčinou zkázy hradu. *Dr. Fr. Pála.*

RABOUN.

Jdeme-li z Nových Hradů na Vysokomýtsku po silnici pod tak zvaným Rasovým kopcem a odtud dáme se na stranu severozápadní, kudy teče potok Novohradka, pěkným údolím, na jehož obou stranách jsou zalesněné kopce s mnoha skvostnými partiemi a zákoutími, ocitáme se v krásné krajině české. Je zde vskutku pravý český ráj. Toto půvabné údolí vede k Dolanům, potom k Hlubočicím a Rabouni, která nad údolím na pahorku jest vystavěna.

Vesnici Raboun má každý turista navštíviti, poněvadž tam možno shlédnouti doposud mohutné valy a příkopy po bývalé tvrzi, ke které druží se roztomilá a v pravdě idyllická pověst.

Náš Jan Žižka z Trocnova tvrz onu prý na svých slavných a vítězných válečných taženích také dobýval, ale marně. Obhájcové její v noci tajně nanesli do ní mnoho úlů se včelami. Když pak vojsko Žižkovo útočilo na pevnou tuto tvrz Raboun, svalili úly dolů s tvrze, včely vyletěly z úlů a notně počaly štípati vojiny udatného Žižky tak, že se dali na útěk.

Tvrz Raboun byla zachráněna. Pravilť tehdy kdosi: „Když prý mohly kdysi husy zachrániti Řím, proč by nemohly zachrániti včely Raboun!"

Později tvrz Raboun propadla zkáze a byla rozmetena. Jen valy a příkopy upomínají dnes na mohutnou někdejší tvrz. *V. V. Tomek.*

RABOUN.

STRADOV A NASAVRKY.

Staré a památné zříceniny hradu Stradova leži na sever od Nasavrk na pravém břehu Chrudimky na vysoké stráni, nyní lesem zarostlé. Nesnadný jest přístup k zříceninám od řeky, schůdnější jest cesta na straně jižní. — Úzkou, příkrou stezkou vystoupíme na prostranství nevelikého rozměru, kde jsou patrny zbytky kamenného zdiva ze spodní části čtverhranné budovy; na předhradí jest dosud jeden sklep zachován a prohlubeň, kde dříve bývala studna.

Hrad skládal se, jak patrno, ze dvou částí, z předhradí, dosti rozsáhlého, a z vlastního hradu, odděleného od něho hlubokým příkopem. Hrad byl na všech stranách opevněn silnou zdí, z níž se zachovaly na straně severní větší zbytky. Čtverhran nyní rumem zasypaný i s věží býval obydlím panským. Hrad založen byl asi koncem XIII. nebo poč. XIV. stol. a tvořil se zbožím nasavrckým jediné panství, neboť Stradov byl starší než tvrz Nasavrcká, postavená teprve po spuštění hradu.

R. 1360 držel zboží to Jan biskup Olomoucký, po němž nastoupili Lacembokové z Chlumu Jaroš a syn jeho Jindřich. Po tomto nějaký příbuzný jejich Bleh z Lipky, jinak ze Stradova. Po válkách husitských byl tu Jan ze Stradova, pak současně Aleš z Bitovan, Beneš z Křivého a Jan z Lipky, kteří r. 1444 prodali zboží Janu Slonovi ze Seslavec. Další držitelé až do 16. stol. jsou úplně neznámi. V té době hrad byl již zříceninou, neboť r. 1457 nalezli úředníci desk dvorských hrad již zbořený. Od té doby vystavěn nebyl.

Ke konci stol. XV. byla již v Nasavrkách tvrz, na niž pak majitelé panství Stradovského své sídlo přenesli. Od r. 1534 drželi zboží to Běškovcové z Běškovic až do r. 1585, kdy prodali je Kekulům ze Stradonic na Orli. Sňatkem Anny Kekulové z Biskupic přešlo zboží na chotě jejího Václava Zárubu z Hustiřan, a po tomto na Jiříka, který musil r. 1615 postoupiti Nasavrky Albrechtovi Kekulovi ze Stradonic. R. 1623 koupil je s jiným zbožím ještě František de Couriers, nejv. lejtenant regimentu hr. Kolalta. Syn jeho Frant. Emanuel byl na těle i na mysli churav a tak připadlo panství jeho matce, která se provdala podruhé za Václava z Šenfeldu. Vnučka jeho Kateřina provdala se za knížete Jana Adama z Auersperka a před svou smrtí r. 1754 mu všechen statek odkázala. Od té doby jsou Nasavrky v držení tohoto rodu.

Stará tvrz nasavrcká čili zámek stojí v hořejší části městečka za kostelem, postavená na straně jižní a východní nad svahem, který tvrz chránil a který je nyní proměněn v sad.

Stavení do zadu má jednoduché renaissanční průčelí; v přízemní prostranní síni jsou zachovány původní klenby, nad vchodem vyložené římsy, nesené volutami; dvéře ve schodišti mají podobné ostění jako hlavní vchod; v prvním poschodí rovněž prostranná síň. Tyto části jsou z doby asi zárubovské z konce XVI. nebo z poč. XVII. stol. Jinak místnosti zámecké, zejména přední část do náměstí, jsou úplně přestavěny a přeměněny. V této přední části jsou úřadovny okres. soudu a berního úřadu, v zadní pak byty úředníků. *Dr. Fr. Páta.*

ŽUMBERK.

Šedé zříceniny hradu Žumberka, mlčky pohlížející do hlubokého, divokého údolí, jímž spěchá Holetinka, dokazují nám, že zloba lidská jest silnější než vládkyně Příroda: co zub času nestrávil, to odnesli lidé, vylámali klenáky i velké kameny a tím mnohé zdi podvráceny tak, že se zřítily. A jaký to byl krásný a pevný hrad! Nevíme určitě, kdo hrad založil, ale jistě byl bystrá hlava, když jej postavil na nejvyšším místě vysokého ostrohu, jehož stráně na západ velmi příkře, na východ povlovněji spadají.

Do hradu jest nejpohodlnější přístup z městečka podle kostela a panského dvora, který přiléhá ke hradu na straně severní a stojí na místě, kde stával i původní dřevěný dvůr.

ŽUMBERK.

Na kostele, který byl skoro úplně v nedávné době přestavěn, spatřujeme erbovní kámen, asi z první polovice XV. stol., v němž jest zase šest menších znaků, připomínající nejen pány hradu, nýbrž i jejich manželky a příbuzné.

Hrad, mající podobu pětiúhelníka, oddělen jest od ostatního ostrohu na třech stranách hlubokým a širokým příkopem, v němž jest ještě viděti starý sklep. Na místě bývalé brány — na straně ke dvoru — dosud jest mezi zdmi znáti prohlubeninu, kudy býval průjezd na prostranné nádvoří, nyní pusté.

Palác, čili obydlí páně, o dvou patrech, stál na jižním konci, přírodou nejvíce chráněném, byty pro čeleď byly na straně ke dvoru obrácené. Venkovské zdi, znamenité výše, mají na sobě ještě zbytky rustiky stol. XVI., jíž je ozdobili Zárubové z Hustiřan. Nejlépe je zachován hrad na straně západní.

Na všech čtyřech stranách byl hrad obklíčen parkány, k nimž se šlo buď přímo ze brány, nebo z hořejšího hradu dvířkami, nebo podzemními chodbami.

ŽUMBERK.

Z původního jména hradu „Sunenberg“ soudíme, že byl založen ke konci stol. XIII. Na počátku stol. XIV. připomíná se první známý majitel hradu, nepokojný vladyka Pilunk ze Žumberka, ke konci století byli již v držení hradu páni z Boskovic; na rozhraní XIV. a XV. století seděl tu Kuník Kavalec ze Žumberka, pak syn jeho Jan Kavalec z Lipoltic a snad syn tohoto Vaněk. Po něm drželi Žumberk Jetřich ze Žestok, pak Mikuláš Bochovec z Buchova a ke konci století Mikuláš z Holohlav. Na počátku XVI. století dostal se v držení hradu Jan Janovský ze Soutic, který r. 1510 prodal hrad a vsi k panství patřící Mikuláši ml. Trčkovi z Lípy; ale trh ten byl zru-

šen, a v držení se uvázali opět Janovští, kteří jej měli až do roku 1552, kdy Kateřina rozená Janovská jej postoupila svému choti Ctiborovi Mazancovi z Újezdce. Ctiborovu dceru Markétu z Újezdce měl za manželku Václav Záruba z Hustiřan. Zárubové drželi Žumberk až do roku 1685, kdy František Záruba zemřel bez dědiců a bez poslední vůle a panství připadlo matce jeho Maximiliáně Zárubové z Lisova, která je před svou smrtí († r. 1694) odkázala strýci svému Rudolfovi Josefovi svob. pánu z Lisova. Týž prodal je roku 1700 Josefovi Františkovi hrab. ze Šenfeldu, majiteli okolních statků Seči, Nasavrk, Orle, Bítovan a Zaječic. Od těch dob po připojení k panství Nasavrckému hrad pustl; v polovici XVIII. stol. bydlil tu ještě panský lékař, ale potom pro chatrnost tu již nikdo bydleti nechtěl a nemohl. *Dr. Fr. Páta.*

CHOCEŇ.

Léta Páně 1562 Tento Duom Jest Staven Nákladem urozeného Pána, Pana Zykmunda z Šelmberka a z Kosti a na Vrchovině..." hlásá nám nápis v nadpraží vchodu do levé chodby zámecké pod římsou renaissanční vytesaný. R. 1559 majitel panství Choceňského pan Jaroslav z Pernštejna prodal městečko Choceň, vsi Lhotku Zářeckou, Březenici, Nořín, Kosořín, Slatinu, Sruby, Běstovice, Nasavrky, Skorenice, Bošín, Vrchovinu, Hemže, Seč, Koldín, Kozejčky, Sloupnice panu Zikmundovi z Šelmberka a z Kosti. Ale nový pán nenalezl na panství sídla, v němž by mohl zůstávati a zřídil si

ZÁMEK V CHOCNI.

byt prozatím ve dvoře vrchovském. Odtud se také psával někdy seděním na Vrchovině, jak hořejší nápis dosvědčuje. R. 1561 postavil nový panský dům na rozhraní Chocně a předměstí Choceňka, z něhož r. 1562 upravil nynější zámek a znovu r. 1574 rozšířil. Zámek ale již dávno pozbyl své prvotní podoby, neboť mnohokráte vyhořel a přestavby setřely úplně dřívější jeho ráz. Nynější pěknou podobu dostal po posledním požáru roku 1829 za knížete Rudolfa Kinského.

Zámek o jednom patře jenom má podobu podlouhlého čtverhranu, v jehož průčelní straně k východu nad průjezdem je kaple Nanebevzetí P. Marie, vystavěná r. 1850. Arkády loggií do dvora vedoucích a původně všude otevřených byly v patře zazděny úplně, v přízemí jen na dvou stranách a zbylé zvětšeny.

Na zámecké chodbě, hojně parohy zdobené, zavěšeny jsou staré rytiny, představující výjevy bitevní, na schodišti pak a ve dvou pokojích zaujme nás asi 40 portraitů na plátně, v rámech pravoúhlých a oválných, ze XVI. až XIX. stol., představující členy rodu Kinských a jich příbuzných. V některých pokojích zachován ještě empirový nábytek, jinak všecko zařízení je moderní.

Vnitřek kaple je uměle mramorovaný, na oknech jsou malby s erby Kinských a oltář všecek mramorový. V přízemí jest Maxova socha „Vlasty“ z kararského mramoru, prohělávající se v zeleni křovin.

Zámek zakrytý tmavou zelení popínavých rostlin shlíží se v široké hladině Tiché Orlice, pozadí mu tvoří — nyní dosti zpustlý — rozsáhlý park, v němž se stinné aleje lipové a habrové a háje se zelenými palouky mile střídají. Založil jej Štěpán hrabě Kinský († 1749) původně ve slohu francouzském s křižujícími se alejemi lip a habrů; tehdy schválně poslal svého zahradníka Živsu na tři léta do Paříže, aby tam studoval slavné zahrady, zejména Le-Nôtrovy.

A ještě jeden nádherný přirozený park má Choceňský zámek.

Proti němu stojí vížkou zdobená budova knížecích úřadů a za ní pivovar. Mezi ní a řekou, proti vchodu do zámku jest vchod do Pelin, rozkošného to údolí řeky Orlice směrem k Brandýsu. V táhlém oblouku příkře vystupují skály, jichž kolmé stěny od větrů a dešťů rozhlodané probělávají ze zeleni stromů a keřů na březích Orlice i na jejich bocích bujících. Na levém břehu pak jsou zřízeny krásné sady, zelené palouky se skupinami velkých stromů i květinových záhonů. Lepšího místa nemohl stavitel zámku ani najíti! *Dr. Fr. Páta.*

ZÁMRSK.

Každého mile překvapí roztomilý tento zámeček se svými věžemi, vyčnívající ze zeleně stromoví parku, který se na březích řeky Loučné ve velké prostoře na západ rozkládá. Po stranách jižního průčelí jsou osmiboké věže o třech patrech s barokními mansardovými střechami. Na severovýchodním nároží je třetí věž, kulatá, mnohem nižší, s malými okénky a kuželovitou střechou. Věž tato jest mnohem starší, snad pochází z prvotní tvrze, která byla v XVII. stol. za Kolovratů přeměněna v zámek.

Jako u jiných zámků, které vznikly v XVI. nebo v XVII. stol., jsou i zde v přízemí arkády na hranolových sloupech, nejsou ovšem tak umělecky provedeny jako jinde; loggie v prvním patře byly vůbec zazděny a upraveny. Úprava vnitřku je moderní, jen u některých vchodů zůstalo opažení barokní. Výzdoba průčelí a úprava západního křídla pochází z XVIII. stol.

Starší dějiny tvrze jsou neznámy. R. 1469 byla za vpádu krále Matyáše Uherského vypálena. Teprve Vaněk ze Zámrsku ji obnovil. Synové jeho ji r. 1513 prodali Markvartovi Slepotickému ze Sulic, jehož sestra prodala ji opět r. 1533 Janu Lukavskému z Lukavic; r. 1613 potomci tohoto ji prodali Karlu Kapounovi ze Svojkova, jemuž pro vzpouru r. 1618 vzata a prodána 1623 Albrechtovi z Valdštejna. Od něho ji koupil téhož roku Vinc. Mušinger z Gumpendorfu s jinými statky. Vystřídalo se pak několik držitelů, až ji r. 1640 koupil Albrecht Liebštejnský z Kolovrat, v jichž rodě zůstala do r. 1772. Po Gemsendorfech koupili zámek r. 1849 Gottlové, kteří jsou v držení jeho podnes. *Dr. Fr. Páta.*

SLATINANY.

Na úpatí nejsevernějšího lesnatého svahu Železných hor na obou březích řeky Chrudimky rozkládají se Slatinany, nad něž vynikají svou výstavností dvě význačné budovy: farní kostel sv. Martina a zámek knížete z Auerspergů na mírném návrší s rozsáhlým krásným parkem. Na místě dnešního zámku stávala tu ve XIV. století prostá tvrz, kterou v druhé polovici XVI. století Bohuslav Mazanec z Frymburka dal z větší části zbourati a přestavěti v úhlednější a pohodlnější zámek ve slohu vlašském, skládající se z obdélného stavení a dvou postranních křídel.

Ustavičnými průchody vojenskými byla veškera krajina zpustošena, vesnice, dvory vypáleny, tvrze a zámky pobořeny. Osudu toho neušel též zámek slatinanský. Proto jej roku 1669-70 velikým nákladem znovu opravil pan Adam Sigmund Puchart z Voděrad a vystavěl opět stavení hospodářská. Tehdy zámek opět rozšířen, opatřen branou, věží a věžičkami a nově upraven.

Uvnitř nalézá se dosti hojně starožitností, většinou z XVIII. stol., starobylý nábytek vykládaný, skleněné nádobí, fayence, podobizny v komnatách i ve schodišti; rovněž v tak zv. Švýcarně v zámeckém parku jsou pěkné židle s vyřezávanými lenochy, fayencové nádobí a pod.

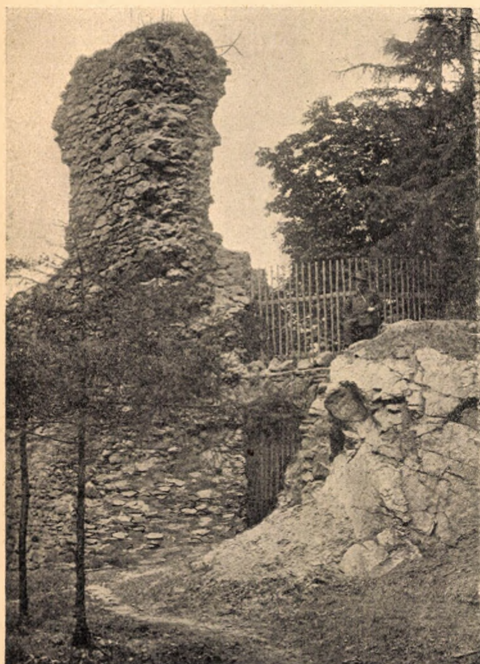

SLATINANY.

Po pánech z Voděrad drželi od roku 1710 Slatinany Zumsandové ze Sandberka a r. 1732 koupil je Josef František hrabě ze Šenfeldu a spojil je s panstvím nasavršským. Nyní patří Auerspergům.

Z dřívějších majitelů třeba uvésti aspoň nejvýznačnější: v druhé polovici XV. stol. byli tu páni z Talmberka, do počátku XVI. stol. náležely Šárovcům ze Šárova na nedalekém Rabštejnku; od roku 1525 je majitelkou obec chrudimská, jíž r. 1547 pro odboj statky skonfiskovány a prodány Janu z Pernštejna; pak se tu vystřídali Lhotští ze Zásmuk, Mazancové z Frymburka, Karlík z Nežetic, Berkové z Dubé, hrabě z Bubna a Litic, pak Puchartové z Voděrad.

Nejstarší známý držitel tvrze byl František ze Slatinan, který ji pravděpodobně vystavěl. O tom vypravuje tato pověst: Když stavěli tvrz, byli dělníci stále v práci rušeni dravou zvěří z rozsáhlých lesů. Ačkoliv mnoho kanců i medvědů pobili, přece to nic nepomáhalo.

RABŠTEJNEK.

Jednou obcházel František staveniště a zašel poněkud dále k lesu. Tu vyřítila se na něho z houští divoká svině. Překvapen a nemaje žádné zbraně, chtěl se zachrániti útěkem, ale nešťastnou náhodou zakopl o kořen a upadl svině se řítila již na něho. Bráně se holýma rukama volal, co mu hrdlo stačilo, na dělníky: „Pojďte s latí na ni! S latí na ni!“ Dělníci přiběhli a latěmi a tyčemi svini ubili. Na památku toho nazval František tvrz i ves Slatinany a sám se podle toho psával.

Podle jiné pověsti založili osadu Charváti, kmen český, kteří našli u Chrudimky místo vhodné k orbě a podle četných slatin nazvali ji Slatinany. (O. Svoboda: Ze zapomenutého kouta.) *Dr. Fr. Páta.*

RABŠTEJNEK.

Půl hodiny od Slatinan zdvíhají se uprostřed hustého lesa na příkrém vrchu zříceniny pevného a těžko druhdy dobytelného hradu Rabštejnku. Dvě úzké, vysoké zdi, které zde trčí, nikterak nepostačují k poznání toho, jak dříve byl hrad rozdělen. Příliš místa neměl, neboť stál na úzkém skalisku, takže zakladatel byl nucen stavěti více do výšky než do šířky, musil se odříci všeho pohodlí, a i hospodářská stavení, byty čeledě byly v dolní ohradě, kde byly též zásobárny, sklepy i konírny. Stodoly a obilnice byly v blízkém dvorci.

Hrad měl podobu čtverhranu a byl tam, kde toho potřeba kázala, chráněn valem a příkopem; ostatní strany příkře spadaly do hlubokého údolí, takže z důli činil opravdu dojem ne obydlí lidského, ale hnízda havraního. Proto dostal asi i jméno „havraní kámen" — „Rabenstein". Jméno to, ovšem zčeštěno na Rabštejn, trvá do polovice XV. století, odtud užívá se obyčejně zdrobnělého jména Rabštejnek.

Zřícenina jest částečně opravena a jediná zachovaná dosti prostorná síň přikryta střechou a opatřena staročeským nábytkem.

Kdy a kým byl Rabštejnek postaven, nevíme, ale jistě se tak stalo již ve stol. XIV., neboť na jeho konci uvádí se jako majitel Jan z Orle a z Rabštejna, po něm Jetřich z Orle; za válek husitských náležel Alšovi z Orle, od něhož jej koupil r. 1430 Hertvík z Ostružna, který jej přenechal Vilémovi z Ostružna. Po něm byly spory o Rabštejnek, až odúmrť tu získali Petr Kdulinec z Ostroměře a Vilém ze Dřela, kteří ji pak postoupili Soběslavovi z Miletínka.

Ke konci XV. stol. získal jej Zikmund Šárovec ze Šárova, který jej připojil k Slatinanům. Ze synů jeho dostal Rabštejnek mladší Zdeněk, který prodal r. 1538 polovinu Rabštejnku obci chrudimské, druhou přenechal svojí manželce; po ní ujaly se majetku toho její dcery Dorota a Kateřina, které r. 1540 prodaly jej rovněž městu Chrudimi.

Ale jen sedm let Chrudimští zboží to drželi, r. 1547 bylo jim za trest králem zkonfiskováno a prodáno Janovi z Pernštejna; ten zas je ihned prodal Heřmanovi Lhotskému ze Zásmuk. Po jeho smrti r. 1554 přešel Rabštejnek a Slatinany na Jindřicha Fraňka z Liběchova, jehož syn Václav prodal r. 1575 celé panství Bohuslavu Mazancovi z Frymburka. On byl poslední, který mohl bydleti ještě na Rabštejnku, neboť ke konci jeho života valně pustl. Proto začal přestavovati zašlou tvrz slatinanskou v panské sídlo. A za nedlouho roku 1595 uvádí se Rabštejnek již jako „zámek pustý".

Dr. Fr. Páta.

HROCHŮV TÝNEC.

Na nevysokém návrší nad soutokem řeky Olšinky s potokem Ležákem leží městečko Hrochův Týnec, jehož jižní část při silnici do Chrudimě zaujímá zámek s parkem. Zámek jest jednopatrová prostá budova s mansardovou střechou, nad níž uprostřed se zdvihá věžička; v průčelí ve středu vystupují dvoupatrové výstupky, na způsob věží se střechami, zakončenými lucernami. V této podobě pochází z roku 1879. Vystavěn byl Praemonstráty z kláštera Hradišťského u Olomouce, když jim r. 1805 Jan Václav Celler z Rozentálu, nemaje dědicův, své panství Týnecké a Trojanovické odkázal. Stávalo zde na místě pusté tvrze již za Cellerů panské obydlí, které řád praemonstránský přestavěl na počátku XVIII. stol. r. 1717, jak nám praví letopočet nad branou do nádvoří vedoucí, a připomíná to i mitra a berla opatská.

Do zámku vede prostranný vestibul, v němž visí podobizny rodu Cellerovského a jiné rodinné portréty. V jednoduché kapli Panny Marie jest dobrá starší kopie zázračného obrazu marianského.

Klášter Hradištský držel Hrochův Týnec až do svého zrušení r. 1784, kdy připadl náboženskému fondu moravskému a teprve r. 1829 prodán veřejnou dražbou Jiřímu Prokopu Lilienwaldu; po jeho smrti zůstal v rodě tom až do r. 1844, kdy jej koupil rytíř Adalbert z Eisensteina; ale již roku 1845 jsou tu majiteli Petr Karel a Petr Vincent Šlechtové z Hrochova; od roku 1912 patří H. Baltazaru z Babakdolu.

ZÁMEK V HROCHOVĚ TÝNCI.

Týnec patří k starým osadám; jméno své obdržel po t ý n c i, to jest osadě otýněné, ploty obehnané, která se nacházela asi na místě dnešního kostela, stojícího na úzkém ostrohu. Uprostřed vrchu toho stojí dům, nyní městský, který ještě svým zevnějškem upomíná na starou tvrz; jest založen do půlkruhu a na straně ke kostelu má výstupek, snad bývalou věž. Z opevnění jeho nezachovalo se nic, ač okolí zdálo by se tomu nasvědčovat.

Do válek husitských seděli tu vladykové z Týnce, po válkách vládl na Týnci Hroch z Týnce, vlastně Jan Hroch z Mezilesic, po němž městečko bylo nazváno Týncem Hrochovým. Hrochové prodali tvrz r. 1550 Petrovi Hamzovi ze Zábědovic, který ji závětí odkázal r. 1557 manželce své Johance ze Štítného, která se provdala podruhé za Prokopa Štítného ze Štítného. Po ní drželi Týnec bratří Jan a Adam ze Štítného, kteří jej r. 1583 prodali Mikuláši z Lobkovic. Po synech jeho nastoupil zboží Jan Bezdružický z Kolovrat, jehož syn Ludvík, obávaje se trestu za vzpouru r. 1618—20, prodal r. 1623 dědictví své Kašparovi Cellerovi z Rozentálu, v jehož rodě s přestávkou byl Týnec až do r. 1705, kdy poslední Celler odkázal jej klášteru Hradišťskému, jak jsme svrchu již vypravovali. *Dr. Fr. Páta.*

HEŘMANŮV MĚSTEC.

Na severním úpatí Železných Hor, ovinut se tří stran krásnými lesy, leží Heřmanův Městec. Nejvýznačnějšími budovami městskými jsou farní chrám sv. Bartoloměje na Velkém náměstí, vystavěný barokně v l. 1756—61 hrabětem Janem Václavem Šporkem, a zámek knížete Kinského, který zaujímá celou jižní část Malého náměstí. Zámek jest jednopatrová prostá budova, jejíž okna orámována jsou těžkými, barokně profilovanými chambranami. Nad hlavním vchodem z náměstí jest balkon se železnou kutou mříží. Zahradní průčelí má tři střední okna ozdobena kartušemi, nad ostatními jsou lomené římsy.

Jak zahradní tak i hlavní průčelí jest skoro veskrze pokryto bujnou zelení. Čtverhranné nádvoří jest rovněž pěkně upraveno; kol nádvoří vedou síně, za nimiž leží komnaty. Jak pokoje, tak i chodby jsou vyplněny vykládanými skříněmi, truhlami, sekretáři, křesly, vše různého původu ze stol. XVII. a XVIII. Na stěnách visí obrazy představující ponejvíce hony, rohy a parohy zastřelené zvěře. Ozdobou salonů jest několik obrazů od bratří Emila a Benona Adama, většinou loveckých, pak několik podobizen rodiny Kinských od Fügera, Weikerta a j.

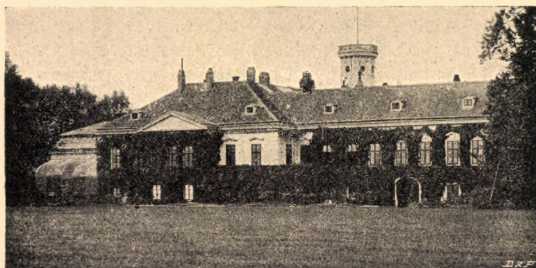
V knihovně, která obsahuje vedle starých klassiků všech národů též bohatou sbírku literatury moderní, visí portrait knížete Rudolfa Kinského.

V zámku jsou 103 místnosti, z nichž nejrozsáhlejší jest knihovna a jídelna, v níž jest krásný strop vyřezávaný z modřínového dřeva a za skleněnou stěnou bohatý skleník s exotickými rostlinami.

Za zámkem se prostírá rozsáhlý park, v němž mezi skupinami stromů a keřů bělá se pavilonek, od něhož je překrásná vyhlídka daleko do kraje.

Jméno a založení Heřmanova Městce uvádí se ve spojení s vladyky z Mrdic, jichž tvrz ležela mezi Městcem a Klešicemi. Rod ten měl ve znaku

lupen leknínový, jejž též nacházíme v erbu Městce. V historických pramenech uvádějí se Mrdičtí jako majitelé Městce na poč. XIV. stol. Po nich poč. stol. XV. byli tu pány Jaroslav z Opočna a Jan, příjmím Městecký. R. 1454 koupili Městec Trčkové z Lipy na Lichnici, za nichž přestupovali Městečtí hojně k víře kališnické. R. 1538 koupil jej Zikmund Anděl z Ronovce, po němž tu byli bratří Jan, Jiřík a Vilém Opršторfové z Dubu,

ZÁMEK V HEŘMANOVĚ MESTCI.

kteří vymohli městu tři jarmarky a týdenní trhy a znak městský „leknín zelený". R. 1591 stal se pánem na Městci Jan Jetřich st. ze Žerotína, po dědicích jeho r. 1661 Jan Karel svob. pán Špork. Šporkové seděli na Městci až do poč. XIX. stol., kdy na krátko přešel do rukou svob. pánů z Greiffenklau. R. 1828 koupil jej kníže Rudolf Kinský, v jehož rodě je dosud.

Tvrz připomíná se v Heřmanově Městci již r. 1398; za Operštorfů jmenuje se r. 1591 již zámkem. Důkladně přestavěn byl zámek od Václava hrab. Šporka, a znovu r. 1867, kdy byly i konírny v něm zrušeny a přeneseny do budovy naproti zámku. *Dr. Fr. Páta.*

LANŠKROUN.

Takřka nejvýchodnější město království Českého je Lanškroun. Město je nyní německé se značnou menšinou českou (6842 obyvatel). Bývalo však dříve jinak, jak nám dosvědčují české nápisy na dvou pěkných portálech bývalé radnice, nyní okres. soudu, vystavěné roku 1581 ve slohu renaissančním, a české nápisy na zvonech.

Lanškroun založen byl asi počátkem XIII. stol. a osazen byl obyvateli německými; za válek husitských nabyli zde vrchu kališníci-Češi, s nimiž se Němci srovnali u víře a tím se zachránili. Později i Jednota Česko-

bratrská měla zde hojně vyznavačů. Za Adama Herzána z Harasova, který panství r. 1588 koupil, stal se Lanškroun sídlem vrchnostenských úřadů obojího panství lanškrounského i lanšperského. R. 1622 koupil panství kníže Karel z Lichtenštejna, král. místodržitel, který přinutil obyvatele přiznati se k víře katolické. V rodě Lichtenštejnů je Lanškroun posud.

Nás z budov lanškrounských zajímá zámek na Josefském náměstí, bývalý to klášter.

Petr Jelito, pátý biskup litomyšlský, založil r. 1371 na místě, kde stojí nyní špitálský kostel sv. Máří Magdaleny, klášter s dřevěným kostelem pro Augustiniány, kteří se však r. 1393 přestěhovali do nového sídla v městě horním, blíže chrámu farního, avšak za nedlouho za vpádu husitského odtud utekli do Olomouce. Stavení klášterské, které jistě několik let bylo pusté, upraveno bylo v 2. pol. XV. stol. tak, aby tu mohla vrchnost aspoň několik dní a úředníci stále přebývati. Po prvé se připomíná r. 1507; rozkládal se při horní bráně městské, na sever a na západ se opíral o hradby, a chráněn byl hlubokými příkopy i vlastní hradbou, takže se podobal hradu.

Druhým zakladatelem zámku jest pan Adam Hrzán z Harasova, který si Lanškroun vyvolil za sídlo a dal zámek přestavěti a upraviti. Z rozsáhlého prostranství, které zámek dříve zabíral, zbyla sotva polovice. Přední budovy zámecké, které tvořily jakési předhradí, i s první branou byly r. 1856 zbořeny, když město potřebovalo místa na stavbu škol, z prvního nádvoří stalo se náměstí Josefské, které jest upraveno v sad, v jehož středu umístěn pomník cís. Josefa II. r. 1882.

Proti nám, z náměstí hlavního přicházejícím, vypíná se zajímavá, ač prostá budova zámecká s kostelem. Má dvě křídla, jichž roh jest obrácen k jihozápadu; křídla mají společnou střechu, ačkoliv křídlo západní jest jednopatrové, druhé dvoupatrové a jsou při tom stejné výše, jak na obrázku zcela dobře patrno. K druhému křídlu přistavěno v novější době jednopatrové stavení, které s byty služebníkův, stájemi a presbyteří kostelní uzavírá druhé nádvoří; vchází se do něho bývalou druhou branou s krásným renaissančním portálem, na němž jsou v kruhovitých věncích dva znaky s letopočtem 1601 a českými nápisy nad nimi: ADAM HERZAN Z HARASOWA : ANNA HRZANOWA Z SVLEWIC.

Jediným zbytkem kláštera je část, která přiléhá ke kostelu, t. j. kus bývalé kvadratury, a druhým zbytkem je presbytář bývalého kostela klášterního (nebo nyní zámeckého), která se zachovala v původní podobě gotické; loď k ní byla přistavěna teprve r. 1653.

Dnes po mnoha požárech je bývalý palác Herzánů stavení zcela prosté a jen jejich erb upomíná nás na tyto poslední české držitele Lanškrouna. Jest však tomu jinde lépe? *Dr. Fr. Páta.*

LANŠKROUN.

SCHLOSSBERK.

Blíže vsi Rudoltic půl hodiny na jv. od Lanškrouna vypíná se nad údolím potoka návrší Zámecký vrch či Schlossberg, na němž stával Nový zámek, nyní rovněž Schlossberk řečený, z něhož se zachovala pouze třípatrová část pravého křídla na způsob hmotné věže, v níž jest zřízena letní restaurace a okolí její na temenu návrší jest upraveno v sad. Velkých sklepů, které se zachovaly, užívá lanškrounský knížecí pivovar za skladiště.

Kníže Jan Adam Ondřej z Lichtenštejna, pán na Lanškrouně, velmi rád stavěl; víme o něm, že dal mnoho zámkův a budov na knížecích panstvích buď obnoviti nebo docela nově postaviti; od něho rovněž pochází knížecí palác ve vídeňském předměstí Rossau. Také zámek v Lanškrouně mu nestačil, zvláště když na čas — od r. 1697 do r. 1705 — popřál v něm příbytku řeholníkům, kteří spravovali faru lanškrounskou místo svého probošta od Všech Svatých v Olomouci.

Nový zámek podobal se liteře H, měl pět pater a v každém bylo po čtrnácti velikých komnatách. Stavbu vedl od r. 1699 stavitel Gabriella z Rudy a dokončil z hruba r. 1712; vedle toho pracovali o nové stavbě Antonio Salla, mistr zednický, a Vavřinec Kaplan, mistr tesařský z Lanškrouna, a Václav Roeder, kamenník z Olomouce. Úplného dostavění a upravení zámku se pan Jan nedočkal, zemřelť r. 1712 ve Vídni.

Panství Lanškrounské, Landšperk a Schlossberk připadly Janu Antonínovi, rytíři řádu Maltézského. Ale sotva byl zámek dostavěn, byl zničen požárem, jenž v něm dne 14. dubna 1714 vypukl nedbalým uhašením ohně,

který si řemeslníci, opravující střechu a okapy, v pátém patře roznítili, aby se trochu ohřáli. Kníže dal zámek, z něhož zůstaly jen zdi, r. 1719 opraviti; po pěti letech r. 1724 zemřel a pánem na Lanškrouně se stal nejstarší jeho bratr Josef Václav, který dal Nový Zámek r. 1756 pobořiti, „poněvadž k žádnému užitku není, ale oprav zbytečných potřebuje."

Začali bořiti nejdříve levé křídlo, kamení a dříví dílem prodáno, dílem jich užito k vystavění nových staveb knížecích. Zbytek hradu dal obnoviti a střechou pokrýti r. 1802 kníže Alois, jak nám hlásá latinský nápis nad vchodem: „Reliquias huius magnae et antiquae acropolis Lichtensteinianae posteritati relinqui ac restaurari praecepit princeps Aloisius." (= Zbytky tohoto velikého a starožitného hradu Lichtenšteinského potomstvu zachovati a obnoviti nařídil kníže Alois.) *Dr. Fr. Páta.*

SCHLOSSBERK.

CHROUSTOVICE.

Zámek vystavěn byl snad na místě bývalé tvrze, o níž máme zprávy od XV. stol. Majitelé se zde neustále střídali; počátkem XVI. stol. dostaly se Chroustovice Albrechtovi z Chlumu a Košumberka a po něm jeho bratru Slavatovi, jenž je připojil k panství Košumberskému. Za vlády těchto pánů tvrz zpustla, a opravena teprve od Zachariáše Slavaty, který ji s Radhošti roku 1577 zdědil po svém otci Divišovi Slavatovi. Panství zdědil r. 1599 jeho nedospělý syn z druhého manželství Krištof Šťastný, jehož poručníci nemohouce je pro dluhy udržeti, prodali je r. 1600 Kunce Slavatové na Košumberce; syn této Diviš Lacembok z Chlumu a Košumberka prodal r. 1606 Chroustovice s okolím Janu Divišovi ze Žerotína na Náměšti.

Než ani ten je neměl dlouho, přecházelo z ruky do ruky, až je r. 1663 koupil František Karel hrabě Liebštejnský z Kolovrat. Tento přestavěl tvrz

na zámek, o němž se zachoval současný záznam. Vnuk jeho Frant. Karel prodal r. 1721 zámek Chroustovice s městečkem a vsi Městec, Ostrov, Opočno, Uhersko, Trusnov, Franclinu, Radhošť, Žiku, Tyništko, Janovičky, Stradouň, Vinary, Sedlec, Pěšice, Mravín, Mentoury, Jenšovice, Martinice, Lozice, Turov, Staré a Nové Holišovice Jeronýmovi hraběti de Capece a markrab. de Rofrano; potom Chroustovice držela Marie Terezie roz. markýzka z Rofrana, choť hrab. Leopolda Kinského. Po ní byl od r. 1779 majitelem Chroustovic Filip Kinský, který zámek přestavěl částečně rokokovým slohem, zvl. zahradní průčelí a připojil rozsáhlé předvoří a zahrady v l. 1779—80. Zemřel r. 1827. R. 1823 však Chroustovice od něho koupil kníže Karel Alexander z Thurn-Taxisů; od té doby je Taxisové drží posud.

Zámek skládá se z budovy vlastní ze XVII. stol. a do podkovy rozestavěných traktů z konce stol. XVIII. Mezi budovami a byty pro služebnictvo je vjezd uzavřený mřížovou branou. Od těchto budov do čvrtellipsy se táhnou konírny, za nimiž se otvírají po stranách dva vjezdy menší, v pravo na náves, v levo do hospodářského dvora; pak pokračují čtvercové jednopatrové budovy s mansardami a přízemní podélná křídla v pravém úhlu lomená a k hlavní budově přistavěná; na podélných stranách otevřena jsou chodbami, v částech příčných nalézá se v pravo kaple, v levo kuchyně. Středem a napříč nádvoří vede cesta s alejí a přestupuje po třech můstcích potok uměle sem zavedený. Můstky jsou ozdobeny vasami a skupinami amorettů se svítilnami.

Hlavní budova zámecká jest jednopatrová, v jejímž středu je užší polopatro s trojúhelníkovým štítem; jinak je průčelí hladké, členěné jen oblou římsou. Po stranách portálu nesou dvojice sloupů toskánských a barokně jonských pilastrů balkon se skupinami andílků.

V průčelí zahradním, rokokově vyzdobeným vystupuje nad okapní římsou užší polopatro se dvěma okny, k němuž sahá střední risalit, ukončený trojhranným štítem. V popředí vystupuje do výše patra terrassa nesená třemi oblouky, dvěma páry jonských sloupů, pilastrů, hranolových pilířů a několika těžkými konsolami; ohraničena jest balustradou s rokokovou kovanou mříží. Po stranách vedou dvojdílná schodiště s balustradami, vasami a skupinami amorettů zdobená. Ve štítě nad terrassou korunovaný dvojznak Kinských.

Dvůr jest skoro čtvercový; v přízemí jeho obíhá na třech stranách otevřený ochoz s polokruhovými arkadami na hranolových pilířích, v prvním patře byly podobné loggie částečně zazděny a upraveny na okna.

Nad všemi křídly jsou úzká polopatra a po stranách v mansardách vikýře.

Vnitřek zámku je rozdělen dosti souměrně; je až na několik komnat většinou zařízen moderně. *Dr. Fr. Páta.*

POTŠTEJN.

Půvabně tulí se k severním svahům hor, svírajících Divokou Orlici, rozkošné místo Potštejn neboli Potštýn s hojnou villeggiaturou, četnou to osadou letních jeho navštěvovatelův. Krásná a přirozená poloha tohoto zátiší s bohatým a luzným zalesněním, dotýkajícím se až městečka, mnohým tak přirostla k srdci, že vždy rádi vracejí se každým rokem v poetické partie potštýnské s klimatem nad míru příznivým a na poměry se slušným komfortem upraveným ubytováním.

POTŠTEJN. (Pohled od sv. Marka.)

Půvabné procházky po okolí zpříjemňují skvostně upravené cesty péčí okrašlovacího spolku potštýnského. Při této příležitosti nelze však nikterak pominouti zásluh muže, který stojí od počátku spolku, jím založeného, v čele a vyznamenal se činností v ohledu tom nejvýš vzácnou a neúmornou, až podařilo se mu povznésti rodné své místo.

Jest to slovutný universitní professor Dr. Jan Urban Jarník. Jeho zásluhy o zvelebení kraje potštýnského, jakožto předsedy tamního spolku okrašlovacího i jako spisovatele četných informačních článků v denních časopisech a v „Časopise českých turistů“ jsou dalekosáhlé a pouze jemu má městečko vděčiti za rozkošný a skvostný svůj vzhled, pro který jest právě tak hojně letními obyvateli vyhledáváno.

Professor Dr. Kalousek nazývá professora Jarníka „po staročeských proslulých pánech Drslavicích druhým zakladatelem Potšteina“ a všim právem, neboť jemu patří hlavně onen velký dík všech navštěvovatelův i obyvatelů Potštýna.

Tak se stal Potštýn velmi oblibeným letním sídlem a klimatickým lé-

čebným místem. Městečko samo leží asi 327 metrů nad mořem a z nádraží jdeme k němu dolů deset minut. Jakmile vyjdeme z nádraží, již rozevírá se nám malebný, celkový pohled, jehož pozadí tvoří majestátní hradní kopec, Kapraf, Velešov a Kozinec. Cestou kolem zámeckého parku vejdeme jakousi branou, kterou tvoří dva domky, na náměstíčko, posázené stromky, kde upoutá nás pohled na kostel sv. Vavřince, k němuž opět tvoří harmonické pozadí vrchy potštýnské.

Kostel vystavěli v nynějším stavu v letech 1817—1821 hrabata Harbu-

DRUHÁ BRÁNA NA POTŠTEJNĚ.

valy z Chamaré. Po pravé ruce spatřujeme skrovný výstavností, v pěkně upraveném parku, útulný, zeleni zarostlý zámek hrabat Dobřenských z Dobřenic, zbudovaný roku 1749 hrabětem Janem Ludvíkem Harbuvalem z Chamaré. V ohradní zdi zámeckého parku a dvora zazděny jsou zbytky náhrobních kamenů pánů Hřánů z Harasova a erb pánů z Pernšteina nalezené na hradě. V zámku jest milá kaple Nejsvětější Trojice.

Pamětihodnou jest potštejnská osada českobratrská v levo při okresní silnici, vedoucí od Vamberka. Jest to několik domků, obydlí kazatelovo a sirotčinec výborně zřízený. Církev českobratrská trvá tu od roku 1870. Nyní mají tu Bratři pěknou novou modlitebnu s vížkou. Průčelí zdobeno jest beránkem s vítěznou korouhvičkou.

Ve vížce jest památný zvon se staročeským nápisem: „Krev Kristova očisťuje nás od všelikých hříchův.“

Ubíráme-li se silnicí, která protíná Potštýn směrem od Rychnova, Vamberka a Záměli k Ústí nad Orlicí, povšimneme si za rohem na hostinci znaku pernštýnského, zubří hlavy, na pravo pak rozkládá se v zahradní zeleni vysoký jasan, pod kterým tak rád na sedátku sedával zesnulý náš básník J. V. Sládek, na pravo hned u silnice dům, kde bydlíval skladatel český, mistr Karel Bendl. Kolem několika vil docházíme ke kříži, stíněnému ušlechtilými topoly a sejdeme tu se silnice v pravo do stromořadí třešňového, kudy vede cesta na hrad Potštejn.

Odtud rozvírá se čarovný pohled na luzné potštýnské a litické lesy, kterým majestátně vévodí jako nejvyšší bod Chlum, od kterého na pravo hájovna, před námi pak vesnička Brná s rybníkem „Světlíkem“ v pravo, a za ním ves Sopotnice, kde prý při obléhání hradu Potšteina král náš Karel IV. na faře přenocoval.

Sotva jsme od vyjití z města ušli první čtvrt hodiny cesty, vcházíme do lesa, kterým ubíráme se stále až na vrch hradní. Po obou stranách cesty od první, sotva již znatelné brány hradní, zvedají se mocné rozvaliny hradeb. Tu obdivujeme se spoustám staviva sem sneseného a nahromaděného, žasneme a trneme, zírajíce do studny hradní, nyní do dvou třetin zasypané a posud přece značně hluboké.

Ke bráně druhé přicházíme modřínovým stromořadím. Tu býval vyzděný hradní příkop s mostem zvedacím. Třetí brána jest taktéž již zbořena a za ní právě rozevírá se již zmíněná hluboká studně, o které praví Balbínova pověst, že byla stejně hluboká a podzemním průplavem spojena s řečištěm Orlice.

Čtvrtou, vlastně hlavní branou, posud dosti zachovanou a zdobenou znakem pánů z Pernšteina, hlavou zubří, jejíž chřípím protažen jest kruh, vcházíme do druhého oddělení. Konečně staneme na velikém prostranství, které druhdy bývalo dvorem a shromaždištěm hradní posádky, nyní pak bývá místem odpočinku návštěvníkům hradu a hřištěm pro dítky i dospělé.

Cesta na hrad vroubena jest kapličkami cesty křížové. Na hradě a veškerém jeho prostranství bývá hlučno, zvláště o poutním dnu sv. Jana Nepomuckého, což děje se již od starodávna. V tento den proudí zde tisíce lidí a nikdo neopomene navštíviti hradní kapli, pořízenou z bývalé hradní věže. Z nádvoří hradního vedou do kaple široké, pohodlné schody, jichžto střední díl býval opatřen ostatky svatých, což dosud jest patrno. Proto také těmto schodům říkají svaté. Dole při vchodu do kaple zachována jest posud místnost, kterou druhdy obývali dva poustevníci jako strážní duchové hradu.

Zahneme-li v levo do lesa, přijdeme ihned ke bráně páté, která má ve věži dosud klenutí zachováno. Tudy patrně se vjíždělo do vlastního

hradu. Stinnou stezičkou přicházíme k vlastním stěnám hradním. Kochajíce se skvostnou vyhlídkou do romantického okolí, vzpomínáme dob dávno uplynulých, kdy hrad Potštejn býval nejen pýchou, nýbrž i postrachem všeho okolí. Bylť obehnán mohutnými hradbami, vedlo do něho šest bran, a nejpevnějším místem jeho byl palác přímo nedobytný, poslední útočiště panstva a hradní čeledi za dobývání hradu. Tenkráte svahy chlumu byly holé, dnes jsou porostlé lesem. Do paláce hradního lze se dostati také

TŘETÍ BRÁNA NA POTŠTEJNĚ.

sklepem. V nádvoří povšimneme si mohutných krakorců balkonů z doby pernštýnské, zbytků různých jam, sklepení, průlomů, oken a podobně.

V severovýchodním koutě zdi palácové zazděn jest kámen s latinským nápisem: „Signata juste securitas evirat hostes" (to jest: „Znamenaje správně bezpečnost, seslabíš nepřítele"). Jinak však vysvětlil si tento záhadný nápis hrabě Jan Antonín Harbuval z Chamaré, totiž: „Signata instes caritas extir(p)at hostes" (to jest: „Na poznamenaném začni: láska vyhladí nepřítele".) Začal tu tedy roku 1762 s velikým úsilím a peněžitým nákladem kopati, hledaje „na poznamenaném" skryté poklady. Prokopán celý hradní chlum kříž na kříž, zničena značná část zachovaných zbytků hradních, nenalezeno však ničeho a uspíšena pouze zkáza hradu. Horečné snahy a vášnivou touhu hraběte, hledání pokladu a zažité při tom dobrodružství, schůzky

a modlitby pronásledovaných zbytků českých bratří vylíčil pak mistrným svým perem Alois Jirásek v historickém obraze „Poklad“.

Za rohem dole rozvírá se klenutý vchod do prostranného, tmavého sklepení. Když jsme byli obešli úzkou stezkou hradební stěny, přicházíme do šesté brány, která nás uvádí do prostranství hradního. Odtud jsou překrásné úchvatné vyhlídky: Z levého výběžku nádvoří na levo přes Doudleby ke Kostelci, na pravo přes Záměl a Vamberk k Rychnovu. Uprostřed v mlhavé dáli Krkonoše se Sněžkou.

Od vchodu na pravo pozdější přístavba kostela, pod ní sklepení, která jsouce už zdola viděti, v gotické brance potom obrázek Madonny s Ježíškem od letního hosta potštýnského prof. R. Liebschera; nad brankou kamenné veřeje tak řečených vladislavských oken.

Z polorozpadlého klenutí za gotickou brankou trochu nebezpečná vyhlídka k Sopotnici, na levo v mlhách Králický Sněžník. Za polozasypanou pravoúhelnou brankou pohled na „Homolku“ a ostatní zalesněné vrchy a na louky a nivy za hradem. Nazpět ubíráme se ze šesté brány sráznější stezkou kolem kaple sv. Jana, zbudované r. 1766 z okrouhlé věže hradní hraběnkou Annou Barborou Harbuvalovou ze Chamaré. Před kaplí prostranné cvičiště „place d'armes“, kam se pořádají časté výlety z okolí. Zpátky ze cvičiště přímo kolem hradeb v levo do čtvrté brány a dále, kudy jsme přišli.

Hrad Potštejn příslušel kdysi k velkolepým hradům českým a prvním toho druhu pevnostem, z čehož přece jenom z toho všeho na naše doby poměrně málo se zachovalo a to, co na Potštejně kdysi velkolepým a úchvatným bylo, rozpozná mnohdy toliko oko cvičené. Hrad založili počátkem XII. věku Drslavici, kteří se na Kostelecko přistěhovali z Plzeňska. Kterého roku se tak stalo, jest neznámo. Tolik však lze tvrditi, že již za krále Václava II. byl na tomto příhodném chlumu vybudován hrad o věžích okrouhlých a pevných zdech jako strážce nádherného údolí orlického, jemuž vládl s okázalostí po několik věkův.

Po zavraždění krále Václava III. rozstouplo se obyvatelstvo země České ve strany, které se z různých příčin pronásledovaly a pokoj v zemi rušily. V takovém zášti mezi pány a měšťany zabit byl pán Procek z Potštejna od Pušů, měšťanů pražských a kutnohorských. Syn Procků, Mikuláš, zavraždil za to Peregrina Puše v Starém Městě pražském, načež vsazen byl do vězení královského.

Po smíření obou rozvaděných rodů tím, že Mikuláš z Potštejna měl založiti při kostele Matky Boží před Týnem v Praze kaplanství se stálým ročním platem, aby za zesnulého každého dne mše sv. čtena býti mohla. Tím a jinými pokutami jmění své značně ztenčiv, usadil se Mikuláš pevně na svém hradě Potštejně a záhy proslul svým zbojnictvím a loupežnictvím. Za krále českého Jana Lucemburského vyjížděl Mikuláš ze svého pevného

hradu, pleně a drancuje po všem okolí, ano až i na Moravě přepadal a olupoval pocestné, kupce a vůbec napadal se svou zločinnou chasou každého, kdož se mu nemohl ubrániti; Zajatce vsaditi kázal do hlubokého vězení na hradě a nepropustil jich, pokud se penězi nevykoupili.

Proto král český Karel IV., tehdy ještě markrabě moravský, roku 1338 vytáhl válečně proti Mikulášovi a oblehl hrad Potštejn. Mikuláš překvapen pádem některých svých okolních tvrzí, dal se v mírné smlouvání a dosáhl toho, že Karel skutečně od obléhání upustil, když Mikuláš svou ctí se zaručil, že zanechá řemesla loupeživého. Sotva ale vojsko odtáhlo, počal Mikuláš řáditi poznovu, a proto Karel přitáhl opětně ke hradu a oblehl

NÁDVOŘÍ HRADU POTŠTEJNSKÉHO S KAPLÍ SV. JANA NEP.

jej se všech stran. Chasa Mikulášova bránila se statečně, avšak útoku oblehatelů neodolala, hrad ztečen, pobořen a v rozvalinách jeho zahynul sám zbujník Mikuláš, pán někdy ve vlasti slavný a nad jiné vážený.

Zboží Mikulášovo připadlo králi, který z části po čase vrátil je potomkům Mikulášovým při slibu, že hradu Potštejna nikdy již neobnoví.

Později však Karel sám obnoviv a přestavěv hrad zastavil jej s Kostelcem a Jaroměři knížatům opolským, od nichž vykoupil jej zase král náš Václav IV., zastaviv jej krátce potom Prokopovi, markrabí moravskému.

Potom s povolením královým držel hrad po opětovném vyplacení pán Jindřich Lacenbok z Chlumu. Roku 1416 obléhali hrad biskup litomyšlský, Boček z Kunštátu a pán Smil Flaška z Rychmburka, roku 1432 Sirotci, kterým se hrad bránil po půl roku. Roku 1427 držel Potštejn mocný velmož český, pán Půta z Častolovic a po jeho smrti pán Hynek Krušina z Lichtenburka. Za krále Jiříka z Poděbrad zemřel na hradě známý kněz Bedřich ze Strážnice, který byl od roku 1427 vůdcem Táborů.

Po smrti Jiříka z Poděbrad rozdělili se synové o zboží otcovo, po nichž hrad Potštejn připadl koupí pánům z Pernštejna, kteří hrad znamenitě obnovili.

Pán Jaroslav z Pernštejna prodal Potštejn falckrabí rýnskému Arnoštovi, od kterého krátce potom koupil jej pán Václav Hřán z Harasova, za něhož bývalo na Potštýně zvláště veselo.

Léta 1630 koupil Potštejn Kašpar Gramb po Anně Kateřině z Ullersdorfu, rozené Hřánské z Harasova. A po jeho smrti vládla tu jeho sestra Magdalena. Ta se provdala za pána Václava Zárubu z Hustiřan, který se takto stal pánem Potštejna. Roku 1746 dostal se Potštejn v držení pánu J. Ludvíkovi Harbuvalu z Chamaré, který vystavěl v městečku nynější zámek roku 1749.

Roku 1826 zdědil po svém otci panství Potštejnské pán Jan Antonín Harbuval z Chamaré, který zemřel roku 1849, načež zdědila Potštejn nejstarší dcera Alžběta, provdaná za Prokopa, svob. pána Dobřenského z Dobřenic, jehož rodině, povýšené zatím do stavu hraběcího, Potštýn dosud přísluší. Jméno Potštejn vzniklo z Potenstein, od osobního jména Půty, neboť Procek, syn Půty z Křimic, založil po vzoru otce svého hrad tento na vysokém vrchu nad Orlicí.

Kdo shlédl a poznal jednou Potštýn s jeho bohatostí krás přírodních, milerád s touhou naň vzpomíná, a možno-li mu, ještě raději vrací se do jeho mechového, vonného klínu, v němž tak rád prodléval i sám náš básník Jaroslav Vrchlický. A Potštýn jest tak šťastným, že může nejvzácnější rozkoše poskytnouti návštěvníkům svým v plné míře!

V. V. Tomek.

CHOLTICE.

alé venkovské městečko Choltice, na trati Přelouč-Vápenný Podol, na severozápad od Heřmanova Městce, leží v kraji pahorkovitém, malebně obklopené rozsáhlou oborou pro daňky, jichž je tu přes sto; vedle ní vyniká anglický park s ohromnými staletými duby, z nichž největší má v objemu 12 metrů. V tomto nádherném přírodním rámci ukrývá se nejznamenitější památka choltická — zámek, úhledná budova z konce století XVII., vystavěná na místě bývalé tvrze.

Nejstarší známý držitel Choltic byl Beneš z Choltic, jenž se připomíná k roku 1285. Na počátku XV. stol. bylo Cholticko rozděleno na dvě polovice, z nichž jednu držel Jindřich Lacembok z Košumberka, druhou Vaněk Sekyrka z Choltic, ke konci století drželi obě polovice Choltičtí z Újezda Jaroslav a Petr. Syn onoho Pavel polovici svou zadlužil, takže mu byla

roku 1532 prodána, po desíti letech roku 1542 koupil ji Jiřík z Gerštorfu, podkomoří království Českého. Část tato obsahovala polovici zámku Choltického pustého se štěpnicí a sadem a několik vsí, tvrzí a dvorů, vše pusté. Touto koupí spojil Jiřík Cholticko zase v jeden celek, bylť rok před tím už koupil druhou polovici zboží od Diviše Boubínského z Újezda. Jiřík přikoupil mnohé statky k Cholticku a vymohl, že Choltice byly povýšeny na městečko. Posledním z Gerštorfů na Cholticku byl Štěpán, který súčastnil se odboje proti Ferdinandovi II. a za to byl odsouzen roku 1623 ke ztrátě dvou třetin svého statku. Toho roku koupil zámek Choltice

ZÁMEK V CHOLTICÍCH.

a tvrz Svojšice Krištof Šimon svob. pán z Thunu, v jehož rodě jsou Choltice podnes. Syn jeho Jan Sigmund rozdělil panství Thunovská na osm dílů (r. 1653), z nichž Cholticko obdržel Romedius Konstantin z Thunu, který z něho učinil majorát; zemřel náhle r. 1700 v Solnohradě. V držení panství následoval potom syn jeho Romedius Jan František, který zemřel roku 1719 bezdětek; statky prodány Chotkům, r. 1722 Trautmansdorfům, koupeny však zpět r. 1831 pro rodinu Thunů. Nynějším majitelem panství jest Jan hrabě z Thunů.

Za války třicetileté trpělo Cholticko vpády Švédů, kteří vše zničili a kteří zpustošili též zámek choltický. Romedius Konstantin oblíbil si Choltice a chtěl zde bydleti. Zámek byl by potřeboval důkladných oprav. Byla tu však ještě zřícenina staré tvrze, kterou dal Romedius se zemí srovnati a na místě jejím vystavěti nový zámek; nová budova byla opevněna hradbami, příkopem a terasami. Příkop byl později na straně západní a jižní překlenut a připojen k parku.

Na severní straně zámku je zámecká kaple a zároveň farní kostel sv. Romedia, vystavěný hrabětem Romediem a vysvěcený r. 1691 Janem Arnoštem z Thunů, arcibiskupem solnohradským. Kostel je půdorysu osmiúhelného a kryt kupolí s lucernou. Cenné jsou tu kamenické a štukatérské práce Petra Pavla Vaga z italského města Como a malby na stropě s nápisy. Obraz na hlavním oltáři maloval roku 1691 J. Rottmayer ve Vídni.

Za městečkem na hřbitově spí věčný sen rodák cholticky, nadaný, předčasně však zemřelý básník český, Bohdan Jelínek, jemuž náhrobek postavili Al. Jirásek, dr. Thomayer a Jaroslav Vrchlický; na něm je umělecký relief od ak. sochaře Jos. Šejnosty na motiv: „Jak mladé děvčátko vede básníka po cestě k ideálu.“ *Dr. Fr. Páta.*

PARDUBICE.

ysl každého návštěvníka ladného města Pardubic upoutá zajisté skvělý pomník dávno zašlých dob, Pardubický zámek, o kterém se po věky pracovalo. Ve století XIV. byly Pardubice tvrzí. Pozdější držitelé ve století XIV. a XV. rozšířili tvrz a zbudovali z ní zámek asi téhož rozsahu, jako se posud spatřuje uvnitř hradeb. Pánům z Pernštejna, kteří rádi bydlili na zámku Pardubickém pro blízké položení města, poskytoval zámek skrovného místa. A tak v létech 1500—1529 vystavěli mnohá a mnohá potřebná stavení. I o lepší zpevnění celého zámku velice horlivě pečovali, neboť v těch dobách, když nový zámek Pardubický byl budován, zobecnělo již používání střelného prachu. Proto si zvolil pán zámku Pardubického způsob, kterému učil Němec Albrecht Dürer, první německý spisovatel v oboru vojenského stavitelství. Hradby zámecké se dle možnosti roztáhly, za nimi se vyzdvihly valy hrubé a vysoké v podobě čtverhranu a opevnili je potom na rozích rozlehlými, okrouhlými baštami neboli rundely, jak je dosud spatřujeme, V XVI. století byly nahrazeny takovéto rundely tak řečenými polygony, jak se opevňovalo vůbec až do našich dob. V minulých stoletích rozmetávali opevnění a příkopy zasypávali, ale Pardubický zámek všemu tomu šťastně unikl a tak jest posud skvělým památníkem z dob šlechetných a slavných pánů z Pernštejna.

Zde na původní tvrzi pánů z Pardubic zemřel dne 1. ledna 1427 tehdejší majitel zboží Pardubického, pán Viktorin z Kunštátu a z Poděbrad, otec krále našeho Jiříka z Poděbrad a důvěrný přítel slavného hrdiny Trocnovského. Zde žil a dokonal dne 8. dubna 1521 pán Vilém z Pernštejna, muž, kterému bychom rovného skoro marně hledali v našich českých dějinách

a snad i u jiných národův. Zde rozvinoval tento šlechetný aristokrat český svou vlasteneckou a dobročinnou činnost, tu rozvinoval i zdárnou svou činnost hospodářskou. A synové jeho Vojtěch a Jan pokračovali zde dále v ušlechtilém díle otcovském.

Když pak se staly Pardubice panstvím komorním, hostil zámek přečasto i skvělý dvůr císařský. Když se byl císař Rudolf II. odřekl české koruny, vykázány mu byly k výživě vedle 300.000 zlatých i panství Pardubice, Brandýs, Benátky, Lysá a Přerov. Rudolf málo však užil těchto panství a po brzké jeho smrti dne 20. ledna 1612 spadly Pardubice opětně na komoru královskou.

Na zámku Pardubickém císař Leopold I. dne 28. června 1680 vydává první patent robotní, kterým zmírněno býti mělo kruté poddanství lidu, který však pohříchu prováděn nebyl. A zámek, ve kterém dotčený patent byl vydán, jest svědkem i jevištěm selské bouře roku 1775, která tu propukla silou elementární a ničila vše, co lid ponižovalo. Zámek Pardubický zůstal nedobyt za všech dob válečných, které tolikrát přehnaly se přes město. Zůstal hrdým, majestátním památníkem zlatého věku Pardubic.

ZÁMEK V PARDUBICÍCH.

Z ulice Pernštejnské ulicí Zámeckou ocitneme se u vysoké zdi se střílnami, o jejíž konservování stará se památková komise, a branou gotickou ozdobenou štítem pernštejnským, vejdeme na předhradí, na kterém nalézá se kamenná kašna. Minuvše toto místo, kde bývala hospodářská stavení, staneme u druhé brany, kterou přijdeme ke hrázi s mostem, na kterém stojí sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Františka. Odtud otevírá se nám lahodný a malebný pohled na skupinu budov zámeckých. Hráz tato má svou zajímavou historii. Dne 13. června 1804 po velikých deštích rozvodnila se řeka Chrudimka tak značně, že

hráz děkanská, která dnes jest vzácnou památkou přírodní uvnitř města, byla proražena a mocné proudy vody naplavily na louky vzniklé na místě někdejších hradních příkopů hromady písku. Když pak roku 1805 v důsledku povodní v Čechách nastala drahota, kázal vrchní panství Pardubického Josef Stěnička, aby se mohla pracujícímu lidu poskytnouti příležitost k výdělku, zříditi u zámku na místě dřevěného mostu hráz, kterou nasypali z písku naneseného na lukách, jak výše poznamenáno bylo. Proto nazývá se hráz tato „hladovou“.

NÁDVOŘÍ ZÁMKU PARDUBICKÉHO.

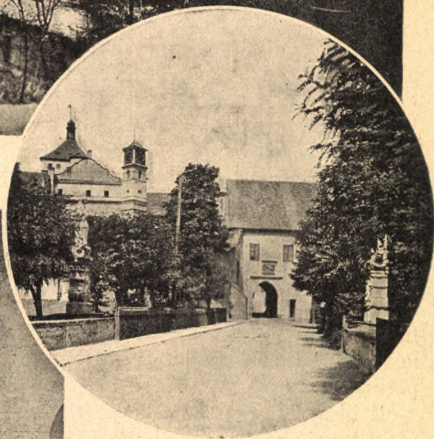
Potom dostaneme se k třetí bráně zámecké, která má nade vchodem desku kamennou s vyobrazením erbovní pověsti pernštejnské. Nalézá se tu také nápis s letopočtem 1511, v kterémž roce brána tato byla postavena. Na desce kamenné spatřujeme muže starodávným rouchem oděného, v pravici sekeru držícího, levicí vedoucího zubra za kruh chřípěmi jeho prostrčený. Nápis něco níže umístěný: „Vojtěch z Pernšteina vede zubra“ poukazuje k tomu, že se tu míní bájný předek slavného rodu pánů z Pernštejna, o kterém vypravuje se tato věru velmi zajímavá pověst:

PŘEDHRADÍ ZÁMKU PARDUBICKÉHO.

„Kdysi žil muž jménem Věňava, který bydlil v krajině Moravské mezi velkými horami, živě se pálením uhlí a maje chaloupku na vysoké hoře postavenou, v které si chléb a jiné potřeby uschovával. Když pak uhlí pálil a doma nebyl, naučil se chodit do té chaloupky zubr a zde chléb a jiné věci sžíral. Dověděv se o tomto škůdci Věňava, pomýšlel na skolení tohoto zubra. Jednoho dne, když sobě něco před chaloupkou

1. Zadní strana zámku pardubického.

2. Brána zámeckého předhradí.

3. Zámecký portál z r. 1529.

opravoval, zubr vešel zadem do ní. Když o něm Věňava zvěděl, znenáhla se k němu přiloudil. Když pak zubr jej ucítil, chtěl z chaloupky prchnouti. Ale Věňava k němu rychle přiskočil, za rohy jej uchytil a proutek skrze chřípě jeho prostrčiv v houžev upletl a podle sebe vedl až do toho místa, kde toho času král s dvorem svým pobýval. Král vida v muži tom tak obrovskou sílu, zeptal se, čeho by žádal za dar, který mu přivedl. I pravil Věňava, že chce míti toliko svobodu a bez překážky na těch horách uhlí páliti. Král však obdaroval jej na věčnost podle zásluhy tou krajinou mezi horami, což Věňava s vděčností přijal a mužnost svou znovu prokázal. Levou rukou drže zubra za houžev, pravou tesáku svého dobyl a jednou ranou zubrovi hlavu uťal. Král obdivuje se jeho veliké síle, na věčné časy jemu i potomkům jeho hlavu zubří černou ve zlatém poli a v chřípích jeho houžev za erb daroval a nositi přikázal. Věňava pak na tom místě, kde dříve měl chaloupku, dvůr dřevěný postaviv, nazval jej „Pr š t á n e m“, jakož i okolí mnohými vesnicemi a městečky osadil. Z názvu „Prštán“ vzniklo pak „Pernštejn“. Potud ona zajímavá pověst.

Třetí branou, která má silná dubová vrata a branku pro pěší, dole byt pro vrátného a nahoře pro vrchnostenského úředníka a která měla asi do let dvacátých minulého století před sebou most zdvihací, jak dosvědčují ještě otvory pro řetězy, vstoupíme na čtyřhranné nádvoří, na kterém nalézá se po pravé straně bývalý zámecký pivovar a po levé zámecká budova. Původní tvrz nestačovala pro dvůr pána Viléma z Pernštejna, proto roku 1498 kázal postaviti nový zámek. Stavbu řídil hejtman Běškovec.

Některé části znamenité budovy této jsou gotické, zevní však ráz její jest ušlechtilá renaissance. Při poslední restauraci objeven byl na zdejší věži na římse okenní po celé šířce velký nápis rudé barvy: „Wilem* Wogwoda* Z Pernsstegna.“ Tento případ osvojení si titule vojvodského bude asi ojedinělý, poněvadž není známo, že by Vilém z Pernštejna nebo některý jiný člen z tohoto rodu byl ho kdy používal. Ovšem pánu Vilémovi příslušel vším právem.

K hlavní bráně zámecké jde se přes příkop po mostě, jehož zábradlí pískovcové vyniká pěknými reliefy znázorňujícími výjevy ze života loveckého. Hlavní brána zámecká jest architektonicky velezajímavá a má krásný renaissanční portál, práce to nejvýš umělecká. Spatřujeme zde nápis, že roku 1529 tato brána byla vytesána za pána Vojtěcha z Pernštejna. Průjezd má trojdílnou klenbu gotickou, na které se spatřuje znak pernštejnský. V pravo od tohoto průjezdu vcházíme do budovy, ve které nalézá se restaurace. Z restauračních místností přijde se na dvorek, který sluje „katův dvoreček“, kde byly prý vykonávány popravy.

Z průjezdu přijdeme na malý, čtverhranný dvůr, kde v prvním patře na západní straně spatřujeme otevřenou a r k á d u r e n a i s s a n č n í s řadou sloupů toskánských. V severovýchodním koutu vstupujeme do krásné

kaple sv. Tří králů ve slohu gotickém zbudované. Kaple tato byla roku 1878 opravována, při čemž podle návrhu architekta F. Schmoranze odstraněn byl rokokový oltář a nahrazen gotickým. Ke kapli v prvním patře přiléhá bývalá rytířská síň s pěkným stropem kassetovým, růžicemi ozdobeným. Síň tato byla rozdělena v menší byty a tak zámek zbaven skvostné památky. Zde nepochybně dne 23. července 1497 pasoval král český Vladislav pána Vojtěcha a Jana z Pernštejna na rytíře. Vchod ze dvora k této síni rytířské honosí se nádherným portálem z bílého mramoru slohu renaissančního, pocházejícího z roku 1530. Na pilastrech spatřujeme podobnou ornamentiku, jaké použil proslulý Giovanni da Udine na stěnách a pilířích loggií vatikánských.

V severozápadním rohu malého nádvoří tyčí se hláska podoby čtverhranné o 7 poschodích, která mívala pod střechou ochoz ve slohu renaissančním. Odtud jest úchvatný výhled do dalekého okolí. V druhém patře, kde bývaly druhdy tak řečené císařské pokoje, nalézá se prozatím v 10 síních městské museum, které honosí se vskutku obsáhlými a cennými sbírkami a slouží ke zvláštní ozdobě města Pardubic.

Pardubický zámek náležel, jak výše již podotknuto bylo, ke komorním panstvím, která slynula malou výnosností a proto byla šmahem počátkem XIX. století prodávána. Panství pardubické dostalo se nejprve c. k. národní bance, od níž dne 13. července 1866 prodáno bylo c. k. privil. Rakouskému ústavu kreditnímu a Leopoldovi rytíři Lämlovi. Od těch dob zapsána jest v zemských deskách jako majitelka zboží Pardubického společnost akciová, kterouž byli jmenovaní kupci zřídili, ale větší i menší části panství od té doby byly taktéž odprodány.

V starobylém městě Pernštejnově vypíná se před zrakoma našima starý zámek, který míval popřední místo mezi sídly šlechtickými. I o pardubickém zámku jako o Římě můžeme říci, že nebyl za jeden den zbudován, nýbrž že vzácní duchové na něm celé věky pracovali a hloubali. Byl učiněn velikým a dochoval se nám až na naše dny v kráse a mohutnosti, jaké jenom málo nalézáme ve své drahé vlasti. *V. V. Tomek.*

KUNĚTICKÁ HORA OD SEVEROVÝCHODU.

KUNĚTICKÁ HORA.

Každý, kdo zabočí na svých toulkách na ladnou rovinu prostírající se od Chrudimě až k Jaroměři a křížem od Přelouče až k Vysokému Mýtu, která jest zrovna poseta městy a městečky, nivami, rolemi, hvozdy, bory, šumnými háji i stříbřitými hladinami rybníků, navštíví zajisté také město Pernštejnovo — Pardubice a odtud neopomene podniknouti rozkošnou a vděčnou vycházku na Kunětickou horu, která vévodí celé této rovině polabské, korunována jsouc troskami hradu, kterýžto vzácný památník dávné slávy zdejšího roztomilého kraje za doby pernštejnské čím dále tím více neúprosné, tvrdé zkáze propadá.

O, tklivé, vzrušující a sytě zbarvené jsou osudy tohoto slavného, skvostného hradu českého!

Kopec sám, na kterém strmí „Kunětická hůra", má místy volný spád, pouze na jedné straně, kde se z něho již od 300 let kámen vylamuje, příkře a srázně se končí. Na této straně jsou holé stěny, o jichž roztrhání se bedlivě a houževnatě pracuje, takže za několik málo desetiletí, snad i ještě dříve, starý hrad úplně sesouti se musí a proslulou českou „Kunětickou hůru" do všech koutů světa potom rozvezou.

Kunětická hora rozsáhlá jest tou měrou, že ji právem sluší počítati k největším a nejimposantnějším hradům v Čechách. Jest „Hora" tato takměř malým městem. A již z toho lze seznati, kolik času a úmorné práce lidské stála tato velkolepá, královská stavba!

Již založení prvotního hradu, přizpůsobení vnitřních místností, uchování mohutného hradu v dobrém stavu vyžadovalo značného nákladu. Co však nic nestálo, to byl ten hrubý, němý kámen a sprostá ruční práce. Kámen našli vždy hned na místě, práci pak vykonávali poddaní robotně a úplně zdarma. Bez této robotní práce věru že málo kdo byl by stavbu tak vysoce nákladnou a mohutnou, jako zde spatřujeme, ze své kapsy mohl provésti.

KUNĚTICKÝ HRAD.

Pohlížejíce tedy dnes na malebné, dominující trosky a obdivujíce se tomu, který jejich hradby na strmá skaliska jako orlí hnízdo takměř přilepil, zapomínáme bezděčně oněch krvavých mozolů, které stavby zdejší a podobné jinde stály. Vždyť Kunětická hora založena byla v té době, když zuřící a běsnící válka v naší domovině české žádala ve všem práci usilovnou a píli v pravdě ocelovou!

Hrad Kunětická hora vztyčen byl na statku, který držiteli jeho dědičně ani nepatřil. Za jiných dob nesměl by se tento hrdý a pyšný hrad budovati bez králova svolení. Tehdy se však nikdo po takovém dovolení neptal, vždyť krále v zemi ani nebylo, a místy poroučel vždy jen ten, který měl náhodou buď větší moc nebo větší štěstí válečné, a přidržuje celé okolí

v holdu a pod poručenstvím, násilně osadníky přinucoval, aby mu oddané a bez námitek sloužili.

I při stavbě hradu Kunětické hory přihlíželo se k tomu, aby sama příroda příkrostí a tvrdostí k snadnější obraně stráněmi a srázy anebo nedostupnými roklemi napomáhala. Proto u tohoto hradu shledáváme nejslabší opevnění na straně polední, neboť se tu hora srázně sklání. Proto také tam, kde byly skály srázné jako stěny, postaveno sídlo hradní zrovna na okraj skály beze všech hradeb i beze všech parkánův.

V sousedství Pardubic strmí na skále hrdé kdysi orlí sídlo hradní, které v létech 1860—1870, v době vlasteneckého probuzení, v době národního vzrušení a nadšení, přečasto bylo slavným svědkem národního všeobecného zápalu, vlastenecké cti a skutečné vzácné a imponující vlastenecké hrdosti. Ó, škoda těch skvělých dob a povznášejících okamžiků, které tak velebně a heroicky čeřily vlny národního našeho sebevědomí! A dnes? Dnes jakoby již dávno vymizel ten orlí náš někdejší vzlet a vznět, jakoby dávno a dávno vyprchala z krve naší hrdost, láska vlastenecká a svoboda národní a místo nich rozběhla se v chladných tepnách našich pouze skrytá a zhořklá tekutina, bídnou a trpce smutnou otročinou kořeněná. Všemocný Pane, v jakou hlubokou porobu, v jakou truchlou bezduchost, v jaký servilní sketism a v jakou věčně hřišnou lhostejnost a ztupělost ducha i srdce vlasteneckého jsme upadli!

Kdo bude jednou přísným a spravedlivým soudcem nad námi? Kdo odkryje to naše dnešní ztrnulé ledví a tu naši hroznou povrchnost? — Věru, že jen příští soud našich českých dějin!

Dne 27. července 1862 pořádán byl na památnou „Kunětickou hůru“ velkolepý výlet zpěváckých spolků z východních Čech spolu s pražským „Hlaholem“. Bylo tehdy zastoupeno 27 spolků s 531 zpěváky. Výletu toho účastnilo se na 15 tisíc lidí. Mimo to byla Kunětická hora svědkem četných táborů národních, z nichž zvláště sluší vzpomenouti imposantního táboru ze dne 29. srpna 1869 a 8. září 1897, kdy pojednáno tu za přítomnosti 50 tisíc lidí o utrpení našich českých menšin. A protesty hučely ovzduším jako hrozné zvony, půda se chvěla pod těžkými obžalobami a drahá naše Kunětická hora jako rodná matka v láskyplné soustrasti naslouchala ocelovým slovům a bouřným přívalům sebevědomých, hrdých řečí, které nesly se jako obětinný, národní zápal až k zápražím samotných nebes. A Kunětická hora jako nejvzornější a nejvzácnější máť zatesknila, zaslzela, zaplakala, zasténala. Vždyť i jí se vede zrovna tak! Bohužel . . . .

V létech 1874 a 1875 bylo na hradě Kunětickém ubytováno oddělení vojenských zeměměřičův z generálního štábu, provádějíc měření východních Čech s vrcholku věže, která jest důležitým triangulačním bodem v rovině polabské.

Kunětický hrad poslední dobou sešel velice. Šindelové střechy, dané

při opravě roku 1859 shnily. V důsledku toho roku 1871 překrásná gotická klenba sklípková v sále panského paláce, nejvzácnější památka celého hradu, se sřítila.

Roku 1880 podnikly úřady kroky k záchraně starého tohoto památníku českého, pohříchu však marně! Dne 18. června 1881 koupil panství Pardubické s Kunětickou horou Richard Drasche svob. pán z Wartinberku. Od těch dob podnikly potom k záchraně hradu několikráte akci tyto korporace: Musejní spolek, městská rada a obecní zastupitelstvo v Pardubicích, zemský výbor i sněm království Českého, jakož i c. k. ústřední komise pro zachování uměleckých a historických památek ve Vídni, mimo četné jiné korporace, které se k nim přidružily.

PRVNÍ BRÁNA KUNĚTICKÉHO HRADU

Konečně se podařilo, že státní komise vytkla hranice, kam až kámen může se lámati, čímž aspoň poněkud zkáze úplné se zabránilo. Vedle toho zemský výbor království Českého učinil podmínku, že bude podporovati stavby silnic jen takových, při kterých nebude hříšně a zločinně použito kamene z Kunětické hory. Stát pak lom svůj zde taktéž zrušil. Takový jest tedy dnešní stav slavné Kunětické hory. Nynější hrad Kunětický náleží k hradům mladším, které teprve ve století XV. byly zbudovány.

První historická zmínka o hoře Kunětické spadá do roku 1420, kdy svolán byl v bouřích husitských pánem Alešem Vřeštovským z Ryzemburka a přáteli jeho pánem Benešem z Mokrovous a pánem Jiříkem z Chvalkovic na horu tábor lidu na den 25. června, k němuž sešlo se velmi mnoho sedláků a uhlířů z okolí, kterým po celý den kázal a večeři Páně pod obojí způsobou podával kněz Ambrož, dříve farář v Hradci Králové, vypuzený odtud pro své husitství.

Tento aby vyslané sem vyzvědače oklamal, nadšenými slovy vybízel, aby hotovi byli všichni táhnouti na klášter Podlažický. Za soumraku hnul se skutečně celý tábor v tu stranu. To když Hradeckým, tehdy ještě přívržencům strany pod jednou, oznámeno bylo od vyzvědačův tam vyslaných, ubezpečeni jsouce pro tu noc, ulevili sobě v hlídání města. V noci však Husité, změnivše náhle směr svého pochodu, rychlým krokem obrátili se k Hradci, a nežli jim odpor mohl kladen býti, ztekli hradby bez velkých nesnází. Kněz Ambrož zase na tamní faru byl dosazen. Zpráva o tom nemile působila na mysl krále Sigmunda.

Holá hora Kunětická má pojmenování své po vsi Kuněticích, založené teprve tehdá, když se do Čech dostávala všelijaká jména německá. Kunata, po němž se Kunětice jmenují, jest tolik jako Kunrát. Okolí Kunětic příslušelo klášteru Opatovskému, který velmi mnoho statků přikoupil. Známo jest to především o zboží Blatnickém, nabytém ve XIV. věku. Kunětická hora stála asi na území kláštera hned při jeho založení darovaném. Po vypálení kláštera toho roku 1421 zmocnil se z části zboží klášterního zároveň s horou Kunětickou pán Diviš Bořek z Miletínka, vůdce obce Orebské, a doveda dobře oceniti strategickou polohu a důležitý význam této holé hory, zbudoval zde v letech 1420—1423 pevný hrad.

NÁDVOŘÍ KUNĚTICKÉHO HRADU.

Zde skrýval roku 1439 proslulého té doby Mistra Jana Rokycanu, který uvolil se hledati útočiště až zde, kamž nedosahovala moc jeho mocných nepřátel a stranníků Sigmundových.

Od Bořkova syna Soběslava přešla Kunětická hora kolem roku 1465 v majetek krále Jiříka z Poděbrad, a to nepochybně dobrovolným postupem. Tím byla znamenitě rozmnožena moc rodu Kunštátského. Po smrti Jiříkově připadla dne 9. března 1472 Kunětická hora dědictvím jeho synovi Jindřichovi staršímu knížeti Minsterberskému. Týž prodal Kunětickou horu i se zbožím dne 8. ledna 1491 pánu Vilémovi z Pernštejna, který dal hrad značným nákladem přestavěti v mohutnou a rozsáhlou

NADVOŘÍ KUNĚTICKÉHO HRADU.

pevnost. Pohříchu však sám pán Vilém z Pernštejna, ačkoli hospodář vzorný a velmi rozumný, dal první podnět k budoucí zkáze skvostného a krásného tohoto hradu. Kamene kunětického užito bylo nejprve k vybudování i pozdějším přestavbám hradním. Dále používal ho pán Vilém z Pernštejna také k rozsáhlým stavbám vodním, zvláště k splavu opatovickému i k stavbě hrázi nových rybníkův a průplavův.

Syn jeho pán Jan z Pernštejna dal na hradě novou, pátou bránu vystavěti a celý hrad znovu opraviti a ozdobiti. Se zbožím Pardubickým připadla i hora pánu Jaroslavovi z Pernštejna dne 8. září r. 1548, který potom nucen byl zboží svého postoupiti hlavnímu svému věřiteli, pánu Janu Kapounovi ze Svojkova. Za pána Jaroslava z Pernštejna utrpěl hrad roku 1556 hroznou pohromu; neboť v noci na den sv. Tří králů strhlo se strašlivé blýskání a hromobití, že naděláno škody bez čísla v celém našem staroslavném království Českém, při čemž také na hradě Kunětickém jakési velmi silné klenutí, v němž shořelo velmi mnoho koudele, proraženo a věž hradní zapálena jest. Rytíř Kapoun ze Svojkova postoupil pak dne 21. března 1560 panství Pardubické s Kunětickou horou královské komoře české, v jejímž majetku zůstalo až do roku 1863.

Poněvadž panstvo na hradě Kunětickém již nesídlilo, počal hrad pustnouti. Také celá správa přeložena byla do zámku Pardubického (viz tento) a na hradě ponechán byl toliko purkrabí s hloučkem branného lidu. Jak slabá to byla posádka, vysvítá z toho, že ve válce třicetileté ani v předních hradbách stráže nemohly býti rozestaveny. To bylo také příčinou, že hrad přišel k veliké zkáze a k zpustošení. Když totiž vůdce švédský Torstenson v létě roku 1645, pokusiv se nejednou, ač marně, o ztečení Pardubic a Hradce, táborem se u Jaroměře položil, vydíral celou krajinu na pravém břehu Labském a kázal všechny osady, které liknavě odváděly válečné kontribuce, hordami svými zločinně páliti a ničemně drancovati. Tu se stalo, že v říjnu téhož roku městečko Sezemice a Kunětickou horu v jeden čas švédské hordy přepadly, dobyly a loupe-

živě hrozně vydrancovaly a vykradly. Malá posádka hradu, mající 28 mužů, zachránila se sotva útěkem.

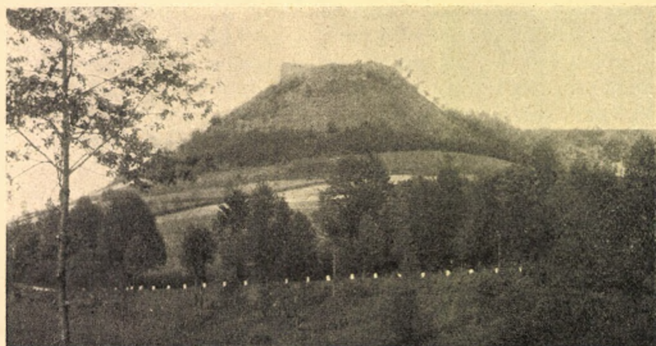
Od těch dob spousta hradu rok za rokem pospíchala. Na hradě pak bydlel pouze dozorce lomů, k nimž jedině byl všechen zřetel obrácen, poněvadž z nich kynul zisk, o trosky hradní se však nestaral nikdo.

Až počátkem XIX. věku zdálo se, že nadešel hradu příznivější osud. Dne 9. května 1820, jak deska v hradní kapli hlásá, navštívil hrad císař František I. s chotí svou Karolinou a s dcerou Klementinou. Když panovník spatřil tu pohrobní, truchlivou spoustu, rozkázal, aby se památný tento hrad opravil a věkům zachoval. Leč nedošlo k tomu. Až r. 1858 podniklo samo místodržitelství kroky k opravě, kterou vykonalo ředitelství c. k. priv. rakouské „Národní banky“, které hora té doby náležela. Roku 1863 prodáno bylo panství Pardubické c. k. priv. Úvěrnímu ústavu pro obchod a průmysl ve Vídni, od kterého je převzala zase akciová společnost, která k snadnějšímu odprodeji rozdělila je na devět dílů. Díl zvaný Pardubice s horou Kunětickou si sama podržela. Tenkráte také hora za 80 tisíc zlatých samostatně se ke koupi nabízela, bohužel ale nebylo u nás kupce pro drahou a vzácnou památku. Ó, krásná ty naše obětavosti!

Vzácní a šlechetní páni z Pernštejna netušili, že veliké jich dílo, na které nákladů nešetřili, tak smutný vezme úděl svého trvání. A Kunětická hora, která byla kdys hrdým obrazem nejen jejich moci, nýbrž i veškerého panstva Českého, sřítila se, ztroskotala, když moc panstva podlehla samovládě královské.

Panské dílo na Kunětické hoře se shroutilo, aby nepovstalo již ze svých trosek! Jak žalná to upomínka pro nás i pro naši vzácnou a tak pokořenou vlast!

V. V. Tomek.

LANDŠPERK.

LANDŠPERK.

Ústí nad Orlicí vede k sz. dráha do Kyšperka půvabnou krajinou údolím řeky Tiché Orlice. Lučiny střídají se tu s temnou zelení lesů, jež od Černého víru stíní řeku, železnou dráhu a silnici, pestře se tu stále protínající. Asi v polovině trati jest na levé straně nádraží hnátnické, nad ním na příkrém ostrohu zdvihají se zříceniny hradu Landšperka.

Návrší, na němž Landšperk stojí, jest posledním výběžkem Třebovských Stěn, jehož svahy, dosti příkré, vzdělány těžce na role, nejvyšší pak hřeben jest porostlý lesem. Od hostince „Pod hradem" vystupujeme dosti dlouho točitou cestou až k prvním stavením vesnice Landšperka, která jest těsně přistavěna ke zříceninám a jméno své po hradu zdědila, neboť dříve se nazývala Budy a tvořila předhradí zároveň s hospodářskými staveními hradními, pro něž nebylo v hradě místa. Na počátku vsi v pravo od cesty jest památka bývalého opevnění — hmotná bašta ze země ke skále přisypaná, na níž býval srub chránící vchod; nyní jest na ní od r. 1898 kaple. Část vesnice, bližší ke kapli, vznikla r. 1791 z bývalého dvora poplužního a hospodářských stavení hradních; původní vesnice Budy měla jen osm stavení. Vesnice oddělena jest od vlastního hradu dvěma příkopy, mezi nimiž bylo úzké mezivalí, vedoucí k hlavní veliké bráně v jižním rohu. To byl jediný přístup ke hradu.

Hrad (podle A. Sedláčka) podobal se nepravidelnému čtverhranu, takže

LANDŠPERK.

nejdelší strana byla obrácena k východu a s jižní stranou v pravém úhlu se stýkala. Od tohoto rohu až ke bráně a pak skoro po celé jižní straně byla stavení rozličná, z větší části dřevěná, opírající se o vysokou zeď venkovskou, která se dosud zachovala ve značné výšce. Nejvyšší zdi jsou na straně severní, ale také nemají oken, poněvadž se tato u venkovských zdí jen ve značné výši nacházela; a proto se právě tyto zdi zachovaly.

Palác hradní nacházel se na straně východní, byl rozsahu nevelikého, ale za to velmi vysoký; zůstaly z něho jen nízké, drnem porostlé rozvaliny, neboť valnou část kamení odvezli sedláci landšperští, kteří také nejvíce uškodili zříceninám bouráním zdí.

Zklamáni jsme, očekávali-li jsme zde nějaké obrovské zříceniny, jsme však za to odměněni nádhernou vyhlídkou do okolí: na sever zříceniny Žampachu, věže žamberské, Kunvald, Rokytnice, na východ Kyšperk, Suchý vrch, a pásmo Orlických hor.

Nejstarší známí držitelé hradu byli synové Viléma z Drnholce Oldřich z Drnholce a Heřman z Ústí, kteří v pol. XIII. stol. snad na rozkaz královský hrad k ochraně krajiny založili. Roku 1285 daroval král Václav hrad otčímu svému Závišì z Falkenštejna, který jej držel pokojně jen tři léta. Když Záviš na rozkaz králův pod Hlubokou byl sťat, založil král na Zbraslavi klášter, jemuž zboží landšperské daroval s městy Ústím, Třebovou, Lanškrounem a Jablonným. Avšak klášter neměl valného užitku z daru, neboť okolní páni nemilosrdně jej drancovali, hubili a lid sužovali; proto opat zbraslavský zboží landšperské roku 1358 vyměnil s biskupem litomyšlským za jiné statky.

Když biskupství litomyšlské za válek husitských zaniklo, stalo se panství landšperské — dosud duchovní — majetkem pánů světských, jichž se tu několik vystřídalo než se ho ujal r. 1451 Zdeněk Kostka z Postupic. Rod pánů Kostků vládl panstvím až do roku 1505, kdy sňatkem dcer Bohušových Anny za Jana a Markéty za Vojtěcha přešlo na pány z Pernštejna, kteří s výjimkou let 1543—1561, kdy tu vládli Bohdanečtí z Hodkova, drželi panství až do roku 1588. Za pana Vratislava z Pernštejna, který sídlel na svém nádherném zámku v Litomyšli, žila na Landšperce Johanka Černohorská z Boskovic, jež si hrad s příslušenstvím od držitele pronajala. Pernštejnové byli zvyklí přepychu a nádheře, tím panství svá zadlužili, takže část po části byli nuceni prodávati. Landšperk koupil Adam Hrzán z Harasova a na Skalce, ale již syn jeho Zdeslav prodal roku 1622 panství, nyní již lanškrounským zvané, a hrad Landšperk pustý Karlovi z Lichtenštejna. Rod Lichtenštejnský má panství ve svém držení podnes. Hrad byl již chatrný ke sklonku XVI. stol. Když pak Herzánové z Harasova upravili si zámek v Lanškrouně, hrad Landšperk nebyl vůbec opravován a pustl víc a více a za války 30tileté byl již zříceninou.

Dr. Fr. Páta.

DOUDLEBY.

rlice Divoká vine se tokem svým jednou z nejkrásnějších částí Čech východních, podobně jako sestra její Orlice Tichá. Od Žamberka sledujeme její bystrý tok směrem stále západním, míjíme hrady Litice a Potštýn, zdravíme zdáli město Vamberk na říčce Zdobnici, vlévající se za Mniškem do Orlice, a zastavujeme se u výstavné a úpravné vesnice D o u d l e b, rozkládající se v údolí řeky Orlice i na mírném návrší na jejím pravém břehu.

Doudleby povstaly v době prastaré, jsouce obydleny rodem Doudlebů. Od stol. XIII. až do XVI. byla jedna část vsi úplně samostatným zbožím, druhá patřila k Potštejnu. Jako nejstarší držitel svobodné části připomíná se r. 1259 Oldřich z Doudleb. Vládli tu různí rodové. R. 1545 koupil tvrz Doudleby a jiné vsi Václav Okrouhlický z Kněnic, který r. 1559 přikoupil i druhou část, dosud potštejnskou. Tehdy také koupil panství Litické, od kteréžto doby po dlouhá léta patřily Doudleby k panství Litickému. R. 1562 prodány Litice i Doudleby Mikuláši z Bubna, jehož rodu patří podnes. Mikuláš posledním pořízením r. 1608 učinil z Litic, Doudleb, Žamberka, Jelení a Bláta rodinné svěřenství, jímž páni z Bubna nedílně vládli až do r. 1809, kdy rod tento kdysi velmi bohatý ochuzen byl prostopášnou hraběnkou z Kolovrat, která po smrti svého manžela Frant. Adama hrab. z Bubna a Litic docílila toho, že svěřenské panství Žamberk i s Liticemi prohlášeno bylo za allodiální a ihned prodáno Veriandovi kniž. z Windischgrätzu. V minulém století byli Bubnové poněmčeni, až opět nynější majitel Doudleb a Jelení Michael hrabě z Bubna jest si svého českého původu vědom a k národu českému se hlásí.

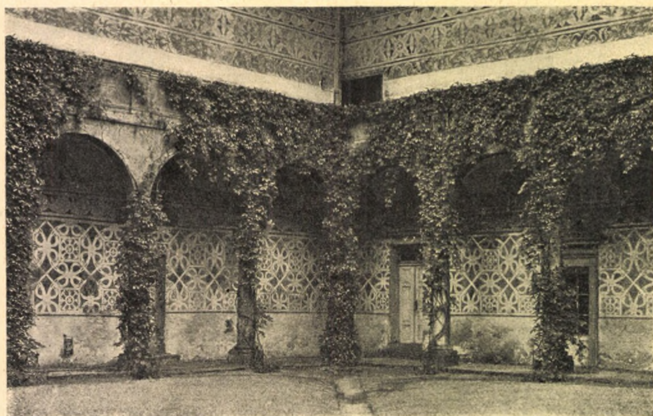
ZÁMEK DOUDLEBSKÝ. (Severní část.)

Jméno pánů z Bubna bylo dříve velmi zvučné; nejznámější je Heřman z Bubna, známý z básně

Macháčkovy; Jan st. z Bubna byl velitelem stavovského vojska v bitvě na Bílé Hoře a věrně setrval při „zimním králi“, s nímž odešel i do vyhnanství; Otto z Bubna byl v čele vojska proti Turkům. Nejvíce se proslavil Ferdinand z Bubna († 1825), který súčastnil se jako mladík dobývání Bělehradu pod Laudonem a pak bitvy u Lipska roku 1813, kdy přispěl velice k poražení Napoleona tím, že přišel včas a přesně provedl svůj úkol.

Ačkoliv páni z Bubna sídlili více na Liticích nebo na Žamberce, přece pečovali o Doudleby. R. 1590 rozšířili starou tvrz, přistavivše k ní nynější zámek, jak svědčí letopočet nade dveřmi v přízemí. Má podobu čtverce, uvnitř obklopují nádvoří arkády, stěny jsou ozdobeny pěknými sgraffity. V jižní části zámku jest kaple Panny Marie, v severní věž. Uvnitř zámku v komnatách jsou krásné štukové stropy, několik pěkných portraitů pánů z Bubna, mezi nimi i Heřmana, po němž je tu i jeho kord; v jídelně je nástropní obraz „čertovy stěny“, v sále stará veliká kamna hliněná, jejichž všechny kachle opatřeny jsou znakem pánů z Bubna, pravá to vzácnost českého keramického umění.

Kolem zámku rozkládá se park, jímž nyní projíždějí paralelně tratě dráhy severozáp. a vamberecko-rokytnické. *Dr. Fr. Páta.*

NÁDVOŘÍ DOUDLEBSKÉHO ZÁMKU

ZÁMEK ČASTOLOVICKÝ.

ČASTOLOVICE.

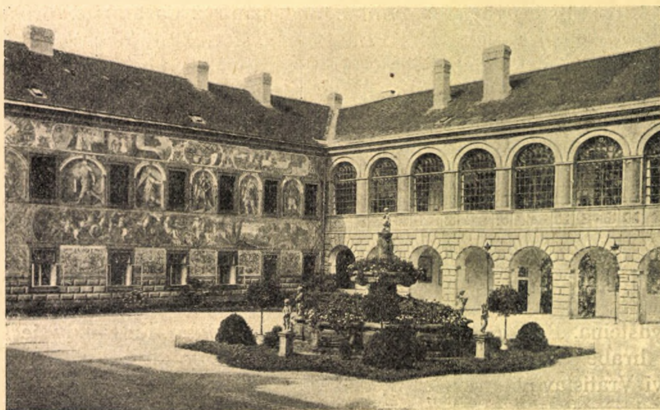
Divoká Orlice zavede nás za malou půlhodinku z Kostelce do Častolovic, ležících od ní poněkud na sever na pravém břehu řeky Alby (Bělé). Prastarou tuto osadu, rozkládající se dílem po břehu řeky, dílem na svahu návrší, založil asi ve XIII. stol. některý pán z rodu Hronovcův, kteří si oblíbili osobní jméno Častolov čili Čeněk. Páni z Častolovic byli zakladateli tvrze na poč. XIV. stol. na místě nynějšího zámku. Rod pánů z Častolovic, proslavený hlavně za prvních z nich pánů Půtů, sloužívších králům českým z rodu Lucemburského a od nich bohatě odměňovaných, seděl tu skoro nepřetržitě až do r. 1454, kdy se dostaly v držení Jiřího z Poděbrad, potom krále Českého a potomků jeho, kteří je připojili k panství Litickému. Kníže Jindřich Minstrberský prodal r. 1495 panství Litické se všemi statky s ním sloučenými panu Vilému z Pernštejna. Za vlády těchto rodů, které sídlely jinde, tvrz Častolovská zpustla. Od Jaroslava z Pernštejna koupil Potštejnsko Arnošt, falckrabě Rýnský, který r. 1559 prodal Častolovice Jindřichu z Regerů, ten pak zase r. 1570 Albrechtovi Bryknerovi z Brukšteina, od něhož přešly koupí na krále Maxmiliána, po němž je držel Rudolf II. Od komory královské koupili je r. 1577 Oprštorfové z Dubu a z Frydšteina. Rod tento držel Častolovice až do r. 1684, kdy je koupil Tomáš hrabě Černín z Chudenic, který je již po desíti letech prodal Adolfovi Vratislavovi hrab. ze Šternberka, jenž r. 1701 sloučil Častolovice a Zásmuky v rodinný fideikomis. Rod jeho vládne již na Častolovicích třetí století. Nyní jest majitelem Leopold hr. Šternberk.

Zámek Častolovský nevypíná se na výšině, nýbrž stojí v rovině na levém břehu Bahnice, jak sluje soutok Alby a Kněžny. Vystavěl jej do r. 1600 Bedřich z Opršторfu ve slohu vlašském. Pozdějšími opravami a přestavbami ve slohu gotickém, nikdy u nás nebývalém, zvláště v minulém století, byla původní renaissanční stavba tato znešvařena a znehodnocena. Nynější majitel snaží se odčiniti tyto hříchy na krásné památce a opravuje zámek zvenčí i uvnitř.

Zámek má podobu čtyřúhelníka; branou vejdeme do dvora, který si z velké části zachoval svůj původní ráz renaissanční, ač i tu a tam jsou stopy pozdějších přídavků barokních i jiných, takže tu panuje úplná směsice slohů; uprostřed dvora jest pěkně pracovaná kašna kamenná, nyní jen květinami vyplněná; dvůr se tří stran tvoří arkády, v prvním patře zasklené, jižní strana jest plná a pokryta freskami ze XVII. stol., jaké bývaly i na sev. straně; jsou tu výjevy historické, episody z válek tureckých, porážka Tatarů u Olomouce, výjevy z dějin římských (Horatius Cocles), několik císařů římských s nápisy atd.

Arkády v dolejším patře zachovaly se v původní podobě; po stěnách jsou namalována veliká zvířata, která byla ulovena na panství častolovském s udáním doby.

Také vnitřní úprava zámku jest nádherná; staré historické komnaty jako bývalý rytířský sál, jídelna „Tobiáška“ zvaná pro výjevy ze života Tobiášova na kasetovaném stropě namalované, kaple a jiné zůstaly ve stavu původním. V komnatách, arkádách i chodbách jsou četné vzácné obrazy

NÁDVOŘÍ ZÁMKU ČASTOLOVICKÉHO

v rámcích bohatě řezaných, portréty rodinné pánů ze Šternberka, českých králů, zvl. Jiřího z Poděbrad, několik nádob z Pompejí, terracotty od Luccy de la Robbia, sbírka zbraní a j.

V zámku přebýval svého času učený jesuita Bohuslav Balbín, jehož matka tu na návštěvě u Oprštorfů r. 1644 zemřela; v nové době hostil mnohé literáty české, zvl. Václava Hanku, Jana Er. Vocela a j.; pak dlouhou dobu byl neobydlen, nyní však bývá dostaveníčkem četné domácí i cizí šlechty. *Dr. Fr. Páta.*

NÁDVOŘÍ ZÁMKU ČASTOLOVICKÉHO.

KOSTELEC NAD ORLICÍ.

Asi tři čtvrtě hodiny za Doudlebami prostírá se na výšině a mírném svahu na pravém břehu Orlice Divoké okresní město Kostelec nad Orlicí. Původu je prastarého, už z dob pohanských. Pro svou výbornou polohu byl záhy opevněn příkopy a pevnou zdí. Do města vedly tehdy dvě brány a jedna branka. Toto starobylé opevnění udrželo se až do středověku; teprve ve XIV. stol. za pánů z Potštejna byl Kostelec postaven na způsob měst novověkých. R. 1358 uvádí se poprvé výslovně jako „městečko“.

Kostelec patříval k panství Potštejnskému a páni z Potštejna přebývali někdy v Kostelci, ač tu tvrze žádné neměli. Tvrz kostelecká připomíná

se poprvé r. 1629, byla tedy založena nedlouho před bitvou na Bílé Hoře. Tato tvrz, aneb nejstarší zámek Kostelecký, stála na místě nynějšího starého zámku, ale zanikla nadobro při požáru r. 1668. Potom byl tu postaven zámek, který r. 1777 vyhořel a obnoven v nynější podobě. Jest to budova mohutná a rozsáhlá o dvou poschodích s vížkou a zdá se, že měla být ještě větší; památného na něm nic není. Nyní jsou v něm byty úředníků.

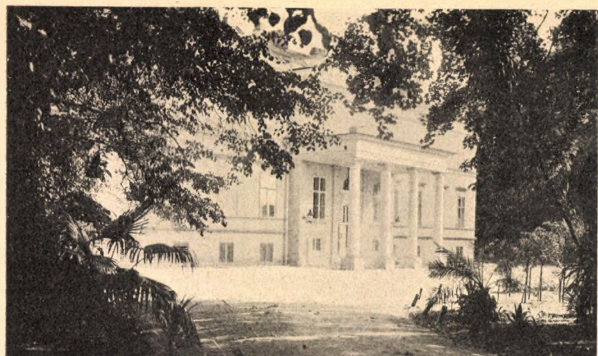
Kostelec zůstal při panství Potštejnském až do XVII. stol., v němž stal se i sídlem jeho, když se pánům na vysokém Potštejně bydlet znechutilo. Dle posledního pořízení Kašpara z Grambu, pána na Potštejně, z r. 1633

STARÝ ZÁMEK V KOSTELCI N. ORL.

měl děditi všechna jeho panství syn Kamil, kdyby však před časem zemřel, měli dostati Kostelec jesuité od sv. Klimenta z Prahy, ostatní zboží jeho dvě sestry. Tak se také stalo a jesuité ujali se Kostelce r. 1638; od nich vykoupil jej Václav Záruba z Hustiřan, v jehož rodu zůstal až do r. 1796, kdy jej koupil Josef kníže Kinský od hrabat Cavrianů, pocházejících po přeslici od Zárubů. Josef kníže Kinský ponechal starý zámek na byty úřednické a založil nový zámek na výšině mezi Kostelcem a Častolovicemi: stavbu provedl vídeňský architekt Jindřich Koch v letech 1829 až 1833 ve slohu pseudoklassickém; upomíná na první pohled na vilu v zahradě Kinských v Praze. S balkonu jeho otvírá se krásná vyhlídka do údolí orlického, na východě pak uzavírají pohled zříceniny Potštejnské. Nyní jest majitelem jeho Frant. hrabě Kinský.

Ještě před málo lety stával „na příkopech" zámeček „Dvoreček", vystavěný r. 1610, s krásnými agraffity; byl beze vší příčiny zbořen a zbylo po něm jen místo, kde stával. *Dr. Fr. Páta.*

NOVÝ ZÁMEK V KOSTELCI N. ORL.

RYCHNOV NAD KNĚŽNOU.

Jako dominují v Litomyšli bývalá sídla moci duchovní i světské městu v údolí pod ním se táhnoucímu, podobně i v Rychnově vyniká nad městem trojice význačných budov: býv. kolej piaristská — pozdější gymnasium, chrám Nejsv. Trojice a zámek.

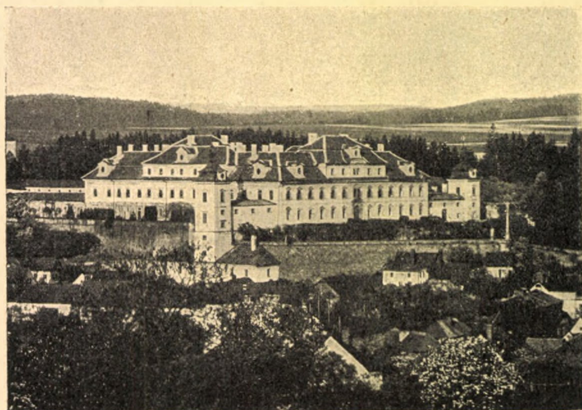
Město Rychnov leží na ohybu říčky Kněžny, z větší části na výšině nad levým břehem, k vých. a k jihu mírně se sklánějící; menší část rozkládá se v údolí při říčce. Tam, kde nyní stojí kolej a chrám, stával rychnovský hrad.

Ve stol. XIII. byly v nynější krajině rychnovské tak jako všude ve východních Čechách hluboké lesy. Ty časem byly káceny a zakládány vesnice a městečka. Do krajiny zdejší počali osadníky německé uváděti páni z Drnholce; praotcem jejich byl Heřman, syn Viléma na Ústí nad Orlicí. Němci dali osadě jméno Richenawe, t. j. lesní újezd. V té době vystavěn již kostel sv. Havla s farou. O založení města vypravuje se pověst: V krajině zdejší žil vladyka Heřman, který měl vedle několika synů také dceru, jež ráda a hodně dlouho jezdila na ochočeném jelenu po lesích. Jednou jela také se svými družkami na hon. Ale zle by se jí bylo vedlo, neboť jelen spatřiv laň, zdivočel a v divokém běhu hnal se přes hory a doly, až se přihnal na místo, kde pracovali uhlíři: ti rychle přispěli dívce ku pomoci a jelena zastavili. Na tom místě, kde uhlíři jelena zadrželi, byl vystavěn na památku hrad a u něho město, jež od rychlého běhu jele-

ního bylo nazváno Rychlov, což se proměnilo časem v Rychnov. A městu dán znak, který má dosud a o kterém národní popěvek praví:

V Rychnově na radnici
pěkně malovaná
sedí v modré kytlici
na jeleně panna.

Páni z Drnholce vládli na Rychnově do r. 1497; už ve stol. XIV. bylo obyvatelstvo městské skoro úplně české národnosti a vedle orby zabývalo se hlavně soukenictvím, od čehož dostalo se městu i názvu „Rychnov

ZÁMEK V RYCHNOVĚ N. KNĚŽ.

Soukenický". Od r. 1497 vládli tu páni z Pernštejna, z nichž Jaroslav byl nucen r. 1556 prodati Rychnov Arnoštovi, falckrabí Rýnskému, po jehož smrti 1560 připadlo jako odúmrť králům. Rudolf II. postoupil jej Burianovi Trčkovi z Lípy, který jej 1587 prodal Krišt. Betenglovi z Neyenperka a na Bolehrádku. Po bitvě na Bílé Hoře 1620 vystřídalo se tu několik majitelů, vesměs cizozemců, až r. 1640 koupil panství Albrecht Liebštejnský z Kolovrat, z jehož rodiny přešlo r. 1861 v majetek Hanuše Karla Krakovského z Kolovrat, v jehož rodě je dosud.

Členové rodiny Kolovratské získali si o Rychnov velmi mnoho zásluh. Syn Albrechtův František Karel, který byl s bratřími povýšen do stavu hraběcího, byl zemským hejtmanem moravským a rád by se byl usadil v Rychnově, ale starý zámek, vystavěný Burianem Trčkou z Lípy v údolí Kněžny, nikterak mu nestačil. Proto vystavěl si nový zámek, k němuž základ byl položen r. 1676 a dokončen byl r. 1690. Jest to nádherná stavba ve slohu

novovlašském, pravidelně ve čtverhranu rozložená kolem tří nádvoří, o jednom patře, nad ním vždy uprostřed vyniká patro druhé o šesti oknech. K zámku přiléhají dvě postranní křídla o něco nižší, končící nevysokými věžemi, z nichž v levé jest zároveň brána. Zámek spojen jest dlouhými, krytými chodbami s bývalou kolejí piaristskou a s kostelem Nejsv. Trojice, na východ pak s prostrannou jízdárnou.

Zámecké komnaty v prvém poschodí chovají pravé poklady umělecké, jež svědčí o lásce k umění pánů z Kolovrat. V předsíni, která jest zároveň síní kaple zámecké, jest obraz Madonny, jenž dle podání byl přivezen za Karla IV. z Cařihradu. Na chodbách jsou malované podobizny panovníků z rodu habsburského i jiných, v pokojích pak obrazy slavných cizích mistrů starých i novějších, jako jsou: Corton, Jordaens, Potter, Roos, Hamilton, Van Meuhlen, Mieri, Toorenvliet, Rubens, Sniders, Peitler, Breughel, Van Artois, Hondecoetter, Van Hoeck, Van Aalst, Teniers, Seegers a j., bohatství ohromné; hostinské pokoje ozdobeny obrazy Škrétovými, Lhotovými, Berglerovými; v chodbě do kostela visí obrazy Zanettiho, Rottmayera; vzácných obrazů bývalo zde ještě více, byly však odvezeny do Prahy, do paláce hrabat z Kolovrat na Malé Straně. Zajímavá jest též komnata předků, kde visí podobizny členů rodiny Kolovratské až z r. 1506 a ve skříních uloženo jest vzácné sklo rodinné, většinou české, a vzácné kusy porculánového i skleněného nádobí. *Dr. Fr. Páta.*

ZÁMEK V ŽAMBERKU.

ŽAMBERK.

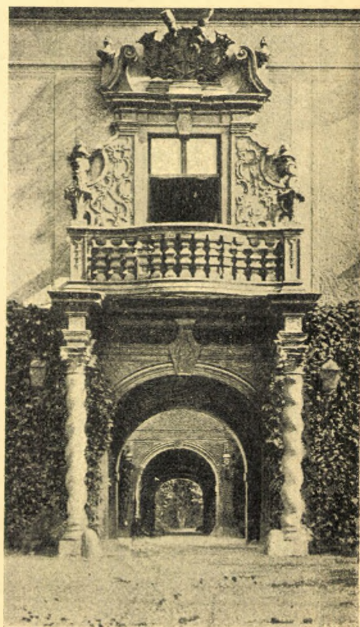

V půvabné, vlnité krajině na úpatí pohoří Orlického, na obou březích Divoké Orlice položeno jest město Žamberk; i okolí jeho je půvabné, prorváno jsouc romantickými údolími, jimiž protékají četné potoky. Žamberk je nyní sídlem okresního hejtmanství i jiných úřadů; býval již od nejstarších časů městečkem, založeným asi ke konci stol. XIII. pány z Drnholce; byl osazen Němci, nač připomíná i původní jméno Senftenberg. Původně patřil Žamberk ke hradu litickému, ve stol. XV. byl rozdělen na dvě polovice, z nichž jedna patřila k Liticům, druhá k Žampachu. Tvrze však tu tehdy nebylo. S hradem litickým dostala se polovice litická ve druhé polovici XIV. st. pánům z Kunštátu a Poděbrad až do r. 1495, kdy stala se majetkem pana Viléma z Pernštejna. Vnuk jeho Jaroslav zadluživ se nádherným životem prodal své zboží r. 1556 Arnoštovi falckrabí Rýnskému, který zase přenechal Litice s polovicí Žamberka Václavu Okrouhlickému z Kněnic r. 1558, po němž od r. 1562 stal se koupí majitelem jich Mikuláš starší z Bubna.

Druhá polovice patřila pánům ze Žampachu, z nichž poslední, Karel Žampach z Potenšteina, prodal ji roku 1575 Mikuláši z Bubna, držiteli první polovice. Tak se dostal Žamberk po dlouhé době zase cele pánům litickým.

Mikuláš z Bubna vystavěl tu zámek, který však byl za třicetileté války vybit a pobořen. Zbytky jeho, staré zdi, sklepy, klenutí a čtverhranná věž byly zachovány do počátku stol. XIX., kdy byly úplně odklizeny a na místě nich vystavěn nynější zámek Veriandem hrab. Windischgrätzem, který r. 1809 koupil panství po posledním pánu z rodu hrabat z Bubna Františku Adamovi. Za nedlouho pak roku 1815 koupil panství Žamberské John Parish, jehož rod je podnes drží.

Z náměstí žamberského dostaneme se ulicí Zámeckou k zámku vy-

PORTÁL ZÁMKU ŽAMBERSKÉHO.

stavěnému v letech 1810—1814; jest rozsáhlý, ale bez architektonických ozdob; jen v prvém nádvoří upoutá pozornost pěkný barokní portál se znaky Windischgrätzů, Bubnův a Parishův. V přístavbě provedené r. 1901 zdobí portál relief se znaky Parishův ze Senftenberga od rodáka žamberského Frant. Rousa, stavitele ve Vídni.

Prostora okolo nynějšího zámku byla tehdy před sto lety srovnána a přetvořena v krásný park anglický. Nedaleko zámku stojí vodárna; bývala to hvězdárna, kterou založil r. 1844 Richard Parish a povolal na ni slavného hvězdáře dánského Theodora Brorsena; hvězdárna byla však již r. 1858 zrušena a proměněna ve vodárnu. *Dr. Fr. Páta.*

ŽAMPACH.

Z Landšperka asi za hodinu dostaneme se přes ves Hnátnici k vesnici Žampachu, která před časy slula Budy a nové jméno své zdědila po hradu, pod nímž se na straně jv. rozkládá. Ve vesnici měli držitelé hradu nějaký dům, který stával na místě dnešní hospody: jesuité si pak postavili novou residenci t. j. nynější zámek, stavení prosté, beze všech ozdob architektonických. V zámecké kapli nachází se starý obraz zřícenin hradu Žampachu a hrádku Chudoby s novým zámkem pod nimi, není však pravdě podobno, že vše tak právě vypadalo. Nad vesnicí vypíná se hmotná homole skalnatá, kterou horlivě okrašluje hraběnka Lützowová. Cestou ke zříceninám přijdeme na malý chlumek, na němž stával hrádek Chudoba, který patříval držitelům Žampachu a který spustl dříve než Žampach. Od chlumku vede starodávná cesta, která se třikrát zatáčí než přijde k bývalé první bráně. Nyní je zde dokonalá všude spousta, takže stěží je rozeznat, jak jednotlivé budovy byly rozděleny.

ZÁMEK V ŽAMPACHU.

Hrad Žampach skládal se z předhradí a z vlastního

„ČERTŮV MOST“ NA ŽAMPACHU.

hradu. Na předhradí, vedle hospodářských stavení, byla kaple, která se do dnes zachovala; naproti ní byl mlýn samotížný, mezi nímž a kaplí bývala druhá brána; v sv. rohu nádvoří stála bílá věž, která měla překážeti nepříteli, kdyby se až na toto nádvoří dostal.

Na konci předhradí byl vykopán hluboký a široký příkop, přes nějž se chodívalo po zvedacím mostě do hlavního hradu; na počátku bývala věžovatá brána, z níž zbyl jen klenutý průjezd, jímž se přišlo na nádvoří před hlavním palácem, z něhož zbylo jen přízemí, zasypané se všech stran zříceným kamením, takže se zdá, jakoby byl nyní podzemním sklepením. Nad ním zřízena malá rozhledna „Anna Ruhe“ podle křestního jména hraběnky Lützowové. S ní je krásná vyhlídka na hory Orlické, města a vesnice v nich rozsazené. Hrad Žampach byl svou polohou velice tvrdý a bezpečný; byl založen ve XIII. století snad Petrem ze Žampachu. Octl se záhy v držení komory královské a král Jan udělil jej jako léno Jindřichovi mlad. z Lipého r. 1324. Za Karla IV. byl držitelem hradu Jan ze Smojna, známý podle brnění „Pancíř“; pro svou udatnost byl pasován od Karla na rytíře a poctěn zlatým řetězem. Pro loupeže, kterých se Pancíř na kupcích dopouštěl, vypravil se Karel proti němu, hradu dobyl a Pancíře na hrdle potrestal. Statky jeho spadly na krále, který je daroval pánům z Potštejna (větve Žampachů z Potštejna). R. 1513 hrad od nich zastaven a r. 1521 postoupen pánům z Pernštejna na Pardubicích. Pernštejnové na Žampachu nesídlili, neopravovali jej a tak hrad po 30ti letech byl úplně zpustlý. R. 1574 koupil hrad Adam Bukovský z Hustiřan, z jehož rodu opět koupí dostal se r. 1626 Bedřichovi star. z Oprštorfu, jenž jsa bezdětek odkázal své panství řádu jesuitskému. Za Jesuitů hrad spustl docela. Po zrušení řádu r. 1773 byl Žampach nejprve majetkem státním, potom přecházel rychle z ruky do ruky. Nynějším jeho držitelem jest dr. Frant. hrabě Lützow. *Dr. Fr. Páta.*

LITICE.

Návštěvník všeobecně oblíbeného, lesnatého a vábivě rozhlížejícího se kraje Potštýnského, o kterém s rozkoší rozepěl se i náš zesnulý básník Jaroslav Vrchlický, věru že neopomene zajeti si vlakem do krajiny, která jest drahokamem v naší krásné vlasti. A v krajince této, která z dáli voní šťavnatým jehličím ztepilých jedlí, spatří dychtivý turista překrásné trosky hradu Litického, který obetkán jest vnadným půvabem širé krajiny, která se nenuceně a skoro až naivně rozkliňuje před jeho očima. Všude kyne nám jezernatá pláň lesní, všude stkví se svěží zeleň a celé hradiště zabořeno jest do černého lesa. A hluboko pod námi šumí, hučí, zpívá a ječí Vysoká Orlice, jakž po staročesku slula, vinouc se jako stříbrný pruh obloukovitě kolem hradiště.

Všude směje se na nás rozkoš a veselí, které tak blaživě a konejšivě působí na rozbolněné nervy a zachmuřenou mysl, která nás tak často v dnešních zarputilých a ošemetných dobách překvapuje.

Hrad Litický měl velmi příznivé a výhodné položení, které dodávalo mu i znamenité pevnosti.

LITICE PŘED 50 LETY.

LITICE.

Jako ztemnělý kolos vytyčuje se na ostrožně asi 95 metrů vysoké a od vysoké stráně se rozbíhající.

Ke hradu nebylo odnikud přístupu. Před hradní branou stojí v příkopu dvě mostnice nebo-li sloupy kamenné, na kterých se klenul dřevěný most vedoucí až k druhému pilíři. Dále se jíti nemohlo a bylo proto nutno z protější brány spustiti zvoditý most. Brána tato byla velikou masivní věží s podsebitím. Byla to vskutku skvostná hradní stavba. Měla z venčí dvojí vchod, jeden menší, tak zvanou fortnu, druhý větší. Oboje jsou provedeny ve slohu gotickém a obloženy tesným kamenem. Dosud spatřujeme zde otvory s kladkami, po nichž se natahovaly řetězy zpomenutých dvou mostův. Pro vozy a jezdce spouštíval se veliký most, pro pěši spustil se jen můstek a pěší vešel pak do branky čili fortny. Nad touto branou nalézá se kamenná deska, která hlásá, kdy tato brána vztyčena byla. Pod štíty čteme zde nápis: „Tato věže dělána za nejjasnějšieho krále Jiřího, Českého kr(ále), markrabí Moravského". Písmenka tato byla původně zlatem vykládána, ale poustevník, který zde koncem XVIII. věku bydlil, zlato vydlabal a písmena červenou barvou pomazal.

Vedle veliké brány vsazeny jsou do zdi tři kameny nad sebou. Na nejhořejším spatřujeme osobu sedící, která kámen kladivem tepe. Povšechně se pokládá za kováře, jelikož za zdí bývala kovárna. Jiní zase tvrdí, že je to symbol pro nepřítele, jenž se musí dobře vyzbrojiti,

chce-li pevného tohoto hradu dobýti. Pravděpodobně jest to asi podoba samotného stavitele. Pod tímto obrazem vidíme pak obraz muže sedícího, oděného rouchem řasnatým. Myslilo se, že jest to podoba nějakého mudrce nebo kouzelníka, který bádal v tajných vědách. Nejspodněji uzříme pak hlavu bradáčovu. S podobnými hlavami setkáváme se dosti často na starých stavbách.

Litická brána náleží opravdu k dílům královským, pohříchu však velice hyne a se rozpadává a bude určitě zničena, nepřijde-li včas nějaká záchranná pomoc.

Z brány vcházíme do dolní ohrady, nyní krásného palouku, kdež se posádka hradní shromažďovala. Ve východní části nalézají se zbytky studně. Před námi pak strmí na kopci horní hrad, k němuž se táhnou hradby.

Opodál první brány nalézala se druhá brána a v pravo od této spatřujeme konírny, ovšem ve troskách. Opouštíme-li druhou bránu, spatřujeme v levo horní hrad a několik kročejů dále vztyčena jest třetí brána, která se již před delší dobou shroutila. Za touto branou nalézá se v pravo otvor ve zdi; byla to branka sloužící za výpad na nepřítele.

HRADNÍ BRÁNA NA LITICI.

Odtud se cesta značně otáčí v levo a vede nás přímo ku bráně horního hradu. Tento jest podoby obdélníkové. Při kratších stranách nalézají se stavení, střední však část zůstává prázdnou. Celý horní hrad rozdělen jest ve tři oddělení, a to: přední stavení čili palác, nádvoří a stavení zadní. Obě stavení byla zbudována o třech patrech. Podivuhodno jest, že všechna okna paláce hradního hleděla do nádvoří, aby se od nepřítele, kdyby snad byl vnikl do dolní ohrady, do nich ničeho metati nemohlo.

Palác hradní má tré odddělení. V prostředním oddělení nalézá se okrouhlá brána, tesným kamenem obložená. Nad sebou v druhém patře uvidíme starý krb. Z přízemí vede do nádvoří zase brána, která se závorou za-

vírala. Stavení toto mělo tedy dvě brány. Nejznamenitější částí paláce jest čtverhranná věž k pravému jeho rohu přistavěná, která se, bohužel, také již hroutí. Má nízkou střechu a komnaty ve stavu dosti dobrém. V prvním, druhém, třetím a čtvrtém patře věže spatřujeme pěkné dvéře, goticky sklenuté. Zvláštní však jest, že tato věž na rozdíl od jiných věží podobných má dvéře i při zemi. Těmito dveřmi vstupujeme do sklepa, který někteří badatelé i archaeologové pokládají za někdejší vězení. Pravděpodobnější však jest, že sklep tento sloužil jako komora pro uschování důležitých věcí.

ČÁST NÁDVOŘÍ S PALÁCEM NA LITICI

Vězení nalézalo se asi někde jinde. Nad tímto sklepem spatřujeme nad sebou čtvero sklepů, k nimž se však nemůže přijíti.

Nádvoří hradního paláce jest velmi prostranné a rovné. Na druhém konci spatřujeme zadní stavení skoro tak veliké, jako jest palác. V tomto stavení byly asi byty různých hradních úředníkův, zbrojnice, komory a podobné místnosti. Přední zeď stavení tohoto jest úplně již rozmetána.

Ó, neblahý osud svírá dnes krásné, majestátné Litice! Hynou a propadají liknavosti a zarputilou lhostejností strašlivé zkáze. Před sto lety trůnily zde ještě všechny čtyři brány, z nichž pozůstaly toliko dvě. Jak úžasná bude škoda, až po úporném boji s přírodními živly, s vichřicemi a bouřemi skálopevné zdi se shroutí v trosky, v prach a rum a nezbude z těch starých, věkovitých památníků nic jiného, než spousty balvanů.

Malebné, půvabné zříceniny hradu Litického, které jsou pozůstatky výtvoru ryze národního, českého slohu, mají nám býti svatými a nezapomenutelnými, mají nám věčně hlásati slávu nejskvělejší doby českých našich dějin.

Pohříchu však jsme příliš velikými nevděčníky ke svým nejdražším památníkům, ke své vlastní historii, ke své drahé vlasti, jíž vytrháváme z hrudi nejskvělejší a nejzářnější klenoty!

Ke konci XVIII. věku bydlil na Liticích poustevník. Lidé k němu přicházeli a donášeli mu různé potraviny mimo jiné i vejce, jichž skořápky házel poustevník za kamna. Jednou tam zaběhla kočka, počala mezi skořápkami šramotiti, poustevník se toho nesmírně ulekl, vyběhl z brány a křičel, že v hradě straší.

O hradu Liticích vypravují se i přemnohé pověsti. Mezi jiným sluší zaznamenati i pověst o založení hradu. Zakladatel jeho nechtěl, aby řemeslníci věděli, jakým nákladem hrad založil a zbudoval, proto prý je všechny sezval do krčmy a tuto potom zapálil. Řemeslníci pak všichni v ní uhořeli. Hrad Litický založili slavní Drslavici. Ke konci XII. a počátkem XIII. věku vládla jedna větev tohoto českého rodu v krajině u vsi Litic na řece Radbuze a u Žinkov na řece Úslavě. Někteří z rodu toho odebrali se do Hradecka asi ve století XIII. a tam založili nové hrady Potštejn a Litice vedle mnohých osad.

HRADNÍ VĚŽ NA LITICI

Litice byly pojmenovány na památku kolébky některého pána z rodu Drslaviců na Plzeňsku. Litice byly zbudovány buď ke konci XIII. anebo počátkem XIV. věku a jsou mladší hradu Potštejna (viz tento).

Záhy staly se panstvím královským. Roku 1316 držel Litice pán Jindřich mladší z Lipého. Jak dlouho Litice byly v držení Jindřichově, není zjištěno. Když pak králevič Karel roku 1333 z Italie do Čech se navrátil, s pomocí zemskou vyplatil mezi jinými i hrad Litice.

V druhé polovici XIV. věku dostaly se Litice pánům z Kunštátu a z Poděbrad, kteří je drželi po celé století. Za Jiřika z Poděbrad, dokud byl správcem zemským, jakož i později, když již kraloval, náležely Litice k nejpřednějším hradům zemským.

Litice potom často měnily své držitele. Za držení pánů Pernštejnských stal se hrad Litický střediskem všech statků Pernštejnských při Divoké Orlici.

Poslední pán Žamberský, František Adam, který roku 1809 zemřel, na Litickém hradu již nebydlel. Od té doby pominul také název panství Litického a zváno bylo potom všeobecně panstvím Žamberským. Ke spustnutí hradu Litického nejvíce asi přispívala jeho vzdálenost v krajině lesnaté a odlehlé. Roku 1809 zrušeno bylo svěřenství panství Litického zemským soudem a prodáno Veriandovi hraběti Windischgrätzovi za 600.000 zlatých rýnských. Roku 1815 koupil panství to John Parish svobodný pán ze Žamberka za jeden milion zlatých a po tomto ujal se panství r. 1859 Jiří Parish.

Hrad Litice byl již roku 1681 úplnou zříceninou, jakž se zmiňuje učený jezovita Bohuslav Balbín, který hrad navštívil a prohlédl. Přes to však byl koncem XVII. století novými střechami pokryt a před zkázou částečně chráněn.

Litovati sluší jen, že naše tak řečená osvícená doba pro zachování slavného sídla rodu Kunštátského pranic neučinila. A tak hyne, hroutí a rozpadá se slavné toto sídlo, kde vládla i známá hrabata z Bubna, po nichž pozůstala nám hojnost rozmanitých veselých příběhů, které sloužily ke charakteristice rodu tohoto.

Pohlížíme plni dojmů a vznešených vzpomínek na zelené chlumy a hned zase na zarudlé trosky starého hradu, který tak přátelsky se k nám rozhlíží. Jeho starým, hrdým nitrem táhnou divné myšlenky, které tak tvrdě drásají celou bytost jeho. Žije jako ve snách a divé jejich předivo zachmuřuje vlídnou tu tvář slavného pamětníka velkých, skvělých dějin . . .

V. V. Tomek.

CHRAST.

a jih od Hrochova Týnce v sousedství starého kláštera podlažického leží město Chrasť, letní sídlo královéhradeckých biskupův. Osada Chrast jmenuje se poměrně dosti pozdě, ještě ve XIV. st. náležela se svým okolím klášteru podlažickému, s nímž sdílela i v XV. st. další osudy. Po válce husitské přešla nejprve v držení Jana Pardusa z Vratkova, pak rodu Kostků z Postupic, za nichž se stala r. 1493 městečkem. Bohuš III. Kostka prodal r. 1542 Chrast Slavatovi z Chlumu a Košumberka. Jako za Kostků tak i za Sla-

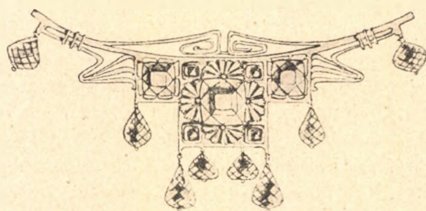
vatů měli zde Bratří sbor, jenž vynikl velice v XVI. stol. Divišovi Slavatovi byla sice Chrast pro odboj r. 1547 vzata, ale zase vrácena; syn jeho Albrecht začal zde stavěti panské sídlo. Po jeho smrti r. 1600 přešla Chrast na Václava Berku z Dubé, vlastně již na jeho choť vdovu Markétu Berkovou z Lipy a na Rychmburce, která dokončila stavbu nejstarší části nynějšího zámku r. 1605, v němž potom r. 1607 slavila svatbu s Ferdinandem purkrabím z Donína. R. 1623 uvázala se ve správu statku chrasteckého Františka Hypolita Eusebie hrab. z Fürstenberku, r. 1644 byli zas již majiteli Trčkové z Lipy, po nich r. 1656 kardinál Arnošt z Harrachu, jenž je prodal Ferdinandovi III. pro nadání biskupství hradeckého. Dokud nebyla zřízena residence v Hradci Králové, byla Chrast sídlem biskupů, kteří se o povznesení její starali a hlavně zámek dostavěli a vyzdobili.

Zámek jest rozsáhlé jednopatrové stavení, jež zaujímá prostranství za kostelem po celé jedné šíři náměstí. Z části stál již r. 1601; rozšířen pak byl r. 1605 Markétou Berkovou z Dubé, jak svědčí znak Trčkovský a značka „M B 1605“ nade dveřmi v severním křídle jeho. Počátkem XVIII. stol. byla hlavně stavěna zadní část zámecká, v níž je kaple. Křídlo východní má ozdobnou façadu do dvora obrácenou, na níž jest znak biskupa Václ. Fr. z Košínů (1721—1731), nad prvním poschodím barokní štít se sochami víry, naděje a lásky, na zdi při kapli letopočet 1728. R. 1742 biskup Jan Josef hrabě Vratislav z Mitrovic vybudoval průčelní barokní část zámku směřující do náměstí. Nad hlavním vchodem jest o tom latinský nápis a jeho erb.

Vnitřek zámku jest slušně upraven; malby v pokojích jsou freskové z konce stol. XVIII., znázornění ptactva, pohledy na zříceniny římské, podobizny spisovatelů římských a p.; na chodbách jsou podobizny biskupů, z nichž vynikají některé hodnotou uměleckou, jako kardinála Harracha, Ant. Petra Přichovského, Jos. Adama od Luku a j.

Za zámkem táhne se zahrada, pravidelně rozvržená se skleníkem a fíkovnou, založená v XVIII. stol.

Celek jest příjemný koutek východních Čech. *Dr. Fr. Páta.*

SVOJŠICE.

a severním úpatí Železných hor, na jihovýchod od Choltic, leží v krásném údolí protékaném Zlatotokem ves Svojšice. Vysoké stráně, údolí svírající, pokryty jsou bujným stromovím, za nímž černají se v bezprostřední skoro blízkosti hluboké lesy. Krásy dodávají, zejména v létě, bohaté aleje třešňové. Uprostřed tohoto ráje bývalo sídlo vladyk Svojšických, z něhož zůstaly jen zříceniny, zarostlé stromovím a keři, ba i ze ssutin věže vyrůstají borovice, by oku učinily příjemnějším smutné pozůstatky bohaté tvrze, již zloba lidská zničila.

Zříceniny tvrze nalézají se na mírném návrší uprostřed vsi, na sev.-vých. straně panského dvora. Tvrz bývala prostrannější než jiné podobné tvrze a obsahovala vedle věže t. j. hlavního domu ještě jiné místnosti, jak lze souditi podle zubaté zdi, vedoucí od tvrze na straně severní. Dvojpatrová někdy věž je nyní polozbořena, okna jsou vybourána, chodby sešlé, sklepení zpustlá a rumem zasypaná. V jedné klenuté místnosti ve čtverhranné věži byla prý kuchyně a zde ukazují výklenek, ve kterém až do r. 1813 byl skryt poklad.

O tom se vypravuje, že toho roku přijel do Svojšic nějaký cizí důstojník a žádal na rychtáři zedníka. S ním šel do zřícenin hradních a poručil mu na určitém místě v oné kuchyni bourati zeď. Za krátko objevil se dosti veliký výklenek a v něm skříň. Jakmile ji důstojník uviděl, rychle ji uchopil a řekl: „Teprve mně se podařilo zmocniti se ukrytého pokladu mých předků Gerštorfů“. Potom vsedl na kůň a rychle odejel.

Na počátku XV. stol. držela Svojšice Anna ze Svojšic, vdova po Heřmanovi z Mrdic. Po její smrti r. 1415 připadlo jmění čtyřem dětem jejího druhého manžela Václ. Rutharda z Malešova. Bratři Petr a Mikuláš vyplatili své sestry a uvázali se sami ve zboží a zvali se odtud zemany Svojšickými. V druhé polovici téhož století seděl na tvrzi Jan ze Svojšic, po něm syn jeho Petr, který r. 1523 zemřel. Dědila po něm sestra jeho Kateřina ze Svojšic, provdaná nejprve za Benedu z Nečtin, podruhé za Jiříka z Gerštorfu. Synové její z prvního manželství Albrecht a Beneš Benedové z Nečtin stali se po její smrti r. 1546 majiteli Svojšic, avšak r. 1553 prodali je nevlastnímu otci Jiříkovi z Gerštorfu. Syn jeho Bernard vyměnil si za svůj díl Choltice se svými strýci Jiříkem a Jindřichem; tito vládli pak společně Svojšicemi až do r. 1568, kdy se o panství rozdělili. Svojšice, Stojice, Holotín, Ledce a Vícemilice horní vzal si Jiřík. Dcera jeho Kateřina Mladotova z Gerštorfu prodala r. 1599 tvrz s příslušenstvím Johance Gerštorfové z Rokyc a na Cholticích. Syn její Štěpán je

z Gerštorfů nejznámější; jsa víry podobojí zúčastnil se odboje stavů českých proti Ferdinandovi a byl volán před komisi konfiskační; avšak on uprchl do Němec. Statky jeho byly r. 1623 Krištofovi svob. pánu z Thunu, který sídlil většinou v Děčíně, prodány. Vypravuje se též, že po bitvě na Bílé Hoře chtěli dva Gerštorfové tajně utéci z tvrze, byli však od selského lidu chyceni a zabiti. Tehdy Svojšice i sousední Choltice trpěly mnoho nevázanou soldateskou, zejména dragouny Trčkovými. V dubnu r. 1634 přijelo sem na exekuci 21 jezdců císařských, kteří při svém odchodu tvrz zapálili, jak svědčí opálené trámy a zdi. Od té doby je tvrz v ssutinách.

Dr. Fr. Páta.

TVRZ VE SVOJŠICÍCH.

KLADRUBY.

Stanice Kladruby leží před Přeloučí na hlavní trati státní dráhy z Prahy do Vídně; místo však, po němž pojmenována, leží daleko odtud na sever, za Labem u velikých lesů, táhnoucích se hluboko do Chlumecka. Ze stanice, proti níž přes trať se temná bažantnice s napodobenou hradní branou v popředí a samotou Starou pilou, vede pěkná silnice na sever do prastaré vsi Řečan s kostelem sv. Maří Magdaleny z r. 1165. Z Řečan dále k severu přijdeme k jezeru Houžovci, o němž K. S. Schneider zbásnil pověst „Jan za chrta dán“ a V. K. Klicpera ji zdramatisoval, přejdeme most přes ně, pak most přes Labe a přijdeme do osady Kladrub, která má spíše ráz městský. Jádrem jsou budovy c. k. dvorního hřebčince, jich středem pak je zámek.

Zámek je patrová budova o dvou křídlech. V prvním patře jsou císařské pokoje upravené pro krátký pobyt, z nichž je vyhlídka do pěkného parku. V přízemí jsou úřadovny a byt dvorního štítovního ředitele. Dříve zde stávala tvrz, na níž se r. 1359 připomíná Aleš a r. 1372 Dobral z Kladrub. Zámek dal vystavěti Karel VI. a kolem zříditi nádherný park. Shořel však již 1748, avšak brzo znovu vystavěn. Netrvalo dlouho a zhoubný živel řádil zde nanovo, právě když ve chrámu oslavováno vítězství zbraní císařských nad Pruskem. Bylo to 10. července 1757. Tehdy shořel i vzácný zámecký archiv. Marie Terezie opravila zámek tak, jak jest nyní.

Při zámku jest chrám sv. Václava, který byl již r. 1358 farní. R. 1757 vyhořel a opraven Marií Terezií, r. 1857 znovu přestavěn ve slohu pseudorenaissančním s věží.

Nejznámějšími učinily Kladruby jejich dvorní hřebčince. Před zámkem na rozsáhlém prostranství jsou kůlny pro vozy, k severu pak táhnou se dlouhé řady koníren, vzorně zařízených pro matky i hřebce, zimní jízdárna, domy pro úřednictvo a služebnictvo.

Již za Pernštejnů bývala v Kladrubech obora koňská. Arcikníže Maxmilián r. 1552 přivedl ze Španěl andaluzské oře do Rakous a po 10 letech větší část koní z krve arabsko-berberské převedena do Kladrub. Leopold I. na své cestě do Prahy r. 1656 zastavil se v Kladrubech, a ježto tehdy byla větší spotřeba koní tažných i jízdních, staral se o rozšíření hřebčince. Také Karel VI. dal přiváděti ušlechtilé koně nejen ze Španěl, nýbrž i z Italie. Když r. 1757 zámek s kostelem a všemi stájemi vyhořel, byl hřebčinec zrušen a koně odvedeni do Kopčan a do Uher. Teprve Josef II. obnovil r. 1771 hřebčinec, do něhož přivedeni koně z Enyedu v Uhrách a Lipizze v Istrii. Stáje rozšířeny o Josefov a Paddock (lidově paďouch) a zaveden chov běloušů. Ježto Josef II. užíval při honech koní anglických,

byl chov jich zaveden v Kopčanech u Vyškova; poněvadž se tam nedařil, byli koně převedeni r. 1815 do Kladrub. R. 1876 bylo upuštěno od chovu čistokrevných závodních koní, zavedeného r. 1866, a chovají se jen koně kočároví. Zakladatelem kladrubských brun je hřebec Generale z po-

ZÁMEK V KLADRUBECH.

tomstva Peppoli (1787) a vraníci z hřebce Sacramoso (1810) a Napoleona (1853).

Bosí koně pasou se denně po celý rok na rozsáhlých lučinách a je pěkný pohled na ně, jak v tlupách úprkem se ženou do svých stájí. Nyní je v hřebčinci celkem 140 kusů (94 matek, 9 hřebců, ostatní hříbata). Roční náklad činí 230.000 K.

Správa hřebčince ochotně povoluje přístup do stájí, ano i případné předvádění koní. *Dr. Fr. Páta.*

VALY.

U zastávky státní dráhy i odbočky její k Vápennému Podolu, nedaleko Přelouče na východ, rozkládá se na levém břehu Labe obec Valy. U vtoku Zlatotoku do Labe na levém břehu mlýnského náhonu jest pahorek, hlubokým příkopem a náspem otočený, kde se říká dosud „na hrádku“. Na něm stojí selský statek č. 15 i se stavením hospodářským, jež se odrážejí i se stromovím v čisté vodě. Zde bývala tvrz vladyk valských, nevelká, z níž zbyly jedině tři staré sklepy.

Na tvrzi seděl r. 1401 Jošt z Valu, jeho bratr pak Tůma z Valů na části Choltic. Ke konci XV. st. za Jindřicha Dubánka z Duban byla tvrz pusta, znovu ji vystavěl teprve Jiřík Pávovec z Ořetína na poč. XVI. stol. Od něho před r. 1515 koupili zboží jeho Kunata a Diviš bratří z Dobřenic. Dobřenšti dlouho seděli potom na tvrzi valské. Tvrz znovu zpustla v pol. XVII. stol. Tehdy ji drželi Karel Kunata z Dobřenic a jeho sestra Kateřina Veronika. Za oněch nepokojných válečných časů tvrz mnoho trpěla, neboť ležela na hlavní silnici, kde byla na ráně všem tudy táhnoucím vojskům. Karel se zadlužil a odprodal svou polovici sestře, která byla zámožná, neboť zdědila po nebožtíku manželi svém Ladislavovi Lukavském r. 1648 Zaječice a jiné statky. Tři její dcery po smrti její r. 1660 rozdělily se o dědictví otcovské i mateřské rovným dílem. Statek valský dostala nejmladší Sobina Kunhuta a to: dvůr Valy a ves, dvůr Odrané Veseli a ves, vsi Lepějovice, Křemenice, Kameničky, Nehodovku, Chloumek, Spalavu, Barovice a Zubří. Když náhle a bez posledního pořízení r. 1694 zemřela, připadl statek valský jejímu synovci Albrechtovi Ladislavu Kapounovi ze Svojkova, který až na dvě vesnice jej prodal r. 1703 Romediovi Janovi Františkovi hraběti z Thunu a na Cholticích. S Cholticemi pak sdílel další osudy.

Dr. Fr. Páta.

TVRZIŠTĚ „VALY".

ZDECHOVICE.

d stanice kladrubské na jih v okrese přeloučském v krásné romantické krajině leží starobylá ves Zdechovice s kostelem a zámkem, jenž býval dříve tvrzí. Tvrz zdejší založena byla už ve XIV. stol. a připomíná se na ní r. 1373 Ješek ze Zdechovic. Od té doby vystřídalo se tu dosti držitelů. Po Janu Zdechovci ze Zdechovic seděl tu Jan Voděrad ze Sekyřic, který r. 1451 zapsal právo své k tvrzi zdechovské a zboží Petrovi a Janovi Zdechovcům ze Sekyřic. Tento uvádí se na Zdechovicích teprve r. 1493. Syn jeho nemohl tvrze udržet i postoupil ji r. 1507 za 4500 kop grošů č. králi Vladislavovi. Když však král ji chtěl vyměniti zástavou za knížectví opavské Mikuláši Trčkovi z Lípy a na Lichtenburce, stavové čeští nechtěli tomu dopustiti, odvolávajíce se na majestát královský z r. 1499, jimž bylo ustanoveno, že zámky a zboží království Českého se nesmí zcizovati. Král zástavu zrušil a měl Zdechovice až do své smrti. Zůstalo však po něm dosti dluhů a z největších věřitelů byl Zdeněk Lev z Rožmitála, který kromě hotových peněz dostal r. 1517 panství Hradištské a Zdechovské. Za čtyři léta seděl však tu již Václav Lorecký ze Lkouše, r. 1523 Petr Suda z Řeneč; syn jeho Suda rozhodnutím komorního soudu 1558 musil Zdechovice za výplatu postoupiti Karlu ze Žerotína a na Kolíně; z jeho rodiny přešla pak koupí r. 1585 na Hynka Vrábského ze Vrábí. Rod jeho seděl na tvrzi do r. 1642, kdy ji prodal Václavovi z Věžník a na Malči. Vnuk tohoto Bernart František byl r. 1694 povýšen do stavu hraběcího a zemřel r. 1714. Syn jeho Lepold prodal je r. 1722 Karlu Josefu hraběti z Paaru, v jehož rodině jsou dosud.

Poněvadž stará tvrz byla nepohodlná a nevyhovovala potřebám hraběcí, později knížecí rodiny, přestavěli ji úplně v nový, veliký zámek moderní, jejž uvnitř mnohými krásnými obrazy ozdobili. *Dr. Fr. Páta.*

SEMÍN.

Na východ od Kladrub na Opatovickém kanálu až k pravému břehu Labe leží rozsáhlá osada Semín s kostelíkem sv. Jana Kř. a starobylou dřevěnou zvonicí, jejíž modely jsou v Národopisném museu československém v Praze a v městském museu v Přelouči. Kostel byl již roku 1359 farní a má zvony z r. 1542 a 1606. V Semíně stávala vladycká tvrz, z níž zachovaly se pouze sklepy za čís. 56. Na tvrzi seděl v l. 1339 až 1359 Heřman ze Semína, po něm nastoupil Mikuláš

Tatka ze Semína; později několikrát se připomíná kolem r. 1400 Jan Sirotek ze Semína, který však seděl na nedaleké Žehouni. Současně byla tu Anna ze Slatinek a to v l. 1398—1401 sama, r. 1402 se svým synem Janem ze Slatiny. Pak tu seděli Hanykéřové, kteří se psávali ze Semína nad Labem; ti r. 1601 na Nebovidech vymřeli. V těch dobách byla jejich rodná tvrz již pustá a v držení cizích rodů. Asi r. 1480 držel ji Jan Kapoun ze Smiřic, od jehož dcery Anny ji koupil Jan Zdechovský ze Sekyřic, který

ZÁMEK V SEMÍNĚ.

zase r. 1497 prodal celé zboží Vilémovi z Pernštejna. Od té doby náležela k panství pardubskému.

Vedle zpustlé tvrze byl vystavěn v prvé polovici XVI. stol. jednopatrový prostý zámek s vížkou; za ním je pivovar z r. 1691. K němu patřila panská pálenka do r. 1833 a allodiální dvůr, rozdělený r. 1780 na 5 usedlostí. Zbytky tehdejších staveb jsou empirová dvorská vrata, štíty a pálenka v témž slohu. Bývalá panská sýpka je z r. 1723.

Když se v červnu r. 1775 i na Pardubsku vzbouřil selský lid proti tyranii panských úředníků a cizí šlechty, vtrhl nejprve do Pardubského zámku, kde zle hospodařil. Odtud táhl k Semínu, kde vyvrátil vrata a nejprve si vylil zlost na nenáviděném dřevěném oslu, stojícím na nádvoří před šatlavou. Tím zatím byl hněv ukrocen, neboť všichni se vrhli na sudy piva z panského sklepa a z panské pálenky, pak odtáhli do Kladrub. Zámek byl prázden, neboť páni i s drábem utekli.

Dr. Fr. Páta.

TUPADLY.

Ze zeleně parku vystupuje štíhlá věž zámku Tupadelského s cibulovitou věží a lucernou; vystupuje do popředí jednoduché fasády, dělené lisenami, mezi nimiž černají se prostá okna, zdobená v prvém patře římsami. Na místě dnešního zámku stávala v starých dobách tvrz. Ves sama byla ve stol. XIII. rozdělena jednak na statky zemanské, jednak část její dostala se r. 1242 křižovníkům pruským, kteří měli své sídlo v nedaleké

ZÁMEK V TUPADLECH.

kommendě drobovické, při nichž zůstávala až do stol. XVI. Na tvrzi seděli r. 1371 bratři Naček, Lev a Mikuláš, jichž nástupce asi r. 1391 zemřel. Pak měl tvrz Hynek Tluksa z Čechtic, který ji r. 1394 prodal Benešovi ze Smrdova, jenž se stal pak zakladatelem nového rodu vladyk z Tupadel. Syn jeho Václav zúčastnil se r. 1440 památného sněmu čáslavského. Statků vladyckých ubývalo v té době stále víc, bylyť připojovány z části k dílu křižovnickému, dílem k tvrzi, takže na poč. XVI. stol. byly tu již jen dva. Tehdy seděl na tvrzi Jan Chotouchovský, který ji v první třetině XVI. stol. prodal Petrovi a Prokopovi bratřím Lukaveckým z Lukavce. Od těchto koupil tvrz Tupadly r. 1538 Bernard Žehušický z Nestajova, a protože

měl také bývalý křižovnický statek, který byl r. 1510 koupil, ježto kommenda drobovická byla již od r. 1436 křižovníky opuštěna, spojena celá ves kromě statku, který patřil Václavu Hoštickému. R. 1545 koupila od něho Tupadly obec Čáslavská, avšak byla v jejich držení jen dvě léta, neboť r. 1547 král Ferdinand jim je s jinými statky obecními za trest skonfiskoval a dal je Václavovi Žehušickému z Nastajova v manství. Avšak syn jeho Jan je opět r. 1559 odprodal obci Čáslavské, které na žádost teprve r. 1574 byly z manství propuštěny. Nedlouho na to, r. 1578, koupila obec ještě poslední statek zemanský, a tak byla celá ves spojena v jeden celek, který zůstal v držení Čáslavských až do nešťastné bitvy bělohorské, kdy byly jim odňaty a r. 1623 nejprve zastaveny, později, r. 1627, dědičně lacino prodány Trčkům z Lipy. Po konfiskaci statků Trčkových r. 1635 dostaly se Arnoštovi de Suys, za něhož nebo za jeho nástupce byl vystavěn zámek na místo zatím zaniklé tvrze. Syn jeho Arnošt Ferdinand prodal Tupadly r. 1676 Marii Barboře hrab. z Pöttingu; synu jejímu Frant. Karlovi byly r. 1739 pro dluhy prodány a koupila je Kateřina z Auersperga, která je připojila ke Žlebům. Tomuto rodu podnes náleží; nyní jest majitelem jich Frant. Josef kníže z Auersperga.

Dr. Fr. Páta.

ŽAKY.

everozápadně od Tupadel stojí jiný dvůr aueršperský, pro nás zajímavý tím, že uprostřed něho zachovala se úplně renaissanční tvrz, vystavěná po r. 1602 Trčky z Lipy, pány na Světlé. Má dosud nárožní okrouhlou věž a renaissanční schodiště. Pokud jest známo, patřily Žaky napřed klášteru Sedleckému, který tu měl čtyři dvory kmetcí, jež r. 1540 postoupil Řehořovi Borovskému z Borové. Ten pak zase po šesti letech je postoupil Bernardovi Žehušickému z Nestajova, jenž připojil Žaky k panství Tupadelskému. R. 1559 obojí koupila obec Čáslavská, od níž r. 1571 Burjan Trčka z Lipy a na Světlé koupil čtyři dvory purkrechtní v Žacích a zahradu, z nichž udělal toliko jeden veliký poplužní dvůr. V té době také byla vystavěna nová tvrz.

Po konfiskaci zboží trčkovského daroval Ferdinand II. tvrz Žaky se zbožím Kluckým Ferdinandovi Sigmundovi Kurzovi svob. pánu z Senftenau. Ten prodal Žaky r. 1648 Reinhartovi svob. pánu z Walmerode, který připojil je k dřívějšímu panství svému, městečku Habrům s vesnicemi. Při tomto panství Haberském zůstaly Žaky až do r. 1808. Tehdejší majitel jejich Adolf hrabě Pötting, který r. 1800 vystavěl novější části dvora, při prodeji

panství haberského vyminil si Žaky a spojil s nimi statek Klucký, jež koupil od Tomáše Jiránka. R. 1818 koupil oba statky markrabě Jiljí Karel de Trazegnies, král. bav. podkomoří, jenž je r. 1830 prodal Auerspergům, kteří je připojili ke Žlebům. *Dr. Fr. Páta.*

TVRZ NA ŽAKÁCH.

KLUKY.

Na samých hranicích okresu čáslavského leží ves Kluky. Její zámeček přívětivě prokukuje štíhlými kmeny bělokoré břízy a zve nás k návštěvě. Není ještě příliš starý, jako některá sídla sousední, pochází ze stol. XVIII., kdy jej vystavěli zde o dvou patrech Obytečtí z Obytce. Historie jeho není bohatá a rozmanitá. Jak jsme již slyšeli při Žacích, byl s těmito spojen r. 1808 a pak r. 1830 připojen za Auerspergů k panství Žlebskému.

Mnohem bohatší je historie bývalé tvrze, která tu dříve stávala, snad již ve stol. XIV. a XV., ač se připomíná teprve ve stol. XVI. Ve XIV. stol. seděli tu nejvíce měšťané kutnohorští; za válek husitských držel Kluky Jiří z Řečice; po něm tu byli nějaký čas Klučtí ze Solopisk, pak Jan z Libodržic (asi r. 1500), potom Jan Klucký, jenž prodal r. 1538 tvrz Kluky s dvorem poplužním a jiným zbožím Janovi Chotouchovskému z Nebovid. Vnuk jeho Jindřich prodal zase vše r. 1584 Janovi star. Lukaveckému z Lukavce. Po Lukaveckých držel Žaky Jan Rudolf Trčka z Lípy do r. 1636, kdy mu byla všecka jeho zboží pro zradu zabavena, a Žaky

byly darovány císařem Ferd. Sigm. hrab. Kurzovi ze Senftenau. Ten však již po dvou letech prodal je Erazimu Lehnarovi, v jehož rodě zůstaly do r. 1660, kdy je koupil Jan Dětřich Ledebur. Pak se držitelé velmi rychle po sobě střídali, až v XVIII. stol. tu seděli Obytečti, jak řečeno, a na poč. stol. XIX. — r. 1830 — Auerspergové, kteří je drží posud.

Dr. Fr. Páta.

ZÁMEK KLUKY.

ŽEHUŠICE.

ad Doubravkou na výšině bělá se do daleka žehušický kostel sv. Marka z r. 1760 a Loretanská vížka, jehož zvony a náhrobky pánů purkrabí z Donína, vně zazděné, byly sem převezeny r. 1823 ze zaniklého kostela nedalekých Bojman, kde se dosud ukazuje místo jeho. Nedaleko kostela stojí krásný zámek, jejž r. 1679 vystavěl Michael Osvald hrabě Thun, když byl Žehušice r. 1661 koupil. Pěkné pokoje jsou plny rokokového a empirového nábytku, i slušně veliká knihovna tu je.

A hned vedle v sousedství zdvihá se stará renaissanční tvrz o dvou patrech, s původním portálem a stěnami rustikou pokrytými. V pozadí u silnice vypíná se rozsáhlá jízdárna.

Vedle zámku a staré tvrze skutečnou znamenitostí je žehušická obora, hojně zavlažovaná Doubravkou. Dobře udržovaná obora láká nás svou

úhledností; tu jsou besídky nebo zas sedátka, místa na čekání i na dubech zřízená, cesty upraveny, mosty zdviženy, onde zas malebné skupiny ohromných dubů, zbytků to dávné doubravy, jež dala jméno řece tu tekoucí. A veškerá ta rozsáhlá plocha oživena je bílými jeleny a srnci, kteří v celých stádech oborou probíhají.

Na tvrzi žehušické žil ve stol. XIV. Vítek ze Žehušic, který se svými syny se připomíná r. 1369. Na poč. XV. stol. jsou známi dva bratři Vítek a Jan ze Žehušic, z nichž Vítek spečetil i stížný list r. 1415. R. 1430 jsou však již Žehušice v držení rytířů z Nestajova, kteří se odtud psali Žehušičtí z Nestajova, z nichž poslednímu Václavovi pro vzpoury v l. 1546 a 1547 byly Žehušice od krále Ferdinanda zabrány a r. 1549 prodány Karlovi ze Žerotína zároveň s několika vesnicemi, někdy klášteru Sedleckému patřícími. Po devíti letech postoupeny byly Žehušice Zdeňkovi Meziříckému z Lomnice a na Ledči, od něhož je r. 1564 koupil Bořivoj z Donína. Donínští je drželi do r. 1598, kdy jim byly soudem zemským pro dluhy prodány panu Adamovi star. z Valdštejna; po něm je držel Burjan Ladislav z Valdštejna, jenž zemřel r. 1645 zanechav několik nezletilých synů. Od nich koupil panství r. 1661 Michael Osvald hrabě Thun. Thunové stálým přikupováním drobných statků panství rozšířili a zvelebili.

Dr. Fr. Páta.

ZÁMEK V ŽEHUŠICÍCH.

TVRZ V ŽEHUŠICÍCH.

LICHNICE.

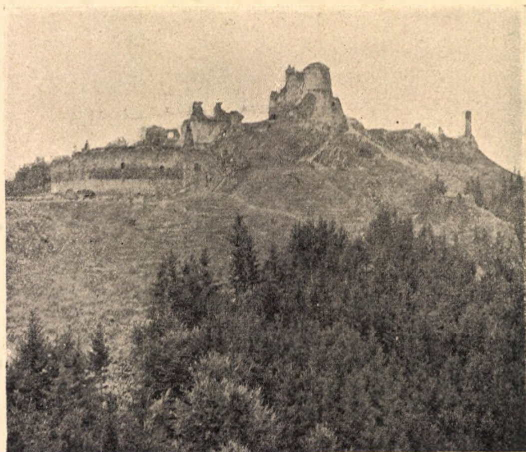
ruhdy pyšné sídlo jednoho z nejpřednějších českých rodů a zboží královské, nyní truchlá, odumírající zřícenina, propadlá tvrdé, rdousící zkáze. Místo nádherného, velkolepého kdysi hradu, jehož romantické okolí jest mu skvostným pozadím, proslulého památnými a bohatými svými dějinami, obestřeného půvabným kouzlem měkké, snivé poesie a jemně utkaných pověstí, spatřuje dnešní návštěvník nevysoké, zborcené a místy se zemí již srovnané zdi, hromady drobících se balvanů a neskladného kamení i rozmeteného staviva, jehož značná část odstěhovala se do někdejšího podhradí, ve kterém si osadníci vystavěli z něho nízké, útulné domky. Jediná to snad odveta potomstva za všecky útrapy a útisky, jichž zakoušeli předkové od necitelných, mocných pánů hradních, kteří vévodili s hrdého sídla svého celému daleko se rozbíhajícímu okolí.

V poslední době byly zachované ještě hradní zdi opraveny a zakázáno další lámání a odvážení kamene ze zřícenin, čímž alespoň na drahnou dobu učiněna přítrž neomluvitelnému, hrubému vandalismu.

Hrad Lichnice, původně Lichtenburg, zvaný tak podle starobylého českého rodu pánů z Lichtenburka, kteří byli jeho prvními držiteli a nepochybně as prvotně zvali se Světlíky, avšak po nechvalném tehdejším zvyku psali se pány z Lichtenburka, jak právě i pevný hrad svůj místo

„Světlík" jmenovali — rozkládá se poblíže města Ronova nad Doubravkou, s kterým je spiat svými pestře opalisujícími osudy.

Lichnice trčí nad malou osadou Podhradím a zbudována byla po dávném způsobu na skalnatém ostrohu, výběžku to Železných hor, od kterých ji odděluje dvojí hluboká a srázná rokle. Jižní, která se táhne na východ směrem ke Kraskovu, pěkné to pohorské osadě, sluje Peklo

LICHNICE (od severu).

nebo v Pekelničkách, též Mezihoří, kdežto severní rokle nazývá se Lovětínskou roklí.

Tato rokle vine se od mlýna Lovětína pod hradem Lichnicí k Závratcům. Z ní vystupuje tak zvaný „Dívčí kámen" nebo „Dívčí skok", strmá to skála zakončená na vrcholku svém nevelikou plochou, ku které vede obtížná, za starých dávných dob téměř nepřístupná stezka. Na této musili podle pověsti, koňmo vyjeti a tu se otočiti smělí rytířové, kteří se ucházeli o ruku necitelné hradní mužatky Milady. Mnoho spanilých a statečných rytířů zaplatilo tento šílený a nerozvážný pokus svým mladistvým životem a nešťastně skončila i smutně proslulá tato slečna.

Na hrad Lichnici vede několik nestejně schůdných cest a pěšin, jezdívalo se však tak řečenou Velkou Hradnicí, cestou to ve skále vylámanou, nyní však zcela zanedbanou. Hned v místech, kde dnes sune se lanová dráha, dopravující prachovický vápenec na nádraží u Závratec a úpatí lichnického se dotýká a pro svou nebezpečnost jest plotem ohraničena,

ZBYTKY HRADU LICHNICE

počíná již hradní opevnění, které se různými směry ke hradu rozvětvuje a sesiluje. Většina valů a náspů jest již v nynějších dobách rozmetena a příkopy zasypány, takže jenom zkušené a znalecké oko dovede jich rozlohu a účel rozeznati.

Po první bráně, kterou se do podhradí vcházelo, není již ani stopy a nelze taktéž sledovati bývalou cestu, kterou bychom přišli k druhé, také již zmizelé bráně, kterou se vstupovalo do předhradí. Nejlépe však jest, když se turista dá cestou vedoucí do nynějšího Podhradí, někdejšího to městečka. Na samém kraji jest hostinec a při něm památný „Žižkův dub". Další pak cesta směřuje k severu, zatáčí se potom na západ k malému sádku, při kterém jsou zbytky silnějšího opevnění se střílnami, kdež bývala i třetí brána.

Odtud vede cesta opět k jihu a zatáčí se na východ k rozvalenému mostu, za kterým týčí se čtvrtá brána, ke které v dávných dobách sahalo až předhradí. Na této druhdy mohutné stavbě spatřujeme veškerou tu krutost a vypočítavost, s jakou pracovala zde ničivá síla a rafinovaná hrabivost lidská. Ještě ke konci let čtyřicátých minulého věku znatelné stěnomalby v průjezdě jsou úplně zničeny, klenba proražena, přitesané pískovcové kameny a poněkud jen lepší stavivo odcizeny a brána i sousední opevnění, jak se to i na jiných místech v hradě stalo, podkopány, aby byla záminka k jich odklizení. Jaká to bestia triumphans!

Tak hyne, tak zkomírá velkolepý, hrdý hrad Lichnice, jejíž osud čeká i jiné vzácné památky naše k nemalé hanbě a haně našeho lživě osvíceného století! To jest ona velká, nedostižná modernost tak zvaných českých „Kazimírův"!

Teprve touto čtvrtou branou vstupovalo se do vlastního hradu, vystavěného v podobě neobyčejně pravidelného trojúhelníka. Východní a západní jeho ramena jsou nápadně stejně dlouhá a sbíhají se v ostrém

úhlu tvoříce otupený, k jihu směřující vrchol, jemuž odpovídá kratší, směrem úplně severním položená základna.

Na severní straně byl hrad nedobytný, chráněn jsa sráznou Lovětínskou roklí, na západní straně bránily přístupu příkré stráně, na ostatních pak povlovnějších svazích dodávaly mu pevnosti mohutné hradby, bašty a valy, mezi kterými táhly se značně hluboké, s nemalou námahou zřízené příkopy.

Za poslední branou v prostranném dvoře, po levé straně, byla přehluboká, nyní již skoro úplně zasypaná studně. Nadarmo pátráme po nějakých znatelných a zajímavých architektonických zbytcích, s jakými se ve většině hradních trosek setkáváme. Pracovalať zde známá moderní „bestia triumphans“ důkladně a s úplným zdarem. Nejlepším toho důkazem jest v severovýchodním úhlu zachovaná část spodku veliké věže, jejíž dva metry silné zdi neodolaly lidské zběsilosti a dravčí krutosti.

V severozápadním rohu byla rozsáhlá podélná stavení, nejspíše asi obydlí hradní čeledi, konírny, zásobárny a skladiště rozličných hradních potřeb. I tyto stavby byly zlovolně pobořeny a zachovala se z nich pouze zadní západní část s velikým oknem, z něhož jest roztomilá vyhlídka, pro kterou již neměl by nikdo z Čechů opomenouti návštěvu hradu, má-li k tomu jen skrovničkou příležitost.

Výhled na stranu čáslavskou ohraničen jest Kaňkem a Vysokou, přehlížíme Polabí až ke Kolínu a spatřujeme na sta vísek, odpočívajících a přemítajících v bohatém lůně půvabné, bujné zeleně. Nad ně vyniká staroslavná naše Kutná Hora a Královská Čáslav s vysokou svou věží, týčící se jako vítězný sloup v tomto požehnaném kraji. Stromořadími lemované silnice protínají úrodná pole, od kterých odráží se čistý, stříbrný a mihotavý lesk četných rybníkův. Klikatý tok říček a potoků a v pozadí hradby černí přioděných, šumných lesů doplňují vábný a oslnivý ten obraz a ušlechtile povznášejí mysl naši, jež se však záhy zachmuří, jakmile opět popatříme na spustošené a bídně zdrancované své nejbližší okolí. V jižním cípu jsou zbytky paláce, ve kterém rovněž ničeho pozoruhodného nelze již shlédnouti.

Jednu však zvláštnost, jakou se snad žádný český hrad nemůže vykázati, zachovala si památná Lichnice alespoň částečně. Naproti Žižkovu dubu jest výšina s lesíkem zvaná Čihadlo, kde se v XVI. věku oddávali hradní páni čižbě. Za touto výšinou přijde se polní cestou na místo, kde se říká „na štěpnici“ a také „na ohradě“. Na západní její straně, na pokraji stráně, proti hradu sledovati lze zbytky zvláštního neobvyklého opevnění, záležejícího ze sedmi do obdélníka postavených a těsně spolu souvisejících okrouhlých bašt. Jest to zbytek opevnění, jakými, ne ovšem všude stejnými, obklíčen byl celý hrad, zejména na místech pro komuni-

kaci s okolím výhodných a jichž pozůstatky rozpozná opět jen bystré a cvičené oko znalcovo.

Opevnění tato nesloužila ku obraně hradu, nýbrž vznikla za obléhání Lichnice roku 1428, které tehdy potrvalo přes celý rok. Opevnění měla sevříti hrad tak úzce, aby obležení nemohli si odnikud zaopatřiti spíže a aby mohli býti vyhladověni. Jest to velice zajímavá, ojedinělá, pohříchu však dosud málo povšimnutá ukázka staročeského fortifikačního umění a proto zasloužila by důkladného znaleckého probádání a popsání.

Co se pojmenování hradu samého dotýče, lze za to s velkou pravděpodobností míti, že původně slul asi „Světlík“ nebo „Světlice“, načež později přezděn byl po zakořeněném sice, ale jinak nepěkném zvyku u tehdejšího českého panstva na německý název Lichtenburg, z čehož zase vzniklo pojmenování Lichnice. Jméno „Světlík“ nebo „Světlice“ vyložiti sluší dvojím způsobem. Jednak že ozařována jsouc vycházejícím sluncem, odrážela se světlostí svou od ostatních, lesem porostlých hor, jednak pak také tím, což jest ovšem pravděpodobnější, že Lichtenburg znamenal tolik, co hrad Světlíkův. Hora, na které hrad strmí, patřila totiž ke konci XII. století pánu Smilovi Světlickému, předku pánů z Ronova nebo z Ronovců, jichž erbovním znakem byly dvě „ostrve“, skřížené to sukovaté větve, které tenkráte sluly po německu „ron“, což se pak ozývá i v pojmenováních měst těmito pány založených, jako příkladně u Ronova.

Tento Smil Světlický byl tedy asi zakladatelem hradu Lichnice ke konci XII. století, ovšem že ne v té podobě a rozměrnosti, na jakou z trosek hradních nutně souditi lze. Mocný tento pán sdílel vyhnanství s knížetem Přemyslem, vydělávaje si s ním chléb vezdejší v kole chodě, v letech 1193 až 1197.

ZBYTKY ČTVRTÉ HRADEBNÍ BRÁNY NA LICHNICI.

Zemřel roku 1269. Rod jeho, jehož členové se potom psaly též pány z Lichtenburka, rozdělil se později v několik větví, z nichž každá slynula bohatstvím, získaným hlavně dolováním v pořičí Sázavském, takže se mohli měřiti i s králem. Za jich dob panovala na Lichnici okázalá a do té doby neslýchaná nádhera, jejíž držitelé sluli též pány z Boží milosti.

Roku 1287 ubíral se kol hradu proslulý Záviš z Rožmberka se značným průvodem a četnými vozy, ve kterých nakupeno bylo množství vzácných darů do Uher, aby si odtamtud přivezl do Čech nejmladší spanilou dceru krále Ladislava Uherského Jitku za svou choť. Hynek z Lichtenburka, syn Smilův, přepadl však a rozprášil výpravu, zmocniv se pak vozů, pobral drahocenný jich obsah, načež s uloupenými poklady uchýlil se na přepevnou Lichnici. Záviš musil uprchnouti a skrýti se v nedalekém klášteře Vilémovském. Po rozdělení dříve společného hradního zboží připadla Lichnice Oldřichovi z Lichtenburka.

Když po zavraždění posledního Přemyslovce Václava III. jednalo se

ROZHLED S LICHNICE

roku 1307 o volbu nového krále a někteří ze sněmovníků tomu chtěli, aby byl vzat nový český král z domácího rodu, tu Dobeš z Bechyně s výsměchem podotknul, že by bylo nejlépe zajíti do Stadic pro nějakého sedláka z příbuzenstva Přemyslovcův. Tuto zpupnou a hrubou urážku českých našich králů pomstil Oldřich z Lichtenburka tím, že Dobeše po boku biskupově a u přítomnosti královny Elišky na místě probodnul a rovněž prudký synovec Oldřichův Hynek Krušina Žlebský usmrtil synovce zavražděného Dobeše.

Oldřich z Lichtenburka zemřel asi roku 1316, načež syn jeho Jindřich prodal Lichnici králi Janovi Lucemburskému, který ji brzo opět zastavil, takže ji kralevic Karel roku 1333 s pomocí zemskou vykoupil, ne však na

dlouho, dostalať se Lichnice v držení pánů z Lipého, až ji Karel IV. opětně vyplatil a v majestátu svém zařadil hrad tento mezi hrady, které neměly býti nikdy zastavovány.

Za Václava IV. zapsáno bylo zboží Lichnické Štěpánovi z Opočna a po jeho zavraždění na Karlštejně roku 1397 nevíme, komu zboží to patřilo. Odtud konaly se v té době četné loupežné výpravy. Král Václav vyplatil hrad, který ještě s jiným zbožím připadl potom ke vdovskému věnu královny Žofie.

Roku 1421 podala se Lichnice spojenému husitskému vojsku, jemuž velel Hynek Krušina z Lichtenburka. Roku 1427 vládl na hradě vrtkavý a věrolomný Jan Městecký z Opočna, jeden z nejslavnějších válečníků svého věku. Přidržoval se strany pod jednou, avšak odřeknuv se jí, přestoupil ke kalichu, ale za nedlouho přidal se zase na stranu Zikmundovu a pronásledoval krutě přívržence kalicha. Proto na znamení potupy byla jeho korouhev pověšena na Starém Městě Pražském na pranýř.

Největších škod působil svým protivníkům z hradu Lichnice, na kterém ustanovil purkrabím pověstného ukrutníka Lišku, který odtud šířil strach a hrůzu po dalekém okolí. Vypravuje se o něm, že kromě loupení holdoval zvláštnímu zločinnému sportu, byl litý na zloděje a rád je věšel.

Toto zločinné počínání lichnické posádky, jež ve jménu královědůležitý tento kraj a nedalekou zemskou cestu ohrožovala, nemohlo býti lhostejným Sirotkům, kteří roku 1428 za vedení kněze Prokůpka a Jana z Kralovic jali se dobývati hradu Lichnice, které však pro velikou pevnost její dobýti nemohli, ačkoli Liškova posádka čítala toliko 300 mužů. Proto sevřen byl hrad se všech stran, aby byla posádka vyhladověna. Sirotci obklíčili Lichnici řetězem bašt a srubů, jak jsme se zpředu o tom již zmínili, avšak ani tím nepřinutili posádku ke vzdání a když oblehatelé po dvakráte se seslabili tím, že část vojska vyslali na pícování, přepadl je Liška, pobil do sta mužů a učiniv jim mnoho a značných škod, pobořil a zkazil pracně zbudovaná obléhací opevnění. Tak leželo vojsko Sirotkův asi přes rok před hradem a teprve 25. listopadu 1429 Jan Městecký z Opočna přestoupil opět k Sirotkům, popustiv jim hradu k rukám Jana Hertvíka z Rušinova.

Potom připsána Lichnice královně Barboře, choti císaře Zikmunda, ale jen podle jména, musilať by býti vyplacena, čehož dosaženo až za krále Jiříka z Poděbrad. Za něho stala se krajina zdejší památnou.

Zeť jeho, uherský král Matyáš, vytrhl proti němu do pole z Moravy až k Lichnici, pále a vraždě napořád. Uhři doufali, že se Lichnice snadno zmocní. To se jim však nezdařilo. Král Jiřík Poděbradský je sevřel tak důkladně, že král Matyáš musil snažně prositi o mír, jehož mu šlechetný a rytířský král český Jiřík dopřál na slib, který však král Matyáš věrolomně zrušil.

Potom měnil hrad často své držitele, až dostal se v držení Mikuláše mladšího Trčky z Lípy, muže neobyčejného rozhledu, znamenitého hospodáře a finančníka, takže byl svou dobou jedním z nejbohatších magnátů českých. Byl přísný na sebe i své poddané a dal pro nevěru zazdíti svou manželku Kateřinu z Kosti a milence jejího Šanovce stíti. Reminiscence na tuto pochmurnou událost ozývá se nám v Erbenově kytici z ballady „Zazděná“. „Všichni lidé se rozplakali, když mladou paní zazdívali...“ Zemřel 3. dubna 1516 bezdětek v Mladé Boleslavi, kamž uchýlil se na léčení.

Potom dostal se hrad Lichnice v držení rodu Trčků z Lípy, načež přešel koupí na rod Rabenhauptů ze Suché. Roku 1610 byl skoro celý hrad zničen požárem, takže dlouho ležel v troskách a nikdy již nebyl úplně opraven a obýván. V té době opustili Rabenhauptové staroslavnou Lichnici a usadili se ve tvrzi Třemošnici, podle které sluje zboží Lichnické od těch dob Třemošnickým. To bylo pro hrad Lichnici začátkem konce. Ztrácel na svém významu a vůčihledě chřadnul a zkomíral. Roku 1637 měl hrad naposled císařskou posádku.

Roku 1646 vylákala zlotřilá horda švédských jezdců velitele posádky z hradu, zajala jej a když nemohla hradu dobýti, odvlékla jej do Jihlavy.

Z nařízení císaře rakouského Ferdinanda III. byla pak Lichnice jako přemnoho jiných českých hradů zbořena a v ssutiny obrácena, aby nemohla poskytnouti útulku nepodajným a obávaným odbojným pánům českým.

ZBYTKY VELIKÉ VĚŽE NA LICHNICI.

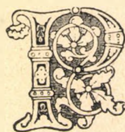
Počátkem XVIII. století rozpadla se Lichnice nadobro a připojena k panství Ronovskému, kterého po různých osudech dostalo se Janovi Václavovi hraběti Caretto de Millesimo, známému ze Šubrtových „Probuzenců“, který panství to věnoval nadaci pro zchudlé šlechtice jím založené.

Jak bohaty jsou dějiny hradu Lichnice! Co vše odehrávalo se v tomto dnes zpustošeném a pobořeném sídle nejslavnějších českých rodů! Jaké význanmé a památné události zavířily pod

klenbami prostorných hradních síní! A dnes jen hromady kamení truchlivě a bojácně vzhlížejí k nám. Jsme dojati a rozlítostněni nad tklivým chorálem, který odpěly již dějiny naše slavnému kdys hradu, dnes však památné jen zřícenině. Nelze opustiti toto vzácné a slavné místo na prsou naší slavné a čarné vlasti, abychom nerozpomenuli se na nápis, který kdysi zdobil pomník našeho nesmrtelného pěvce „Kytice“ Karla Jaromíra Erbena na hřbitově Malostranském na Smíchově ve třídě Plzeňské:

„Stichnul hlas, však živ jest výrok Tvůj
a zůstal nám co drahý ostatek,
že je potud jenom národ svůj,
pokud šetří vlastních památek.“ *V. V. Tomek.*

ŽLEBY.

řes příkrou, zalesněnou stráň hledíme do hlubokého, půvabného údolí, kterým prodírá se řeka Doubravka; jest to „žlab“ neboli žleb, po kterém nazván hrad i město, které nyní na půl třetího tisíce obyvatelů čítá — spanilé Žleby. Vskutku rozkošný to koutek! Jdeme od Čáslavě rovinou, žírnými lány a lučinami, mezi nimiž nevysoká návrší jako vlny se pozdvihují — a tu náhle jako v pohádce vykouzlený spatřujeme pahorek před sebou, že ani nevíme, zkad se vynořil a vytýčil, rozložitý, stromovím a křovisky celý porostlý a na vrcholu jeho zříme skupení ozdobných věží, arkýřů a roztodivných bašt. Kamenné zdi svými ozubenými okraji připomínají nám čelisti jakéhosi obrovského netvora, které skrývají se a choulí v nádherné zeleni stromoví, onde v paprscích slunečních září a svítí oslňující bělostí, že bezděky oči přivíráme.

Před námi ční jeden z nejkrasších českých hradů — Žleby. Dávno již po něm na té skále nebylo by ani památky, dávno již větry byly by smetly poslední stopy rytířského sídla, kdyby umění milovný kníže Vincenc z Aueršperku, který ke konci prvé polovice minulého století ujal se vlády na rozsáhlých panstvích této linie knížat Aueršperků, nebyl zachránil to, co se ještě — bohudíky — zachrániti dalo. A vskutku nemohl kníže lépe voliti. Krajina vyniká a hýří tichým, nevtíravým půvabem, jakýsi posvátný, božský mír a klid vane a dýše z těch nekonečných lánů, které spatřujeme do nedohledna rozkládati se širokým, pestrým, jakoby kouzelným pruhem . . .

Nynější hrad není té podoby, jak býval za starých ještě časů. Na troskách vystavěn a vytýčen tu hrad nový, který zachovávaje ráz středověkých tvrzí, měl býti sídlem moderního šlechtice, pohodlný a všem potřebám rušného života nynějšího úplně a zcela vyhovující.

Zdviženy zdi, palác, přeplněný ozdobnými arkýři a věže plné okras a ozdob — navežený náspy zcela po starém způsobu — ale pohodlí bylo tu vodítkem, jehož při všem úzkostlivě šetřeno; do nových komnat, prostorných a vzdušných sneseno tolik zajímavých a pamětihodných věcí, že Žleby rázem vyšinuly se na jeden z nejkrásnějších a nejpozoruhodnějších zámků.

Postojíme-li před troskami jiných hradů, před spoustami stavebního kamene, které zvolna zarůstají mechovím, travou a vonným vřesem, jest nám úzko, hrdlo a hruď svírá se nám bolestí a hořkostí a věru že sesmutníme žalem, jsme-li ducha vnímavého a srdce opravdu lidského a ryze

ŽLEBSKÝ ZÁMEK.

českého a vážíme-li si těch němých svědků pohnutých dob, hynoucích a zkomírajících tu bez pomoci.

Jako oči dávno vychladlé mrtvoly připadají přemýšlejícímu a uvažujícímu návštěvníku zející ty střílny a okna rozbitá na rozpryskaných zdech, zbělených sluncem, studený dech smrti vane nám vstříc ze všech těch koutů a bezděky se zachvějeme, jakoby nám nepříjemná a protivná zima po těle přeběhla . . .

Tu před sebou, jakoby čarovný proutek zanesl nás zpět do dálavy minulých věků, zříme hrad staré podoby, ale rozkošného, usměvavého a měkkého vzhledu, jehož věže z daleka přátelsky kynou nám na pozdrav, zalitý světlem zářivých, jiskřivých paprsků a obetkaný čarokrásným věncem svěží, nádherné zeleně . . .

A hned jest nám jaksi zase veselo a volno, ano skorem bychom se rozletět chtěli ptačími perutěmi k modravé obloze a dívati se shora na ten překrásný, luzný obrázek, zdá se nám v tu chvíli, jakoby slunce nebeské jenom pro nás svítilo a plálo a květiny voněly svým opojným, osvěžujícím dechem.

Zabořime se do vonných trsů skromně krásné mateřídoušky, dýcháme s rozkoší ten čistý, ozonový, omamný vzduch, hledíme před sebe se zatajeným dechem a zanícenou myslí, díváme se — ale nasytit se nemůžeme ... Krása slaví své triumfy, půvab zkolébává nás v čarovný, překrásný sen ...

Od hlubokého žlabu čili údolí, kde původně stávala asi vesnice téhož jména, dostalo se, jak také i výše pověděno, hradu názvu Žleby a zakladatel byl asi dobrým, uvědomělým Čechem, že nedal svému sídlu německého pojmenování, jak v tehdejších dobách bylo všeobecným zvykem.

Podle domněnky byl asi zakladatelem hradu Žlebského pán Jindřich z Lichtenburka, velký vlastenec a převýborný Čech, ačkoli o pánech žlebských první zmínka děje se kolem roku 1289.

Ve XIV. století byly Žleby v rukách krále českého Václava, který je roku 1396 zastavil pánu Štěpánovi z Opočna, jenž až do roku 1397 se tu jako pán a držitel připomíná. Během různých dob vystřídali se tu páni Lacembokové z Chlumu, pánové z Hradce, Zmrzlíkové ze Svojšína a tragický konec bývalé slávě učinila vojska Táborů. O Letnicích r. 1427 byly Žleby obleženy, z velkých praků obrovské kameny metány a stříleny z hrubých kusů.

ZBYTKY HRADEB ŽLEBSKÝCH.

Na den sv. Jana Křtitele roku 1427 vzdala se posádka Táborům a z hrdé někdejší stavby nezbylo kamene na kameni ... Jen truchlý, bolestný obraz na místě krásy a vznešené, ušlechtilé hrdosti!

Žleby byly po čase obnoveny pánem Jiříkem z Dubé, ale k bývalé slávě už se nepozvedly. Až nyní, nová doba učinila Žleby zase vzácným předmětem úchvatného obdivu a půvabného kouzla ...

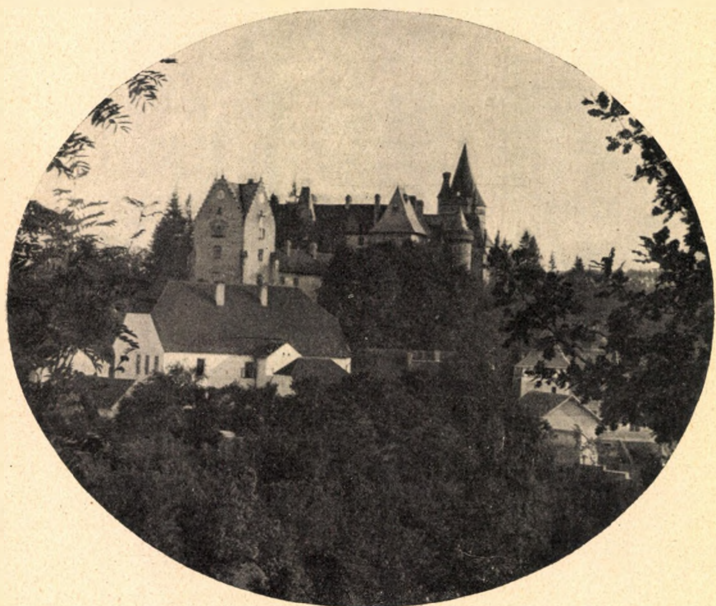
Imposantnímu zevnějšku odpovídá nádherná výzdoba

vnitřku, ve které jeví se vkus a smysl pro krásu. Četné a vzácné předměty a umělecké sbírky zámku Žlebského, většinou unikáty, naplní znalce i laika opravdovým obdivem a proto nesměl by si nikdo, kdo ocitne se jednou v této malebné krajině, odepříti návštěvu zámku, která jest za nepřítomnosti knížecí vrchnosti dovolena.

Původní hrad, který tvoří dosud jádro šťastně zmodernisovaného zámku, zbudován byl po tehdejším zvyku na ostrohu a přicházíme do něho cestou, chráněnou hradbami a baštami pevného díla. Projdeme dvěma branami a staneme v prvním nádvoří, někdejším to předhradí, z něhož upravena byla zahrádka, kabinetní to kousek zahradnického umění. Mezi touto hradní partií a vlastním zámkem jest původní hluboký příkop a ještě dnes jako za starých dob přepíná jej zvoditý most. Rozsáhlá zadní budova se svými křídly tvoří nepravidelný čtverhranný dvůr.

Přístup do severní části uzavírá brána, zdobená původním aueršperským znakem — turem, vrata opatřena jsou umělecky pracovaným zámkem z dob Ferdinanda I. K velké budově přistavěny byly na křídlech věže a na západní straně gotická kaple.

Jižní strana zámku Žlebského spočívá na skále, která tu byla hradnímu

ŽLEBY

staveni mocnou ochranou. Někdejší staré hradby byly většinou zachovány a vinou se kolem zámku jako ochranný pás, ve kterém zachoval se úzký parkán, který sprostředkovával dříve spojení mezi hradem a chránícími jej opevněními. Jeho zachováním jest umožněno, že můžeme si důkladně prohlédnouti zevnější část zámeckých budov s charakteristickou jich výzdobou. Do vnitřního nádvoří, které utvořeno bylo budovami někdejšího paláce,

NÁDVOŘÍ ŽLEBSKÉHO ZÁMKU.

v němž sídlívali držitelé, přijdeme branou, ke které byl bráněn přístup mohutnou, masivní věží, kterou tu však nyní již nespatřujeme.

Nádvoří toto obklíčeno jest na všech stranách arkádami. Sloupy a pásy arkád dekorovány jsou svěží zelení a stěny vyzdobeny jsou znaky, emblemy a různými vzácnými a drahocennými zbraněmi.

Za vchodem po pravé ruce jest nezbytná pro hrad studeň a nad ní, jak to i jinde v starých hradech a zámcích spatřujeme, sloupoví zdobené krásnou prací z kutého železa, ukazující původem svým na XVI. století.

V postranních skalních sklepeních, pod celým zámkem rozložených, bývaly uchovávány nápoje a spíže pro potřebu hradního pána a jeho dru-

žiny. Přes sto místností, většinou k obývání upravených, veškeré chodby a schodiště vyzdobeny jsou rozmanitými loveckými trofejemi, drahocennými a vzácnými zbraněmi starého i novějšího díla, nábytkem různých slohů, keramikou, ve které vyniká několik vzácných předmětů českého původu, obzvláště talíře a mísy, zdobené Trčkovským znakem, malbami na skle, na dřevě a na plátně a řezbami veliké ceny. Opravdové to museum!

RYTÍŘSKÁ SÍŇ ŽLEBSKÉHO ZÁMKU.

Zejména obdivována jest různá zbroj a staré zbraně, které jsou u nás, — u národa, který slavnými válečnými činy budil kdysi úžas a hrůzu v celé Evropě — velikou vzácností. Připravili nás o ně a naplnili jimi evropská musea různí ti lupiči a zločinci, kteří po centech odváželi je z Čech...

Jak bolno a trudno na to vše dnes vzpomínati. Kam jsme dnes až zašli! Staré báje, staré zkazky, lépe snad nevzpomínati již na ně. Nám již pomoci pohříchu není. Jen vinou naší povahy!

Pozoruhodný jest rytířský sál, ve kterém zavěšena jest stará podobizna Žižkova, budící však v pozorovateli pochybnost o tom, zdali jest to

pravá podoba jeho, rovněž tak pochybovati lze o dvou starožitných mečích, které dle pověsti patřívaly knížatům Břetislavovi a Oldřichovi.

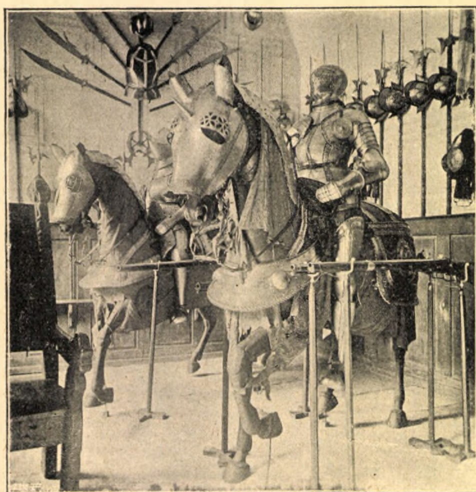
V dobách, kdy Žleby náležely pánu Janovi Rudolfovi Trčkovi z Lipy, byl prý v tomto sále provolán Valdštýn za českého krále. V této síni rozvěšeny jsou prapory a zbroj z bitvy u Sempachu roku 1386. Skvostné nádoby, sklenice a poháry nesmírné ceny a umělecké hodnoty ve vkusně pracovaných skříních na podiv vystavené, doplňují skvělou výzdobu.

S pavlánu jest nádherný rozhled do půvabného zámeckého údolí. Před námi prostírají se hřebeny Železných hor a ke sluchu našemu nese se hukot Hostačovského vodopádu.

Ve zbrojnici Žlebského zámku spatřujeme zase mnoho zbraní a trofejí z třicetileté války a podobizny různých vojevůdců z této neblahé doby a památky upomínající na vojevůdce a válečníka Albrechta z Valdštýna.

Po prohlídce zámku vcházíme opět do nádvoří a neopomeneme ještě k posledu navštíviti zámeckou kapli, která jest v přízemí po pravé straně vchodu. Jest tu sošnická výzdoba z dílny Emanuela Maxe. Okna zdobena jsou figurálními malbami na skle a oltář vybudovaný v krásné gotice zdoben jest obrazy Zvěstování P. Marie a patronů knížecích manželů Vincence a Vilemíny Aueršperkových, za nichž povstal Žlebský zámek tak, jak se s ním dnes setkáváme. Dílo to malíře Schönmanna. V koutě zazděn jest původní znak Aueršperků, přenesený sem s nemalým nákladem z Aquileje a kamenná porouchaná křtitelnice ze XIII. století nalezena prý pod Lichnicí. (Viz tuto!)

Opouštíme nádherné, čarokrásné toto panské sídlo plni krásných dojmů a vzpomínek povznášejících a tu zdá se nám, jak oby staré, dávno zašlé a zapadlé doby vrátily se do těchto čarovných, kouzlaplných míst, odkud k nám šepotají unylým, ale vzácně krásným hlasem staré, velebné naše dějiny a odkud vane tak osvěžující dech... *V. V. Tomek.*

ZBROJNICE ŽLEBSKÉHO ZÁMKU

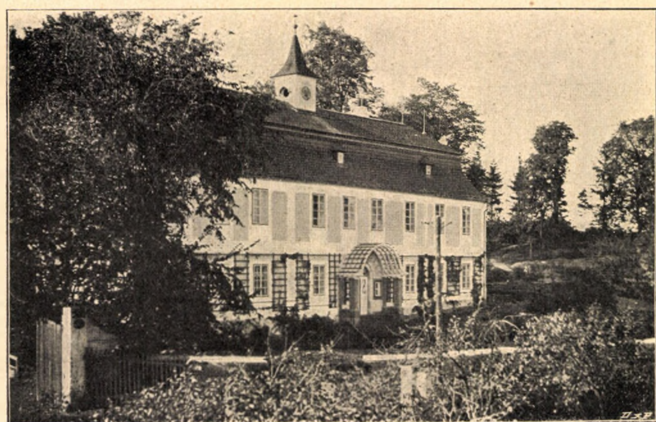
MOLITOROV.

V nejbližším okolí Kouřimě, uprostřed stromů a květů, vypíná se důstojně zámek Molitorov s dvorem Diblíkovem. Zámek i dvůr Molitorov tonou se směvným jarem v moři nádherných květů a v žárném létě v přepodivném oceáně vonně dýšící zeleně, a na podzim, když listoví schne a sežloutne, zhnědne pak a podivuhodně zčervená a zrudne, co zatím jiné podrží svou zatemnělou zeleň, zazáří zámek Molitorov v nerozeznatelné disharmonii nejpestřejších a nejbizarnějších barev.

Zámek Molitorov jest rodištěm dra Huberta Veselého, bývalého poslance, starosty města Kouřimě i okresu kouřimského. Nástupcem tohoto věhlasného muže stal se na zámku pan Jaroslav Veselý, který dal zámek v létech 1908—1909 podle plánů Dušana Jurkoviče vkusně přestavěti a moderně zaříditi.

Veškeré obytné síně — nábytek, gobeliny, koberce, vše přizpůsobeno jest duchu ryze českému, každý zářez, každá barva prozrazuje jemný a vyspělý umělecký vkus a zároveň měkkého ducha slovanského, libujícího si a těšícího se z veselých, usmívavých a živých barev.

Vše hlásá tu, že zámek Molitorov šťastně dostal se do vzácných rukou, které nelitovaly a neskrblily nižádnými obětmi hmotnými a spolu že nalezl stavitele, který tu svou uměleckou duši hýřil a zde ji i obětavě zanechal, vtělil . . .

ZÁMEK MOLITOROV

Útulný, neveliký park, rozsáhlé sady, zelení překypující luka a přeúrodné lány polí tvoří čarovné a vábné pozadí tohoto vznešeného, knížecky krásného sídla.

Vše se zde na nás česky a slovansky usmívá, vše se nám dětsky zamlouvá, vše s námi cítí a mateřsky měkce a upřímně k nám mluví! Jak volně se nám tu dýše a přemýšlí . . . *V. V. Tomek.*

ZÁMEK MOLITOROV (strana nádvorní).

OUMONÍN.

d prastarého městečka Malešova, asi 3 km. východně, rozkládá se osada Křesetice, kde seděli v XV. věku proslulí pánové Trčkové z Lipy. Roku 1564 pán Jiřík Háša z Újezda zbudoval si tu tvrz, která v pozdější době přestavěna v půvabný zámeček, který, valně již změněn, dosud stojí. V letech 1591 náležely Křesetice primátorovi kutnohorskému, pánu Kozlovi z Ryznthalu, jenž panství toto znamenitě rozšířil a rozhojnil a potom obci kutnohorské odprodal.

Po tragédii na Bílé Hoře byly Křesetice s ostatními statky obci zabaveny a kutnohorským jezuitům darovány. Po zrušení řádu připadly zemskému studijnímu fondu, který je roku 1824 prodal Františku Svobodovi.

Dědictvím pak připadly rodině ze Schäfferů, která obývá v sousední osadě Oumoníně pěkný, tichý zámeček Oumonínský, který zbudován byl na místě někdejší staré tvrze.

V háv syté zeleně přioděn jest zámek Oumonínský a pod vonným jeho baldachýnem dýchá v dechu malebných, mohutných stromů skromný zámeček. Jak krásný a čarovný to obrázek přírody. Věru, že nový svět jímá

ZÁMEK OUMONÍN.

návštěvníka ve své lokty, vždyť dýchá se tu tak volně, tak svobodně, tak bezstarostně.

A kolem vísky a dědiny s útulnými chaloupkami, které jakoby nalepeny na sebe, tulí se k sobě jako vlaštovčí mláďata.

Všude vane nám v dychtivě zírající naši tvář příjemný, svěží, přátelský dech. Mysl naše rozlétá se v širý, skromný zdejší kraj. Jsme ve svém vlastním domově a velebné české nebe zírá na nás a žehná všem dobrým lidem. Nač tedy dýchati jinde cizí, studený dech? *V. V. Tomek.*

MALEŠOV.

Zvolíme trať dráhy Kutná Hora-Zruč, chtějíce seznati jižní část okresu kutnohorského, v kterémž směru nejprve stihneme Poličany, starobylé to sídlo, které bylo založeno již dávno před válkami husitskými a proto i často jmenuje se v dějinách tohoto kraje. Asi 3 km. za Poličany jest stanice Malešov. Památné toto městečko jest hlavním místem panství, náležejícího rodině pánů z Dalberků.

Stará věž u zámku, nynější to špýchar, jest zbytkem někdejšího hradu.

O založení městečka vypravuje nám pověst, že tu ve XIII. věku dal horník Maleš postaviti 7 chatrčí pro uhlíře, kteří pálili ve věkovitých lesích zdejších uhlí, které potom odváželi do Hory.

Lesů ubývalo, ale osada, která podle horníka Maleše Malešovem sluje, rostla a zkvétala tak, že již roku 1375 povýšena byla na městečko.

Roku 1424 porazil statečný Žižka západně od hradu Malešova nevěrné Pražany, spojené s Jednotou pražskou. Celá potom řada šlechtických rodů vystřídala se v držení panství, jehož i s tvrzí Malešovskou nabyli roku 1809 nynější majitelé odkazem.

Klidně, se smírnou tváří vzhlíží dnes tvrz malešovská k sousednímu chrámu sv. Václava.

Vypravují si staré zvěsti, a když v podvečer rozhovoří se svým zvonivým hlasem stará vížka chrámová, noří se i památná tvrz v tiché rozjímání, aby usnula dlouhým, krásným snem, z něhož udiveně probouzí se až pod žhavými polibky plamenného Světlonoše.

A vůně stromů, zahrad i luk blaživě opojuje a osvěžuje starou tu tvář Malešovské tvrze.

V. V. Tomek.

TVRZ MALEŠOVSKÁ.

KUTNÁ HORA – VLAŠSKÝ DVŮR.

Mocné, hluboké pohnutí provane každým upřímným a uvědomělým Čechem, který přestupuje zápraží naší staroslavné, dějinné Kutné Hory, která ne neprávem převzácným klenotem koruny české sluje. A dosud skvělá záře a pronikavě jasný lesk tohoto českého diadému nikterak nepobledly! Každý kročej náš na této drahé a věkopamátné půdě provází buď vzácná upomínka nebo skvělá památka, všude usmívá se na nás jako ze zášeří zářivě jásavá a hrdá sláva, s jejíž majestátem nikde kromě Prahy v Čechách se nesetkáváme. V pravdě nazývá se Hora Kutná srdcem našeho českého království, jehož tlukot zaznívá kouzelnými tóny po všech českých nivách, po všech naslouchajících chlumích i ve všech hučících hvozdech naší přemilé otčiny.

A město královské, které bylo ve svém bytí národním za často ohrožované, které bylo i cizotou ovládáno a deptáno, uhájilo přes všechna ta veliká protivenství svůj hrdý, vědomý český ráz i háv a osvědčilo svou nezmarnou životní sílu.

Dějiny naší staroslavné Kutné Hory jsou nesporně zároveň i dějinami celé naší vlasti. Hora Kutná měla v dějinách našich vždy dominující postavení, že až do zániku dolování budilo veřejnou pozornost jen to, co se dělo a odehrávalo v tomto staroslavném městě. Jako slunce, jako smavá

VLAŠSKÝ DVŮR V HOŘE KUTNÉ. (Přední část.)

zora ozařovala Kutná Hora i nejvzdálenější kraje české. Bez této hřejivé a zmlazující síly bylo v celém kraji mrtvo; venkov na svůj střed upoutaný rostl a zkvétal tou měrou, jakou rozkvétala Kutná Hora a pozbýval svého významu, když pohasínala, bledla a mizela sláva dolů a moc královského tohoto horního města.

V Kutné Hoře kráčíme po půdě klassické, krví a potem drahých a slavných předků našich posvěcené, kde každý kout a každý kámen promlouvá k nám bohatou, smutnou i radostnou historií a vypravováním svým opřádá luzným šlářem naši vnímavou mysl a uvádí nás do dálavy čarovných, osvěživých snův...

Nuže, odevzdejme a svěřme se již vznešeným perutím krásné a velké historie kutnohorské!

Za dávných dob rozkládaly se v těch místech, kde dnes Kutná Hora vztyčuje k nebesům hrdé věže svého velechrámu, pozemky kláštera Sedleckého. Zbožný pán Miroslav z Cimburka, obdržev dovolení od krále, povolal sem mnichy z Valdsass a daroval jim vesnice Sedlec, Byleny, Libenice, Hlízov a Kačiny s lesem Borem. Měli pilnou rukou vzdělávati pole a rubati hvozdy, které tu stály od dávných věků, měli okolním obyvatelům býti duchovními rádci a těšiteli — a za to dostalo se jim požitků plynoucích z užívání darovaných jim vesnic, půdy orné i lesů zabraných. Jim také náleželo kutací právo na všech pozemcích.

VLAŠSKÝ DVŮR V HOŘE KUTNÉ. (Zadní část.)

NÁDVOŘÍ VLAŠSKÉHO DVORA
S HRADNÍ KAPLÍ.

Původ Hory Kutné jako mnohých jiných českých měst tají se v mlhovinách pověstí. Vypravuje se, že mnich sedlecký Antonín vyšed roku 1237 procházkou do lesů, odpočinul a usnul tam, všecek znaven, kde nyní kostelík Všech Svatých se tyčí. Procitnuv, spatřil před sebou tři pruty stříbrné ve skále, jakoby ze země vyrostlé. Děkuje Bohu, zanechal na místě pro znamení svou kutnu i bral se do kláštera oznámit opatům a bratrům vzácný svůj nález. Potom hned jali se tu osazovati horníci i nákladníci a tvořícímu se městu dáno od kutny mnichovy jméno Hora Kutná. Jiní odvozují slovo „Kutná“ od slova kutati. Jisto jest, že cisterciáci, jimž řeholní pravidla mýtění lesů a vzdělávání půdy předpisovala, a kteří při těchto pracích na rudy přicházeli, kutali, doly zde zakládali a hornictví provozovali.

Jisto také jest, že již za slavného krále našeho Přemysla II. byla tu stará osada hornická, která rozkládala se na západní hranici farnosti malínské. Ve válkách potomních s Rudolfem vzala bezpochyby za své, neboť se připomíná, že „za tohoto krále kuklík ke zkáze a k pádu skrze válku přišel“. — Ale za krále Václava II. vidíme tu již vznikati novou osadu hornickou, která vzrůstala na pozdější královské horní město.

Jedním z největších dobrodinců Kutných Hor mimo otce vlasti Karla IV., kdy se dolům výborně dařilo, byl syn Karla IV. král český Václav IV.

V odměnu věrnosti, kterou horníci k němu několikráte příkladně osvědčili, vyňal je z pravomoci zemských úřadů a soudů — a spory jejich i rozepře vyřizovati měl mincmistr kutnohorský, to jest nejvyšší úředník mince, který finančnictví zemské řídil. Silnice z Čáslavě nesměla býti vedena přes Čáslav, ale šla Kutnou Horou — a tak nemalý výnos cel plynul ku prospěchu města, nadaného všemožnými, rozsáhlými výsadami. V tu dobu spadá i největší rozmach a rozkvět Kutných Hor.

Nejpamátnější budova v Kutné Hoře je proslulý Vlašský Dvůr, nejstarší ctihodný svědek bývalé slávy královského horního města Kutné Hory, bývalé sídlo a mincovna králů českých, založený počátkem XII. věku králem Václavem II., aby tu peníze raženy býti mohly. Protože pak umění „mincprégeřské“ nebylo v Čechách ještě dostatečně známo, povoláni sem byli mistři toho umění, minciři z Florencie, tedy ze země oranžových květů a věčně jásajícího a zpívajícího jara, ze země Danteovy, Raffaelovy a Michel Angelovy, aby razili tu známé pražské groše. Podle nich nazván královský dvůr Vlašským Dvorem. Dlouhá léta hlaholily tu sladké, měkké zvuky jazyka slavných mistrů ušlechtilé krásné renaissance a z Vlašského Dvora kutálely se bělostné, všude vítané české groše, kterým pro jejich vlastnost, že byly pěkného vzhledu a bílé jako sníh čerstvě napadlý, později „zmrzlíků“ přezděli, do dalekých krajů a končin co hlasatelé znamenité slávy a význačného bohatství země české.

Původní královské sídlo skládalo se z dvoupatrového paláce a věže, ve které byl původně vjezd. V přízemku paláce býval mazhaus, v prvním patře sněmovna a ve druhém patře obydlí královské, kde králové čeští také velmi často byli svým sídlem. Mincovna na východní a jižní straně bývala přízemní a skládala se ze 16 lun čili dílen neboli šmiten. Do každé dílny byly gotické dvéře ze dvora a zamřížené okno — dnes pouze nápo-

KAŠNA V NÁDVOŘÍ VLAŠSKÉHO DVORA.

dobené — a okno vzdušné. Nad zamřižovanými okny jsou znaky těch měst, ve kterých mincovny byly zrušeny a na Horách Kutných soustředěny. Mezi lunami jsou znaky zemí, kterými král Václav a Vladislav vládli. Na západní straně přistavěn byl tak řečený „rejtsál", účtárna s chodbou královskou, zdobenou arkádami a hradní kaple sv. Václava a Vladislava se skvostným arkýřem. Pod kaplí byla pokladnice královská.

Nejmalebnější část jest severní kout, kde později přistavěno bylo točité schodiště a původní vjezd přeložen byl vedle věže. Bohatství lákalo sem panstvo i šlechtu a byl tu veselý, hlučný a bujarý život, jak sluší se na sídlo královské.

Vlašský Dvůr obehnán byl proti městu zubatými zdmi a později taženy kolem pro větší bezpečnost ještě řetězy. Z původní stavby zachovalo se

pramálo. Za dobu svého trvání byl totiž Vlašský Dvůr hojně a různě přestavován, měněn a mnohými přístavky i znešvařen. Po zrušení mincovny sloužil Vlašský Dvůr různým účelům, při tom hynul a byl již skoro zříceninou, když jej obec od eráru koupila za 60.000 korun a dala jej restaurovati nákladem 600.000 korun za přispění země a státu. V restaurované části východní a severní umístěny jsou úřadovny obecní, v jižní a západní dívčí školy.

MINCOVNA VE VLAŠSKÉM DVOŘE.

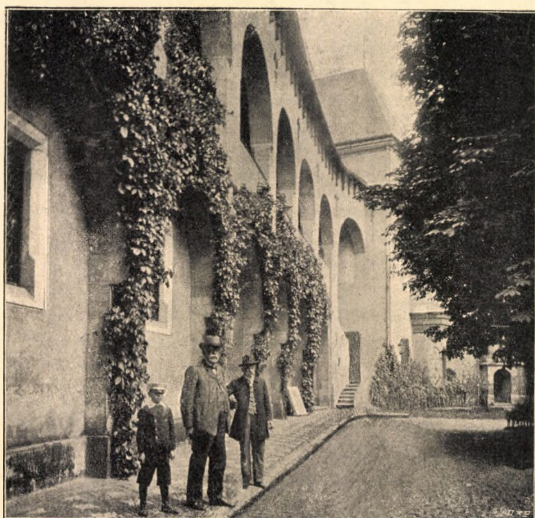
Věž tu zbyla s původním vjezdem, dosud znatelným — a nezbytným cimbuřím. Pod hradní kaplí bylo, jak již výše zpomenuto, sklepení, kde ukryto bylo pod bezpečnými zámky a veřejemi stříbro, dobyté v okrsku kutnohorských dolů. Nad starobylým vchodem dosud spatřujeme iniciálku zakladatelovu a latinský, zřetelný nápis: „Noli me tangere", to jest: „Nedotýkej se mne".

Vlašský Dvůr býval tvrzí, strmící na pokraji srázné stráně a doplňoval opevnění města. Králové čeští, kdykoli do Kutné Hory přibyli, vždy bývali sídlem ve Vlašském Dvoře.

S Vlašským Dvorem samotným jest spjat veliký kus české historie; za husitských bouří a potomních zápasů neobrátíme ani jediné stránky na-

šich dějin, abychom nečetli jména staroslavných hornických Kutných Hor. S úctou vzpomínáme památného dekretu Kutnohorského z r. 1409, kterým král Václav IV. mocným svým slovem proklestil cestu právu a spravedlnosti, vysvobodiv jazyk český z nehodného a jeho slávy nedůstojného podruží na vysokém, slavném učení Karlově.

Tu přišli čeští mistři staroslavného učení Karlova s pokornou prosbou ke králi Václavu IV., který tehdy na Kutných Horách přebýval. Mistr Jan

ARKÁDY VLAŠSKÉHO DVORA.

Hus a Mistr Jeronym Pražský, oba řečníci výmluvní a nad jiné ohniví, byli v jejich čele — a žádali za ochranu utiskovaného mateřského jazyka na vysokém učení, které český král pro Čechy kdysi založil — kde cizinci se roztahovali jako ve svých domovech, zatím co český jazyk krčil se kdesi v koutku jako Popelka ubohá ...

Dne 18. ledna 1409 vydán byl památný dekret, kterým Čechům přiznána většina 3 hlasů, cizincům pak toliko jeden hlas.

Kdyby to bylo celou historií Vlašského Dvora, zdali pak by to nestačilo? A dnes, po pěti stech letech, jsme na tom bídněji a poníženěji nežli tenkráte, kdy osvěta nezapustila ještě po širých vlastech našich tak mohutné kořeny. O, jak upadáme, jak poklesáme v úctě a hrdosti! Nevidíme

již před sebou jasné a zářné obrazy svých předků, nectíme a nevážíme si svých velkolepých dějin a odtud vyvěrá náš dnešní národní úpadek!

Vstupujeme dovnitř Vlašského Dvora. V mazhausu spatřujeme středověký krb. Na schodišti jest pamětní deska, svědčící poslední restauraci v letech 1892—98, dále znak města Kutné Hory, v okně známé znamení krále Václava — ledňáček ve věnci — a značka krále Vladislava (W s korunkou), pamětní deska bronzová (originál jest tou dobou v museu) s nápisem z roku 1595.

Ve vlysu pod stropem znaky kutnohorských mincmistrů. Chodba k úřadovnám opatřena jest dřevěným malovaným stropem po způsobu staročeských staveb. Na stěnách jsou fotografie památek kutnohorských a obrazy: Jiří Plachý, obrance Prahy proti Švédům; Rozsudek Salamounův; Stínání horníků v Poděbradech roku 1496. Z úředních místností vyniká tu krásnou úpravou zvláště zasedací síň městské rady. Starobylé původní dvéře s vykládaným českým lvem vedou v zadní stěně do přístěnku. S balkonu této síně otvírá se skvostný pohled na rovinu čáslavskou.

Nejkrásnější a nejpamátnější síň Vlašského Dvora jest sněmovna s původním kasetovým stropem. Zde konaly se sněmy království Českého v letech 1305—1510.

Památné pro národ náš události: Podepsání dekretu Kutnohorského roku 1409 a volba Vladislava polského za krále Českého roku 1471 jsou tu zobrazeny.

Vzácnou památkou jest skvostně řezaná socha „Ecce homo“ z roku 1511 od mistra Jakuba, děda Adama z Veleslavína a „konšelská lavice“, zdobená vyřezávaným rostlinným ornamentem. Obě památky zachráněny byly při požáru staré gotické radnice.

Ze sněmovny zadním vchodem po balkoně a točitým schodištěm přejdeme do předsíně kaple, kdež viděti jest osmiboký podpěrný sloup s řezaným krakorcem. Sloup tento nesl původně sloup v rejtsálu.

Hradní kaple zasvěcena sv. Václavu a sv. Vladislavu a skládá se z presbyteria, umístěného v arkýři, ze dvou lodí a přístavku. Všecky části sklenuty jsou síťovou klenbou, jejíž žebra opírají se jednak o střední sloup, jednak o polosloupy a konsoly ve zdi. Celá kaple zdobena jest novými symbolickými freskami, které maloval František Urban se svou chotí roku 1904.

Nejcennější ozdobou kaple jsou tři gotické oltáře se vzácnými řezbami z XV. století.

Ve středu dvora ve stínu čtyř košatých kaštanů jest baroková kašna, ve které na umělé skalce z rud kutnohorských jest bronzový horník, litý Maškem v Karlíně a upravený pro vodotrysk.

Z parku od Vlašského Dvora u okrouhlé bašty lze nám pokochati se

krásným pohledem na údolí potoka Vrchlice, kterým se vine dráha ke Zruči.

Na levém břehu potoka trůní velechrám sv. Barbory a pod ním kaple Božího Těla. Vedle Vlašského Dvora dal král Vladislav postaviti dům pro mincmistra. Dům tento hraničí s arciděkanstvím.

Neradi se loučíme s těmito slavnými hroby naší české slávy, kde panovala a trůnila kdysi sláva a hrdost a kde věčně svěží píseň, mladá a bezstarostná o život, byla domovem. Dnes upírají se na nás jenom vyhaslé zraky drahých památníků. Dnes jsou již mrtvolami! Věky plynou, ale

VNITŘEK KRÁLOVSKÉ KAPLE VE VLAŠSKÉM DVOŘE.

vzácná upomínka na mohutné ty pomníky naší slávy bude žíti přece jen stále a stále v srdcích všech dobrých synů naší předrahé Čechie!

Jen tehdy, bude-li stále a stále vinouti se před zrakoma našima v malebných zákrutech velká naše historie, jen tehdy zářiti nám bude i lepší budoucnost na národní náš život.

Světlo historie může býti jedině i světlem naší celé budoucnosti. S tímto povzdechem, s tímto heslem v srdci opouštíme již královské místo kutnohorské . . . *V. V. Tomek.*

HRÁDEK V KUTNÉ HOŘE.

Kdo zavítá do staroslavných Kutných Hor, zajisté že neopomene shlédnouti i památný Hrádek, který sní svou idyllu života nedaleko od ulice Ruthardovy. Tato starobylá památka jest nám všem drahocenným skvostem českým z dob nejstarších, do kterých spadá i založení její. Jaké osudy měl tento starobylý památník před válkami husitskými, není nám dějinně známo. Jako držitelé jeho jmenují se páni z Donína, obec Kutnohorská, Petr Mikovic, Ambrož Krtek, ano i sám král. Jisto jest, že roku 1490 koupil Hrádek Smíšek z Vrchovišť, bohatý horník, který jej přestavěl tak, jak jej za dnešní doby spatřujeme.

Zevní jeho ozdobou jsou dva arkýře s gotickými okny a se znaky rodu Smíšků. Uvnitř arkýře většího nalezeny byly fresky. Arkýř do ulice obrácený jest vyzdoben pozdně gotickým spletitým ornamentem rostlinným. Ostění některých oken a dveří jest prutované a pěkně i vkusně zdobeno.

Vnitřní místnosti opatřeny jsou klenbami křížovými s ozdobnými patkami. Největší sál jest rytířský, který má klenbu o střední sloup opřenou.

Po rodině Smíškově drželo starobylý Hrádek ještě několik rodin. Roku 1677 zakoupila Hrádek obec Kutnohorská, která jej postoupila roku 1686 jezuitům, kteří tu založili seminář.

Když pak byl tento řád zrušen, zřízena tu byla roku 1777 hlavní škola německá a roku 1872 umístěn byl na Hrádku učitelský ústav se cvičnou školou, který tu setrval až do roku 1910, kdy do nové budovy, postavené za sedleckou fortnou na místě bývalé „nové hospody“, se přestěhoval.

Míjíme i tento věkopamátný pomník zlatých dob, vzdalujeme se v myšlenkách a přemítání od tohoto hřbitova bývalé, nepředstavitelné moci a slávy pozemské, abychom zase zabočili ve všední života proud.

Podivuhodné předivo nejsmutnějších vzpomínek vynořuje se v mysli člověka, když zobrazuje si dávné i dávné ty události a když vyvstává mu zářná vidina slavných a nezapomenutelných události. Pohřichu však při vzpomínkách na zašlou slávu dosavadních památníků oživí se vždy v mysli naší i vzpomínka na tragédii, která odehrávala se na pláních Lipanských a Bělohorských.

Ó, žel, že vzpomínáme jen na tragédii . . . *V. V. Tomek.*

HRÁDEK V HOŘE KUTNÉ.

KAČINA.

Jdeme-li ze starobylého města Malina, kde v nejstarších dobách stával již hrad, ležící na zemské stezce, přejdeme po půlhodinné cestě silnicí po mostě potok Vrchlici a potom Klejnarku, při jichž stoku leží město Nové Dvory, kde nalézá se rozsáhlé panství hraběte Chotka.

Hrabata Chotkové, jichž rodina roku 1764 zakoupila Nové Dvory, zve-

lebili toto panství znamenitou měrou, zvláště pak hraběti Janu Rudolfu Chotkovi náleží v tom ohledu největší zásluha.

Tento český pán postavil zde roku 1822 v oblíbeném tehdáž pseudoklassickém slohu rozsáhlý zámek Kačinu o jednom patře.

Kolkolem tohoto luzně vzhlížejícího zámku zařídil i nádherný park, jehož šeříkový háj proslul daleko široko a v době květu vábí k sobě celé

KACINA.

širé okolí, které napojuje svým božským dechem a andělsky líbeznou vůní svou sytí a naplňuje celý krásný tento kraj.

Sluší ještě dodati, že jméno sousedního hostince „Husa“ zhusta nesprávně vztahováno bývá k zámku Kačině.

Vábný zdejší kraj, krásný svou polohou, půvabný i svojí volností, ničím nesemknut, volný jako ptačí hnízdo, ukryté v zášeři mohutných ratolestí nádherných, královsky přioděných korun, vybízí a zve nás, abychom vstoupili již ve svatyň jeho a pookřáli v božském požitku na přívětivé, mateřsky dobré jeho hrudi . . .

Vstupmež a pookřejmež! *V. V. Tomek.*

HRÁDEK U NECHANIC.

ezi Hradcem Králové a Novým Bydžovem leží na levém břehu řeky Bystřice okresní město Nechanice, které, ač malé, překvapuje svou úpravností a čistotou. Nechanice jsou známy takřka po celém světě jako sídlo harfenistů, ač neprávem, neboť ne každý harfenista pochází z Nechanic, tak jako každý drotar není od Trenčína. V Nechanicích samotných byste nenašli snad ani jediného.

Na pravém břehu Bystřice stávala dříve stará tvrz, která byla neveliká, ale pevná, neboť byla obehnána trojím kruhovitým náspem, z nichž zůstaly jen nepatrné stopy. Místu tomu se dosud říká „Valy" a uličce k němu vedoucí „Na Tvrzi".

Nás však zajímá více osada Hrádek, ležící na jv. od Nechanic, s nimiž mívala někdy společné osudy. I zde stávala tvrz, jež byla sídlem vladyk z Hrádku, kteří měli ve štítě půl šachovnice a jako klenot pannu, někdy i pannu se šachovnicí. Podle pověsti, kterou Paprocký vypravuje v knize o stavu rytířském, byl původ znaku takovýto: Slovák Holub projížděl cizí krajiny, aby si dobyl slavného jména. Přijel také do země Mouřenínů, kde dcera královská tak byla vycvičena ve hře šachů, že nad každým zvítězila a šachovnici mu o hlavu rozbíjela. Slovák se chtěl rovněž pokusit o štěstí; i tázal se, jakou dostane odplatu, vyhraje-li. Dali mu za odpověď, že již dávno ustanoveno, aby ten, kdo vyhraje, druhému šachovnici o hlavu dal. Dali se do hry. Slovákovi štěstí přálo a vyhrál; nerozmýšlel se dlouho, uchopil šachovnici a o hlavu princezninu ji rozbil. Otec prin-

HRÁDEK U NECHANIC.

ceznin dal mu proto na věčné časy za erb šachovnici a poručil nad helmou nositi pannu v bílé sukni se zavázanou hlavou a v rukou šachovnici držící.

Vladykové z Hrádku, kteří byli předky Halířův, Hrádkův, Boharynských a Radikovských z Hrádku, seděli na zdejší tvrzi až do XV. stol., kdy Hrádek a sousední Kunčice byly přikoupeny k Nechanicům. Po různých majitelích, za nichž tvrz zdejší spustla, dostal se Hrádek, připojený zatím k panství Sadovskému, hrabatům z Harrachů.

HRÁDEK U NECHANIC

K Hrádku přiléhá na západě „obora“, krásný plotem ohražený les, v němž jest letní sídlo hrabat z Harrachů — zámek, vystavěný v letech 1844 až 1854 v anglické gotice dle plánů londýnského architekta Lamba od hraběte Františka Arnošta z Harrachů. Cizinci do těchto míst přišedšímu se zdá, líčí B. Vančura v Král. Českém, jakoby rozkošný tento zámek z krásného lesa kouzlem ze země vyrostl. Vnitřní úprava jeho jest úchvatná. Vzácnou svou elegancí, bohatě vyzdobenými komnatami s cennými originály mistrů unáší nás pobyt v něm do říše pohádek. Umístění zámku voleno bylo do míst jistě nejvhodnějších. V rozsáhlé oboře kolem něho rozložené panuje klid, přerušený občas pružným skokem rychlého daňka, neb kouzelnou písní kdes v nedozírných korunách mohutných rozložitých stromů ukrytého pěvce. Vzduch prosycen tu opojnou vůní pryskyřice. Vyjdeme-li z obory na silnici, rozevírá se před námi krajina plná romantické krásy rázu horského. Roztomilý koutečck od ostatního světa pahorky

úplně oddělený má svůj vlastní ráz, který nás svou originalitou uchvacuje. Jest to idyllické zákoutí, kde se cítíme přírodě nejblíže.

Uvnitř je celé museum rodinných památek hrabat Harrachů a uměleckých předmětů, namnoze vzácných, pocházejících z různých dob a míst.

Daleko by vedlo, vypočítávat jednotlivé věci, dotkneme se jen hlavních: V zámecké budově bylo použito k vnitřnímu zařízení množství starých součástí z jiných hradů a zámků. Některé pokoje jsou vzaty celé odjinud, na př. pokoj „mühlgrubský“, jehož zařízení pochází ze zámku Mühlgrubu v Hor. Rakousích a jest dílem Fr. Fischera a Mitburgera ve Steieru r. 1573. Dále dva vykládané portály k pokojům hraběnčiným byly původně postaveny r. 1572 v Eichelberku; rovněž i zařízení čtyř tak zv. císařských pokojů je sestaveno z nábytku, jenž náležel kdysi císaři Leopoldu I.

Z ostatních věcí zajímavé jsou stůl ze XVI. stol. z hradu Rabenšteinu na Moravě, stůl z hradu Wartburgu, umývadlo z r. 1570 z Mühlgrubu, cechovní truhlice, diptychon ze slonové kosti, jehož přední část byla řezána asi koncem VIII. stol., zadní v 2. pol. XII. stol. a jest původu byzantského, lat. modlitby franc. původu s miniaturami ze XVI. stol., různé poháry, kalichy, kropenka, obrazy v kapli sv. Anny, bohatá sbírka majolik, křišťálů a skla, cínové a mosazné nádobí, svícny, svítilny atd.; dále chová zámek sbírku obrazů, nejvíce rodinných podobizen a kopií, zbraní, rarit, vše většinou cizího původu.

Pro tyto umělecké poklady bývá zámek hojně navštěvován, nutno si však vyžádati k prohlídce svolení kastelánovo. S věže zámecké je krásná vyhlídka po sev.-vých. Čechách, zejména na bojiště z roku 1866.

Dr. Fr. Páta.

V PŘEDSÍNI ZÁMKU HRÁDKU.

DOLNÍ PŘÍM.

Nedaleko Hrádku na silnici nechansko-hradecké leží obec Dolní Přím, u níž, jakož i v celém okolí byly svedeny 3. července r. 1866 prudké bitvy mezi armádami rakouskými a pruskými. Památným bitevním místem jest návrší u sochy sv. Aloisia a les hornopřímský, kde potřen byl VIII. armádní sbor rakouský. V obci jest zámek a dvůr, náležející k velkostatku sadovskému hraběte z Harrachů.

ZÁMEK DOLNÍ PŘÍM

Zámek Přímský má nyní nový vzhled, ale ještě na počátku XIX. stol. byl jako tvrz opevněn; na třech stranách byly hluboké příkopy a mohutné valy, později, když byl také zámecký park zrušen, rozvezeny náspy a zůstaly jen známky po nich. Stavení zámecké několikrát bylo přestavováno. Nejstarší jeho část jest jihozápadní roh, kde jsou hrubé zdi a malá okénka, patrně spodek původní věžovaté tvrze.

K hlavní budově jednopatrové přiléhají dvě kratší křídla dvoupatrová, opatřená k východu nízkými štíty; na vrcholu každého štítu jsou postaveny kamenné šišky a na pilířích středních kamenné koule. Uprostřed průčelí je kamenný portál s nízkým štítem, pod nímž je pěkná kovaná mříž z konce XVII. stol., s věnečkem a monogramem P. Marie, tedy z doby, kdy zámek byl klášterem Jesuitů, kteří r. 1681 přestavěli větší část zámku a v jižním křídle založili kapli, pěknými freskami ozdobenou a r. 1714 sv. Františku Xav. posvěcenou. Nyní, kdy kaple jest proměněna

v kolnu na kočáry, jsou fresky zabíleny, zůstaly jen po klenbách štukové obruby ve tvarech pozdní renaissance.

Druhé poschodí bylo přidáno v l. 1842—1843, kdy opět na zámku bylo přestavováno.

Ve starých dobách rozeznával se Přím dvojí; Vyšší a Nižší neb Menší; nyní se obecně říká Přím dolní. První známý majetník jeho Pešík Přín ze Přína připomíná se k r. 1378. Jan z Nízkého Přína prodal r. 1417 svůj dvůr zde a plat v Probluzi Janu Čechovi, soukenníku v Hradci Králové; Mikulášek z Přína seděl tu nějaký čas, ale r. 1439 přebýval již v Kladsku. Tehdy tu byla asi postavena tvrz, na níž seděl r. 1482 Václav Donát z Těchlovic, který r. 1532 zemřel. Okolo r. 1535 koupila Přím obec Hradecká, za jejíž správy tvrz zpustla, a držela jej do r. 1547. Pak tu byli Jan Holec z Nemošic († 1566) a zeť jeho Jan ml. Hamza ze Zábědovic († 1578); r. 1586 koupil jej Václav st. Záruba z Hustiřan, jehož rod tu asi do r. 1650 seděl, kdy tvrz nově obnovená a vystavěná přešla sňatkem na Oldřicha Linharta z Vinoře na Popovicích. Ten měl tři dcery a dva syny Rudolfa a Julia, kteří se r. 1661 o dědictví otcovské rozdělili tak, že Julius dostal tvrz Nízký Přím, ves i dvůr, Probluz, Stěžerky a j., což vše po jeho smrti, an byl bezdětek, r. 1677 zdědil bratr Rudolf. Tento byl v mládí vychován jesuity v Král. Hradci, jimž byl tak nakloněn, že pominul tři své potřebné sestry a veškeré své movité i nemovité jmění odkázal r. 1677 jesuitské koleji hradecké, která je držela až do svého zrušení roku 1773, od kdy náleželo studijnímu fondu až do r. 1806. Nyní je Přím majetkem hraběcí rodiny Harrachovské. *Dr. Fr. Páta.*

HRADENÍN.

V krajině plaňanské, nedaleko příslovečně bohaté Poboře, nalézá se na malé výšině, zvané „na šancích“, osada Hradenín, což se vykládá jako Radoňův dvůr. Kolem osady té vine se v půlkruhu líbezný potůček Blynecký. Osada tato dostala jméno své po hradu Hradenínu, který se zde rozkládal a jistě před XIII. stoletím zbudován byl. Dosud spatřujeme zde v půlkruhu ve skále vylámaný příkop, který odděloval hrad od okolí na straně přístupné. Dříve vedl přes něj zdvihací most.

Po levé straně nynějšího kamenného můstku rozkládá se nepravidelné stavení, bezpochyby asi stará bašta, chránící vchod do hradu. Velmi hrubé zdi tohoto stavení svědčí o jeho značně vysokém stáří.

Uvnitř jest místnost goticky sklenutá, s pruty silně vynikajícími, pročež ji lid zdejší všeobecně nazývá „kaplí“.

K východu tyčí se věž z ruly, v rozích štukovím zpevněná a pokrytá

mansardovou střechou. Ve věži jest nejníže klenutá místnost, nyní sklep, výše jiná síň sklenutá s úzkými střílnami. Místnost o patro výše přístupna byla zvenčí po točitých schodech, ale to již v době pozdější. Vchod posud jest uzavřen železnými dveřmi, které spolu s pískovcovým obložením poukazují ke XIV. století.

Nad touto místností jsou ještě dvě poschodí. Nejvyšší místnost v „paláci", vlastním to obydlí majitelově, má na severu a jihu po jednom gotickém okně, po dvou pak na západní a východní straně; okna ta mají ve výklenku sedadla.

Toto opevnění náleží k nejstarším věžovitým tvrzím, které se, bohudíky, nám ještě dochovaly a zasluhuje proto vším právem, aby bylo důkladně opraveno.

Roku 1535 držel Hradenín pan Hynek Nečanský z Minic, o kterém se vypravuje tato událost:

Tento pán přijel kteréhosi dne zmíněného roku 1535 do Kouřimě na svém koni až k Otčenáškovům, kdež při pivě seděl konšel Jan Brzohrdej, a když mu konšel, „chtěje ho uctíti jako dobrého člověka", podával píti, on se na něho „vobrtl" s koněm a potřel ho konvicí. Ovšem mu přišla tato odpověď na měšťanský přípitek trochu draze, neboť „kyji jej chladili a bili a čistě ubili".

TVRZ HRADENÍN.

Roku 1786 byl k tvrzi přináležející dvůr rozprodán a tak vznikla nynější vesnice. Zbytky tvrze, jinak velmi mohutné, zachovaly se ve statku číslo 13, který tou dobou náleží panu Josefu Hanušovi.

Tak zadíváme se dlouze na jednu z nejstarších věžovitých památek, jíž po boku přimil druhdy své hrdé čelo rozsáhlý český hrad, z něhož vyzírají dnes na ušlechtilou duši návštěvníkovu jen skrovničké zbytky. Očekávají trpělivě svého konečného, zdlouhavého údělu — svého zničení a své smrti. A vlna času jen mrzutě převaluje se přes sešlou postavu poutníka z dávnověku. *V. V. Tomek.*

ZÁMEK V KOSTELCI NAD ČERNÝMI LESY.

KOSTELEC NAD ČERNÝMI LESY.

Na východní straně prastarého města Kostelce nad Černými Lesy rozkládá se imposantně nejpřednější znamenitost města, velikolepý zámek Smiřických, kteří zde od roku 1549 až do roku 1623 vévodili a zůstavili po sobě v lidu paměť podnes ještě krásnou a živou.

V místě tomto stávala již počátkem věku XIII. tvrz, v jejíž bezprostřední blízkosti vztyčen byl farní chrám, odkud podle rázu vzniklo pojmenování Kostelec. Tvrz proměněna byla ve XIV. století v pevný hrad.

Mohutný zámek v Kostelci nad Černými lesy v hlavních svých částech zbudován byl roku 1561 panem Jaroslavem ze Smiřických.

Zámek tento skládá se z předhradí a z vlastního zámku, od přehradí posud vyzděným příkopem odděleného a ve všech svých čtyřech rozích

přizdobeného báňovitými věžemi. Se zámkem souvisí na východě zámecký chrám sv. Vojtěcha zbudovaný v pozdně gotickém slohu, který již ve věku XIV. býval farním. Honosí se obzvláště pěknými oltáři, krásnými obrazy ze XVI. století a především hrobkou pánů Smiřických ze Smiřic.

Veliká rytířská síň zámecká ve druhém patře jest za nynější doby pohříchu zpuštěna a úplně osiřela.

Po posledním pánu Smiřickém ze Smiřic, Jindřichovi, jenž zemřel roku 1630 a s ním vymřel i přeslavný rod český pánů Smiřických, dostal se Kostelec dědictvím proslulému Albrechtu z Valdštejna, který však odprodal jej Karlu z Liechtenštejna, jehož potomci drží zámek a panství podnes.

Od roku 1712 do roku 1772 vládla na zámku tomto kněžna Marie Terezie, provdaná za vévodu Savojského Tomáše Emanuela, paní nadmíru osvícená, štědrá a dobrosrdečná, která po celou dlouhou dobu panství svého pečovala neúnavně o dobro svých poddaných, učinila velmi mnoho dobrého a zvláště město Kostelec roku 1736 z poddanství osvobodila.

DVORNÍ ARKÁDY
ČERNOKOSTELECKÉHO ZÁMKU.

Lid po veškerém panství Liechtenštejnském vzpomíná ještě dnes vzácné kněžny té a ušlechtilých památek činnosti její.

Jejím dědicem stal se František Josef kníže z Liechtenštejna.

Hrdé kdysi sídlo pánů Smiřických uprostřed věncové hradby černých hvozdů rozhlíží se sebevědomě po okolních návrších i zalesněných vrcholcích, které kosmatými hlavami svými kývají již zdáli zámku na pozdrav, když zatesknělým svým pohledem v unylé své tváři zahledí se do šeré dálavy.

Šumně zahučí bory v daleku a vítr, který doprovází hučivou tu melodii svými ječivými a pisklavými akkordy, letí divě a vztekle k hradu Smiřických. Kdož ví proč?

V. V. Tomek.

ZÁMEK V KOSTELCI NAD ČERNÝMI LESY

TUCHORAZ.

V kraji českobrodském nedaleko tamní obce Tismic stával někdy pevný hrad Tuchoraz, který však pohřichu již v XVIII. století vzal za své, byv do základů zbořen. Zachovala se nám však — bohudíky — alespoň krásná věž z roku 1474, kterou dal zbudovati pán Mikuláš Zub z Landštejna tehdejším mistrem Květoněm o dvoji gotické klenbě. Věž ta dosud týčí se bez pohromy a jakoby bádala v českých dějinách, obzírá s uklidněným svým pohledem dějinně význačné své okolí.

K zbořenému hradu Tuchorazi poji se mnohé dojímavé pověsti o českých pánech Smiřických, druhdy držitelich památného tohoto hradu, jimž byl souzen osud neblahý a kteří pánem Jindřichem roku 1630 úplně vyhynuli, davše zemi a vlasti naši výtečné státniky a čacké válečníky v dobách nejpohnutějších.

Rod tento řídil účinně povstání roku 1618, za něž musil pak pykati

Proto také mistrně spředené pověsti tak rády vypravují nám o tajemných návštěvách vzácných českých synův až z dálné ciziny, do které musili se neohroženi ti vyznavači podobojí uchýliti, aby raději ušli zlovolnému a hrubě násilnému osudu. A tito vzácní mužové čeští vrací se prý za tichých, snivých nocí, s knihou a kalichem ve svých rukách do tohoto

TVRZ TUCHORAZ

kdysi pevného sídla horlivých vyznavačů českého protestantismu — pánů Smiřických.

Zde v zbořených komnatách, pod šlářem temných nocí, uprostřed zničených svědků dávných dějin vítá vzácné hosty z daleké ciziny ušlechtile smělý a nepoddajný pán Albrecht Jan ze Smiřických.

A noc jakoby žehnati chtěla schůzkám a dojemným návštěvám těmto, kde vystupuje celý vzácný rod Smiřických do popředí svými bohatýry ducha i přesvědčení, ustupuje záhy v daleký vesmír a dopřává místo raději zářivým dětem věčně dobrého slunce.

V. V. Tomek.

BEČVÁRY.

Na trati, spojující Kolín s romantickým Posázavím, leží starobylá ves Bečváry, jež láká k sobě oko turistovo roztomilým barokním zámkem. Jsou to vlastně dvě vesničky, které splynuly v jednu politickou obec; už ve XIII. stol. připomínají se tu dvě sídla bečvářů, z nichž jednomu se říkalo později Bečváře nebo Bečváry, druhému Bečvárky. V obou bylo několik zemanských statků, ale tvrz se tu nikde nepřipomíná, až ji postavil teprve Jaroslav Myška ze Žlunic, jenž držel Bečváry v letech 1594 až 1628. Syn jeho Jindřich r. 1622 s Janem Mirkem z Plaňan se svadili, zbili a stloukli, od čehož poslední v Praze zemřel. Dačický trefně o tom napsal: „Tak se páni Čechové při kvasích bili, sami se hadrujíce. Kde pak náleželo, tu se nebránili, nýbrž hubili.“ Slova jeho mají bohužel podnes platnost!

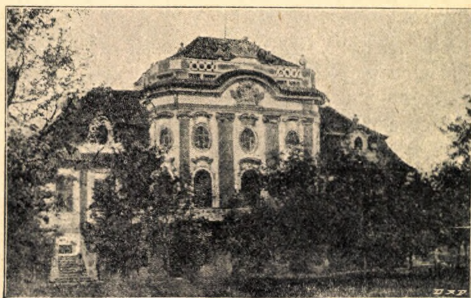
Jaroslav prodal panství své r. 1628 Janovi Oktavianovi ze Vchynic a Te-

tova, majiteli Zásmuk, od něhož je koupil r. 1635 Václav hrabě Michna z Vacinova. Když tento r. 1668 zemřel, prodány Bečváry Petrovi svob. pánu Ugarte. Roku následujícího však již přešly v majetek Jana Bedřicha hraběte z Trauttmansdorffu, který je na dlouhou dobu spojil s Pečkami, a proto tvrz zpustla. V letech 1745 až 1763 patřily Jiřímu Hillebrandovi z Prandavy, který tu vystavěl nový zámek. Od něho je koupila císařovna Marie Terezie a darovala je po r. 1765 Gideonovi svob. pánu Laudonovi, polnímu maršálkovi, který dále ještě r. 1774 na stavbě zámku pracoval. R. 1775 prodal však Bečváry pro selské nepokoje státu a císař František vykázal je r. 1800 arciknížeti Karlu Ludvíkovi k užívání. Tento vystavěl v nádvoří r. 1800 nový dům hostinský. Jměním státním byly až do r. 1824; nynější majitelkou statku a zámku jest paní Klára Frenglová.

Zámek jest jednopatrová stavba, jež obstupuje se všech stran malý čtyřboký dvorek; hlavní vstup jest se strany západní, hlavní průčelí však jest obráceno na východ do zahrady, jest bohatě provedeno ve slohu barokním, v němž střed vystupuje jako risalit; tento má zaoblené rohy a nástěnné jonské pilastry, mezi nimiž je vždy jedno velké okno v prvním a oválové ve druhém patře, každé s prohnutou římsou nadokenní. Nad prostředním oknem je pod obloukem římsy relief s erbem Laudonovým. Na mansardové střeše je prolamovaná balustráda se čtyřmi vásami a velkou vojenskou trofejí.

Ze zahrady vystupuje se po dvoukřídlých kamenných schodech, ozdobených vásami, skupinami amoretů a soch. Schodiště nesou čtyřboké pilíře, jež tvoří arkády, jimiž se prochází do vnitřního dvora, jenž má rovněž na třech stranách pilířové arkády. V přízemí je kaple s obrazem sv. Trojice od Redelmayera.

V prvním patře je hlavní sál, nejlépe zachovaný, neboť ostatní místnosti v přízemku a v prvním patře byly z části přestavěny. Do sálu vedou patery dvéře. Na stěnách malované pilastry nesou plastické římsy, nad nimiž je opět malovaná balustráda, nad níž jsou v medailonech alegorické postavy Síly, Moudrosti, Slávy, Vítězství a j. Na stěně proti vstupu ze zahrady je namalována ženská postava, sedící na stupních přeražené sochy a držící v rukou knihu s latinským nápisem, že práci tu zde společně

ZÁMEK V BEČVÁRECH.

r. 1774 provedli Josef Hager a Jos. Redelmayer. Na stropě a nade dveřmi jsou zobrazeny výjevy ze života Eneova.

Ve výklencích stojí krásná empirová bílá kamna, na jejichž válcovitých podstavcích s guirlandami stojí mythologické postavy. V postranních pokojích jsou podobná, ale jednodušší kamna, jež mají místo soch ozdobné kužele, a elegantní rokokové dvéře. *Dr. Fr. Páta.*

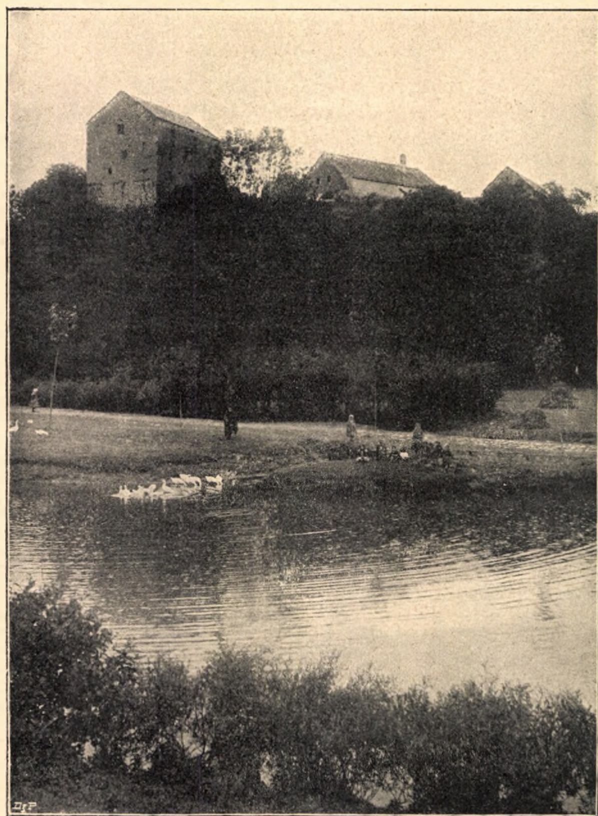
TÝNEC NAD LABEM.

Jedeme-li drahou z Kolína do Pardubic, jistě všimneme si malebného městečka Týnce nad Labem, jehož stavení rozseta jsou jako Betlém na hřbetu i svahu vysoké stráně a shlížejí se v široce pod nimi tekoucím Labi. Nejvíce však upoutá zrak na konci městečka hospodářské stavení, jež se zdaleka podobá špýcharu, jímž se také skutečně stalo. Patří ke dvorci, jemuž se dosud říká „na hradě". Jest to bývalá tvrz, jejížto bývalou úpravu posud lze rozeznati. Stavba z lámaného, neomítnutého kamene má tři patra a novější sedlovou střechu, stojí jako mnohé jiné tvrze na skalnatém ostrohu, sklánějícím se k řece, takže jen na straně čtvrté souvisel s ostatním městečkem, odkud po hřbetě vedla cesta ke tvrzi dvorcem, jenž zastupoval předhradí a za nímž byl příkop, přes který se po zvoditém mostě přecházelo. Na této čtvrté straně bývala tvrz důkladně opevněna hradbami a příkopy.

V přízemí jsou tři klenuté místnosti, v nichž býval sklep, spižírna, studně a snad i vězení, v prvním patře bývala asi kuchyně a obydlí pro čeládku, v druhém byt pánův; nyní je vše změněno a upraveno za sýpku.

Týnec byl r. 1306 sídlem Jaroslava z Choltic, za nedlouho potom dostal se klášteru Sedleckému, jenž jej držel do r. 1421, kdy klášter byl zbořen a jmění jeho rozebráno od osob světských. R. 1436 zapsal král Zikmund Týnec a některé sousední zboží Vaňkovi z Miletínka, který snad zdejší tvrz vystavěl. Později byl Týnec majetkem různých pánů, až se r. 1502 dostal v držení pana Viléma z Pernštejna, jenž jej vyplatil a připojil ke Kunětické hoře a Pardubicům. Poslední zmínka o zboží Týneckém je z r. 1553; později tvrz týnecká i dvůr u ní ležící prodána nějakému měšťanu a patřívala soukromým osobám jako nějaká selská živnost. Na počátku minulého století bydil na bývalé tvrzi c. k. generál M. A. Melas, jenž tu r. 1896 zemřel a v zdejším kostele jest pohřben.

Dr. Fr. Páta.

HRAD V TÝNCI NAD LABEM.

CTĚNICE.

Na místě bývalé tvrze, jež se připomíná již r. 1286, stojí jednopatrový renaissanční zámeček, jehož prostá jednoduchost mile se vyjímá uprostřed zeleně parku. Nezachoval se nám úplně v podobě původní, neboť mnoho, zejména v nádvoří, bylo zbarokováno a nikoliv na újmu krásy. Kolem drobného nádvoří seskupeny jsou zámecké budovy v nepravidelném pětiúhelníku. V průčeli vystupuje čtyřboká věž, krytá vkusnou mansardovou polobání s lucernou; klenutým průjezdem věže vede do zámku jediný vchod přes most, který se klene nad příkopem ve skále vylámaným, jenž se dodnes zachoval z bývalého opevnění tvrze.

ZÁMEK VE CTĚNICÍCH.

Ves Ctěnice v okresu Brandýsském n. L. jest prastará; ve XIV. stol. bývala v držení měšťanův Pražských. V XV. stol. seděl tu rod Ctěnických ze Ctěnic. Po smrti Adama Hrzána z Harasova připadly Ctěnice jeho synu Mikuláši, jehož potomci je drželi až asi do roku 1570.

Po Myškovi ze Žlunic a Hostakovských z Arklebic stala se majitelkou jich Kateřina Smiřická z Hazemburka (1601), od kteréžto doby drženy byly k Vinoři.

V letech 1652 až 1781 patřily rodině Losů z Losintálu, od roku 1781 až do roku 1804 rodu Windischgrätzů, od roku 1820 hrabatům Desfours.

Dr. Fr. Páta.

ČERVENÉ PEČKY.

Na posázavské dráze, která vine se z Kolína k Ratajím a na Sázavu, jest první stanice městys Červené Pečky, které jsou vzdáleny od Kolína hodinu cesty. V držení toholo zboží vystřídalo se více různých majitelů. Roku 1794 vydražil pak panství toto Leopold rytíř Hrubý z Jelení, jehož rod jest tu až na naše dny usazen.

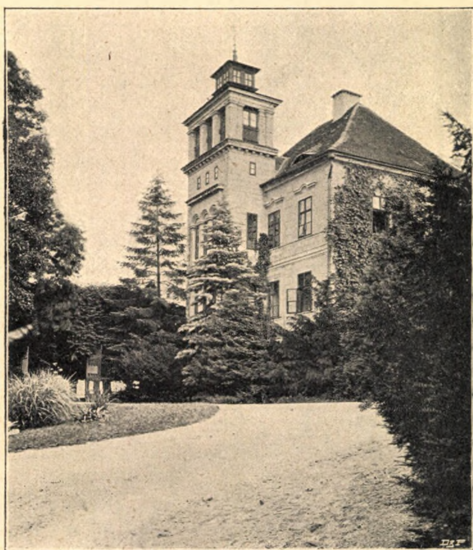
V městečku Červených Pečkách zdraví nás pěkný a milý zámek s překrásnou zahradou, v jejíž sklenících pěstovány převzácné a nádherné druhy pyšných orchideí, s nimiž pouze proslavené a velkolepé zahradnictví knížete Kamila Rohana na Sychrově kdysi závoditi mohlo o významnou přednost.

Zámek Červené Pečky zbudován jest v roztomilém, úsměvném baroku s milou a majestátně se pozvedající massivní věží, jejíž každý dech vítán jest šelestícím kolkolem stromovím.

Pookřejeme zde rozkošným pohledem na krásné ty děti přírody, které dýší libou vůní a v jichž ratolestech prospěvují veselé družiny bezstarostného ptactva nebeského.

Zde pod vonnou, vzdušnou klenbou stromovní pociťujeme opravdovou radost života. Zde jásá něžný zpěv z veselých těch ptačích hrdélek. A tucha mocná zavlaje nám celým naším nitrem. Jen jakýsi šum šepotá k nám v taji věčném retem sladkým, abychom těšili se a opájeli se stále v tom záhadném, božském šeptu velké naší matky.

V. V. Tomek.

ZÁMEK V ČERVENÝCH PEČKÁCH.

ŠKVOREC.

U Českého Brodu leží městečko Škvorec, který ještě r. 1865 mohl se chlubiti krásným zámkem, vlastně hradem, založeným bezpochyby od Domaslava (v l. 1262—1273). Z rozsáhlého kdysi stavení se čtyřmi křídly zachovala se do dnes jen nepatrná část, neboť před r. 1865 byl již zbořen severovýchodní roh, r. 1873 pak celá západní dvoupatrová část s pěknou renaissanční kolonádou. To, co nyní vidíme na obrázku, je zbylá část východní s bývalou branou.

ZÁMEK VE ŠKVORCI.

K bráně, jejíž vjezd jest do hrotu sklenut, vede přes příkop kamenný most se zděným zábradlím; dva oblouky jeho, dříve volné, jsou nyní zazděny. V pravo od hlavního vjezdu jest malá, úzká branka pro pěší. Nad branou jsou dvě okna prvního patra s prolamovanými římsami, nahoře pak zvedá se vysoký štít s volutami, jenž však jest nevkusně zkrácen a plocha jeho rovněž nevkusně je vyzdobena. Za ním ze střechy vystupuje vížka s lucernou a cibulovitou střechou, všechna plechem pobitá a hodinami opatřená. Vzhled brány a přilehlých částí neupomíná nás docela nic na bývalý hrad, neboť vše je upraveno ve fasádu obyčejného nájemného domu, čímž starobylý tento svědek dávné slávy nesmírně utrpěl.

Historie hradu jest dosti obšírná; jak již praveno, vystavěn byl asi v 2. polovici XIII. st. Ve XIV. stol. seděli tu Olbramovici Pražští, po nich od r. 1418 Jan z Klučova a po jeho smrti vdova Eliška provdaná za Jana z Ohnišťan, který r. 1426 zemřel. Znovu tu pak vládli do r. 1462 Olbramovici, kdy Škvorec koupil Čeněk z Klinšteina, od jehož synů byla ves Škvorec r. 1497 povýšena na městečko. R. 1532 byl Škvorec zapsán Zikmundovi ze Smiřic, jenž hrad opravil. Potomci jeho drželi hrad až do r. 1621, kdy jim byl zkonfiskován a Albrecht z Valdštejna jej prodal r. 1623 Karlu z Lichtenšteina, jehož potomkům patří dodnes; za nich byl také v XVIII. stol. opravován, ale potom zpustl a v 2. pol. XIX. stol. z větší části zbořen. *Dr. Fr. Páta.*

RADIM.

ystoupíme-li v průmyslových Pečkách z vlaku, stihneme asi po půl hodině Radim, která byla dle četných a velice vzácných nálezů již za dob nejdávnějších obydlena. Celé zdejší okolí bylo péčí ředitele velkostatku, pana Jana Vaňka, dokonale prozkoumáno a bohaté nálezy ze zdejší krajiny dostaly se do sbírek Musea království Českého, kde vydávají skvělé svědectví o hustém zalidnění celé krajiny této v době nejdávnější, zvláště pak v dobách ranného křesťanství. Píle a obětavosti pana ředitele Jana Vaňka sluší proto s největší vděčností povždy vzpomenouti.

Název obce Radimě připomíná nám, že ocitli jsme se na někdejším majetku slavného rodu Slavníkovců.

Na západ „v šancích" jest starobylé slovanské hradiště nad říčkou Výrovkou. Pán Karel Záruba z Hustiřan zbudoval roku 1610 nynější zámek Radimský dle letopočtu na dveřích souterrainu na severní frontě. Z původní stavby zbylo jen sídelní křídlo, ostatek byl zbořen nebo přestavěn.

Zámek Radimský představuje nám dvoupatrovou budovu, na jejíž severovýchodním rohu zvedá se šestihranná, mohutná věž, s polokruhovitými okny ve třetím patře a úplně kruhovitými ve čtvrtém patře.

V západním průčelí jest pěkný renaissanční štít. V přízemku jsou všechny pokoje a síně s lunetovým klenutím, v pokoji věžním jest nízké klenutí se šesti slabými žebry.

První patro bývalo panským sídlem. Tenkráte byly komnaty vypraveny dřevěným deštěním, stěny pokryty brokátem a gobeliny, dvéře byly uměle vykládané, stropy pak pěkně malované.

V druhém patře zachovaly se starodávné stropy, vesele a pěkně pomalované ovocem, obrazy různé zvěře a postavami, mezi nimiž vinou se latinské průpovídky.

Josef hrabě Kinský prodal panství Radimské knížeti Aloisu Josefu z Liechtenštejna

ZÁMEK V RADIMI.

roku 1783. Na prostranství před školou zbudovati dal panující kníže Jan z Liechtenštejna spanilý gotický kostelík podle návrhu architekta Jos.Mockra.

Rozkošným pohledem svým rozhlíží se Radimský zámek do zdejší věkopamátné, dějinně bohaté krajiny. Noří se dětsky do šumících zkazek dob minulých a blahý, radostný pozdrav života posílá přátelsky dobám příštím.

V. V. Tomek.

SION.

álo je po českých vlastech hradů na historii tak bohatých, jako je Sion hrad — pověstné sídlo Roháče z Dubé. Dnes už z přepevných kdysi zdí nezbyla než hrstka rozvaleného kamene, trochu rumu a popele. A není divu: kolik staletí uplynulo, kolik bouří a vichrů převalilo se nad pustými rozvalinami od těch dob, kdy ze štíhlých věží a parkánů plameny vyšlehly, kdy dozněl třesk mečů a sténání raněných, kteří položili svoje životy za víru a přesvědčení svého velitele.

Chlistovský kostelík, všecek bílý se svojí pestrou vížkou jako panenka k tanci vystrojená, dívá se z protějšího návrší na svého padlého souseda jaksi udiveně; viděl nejspíše, jak celými povozy odváželi odtud ti, kteří se zatajeným dechem a posvátnou úctou vkročiti měli na ta místa krví zkropená, celé spousty kamene, jak bořili, co plameny a věky ušetřily — a pochopiti asi nemůže, kde že se asi nabralo v těch prostých duších, jež přece viděl klečeti kolikráte do roka ve svých zdech, tolik nevážnosti, tolik nelásky ke starým památkám.

Kolikráte asi viděl za noci, kdy měsíc bílým svým světlem zahalil krajinu jakoby stříbrným závojem, jak postavy shrbené s rýči a motykami hledaly tu poklady, v nenasytné touze po kusu stříbra či zlata bořily zdi a rozrývaly náspy a valy.

Uvidíš na skalnatém ostrohu, kde kdysi stával Sion hrad, ještě dnes stopy jejich činnosti: jámy hluboké, jež dnes už zarůstají travou, výklenky vybité, kde spojitost hrubých kvádrů kamenných byla čímkoli nápadna. Před lety býval Sion obklopen hustým, nízkým lesem, který však po nějakém čase vymýtěn a hrad zvedal se pak na holé skále, zdaleka jsa viditelný příchozím v ty kraje; teď zase zarostla celá ta plocha nízkým podrostem doubčí, habrů a bříz — ptačí píseň a veselý, dovádivý popěvek mlýnských kol jedinými jsou společníky zašlé památky.

Na Sioně bylo již mnoho kopáno; byly tu nalezeny zbytky skla, ohořelých trámů, železný klíč a hroty střel, kus drátěné košile, koule písková, hliněná lampa a jiné drobnosti.

Život Sionu neměl dlouhého trvání; necelých deset let vypínaly se

jeho věže k modrému nebi, necelých deset let bylo mu vyměřeno v knize osudu — ale dějiny jeho bohatší celých staletí.

Zakladatelem jeho byl Jan Roháč z Dubé ze Lštěnské větve tohoto rodu; kdy se tak stalo, není známo — ale klade se vznik jeho ke konci století čtrnáctého.

Když začaly války r. 1420, byl Roháč chuďasem a nemohl se měřiti majetkem s leckterým z pánů stavu méně urozeného. Jedinou jeho vášní byl — kalich — jeho životem — a později i záhubou. Za časů Jana Žižky, slavné paměti, byl věrným jeho druhem, leckterý šrám utržili spolu v bitkách proti katolickým pánům, spolu strádali pod širým nebem, spolu se učili nenáviděti faleš a pokrytectví. Po smrti Žižkově přidržel se strany Táborské. V lipanské řeži r. 1434 byl jat a ušetřen jenom z toho důvodu, že byl rodu vzácného, a jeho houževnatost, s jakou lpěl na svém přesvědčení, vynucovala si obdiv i u protivníků sebe zatvrzelejších.

A dostav se na svobodu, Roháč, nepokořen a nezlomen vzpominkou na Lipanskou pláň, kde pohaslo slunce kalicha, zavřel se s několika stejně nespokojenými na svém hradě Sioně a bouřil proti Zikmundovi; odtud vybíhal se svými zbrojenci jako jestřáb z nedostupné skrýše a hubil mečem i plamenem. Dým spálených vesnic a nářek pobíjených nezůstal dlouho bez ohlasu: r. 1437 leželo již vojsko spojených pánů pod vedením Ptáčka z Pirkštejna před hradbami Siona. Ale byl to tvrdý oříšek: Roháč, dobře věda, čím bude odměněn, dostane-li se do rukou vítězů, bránil se jako lev. Půl roku odrážel ustavičně útoky, sběsilé nárazy obléhajících odrážely se o tvrdé zdi a Roháč ve svých hradbách stál hrdý a neústupný, s posupným, pohrdavým úsměvem.

Co nezmohlo násilí, dokázala lest, podzemní štolou dostala se obléhající vojska k samým hradbám, přistaveny žebříky — a tu počínal konec sionské tragedie. Roháč jat po zoufalém zápase, posádka pobita a dým svojí milosrdnou rouškou zakryl vše, když tudy smrt přeběhla....

V Praze zvonili všemi zvony, když přišla zvěsť o dobytí Siona, jakoby velkého vítězství byli dobyli. Roháč vzat na mučení a všecek utýrán a zmučen pověšen na zlatém řetězu. *Ot. Schäfer.*

TVRZ ŠTÍTNÉ.

Tomáš ze Štítného! Ohnivý apologeta, horlivý zastance práv i krásy jazyka českého! Kterak bys po tom netoužil spatřiti ta místa památná, kde veliký myslitel, filosof a sluha Boží vyrostl, kde zvonila jeho slova požehnaná mezi prostým lidem, kde jeho rty i ruce štědře rozdávaly pravdy pravd i almužen všem, kdož byli bídní a ubozi.

Čím větší tvoje očekávání, tím větší zklamání; blížíš se silnici, bílou, na které oblaky prachu zdvihají se v celých kotoučích a zastírají výhled — a kdyby prostý sedláček nezavedl tě v ta místa, kde „semeno vzešlo, aby vydalo žeň stonásobnou“ — přešel bys bez povšimnutí.

Krajina sama nevyniká půvaby nadobyčejnými, po levém břehu Kamenického potoka táhnou se kamenité stráně v tu stranu ke Žďáru a tu se bočí k Žirovnici; rovina, tu tam jakoby rozstříknuta zelená skvrna lesů, zoraná pole — toť celý obraz.

A z bývalé tvrze pánů ze Štítného, z nichž první připomíná se svrchuřečený Tomáš, zůstaly tu jen náspy, travou zarostlé, zvolna mizící.

Kdo byl zakladatelem, nezachovaly zápisy, ani ústní podání; lid zdejší, dobývající chléb svůj v pravdě v potu tváři, příliš jest zbědován a utýrán trampotami vezdejšího života, než aby mysl svoji sílil pověstmi; bodláčí a kamení roste tu na jeho polích, jež oseje poctivým zrnem.

Jisto jest, že v století šestnáctém tvrz Štítné hynula již a se rozpadávala — jen nejstarší lidé dověděli se prý od svých dědů a ti také vzali to z paměti svých předků, že bývaly tu pavlače roubené na kamenných zdech.

Co věky ušetřily, roznesli lidé svýma rukama; brali kamení, jež vypadávalo postupem času ze stěn obytných stavení, bořili, motyky i krumpáče slavily tu svoje vítězství nad starou památkou.

Tomáš ze Štítného narodil se kolem roku 1325 ze zbožných rodičů, již lpěli celou duší na věčných, hlubokých pravdách evangelia; sahali

TVRZIŠTĚ VE ŠTÍTNÉM.

k bibli, aby v ní nalezli útěchy v dobách utrpení, posily, kdy klesali na duchu a byli slabými, aby nésti mohli svůj osud, křížek Hospodinův — i aby vzdali díky za to vše, co bylo jejich majetkem; neboť vše, co měli, bylo z vůle Nejvyššího.

Tu první sémě padlo v útlou dětskou mysl; tu poprvé rty dítěte naučily se šeptati modlitbu a poznávati Boha, cítiti jeho přítomnost kolem sebe všudy a vždycky.

A drobný pacholík, nabyv na rodné tvrzi nejpotřebnějších vědomostí, odebral se do Prahy, aby se tu vzdělal ve filosofii, theologii a právech duchovních; tehdejší doba, zvířená duchem reformace, nesla to s sebou, aby šlechticové světští obírali se otázkami náboženskými. Bystrý duch Tomášův dovedl ze spleti bludů a pravdy vybrati to, co bylo užitečno a prospěšno ku životu vezdejšímu i věčné spáse. Ve třicátém roce svého věku se Tomáš oženil a pět dítek, jimiž jej obdařila vysoce vzdělaná jeho manželka, bylo teď celým jeho štěstím — a drželo jej na tvrzi.

Ale byli to zase kazatelé Waldhaser a Milič, kteří jej vábili neodolatelnou mocí do stověžaté matičky Prahy; opustiv po smrti své manželky rodinu a odevzdav péči o ni bezpochyby třem svým sestrám, Anně, Dorotě a Peltratě, šel za nimi, aby ukojil touhy, jež jím zmítaly. K Miličovi přilnul láskou důvěrného přítele — a dojat jeho lidumilností, kdy ohnivý kazatel rozdal veškero svoje roucho bědným a trpícím, stal se jedním z nejhorlivějších jeho stoupenců a následovníků.

Na podnět Miličův oddal se pak spisovatelství; výsledkem jeho rozjímání byly dvě knihy, jež psal původně pro své děti, totiž: „Naučení o věcech křesťanských“ — a „Řeči besední“.

Nemiloval přepychu a nádhery, jaká tou dobou panovala ve všech tvrzích rytířských; celý jeho život zasvěcen byl lásce k bližnímu, hloubání o životě pravého křesťana i o cestách, jež vedou k životu věčnému. — Ohnivou apologií zastal se národa i jazyka svého mateřského.

Hle — kterak ctíme památku bojovníků za svůj jazyk, za svoji svobodu. Jdi — hledej ta místa, kde vzešlo světlo! *Ot. Schäfer.*

HROCHŮV HRÁDEK.

Na levém břehu Vltavy, v krajině poseté drobnými hájky, vypínají se holé zdi staré, dávno zpustlé již tvrze Hrádku Hrochova. Ostře odrážejí se od temného pozadí lesíka a jasné oblohy, stojí tu smutně, opuštěně, ač nedaleko ve vsi Dobré Vodě proudí čilý život a pod nimi několikráte denně zahučí železný oř.

Zde stával hrádek, na němž nejpozději ve XIII. stol. sídlil blíže ne-

známý vladyka Hroch (= Hroznata). Původní hradiště bylo mnohem rozsáhlejší než dnes můžeme pozorovat, neboť při stavbě dráhy byla celá jižní strana jeho rozkopána a část strany východní byla upravena od majetníka pole na hradišti ležícího, takže zbyly dosti vysoké valy jen na straně severní a východní a na této kromě toho ještě mělký příkop jakožto pozůstatek bývalého celého hrazení.

Když hrádek byl zničen, byla na jeho hradišti v západním úhlu postavena středověká tvrz asi v polovici XV. stol. R. 1475 prodal ji Václav ze Švamberka Bohuslavovi ze Švamberka; okolo r. 1490 koupil ji od Bohuslava z Němčic Jošt z Pruku. Později držel Hrádek Zdislav Ojíř z Očedělic, který před r. 1540 prodal Hrádek tvrz se dvorem a ves Nestrašovice s mlýnem pod Hrádkem Václavu Bechyni z Lažan. Ten však sídlil na Trhových Dušníkách a nestaral se o opravu sešlého Hrádku, takže brzy trámoví shnilo a tvrz zpustla. Bechyňové drželi příslušenství tvrze až do r. 1584, kdy je prodal Václav Přibíkovi Bukovanskému z Bukovan; r. 1716 přikoupena k blízké Březnici.

Tvrz neměla zvláštního opevnění, neboť starodávný hrad byl jí předhradím, kde byly panský dvůr a zahrady. Rohy tvrze byly obráceny ke čtyřem úhlům světovým. Zachované zbytky dávají tušiti, jak mohutným stavením tvrz byla i jaké bylo její vnitřní rozdělení. Dole byly komory, snad i vězení, jež měly úzká okénka, která sloužila zároveň za střílny; v prvním patře byla světnice se čtyřhrannými okny, do ven se súžujícími, v druhém patře byla okna o něco větší; ve třetím byla velká síň panská, v níž se zachoval v severním rohu zbytek komína, na krakorcích spočívajícího; pak bylo již asi podsebití a střecha. Z celé tvrze zachovala se jen větší polovice na stranu severovýchodní, neboť ostatek se byl před lety sřítil.

Dr. Fr. Páta.

HROCHŮV HRÁDEK.

ZÁSMUKY.

druhým městem staroslavného okresu kouřimského, který plodnou fantasií a pověstmi vyšperkovali nám známí čeští kronikáři Dalemil a Hájek z Libočan, takměř sokem města Kouřimě jsou zajisté Zásmuky, které položeny jsou na posledních výběžcích Českomoravské vysočiny, při císařské silnici z Kutné Hory se rozbíhající.

U Zásmuk rozkládaly se v dávných dobách jenom mohutné hvozdy, neboť památek osídlení ze starých dob jest tu velmi poskrovnu. Připomínajíť se Zásmuky teprve ve XIII. věku, odtud psal se Sulislav, který byl roku 1285 kuchmistrem králové.

Ve XIV. věku seděli tu páni Zásmučti ze Zásmuk, až koncem XV. století jich tento český rod úplně pozbyl. Roku 1508 odprodal pán Jindřich z Vojslavic Zásmuky pánu Oldřichovi Popelovi z Vesce, u něhož bylo poddanství velmi zlé. Lépe prý stádo pásti, než na Vršcích u Zásmuk seděti.

Potom střídaly se v držení zboží Zásmuckého různé rody, až se posléze dostaly Zásmuky v majetek známých pánů Říčanských z Říčan. Pán Adam z Říčan býval hejtmanem kraje kouřimského a zvelebiv výborným hospodařením nemálo své zboží i na Zásmuky rovněž dobře a přátelsky pamatoval. Bylyť roku 1542 jeho přičiněním povýšeny na městečko.

Poslední držitel z rodu pánů Říčanských, Zdislav, byl muž povahy prudké a neurvalé. Nádherným a rozmařilým svým životem nadělal tolik

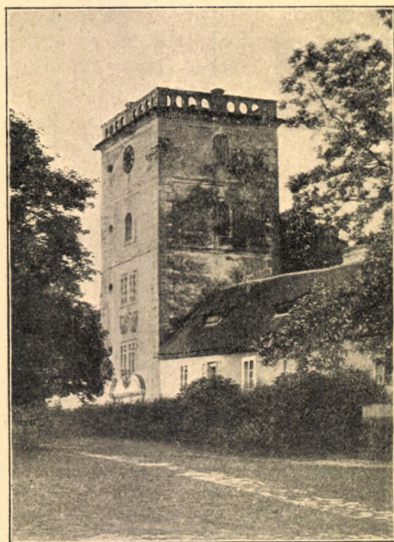
ZÁMEK V ZÁSMUKÁCH.

dluhů, že Zásmuky byly prodány pánu Janu Vchynskému ze Vchynic. Tento pán znám jest v dějinách našich pro svou vzdorovitost, kterou jako purkrabí karlštejnský proti císaři Rudolfovi II. při dosazení děkana karlštejnského projevil, ano i obviněn byl, že desky zemské podvedl.

Pán Oldřich Vchynský náležel mezi původce odboje českých stavů a sám vlastními pažemi Jaroslava z Martinic památného dne 23. května roku 1618 z okna hradu Pražského vyhodil.

Nejmladší jeho bratr, ačkoli byl „nečinným direktorem", přece r. 1628 o statky své nepřišel, byl však roku 1634 usmrcen s válečníkem Valdštýnem a jeho důstojníky v Chebu.

Roku 1635 dostalo se zboží Zásmuckého pánu Václavu Michnovi z Vacínova a týž postoupil je r. 1637 pánu Janu Rudolfovi ze Šternberka. Z rodu tohoto vynikl a proslul František Josef, který roku 1811 statky ty podědil. Pobývaje pak v mnohých poselstvích řišských, procestoval hojně krajin a oddav se studiím se stálostí tehdejší šlechtě vlastní, byl později duší všeho, co stavové čeští v ohledu kulturním a národním podnikali, a vstoupiv posléze v úzké spojení s nejosvícenějšími českými vlastenci, zejména s naším slavným historiografem Palackým, stal se ozdobou nejen svého rodu, nýbrž i pravé české šlechty.

BRÁNA ZÁSMUCKÉHO ZÁMKU.

Zásmucké panství jest až po dnešní dobu v rukách této šlechtické rodiny ze Šternberka.

Ve středu Zásmuk vypíná se zámek hraběcí rodiny ze Šternberka, pod nímž šumí staleté duby i rozložité, vonné lípy v stinné oboře a bažantnici, v nichž jest hojnost krásné zvěře.

Z polohy a stavby nynějšího zámku nesnadno lze určiti, kam až sahala stará tvrz, která byla v XV. i XVI. věku v zámek přeměněna. Zámek ční uprostřed parku na tak příhodném místě, že z něho jest nejvzácnější a nejkrasší výhled z celého města přes Kouřimsko do Polabí, dále pak k Bezdězům a pohraničným, modravým horám českým.

Nejpamátnější část zámku Zásmuckého jest ta, která jest obrácena do náměstí. Zde nad portálem,

dorskými pilastry obloženým, vypíná se čtverhranná věž, kdysi vyšší a vysokou střechou ukončená, nyní snížená. Hořejší kraj její byl urovnán a kamenným zábradlím na způsob obvyklého cimbuří opatřen.

Nad svorníkem vjezdu jest erb Šternberský.

Vlastní zámek založen jest do čtyřhranu, v předu o jednom, v zadní části o dvou patrech. Celá stavba jest velmi jednoduchá z počátku XIX. století. Komnaty zdobeny jsou pěknými a vzácnými obrazy, avšak u mnohých nelze určiti jich původ a co představují, protože jsou bez nápisů. Pamětihodný jest obraz Zásmuk, jak asi před 200 lety vypadaly, a podobizna šlechtice z roku 1562 s řádem zlatého rouna. Šternberský znak byl nejspíše později přimalován.

Na severní straně města u silnice starými lipami vroubené jest „kaple Narození Panny Marie v lipách“. Byla vztyčena za moru od Rudolfa Vratislava hraběte ze Šternberka, roku 1783 obnovena a nyní zevně zgotisována. Pod kapli jsou pochováni někteří členové hraběcího rodu. Také tu bývala poustka, v níž poustevničil Zásmučan E. Sokol.

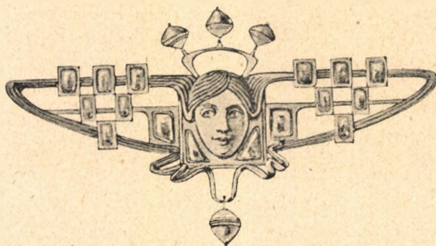
V Zásmukách narodil se proslulý spisovatel český Milota Zdirad P o l á k. Byl synem obuvníka, v Praze vystudoval na učitele a pro nešťastnou svou lásku k dceři vlčidolského mlynáře dal se k vojsku a zemřel jako generálmajor. Stvořil nám nádhernou báseň o šesti zpěvích: „Vznešenost přírody“. Jeho píseň „Sil jsem proso“ znárodněla. Na paměť jeho byla roku 1884 na dům č. 184 zasazena deska s nápisem:

„Rodný dům M. Zd. Poláka, básníka a spisovatele českého. $17^{14}/_{2}88$ až $18^{31}/_{3}56$“.

Zámek Zásmucký jest vnořen v prs naší mateře země, ssálá dosud mízou životní a spanilou svou hlavou tíhne vzhůru k nebesům ve zdobě zelenavých ratolestí. V záři sluneční se ztápí a jindy v mračen chmuru ponořen vede vážné rozhovory s malebným svým okolím.

A život kolkolem hýří v tisícerých barvách květů, šum tichých písní zalétá k nám, duše naše rajsky okřává a naším srdcem zavlává nadšená tužba unášející nás v jiný, lepší život, v jiné ovzduší, které alespoň na chvíli střásá s života našeho všechny ty odporné zmatky dneška.

V. V. Tomek.

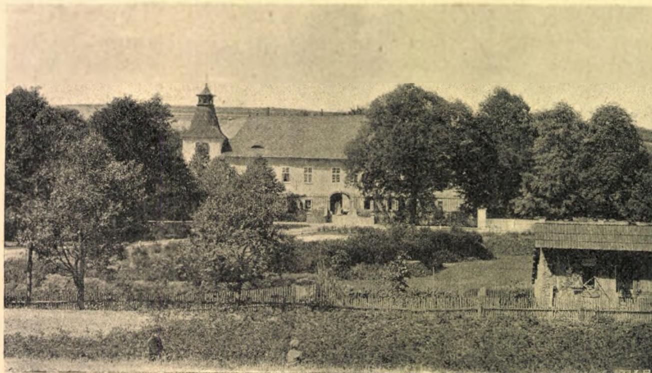
LUKAVEC U PACOVA.

V krajině chudé, od světa odloučené, na severním svahu Stražiště leží městys Lukavec, nečítající ani tisíc obyvatel, ač jest ve zdejším území největší obcí.

V Lukavci, který se připomíná jako farní ves r. 1360, je prostý, jednoduchý zámek na místě bývalé tvrze, na níž seděli od zmíněného r. 1360 až do 1623 Lukavečtí z Lukavce. Roku tohoto byl totiž Lukavec Mikuláši Lukavcovi pro účast v odboji proti králi zabrán a prodán Wolfovi Jiřímu svob. pánu z Pöttingu i se statky Křesínem a Všebořici. Po jeho smrti r. 1651 dostala Lukavec jako díl Eliška Konstancie ovdovělá Opršlorfová rozená z Pöttingu, ale prodala jej r. 1659 Vilému Gerštorfovi z Gerštorfu, po němž koupí přešel r. 1662 na Václava Sylvestra Smrčku ze Mnichu a r. 1664 na Jana z Greffenburka. Po rodině jeho následovali Devaldové, kteří jej r. 1707 prohospodařili; v XVIII. stol. dlouho jej drželi Stockhamrové, ke konci stol. pak rodina Briffaut ze Slavětína až do r. 1831, pak Thunové, od r. 1841 knížata z Löwensteinu; nyní jsou majiteli jeho J. Kuno, Egm. z Tilochů a Rochus z Littwitzů.

Zámek jest jednopatrový a má dvě křídla do pravého úhlu přiléhající k západnímu průčelí, na jehož severním rohu stojí čtyřboká věž krytá osmibokým jehlancem s lucernou. Ve dvoře byly v přízemí i v prvním patře arkády, ale zachovány jen v přízemí, v patře jsou zazděny.

Mohutné stromy zastiňují zámek ze zahrady, kde dosud jsou hrazené příkopy. *Dr. Fr. Páta.*

ZÁMEK LUKAVEC.

KARLŠTEJN ZÁMEK.

Se všech stran kopci a lesnatými vrchy obklopeném, v malebném údolí, na samé hranici českomoravské leží horské městečko Svratka, jež jest zde jako ukryto před světem. Z městečka směrem severovýchodním stoupáme znenáhla podle turistických značek, až dostoupíme vrcholu, na němž stojí lovčí zámeček Karlštejn. Odtud naskytá se oku našemu nádherná podívaná na zelené moře lesů, z něhož vystupuje na jihu Žákova hora, k východu jednotlivé skály z Devíti skal, černá Juránkova skála, k níž se druží zarostlé skály Malínské. A v té zeleni jako had klikatí se tok řeky Svratky, jež se brzy ztrácí, brzy zas zjevuje. Na druhé straně temně se rýsují Železné Hory, a na severu ční Kunětická hora, za níž, je-li jasno, vyniká pásmo Krkonošské se Sněžkou.

Obraz nádherný, který každého musí uchvátiti, bohužel málo známý, neboť odlehlý tento koutek naší vlasti málo je vyhledáván, ač jsou zde partie velmi půvabné a zajímavé. Dosud plně platí slova Terézy Novákové, jež před 20 lety již napsala: „Naše pohraničné hvozdy, jež údolími a svahy pahorkatiny se táhnouce spojují Čechy s Moravou, kdo zná, kdož si jich všímá! Vyjma přemalebné poříčí Doubravky, jež mistrně rázovitým svým štětcem zobrazil záhy urvaný Chittusi, jsou většině Čechů neznámějšími skoro, než mnohé vzdálené a cizí partie alpské. Ony jsou skutečným světem lesních samot, nedotknutelným, panenským spíše, než malebná

ZÁMEK KARLŠTEJN.

údolí rajského Středohoří, než strmé hvozdy českého Rudohoří, ba než nepronikn utelné kdysi pralesy šumavské, — jsou tak nevýslovně krásny — a tak zcela naše . . ."

A uprostřed tohoto ráje v lesích na návrší postavil si asi r. 1776 Filip hrabě Kinský, tehdy od r. 1763 majitel panství rychmburského, lovčí zámeček, v němž často dlíval, když přijížděl na hony do hlubokých zdejších lesů. Bývalo tu v útulných síních zámečku veselo a hlučno; dnes tu panuje úplný klid a v zámečku bydlí jen hajní se svými rodinami.

Přímá cesta lesem vede k hlavnímu vjezdu, jímž vejdeme na prostranné nádvoří, jehož přední přízemní budovy po stranách sloužily účelům hospodářským. V pozadí stojí hlavní budova zámecká o jednom patře, jejíž zdi jsou omítnuty a zdobeny bílými pásy, po obou stranách pak jsou nižší křídla, z nichž k levému se připojuje kaple sv. Jiljí, k pravému kuchyně.

Pod balkonem na prostých hladkých sloupech, opatřeným pěkným kutým mřížovým zábradlím, vchází se do dolní prostranné předsíně, z níž vedou chodby do křídel a dvojí schodiště do prvního patra, v němž je v předu veliký sál, ostatek pak komnaty. S balkonu je pěkný rozhled po okolních lesích.

Kaple sv. Jiljí vznikla asi dříve než zámek, neboť oltář její byl posvěcen 20. IX. 1708 opatem kláštera hradištského. Je čtyřhranná s polookrouhlou apsidou, nad šindelovou střechou dřevěná vížka. Vnitřek kaple, v nynější podobě a úpravě z doby Filipa Kinského, má malovaný strop a uprostřed rocailové ornamentiky monogram Panny Marie; na oltáři stojí dřevěné sošky lesnických patronů sv. Jiljí, Huberta a Eustacha.

Pod zámkem rozkládá se vesnička Karlštejn, jež patří k Svratouchu.

Dr. Fr. Páta.

ZKAMENĚLÝ ZÁMEK
ČILI
KARLŠTEJN STARÝ.

alý kousek cesty ještě na jv. odtud polem a pak lesem, v němž jest „knížecí studeň“ s výbornou horskou vodou, a přicházíme k Zkamenělému zámku, obecně též zvanému Starý Karlštejn, na rozdíl od nynějšího zámku a osady Karlštejn, jež jsme právě poznali. Lidový název „Zkamenělý zámek“ případně vystihuje povahu tohoto místa. Je to staré hradiště, jež je zajímavé nejen svou polohou, ale i po stránce historické.

Rozkládá se na kopci 764 m. vysokém (n. m.) v rozsáhlém smrkovém, buky promíchaném lese. Zkamenělý zámek nebyl tvrzí, nýbrž hradištěm, jež bylo obtočeno dvojím příkopem; valy jeho jsou sesíleny skalními skupinami, jež se nacházejí na temeni kopce. Nejvyšší ze skalisk stojí na severozápadu celé skupiny a bývá nazýváno „Zkamenělou věží“. Mezi ním a druhým skaliskem jižnějším jest rozsedlina „zámecké okno“. Odtud k západu stojí třetí skalisko, jihovýchodně od obou čtvrté, u kterého jsou patrny „zkamenělé schody“. Severovýchodně stojí pátá, menší skála a ve-

HRADIŠTĚ „ZKAMENĚLÝ ZÁMEK“.

liký, plochý žulový kámen přiklopený ke skalisku tvoří skrýši asi pro 10 osob. Nejnižší je skalisko šesté, stojící na sever od páté. Skaliska stojí vesměs tak, že jest mezi nimi značný prostor asi pro 300 lidí.

Valy jsou dobře patrny na straně jižní a severo-východní, severozápadní část je zavalena spoustou balvanů, které se sem sřítily se skal v hradišti.

Zkamenělý zámek spolu s Perničkami náleží k nejstarším obydleným místům, a byl proto předmětem hojných studií. Posledně v l. 1887–1890 hradiště to ohledal K. Adámek a to s překvapujícím výsledkem. Byly tu nalezeny četné úlomky hliněných nádob, zdobených tečkami, kroužky, vlnovkami, mlat, žernov, drtidlo, na 40 různých šípů atd. Dle těchto nálezů se soudí, že byl zkamenělý zámek osídlen již v době neolitické, určitě pak v době slovanské a že se v něm vystřídalo mnoho rodinných čeledí v přestávkách a v různých dobách.

V dobách pozdějších, zvláště za třicetileté války skrýval se lid před nepřítelem v těchto skalách na Zkamenělém zámku i na nedalekých Perničkách.

Před několika lety bylo ještě hradiště zarostlé úplně bukovým lesem, dnes je tu vysoká tráva, jíž se prodírají malinové keře.

Dr. Fr. Páta.

ZKAMENĚLÁ VĚŽ NA ZKAMENĚLÉM ZÁMKU.

JENŠTEJN.

Zase jeden z dávných svědků rušných dob, jemuž život předčasně byl podkosen. Rozhlíží se zasmušile a tesklivě do pusté skoro roviny. Truchlí nad zuboženým stavem svým, nyje po lepším životě, však ani nepatrná pomoc odnikud nepřichází. Tělo chorobného a kdysi hrdinného válečníka hroutí se a znenáhla odumírá. Bolestný jeho stav jen milosrdenstvím se prodlužuje, důkladného však ozdravění starého kmeta nikdo se nepodjímá. Rekovný stařík vzdoruje, vzdoruje svým pevným organismem hrubým nárazům nevlídné a nemilosrdné doby a vzpouzí se ještě dnes junácky nevyléčitelné již chorobě. Na dlouho-li asi?

Tak spatřujeme v dnešní době zříceniny známého a proslulého hradu Jenštejna. V pravo od silnice z matičky Prahy se vinoucí, ve vzdálenosti

asi 6 km. od Brandýsa, poblíže Vinoře, na skále pískovcové v pusté, ztichlé rovině trčí dosti vysoká věž se starými, zsinalými, pobořenými již zdmi, ku kterým jest jakoby násilně přilepeno několik chatrčí chudých lidí.

Kulatá věž ponořena jest v teskný sen na pískovcovém balvanu. Byla zbudována ve XIV. století. Nejstarší známý majitel hradu Jenštejna jest

JENŠTEJN.

pán Pavel z Jenštejna, nejvyšší písař zemský, který nejspíše hrad tento vystavěl.

Po pánu Pavlu z Jenštejna ujal se držení hradu syn jeho, potomní arcibiskup pražský Jan, známý ze sporu, který vedl s králem Václavem. Z dalších držitelů hradu sluší jmenovati hlavně šlechtice Ehrenfrieda z Berbisdorfu, který účastnil se roku 1619 známé historické defenestrace místodržících na královském hradě Pražském a jemuž veškeren majetek byl později zkonfiskován a potom jesuitům odevzdán.

Starožitný hrad Jenštejn byl zničen a pobořen ve válce třicetileté, když roku 1639 švédský generál Baner z Brandejského zámku proti císařskému vojsku operoval. Od té doby nebyl hrad k bývalému životu a slávě přiveden a povznesen.

Avšak ještě na konci XVIII. věku stály na hradě Jenštejně hradební zdi až do výšky prvního patra, dnes stojí již jenom pevná hlásná věž. V přízemí bydlí chudina. Po žebříku dostaneme se do prvního a pobořenými schody do druhého patra, kde se spatřují zbytky gotiky.

Život již z hradu Jenštejna úplně vyprchal a zmizel. Zbaven tíže přestal starobylý hrad ten s životem se bít a střásl již všechny jeho zmatky a skolébán stále dnes jenom sní, až dosní jednou svůj konečný sen při vlahém, sladkém šepotu vznešené matky, k jejíž prsoum se dnes ještě tak dětsky vine . . . *V. V. Tomek.*

TOUŠEŇ.

ři levém břehu labském, proti ústí Jizerskému rozkládá se starobylé městečko Toušeň, nyní oblíbené místo lázeňské s hojně navštěvovanými lázněmi železitými a slatinnými, říčními a písečnými. Královský hrádek stál naproti nynějším lázním při samém břehu labském a byl císařem Karlem IV. znamenitě zveleben. Jemu byla útulná samota zdejší vítaným místem, kde si po činné a úmorné práci klidu a oddechu popřáti a kde se zamilovanému svému hloubání a přemítání o věcech náboženských věnovati mohl. Lze se tedy jaksi právem domnívati, že v tomto snivém a dumavém zátiší sepsal i známý svůj životopis.

Hrad Toušeňský založili nepochybně čeští páni z Michalovic, kterým roku 1421 byl odňat Pražany, ale opět dostal se v jejich držení.

V držení Toušeně vystřídali se četní majitelé z nejpřednějších rodů českých. Potom zaskvěl se hrad Toušeňský ještě jednou, a to na začátku XVI. století, kdy pánem jeho se stal známý pražský primátor Jan Pašek z Vratu, který hrad velkým nákladem opravil.

Při zámku byl dvůr poplužní a mlýn, jehož stopy, jakož i stopy bývalého jezu přes Labe dosud jsou patrny.

Roku 1536 koupil hrad Toušeňský pán Konrád z Krajku a spojil tak toto zboží s Brandejsem.

Hradní zámek v Toušeni ještě v XVI. století obývaný, byl již kolem roku 1556 pustý, až postupem času zpustl docela, dvůr pak za císaře Josefa II. byl jako mnoho jiných dvorů císařského panství mezi osadníky rozdělen a na bývalé sídlo Karlovo upomínal jen mlýn.

Na rozvalinách hradu vystavěna nyní villa, pozemek pak kolem ní proměněn v pěknou, nádhernou zahradu. V zahradě té dosud lze rozeznati okrouhlé tvrziště i část obklopujícího je příkopu. Povšimnutí tu zasluhují tři pěkné barokové a jedna empirová vása a dvě rokokové sošky,

ZBYTEK NĚKDEJŠÍHO HRADU V TOUŠENI.

vesměs z pískovce, které sem asi převezeny byly pražským měšťanem Svobodou, jenž villu tu si zde roku 1873 zbudoval.

Nedaleko této villy nápadný jest mlýn, dříve hradní, původně ve slohu renaissančním vystavěný, jehož zdi pokryty jsou zbytky rustiky, to jest obdélníky s vkládanými stínovanými kosočtverci, připomínajícími poněkud výzdobu Schwarzenberského paláce na Královských Hradčanech. Nad jedním vchodem zazděna jest kamenná praková koule.

Mlýn tento zanikl na počátku XVII. století. S někdejší budovou mlýnskou spojena jest jediná zachovaná část hradu.

Rádi zahloubáme se do minulosti v tomto půvabném českém kraji, jehož nejbližší okolí protkáno jest mnohými místy z dějin našich proslulými něbo i jinak vynikajícími. Všude vítají nás skvostné lesní partie při březích chladné Jizery, všude pestří se zajímavá, svérázná květena a věnec krásných zámků v místech okolních z dáli kyne nám. *V. V. Tomek.*

ČELÁKOVICE.

Z Toušeně za půl hodiny dostaneme se pohodlnou cestou, místy těsně při samém Labi vedoucí, do města Čelákovic. Část města při kostele na břehu labském sluje „Hradek“, správněji však „Hrádek Čelákův“, a byla zajisté již v pradávných dobách osídlena, o čemž svědčí nejen zde, ale i v celém zdejším okolí, zvláště v cihelnách nalézající se kulturní jámy, hroby s popelnicemi a bronzovými předměty.

Při západní straně kostela Panny Marie, který lahodně vévodí svému okolí svou spanilou, štíhlou věží průčelní a třemi apsidami z počátku XII. století, zvedá se mohutná, masivní budova, někdejší tvrz Hradištko zvaná, renaissanční to stavba ze XVI. století, ve svém celku zachovaná, za to však značně již spustlá. Nalézá se v ní za dnešních dnů hostinec, dosud „ve tvrzi“ pojmenovaný.

Tvrz tato jest spojena s mlýnem a vyznamenává se dosti zajímavými architektonickými detaily, jako: ostěním, pilíři, patkami, oblouky a podobně, provedenými vesměs v ryzí, lahodné renaissanci.

Zmíněný zdejší mlýn již od XV. století požíval mnohých výsad a hospodařili na něm i rytíři. V XVI. století seděla zde zemanská rodina

TVRZ HRADIŠTKO
V ČELÁKOVICÍCH

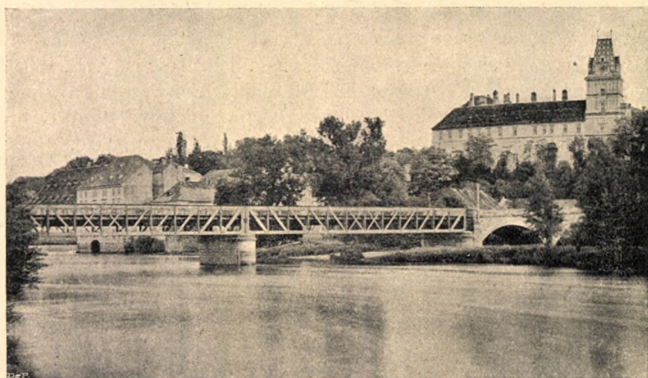
Koutských z Kostelce, které byl mlýn i svobodně vysazen, načež vystavěna roku 1579 na místě zašlé tvrze nynější tvrz Hradištko, v podstatě své podnes uchovalá.

V XVII. věku zboží mlýnské i s tvrzí a dvěma dvory připadlo královské komoře, načež příslušná část města samostatně popisována se jménem Hrádku Celákova neboli Hrádku Čelákovského.

I zde stojíme na troskách původní Slovanské osady, která zde byla již v XI. a XII. věku a proto i toto místo budiž nám draho a svato. Vždyť zde žili naši dobří předkové. *V. V. Tomek.*

BRANDEJS NAD LABEM.

a strmé skále týči se jako maják a majestátně shlíži se v šedivě žlutých vlnách labských imposantní a skvělý zámek Brandýsský, jehož severní strana trčící na skalním útesu poskytuje návštěvníkům krásného vzhledu na velkou část středního Polabí, někdejšího to údělu Boleslavova. Zámek Brandýsský, shližející sebevědomě se své povýšenosti na město pod ním rozložené a na protější sesterskou Boleslavu, jakoby rozložiti se chystal křídla svá

ZÁMEK V BRANDEJSE N. LAB.

nad tímto staroslavným a posvátným koutem České země — ční na levém srázném břehu labském.

Původně stával tu jen hrad, založený nepochybně na ochranu důležitého komunikačního střediska od Prahy vedoucího a umožňujícího obchodní spojení s pohraničními zeměmi, po které se — bohužel — i přečasto šířila válečná záplava a potom zbudovaný i na ochranu mostu přes Labe vedoucího.

Do roku 1468 náležel hrad Brandýsský pánům z Michalovic, potom pánům z Cimburka a pánům Krajířům z Krajku, za kterých obzvláště proslul jako sídlo Bratrské Jednoty.

Císař Ferdinand I. zabavil roku 1547 Brandýs panu Arnoštovi Krajiři z Krajku a připojil jej ke komoře královské, v jejíž držení zůstal až do roku 1860. Rudolf II., který zde rád pobýval, zvelebil zámek Brandýsský

nemálo, a nástupce jeho Matyáš rovněž rád se zde zdržoval a v rozsáhlých zdejších hvozdech bývala v těch dobách horlivě pěstěna a provozována myslivost vskutku velkolepým způsobem. Zámek doznal velkých škod ve válce třicetileté, pročež jej císař Leopold I. kázal opraviti, v čemž bylo pokračováno i za Karla VI., který na zámku zdejším rád sídlíval a loveckým zábavám náruživě holdoval, takže v roce 1723 čítal prý celý dvůr s připočtením pensistů a různých hodnostářů 40.000 osob.

Přítomnost císařovu připomíná valně již sešlý pomník u myslivny Hlavenecké blízko Brandýsa, postavený na místě, kde Karel VI. od majitele sousedního panství Lysé nad Labem, proslulého hraběte Františka Antonína Šporka, přijal založený jím řád sv. Huberta.

V sedmileté válce obsadili město i zámek Prusové a roku 1813 dleli na zámku Brandýsském císařové rakouský, ruský i král pruský. R. 1833 sídlila zde vévodkyně Karolina Ferdinanda Ludovika z Berry, matka pretendenta francouzského trůnu hraběte Chamborda, jehož vychovatelem byl proslulý francouzský geolog a badatel v českém siluru Barrande. Předmluva k popsání cesty, kterou hrabě Chambord po Skotsku vykonal, a která v jazyku francouzském v Paříži vydána byla, datována jest v Brandýse nad Labem.

Brandýs, který s jinými komorními českými statky byl prodán, koupil nynější majitel jeho, arcivévoda Ludvík Salvátor, jenž shromažďuje v zámku ze svých dalekých plaveb vzácné sbírky archaeologické, přírodopisné a námořnické.

Zámek Brandýsský tvoří nepravidelný čtverhran, co do stavby z různých dob pocházející. Část severní a východní jest ze století XV., jižní a západní z let 1548—1572, dílo to slavného vlašského mistra Matěje Borgorelliho z Milána, který zemřel roku 1572.

Věž hodinová pochází z roku 1590. V XVI. a XVII. století býval zámek silně opevněn valy, příkopy a zdmi, jichž značné zbytky spatřují se podnes na severní a východní straně.

Na východě zachována podnes vysoká zděná a krytá chodba, zvaná „chodba Josefova“ spojující zámek se zahradou a vysokými oblouky, val i obojí příkop přepínajícími, pocházející z doby Maxmiliána II.

Na jižní straně zámku jest předhradí, do něhož vedou tři brány a na východní straně přimyká se k němu málo pěstěný park.

Nejpamátnější části zámku tvoří severní a východní křídlo. Toto jest plné věžovitých výstupků a vyniká z něho zvláště mohutná čtyřpatrová bašta, v jejímž prvním patře nacházelo se večeřadlo. Velké jeho gotické okno s uměle tesaným pažením zdobeno jest znakem Krajířů a pánů ze Šellenberka.

Severní, k řece obrácené křídlo znatelné jest hlavně velkým arkýřovým oknem, které vystupuje v popředí a jehož kraje ozdobeny jsou čtrnácti znaky bývalých držitelů hradů a spřízněných s nimi staročeských rodů.

Starožitná kaple sv. Tří králů císařem Ferdinandem I. založená, byla roku 1833 zrušena a v důchodenskou kancelář obrácena.

Roku 1873 byl zámek v hořejších patrech nešťastně přestavěn a tu dostalo se i zámecké věži nevkusné pestré krytiny, která jeho dřívějšímu, takměř velebnému vzhledu nemálo ublížila.

Z památek a uměleckých předmětů na zámku chovaných zasluhují zmínky: Sádrový, renaissanční relief v přízemní kobce před schodištěm v severní části zámku, představující klanění se sv. Tří králů, nejspíše odlitek to znamenitého originálu vlašského, dále kříž ze želvoviny, krásně řezaný a empirový nábytek s krásným kováním.

NÁDVOŘÍ ZÁMKU BRANDEJSKÉHO.

V druhém patře východního křídla jest síň s křížovou gotickou klenbou. Zde jest umístěna sbírka praehistorických předmětů.

Rušné a povznášející dny, hlučné a velkolepé slavnosti, jichž zámek Brandýsský hlavně za Rudolfa II. a Leopolda I. býval svědkem a kterých v hojnosti blaženě užil, dávno již minuly a imposantní budova zámecká hledí strnule do kraje, do krásného Polabí, kterým valí se mohutné labské proudy, odnášející v dalnou cizinu českou prsť skropenou potem, kterého bylo již tolik vyroněno ve službách cizích.

A když slunce nebeské zapadá nad tímto překrásným českým, požehnaným krajem, tu velebné a tklivé mysterium v neskonalé něze utěšlivě a sladce obetkává snící lidskou duši...

V. V. Tomek.

STARÁ BOLESLAVA.

ávné sídlo knížat i králů českých, místo z nejpamátnějších v celém našem předrahém království, útočiště panovníků českých, kde znavené duše, přesycené a vyprahlé politickými i všedními událostmi vyhledávaly klidu a míru, vláhy a útěchy. Slavným tímto místem jest Stará Boleslav, rozkládající se opodál pravého labského břehu, na povýšeném místě zašlého říčného ramene, které přeměnilo se v hlubokou bahnitou tůň.

Zde panovníci čeští oddávali se své lovecké vášni, sem svolávali sněmy české, zde utkávaly se i přemnohé ty roztodivné nitky celonárodních událostí.

Jsme v sídle slavné kollegiátní kapituly, založené již roku 1046 českým knížetem Břetislavem I., jsme na posvátné půdě, zvěčněné a skropené vzácnou krví českého knížete Václava Svatého, patrona a dědice české země, slavné povždy paměti. Dne 28. září 935 zavražděn byl zde tento svatý kníže úkladně, s vědomím mladšího bratra Boleslava, ve dveřích původního chrámu sv. Kosmy a Damiána, jež doposud znalé jsou martyriem jeho, v XVIII. století umělecky provedeným.

Po třech letech přeneseno bylo pak tělo slavného knížete na hrad Pražský. A lid český ihned jal se v něm ctíti světce a dědice vlastní své domoviny, místo vraždy na něm spáchané po mnoha století stalo se jediným a nejvýznačnějším místem poutnickým a velebná píseň ku poctě knížete Václava složená stala se hymnem všenárodním v dobách nejvážnějších a vznešeně i mohutně zaznívá až podnes v českých chrámech v dobách radostných i trudných.

Stará Boleslava byla původně hradem založeným údělným knížetem Boleslavem I. mezi rokem 929 a 935 na starším asi již sídlišti. Hrad sám zbudován byl od kamene „způsobem římským“ na jižní straně nynějšího opevnění a při řečišti labském, nyní tak řečené „staré tůni“! O hradu tomto zmiňuje se i letopisec náš Kosmas.

Na troskách kamenné hradby Boleslavovy byla ve XIV. věku zbudována hradební zeď, místy dosud skoro zcela uchovaná, hlavně za Toskánským letohrádkem, za dřevěným mostem v zahradě v levo. Vedly do ní dvě brány, z nichž zachována jest dosud východní, ovšem že již značně pozměněná, na níž čteme nápis z let šedesátých minulého věku tohoto znění:

„Jsem právě Boleslav,
mne bolem oslavil
když věnec tu dovil
své slávy Věnceslav.“

Když Boleslav stal se knížetem zemským, přestala Boleslava sice býti sídlem knížecím, ale na hradě častěji přebývali Přemyslovci, aby oddávali se zde lovecké své zábavě. Hrad sám jmín byl za tvrdou pevnost, kterou již za Boleslava I. roku 950 německý císař Otto I. oblehl, poněvadž se Boleslav zpečoval mu odváděti dřívější poplatek, a po něm oblehl hrad roku 1041 císař německý Jindřich III. Chrám sv. Kosmy a Damiána vedle hradu připomíná se jako starší než sám hrad.

Ve století XIII. počali panovníci zapisovati příslušenství hradní v okolí různým pánům. Česká knížata, později králové za různých příležitostí navštěvovali Boleslavu, a mnohý předůležitý a významný akt pro celou českou zemi měl tu svůj původ.

Císař Karel IV., jenž na hradě Boleslavském také meškával, velice Boleslavu Starou zvelebil a starobylé toto město důkladně opevnil, které později za dob bouří husitských ohromných škod utrpělo a mnoho svízelů rovněž do sytosti zakusilo.

CHRÁM SV. KOSMY A DAMIÁNA Z BÝV. HRADU BOLESLAVOVA.

Kapitola, která za válek husitských uprchla do Žitavy a až do Uher, nabyvši potom část dřívějšího majetku, postavila se proti králi Jiříkovi Poděbradskému, doznala nového úpadku, což trvalo drahnou dobu, takže známý český kronikář Václav Hájek z Libočan, jenž se stal proboštem staroboleslavským, nechtěl se zde ani usaditi a přemlouval kanovníky, by se z Boleslavě odstěhovali.

Teprve počátkem XVII. století, hlavně však po bitvě Bělohorské, tlakem protireformace a velikým úsilím jesuitů stala se Boleslav, před tím klonící se k víře bratrské, opětně katolickou, což utvrzeno zejména četnými poutěmi k zázračnému obrazu Mariánskému.

Třicítiletá válka se všemi svými hrůzami a hrozným vandalismem, se všemi svými

loupežemi a vraždami zanechala i zde neblahé, kruté stopy. Roku 1631 vtrhli do Čech Sasové, vyloupili ohavně boleslavské chrámy a docela po domácku se tu usadili na drahnou dobu.

Švédský vůdce Banner osadil roku 1639 Boleslavu a opevnil ji i celé okolí mohutnými náspy, jichž pozůstatky spatřiti lze ještě dnes na kraji lesa poblíže Boleslavského nádraží. Z jeho příkazu stržena levá věž chrámu sv. Václava, jejíhož zdiva bylo použito k opevňovacím účelům. Mariánský chrám přeměněn v konírny a památné budovy ostatních chrámů ohroženy několikráte požárem, jímž i vnitřek jejich doznal nenahraditelných, věčně zhoubných škod.

Trvalo dlouho, než se zpustošené městečko ze ssutin svých opětně pozdvihlo.

Diademem Staré Boleslavě jest dosud někdejší hrad ve svém opevnění, těsně přiléhající k pravobřehému konci labského mostu. Na severní straně zachovala se ještě v celosti hradba Karlova, o kterou opírá se arciknížecí vila na místě starého proboštství a opodál budova kapitulního děkanství s důležitým a vzácným archivem, uchovávajícím i některé dopisy Husovy a tak řečenou Svatováclavskou knihovnu o více než 2000 svazcích. Východní brána jest posud zachována. Na jižní straně, na místě někdejšího královského hradu, jsou residence pro tři kanovníky z XVIII. věku. Uprostřed takořka hradního prostoru zvedá se kapitulní a farní chrám sv. Václava.

Na někdejším předhradí jest nyní náměstí, oživené v době letní trhem poutnickým.

Proslavené, krví českého knížete svlažené a velepamátné místo Staré Boleslavě měl by každý upřímný Čech ve svém životě navštíviti, aby zde mohl se pohroužiti v klenotnici českých dějin a aby vzácným tímto památníkem mohl každý alespoň na okamžik léčiti svou mysl rozjitřenou hamižným shonem dnešního života. Snad by se jednou v Čechách otevřela i klenotnice poctivých, dobrých českých srdcí! A toho bychom si všichni zajisté mohli přáti z duše nejupřímnější. *V. V. Tomek.*

LOBKOVICE.

Půl hodiny za Kostelcem nad Labem jest ves Jiřice při někdejší silnici lipsko-vídeňské, v níž týčila se někdy mohutná tvrz, která stála ještě roku 1651, a po níž není dnes pohříchu již ani památky. Zanikla beze stopy. Z Jiřice přijdeme pak do věkopamátné osady prastarého původu. Jsou to Lobkovice, které podle pověsti stávaly zde již za dob sv. Václava a sv. Vojtěcha.

Z různých držitelů Lobkovic sluší se zmíniti o známém milci krále

Václava IV. — Čúchovu ze Zásady, který zavdal podnět ke sporu, který měl dalekosáhlé následky. Blízké Neratovice příslušely tehdy ke zboží arcibiskupskému a pán Čúchov na místě, kde hranice lobkovické a neratovické se stýkaly, postavil v Labi jez, který až dosud stojí při mlýně, náležejícím nyní panu Kasprovi.

Stavbě jezu protivili se lidé arcibiskupovi pod záminkou, že tento jez škodí majetku arcibiskupovu, až jej posléze pobořili. Z toho vznikly veliké bouře a rozbroje, jichž ohlas nesl se celou zemí. Pan Čúchov žaloval králi Václavu IV., který znesvářen jsa tehdy s arcibiskupem pražským

ZÁMEK LOBKOVICKÝ.

Janem z Jenštejna, dal svému milci plnou vůli proti němu. Obě strany činily si všeliká příkoří, zvláště pak arcibiskup, jehož statky byly vypáleny, doznal nesmírných škod a znesvářiv se nadobro s králem, utekl se pak k papeži do Říma, kde také i zemřel.

Vzrušující události z pohnuté doby té daly podnět k mistrné trilogii spisovatele českého Jiráska pod názvem: „Mezi proudy“ (Dvojí dvůr).

Pozdější dobou držel Lobkovice rytíř Mikuláš Chudý z Oujezda, jenž se počal odtud psáti z Lobkovic a stal se tak zakladatelem slavného knížecího rodu českého — pánů z Lobkovic. Tomuto rytíři připisována byla až do nedávna omylem zásluha o vydání památného dekretu Kutnohorského, kterým zajištěna byla Čechům většina na universitě roku 1409.

Další držitelé Lobkovic se potom stále střídali a za války třicetileté přešlo zboží to opětně v držení rodu Lobkovického, až se posléze v minulém století vlastníkem jeho stal náš veliký a nesmrtelný historiograf

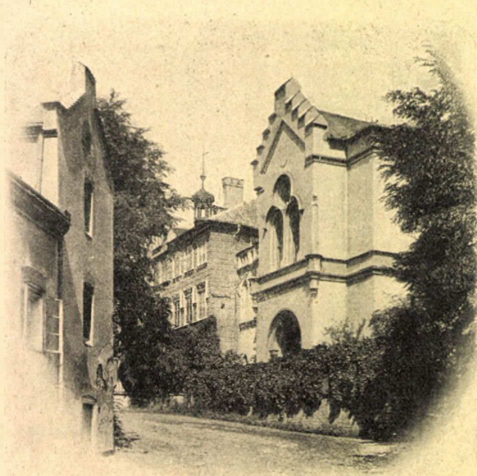
a slavný otec národa českého Dr. František Palacký, jehož syn universitní profesor Dr. Jan Palacký jej opět prodal.

Teprve v nedávné době dostaly se Lobkovice koupí znovu v majetek knížecí rodiny Lobkovické.

Od roku 1827 až do své smrti meškával letní dobou ve zdejším zámečku František Palacký. Zde pracoval tento náš velikán také o svém veledíle — Dějinách národa českého — a hledal zde i zotavení a osvěžení po úmorné, vysilující práci a přečetných starostech. Zde odpočívá též na skrovném hřbitůvku vesnickém a hrob jeho v den úmrtí navštěvován jest tisíci věrnými a upřímnými syny národa českého, v jichž hrudích ještě plane světlá a drahá památka na velikého Čecha.

Zámek Lobkovický připomíná se již ve století XIV. jako tvrz. Opraven a k bydlení přizpůsoben byl tchánem Palackého, doktorem Měchurou. Strmí na skále při řece Labi a nejstarší jeho části jest věž, zbudovaná nejspíše asi na počátku XV. století.

Zde tedy vystupuje před námi veliký kus historie české, kterou Palacký tolik a tak vřele miloval, nad níž skláněl zde své ustarané skráně a nořil se do velikých a slavných událostí věků dávno a dávno minulých, aby zahloubal se posléze i do dob našeho utrpení a konečného porobení. Skloňme již v posvátné úctě svou šíji před tímto velevzácným místem a pokloňme se již drahým mánům Velikého. *V. V. Tomek.*

ZÁMEK V JIRNÁCH.

JIRNA.

Na levém břehu řeky Labe, poblíže Lobkovic, utěšeně rozkládají se Neratovice, ves to, o které děje se zmínka již v legendách a pověstech o sv. Vojtěchu, který na své apoštolské cestě i sem zavítal a surovými plavci, jimž za převoz zaplatiti nemohl, byl nemilosrdně ztýrán.

Dále na planině rozkládá se rovněž po levém břehu labském starobylé městečko Nehvizdy při silnici pražsko-brněnské. A jižněji vítá nás již veliká osada Jirna, v níž spatřujeme pěkný a úhledný zámek, obetkaný šťavnatou, svěží a bujnou zelení, která líbá a laská jeho usměvavé tváře s prvním rozsvitem nebeského, žárného Světlonoše.

V zámku shledáváme pěknou obrazárnu, vynikající také hlavně malbami Navrátilovými, a celý zámek obklopen jest útulným parkem na pokraji listnatého lesa Vidrholce, který stal se nekale pověstným svým lupičstvím po celém království Českém a doznal i smutného lidového úsloví v naší drahé mateřštině. Nyní jest velkostatek Jirenský majetkem pana Františka Zvěřiny.

Každý výletník i každý návštěvník Jiren, který sem zavítá, aby pookřál a pooddechl si ve svěžím, vonném vzduchu, spočine zajisté rád zraky svými na líbezné líci zdejšího zámku, jenž každého tak vlídně vždy vítá . . . *V. V. Tomek.*

ZÁMEK V LYSE N. L.

LYSÁ NAD LABEM.

Na úpatí okrouhlého chlumu, příkře z Polabské nížiny vyrůstajícího, asi 2 km. od řeky Labe vzdálené a namnoze v nížině položené, rozkládá se starobylé a rozlehlé město Lysá nad Labem, dříve Nová Lysá nebo též Větší Lysá zvané.

Nad městemční skvostný, nádherný zámek z počátku XVIII. století, nově zbudovaný slavným osvícencem Františkem Antonínem hrabětem Šporkem na místě staršího hradu, který již ve věku XIV. zde založen byl, a to jak se povšechně praví, bezpochyby některou z královen českých.

Jmenovaný hrabě Špork umístil v něm obrazárnu a sbírku rozmanitých vzácných rytin, které však dávno již byly vesměs prodány a do různých končin odvezeny. Týž založil před zámkem, na okraji pahorku okolí polabskému vévodícím, roku 1713 klášter Augustiniánský při chrámu sv. Desideria, který i s chrámem byl roku 1812 zrušen.

Lysá samotná původ svůj děkuje královnám českým ve XIII. století,

Hrabě František Antonín Špork, syn Jana hraběte Šporka, který r. 1647 Lysou od císaře Ferdinanda III. darem obdržel, byl známým lidumilem a nad jiné osvíceným mužem, proslul též jako zakladatel prvé zednářské lože a jako protivník jesuitův, ano i učinil Lysou středem čilého duševního života.

Zámek nákladně přestavěl a založil v něm bohatou knihovnu vybra-

BRAUNOVY SOCHY
V ZÁMECKÉM PARKU V LYSÉ N. L.

ných spisů státnických, filosofických i bohovědných a opodál města v lese založil nemocnici Karlov pro těžce nemocné s chrámem sv. Kříže. Zámek Lysá byla za hraběte Františka Antonína Šporka sídlem vznešeného života a vybraných způsobů, čímž však nebyl ušetřen rozličných protivenství se strany církevní. Týž zemřel roku 1738, načež dostavil se všeobecný úpadek. Všechno znenáhla zanikalo a zdejší lesní pohádka stala se pouhou zkazkou dávné minulosti.

František Karel hrabě Sweerts-Špork, zeť zvěčnělého lidumila hraběte Sporka dbal sice o další rozkvět Lysé a podporoval hospodářství, ale nákladná zařízení jeho předchůdce byla naprosto zanedbávána.

V XIX. století náležela Lysá již knížecí rodině z Rohanu.

V zámeckém parku v Lysé nad Labem spatřujeme krásné sochy Braunovy. Rýsujeme-li si dřívější obraz zdejšího života v mlhavých jen konturách ve své paměti, je nám tak nějak bolno a smutno v naší hrudi a s touhou chtěli bychom se rozletět do zašlých dob, abychom alespoň trochu poodkryli clonu doby, života a vzácného, omamného ovzduší, které se již dávno rozplynulo a nevrátí se nikdy již . . . *V. V. Tomek.*

BENÁTKY NOVÉ.

Kráčíme-li od Brandýsa nad Labem k Mladé Boleslavi, spatřujeme asi uprostřed cesty táhlý ostroh, na kterém jako rozesety jsou domy různé velikosti. Ostroh ten jest na všech stranách isolovaný a srázně spadající, jehož východní patu líbají zpěněné vlny jizerské. Na západní straně zírají na nás stráně travou poněkud zarostlé a výmoly proryté. Jsou to bývalé vinice, kde rodilo se dobré víno červené a bílé. Od let jsou již spustlé. Na straně východní jsou role, tu a tam prostoupené bory a smrčinami. A uprostřed mezi rolemi a stráněmi vinou se jako krásný smaragdový pruh poříčné lučiny se svým pestrobarevným pláštěm. Tak vyzírají na nás Nové Benátky, okresní město dolního Pojizeří. Město to bývalo druhdy hrazeno, takže vstupujeme do města jako do nějaké pevnosti. Ještě podnes zachovala se věžovitá brána severní.

Na boku pahorku městského severním i východním rozkládá se podměstí Podolec, na jižním jeho úpatí v hluboké úlehli osada Obodrž. Most vede do Benátek Starých, prvotní to osady, rozložené v nížině podél pravého břehu jizerského, k nimž druží se sídlo či spíše městská část Křemen. Na boku hory kráčíme mezi domky a minuvše zatáčky cesty, přicházíme zvolna do ulice severní a odtud vstupujeme již na prostranné náměstí.

Za jihozápadním rohem náměstí vypíná se zámek, největší budova v Nových Benátkách. Zámek tento skládá se ze dvou křídel, z jižního a východního a má ve všech svých částech stejnou úpravu. Přes to však při bedlivém prozkoumání shledáváme, že jedno křídlo jest starší, druhé pak že jest přistavěno. Zejména to můžeme spatřiti na straně obrácené k severu, na pravo od hlavního vchodu. I zachované zápisy nám dosvědčují, že jedno křídlo teprve v XVII. století bylo přistavěno.

Starší křídlo vyznačuje se především starým sgrafitovým obrazem, nalézajícím se nade vchodem do jižního křídla. Takovýchto obrazů bylo sice více, pokud zámek měl svou podobu ze XVI. věku, ale mnoho jich

ZÁMEK V NOVÝCH BENÁTKÁCH.

bylo novou omítkou zastřeno. Jedině tento byl za našich dnů odhalen. Zobrazuje jakousi honbu.

Uvnitř jest zámek velice úpravný. Spatřujeme v něm množství velkých i malých síní a v jedné komnatě spatřuje se do podlahy vsazený silný měděný drát, prý po slavném dánském hvězdáři Tychonu de Brahe, aby ukazoval směr polední. Slavný tento hvězdář obýval zde roku 1600, když panství Benátské držel uměnímilovný císař Rudolf II.

Pod zámkem rozkládá se krásná zahrada a na jižním boku pahorku jsou vinice, kde se dosud víno pěstuje.

Staré Benátky jsou dávného původu. Rovněž tak i Obodrž, která jest již roku 1052 připomínána v zakládací listině Boleslavské. Obě osady i se svým příslušenstvím hleděly ke hradu Dražicům (viz tento). Nové Benátky byly založeny teprve okolo roku 1340 a rozkládalo se zde dříve nějaké opevnění proti vpádům nepřátelským. Před XVI. věkem nebylo tu však žádného zámku.

V XVI. století náležely Benátky s Dražicí purkrabím z Donina, kteří

byli podporovateli Bratrské Jednoty. Pán Bedřich z Donína vystavěl zde zámek okolo roku 1526, a to na zříceninách starého kláštera. Ještě v říjnu roku 1525 psal se na Dražicích, ale v prosinci roku 1527 již na Benátkách. Zámek tento pozůstával jen z pravého křídla, nynějšího panského domu. Dražice od té doby chvatně upadaly a pustly.

Zboží Benátské dostalo se roku 1548 pánu Jindřichu z Donína, jehož synové prodali panství to dne 5. dubna 1599 králi Rudolfovi II. za 215.000 kop míšeňských.

Brzy potom ubytovali se v zámku vzácní hosté. Dne 20. srpna 1599 přestěhoval se sem Tycho de Brahe, v zimě přivezl zeť Tychonův, František Tengnagel z Kampu, i rodinu jeho a brzo potom přijeli na zámek slavný hvězdář Keppler a věrný žák Tychonův Kryštof Longimontanus. Avšak slavný Tycho nepobyl zde ani plný rok, ustavičné návštěvy okolních šlechticů ztrpčovaly mu zdejší život a proto uchýlil se zase do Prahy.

Ve válce třicetileté byly Benátky dvakráte vydrancovány. V zimě r. 1631 a 1632 pokoušeli se Sasíci o dobytí zámku, ale císařskými dragouny byly statečně odraženi. Ale sotva nepřítel byl za humny, utiskovalo Benátky samo vojsko císařské.

V srpnu r. 1634 obsadili Benátky opětně Švédové a Sasové a vyhrožovali vypálením městu i zámku, nebude-li jim sehnána obrovská kontribuce. Roku 1640 držel Benátky ve své moci švédský generál Baner, dokud téhož roku nebyl vojsky císařskými z Čech vypuzen. Roku 1642 vrátili se sem loupeživí Švédové poznovu.

ZÁMEK V NOV. BENÁTKÁCH.

Císař Ferdinand III. daroval dne 2. prosince r. 1648 panství Benátské svému generálovi Janovi z Wörthu, Nizozemci, pocházejícímu z nízkého rodu. Od těch dob byly Benátky v rukách soukromých. R. 1768 koupil Benátky veřejnou dražbou arcibiskup pražský Antonín Příchovský z Příchovic za 665.000 zlatých. Starožitný český rod Příchovských držel Benátky až do r. 1816, kdy František Vojtěch hrabě z Příchovic nešťastným pádem s koně zahynul, čímž vymřel i slavný tento rod. Nynějším majitelem panství a zámku Benátského jest Rudolf Ferdinand Vchynský hrabě ze Vchynic.

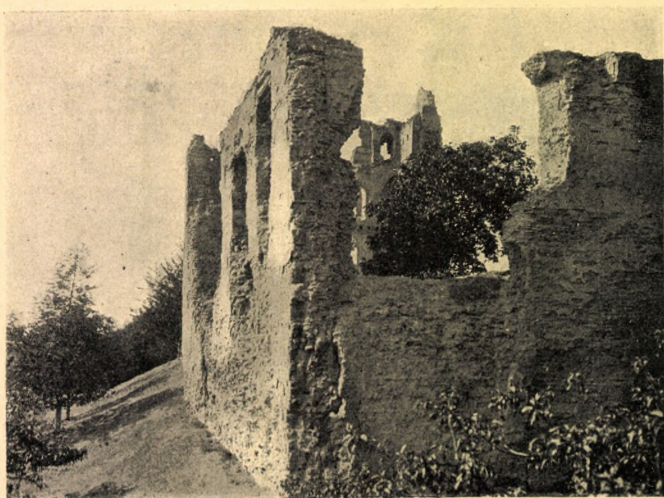
Vzpomínky rozhěhnou se návštěvníku v hlavě jako hejno drobounkých kuřátek, když zobrazuje si zde slavné okamžiky velkého hvězdáře Tychona de Brahe, který zde činil svá astronomická pozorování a měřil běhy hvězd. Tenkráte také skláněla celá Evropa své čelo před královskou matičkou Prahou v úctě a obdivu. Ó, škoda těch zašlých, vzácných a tak skvělých okamžikův! *V. V. Tomek.*

DRAŽICE.

Opodál Nových Benátek, jichž východní část líbají zpěněné vlny jizerské, na pahorku založil pán Jan z Dražic roku 1340 nové hrazené město, které mělo odolávati vpádům nepřátelským, jimž sousední osady Benátky Staré a Obodrž, položeny jsouce v rovině a na silnicích, vzdorovati a se brániti nemohly. Pán Jan z Dražic nadal v něm klášter Křižovníků s červeným srdcem, který však zanikl za bouřných válek husitských.

V XVI. století náležely Dražice s Benátkami purkrabím z Donína, kteří horlivě a vydatně podporovali Jednotu Bratrskou. Pán Bedřich z Donína po roce 1512 zbudoval na pustém klášteřišti nový, pěkný zámek a usídlil

HRAD DRAŽICE.

VĚŽ HRADU DRAŽICKÉHO.

se v něm na místě upadajících Dražic, ze kterých zbývá ještě dnes mohutná a důstojná zříce-nina na pravém povýšeném břehu ladné Jizery.

Nynějším držitelem truchlých trosek hradu Dražického jest Rudolf Ferdinand Vchynský brabě ze Vchynic.

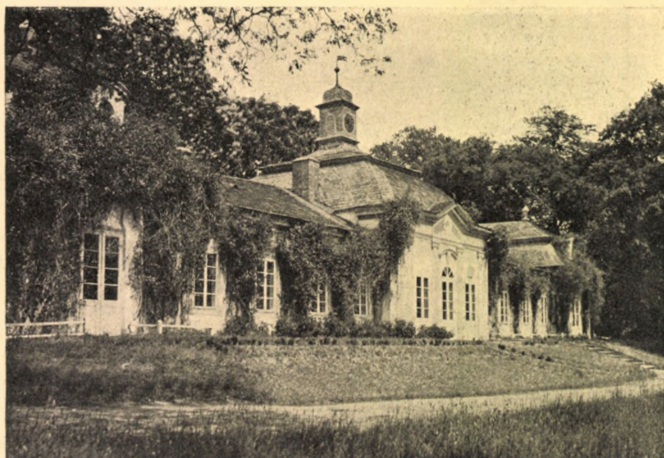
Se smutnou tvářností hledí dnes zborcený hrad do okolí. Zrak jeho ztemněn, srdce rozdrásáno a zdraví na věky podlomeno. Chorobný staroch!

Z hrdé stavby zbyla pouze ruina, která v posledním zápasu zdolává ještě krutý času spár. Trčí, trčí bez obdivu, bez pýchy a nedoznává soucitu. Jen když vzácný zavítá sem návštěvník a zadívá se přátelsky a vlídně na ty rozbolněné zdi starého bojovníka, zdá se, jakoby neznámá, nová síla vnikala na okamžik i do těch zničených již údů, do zhrouceného dávno organismu. *V. V. Tomek.*

BON REPOS.

Níže Benátek Starých rozkládají se v poříčné nížině Předměřice a od Předměřic na východ, na smavé, slunné výšině, která v rozkošném rozmachu všemu širému kraji až daleko k matičce Praze sebevědomě a líbezně vévodí a Čihadlem sluje, na místě zaniklé již visky Osové, bělá se utěšeně jako sněžný pták odkudsi z daleka a z neznáma sem přiletěvší a zde klidně a nerušeně odpočívající, roztomile a dětsky až vyzírající letohrádek Bon Repos s kaplí svatého Jeronyma, vystavěný zde roku 1715 Františkem Antonínem hrabětem Šporkem, znamenitým a proslulým kavalírem českým, který v nedaleké Lysé nad Labem (viz tuto) zbudovati dal skvostný zámek. Hrabě František Antonín Špork ustanovil zde stálého beneficiáta

a navršiti dal zde pahorek dvacet loket vysoký, ve kterém zřízen byl byt poustevníkův. V letohrádku tomto trávíval v pozdější době léto pražský arcibiskup Antonín Petr hrabě Příchovský, jenž zemřel roku 1793 a klidný

ZÁMEK BON REPOS U NOV. BENÁTEK.

zámeček tento nazval francouzsky Bon Repos, což znamená asi tolik jako naše „Klidný odpočinek“.

Z OKOLÍ ZÁMKU BON REPOS.

A vskutku kdo sem zavítá, může s klidem oddávati se svým myšlenkám, svým dojmům, svým utajeným snům. Jak vojínové v řadách, tak seřaděny jsou ty stromy zde. A každým pohledem nové kouzlo, nová, čarokrásná podívaná v tomto rozsněném koutku naší otčiny. Skoro ani péro básníkovo nedovede popsati té krásy a těch blaživých chvil, které zde prožiti možno a štětec umělcův darmo by se asi pokoušel vystihnout a znázornit tu prostou, jednoduchou a tak hluboce jímavou krásu.

Ano, zde dýcháme ten čerstvý, neotrávený ještě, zdravý vzduch.

V. V. Tomek.

ZÁMEK V LIBLICÍCH.

LIBLICE.

podál, při silnici Mladoboleslavsko-Mělnické útulně položeny jsou Liblice. Nalézáme se zde ještě v rozkošném koutku kraje mělnického, který vítá turisty i všechny své návštěvníky nehledanou líbezností. V Liblicích prostírá se krásný a rozsáhlý zámek hraběte Valdštejna, který zbudován jest v přímluvném a vždy úsměvném slohu barokovém roku 1699, a který dříme tu a prosnívá svou vesskou idyllu.

Zajisté, že každý, kdo zajde si do tohoto ladného koutku naší české otčiny, rád shlédne i přívětivý zámek v Liblicích, který upřímně hledí v kraj a spíjí se bezděčně úpravným svým okolím, jež skromně holduje aristokratickému svému pánu a magnátu celého prostohledého a utěšlivého kraje, kde v ráz zbaveni jsme všední tíže a kde v duši tiše a zvolna povždy pookříváme. *V. V. Tomek.*

MĚLNÍK.

Zase vstupujeme na staroslovanskou, posvátnou nám půdu, kde oživují v paměti naší vzpomínky na prvního křesťanského knížete českého z rodu Přemyslova Bořivoja I., slavné paměti. Jsme v královském věnném městě Mělnice. Rozkládá se na ostrohu, jímž planina Bělská k Labi spadá. Původem svým odnáší se až do X. věku a jest nepochybně dědicem staroslovanského hradu Pšova lecha Slavibora, vládce nad kmenem Pšovanů.

Za knížat Boleslavů stával zde knížecí hrad, na kterém trávila vdovství Emma, choť Boleslava II. Odtud byl hrad Mělnický vdovským sídlem kněžen a královen českých až do dob královny Johanny z Rožmitála, manželky chrabrého krále Jiříka z Poděbrad.

Již v XI. věku zkvétala na hradě kollegiátní kapitula, nadaná hojnými statky v okolí, jejímiž probošty bývali také členové rodu panovnického.

Z předhradí vyvinulo se pak ve XIII. věku královské město, které slavný otec vlasti Karel IV. učinil věnným městem českých královen a stal se i jeho dobrodincem, vštípiv na výslunných stráních okolí mělnického ušlechtilou révu, podle podání burgundskou, dále přestavěl hrad českých královen a bezpochyby i starobylý proboštský chrám v dnešní jeho podobě.

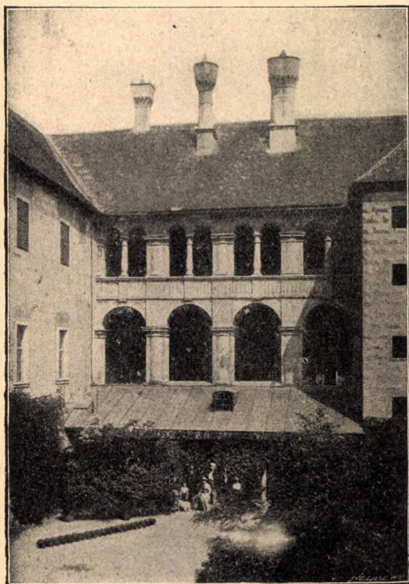
MĚLNÍK.

Čtvrtá manželka Karlova, Eliška Pomořanská, skončila zde ve vdovském ústranní své dny života. Za bouři husitských vzala zdejší kapitula za své, z jejíchž statků vznikla léna hradu Mělnického, ale ještě Barbora Celská, vdova Zikmundova, která zesnula roku 1448, a Johanna z Rožmitála, zesnuvši roku 1475, pobývaly zde se svým dvorem až do své smrti.

V držení zboží Mělnického vystřídalo se potom více různých majitelů. V XVII. století jmenuji se držiteli jeho hrabata Černínové z Chuděnic. Roku 1753 provdala se hraběnka Marie Ludmila Černínová za Augusta Antonína knížete z Lobkovic, čímž přešlo zboží Mělnické do vlastnictví českého knížecího rodu pánů z Lobkovic, kteří vlastní panstvím tímto až podnes.

Nejpřednější památkou města Mělníka jsou bývalý hrad ovdovělých královen českých a proboštský chrám sv. Petra a Pavla. Hrad Mělnický tvoří nepravidelný čtverhran a pochází na své nejstarší západní straně z XV. věku, nejvyšší pak jest strana východní.

Jižní a severní strana hradu honosí se uvnitř dvojím patrem úhledných a přívětivých arkád nad sebou jdoucích. V prvním patře severního křídla nalézá se kaple sv. Ludmily ze XIV. věku, prý na místě rodné komnaty svaté této české kněžny, zbudovaná v stylu ztepilé gotiky.

NÁDVOŘÍ MĚLNICKÉHO ZAMKU.

Ve druhém poschodí umístěno jest zajímavé a poučné museum vinařské. Pod hradem nalézá se rozsáhlý vinný sklep o dvou patrech, ve kterém bývá pravidelně až 3000 věder vína i více uloženo.

Podél jižní strany hradu hledí k nebesům s krásnou svou věží, 60 metrů vysokou, proboštský chrám sv. Petra a Pavla, přistavěný ve XIV. století ke staršímu románskému chrámu, nynější sakristii, ale dobudovaný teprve v XV. století způsobem Vladislavské gotiky.

S věže otevírá se úchvatná vyhlídka po celých středních

Čechách. V sakristii chová se pak vzácný rukopisný evangeliář ze XII. století.

Když se v tomto čarovném kraji mělnickém tak kolem sebe rozhlížíme, když s úctou vzhlížíme k starověké památce ryze české, ke hradu Mělnickému, zdá se nám, že jsme jako pták, kterému zdařilo se uprchnouti z vězení, že vzlétáme jaksi do výše, kam nedosáhne ruka člověka, že jásáme a rozhlížíme se, kam bychom měli nejdříve zaměřiti. Asi tak bývá člověku, který ukován jest ve velkém městě a obtížen četnými a tvrdými povinnostmi.

A nyní ocitáme se v měkkém, sladkém kraji, kde můžeme setřásti se sebe všechny ty povinnosti i starosti a rozhlédnouti se jako volný, svobodný pták ve volném vzduchu volné přírody. Proto pookřejmež zde na této své české půdě! *V. V. Tomek.*

DOLNÍ BEŘKOVICE.

Při harašivém toku řeky Labe, v ladné nížině vroubené smavými svahy planiny Řipské, uprostřed nepřehledné záplavy štěpnic a vinohradů, rozkládají se půvabně Beřkovice Dolní, které jsou původištěm a někdejším sídlištěm vymřelého již rodu rytířského pánů Beřkovských ze Šebířova.

Od roku 1627 jest panství Dolno-Beřkovické v držení mladší větve knížat z Lobkovic.

Spatřujeme pak zde především krásný zámek knížecí, který zbudován byl roku 1606 na místě někdejší pevné tvrze do podoby čtverhranné a roku 1853 doznal úplné přestavby a svého zmodernisování.

ZÁMEK V DOL. BEŘKOVICÍCH

Zámek Dolno-Beřkovický zdoben jest věží a obklopen odevšad lahodným stromovím. Všude dýcháme vlahou, přirozenou vůni, všude sytíme plíce své drahocenným dechem přírody. A jako z vábného panorámatu vzhlíží k nám v naprosté upřímnosti a přichylnosti, v nestrojené postati zámek knížecí, jakoby ani nedbal svého aristokratického původu.

Nu, a právě tato nestrojenost, tato ušlechtilá dobrosrdečnost jako vzácný, drahocenný květ omamuje nás a uspává chvílemi v podivný, luzný sen, z kterého jen neradi prosníme ve všední žití ruch a vzruch.

V. V. Tomek.

HOŘÍN.

Při ústí šumnoproudné řeky Vltavy do žlutavých vod labských, na ostrově mohutným a majestátně krásným stromovím zarostlém, rozkládá se vesnice Hořín. Jsme v čarokrásném kraji mělnickém, v kraji slovanského kmene starých, dobrých Pšovanů, odkud zrodila se nám nádherná a nejvýš ušlechtilá postať Ludmily Svaté, choti prvého křesťanského knížete českého ze slavného rodu Přemyslova Bořivoje I. Bylať Ludmila slavnou dcerou lecha Slavibora, který vládl zde, v nynějším kraji mělnickém nad Pšovany. V těchto místech týčil se kdys i staroslovanský hrad Pšov, polohy dosud neurčené, ale bezpochyby že stával asi v úvodí potoka vodného i bystrého, který zřídka kdy zamrzá a v tůních svých druhdy i pstruhy živil, podnes pak Pšovkou sluje.

V Hoříně spatřujeme pěkný, do podivuhodně krásného stromoví jako začarovaného pohádkovým, nevystihlým kouzlem mistrně vetknutý zámek knížecí rodiny z Lobkovic pocházející z XVIII. století.

Z počátku XV. věku stával zde dvůr královnin, který v pozdější době byl přeměněn ve tvrz, na jejímž místě roku 1747 Isabella markraběnka z Westerloo, vdova po Františku Antonínu hraběti Černínu z Chuděnic, zbudovati dala překrásný zámek, ukrytý čarovně ve chladném stínu skvostných košatých, rozložitých stromův, a při něm i chrám sv. Jana Nepomuckého.

Při zámku Hořínském nalézá se rozlehlý úchvatný park s vodárnou a bažantnicí. Druhdy zde bývaly rozsáhlé chmelnice, po nichž shledáváme tu ještě znatelné zůstatky.

Kamkoli zrak náš zabloudí, všude překvapuje jej neviděná a skoro nevyrovnatelná krása, která zde hýří a září v mladistvě nádherné síle a svěžesti. A když vzplanou růžové stromy v parku Hořínském mořem nejvonnějších květů a nebesky vzácným dechem svým zaplaví celý kraj, potom teprve v opravdovém údivu a překvapení stane zde návštěvník, aby nasytil se alespoň na okamžik vzácného a velkolepého obrazu, z něhož sálá ušlechtilá dobrota a láska, s kterou jen neradi se loučíváme. Vždyť je jí dnes tak málo, ach, tak málo, že by jedno ptačí hrdlo v zpěvánkách ji vyzpívalo!

Jen trochu idylly zbývá někdy v srdci našem, když zalétáme v myšlenkách svých do zašlých, krásných dnův . . . *V. V. Tomek.*

ZÁMEK V HOŘÍNĚ.

KOKOŘÍN.

Hrad Kokořín obehnán jest vysokou ohradní zdí asi 2 m. silnou, která dosud jest zachovaná a střílnami opatřena ační na skále nad půvabným údolím Kokořínským v kraji mělnickém. Turista a návštěvník hradu Kokořína překvapen a skoro spoután jest němým úžasem, stane-li po prvé pod hradním tímto velmožem.

Mohutný a nezdolný jako Titán, vznešený, hrdý a sebevědomý jako středověký burggráf, jest doposud dojmem veleby působící hrad Kokořín. Za císařů Ferdinanda III. a Leopolda I. byl vydán potupné zhoubě, neměl býti ani opraven, ani zveleben, nýbrž vydán měl býti jedině zkázonosnému zubu času a hlodavé zkáze na pospas.

Ale obrovitý Titán, který spatřil rozkošný kraj mělnický ponejprv asi v první polovici XIV. století, dovedl odolati všem nástrahám a všem ničivým nepřátelům, jichž povždy bylo v hojnosti.

Hrad Kokořín připadá nám jako válečník, jako bojovník raněný a na opuštěném, osamělém bojišti zanechaný a zapomenutý. Již dávno dozněl hlahol polnic, již dávno ztichlo víření bubnů a na zmlklé pole krvavé sletovala se k tučným hodokvasům hejna černých a hladových krkavcův. Ztěžka a bolestně oddychoval raněný rek a zvolna unikal z četných ran hojný krve proud, odnášející pozvolna, ale jistě poslední života dech. Nad ztichlým polem válečným vznášely se clony bělavé mlhy, ale jakoby se bály dotknouti se krvavých stop úporného boje, zase se rychle vznášely a dále pluly vesmírem.

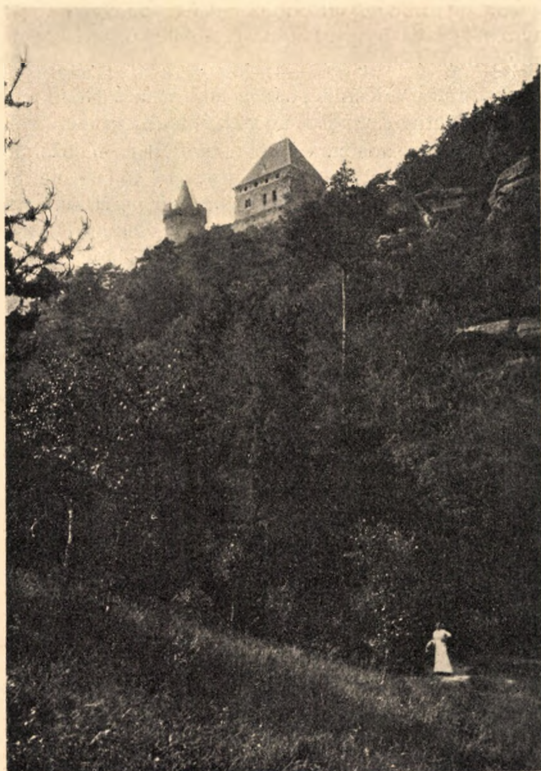
Však tu pojednou ze ztrácejících se již mlhovin vynoří se postava bílá a v soucitu i milostném roztoužení sklání se s nebesky lahodným pohledem nad raněnou a zhluboka oddychující hrudí již již dokonávajícího a se světem se rozžehnávajícího bojovníka.

A náš těžce raněný hrdina vzácnou láskou andělské postavy byl při životě zachován. Láska a čarovná péče bílé postavy zachránila dohasínající život čackého, hrdinného, nezdolného bojovníka!

Zdaž pak tato zcela stručná, ale vystižná pohádka nevypráví nám život a zkomírání hrdinsky vzdorujícího hradu Kokořína? Kdo by nerozpomenul se na slavné dny jeho mládí i na těžké rány, pod nimiž úpěl a sténal náš obrovitý velmož hradní, ale přece nedokonal?

Byla to válka třicetiletá, která hlodala úporně na životě hradu Kokořína, bohudíky však nepodlomila života jeho. Královsky hrdě vzdoroval hrad Kokořín a dnes, kdy zhostil se četných svých nevšímavých majitelů, děkuje své záchraně, že dostal se do rukou obětavého a pro památky naše velmi zaujatého pana Jana šlechtice Špačka ze Starburgu, který s pravým pochopením a hlubokým zápalem pro českou tuto pa-

mátku podjal se za značného nákladu a veliké obětavosti restaurace slavného Kokořína za spolupůsobení vynikajících odborníků z oboru archaeologie i architektury tím způsobem, že na původním stavu jeho ničeho se nezměnilo. Tímto vzácným a ušlechtilým činem získal si pan Jan šlechtic

KOKOŘÍN.

Špaček ze Starburgu vděčnou paměť všech upřímných, poctivých Čechů. Dnes opětně hrdě a pevně hledí Kokořín do širého, dálného okolí. Jen chvílemi zahledí se bystrým dosud pohledem do věčně dovádivé a nepokojné Pšovky, aby v čisté hladině její ztápěl omšelou svou hlavu a stárnoucí své skráně.

V dumách svých rozpomíná se velebou ozářený a za hrdinné zápasy své s přírodou i četnými nepřáteli laurem vítězným ověnčený hrad Kokořín na doby svého mládí, kdy založen byl asi počátkem XIV. věku rytířem Okořem z rodu pánů z Dubé. Vážně probírá se kronikou svého pestrého a rozmařilého života, kdy měnil často aristokratické své majetníky, až dočekal se bouřlivých válek husitských. V té době měl vládu nad Kokořínem Aleš Škopek z Dubé. Husitské voje bezpochyby hradu Kokořína dobyly a pobořily.

Hrad jako pokořený válečník pustl a stal se útočištěm loupeživých rytířův. Ano i sám ukrutný rytíř Petrovský bydlil v jeho rozpadávajících se, ale hrdě vzdorujících zdech. Kolem roku 1600 náležel Kokořín slavnému rodu Berků z Dubé a Lipého, jimž po katastrofě bělohorské in contumaciam konfiskován zároveň s ostatními jejich obrovskými statky v sev. Čechách a Sasku. Kokořín honosil se i vlastníky císařskými. Bylť majetkem Rudolfa II. i císaře Matiáše. Roku 1625 byl Kokořín v držení znamenitého vojevůdce a válečníka Albrechta z Valdštejna, načež byl od komory královské zkonfiskován a jaksi na pospas zhoubě vydán. Tak bylo snad psáno v knize osudů, ale ruka mocnější nad mocnou ruku osudu rozhodla jinak. A tak kronika Kokořína kráčela dále a vděčně rýsovala jeho další velebný život.

KOKOŘÍN (před opravou).

K naší převeliké a upřímné radosti život pokořeného a zase v hrdosti se holedbajícího hradu Kokořína dorýsován není.

Jsme tomu neskonale vděčni!

Kokořín zase září a pýchá velebou i aristokratickou vytříbenou hrdostí. Vážně spřádá nitky dávno minulého, mnohdy i krvavého života svého, kdy v lidomorně jeho úpěly nevinné oběti a katové i biřiči myli hrubé, nelítostné ruce své v nevinné krvi nešťastných oběti.

Duch náš v hrudi naší se

otřásá hrůzou, dech se v prsou zatajuje, jakoby nechtěl ani rušiti bolestné vzdechy úpících nešťastníků v kobkách hrůzné, příšerné lidomorny. Jakoby Smrt kráčela kolem nás a hleděla na nás příšerně zkaleným, dohaslým již zrakem utrápených obětí.

Ještě dnes návštěvníka objímá hrůza, když ocitá se poblíže lidomorny kokořínské, ktera stala se tak hrůzně proslulou po všech končinách naší milé vlasti a rajské otčiny České!

BRÁNA KOKOŘÍNSKÉHO HRADU.

Jen v severozápadním okrouhlém úhlu hradním týčící se oblá, strážní věž, jejíž kamenná střecha kuželovitě se rýsuje ve průhledně modravém vzduchu, sní hluboký sen o zašlých dobách slávy i pokoření, veleby i kletby, hrdosti i zhroucené pýchy!

Minulost zrcadlí se ve stříbrné Pšovce, která jakoby nedbala ponurých myšlenek strážní věže, dále dovádí a skotačí, bublá a hovoří o krásách hradního okolí a švitořivě se baví s divokými úbočími skal, které malebně vroubí údolí podhradní! A dnes rozhlížejíce se s hradu do vzácně ladného a půvabného údolí, srdce nám bezděčně bouřně a mocně zatepe a čelem naším probíhá vzpomínka na doby, kdy český lid i česká mluva byly tak hrdými a vznešeně velebnými, jako jest doposud hrad Kokořín i tiché, milé a útulné jeho okolí, místo básnického roztoužení, kde tak rád prodléval ideální pěvec „Máje".

Mácha počíná své „Cikány" těmito známými slovy: „Tichá krajino, jak často vábila mě samota tvá v stíny své, aby pobouřenému srdci poklid se navrátil. — Teď však — propastí se mi zdáš — strašné myšlenky budíc v mysli — hrozné mi na pamět uvádíš pověsti — hluboký smutek ouží ňadra má —".

Je uvěřitelno, že Kokořínské údolí se svými pískovcovými útvary mohlo býti vhodným jevištěm pro romantická dramata, která spřádal z nepatrných motivů Mácha ve své básnické mysli, je také možno, že román vyrůstal až na daném jevišti. Vždyť rozmanitost skalních útvarů kokořínských dovoluje zcela libovolně si zaměňovati práci přírody a práci lidských rukou, z každého útvaru vyrůstá postava, každé dílo rukou lidských v tomto údolí nutí dohady, pověsti a kombinace.

Z romantismu Máchova, který jinak měl tak reelní podklad, jako je Kokořínské údolí, vyvinul se zásluhou některého — snad dvou nadšenců, kult Máchův. Hrad Kokořínský končí svou věž homolovitě, bylo možno vidět v homoli čepici, jaké vídáme na obrázcích na hlavách krysařů, šašků, ale také středověkých žoldnéřů a dobrodruhů dobrých i zlých.

Tvar klobouků našich kluků, třebas by byl býval sebe rafinovaněji kloboučníkem upraven, je po měsíci také tak homolovitý. Ale spodobení věžní homole mělo na mysli romantický klobouk románových postav, nebo snad i klobouk Máchův, v němž jej možno vidět na jednom obraze, i říkalo se té homoli „Máchova čepice". Illuse byla úplnější zakrsalou borovicí, která ze štěrbin pobourané homolky vyrůstala ne jinak, nežli jako tkví péro za čepicí loupežníka.

Když Máchova čepice, tedy Máchovo péro. U hradu Kokořína je také skalní výstupek — Máchova výšina. Odtud, třeba na malém obzoru, mohl Mácha — při bledé luny záři — dávat vystupovat svým postavám. My odtud našimi jednoduchými zraky vidíme ovšem jenom skutečnost. Protější hostinec, louky žluté pryskyřníkem, „jezero", připravené vonět stulíkem, doupata lidská — příbytky lidské vytesané ve skále tak, že nebylo třeba jediné cihly a jediného trámu, malá políčka s chudým vzrostem obilí a bramborů, a ještě menší políčka ne sice jako dlaň, ale široká a dlouhá na krok, z nichž vyživují se jeden, dva, někdy i tři keře chmele — a za tím spatřujeme shluklé, ovětralé pískovce, na obzoru vížku roztomilého kostelíčka — a již dosti.

MÁCHOVO ZÁTIŠÍ NA KOKOŘÍNĚ.

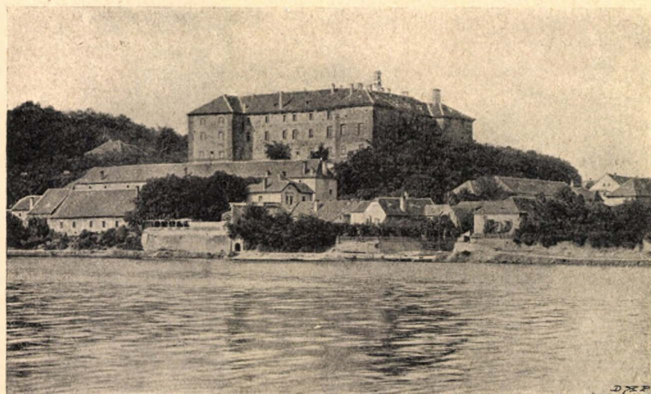
Mácha objevil nám kdysi poesii Kokořínského údolí a my mu za ni upřímně vděčíme, tak jako vděčíme dnes za to, že nám byl skvělý památník Kokořínský ve své majestátnosti dochován. Jak jsme rádi, jak jsme potěšeni! A kolem nás velebný klid jakoby božským mlčením pečetil a přísahou stvrzoval naše snivé, blahem obtížené dumy . . .

V. V. Tomek.

NELAHOZEVES.

S neděle na pondělí, dne 25. a 26. ledna roku 1914 zachvácen byl zámek Nelahozevesský zhoubným živlem a ztápěl se po celou noc v příšerně rudých plamenech. Po celou tuto zlovolnou noc bylo nutno zdolávati mocný živel ten, což se posléze také statečným hasičským sborům z Nelahozevsi a Zlosejna šťastně podařilo. A tak v pondělí ráno, dne 26. ledna 1914 nebylo již nebezpečí. Jen tu a tam doutnal ještě ohořelý trám.

ZÁMEK V NELAHOZEVSI.

Tak se přece zdařilo uchovati památný a krásný zámek tento a žádná z velecenných uměleckých prací nepřišla — bohudíky — ve zkázu.

Zámek Nelahozeveský slavil právě třístaletou památku svého dokončení, neboť nad ozdobnou branou zámeckou, kterou vystupuje se do východního křídla zámeckého, jest vedle dvou znaků vytesán i letopočet 1614, který se nepochybně vztahuje k dostavení tohoto nádherného zámku.

Zámek tento počal stavěti známý pán Florian Gryspek z Gryspachu, kterému daroval král Ferdinand roku 1544 Nelahozeves v dědičné vlastnictví. Muž tento, který honosil se nevšedním nadáním a kromobyčejnou pilností, byl původem z Dolních Bavor a přišel jako dosud zcela neznámý s Ferdinandem I. do Čech. Záhy pak doznal veliké obliby u svého krále, jenž jej před nepovolnými pány českými vzácnou přízní svou štědře a hojně vyznamenával a ve všelikých hodnostech i povyšoval.

Starý český spisovatel Dačický píše o něm, že: „jsa chud a nízkého urození, avšak v literním umění vycvičený a dostav se do Čech, tak při kanceláři Českém na hradě Pražském vzešel, že radou královskou a vzácným učiněn jest a mnoho potřebován byl. Neboť král Ferdinand k učeným lidem lásku i náchylnost měl. A tak týž pán Griespek zbohatnul v Čechách úřady a dary královskými . . .“

Ježto byl velmi horlivým stoupencem Ferdinandovým, byl od stavů českých obviňován ze zrádných piklů, a zvláště na sněmu českém dne 20. dubna 1547 pán Křivecký z Ronova vyčítal pánu Florianovi Gryspe-

VCHOD DO ZÁMKU NELAHOZEVESSKÉHO.

kovi nepěkné věci, že totiž láme pečetě, že se nesprávně a nespravedlivě obohacuje a podobné nečestné věci.

A z toho vznikla ohromná bouře ve sněmu království Českého, načež pán Florian Gryspek z Gryspachu byl zajat a do vězení do Bílé věže na Hradčanech uvržen, odkudž však teprve po třech letech na zápis a závdavek byl zase na svobodu propuštěn.

Za toto uvěznění dostala se mu do erbu bílá věž v modrém poli a poskytnuta mu byla zároveň i příležitost, aby nakoupil si lacino některé statky, které byly korunou četným stavům českým skonfiskovány.

Tímto způsobem vyšinul se pán Florian Gryspek na znamenitý stupeň zámožnosti a bylo mu pak ovšem také usnadněno nákladné a nádherné stavby prováděti, k nimž právě přináleží i stavba zámku Nelahozevesského a Kacerovského (viz tento) na Plzeňsku. Na zámku Nelahozevesském

měl pán Florian také svoji bohatou knihovnu, své vzácné klenoty a vynikající sbírky umělecké. Ale stavbu zámku tohoto nedokončil. Zemřelť r. 1588. Měl sice se svou manželkou Rosinou Helcelovou ze Silián 14 synů a 10 dcer, ale rodina jeho rychle vymírala, takže jenom sedm synů přežilo otce, a to někteří z nich ještě ne na dlouho. Nejmladší z nich byl Blažej, kterému připadl Nelahozeves dědictvím a tu dostavěl také zámek až do stavu, v jakém se asi dnešní dobou nalézá, avšak sám již také roku 1620 s životem svým se rozžehnal.

NÁDVOŘÍ ZÁMKU V NELAHOZEVSI

Manželkou jeho byla Ofka z Bubna a právě znaky těchto dvou manželů vtesány jsou nad onou již výše jmenovanou branou v nádvoří s uvedeným letopočtem, který se může správně a právem pokládati za rok dokončení stavby zámecké.

Po 300 letech od dokončení stavby hrozila tedy tomuto znamenitému zámku příšerná zkáza; ovšem nikoli poprvé.

Zámek Nelahozevesský zažil doby přesmutné, a to brzy po smrti pána Blažeje z Gryspachu. Blažej, ač otec jeho byl katolík, přešel ke straně pod obojí, jako jeho již dříve zesnulí bratři, a měl taktéž účastenství v nešťastném povstání předních českých stavů, a následek toho byl, třeba že se toho pán Blažej již nedočkal, zemřelť roku 1620, že jmění jeho bylo skonfiskováno. Jelikož však bylo na zboží Nelahozevesském zapsáno značně dluhů, dále věno jeho manželky Ofky a dcery Veroniky, prodali komisaři

NÁDVORNÍ PORTÁL ZÁMKU V NELAHOZEVSI.

císařští zámek Nelahozevesský a tento zakoupila i s ostatním příslušenstvím paní Polyxena Lobkovicová z Pernštejna za 40.031 kop míšeňských r. 1623.

Avšak nežli se tak stalo, byl zámek již roku 1621 zpustošen od vojsk císařských, a tentokráte asi zničeny byly i drahocenné předměty a památky, které zámek v sobě dříve choval.

Po deseti letech, roku 1631 způsobili tu zase Sasové svým vandalským bezpříkladným jednáním značnou a nenahraditelnou již škodu, které jistě velice a upřímně želíme dodnes.

Od r. 1623 jest panství a zámek Nelahozeves majetkem Roudnické větve knížat z Lobkovic. *V. V. Tomek.*

VELTRUSY.

Po staré říšské silnici nebo po dráze dostaneme se velmi pohodlně do známého výletního místa a oblíbeného letního sídla do Veltrus, rozkládajících se v kraji velvarském. V rozsáhlém parku zdejším spatřujeme lovecký zámek v roztomilém a vlídném slohu rokokovém, vystavěný Janem Rudolfem hrabětem Chotkem z Vojnína na počátku XVIII. století. Zámek Veltrusský jsa napodobením proslaveného zámku ve Fontainebleau, byl původně stavěn do podoby kříže s kruhovitým středem, ale roku 1744 byla hvězdovitá křídla prodloužena, takže nyní z mohutné rotundy čtyři křídla paprskovitě vybíhají.

Zámek tento lahodně v parku se rozhlížející bývá obydlen a chová ve svých síních velmi cenné kusy nábytku, nádobí a rodinných, vzácně krásných památek hrabat Chotků, z nichž zvláště pozoruhodny jsou některé obrazy. Zde pořádána byla při návštěvě císařovny rakouské Marie Terezie

roku 1754 první výstava českých výrobků. Podnes pěkný pavillon opodál sluje pavillonem císařovny Marie Terezie.

Zámek Veltrusský jest dnes majetkem hrabat Chotků z Chotkova a Vojnína. V parku samotném jsou některé zajímavé chrámky a pavillony v různých slozích provedené.

S parkem souvisí i daňčí obora s četnými koloniemi vran, jichž pronikavě jednotvárný, namnoze tak melancholicky působící skřek daleko jest slyšeti.

I zde naskytá se návštěvníku krásná, malebná podívaná a jasný paprsek klidu a vnitřní spokojenosti ozařuje naši duši v tomto českém zákoutí.

ČÁST SCHODIŠTĚ ZÁMKU VELTRUSSKÉHO.

Zpříjemníme si zde snadno a levně svůj pobyt, mezi svými bratry a není věru potřebí nám dnes zajížděti až do dalných krajin přímořských a úplně nám cizích. Jest třeba jenom míti vlastní horoucí porozumění a pochopení pro vlastní krásy v rodném našem kraji. *V. V. Tomek.*

ZÁMEK VE VELTRUSÍCH.

ROUDNICE.

alebné, starobylé město, rozložené na levém břehu mohutného veletoku českého — Labe, na několika pahorcích. Jsme na půdě, kde s temene hory Řipu obzíral velký náš praotec Čech, přišed s lidem slovanským ze země chorvatské, na sever Karpat položené, přes tři řeky do vlasti naší, celé širé okolí a shledav před sebou krásný kraj, protékaný řekami a bohatý hvozdy i lučinami i nepřezírnými nivami, na úpatí hory se usadil a také ve vsi Ctiněvsi pohřben byl, a to na místě, které pověst stále ještě udržuje v paměti a i blíže označuje.

A tato všem Čechům povždy posvátná hora jakoby strážně hleděla na starobylé město dumavě a malebně se rozkládající při toku labském — na Roudnici, obklopenou luzným věncem zahrad, vinic, vonných chmelnic i hradbami hovorných vždy borů.

Na skalnatém pahorku opodál Labe, v staré části města, ční pyšně imposantní zámek knížecí, zbudovaný po roku 1652 na místě starého hradu arcibiskupského proslulým mistrem Antonínem de Porta ve slohu vlašském. V zámku nalézá se v pravdě velkolepá knihovna o více než 64.000 svazcích s 1200 prvotisky a 500 rukopisy, mezi nimiž jest i slavný roudnický kodex Platonův, dále shledáváme zde znamenitou sbírku hudebnin a hudebních nástrojů a spolu i skvělou obrazárnu knížecí.

Roudnice jest osada prastará. Již ve XII. století byla dvorcem biskupským, v pozdější pak době zbudován byl zde hrad pevný a rozsáhlý. Až do roku 1427 byl hrad roudnický s rozsáhlým zbožím okolním majetek biskupův, později, od roku 1344 arcibiskupů pražských, kteří zde také sídlívali. Sem zejména uchyloval se arcibiskup pražský Jan z Jenštejna před hněvem krále Václava IV.

Na hradě tomto vězněny byly osoby kacířstvím anebo i jinak proti církevním řádům se provinivší. Tak z rozkazu Karla IV. roku 1350 vězněn byl zde Cola di Rienzi, ohnivý tribun a vůdce lidu římského v boji s papeži.

Když roku 1421 arcibiskup Konrád z Vechty přestoupil k učení pražskému, zůstal sice hrad Roudnický jemu až do smrti roku 1431 sídlištěm, odkud spravoval českou církev a kde i žáky její světil, ale zboží biskupské i klášterní bylo rozchváceno světskou rukou.

Ve století XVI. sídlili zde polští velmožové Jan Krištof hrabě Tarnovský v létech 1544—1567 a svat jeho Janoš kníže Ostrovský v létech 1567 až 1575. Tenkráte dle slov Bartoloměje Paprockého bývaly v Roudnici „sjezdové pro kupectví všelijaké na obilí, na víno, na ryby čerstvé, tunné

ROUDNICE.

i suché, na koně, na ovce, svině, na dobytek hovězí, na železo, summou na všelijaké handle“.

S rukou vdovy po předposledním členu a vladaři rodu rožmberského Vilémovi, paní Polyxeny, rodilé z Pernštejna, dostala se Roudnice r. 1603 pánu Zdeňku Vojtěchu z Lobkovic, pověstnému nejvyššímu kancléři císaře Ferdinanda II. a odpůrci stavův evangelických, který s manželkou svou ještě za platnosti majestátu Rudolfova násilně zaváděl v Roudnici i v okolí katolictví. Primátor Jan Kochovec, jenž hájil volnost náboženskou, ztrestán po katastrofě Bělohorské doživotním vězením.

Od roku 1642 vládl zde proslulý diplomat pán Václav Eusebius, kníže z Lobkovic, ministr císaře Ferdinanda III. i císaře Leopolda I., za něhož Roudnice značné pohromy utrpěla od divokých a bezuzdných hord švéd-

ZÁMEK ROUDNICKÝ.

ských. Potomci pána Václava Eusebiusa knížete z Lobkovic sídlili rovněž v Roudnici, ale na novém již zámku, jenž, jak svrchu poznamenáno, vystavěn byl na místě starého arcibiskupského hradu.

Knížata z Lobkovic, jimž zámek a panství zdejší podnes přináleží, přála velice umění a poskytovala v Roudnici přátelský útulek jazyku českému. Tak příkladně ještě roku 1806 provozováno slavné dílo skladatele Haydna, „Stvoření světa" v českém jazyce v zámeckém divadle.

Malebný jest pohled na starobylou Roudnici, zvláště se strany zálabské, kde zámek Roudnický rozmarně shlíží na okolní pahorky i chlumy, spočine rád zrakem svým na homoli Řipské a uspáván denně šumným, rušnoproudým Labem, oddává se bezstarostně světlým vidinám podřipského ráje . . . *V. V. Tomek.*

SYCHROV.

Vedle nádherného a pohádkového zámku hlubockého nestává nikde v Čechách zámku tak velkolepého, skvělého a nádherného jako je knížecí sídlo Sychrov. Každému, ať turistovi nebo snad jen pozorovateli z uhánějícího vlaku, zjevuje se zámek Sychrov jako z nejluznější pohádky. Na návštěvníka působí tato zámecká, grandiosní perla dojmem úchvatným a majestátním. Tento český diadém měl by shlédnouti celý náš český svět. Snad by se alespoň naučil ctíti a si vážiti svých vzácných, nevyrovnatelně krásných klenotů rozesetých po širých našich vlastech.

K zámku Sychrovu dostaneme se tratí jihoseveroněmecké spojovací dráhy, která vine se skvostně malebnou přírodní scenerií, která začíná již v Semilech. Odtud běží koleje její podle skotačivé, harašivé Jizery, jež se krouží v skalnatém terénu, který s pravé strany vynořuje se v čarokrásnou stezku Riegrovu, která tvoří pravý břeh klokotavé, bystré Jizery. Každoročně zavítá sem množství turistů, domácích i cizích, aby opájelo se divukrásnou zdejší přírodou. Na druhém břehu ubíhají železniční koleje k Železnému Brodu.

Ó, jak čarovná, jak malebná, jak podivuhodná jest zdejší ojedinělá scenerie skalních útesů a nad nimi pláně šumných, svěžích borův.

Sychrov, nejkrásnější zámek v Čechách v kraji turnovském, strmící na vysokém lesnatém chlumu jako démant ve smaragdovém mechoví s mocným, pyšným cimbuřím.

Pohádkové sídlo knížat Rohanův!

Hrdý a majestátní je Sychrov nejen svou vlastní nádherou, ale divukrásnou svou polohou v pyšné výši, nad kterou trůní a září krásou svou

nádherná bretoňská gotika, v níž grandiosní tento zámek byl směle vztýčen. A na vrcholu na cimbuří vlají, kdykoli tam sídlí knížecí rodina rohanská, prapory s rodovou barvou proslulých bretoňských Rohanů.

Od silnice vede dvojitá alej lip, uprostřed nichž vine se jako krásná stuha přímá cesta k čarovnému tomuto zámku, na jehož průčelí stkví se hrdé erby všech větví rodu rohanského. Pohříchu však žádný z turistů,

SYCHROV.

žádný z návštěvníků není tak šťasten, aby mohl vstoupiti do tohoto pyšného sídla potomka francouzských králů. Nikdo cizí nemůže v překypujícím údivu postáti v nádherných komnatách zámeckých, vyšperkovaných nejdrahocennějšími, velevzácnými čalouny a gobelíny, do nichž vetkány v pravdě umělecky erby rodů rohanského — routa, hranostajový ocásek a francouzské lilie. A v nádherných těch síních zírají se stěn mlčky a němě převzácné, v životní velikosti mistrně vykouzlené portréty jednotlivých předků knížat Rohanů a vedle nich i slavných francouzských králů. Nikdo nemá přístupu do této svatyně umění a skvělých, drahocenných překrásných památek.

Jaká lítost zachvátí umělecky zladěnou, umělecky měkkou, vnímavou duši lidskou, prahnoucí a žíznící po věčně krásném, božském, nevyrovnatelném, jedině dobrém umění.

Dne 23. února 1914, v pondělí, o 7. hodině večerní ve svém pražském paláci v Karmelitské ulici v Praze III. rozžehnal se s životem svým kníže Alain Rohan, majitel a pán na Sychrově, podlehnuv těžké jaterní chorobě. V tu dobu tedy vydechl naposled mocný, hrdý magnát a předák německé ústavověrné šlechty, zapřísáhlý nepřítel našeho národa českého. A nebyl Němec, byltě Francouz, v jehož tepnách vřela krev francouzských Hugenotů. Ale nynější rod rohanský stotožnil se pohříchu s nacionálními Němci. Škoda . . .

Koncem února 1914 zavlály černé prapory na zpupném cimbuří pohádkového letního sídla knížecí rodiny rohanské, na zámku Sychrově, hlásající celému svému širému okolí i ostatnímu světu, že zesnul zámecký pán. Rohanský rod přináleží k nejstarším a nejpyšnějším rodům evropské šlechty.

Zesnulý kníže Alain Rohan byl dvanáctým vévodou z Montbazonu a Bouillonu, princ z Guéemené, Rochefortu atd. atd. Rod rohanský připomíná se již v XI. století a ve francouzských dějinách zaujímá vynikající, stkvělé místo.

Rohanský rod jest starým knížecím rodem bretoňským. Jméno své odvozují Rohani od městečka Rohanu v Bretoňsku ve Francii. Svými úzkými a četnými styky a svazky s různými panujícími rody evropskými domohli se Rohani velice značné moci a bohatství, takže si zvolili za hrdé své heslo rodové vskutku královskou devisu: „Králem nemohu, vévodou nechci být — jsem Rohan". Stačí, že jsem Rohan, aby každý na světě již věděl, kdo jsem!

Ve dnech krvavé revoluce francouzské opustil rod Rohanský Francii a uchýlil se do Rakouska. Vlastním zakladatelem rodu Rohanů byl Alain I., čtvrtý syn vikomta Odona de Porhoet, který roku 1128 získal titul vikomta z Rohanů. Z velmi dlouhé řady členů této rodiny důležitý a vynikající jest Louis VI. de Rohan-Guémenée, kterého král Karel IX. povýšil roku 1570 na knížete a syn jeho Louis de Rohan od roku 1588 vévoda de Montbazon, který jako jeho syn Hercule de Rohan válčil s katolickou ligou. Roku 1603 vikomtství rohanské bylo povýšeno na vévodství.

Z nejzajímavějších postav rodu rohanského byl zajisté známý kardinál Rohan, který jest zvěčněn ve známém románě Dumasa staršího, slavného spisovatele francouzského. Tento kardinál Rohan, který se stal roku 1778 ve věku 43 let kardinálem, stal se pověstným hlavně svým přepychovým, rozmařilým životem a neméně i svým procesem o diamantový náhrdelník, pročež byl zatčen a vězněn v pařížské bastille. Později byl propuštěn, načež uchýlil se do Štrassburku, kde vedl velice skromný a počestný život.

V době vypuknutí velké revoluce francouzské protestoval marně v národním shromáždění proti zrušení šlechtických privilejí. Roku 1790 ode-

bral se na své panství za Rýn, kde poskytoval pomoc a přístřeší francouzským royalistům a uprchlým francouzským aristokratům.

Roku 1808 sdělil císař rakouský František I. Rohanům rakouský indigenát. Vstupem do služeb státních nabyli Rohani hojně stkvělých statků, z nichž pravou perlou jest nesporně hrdý zámek Sychrov na Turnovsku. Potomci bývalých Hugenotů u nás v Čechách tedy úplně zdomácněli.

SYCHROV (z druhé strany).

Proslulým sídlem jejich jest Sychrov. Před 300 lety nebylo ještě o tomto slavném zámku rohanském ani zdání. Stával zde pouze starožitný poplužní dvůr, kde však obývali pouze šafáři a poklasní a toho druhu hospodářští zřízenci. R. 1740 připojil panství Sychrov koupí hrabě Josef z Valdštejna ke Svijanům. Roku 1814 bylo však panství Sychrovské od Svijan odděleno a Svijany prodány knížeti Karlu Rohanovi, vévodovi z Montbazonu a Rochefortu. Roku 1820 přikoupil pak kníže Karel Rohan i panství Sychrovské, kde v nádherné krajině romantické postavil si i skvělé, hrdé, velkolepě krásné sídlo ve slohu normandském, v upomínku na svou bretoňskou otčinu. Grandiosní zámek tento byl dokončen teprve r. 1850, jak se nám právě dnes našim udiveným zrakům jeví.

Zámek Sychrov, vezdy hrdý a pyšný, strmí vážně na svém návrši, ni-

komu nepřístupný a nepoddajný. Zabrán jest v dávný sen minulosti, v jehož náruči skrývají se slavné a nevyrovnatelné skleníky, v nichž dříve pěstovaly se i nádherné, skvostné, převzácné druhy orchidejí. Nikdo nemůže však dnes ponořiti se v krásy nikdy netušené, zahloubati se v krásy bájné, nikdo nemůže dnes spočinouti v stínu nádherných, vzácných stromů sychrovských!

Vše jakoby bylo zakleto a začarováno. Krása zámku Sychrovského je ztlumena dnes pod pyšným cimbuřím, které jakoby Argusovým okem hledělo zakrýti před cizím světem své dávné sny, své myšlenky a své zahloubání se do dávné, cizí minulosti, kdy ostří guillotiny svištělo a hýřilo na hrdlech velkých i malých, slavných i zlopověstných, ušlechtilých i všedních synů velké, krásné Francie . . . *V. V. Tomek.*

ZVÍŘETICE.

Po silnici nebo vlakem přijedeme do stanice Bakovské. Hned u ní nade vsí Podhradím kynou nám s vrchu stromovím porostlém zříceniny hradu Zvířetického s kulatou, víc a více scházející a se bortící věží. Trosky tohoto hradu vysoko vyčnívají a tak celé okolní krajině vážně a imposantně dominují. Vrch, na němž Zvířetice strmí, jest ostroh, utvořený dvěmi hlubokými výmoly, kterými voda za přívalů a velikých lijáků divoce a ryčně k Jizeře spěje.

Po všeobecně obvyklém způsobu hradů panských měl také hrad Zvířetický svoje předhradí, ale nehrazené, kterého se v nynější době užívá jako ovocného sadu. Na jižní straně stojí obstarožné stavení se zubatými římsami, které bylo kdysi sladovnou a pivovarem. Nyní v něm přebývá hajný.

Hrad oddělen jest od předhradí hlubokým, dříve s obou stran vyzděným příkopem. Přes něj klenul se most takovým způsobem, že příchozí dostal se pod velikou věž, vypínající se v severním rohu hradním, který zbudován byl do čtverhranu. Dnes jeví se nám hrad Zvířetický tak, jak byl v XVI. a XVII. věku obnovován.

Brána do okrouhla sklenutá byla naposled restaurována ve věku XVI. Dnes jeví se návštěvníku tohoto starověkého hradu pouze jako vylámaný otvor, nad nímž spatřujeme okno, dvě střílny a stopy, že tu byla chodba.

Vedle brány jest branka s otvorem pro kladku. Po mostě chodívalo se do hradu Zvířetického až do té doby, kdy byl opuštěn.

Těsně při brance vypíná se okrouhlá, veliká věž, kterou sluší počítati k nejznamenitějším a nejvýznačnějším pamětihodnostem na hradu Zvíře-

tickém. Vchod do ní, asi 2 metry vysoko od země položený, čtyřhranný a veníři obložený, pochází z doby pozdější. Starší vchod jest vysoko nad zemí v těch místech, kde vybíhá hradba na východ. K tomuto vchodu přicházelo se po hradbě. Od doby však, co bylo k věži a východní hradbě přistavěno stavení, přestal býti vchodem a vylomen byl pak ve zdivu věže nový vchod.

ZVÍŘETICE.

Spodní část věže pochodí z prvních dob založení hradu, kde spatřujeme několik malých okének na vpuštění světla, hořejší třetina pochází však ze XVI. věku. Spatřujeme tu dále dvoje světnice nad sebou, z nichž každá místnost osvětlena byla osmi čtyřhrannými a veníři obloženými okny. Nejhořeji nachází se řada krakorců.

Hradní věž, jak se nám dnes jeví, vystavěl roku 1592 stavitel Petr Patzenhauer z České Kamenice. Věž tato jest dnes přístupna toliko po žebříku.

Podél příkopu táhne se dlouhé stavení, které pochází z druhé poloviny XVI. věku. Toto stavení se po kusích shroutilo. Jen někde ještě drží pohromadě. Stavení to bylo o jednom patře, v jehož přízemku nalézaly

se suché sklepy a nad nimi mimo prostornou síň ještě čtyři pokoje bez krovů a stropů, jichž okna hleděla na předhradí.

Rovněž k východnímu rohu táhlo se jakési stavení, které se nadobro již sesulo. Dnes vítají nás tu smutně šeré zbytky zdí a hromady rumu. Na konci tohoto stavení stávala bašta, ve které nalézala se hradní kaple, pocházející ze XVII. století. Jsou tu z ní jen skrovné již pozůstatky. Spatřujeme zde toliko strany dvou oken a nad oltářem rovněž zbytky velkého, okrouhlého okna.

Na jihovýchodní straně hradu vysokoční zubaté trosky pocházející z doby novější, podzemní sklepy, suché sklepy a přízemní chodby jsou však z dob starších. Tato budova představuje nám starý hradní palác, který v XVI. století byl přestavěn. Tato část hradu ze všech ostatních hradních stavení se také nejlépe zachovala, takže před lety míval tu jakýsi sanitrník svůj sklad. A tu vypravoval, že předchůdce jeho roku 1760 našel prý v zazděném výklenku staré mešní roucha a různé kostelní klenoty. V XVII. století stával v hradě Zvířetickém také pivovar.

V západním rohu zříme dvě sbíhající se stavení, pocházející ze XVI. věku, které se ovšem již dávno shroutily. Jsou z nich toliko teskně zírající ssutiny.

Z původního hradu Zvířetického pozůstalo tedy velice málo. Jsou to především věž a hradby a potom některé základy a sklepy.

Panství Zvířetické patřívalo pánům, kteří po hradu tom se zvali, ze slavného rodu Markvarticů, z nichž Zdislav, obdržev krajinu Zvířetickou údělem asi roku 1287 nový hrad na ní založil a počal se psáti ze Zvířetic. Tento hrad vyjímečně nedostal pojmenování německé, tehdy obvyklé, nýbrž nazván byl česky po starší osadě zdejší. Tento Zdislav psal se také pán z Lemberka. Měl dva syny, Heřmana a Markvarta, kteří byli r. 1317 předními radami králové. Oba tito pánové mívali velmi časté spory a hádky s okolními panstvy. O pánu Heřmanovi vypravuje Dalimil, že to byl „rytíř přešlechetný, do něhož moudrost, víru, štědrost a hrdinstvo vzvěděti bylo".

Po smrti Heřmana a Markvarta došlo mezi syny jejich nejspíše k nějakému dělení o statky otcovské. Hrad Zvířetice byl později vložen ve dsky zemské pánu Václavovi Zajíci z Valdeka, nejspíše asi pro nějaký peněžitý dluh.

Hrad Zvířetický zůstal v držení rodiny svých zakladatelů až do doby, kdy Petr ze Zvířetic postoupil zboží Zvířetické pánu Václavovi Sezimovi z Ústí, který se roku 1516 a 1517 jmenuje pánem na Zvířeticích. Když pak roku 1526 pán Václav Sezima z Ústí zemřel, přešlo právo jeho na syny jeho Adama, Bedřicha a Jana.

Roku 1528 postoupeny byly Zvířetice s okolními osadami pánu Janovi z Vartemberka na Dubě. Tento pán Jan z Vartemberka zasnoubil se s Ve-

ronikou z Leskovce a stal se roku 1523 nejvyšším purkrabím a úřad ten zastával až do roku 1542. Zemřel roku 1543 na Zvířeticích a pohřben byl v Turnově v rodinné hrobce. Po něm držel hrad Zvířetice syn jeho Adam, který v letech 1546—1547 stál na straně nepokojných a bouřících se stavů českých. Kromě ztráty některých svých statků odsouzen byl i k věčnému vězení na hradě Zvířeticích, takže se ze svého sídla, které držel jenom

ZVÍŘETICE.

jako manství, bez dovolení odebrati neměl. Tak příkladně chtěje r. 1555 „před morovým povětřím“ do Kamenice se odebrati, musil napřed žádati za povolení císaře a krále Ferdinanda.

Posledním pánem z rodu z Vartemberka na hradě Zvířeticích byl Jan, který roku 1610 prodal jej se všemi pokoji v něm, nad zemí i pod zemí, se staveními, pivovarem, podhradím, novou kovárnou a starodávnou krčmou pod hradem, cihelnou a vápencovou pecí, se všemi vesnicemi a s veškerým příslušenstvím pánu Jiřímu Vratislavovi z Mitrovic a manželce jeho Anně z Vřesovic za 90.000 kop míšeňských. Zemřel roku 1616 bezdětek. Zboží Zvířetické po něm podědil pán Jan Vlk z Kvítkova a na Zbenicích, který přistoupil roku 1618 k povstání stavů českých, začež roku 1622 odsouzen byl od soudní komise císařské ke ztrátě polovice statku svého. Zboží Zvířetické prodáno pak bylo dne 13. ledna 1623 pánu Albrechtovi Václavovi Eusebiovi z Valdštejna za 80 tisíc kop míšeň-

ských. Ten připojil Zvířetice k manství svému Frydlantskému. Když pak Frydlantské knížectví po zavraždění knížete roku 1634 zrušeno bylo, dány Zvířetice Maximiliánovi z Valdštejna, který zemřel roku 1654 a statky po něm zdědil nejstarší syn jeho Ferdinand Arnošt. Týž zemřel však již roku 1656 a statky i hrad Zvířetice spravovala jménem nezletilých sirotků vdova Marie Eleonora Valdštejnová z Rottalu.

V rodině Valdštejnů zůstaly Zvířetice až podnes.

Hrad Zvířetický byl ještě počátkem XVIII. století k obývání způsobilým. Teprve roku 1720 za pána Františka Josefa z Valdštejna strhla se nad hradem ohromná bouře, hrom uhodil do vysoké okrouhlé věže a za několik málo hodin vyhořel celý hrad a stal se od té doby zříceninou. Nové střechy dány nebyly, proto se rychle bortilo a hroutilo celé stavivo a kde přírodní živlové měly trochu ještě smilování, tam zasáhla zločinná ruka lidská a zbourala a odvezla, co se zbourati a odvézti ještě dalo!

Zvířetický hrad okolní prostý lid nazývá též „Zveretice“ nebo také někdy „Zvěretice“, což poukazuje právě k původnímu názvu slovanskému.

Tak teskně zírají tedy dnes na příchozího šedé trosky slavného kdys hradu, jemuž strhán byl poslední háv a jenž oloupen byl o poslední kde jakou ozdobu svou. Dokonává smutně a bolestně svůj života proud, ale přes to vítá ustaranou, vyschlou tváří svou vlídně každého, kdo rozpomene se jaksi ve vděčné duši své na šumný a čacký kdysi život jeho, který dnes tak podivuhodně mizí a ztrácí se, aby odplynul ve věčnou dál a snad i ve věčné zapomenutí! *V. V. Tomek.*

MICHALOVICE.

ejbližší zříceninou od města Mladé Boleslavě, pěšky směrem severním proti toku Jizery jenom asi 3 km vzdálenou, jsou ony hned po válkách husitských spustlého a opuštěného hradu Michalovic. Již z daleka spatřujeme tyto malebné trosky, nejkrásnější staré památky v okolí Mladoboleslavském. Touto starobylou zříceninou hradní jsme skutečně v mnohé příčině okouzleni, poněvadž zříme zde něco, co hned tak v naší vlasti české neuvidíme.

Ve směsici vysokých a nízkých ssutin vyniká markantně a poutavě trup bývalé věže, který jest skoro až hrozivě nakloněný stranou, skoro až k upadnutí. Jest to charakteristický, posud nezdolaný pozůstatek věže, která všeobecně nazývána jest vtipným okolním lidem Putnou, podle jakési skutečné podoby s putnou, jelikož z horního okraje kus zdi jako ucho nějaké putny vyčnívá.

Z města Boleslavě Mladé dostaneme se k Michalovicům po silnici

MICHALOVICE.

předměstím Ptákem kolem jatek a dále potom ke sladovně, odbočivše odtud v levo po mostě přes Jizeru do vsi Podhlázek, nad kterou se obec Michalovice s románským kostelíkem a od ní hlubokým příkopem oddělený malebný hrad zdvihá.

Ke hradu Michalovicům vedla jediná obyčejná cesta od západu přes nynější pole a vedla k prvnímu hlubokému příkopu, dosud v původní své podobě zachovanému. Za příkopem tímto nalézalo se předhradí, návrší to nyní prázdné, podoby skoro čtyřhranné. Dosud uzříti zde můžeme základy zdí, které předhradí odevšad obkličovaly, a mimo to místo čtverhranného stavení na způsob věže. I po jiných pevných stavbách kamenných lze tu spatřiti skrovné pozůstatky. Všechno to pokrývá dnes pouze rum porostlý chudými travinami.

Mezi předhradím a hradem nalézá se hluboký a široký příkop ve skále vytesaný, přes který v dobách někdejších vedl, vlastně byl natažen zvoditý most, takže jinak nebylo ke hradu nejmenšího přístupu.

Vlastní hrad má podobu trojhranu se dvěmi vypuklými stranami a byl zbudován po způsobu německém. Hlavní část hradu představovala velká věž, která se vypínala tři sáhy za hradbou, která jde podél příkopu. Tato věž chránila zejména bránu pod ní se nalézající, jakož i všechny ostatní blízké budovy.

Plán a sloh celého hradu, hlavně pak skrovničké místnosti pro obydlí vrchnosti, ukazují samozřejmě k tomu, že hrad tento vznikl asi ke konci XIII. století a zůstal v původním svém stavu až do svého zpustošení a sesutí. K „Putně“ pouze na straně jižní přiléhají stěny z bývalých obytných místností, které prý s Mladou Boleslaví spojeny byly podzemní chodbou.

Nynější stav věže jest nejvýš kormutlivý a žalostný, přímo až hrozný, poněvadž se návštěvníku zdá, jakoby každým okamžikem na něho sesouti se měla. Praví se, že hrom do ní udeřit měl a ji rozdrtil. Avšak spíše se zdá pravděpodobným, že ji asi na dvou místech podkopali, chtějíce se dostati do vnitř, majíce za to, že zde naleznou ukryté poklady. Věž pak ve spodině nemohla tedy snésti ohromné zatížení na této poddolované části a proto se svrchní část věže ve výši hořejších tří pater odtrhla a ke straně podkopané naklonila, ale na zem dopadnouti nemohla, jelikož na jedné straně na zem dopadla a na druhé straně o jeden kus přízemí zcela zachovaného se opřela a od těch dob takto ve vzduchu trčí.

Dole ve věži byla místnost podoby džbánovité, někdejší to vězení. Horní otvor však zde schází a proto zůstává pro nás navždy hádankou, kudy tam asi vězně spouštívali, poněvadž v přízemku dvéře býti nikdy nesměly. K jihu od věže spatřiti lze vysoké zdi někdejšího paláce s okny vylámanými, odtud pak se táhnou nižší zdi, které nádvoří horní ohrady uzavíraly.

Hrad Michalovice založil buď Beneš Pyšný, pocházející z bohatého rodu Markvarticů nebo syn jeho Jan, kteří vyhlídli si nejspíše zde na svých statcích příhodné místo ke zbudování hradu nad jiné pevného. Hrad pak pojmenovali Michelsberg a samy sebe pány z Michelsberka. Teprve jejich potomci zavedli zase domácí pojmenování Michalovice.

Jan z Michalovic připomíná se v dějinách poprvé roku 1281, kterého král Václav pověřil roku 1289 úřadem nejvyššího číšníka. Manželku měl z rodu vznešeného, Johanku z Rožemberka. Jan z Michalovic zemřel roku 1306. Hrad podědil Janův syn Beneš, pán na Michalovicích, Velešíně a jinde, který měl příjmí „Věrný". Komu však byl věrný, paměti nám nevypravují.

Po pánu Benešovi z Michalovic držel hrad a panství Michalovice jeho syn pán Jan Správný z Michalovic, pán jinak mocný a bohatý, neboť mimo Michalovice v držení měl ještě zboží Boleslavské, Brandýsské, Šarfštejnské a Úšťské. Miloval nade vše války a turnaje rytířské. Smrt jej zastihla roku 1354. Zůstavil po sobě nedospělého syna Petra z Michalovic, za něhož správu statků ujal poručník a příbuzný jeho pán Petr z Rožmberka a vedl ji až do roku 1361.

O tomto Petrovi z Michalovic vypravuje se pěkná a zajímavá pověst. Když totiž císař Karel IV. ze země vyjel a do Vlach na cestu se vydal, táhl za ním mladý Petr se svým lidem a činil prý na statcích kostela Pražského, kudy se ubíral, takové škody, že nářek lidu chudého o pomstu do nebe volal.

MICHALOVICKÁ „PUTNA".

Po odjezdu Petrově učinila manželka jeho Eliška slib, že za šťastné navrácení svého muže z Vlach putovati bude do Prahy ke svatým dědicům země České a přišedši obešla celý kostel kolem, až potom chtěla vejíti do kaple sv. Václava a tu se pomodliti. Tu však nalezli kapli tak pevně zavřenou, že ani kaplan, ani děkan Vrativoj, ani jiní kanovníci a duchovní kapli otevříti nemohli. Konečně i zámečník, kterého povolali, nic nesvedl. Paní Eliška nedostala se tudíž do kaple.

Sotva však odešla, daly se dvéře kaple jako kdy jindy otevříti. Z toho se usoudilo na neštěstí. A vskutku zemřel pán Petr z Michalovic ve Vlaších roku 1368 právě té chvíle, co se toto dálo na hradě

Pražském. I přivezen jest již mrtvý do Čech. Roku 1378 ujal se držení hradu a ostatního zboží svého pán Jan Michalec z Michalovic. Poslední zprávu o něm máme z roku 1425. Taktéž nevíme, dočkal-li se dobytí svého hradu Michalovic a kde asi pochován byl.

Jelikož Michalovští kališníkům veliké škody působili, přitáhli kališníci v létě roku 1425 před Michalovice a hrad ten opanovali. Na Michalovicích vládl pak táborský hejtman Kunata z Počapl.

Když pak slavný rod pánů z Michalovic pánem Jindřichem Kruhlatou z Michalovic roku 1468 vyhynul, statky jejich dostaly se pak sňatkem pánu Janovi z Cimburka a z Tovačova. On a potomci jeho sídleli již na hradě Mladoboleslavském (viz tento), a Michalovice opustili docela. Na starý tento hrad nedbáno vůbec a žádné opravy naň taktéž nedávány, takže se brzo střechy protrhaly a znenáhla i zdi rozpadávaly.

Tak byl hrad Michalovice již pustý, když se panství Boleslavského roku 1513 ujal pán Kunrát Krajíř z Krajku. Od roku 1580 se Michalovice již ani mezi pustými hrady nepřipomínají.

Od sivých zřícenin hradu otevírá se skvostný pohled na tok řeky Jizery k Boleslavi, která s této strany činí dojem města vůkolí majestátně králujícího.

Zde opravdu pookřejeme, patříce na lučiny svěží zelení hýřící a na okolní výšiny vábným stromovím porostlé. A návštěvníku je tu tak veselo a útulno, neboť nalézáme se v přívětivé přírodě, nalézáme se uprostřed rozkošných krás, jichž je tu v tak nezměrné hojnosti!

V. V. Tomek.

VALEČOV.

si 5 km. k východu od Mnichova Hradiště vypíná se na posledním výběžku skalnaté výšiny u Mužského nad samotným dvorem Valečovským a na mírně vysokém návrší skutečný skalní hrad, pravé skalní hnízdo Valečov, který jest jedním z nejpamátnějších hradů českých, a kdo jej po prvé viděl, podiví se mu vskutku velice, neboť co tu bylo až do XVI. věku, bylo většinou jen ve skále vytesáno nebo nanejvýš ze dřeva sroubeno.

Nynější trosky na skále nahoře neboli tak řečený nový palác pochází teprve z počátku XVI. věku a tu dobře lze rozeznati, jak nové do starého a původního bylo stavěno.

K Valečovu dospějeme nejlépe z Mnichova Hradiště, v jehož blízkosti hrad ten trčí. Půvabná a malebná silhouetta skalního hradu Valečova vábí nás jako svůdná vidina již od samého města Mnichova Hradiště. Ční k obloze nebeské jako hrdý, velkolepý a věčně krásný odkaz slavné

VALEČOV.

naši minulosti české, aby nám vyprávěl o dobách dávno zašlých a v minulost šerou zapadlých, kdy nejslavnější majitelé jeho, Valečovšti, sloužili zmužile v mocném katolickém okolí kalichu.

Vstup do zajímavé té zříceniny, cíle to přečetných turistů, byl doposud velice obtížný a nesnadný, ba i dokonce nebezpečný, takže návštěvník hradu sem a tam lézti a vláčeti se musil.

Podařilo-li se turistovi bez úrazu vyprostiti své nohy z hlubokých, do skály vyšlapaných šlépějí, aniž by byl při tom obětoval podešve své obuvi, bylo mu pak přeskočiti rozvalinu, dělící dolní část hradu od jeho hořejší části. Nebyl-li pak dosti srdnatým a odvážným, aby zející tu hlubinu přeskočil, vrátil se, nepokochav se kynoucím mu nádherným, čarovným a nevyrovnatelným pohledem z rozborcených oken starého tohoto hradu.

Péči odboru Klubu českých turistů v Mnichově Hradišti a svolením nynějšího majitele panství hraběte z Valdštejnu stane se nyní náprava a hrad Valečov bude nyní zase každému a všude přístupným. Obtížný, do zříceniny vtesaný vchod nahražen bude v nejbližší již době pohodlnými schody, spustlé skalní schodiště účelně již záhy bude spraveno, přes rozvalinu bude pak přepiat zcela bezpečný můstek.

Vše bude již nyní tak krásně a pohodlně upraveno, aby turisté mohli v klidu a pohodlně i v bezpečí shlédnouti krásný a velebně zírající tento kraj a oddávati se vznešeným dojmům na ně blaživě a osvěživě doléhajícím. A zdálí bude zdraviti je a měkce kynouti jim Káčov, Ještěd, Rálsko

i Bezděz. Sousední čarokrásné partie vrchu Mužského z Mnichova Hradiště severovýchodně 7 km vzdáleného získají nejnovější úpravou hradu Valečova rovněž velice mnoho na své vzácné a skvostné, podivuhodné přitažlivosti.

V duchu svém uzří se turista ve vzácné společnosti mocných pánů a paní ze slavného českého rodu Valečovských, z Hrádku, Vančurů z Řehnic, Malovců, Kaplířů, Kapounův a jiných vzácných rodů více. A v krásný sen bude věru zkolébán turista, když v představách jeho rozvine se malebný a úchvatný obraz, jak všechna ta skaliska i chlumy okolní pozdravovaly před dávnými časy všecky ty pány a paní hrdých kdysi a dávno již zašlých a vymřelých rodův.

Zvláštní a veliká cena hradu Valečova, který jest pln půvabu starožitnického, tkví nikoli snad v jeho dějinách, nýbrž vlastně v jeho založení, jelikož zakladatelé jeho založili jej na skále jako podivuhodné skalní hnízdo, zbudovali jej uměle a důmyslně ve skalách a mezi skalisky, takže s ním toliko Rotštejn u Turnova nebo Vranov u Malé Skály co do umělého svého založení měřiti se mohou.

Fortnou a branou přicházelo se na předhradí, nyní suchopár na třech stranách uzavřený a podle všeho i do skalisk vytesaný. Na severní straně stávalo nepochybně nějaké dřevěné stavení. Byl to prý domeček, ve kterém bydlil vrátný. Na straně východní strmí rovněž skály, které tvořily druhdy vysokou zeď, ale kus se jich od těch dob sřítil, takže se zde vytvořila přes ně pěšina.

Na západní pak straně spatřujeme vlastní hrad. Na předhradí jest zajímavá jižní strana. Tu vidíme vysoké skály, k nimž přistavěno bylo v dobách starých stavení, jak nás o tom poučují i vřezy, stávala pak zde i konice. Z této pozůstal ještě veliký a ve skále vytesaný výklenek, nad nimž skála svisle strmí.

V rohu na konci konice jest taktéž výklenek ve zdi. A hned za tímto výklenkem jest tak řečená Beneška, staré to hradní vězení. Spatřujeme tu čtyřhranný sklep ve skále vytesaný, k němuž vedly veliké dvéře. Ve sklepě nalézá se veliký a okrouhlý otvor, který byl otvorem hruškovitého spodního vězení, kamž se vězňové spouštívali. Hned za otvorem jsou draže na pravé i levé straně ve zdi, ve kterých se také dvéře nalézaly.

Horní neboli lehčí vězení bylo čtyřhranné a poměrně malé, úplně ve skále vytesané a po uzavření dveří zcela tmavé. Zde byla i kamenná lavice, na niž vězeň sedával a pak přirozený výklenek ve skále, nejspíše asi v něm býval prevít. Nad tímto vězením nalézá se ještě výklenek ve skále.

Hrad od předhradí oddělovala hradba, která se na západní straně ke hradu částečně ještě zachovala. V zadní části hradu spatřujeme k východu

dlouhou skálu, kde nalézal se velký parkán a západně odtud býval malý parkán. Vidíme zde výklenky a sklepy napolo ve skále vytesané s kamennými lavicemi.

Na západ od velikého parkánu jest dlouhé skalisko, které obsahuje na svém povrchu tři skalky a pak jest zde i čtvrtá skála s troskami paláce z kamene zbudovaného, klerý slul nový dům neboli zadní dům. To

VALEČOV (od západu).

pak, co stávalo na zmíněných třech skalkách, slulo starým neboli předním domem. Oba domy odděloval tak řečený průchod. Každý dům měl svůj vlastní vchod.

Mezi první a druhou skalkou, dole při zemi, jest šíje, která spojuje oba parkány. A podobná šíje nalézá se mezi druhou a třetí skalkou, byla však zazděna. Mezi těmito skalami jest podzemní sklep, k němuž vedou již vyšlapané schody. Něco dále nalézá se druhý sklep, odkud se dostaneme druhou stranou ven. Vedle tohoto sklepa jest šíje, která vede až nahoru k trhlině, přes kterou se může přeskočiti do prostorného sklepa ve skále vytesaného. Bývala to asi hradní kuchyně, ježto kouř odtud mohl volně

ucházeti. Po dřevěných schodech mohlo se odtud choditi do chodby a odtud pak do síni hradních.

Ve skále, na které stojí nový dům, jest na východ ze dvora rovněž malá místnost ve skále vytesaná. Po levé straně jest vchod do skály a k novému domu nahoru, k němuž vedou chatrné schody.

Nový důmční na čtvrté skále a má podobu nepravidelnou. Chodilo se k němu po můstku přes trhlinu se skály třetí. Se zevní strany spatřujeme zde množství krakorců.

Na druhé skále spatřujeme schody ve skále vytesané. Po nich dostaneme se až na vrch skaliska, kde stávalo jakési stavení, jež slulo starou světnicí a prostora před ní nazývala se psinec. Poblíže tyčí se věž. Jest to skalnatý sloup s dvojími světnicemi nad sebou. Vchod k ní měl zvoditý most.

Před příkopem na jihovýchodní straně hradu Valečova jest skalisko, kde spatřujeme dnes moderní okno. Byla to asi vyhlídka náležející ke hradu.

Hrad Valečov připomíná se v dějinách po prvé roku 1323. Neobdržel proti panujícímu tehdá obyčeji pojmenování německého, nýbrž nazván po staré osadě, která se rozkládala na místě nynějšího dvora. Po dlouhou dobu byl v držení vladyk z Valečova, jichž erbem bylo kolo zářící nebo slunce zlaté barvy. Tak řečený nový palác vypínající se na strmé skále pochází ze XVI. věku.

Po katastrofě na Bílé Hoře koupil hrad a zboží Valečovské roku 1623 vojevůdce Albrecht z Valdštejna, který je připojil ke knížectví svému. Roku 1628 prodal kníže hrad pánu Gerhartovi z Taxis, císařskému truksasovi, jakož i zemskému hejtmanu knížectví Frydlantského jako manství téhož knížectví. Tento prodal hrad roku 1633 pánu Rudolfovi z Morzína. Zdá se však, že jej tento pán Gerhartovi z Taxis asi nezaplatil a tak dostal se tomuto zase nazpět. Roku 1646 prodal Gerhart hrad Valečov Danielovi Freisleben z Buschhofenu. Roku pak 1652 prodán byl Valečov pánu Ferdinandovi Arnoštovi hraběti z Valdštejna na Zvířeticích a Studence, císařskému komorníku a nejvyššímu komorníku v království Českém. V rodině hrabat z Valdštejnu nalézá se Valečov podnes. Za Ferdinanda Arnošta byl hrad Valečov ještě k obývání způsobilým, pokud z kamene byl postaven, jak nám i Balbín vypravuje, „že se na něm bydlelo“. Později byl však Valečov opuštěn a hrozné, černé skáze navždy vydán.

A tak stojí tento věkovitý, bizarní a mlčenlivý pomník staré české slavné historie dosud. Občas jen manifestační meeting probouzí svým hlaholem a ruchem tohoto skalního orla z jeho tvrdého spánku, ale jen na okamžik k ponurému a truchlivému rozhledu jeho na jeho dnešní opuštěnost. *V. V. Tomek.*

MNICHOVO HRADIŠTĚ.

Drahou z Bakova dostaneme se pohodlně a záhy do okresního města Mnichova Hradiště, rozkládajícího se na levém břehu rušné a vždy veselé Jizery. Nádraží položeno jest za cukrovarem hraběte Valdštýna hned u města. Mnichovo Hradiště proto tak sluje, poněvadž bývalo majetkem kláštera Hradiště, poblíže odtud stojícího. Pojmenování pak Hradiště dostalo se klášteru zase nejspíše po nějakém starším opevnění, neboť první pohled na znamenité a příhodné položení místa ukazuje zcela zřetelně, že tu stával v pradávných již dobách hrad.

Slavný rod Markvarticů založil tu klášter, nejprve řehole sv. Benedikta a později roku 1177 zavedena sem byla řehole Cisterciácká. Klášter sám byl hojnými statky bohatě a velkolepě nadán a udržel se až do bouří husitských.

Vavřinec z Březové vypravuje nám, že bratří Orebští opevněný klášter Hradiště u hradu Valečova (viz tento) mocí brannou dobyli, vydrancovali a spálili, načež dne 30. dubna 1420 k Praze odtáhli. Vůdcem jich byl tehdy pán Hynek Krušina z Lichtemburka.

Ve zbytcích bývalého kláštera, z něhož jen málo se zachovalo, zbudován jest tou dobou velký strojní pivovar. Několik věží svědčí ještě o bývalém účelu jeho. Před klášterem v pravo viděti lze pomník z litiny, věnovaný vojínům padlým tu při utkání se hr. Clam-Gallasa s generálem Schoellerem dne 28. června 1866.

ZÁMEK V MNICHOVĚ HRADIŠTI.

V Mnichově Hradišti spatřujeme velkolepý, rozsáhlý zámek. Vévodí zadní části města k Jizeře se svažující a strmí na mírném návrší. Zámek ten náleží hraběcí rodině Valdštýnské. Jest to dlouhé a vysoké stavení s mnohými a přečetnými okny a čtyřhrannou věží, na které vypíná se báň.

Od budovy zámecké vybíhají dvě krátká křídla. Budova tato jest původem svým z doby no-

vější a vznikla teprve ke konci XVII. nebo na počátku XVIII. věku. Panství Klášter s Mnichovým Hradištěm náleželo počátkem XVII. věku proslulému pánu Václavu Budovci z Budova, jinak Kozí bradka řečenému, který byl z nejznamenitějších mužů onoho věku. Pobyl dlouho v cizích zemích, přemnohé zkušenosti a myšlenky čerpal k pozdějším svým pracím, naučil se mnohým cizím jazykům a při tom poznal důkladně řády a obyčeje dvorské. Byl hlavním řečníkem a vůdcem stavů českých. V roce 1618 byl Václav Budovec činným a zvolen za jednoho z direktorův a správců zemských, hlasoval pro zavržení císaře Ferdinanda II. a zvolení Bedřicha falckrabě, za kterého byl presidentem nad apelacemi. Dokonal pak slavný život svůj dne 21. června 1621 na Staroměstském rynku pod ostřím meče katova ve věku 74 let, zůstav věren heslu svému „in Deo fortitudo", to jest „v Bohu statečnost" až do své smrti. Statky pána Václava Budovce z Budova, Klášter s Hradištěm, Zásadka a Chocnějovice prodány pak byly dne 20. srpna 1622 vojevůdci Albrechtovi z Valdštejna. Statky ty pak byly roku 1624 připojeny k novému knížectví Frydlantskému. Kníže Albrecht z Valdštejna zastavil však dne 9. listopadu 1624 Klášter, Zvířetice se Studenkou a Svijany jako léna Frydlantská pánu Maxmiliánovi z Valdštejna, který se měl státi i nástupcem jeho v knížectví.

Po smrti Maxmiliána z Valdštýna držel druhý syn jeho Karel Ferdinand, jenž zemřel roku 1702, panství Svijany, Hradiště, Loučeň a Velký Újezd. Za něho vyhořel dne 2. listopadu 1657 zámek Hradišťský. Oheň tento zavinili prý Mikuláš Matucha, soused Turnovský a purkrabě zámecký a Michal Kyncl, vrátný. Vrátný pálil totiž v pekárně prach a pazdeří, a odtud se zapálilo. Čeládky nepovolal, nýbrž sám hasil, ale ohně již neuhasil. Potom sváděl vinu na Matuchu, že prý pálil pazdeří z jeho rozkazu, ale Matucha před právem Turnovským, kde byli všichni výše jmenovaní obviněni, zcela správně tvrdil, že měl pazdeří to páliti venku.

Pán Karel Ferdinand prodal dne 24. dubna 1675 zámek a město Hradiště s příslušenstvím a okolními vesnicemi za 73.000 zlatých pánu Arnoštovi Josefovi z Valdštýna, svému strýci.

V komnatách zámeckých spatřujeme starožitný nábytek, množství podobizen, serie obrazů tkaných z pestrého hedvábí a j. v. Dne 3. září 1833 císař rakouský František, potom car ruský Mikuláš a král pruský Bedřich Vilém měli zde památnou schůzku.

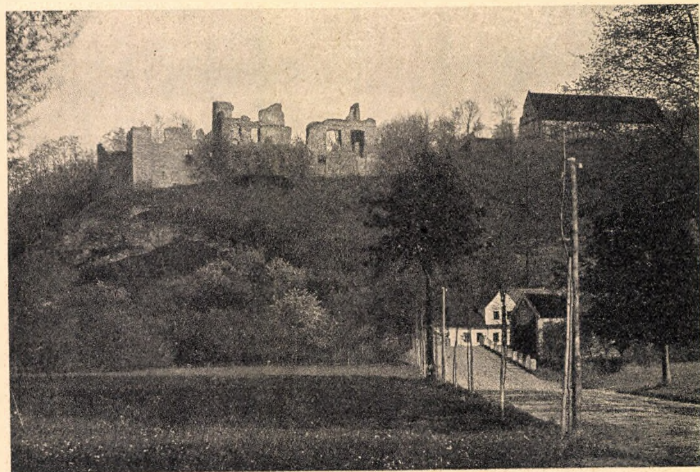
V parku zámeckém stojí pavillon s freskou, představující J. z Valdštýna, jak Ottokarovi předvádí svých 24 synův. K parku přiléhá bývalý klášter kapucínský ke konci XVII. století založený Arnoštem Josefem z Valdštýna a roku 1785 císařem Josefem II. zrušený. U kláštera jest pak kostel sv. Anny roku 1724 ovdovělou hraběnkou Markétou z Valdštýna, rozenou hraběnkou Černínovou založený, při kterém nalézá se hraběcí

hrobka s pozůstatky slavného válečníka pána Albrechta z Valdštýna, vévody frydlantského a jeho první manželky Lukrecie, rozené Nekešové z Landeka. A tento vojevůdce dříme a sní zde klidně svůj sen po svém rušném, bouřném, neklidném životě v třesku řinčivých mečů a v rachotu pušek i v hlaholu vřískavých polnic. A dojemný klid líbá i celé zdejší okolí, jakoby naslouchal ještě dnes vřískotu polnic a ryčnému ržání bujných komoňův válečných. *V. V. Tomek.*

ZÁSADKA.

Severně od Mnichova Hradiště rozkládá se víska Sichrovek a tu při samém ovčínu pod ním vypíná se hrad Zásadka v rozkošné krajině. A na úpatí Zásadky spěchá se svými vlnkami za bezstarostně veselého zpěvu řeka Jizera mezi květnanými lučinami a luhy a po obou stranách obkličují údolí svěží stráně nebo svahy porostlé křovisky i stromovím.

Hrad Zásadka, zbořen a opuštěn, zírá skromně a tesklivě s vysoké své stráně na tuto veselou krajinu kolem. Z tohoto rozpadlého hrádku pozůstalo nám ovšem velmi málo. Jsou to trosky, které se ještě zmenšily v posledních letech nemilosrdným a hrubým odkopáváním. Trosky tyto náležejí však hradu pocházejícího teprve ze XVI. století.

ZÁSADKA.

Tento hrad skládal se z několika oddělení, z čehož zbyla toliko strana severozápadní. Měl v přízemku veliká okna v poschodí o něco menší, veniři vesměs obložená. Byl sídlem panským.

V severním rohu spatřiti můžeme na opyši hradiště skrovné pozůstatky původní Zásadky, kterých se při budování nového hradu použilo. Při založení nového tohoto hradu byla pak vlámána větší a prostornější okna a vyzděna i cihlami.

Na jižní straně shledáváme hromadu trosek a rumu, kde dříve týčila se čtyřboká věž. V příkopě pak spatřiti lze zbytky starých zdí, již valně omšené a travou zarostlé. Nyní jest příkop ten zavežen a slouží pouze k tomu, aby tudy voda ze studně a z ovčína odtékati mohla.

O dějinách hradu Zásadky víme — bohužel — velice málo. Ze staroslavného listu Matěje Pomazánky ze Zlivě, jenž byl ve službách pána Petra Děvínského z Vartemberka roku 1406 se dovídáme, že psal o Zásadku jakémusi nejmenovanému pánu. Pravděpodobně koupil Pomazánka hrad Zásadku od tohoto Petra Děvínského.

Do roka 1452 patřil hrádek Zásadka pánům Čouchům ze Zásady.

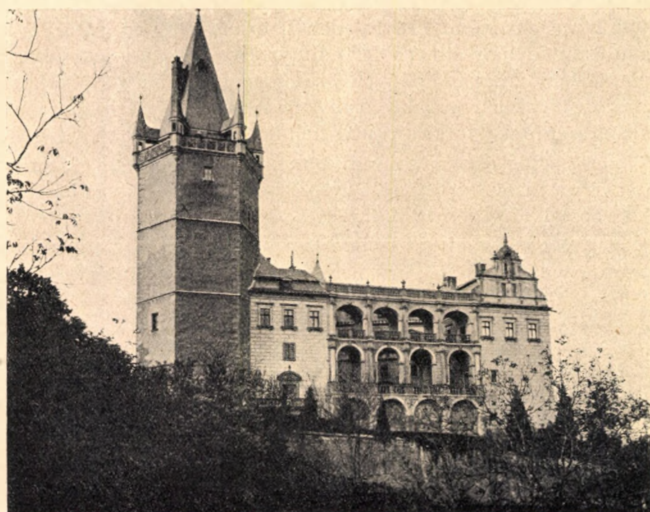
V XV. století byla pak Zásadka přestavěna a slula proto Novou Zásadkou. Roku 1490 náležela pánu Markvartu Fryckovi z Daliměřic, později držel ji pán Václav Hrzán z Harasova, za kterého spustla, jelikož ji tento pán neobýval. Roku 1520 dostal druhorozený syn jeho Jan podílem hrad Zásadku již spustlou.

Tento Jan brzo Zásadku prodal a v držení ji potom měl pán Petr Vančura z Řehnic a na Valečově, jenž roku 1539 odkázal Zásadku i s příslušenstvím pánu Petrovi Samšinskému ze Samšiny. Nástupce tohoto pán Mikuláš Samšinský ze Samšiny opustil Zásadku a prodal pustý tento zámek roku 1560 i se dvorem a dvěma rybníky pánu Zikmundovi Vančurovi mladšímu z Řehnic.

Potom dostala se Zásadka pánu Kryštofovi Prokovi z Velnic, císařskému hejtmanu v Poděbradech. Tento pán Zásadku roku 1579 opravil a prodal ji pak pánu Bernatovi hraběti z Hardeka. Později dostala v držení Zásadku paní Hedvika z Hazemburka, vdova po pánu Albrechtovi ze Smiřic a na Náchodě, která obývala zde na zámku s druhým chotěm svým pánem Jiříkem Hasištejnským z Lobkovic. A když roku 1592 zemřela, odkázala Zásadku dceři své paní Kateřině Žerotínské ze Smiřic. Tato pak prodala zámek Zásadku i se dvorem a okolními mnohými vesnicemi proslulému pánu Václavu Budovcovi z Budova na Hradišti nad Jizerou.

Po jeho stětí památného dne 21. června 1621 koupil Zásadku Albrecht z Valdštejna. Týž prodal roku 1627 zboží Zásadské i se zámkem jako manství Frydlantské Janovi Ludvíkovi Isolano. Když tento roku 1641 zemřel, odkazem zdědil Zásadku pán Pavel hrabě z Aldringen, biskup Tripolský.

Roku 1673 koupil Zásadku Jan Kašpar svobodný pán Montani s manželkou svou Annou Marii rozenou z Aldringen, ale již roku 1677 prodána Zásadka pánu Krištofovi Rudolfovi říšskému hraběti z Bredy. Po jeho smrti vdova po něm, paní Benedikta, rozená z Alefeldu, prodala panství Zásadku roku 1691 pánu Zikmundovi Hrzanovi z Harasova, až pak r. 1695 koupil panství to Arnošt Josef hrabě z Valdštejna a připojil je k panství Zvířetickému i Hradišťskému. V rodině hrabat z Valdštejna jest pak Zásadka až na naše dny. *V. V. Tomek.*

NOVÝ STRÁNOV.

STRÁNOV.

Putujeme-li z vesnice Vince, na jih od Mladé Boleslavě rozložené a asi půl hodiny od této vzdálené, dále směrem jižním, dospějeme do malebného příčného údolí, kterým protéká potok Skalský, poblíže do Jizery se vlévající. A na ostrohu podoby klínovité a svěžím letorostem porostlém vypíná se tu malebně bývalý hrad a nyní krásný zámek Stránovský. Čtvrtinu ostrohu na konci zabírá hrad a tři čtvrtiny někdejší předhradí neboli nynější dvůr. Podle této prostory lze právem souditi, že hrad Stránovský náležel k velice rozsáhlým hradům českým.

Majitelkou Stránovského zámku jest tou dobou Marie říšská hraběnka z Valdštejna a Vartenberka, rozená kněžna Švarcenbergová.

Do bývalého předhradí vstupujeme od jižní strany vysokou gotickou branou, ze které jest na pravo výklenek a na levo branka pro pěší. To vše nalézáme v přízemku bývalého věžovitého stavení, které dnes spatřujeme tu jako domek o jednom patře. V průjezdě po levé straně nalézá se ve zdi výklenek, načež vstupujeme do dvora gotickou branou.

Když od brány přicházíme na levo, spatříme v barokovém slohu provedený portál, bývalý to vchod do zahrady, nyní do dvorka vedle brány, který jest zkrášlen dvěmi erby. Jeden z erbů jest erb pánů z Lisova, představující polovičný štít, na levo žlutý s dvojitým křídlem černé barvy, na pravo složený ze šesti příčných pruhů, nad helmou dva rohy a každý s praporečky týchž barev, jako pruhy na štítě. Druhý erb zobrazuje nám tři měsíce na štítě a dvě křídla nad helmicí.

Na konci někdejšího předhradí nalézají se dva sloupy s erby pánů Příchovských a Lisovských, na kterých jsou gryfové. A tytéž erby spatřujeme i na kostelíku v rohu předhradí k nebi vzhlížejicím.

Přes příkop oddělujicí hrad ode dvora jde se nyní po mostě kamenném. Branou pak ve slohu barokovém zbudovanou vstupujeme do budovy o dvou patrech, která však od strany západní zdá se nám býti vyšší, jelikož padá do svahu hory.

BRÁNA ZÁMKU STRÁNOVSKÉHO.

Nejznamenitější částí zámku Stránovského jest mohutná věž šestiboká, s cimbuřím a střechou jehlancovou v příkopě stojící a na bocích svých sesílená štukovím, jejíž spodek jest trochu povydán. Oken věž mnoho nemá. Ozdobné jsou její krancle. V každém rohu jest totiž výstupek, spočivající na lidské hlavě z kamene vytesané.

Vchod do věže jest se střechy sousedni budovy. Tu se přichází ke starému vchodu, před nimž v chodbě po stěnách nalézají se arabesky. Nahoře na klenuti spatřujeme vybledlou postavu s harfou a tu a tam vyhlíží na nás z arabesek šklebící se tvář.

Otevrou-li se železné, pomalované dvéře, vkročíme do šestihranné místnosti, hvězdovitě sklenuté, tu a

LOGGIE ZÁMKU STRÁNOVSKÉHO.

tam pozlacené, kde spatřujeme malby po stěnách a na výklencích. Jsou to obrazy rozličných budov. Sloh jest skoro všude renaissanční. Nad těmito malbami jsou ve výšce jiné malby, nejspíše asi allegorické postavy zobrazující, na příklad Pilnost, Nevinnost, Marnivost atd. Místnost nad tím opatřena jest velikými výklenky a jest v horních svých částech modře a rudě malovaná.

Po několika schodech sejdeme k brance gotické a ke kranclím, kde spatřujeme střechu až nahoru kamennou, ale pokrytou. Pod zmíněnou malovanou místností nalézá se pět sklepů nad sebou, z nichž nejhořejší jest opatřen vlašským komínem.

Zámek má v půdoryse nepravidelný čtyřuhelník. Nejdelší strana, obrácená k severní straně do údolí, ozdobena jest pěkným arkýřem ve slohu lahodné renaissance. Nejkratší jest křídlo východní s menším arkýřem a uvnitř s gotickou kaplí, pocházející nepochybně z XVIII. století.

Nejmalebnější jsou loggie na jižní straně. Ve věži viděti lze freskové malby původní. Všechny komnaty vyzdobeny jsou drahocenným, starožitným nábytkem.

Naproti Stránovskému zámku přes údolí, ve kterém vine se cesta k Podkrnsku, spatřuje se prastaré tvrziště vladyk Vtelenských. Rozkládá se při samotném Vtelně Jizerním.

Zámek Stránovský pochází z XV. věku a byl v nynější svou podobu přestavěn v létech 1890—1894.

Za válek husitských vystavěna byla na místě nynějšího zámku Stránovského obyčejná, jednoduchá tvrz. Podle ní slul Bohuněk ze Stránova, který se připomíná poprvé roku 1429. Týž v letech 1449—1450 pomáhal Jednotě Poděbradské ve všech skoro její výpravách. Po dlouhou dobu držel pak Stránov pán Jaroš ze Sovojovic nebo též ze Stránova zvaný.

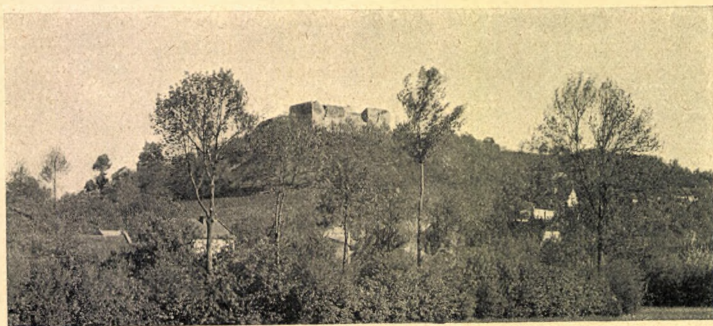
V létech 1463—1468 dal pán Jaroš ze Sovojovic na místě původní tvrze zbudovati pevný hrad s předhradím, pročež slul od této doby též všeobecně Nový Stránov. Syn jeho Jan držel hrad Stránov ještě r. 1495.

Roku 1517 připomíná se jako držitel Stránova pán Burjan ze Sovojovic. Pán Markvart Stránovský ze Sovojovic prodal roku 1545 zámek Strá-

nov s dvorem popložním, Zámostí, vsi Lhotku, Voděrady, Smilovice, Vtelno, Bezděčín, Nepřevážku, Strašňov, Sedlec a Předměřice pánu Zikmundovi Berkovi z Dubé.

Roku 1589 seděl na Stránově pán Karel z Bibrštejna na Děvíně, nejvyšší mincmistr království Českého. Týž zemřel roku 1593 a hrad Stránov zdědil po něm syn jeho Adam.

Potom vystřídali se v držení zámku Stránovského různí držitelé. Roku pak 1642 prodán byl Stránov Janovi svobodnému pánu z Lisau, jenž pocházel z Braniborska, přijal víru katolickou a stal se obyvatelem království Českého. Později se stal nejvyšším velitelem v Chebu. Rodina jeho se

STARÝ STRÁNOV.

později počeštila, takže vnuk jeho o hrabství česky zažádal a český majestát roku 1702 obdržel.

Roku 1695 prodal Rudolf Josef pán z Lisova zámek Nový Stránov pánu Otovi Ferdinandovi z Nostic. V letech 1746 držel Stránov pán Jan Václav Příchovský z Příchovic a na Svojšíně, jenž roku 1767 kostelík sv. Václava na bývalém předhradí postavil. Syn jeho František byl radou při apelacích a zůstavil po sobě syna Františka Antonína, který roku 1794 zboží Stránovské prodal. Koupil je Jan svobodný pán Herites. Po něm drželi zboží Stránovské rytíři Neubauerové. Roku 1864 koupila Stránov hraběnka Marie z Valdštejna a z Vartenberka, rozená princezna ze Švarcenberga, které přináleží až podnes.

Krásnému, malebnému zámku Stránovu smutně a zasmušile kynou nad osadou Zámostí na levém jizerském návrší zvětralé, omšelé rozvaliny Starého Stránova (Hrádku nad Jizerou), při nichž tiše a dojemně sní svůj tichý sen židovský hřbitůvek. Zde vítá turistu jeden z nejmalebnějších koutků české naší vlasti skoro na prahu samotné Mladé Boleslavě.

V. V. Tomek.

MLADÁ BOLESLAV.

Branou, kterou vcházíme do „Českého ráje", jest zajisté královské město Boleslava Mladého, stojící v popředí měst posvátné koruny Svatováclavské. Právem nazývá se Mladá Boleslav krásným klassickým jménem „Českých Athén", jelikož v XVI. věku byla Boleslav střediskem Českých Bratří, kteří se zde veliké přízni těšili a vědě i literatuře pečlivě sloužili.

Královské město Mladá Boleslav rozkládá se na levém břehu střední šumnotoké Jizery, která jako stříbrný pruh spěchá sem z Jizerských Hor na českopruské hranici.

Vcházejíce do vlastního města spatřujeme po levé straně uprostřed smavé přírody na skalním ostrohu starobylý hrad, nyní vojenská kasárna 36. pluku pěchoty, který hmotným svým stavením a šerými svými zdmi mocným dojmem působí na každého pozorovatele a návštěvníka královské Mladé Boleslavě.

Starý ten hrad jako velmož ovládá veškero údolí a jako pohádka z dob dávno zašlých nás poutá. Za ním pak šíří se pokročilé a kulturně vyspělé město. Město Mladá Boleslav vzniklo spojením Podolce, starého to podhradí, které bylo v údolí potoka Klenice, Starého a Nového města čili bývalého předměstí.

Hrad Mladoboleslavský založen byl knížetem českým Boleslavem II. kolem roku 983. Strmí a mohutně a vysoko se vypíná na příkré ostrožně skalní mezi údolím Jizery a potoka Klenice. Mohutné toto stavení hradní skládá se ze dvou křídel, z nichž však žádné netýčí se na rovině, nýbrž obě dvě křídla postavena jsou na svahu.

Na straně severní, otevřené, opevněn byl hrad dvojnásobnou hradbou a hlubokým příkopem, dvojí brána však spojovala jej s městem. Nad hradem vynikají dvě věže, odkud všechno širé okolí lze krásně přehlédnouti.

Nejdelší jest strana východní, do které stavěna jest hmotná čtyřhranatá věž, pocházející buď z konce XIV. nebo počátku XV. věku, ačkoli vzezřením svým jest ostatním hradním částem úplně přizpůsobena. Jako se tato strana na severním svém konci láme a přechází pak v krátké křídlo, podobně tomu jest i u strany jižní. Tam jest výběžkem jejím druhá věž, zcela podobná věži první, jest však trochu štíhlejší.

Do XIII. věku byl hrad Mladoboleslavský hradem knížecím a župním. Tehdy přešel v držení pánů z Michalovic, od roku 1469 pak v držení pánů Tovačovských z Cimburka. Roku 1503 zdědila hrad paní Johanka z Krajku, vdova po pánu Janovi Tovačovském z Cimburka a po druhé provdána za pána Jana ze Šelmberka a Kosti.

Pán Jan ze Šelmberka náležel k nejznamenitějším a nejproslulejším pánům věku svého v celých Čechách. Vrstevník jeho pán Boleslav z Lobkovic pochvalně velebí jeho vznešenou postavu, velebnost v tváři, vážnost s vlídností spojenou. Vtip jeho byl nadmíru břitký, paměť vždy věrná ve všem, cokoli kdy slyšel, viděl nebo čítal, a výmluvnost nevšední, takže slova jeho vážná i sličná měla podivuhodnou do sebe váhu a ohromnou víru. Proto také na sněmích a soudech slovo jeho platilo vždy za důkaz. Ve velikých stavovských rozbrojích a šarvátkách věku svého požívaje jako kancléř v létech 1479—1503 vlivu nejmocnějšího, zdál se zůstávati vždy nestranným. Sídlíval nejvíce na hradě v Mladé Boleslavi a osudy panství a města tak řídil, že se doba jeho jako doba rozkvětu a blahobytu pokládati může. Znamenitý a vynikající tento pán, jenž ačkoli upřímný a horlivý katolík ve shodě s poddannými svými zůstával, ač byli víry bratrské, jako Johanka manželka jeho, a pod obojí, zemřel asi nejspíše na počátku roku 1508.

Téhož roku Johanka sama obdarovala obec Boleslavskou clem, které se při městě, okolo města i v Bezděčíně k ruce panské vybíralo, začež se zavázali zase Boleslavští cesty pod Michalovici i od města až ke Kosmonosům upravovati. Při vzniklém tehdá pronásledování paní Johanka České Bratry nejen chránila, nýbrž jim i milosti různé potvrdila.

Z neznámých nám příčin a důvodů paní Johanka ve formě zápisu na 1000 kop ihned postoupila roku 1512 všechna zboží svá, totiž „Boleslav mladú zámek, dvory poplužné a město“, Michalovice zámek pustý s dvorem a všechny vesnice, též panství Brandýsské se všemi tvrzemi a statky přivtělenými a Rohozec zámek bratru svému pánu Kunrátovi Krajířovi z Krajku a z Bystřice.

Po vymření slavného rodu českého pánů Krajířů roku 1588 pánem Adamem Krajířem obelstili Lobkovicové pozůstalé sestry zesnulého Markétu a Barboru z Krajku, jakožto dcery neodbyté a sestry nedílné, a panství Mladoboleslavského se zmocnili. Od nich vykoupila si Mladá Boleslav svobodu a prohlášena roku 1600 za město královské.

Smlouvou s pánem Joachymem Hasištejnským z Lobkovic učiněnou roku 1595 vyhrazeno obci právo překupní na hrad Mladoboleslavský, ale provedení smlouvy protáhlo se až do roku 1631, kteréhož roku Boleslavští složili za zámek tento 3000 kop grošů u desk zemských. Vrchnost zatím přestěhovala se po skoupení města na druhý zámek svůj v Kosmonosích a v městě zůstaly jí jenom pivovar a poplužní dvůr, kteréž od té doby slují kosmonosskými.

Roku 1631 na neštěstí Sasíci vpadli do Čech a dobyli i hlavního města Prahy. Císařské úřady opustily Prahu a odvezly s sebou všechny poklady do Budějovic, tedy i oněch 3000 kop grošův. Když později Mladá Boleslav hlásila se o své peníze, bylo jí odpověděno, že peněz těch užilo

se k obraně země k obecnému dobru a tudiž i pro Mladou Boleslav. Putovala petice za peticí k podkomořímu, k purkrabímu, ale marně. Boleslavští nedostali od státu peněz a od vrchnosti kosmonosské koupeného zámku.

V tom roku 1648 roznesla se pověsť, že Švédové Prahu obléhající míní z hradu Mladoboleslavského zříditi opevněné vojenské skladiště. Proto dal císařský plukovník Colloredo opevnění kolem hradu pobořiti a komandoval k tomu poddané lidi z okolních panství, ale Boleslavští jich

HRAD V MLADÉ BOLESLAVI.

nevyčkali a sami nejen hradby pobořili, nýbrž i hrad zpustošili a okna, stavivo, vůbec vše, co cenu mělo, odnesli.

Od té doby obec o zpustošený hrad již se nestarala, ale za to tím více o oněch 3000 kop grošův. Naléhavým jejím prosbám u samého trůnu přednášeným, vyhověla posléze císařovna Marie Terezie a nařídila, aby se Mladé Boleslavi ve lhůtách spláceły.

Zpustlý hrad věnovala pak vrchnost kosmonosská, hrabě Černín, řádu sv. Augustina, než císař Josef II. s řádem se dohodl a hrad v kasárna proměnil a k obývání upravil. Od té doby až na naše časy jest hrad Mladoboleslavský kasárnami.

Hrad Mladoboleslavský dostavěn byl v XVI. nebo počátkem XVII. století, což prozrazují chodby sloupové ve dvoře ve východním křídle, které položeny jsou na hrubých sloupích, ale částečně zazděny.

Na poslední úpravu hradu upomíná jeho šerá omítka, která mu skutečně velice pěkně sluší a opravdové vážnosti a důstojnosti mu dodává. Okna mají podle starého vkusu bílou obrubu.

Kromě mohutných hradních stavení přistavěna jsou tu ještě některá menší stavení sloužící hlavně potřebám zdejší vojenské posádky.

Vážně hledí hrad na město a důstojně rozhlíží se tento starobylý velikán do údolí, kterým se vine vždy svěží, šumná Jizera, zrakem svým zalétá až k výšině Chlumu a jeho tmavým borům a pak zase kyne vrcholkům Babě a Dědkovi, jež vítají tento pozdrav a rozmarně zahovoří si se starým veteránem hradním. Jen v dáli nekonečné zabělá se občas Krkonoše, z nichž vyzírá zasmušilá tvář Krakonošova.

A tu jako zářivá perla zasvítí nám historie, kdy zde vládl kníže Boleslav mladý ještě za vlády svého otce a kdy vystavěl si zde na skále hrad nad střední Jizerou jako orlí hnízdo a nazval jej hrdě hradem Boleslava Mladého, ve kterém sídlívali královští správcové, kteří odtud spravovali poříčí Jizery.

Zde zaskvěly se i utěšené květy naší literatury, zde Čeští Bratři měli svou tiskárnu a své slavné učení. Královská Boleslav zvána byla tehdy vystižně Českými Athénami. A doba ta, třeba krátká, vždy a věčně bude se skvíti, zářiti a planouti zářným okruhem v dějinách naší vlasti, v dějinách naší řeči a naší krásné literatury. Jsme v městě českém, na něž dějiny naše mohou býti právem hrdy a pyšny. *V. V. Tomek.*

KOST.

Z okresního města Sobotky po silnici dojdeme asi po hodině cesty starobylého a vskutku vznešeného, imposantního hradu Kosti. Již cestou naskytne se turistovi na pravé straně lepý a vzácný pohled na známé, slavné Trosky, jimž v pravdě úchvatné pozadí tvoří hřbet Kozákova a nejvyšší hřeben velebných Krkonošských hor.

Slavný, prastarý hrad Kost zachoval si dosud svůj původní, středověký ráz, přetrval hrdinně věky, nezdolán a neznetvořen na svém krásném, mužném těle hledí na příchozího jako zapomenutý portrét v moderním pozlaceném rámu. A proto jeho pohled je tím dojímavější a výraznější a vnímavý návštěvník, který ponejprv postane před tímto hradním velmožem, vpíjí se celou svou duší i s rozvášněně tlukoucím srdcem svým v nádhernou silhouettu jeho, v malebné seskupení jednotlivých jeho částí a posléze sytí zrak svůj jak hmotná ta stavení do sebe jsou vtěsnána, nad sebou bizarně vystupujíce a příchozího svým naivním pohledem poctivě vítajíce.

Starý portrét! Duše okřívá a osvěžuje podivuhodným obrazem zastrčeným za skalnatými stráněmi. Blažívý okamžik vkrádá se v duši turistovu, když spatřuje ve svých představách středověké, napudrované postavy

s podivuhodně upravenými kučerami a mohutnými parukami a kolkolem roje pážat a pestrobarevných trabantů, uklánějících se před vznešeným panstvem. Kdož by v takovém pohádkovém ovzduší nezměkl, kdož by odolal sladkým svodům sršivých, něhyplných dojmů, které jako ohnivý, zlatý pták nás obletují, kolem nás raší a šumí, pějí i šepotavě lkají a jako daleká, ztlumená hudba zaznívají v překvapený, udivený sluch náš, který při ní libezně se ukolébává v říš pohádek a zkazek!

Život nový odehrává se před zrakoma návštěvníkovýma, starý, zasněný život hovoří svým jasem, svým kouzelným tlukotem, vyhaslé krby plápolají praskavými plameny, všude ruch, všude smích, všude shon a šum. Zapadlá století oživují a s jásotem vrací se do těch usnuvších zdí a rozespalých síní. Život starý a dávný vrací se znovu s celou svou poesií, která nás opíjí, nás zjemňuje, nás očarovává jako nejlahodnějším nápojem věčně mladé a sladké lásky!

Tak mocně, barvitě a životně působí na příchozího svým ojedinělým a převzácným zjevem majestátní, imposantní hrad Kost.

Z údolí, jemuž hrad Kost půl tisíce let již suverenně vládne, teprve asi v druhé třetině cesty spatříme vyhlédati hlavní čtyřhrannou věž hradní. A hrad Kostský, když ocitneme se sešedše dolů až u něho, vzbuzuje v nás zachovalostí a velkolepými rozměry svými dojem netušeného a nejvýš milého překvapení a opravdové, hluboké úcty plné vroucnosti a milosti.

Nevysoko, ale hrdě rozložen jest hrad Kostský nad hladinou dvou rybníků, jednak strmí na skále, jednak na rovině a uzavřen jest k severní straně černavými stráněmi lesa Kozlova, k jihozápadu a jihovýchodu skalami a hvozdy, které obkličujíce nevýslovně krásné údolí Plakánky, před Kostí se rozestupují.

Jméno „Plakánky“ odvozují lidé z různých pověstí. Jedni vy-

KOST.

KOST od Černého rybníka.

pravují, že opuštěná dívka, oplakávajíc tu ztracenou lásku, zoufala si zde. Jiní kladou původ jména přerozkošného údolíčka od pláče děcka, zaběhnuvšího v lesy. Pláčem byli pak přivoláni rodiče dítěte.

Historicky správným zdá se býti pojmenování od uhlírny, která zde bývala. Byla obývána Ježkem Plakálkem, věrným sluhou Heřmana Černína.

Rodina Plakálků sídlívala zde dávno před tím. Ježek byl za věrné služby své odměněn tím, že hrabě Černín dal mu vyměřit 2 lány orné půdy, to je 144 korců, směrem k Sobotce a pojistil mu na panství stálý plat až do smrti.

Jeden z rybníků sluje Bílý rybník, z něhož vytéká potok plynoucí pak údolím Plakánky. Rybník tento nalézá se na východní straně a rozlévá své stříbrojasné vody pod samým hradem Kosti. Druhý rybník nazývá se Černým a rozložen jest na straně západní, vzdálen jsa pouze několik kročejů od hradu. Z tohoto rozložení jasně vyplývá, že hradní obyvatelé byli před každým nebezpečím dostatečně pojištěni, neboť mohli kdykoli vodu nadýmati a na straně jihozápadní ji tak zahraditi, že se údolí kolem hradu se rozprostírající zatopila, v nekonečný močál přeměnila a hrad Kostský naprosto nepřístupným učinila.

A s tohoto vzácného svého prestolu přehlíží hrad Kost co statný, neochvějný, čacký a vždy poctivě věrný ochránce svoji malebnou, královskou krajinu, která po dlouhou řadu let již tisíce a tisíce rozčarovaných a roztoužených milovníků příjemného a nevýslovně lepého ústraní vábí a suggestivně přitahuje sem mezi skály a skaliska, vyzdobené a obetkané tichou svojí romantikou jako stříbrojasnou, nádhernou pavučinou z rajských a nikdy snad neviditelných krajů.

Vše kolkolem dýše tajuplnou, něžnou nádherou přírodních velekrás a divů. A proto není věru divu, že půvabná víska Podkosť stále hojněji a hojněji jest dnes návštěvníky vyhledávána za osvěživý, skvostný pobyt na celé smavé léto.

Pojmenování „Kost“ dostalo se hradu tomuto asi nejspíše proto, že byl zbudován z přepevných, rozměrných kvádrů na skále a vršku nákladem převelikým a že byl tvrdý a pevný jako kost!

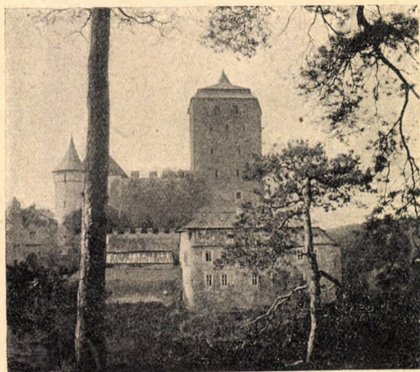
Nynějším držitelem hradu, dále pivovaru a dvorů k němu přináležejících jest pán Dal Borgo Silva Taroucca-Netolický, jenž tu občas sídlívá a návštěvu hradu denně ochotně povolil. Jest se jen přihlásiti u hrad-

ního. Hrad Kost pozůstává z předhradí a horního hradu. Předhradí rozprostíralo se pod hradem na severní straně. Sloužilo ponejvíce jenom hospodářským potřebám a mělo dva příjezdy, jeden od Bílého rybníka a druhý příjezd od strany západní, kde se dosud jezdí starým stavením s klenutým průjezdem. Mezi jinými hospodářskými místnostmi zříme zde pivovar, význačný dlouhým svým průčelím a zabírající jím celé prostorné předhradí, který zachoval nám svědectví o svém založení zbytky rustiky a starobylým svým nápisem na desce a který nám udává, „že léta 1576 tento pivovar jest vystavěn za panování Jeho Milosti urozeného pána pana Krystovora z Lobkovic".

Východní brána do předhradí byla i vjezdem do horního hradu. Byla druhdy masivně vystavěna, dnes však jsou tu po ní toliko skrovné, nepatrné pozůstatky. V těchto místech se cesta zatáčí a vine se točivě kolem celého vnitřního hradu. Byl to starý způsob na středověkých hradech, aby vetřelý nepřítel byl obranou co nejdéle zadržen. Návštěvník hradu má po levé straně hradbu, po pravé pak straně vysokou terasu a odtud přichází dále k příkopu před první hradní bránu.

Přes tento příkop spouštíval se druhdy z první hradní brány zvoditý most, nyní však vstupujeme do hradu po dřevěném mostě. První tato brána jest zcela jednoduchá s klenutím do polokruhu a má po pravé straně návštěvníkově vyhlídku pro hradního. Vede pak do stavení, v němž nalézají se tou dobou kanceláře a byty panských úředníkův, jak tomu bylo i za dřívějších dob.

Průjezdem dostaneme se na parkán, který jest uzavřen v pravo skladištěm postaveným do hradeb a v levo hradbou, na které se dosud zachovalo starobylé cimbuří. S parkánu tohoto otevírá se návštěvníku roztomilý pohled na osadu Podkosť s pivovarem a na údolí, jakož i vznešený pohled na hrad s dvěmi věžemi a hradbami s hrdým hradním cimbuřím.

KOST od jihu.

Hned potom stane příchozí před druhou hradní branou, ke které býval přístup zamezen hlubokou rozsedlinou ve skalách, přes kterou přepiat jest prampouch. Za dřívějších dob spouštíval se zde most. Má dosud zdobu starého cimbuří, levá pak její strana přechází v čtyřhranné věžovité stavení, zakončené ští-

tem ve stylu renaissančním provedeným a po pravé straně nad branou povydaná jest okrouhlá věž, která měla bránu tuto ochraňovati. Jest to „Lidomorka". Bývala druhdy vyšší a sloužívala k obraně druhé brány a za vězení.

Druhou branou přijdeme na dvorek, který po levé straně uzavírá panský dům o jednom patře ze XVI. století pocházející, na pravé pak straně bývalý palác hradní. Budova tato jest mohutná a na svahu mocných skal zbudována.

Nade vchodem do panského domu spatřujeme erb Bibrštejnský s letopočtem 1545, Na dvorku tomto nalézá se také stará dřevěná pavlač, která jde uvnitř nad branou.

Na konci dvorku zvedá se třetí hradní brána, která se závorami zavírala, jak svědčí o tom zbytky ve zdi, poněvadž zde mostu zvoditého nebylo. Touto branou dostaneme se na velký, prostorný dvůr nad předhradím na severní straně hradu, který vnitřní hrad dokola obklopuje.

Ze dvora na severní straně vstupujeme do vnitřního hradu čtvrtou hradní branou, která jest prosta a jednoducha. Na pravo spatřujeme přední průčelí hradního paláce, ve kterém nyní jakoby ironicky umístěny jsou sýpky a stáje. V prvním patře nalézá se siň, kde zazděn jest pěkně s bohatými arabeskami tesaný erb pánů ze Šelmberka. Býval zde i erb Hazemburský, který však před lety beze stopy zmizel.

DRUHÁ BRÁNA NA KOSTI S VĚŽÍ „LIDOMORKOU".

Hradní palác představuje nám pravidelný čtyřhran, jehož dlouhá strana směřuje k západu. Vchod do prvního patra jest po starodávném zvyku zvenčí po schodech. Tak tedy hrdé kdysi sídlo velmožných pánů a držitelů hradu Kosti jest dnes pohříchu zneuctěno a zprofanováno, že pouze pro chlévy a stáje jest dobré. Přes to však jest nám děkovati, že modernisujícím vandalismem nebylo vůbec jako zbytečná a nepotřebná věc nadobro odklizeno a pobořeno, jak se tak často s tímto zuřivým vandalismem moderním setkáváme při vzácných, starobylých našich památkách. Vedle čtvrté hradní brány v levo jest chudobná hradní kaple posvěcení sv. Anny. Stavení její jest nízké a nepravidelné a pochází z XV. stol., kdežto klenutí její má původ nejspíše v XVI. nebo XVII. věku. Světlo padá do kaple třemi nestejně

velikými okny, která jsou nahoře končitá. Vchod má jednostranné dvéře železnými plotnami pobité. Opatřeny jsou pro otvírání kruhem s mosaznou lví hlavou. Uvnitř shledáváme se s krásnými malbami v oknech. Jedna z maleb představuje Matku Boží přioděnou vrchním modrým rouchem a spodním rouchem růžovým s korunou na hlavě, s které splývá krátká rouška. Kolem její hlavy září růžový nimbus, kolem božského pacholátka podobný okrouhlý nimbus. Od postavy Matky Boží, která s nevystihlou něhou milostně a dojemně láskyplně sklání se nad hlavou pacholátka, vychází žlutá plamenná zář, ostře se odrážející od černé spodiny. Druhá malba představuje nám sv. Jiří přioděného rytířským světlým ocelovým oružím s pozlacenými nákolenky. Hlava pokryta jest šišatou helmicí, okolo níž nalézá se zlatá zář, hrdlo pak chráněno jest brněnou kuklí. V kapli této sloužívá se sedmkráte do roka mše svatá.

Velká hradní věž jest hmotná, čtyřhranná stavba. Nejdelší strana její směřuje k severu. Po způsobu středověkých věží měla i věž hradu Kostského vchod v jisté výši, nyní však jest vchod v kolně, kterou do věže můžeme vstoupiti. Věž sama má tu zvláštnost, že má jednu stranu poněkud šikmou, čímž všechny čtyři rohy její ze zdola z jistého jednoho místa v údolí jsou viditelny.

V přízemí věže této nalézají se dva sklepy do kříže sklenuté. První větší sklep má dvě okna, druhý menší má rovněž dvě okna, z nichž však jedno jest zazděno. Ze zadního sklepa dostaneme se po dřevěných schodech do prvního patra. Zde spatřujeme sklep sklenutý do dvojího kříže. Jest tu jedno okno s výklenkem. Odtud zase po dřevěných schodech dostaneme se do druhého patra, kde nalézá se veliká komora o dřevěném stropě. Potom vstupujeme do třetího patra, kde shledáváme tmavou místnost. Za to světlejší jest čtvrté patro. Na straně směřující do dvora spatřujeme krakorce. Posléze vstoupíme do pátého patra, které jest pouze dřevěným stropem pokryto. Poschodí toto má pět oken, veniři ozdobnými obložených. V jednom rohu jest ozdobný komín s gotickými ozdobami. Ve východní zdi nalézá se výklenek s malým oknem. Sloužil druhdy jako prevít. Nad tímto patrem jest povýšená zeď, uzavírající čtyřhrannou místnost o sedmi malých oknech. A nad tím nalézá se krov vybíhající v končitou střechu šindelovou.

Hrad Kostský vystavěn byl od pánů z Vartemberka asi v první polovici XIV. věku. Počátkem XV. století přešel hrad Kost v držení pána Jana z Kunštátu a z Poděbrad. Když pak tento pán asi r. 1407 neznámým způsobem přišel o život, ujala se držení Kosti babička Žofka za nezletilou dcerušku Janovu Šonku. Roku 1414, asi ve věku 16 let, vdala se Šonka za pána Mikuláše Zajíce z Hazemburka, který se stal takto pánem na Kosti.

Pán Mikuláš Zajíc z Hazemburka byl přísný katolík a opovědný nepřítel kališníků. Vypravuje se, že prý Žižka Kost obléhal, avšak po marném

DRUHA A TŘETÍ BRÁNA NA KOSTI.

prý obléhání zase odtáhl se slovy: „Ten jest tvrdý jako kost“ nebo dle jiné verse: „Skála patří čertu a kost psu.“ Zdá se však, že se tím chtěla jenom jaksi povznésti hrdá sláva o nedobytnosti a tvrdosti hradu Kosti.

Mikuláš Zajic z Hazemburka zemřel roku 1459, zůstaviv jako dědice své dva syny, Jana a Oldřicha, kteří hrad Kost drželi. Roku 1497 prodán byl Kostský hrad i s příslušenstvím pánu Janovi ze Šelmberka, nejvyššímu kancléři. Osvícený a vynikající tento pán zemřel r. 1508, zůstaviv syny Jiříka, Jaroslava a Jindřicha. Jindřich zdědil Kost a Trosky, ale již roku 1524 obé pro dluhy pánu Janovi z Bibrštejna a na Frydlantě odevzdal. Později stal se pánem na Kosti pán Kryštof z Lobkovic, který roku 1576 pivovar na předhradí Kostském založil. Zemřel asi roku 1590, načež přešel hrad Kostský v držení pána Oldřicha Felixa z Lobkovic. Tento pán byl velice ušlechtilý a když roku 1601 zemřel, ustanovil dědici svými dva své syny, Viléma a Václava. Velice významné jest jeho ustanovení o vlastním pohřbu, které zní: „Nechci, aby se měla jaká sláva se mnou díti, nebo mé tělo pro mé hříchy hodno není, protož té celé naděje sem, že žádný se k tomu přimlouvati nebude, aby se mělo jak jinak s mým tělem díti a pohřbem — — — nechci, aby na mé tělo nic hedvábného přijíti mělo, než soukenná hazuka, aby mi byla dána.“ Rakev si přál pouze dřevěnou, příkrov soukenný s jednoduchými erby, a 60 chudých a žádný jiný aby ho nesli, jimž se měly dáti šaty a světlo. Pochován pak byl v Bílíně.

Zboží Kostské později bylo prodáno paní Marii Magdaleně Trčkové z Lobkovic za 130.000 kop míšeňských, která je však již roku 1622 prodala zase paní Polyxeně Lobkovské z Pernštejna. Roku 1632 prodala tato paní hrad Kost s veškerým příslušenstvím pánu Albrechtovi z Valdštejna, knížeti Frydlantskému, za 150.000 kop míšeňských.

Po zavraždění knížete roku 1634 měl býti hrad Kost s ostatními statky zkonfiskován císařským komisařem. V noci z 18. na 19. dne května r. 1635 postihla hrad Kost ohromná katastrofa velikou nepozorností čeládky generála hraběte Kolloreda, jelikož v pokoji nepozorně topila a tak vznikl s půlnoci požár a hrad vyhořel.

Roku 1635 podle císařské resoluce dostalo se zboží Kostského opětně

paní Polyxeně Lobkovské, která potom darovala Kost svému synu pánu Václavu knížeti z Lobkovic, který ji však dne 7. října 1637 prodal pánu Heřmanu Černínovi hraběti z Chuděnic.

V létech 1639—1640 hrad Kost velice zakoušel od potulných band švédských i od vojsk císařských. Avšak i v pozdějších letech, zejména r. 1646, hrad Kost i celé panství s okolím od vojska nesmírně zakoušely a nemilosrdně drancovány byly.

Roku 1658 hrozilo hradu Kosti nesmírné nebezpečenství, že bude zbořen. Mělo se totiž na rozkaz císařův několik hradů v Čechách, které se mohly státi útulkem nepřátelům, pobořiti. Mezi nimi byla i Kost. Tehdejší však majitelka hradu paní Sylvie Kateřina hraběnka Černínová toho prosbami docílila, že hrad Kostský byl zachován a pohromy ušetřen.

V té době přestala Kost také býti stálým sídlem panstva a tak zachovala se nám neporušena v témž asi stavu, v jakém byla roku 1545.

V držení rodu hrabat Černínů zůstala Kost až do roku 1738, kdy přišly statky Černínské pro dluhy do prodeje. Zboží Kostské dostalo se potom v majetek pána Václava Kazimíra Netolického z Eisenburka. Když pak tento dne 15. března 1760 zemřel, zdědil panství syn jeho Jan Adam, který však již dne 20. září 1769 taktéž s životem svým se rozžehnal. Panství Kostské přešlo pak na starší dceru pána Václava Kazimíra, paní Annu Terezii, provdanou za hraběte Františka Václava Vratislava z Mitrovic.

Roku 1872 dostala se Kost v držení pánu Flaminiovi dal Borgo, který přijal příjmí „Netolický". Nástupcem jeho stal se roku 1894 syn jeho Jan Saladino, jehož bratr Pius je majitelem pily v Oboře a některých menších objektů na Kostecku.

V nešťastném roce 1866 bylo rovněž o hrad Kost bojováno mezi našimi a Prusy. Posléze hrad Prusy byl obsazen. U Kosti padlo 5 důstojníků a 72 mužů z rakouského vojska a 1 důstojník a 13 mužů z pruského vojska. Padlým důstojníkům vztyčeny byly potom u myslivny Kostecké dva pomníky od hraběte Flaminia.

Obšírnou a velmi cennou, pěkně nastíněnou monografii o Kosti, hlavně s hlediska sociálních a hospodářských poměrů v dobách dřívějších zde vládnoucích napsal universitní profesor dr. Josef Pekař pod titulem „Kniha o Kosti".

Majestátně trčí podnes hrad Kost, odolav všem ničivým silám i zlomyslným nástrahám. Dílo středověké zachovalo se nám v celé své svěží síle i skvělé mohutnosti. A byť byly dnes některé části hradu zprofanisovány, nelze přece postanouti před Kostí bez hlubokého pohnutí. Jakoby se zde probudil dávný život středověký. Vše dýše starobylostí a středověkou romantikou. Domníváte se býti pod rozsvětleným blankytem zasněných, dávných a dávných dob. A v zelené draperii stojí se smavým hledím před návštěvníkem mohutný ten pamětník celých staletí.

A když bledolící luna svým mléčným, panenským svitem sjíždí po střechách, cimbuřích i hradbách usínajícího již hradu, tu vystupují nočnímu pozorovateli v duši všechny ty bohaté, živé i syté dojmy, které v dobách zapadlých zářily a sršely z tohoto velkolepého díla, z této středověké architektonické i romantické epopeje! *V. V. Tomek.*

HUMPRECHT.

Hned nad městem Sobotkou, v politickém okrese jičínském, při silnici Kostské, na zeleném čedičovém kuželi vypíná se stavení opuštěné, ale k obývání způsobilé — Humprecht, dříve od svého zakladatele Humprechtsberg pojmenovaný, který představuje nám budovu do kruhu založenou, končitou střechou krytou, ze které zírá úhledná okrouhlá vížka. Z Humprechtu nyní zcela osiřelého otevírá se rozkošně krásná, osvěžující vyhlídka a proto jest Humprecht tak chtivě a často turisty vyhledáván.

Kolem stavení bývala dříve pavlač. Uvnitř obsahuje zámek Humprecht dva okrouhlé paláce, jeden v přízemku a druhý pod střechou. Při obou nalézají se malé světnice, které dříve za sýpky sloužily.

Zakladatelem zámku Humprechtu byl Humprecht hrabě Černín z Chuděnic, který jej dostavil roku 1672 na památku svého věznění co člena vyslanectví rakouského v Cařihradě v podobné asi věži. Na tomto místě stávala druhdy nepochybně stará sobotecká tvrz.

S vybudováním zámku Humprechtu založena byla současně i veliká, rozsáhlá obora, která obklíčena byla zdí od Dominika Agostoniho, mistra zednického a měšťana Menšího města Pražského.

Roku 1678 udeřil do tohoto zámku hrom, takže shořel, ale záhy byl opraven. Dne 11. listopadu roku 1679 svěřena restaurace vyhořelého zámku Karlovi Cugarovi, který dal dohled nad stavbou zámku svému polírovi Františku Ceresolovi, mistru zednickému z Mladé Boleslavě, který měl zámek o jedno patro zvýšiti a ostatek opraviti bytelně a dobře a i jiné řemeslníky si ku pomoci povolati.

Dílo tesařské svěřeno bylo dne 13. prosince roku 1679 Janu Samčiná-

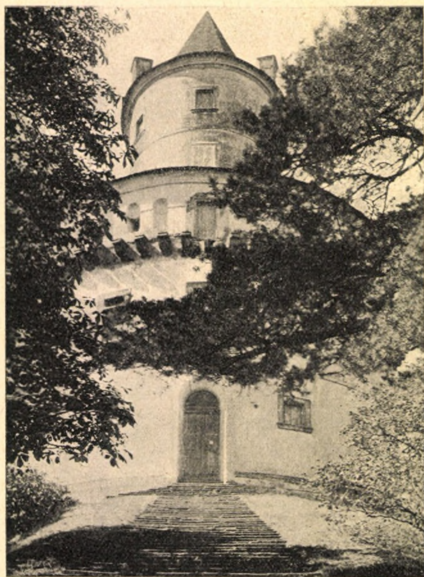
HUMPRECHT.

kovi, poddanému Kostskému, začež mu přislíbeno 24 zlatých, dva strychy žita, strych hrachu, váha železa a půl sudu piva. Z toho můžeme seznati, že tehdy se příliš levně a nadmíru šetrně stavělo.

Roku 1680 byl zámek znovu dostavěn. Dne 2. září roku 1680 odevzdán byl strop Františku Ceresolovi, aby jej co nejlépe na způsob štukatury zhotovil, to jest aby udělal kolkolem zdi silnou římsu a uprostřed silný věnec, aby se vše pěkně vyjímalo.

Vedle toho zbudována byla při zámku Humprechtu v roce 1677 nová marštal na 50 koní ode dřeva a druhá marštal ke 12 stáním.

Tak tedy opuštěně hledí na příchozího hrádek Humprecht a kapradiny kolem bujně zarůstají místa, po kterých dříve bylo rušno a veselo. Svěží koberec, který kolkolem rozprostřen, krášlí však svým zeleným krajkovím tiché to místo a zkolébává je i zámek v luzné, smavé sny o krasších

VCHOD HUMPRECHTU.

chvílích a lepší snad budoucnosti. A v dáli známé Trosky se svým úchvatným pozadím i statný ochrance své krajiny, hrad Kost, utěšují tohoto zamlklého pamětníka, zámek Humprecht. A vše kolkolem dýše něžnou nádherou přírodních krás!

V bezprostředním sousedství jest starobylé městečko Sobotka, jež je nejlepším východiskem k návštěvě hradů Humprechta a Kosti, jakož i velice zajímavého okolí vyznamenávajícího se zvlášť malebnými, divukrásnými útvary pískovcových skal v míře tak hojné zde roztroušených. K orientaci našich turistů poslouží spisek „Ze Sobotky na Kost" 12. to svazek osvědčeného „Körbrova průvodce po památných a zajímavých místech království Českého".

V. V. Tomek.

KOŠÁTKY.

Od Benátek na západ, nad Košáteckým potokem, prostírají se Košátky, kdež spatřujeme starý a dobře uchovaný zámek. Na východní straně jest hluboký příkop, který odděluje zámek ten od ostatních budov. Příkop přepiat jest vysokým kamenným mostem, za nímž rozkládá se dlouhá jednopatrová budova, která uzavírala někdejší předhradí.

Uprostřed této budovy jest věžovatá brána s vraty, nad kterými dosud spatřiti lze bývalé střílny. Druhdy býval před branou zvoditý most. Průjezdem vstupujeme pak do prostorného, čtyřhranného dvora. Na jižní straně téhož jinou zase branou vyjdeme směrem k Byšicům.

Na straně západní vypíná se zadní zámek. V levo, tedy k jižní straně, spatřuje se stavení dvoupatrové, uprostřed věž, po pravé pak straně vypíná se budova jednopatrová s klenutou branou. Velmi památná jest tyčící se zde věž, která představuje nám masivní stavbu o třech patrech

a málo oknech. Zdobena jest erby. Nejníže jest erb pánů Libštejnských a Krakovských z Kolovrat, výše erb pánů Novohradských a nejvýše erb pánů z Veitmile, vytesaný z kamene. Věž má nízkou střechu s tak řečenou lucernou.

Budovy uzavírající dvůr jsou z doby novější. Jsou to dílem obydelná stavení, dílem pivovar. Jest tu i zámecká kaple s obrazem Ukřižování Páně. Košátky značně povznesli páni z Veitmile a z Kolovrat, zbudovavše zdejší zámek. Roku 1419 byla majitelkou Košátek kapitula Boleslavská. Léta Páně 1421 držel Košátky pán Zikmund z Veitmile. Po něm, až asi do roku 1481, měl je v držení syn jeho Jan Košátecký z Veitmile, jenž zůstavil dceru Dorotu, která se roku 1485 vdala za pána Václava Bezdružického z Kolovrat. Když pak se týž zadlužil, prodal roku 1505 zboží Košátecké s příslušenstvím svému bratru pánu Jindřichovi Bezdružickému z Kolovrat.

Po smrti tohoto roku 1508 zdědil Košátky bratr jeho Václav, jenž zemřel kolem roku 1539 a Košátky připadly nejstaršímu jeho synovi Janovi. Po jeho smrti roku 1556 stali se držiteli Košátek páni Novohradští, kteří drželi je až do roku 1802, kdy tento rod vymřel pánem Františkem Antonínem. Po smrti jeho sestry Johanky přešly Košátky nápadním právem na pána Františka Antonína hraběte Libštejnského z Kolovrat, jímž roku 1861 vymřel tento hraběcí rod.

ZÁMEK V KOŠÁTKÁCH.

Následovala pak jediná větev tohoto proslulého českého rodu panského pánů Krakovských z Kolovrat, jimž náleží panství Košátecké podnes.

Imposantně vévodí tato pěkně nám dochovaná Košátecká památka svému širému okolí, jejíž mohutná věž posílá s každým prvním zásvitem ranním tisíce pozdravů naší drahé, milené vlasti, kde v pravdě jest: „Krásný hled na ten Boží svět“, kdy na jaře odívá se celičká ve krásné, svěží, něžné roucho a kde všude plesající život zurčí plným, velebným tokem!

V. V. Tomek.

HRUŠOV.

everně od Brodce a Horek v kraji mladoboleslavském, uprostřed lad a niv, rozkládá se víska Hrušov, nad kterou tyčí se čtyřboká, vysoká věž, která již z daleka každého příchozího vítá. Podobá se pak tato věž spíše nějaké věži chrámové, než věži tvrzní. Jest pozůstatkem někdejší zdejší tvrze, která příslušela k tak řečeným tvrzím věžovatým. Nalézá se v severozápadním rohu poplužního zdejšího dvoru a má pět pater.

Se tří stran vroubena jest staveními a zahradami, čtvrtou svou stranou hledí do dvora. V přízemí spatřujeme malý vchod. Druhý vchod nalézá se nad zemí a proto k němu vedou schody. Odtud dostaneme se do světnice a po dalších schodech do horních pater. Všude spatřujeme světnice pro čeládku.

V pátém patře nalézá se prostorná světnice, ve které bývaly druhdy malby. O této světnici vypravuje nám slavný dějepisec český Balbín, že před vpádem švédských hord vyobrazena tu byla bitva mezi křesťany a pohany, ve které se bil báječný rek Bratřimil z Hrušova. Tato světnice přeměněna jest však v holubník.

Tato věž Hrušovská pokryta jest střechou a krovem s valbami.

Druhá tvrz stávala o něco dále, na severovýchod ode vsi, na strmém ostrohu mezi Jizerou a Čertůvkou. Shledáváme tu ještě náspy a příkopy. Tvrz tato byla pravděpodobně starší než tvrz první, která pochází asi z konce XV. století. Jest pak se domníváno, že tuto věž zbudoval pražský kameník Staněk.

V XVI. století seděli na tvrzích těchto páni Hrušovští z Hrušova a páni Voděradští z Hrušova, Před nimi připomínají se roku 1346 Bohuněk a Řehník, bratři z Hrušova. neznámého však původu. Později seděli v Hrušově předkové Hrušovských z Hrušova. Jejich praotcem byl Milota z Rudče, který se uvádí v létech 1364 až 1401. Potomky jeho byli Milota z Hrušova a Jetřich z Rudče.

Rod Hrušovských se později značně rozvětvil. Roku 1546 drželi Hrušov Hynek a Šťastný, bratři z Hrušova. Nástupce Šťastného Ondřej z Hrušova odkázal zboží Hrušovské své dceři Majdaleně, která byla vdána za pána Gotfryda z Berbistorfu a jemu za 100 kop zboží to postoupila. Tento Gotfryd zemřel roku 1612 a zboží Hrušovské přešlo potom na jeho bratry, Ernfryda, Jiřího Viléma a Rudolfa z Berbistorfu, kteří je prodali r. 1608 paní Alžbětě Berbistorfové ze Štampachu, manželce zesnulého Gotfryda. Tato paní provdala se po druhé za pána Jana z Roupova, jemuž odkázala

TVRZ V HRUŠOVĚ.

celé své jmění. Když pak tento pán jako přívrženec víry protestantské vlast svou opustil a do ciziny se uchýlil, stal se držitelem Hrušova r. 1628 pán Jáchym starší Slavata z Chlumu na Novém Stránově, který však již roku 1630 převedl zboží Hrušovské na paní Annu Arnoldovou z Hyršova.

V této době doznala tvrz Hrušovská značného zplenění od nevázaných vojsk švédských, takže nadobro zpustla, jakž dosvědčuje historik Balbín. V XVII. věku dostalo se zboží Hrušovské v držení pánů Hartmanů z Klarštejna a spojeno se zbožím Brodeckým.

Dávno tedy pobledla růžová zář této historické památky české a jen jako opuštěný stvol zírá dnes na návštěvníka vysoká věž, daleko široko viditelná. Dávno odletěl jí jejího dětství čas, dávno mládí její doznělo v dáli a nyní, starucha, přebírá se černým nebem myšlenek, na kterém třpytivé hvězdy nezáří a neplanou víc.

V. V. Tomek.

NEMĚŘICE.

Nad potokem Strenickým, na sever od Bezna na Boleslavsku, rozkládá se tichá, málo jmenovaná víska Neměřice neboli také Niměřice řečená. Stávala zde tvrz, na jejímž místě vypíná se tu od roku 1832 zámek. Druhdy seděli zde vladykové. Tak v letech 1354—1364 seděl Adam z Niměřic na jednom zdejším dvoře a na druhém od roku 1360 až do roku 1401 Petr Prušek z Niměřic. Po tomto seděli v Niměřicích Jan a Petr Pruškové, nejspíše bratří.

Kolem roku 1540 prodal pán Burjan Stranovský ze Sovojovic tvrz Neměřickou i s příslušenstvím pánu Albrechtovi Klusákovi z Kostelce. Po něm seděl na Neměřicích syn jeho Vojtěch Klusák, který roku 1551 prodal zboží Neměřické pánu Pavlovi Bzenskému z Prorubě a na Bezně.

Když pak tento pán záhy zemřel, podědil zboží Neměřické starší jeho syn Zdeněk. Ten však také v brzku zemřel a v držení Neměřic dostal se mladší jeho bratr Adam, který r. 1605 rovněž zemřel. Dědicem jeho stal se nejstarší syn Věněk roku 1606. Týž neměl asi žádného potomstva a tak podědili po něm veškery statky synovci jeho Adam a Jan Albrecht. Tvrz Neměřická a příslušenství připadly pak Adamovi.

Léta Páně 1651 koupil Neměřice pán Adam Jiří Bzenský z Prorubě, později v držení zboží Neměřického dostal se jeho bratr Jan Vilém a po tomto syn jeho František Mikuláš.

ZÁMEK V NEMĚŘICÍCH.

Potom přešly Neměřice na svobodné pány Lazari, kteří zboží to drželi až do konce XVIII. věku. Jistou dobu byli držiteli Neměřic též hrabata z Kounic, potom rodina Lützow, roku 1825 koupil je Josef Šichta a r. 1827 podědil je Jan Veitlof. Posléze dostaly se Neměřice v majetek knížat z Thurnu a Taxisu.

Turista, který zabočí v kraj Mladoboleslavský, navštíví zajisté i tento ztichlý, malebný kout, který, byť nelákal svou hýřivou a nucenou krásou, vítá každého svou přirozenou, jednoduchou tváří a svým nepřekonatelným půvabem. A tyto prosté, přírodní a neumělkované vnady zdejší krajinky vznécují tak bouřně tiché vášně po umění a duševním požitku každého osvíceného českého poutníka. *V. V. Tomek.*

JIČÍN.

Zabloudíme-li na svých potulkách milenou naší vlastí do severovýchodních Čech, tu zajisté neopomeneme navštíviti krajinářsky nejkrásnější okres jejich, jímž jest nesporně kraj Jičínský, bohatstvím na historické a umělecké památky obdivuhodně slynoucí. V tomto překrásném kraji vnímá každá dobrá duše ladný požitek dojmů z pyšné krásy mlčenlivých těch památníků, které někde ztrnule a jindy zase smavě hledí na návštěvníka ve svých pestrých a barevných konturách.

Duševní kvas umění musí zaharašiti a zasršeti čistou, dobrou duši a spanilým nitrem příchozího, který pokochati se chce uměleckými díly a srdečně vymluviti se snaží s těmi upřímnými svědky zašlých věkův.

A vděčně roztoužené oko turistovo všude v kraji Jičínském upoutáno bývá malebnými stavbami prostého venkovského lidu, všude zapestří se mu starobylé památky stavitelského umění minulých, odvanutých již

VALDŠTEJNSKY ZÁMEK V JIČÍNĚ.

dob, které pohříchu rok od roku mizí a zapadají v tůň zapomenutí. Všude však mluví k nám pod vonnou tíži stromů idyllická ta zákoutí zdejšího poetickéko kraje, kde pravý milovník krás přírodních a uměleckých může v pohádkovém hymnu prožíti melancholický i jásající nápěv svého života a kde s písní na oduševnělých svých rtech v plném jasu slunečním a kouzlu letního zářivého, rozpustile dovádivého dne nasytí se pyšnou krásou a drahocenným muselínem šeré, uhaslé, dozpívavší minulosti!

Středem tohoto krásného, utěšeného kraje jest ovšem J i č í n, zasazený jako pestrý kámen do smaragdu a malachitu zahrad, lučin i polí, vroubený na severu zalesněnými, malebnými obrysy krkonošského předhoří, za kterým v modrošedé, mlhovité dálce rýsují se krkonoští giganti, odkud zasmušile vystupuje i obří postava Krakonošova rozhlížející se mlčenlivě po horském i lesním, nezměrném svém panství.

Jsme v městě slavných pánů českých Smiřických, ocitáme se v sídle proslulého, hrdého vojevůdce pána Albrechta z Valdštejna, jenž zamýšlel Jičín učiniti hlavním městem svého vévodství Frydlantského a za tou příčinou počal stavěti zde i nádherný, velkolepý palác, než objednaná, smluvená a zákeřná vražda jeho velké zámysly navždy pohrobila. Valdštejn zavražděn, statky jeho zkonfiskovány a Jičín sám ohromně ochuzen. Dalekosáhlá a významná ta tragedie, zacloněna pohříchu dosud příšerně mlčenlivou historií!

Na obrovském, obdélníkovém náměstí jičínském, snad největším v celých Čechách, zdobeném kolkolem pohodlným a rázovitým podloubím, hrdě a zadumaně pozvedá své zraky zámek Valdštejnský s překrásným, umělecky vzácným nádvořím a historicky památným, empirově zařízeným sálem, řečeným „konferenčním", ve kterém totiž byla stipulována památná „svatá aliance" proti slavnému dobyvateli Napoleonovi Bonapartovi roku 1813, které účastnilo se Rakousko, Rusko a Prusko.

Stavba zámku Valdštejnského započala roku 1625 a řízena byla znamenitým stavitelem Pieronim. V roce 1629 velmi pilně bylo na budoucím zámku stavěno a pracováno a zejména roku 1630, kdy byl Albrecht z Valdštejna s velitelství složen a v zámku tomto přebývati chtěl.

Roku 1632, ze kteréžto doby máme již podrobnější a spolehlivé zprávy, byl stavitelem Mikuláš Sebregendi, palírem Jakub Macet a štukatérem Santin Gallo. Dále pak připomínají se umělci Tobiáš Ettryck, Ambrož Frytz, Jakub Orsulín a Jakub Serena.

V nedostavěném zámku bydlívalo 800 lidí a chováno bylo až 100 koní. Padesát trabantů mívalo stráž před zámkem, šest komorníků a množství pacholat sloužilo knížeti.

Po násilném, úkladném zavraždění Valdštejnově v Chebu roku 1634 rozešli se zednici a zámek zůstal nedostavěn až po dnešní dobu.

Jičín jako příhodné turistické východisko do čarovného Českého Ráje neměl by nikdy milovníky historických i přírodních krás býti na jejich zájezdech opomíjen. Vůbec měli bychom si své předrahé a překrásné otčiny co nejvíce vážiti a seznamovati se co nejdokonaleji s jejími vzácnými perlami, kterými hýří a pyšní se na své božské šíji. Nač hledati ráj daleko za hranicemi, v říši cizí mluvy i cizích mravů, uprostřed záplavy mezinárodních výkřiků a shonů, když máme opravdový ráj doma, ve své vlastní domovině?

Zde zajisté upřímně nám domlouvají slova nesmrtelného našeho miláčka Svatopluka Čecha z jeho „Nových písní":

Chraňme svoji bytost ryzí,
pěstujme jen vlastní ráz,
ani jedna vlnka cizí
nevnikej za českou hráz,

v dumě citu, žití mravu
vlastní duch nás veď —
od Krkonoš za Šumavu
stavme čínskou zeď!

Ano, bylo si přáti, abychom svého skrovného národního jmění nemarnili mezi ruchem cizáckým, ale užívali ho utěšeně a prospěšně k povznesu vlastní duše pro krásu našeho českého domova. Tak vybudujeme a postavíme si ve skutečnosti „čínskou zeď“. *V. V. Tomek.*

VOKŠICE.

Jičína k jihozápadu po silnici za mostem u sochy sv. Jana v pravo, kolem městských hřbitovů jičínských dojdeme k místu, odkudž otevírá se nám ladný pohled do údolí Poráku. Na severozápadní straně spatříme pak osadu Březinu s rámcem malebných lesních chlumů, spojujících pásmo Loretsko-Velíšské s vysočinou Prachovskou. A před námi zvedá se v pravo zalesněný vrcholek Lorety s kaplí loretánskou, zbudovanou podle známého vzoru z roku 1694 a přímo před námi spatřujeme zase vrch Veliš, 430 m vysoký.

Silnice vine se přímým směrem dále. Na jejím pak konci objeví se nám osada V o k š i c e se zámkem hraběte Šlika.

Vokšice připomínají se již roku 1358 jako majetek pána Ješka z Vartemberka, směněný s císařem Karlem IV. Roku 1636 koupil Vokšice z konfiskovaných statků Valdštejnských pán František hrabě Šlik za 167.216 zlatých rýnských. V držení tohoto rodu jsou Vokšice doposud.

Zámek ve Vokšicích se štíhlou svou vížkou jest úhledná stavba o je-

ZÁMEK VE VOKŠICÍCH.

dnom poschodí, obklopený sborem různých stromů, které zírají k zámku jako ke svému pánu a veliteli.

A kolkolem vane jako z pohádky měkké ticho a když šero ukládá svou skráň na střechy ztichlého a usínajícího již zámku a první hvězdy zasvítí na báni nebeské a vlahá letní noc rozestře svá ochranná, mateřská křídla, tu snivá mysl lidská poblíže se chystající k čarovnému vzletu zalévá se sladkými vášněmi, které jako zpěvné, jemné vlny spějí pak měkce celým tělem tohoto opozděného návštěvníka starého, skromného pamětníka. *V. V. Tomek.*

VELÍŠ.

blízkosti vrchu Velíše v kraji jičínském (viz také Vokšice) rozkládá se přítulná a ladně zkreslená víska Velíš, u které na skále zmíněné stával kdysi krásný hrad, který nalézá se dnes v naprostých a truchlých rozvalinách. Jen nepatrné zbytky zdiva tu i tam dávají tušiti, že zde tyčily se kdysi mohutné, pevné budovy, jejichž zdivo, již v rozvalinách a rumu zdeptané odnesli Jesuité na stavbu svého zámečku v Miličevsi (viz tento), a jehož skály hrubě rozryli praktičtí a hrozně sobečtí, ale vlastních dějin a krásných i slavných památek si nevážící potomci na silniční štěrk.

Vesnice Velíš jest původu prastarého. Stávalať již ve XII. století. Hrad Velíšský uvádí se výslovně roku 1278 jako majetek krále českého Přemysla Otakara II.

Později jmenují se majetníky zboží Velíšského král Václav II., Václav III., Jindřich Korutanský a Jan Lucemburský. Roku 1316 seděl na hradě Velíšském pán Půta z Frydlantu. Potom měnil hrad tento, k němuž náleželo i zboží Jičínské, zhusta své držitele.

Tak uvádí se pán Hynek z Valdštejna, potom připadl rodu Vartemberskému. Dědictvím po paní Machně z Veselé, sestře pána Čeňka staršího z Vartemberka, dostalo se zboží Velíšského i s hradem pánu Haškovi z Valdštejna, který hrad i se zbožím postoupil pak pánu Jiříku z Kunštátu a z Poděbrad, tenkráte správci a hofmistrovi království Českého.

Po smrti potomního krále českého Jiříka Poděbradského, přeslavné paměti, přišel hrad Velíšský do rukou jeho syna Bočka, jenž ho postoupil pánu Samuelovi z Hrádku a z Valečova. Tento prodal zboží Velíšské opětně pánu Mikuláši staršímu Trčkovi z Lípy. V držení tohoto slavného rodu českého zůstal hrad Velíš až do konce XVI. věku, kdy se dostal prodejem do rukou pána Jindřicha Matesa hraběte z Turnů, odpovědného nepřítele císaře Ferdinanda II.

Po truchlohře na Bílé Hoře byl tento český pán dne 5. dubna 1621 in contumaciam hrdla, cti i statků odsouzen a psancem veřejně prohlášen. Panství jeho Velíšské prodáno pak bylo pánu Albrechtu Eusebiovi z Valdštejna jako přečetné statky a hrady vůkolní, po jehož násilné smrti bylo císařem Ferdinandem zkonfiskováno, a tu je potom odkoupil dne 13. července 1636 hrabě Jindřich Šlik, jehož rodu náleží až na naše dny.

Roku 1660 byl hrad Velíšský již zpustlý. Roku 1678 byl pak pobořen a z kamení a staviva takto získaného vystavěn byl v blízkém Miličevsi nový zámek (viz tento).

VELÍŠ.

Takto zničen a rozbořen byl strohou myslí a strohým srdcem nádherný, nedobytný hrad, královská, krásná památka česká našich drahých dějin. Jak se srdce svírá nevystihlým bolem a nezměrným smutkem, když rozmyslí si, že jsme byli zbytečně a lačně oloupeni o drahocennou a tak věkovitě proslulou památku českou! A bol náš nikdo a nikdy již nevycítí a smutek náš příliš černý nikdo neshlédne a nezachytí.

S vrchu Velíše rozevírá se zrakům turistovým divukrásná podívaná a blaživé přírodní, nestrojené a vyšperkované panorama. Rozhled úchvatný blaží nás na všechny strany, jemuž se důvěrně oddáváme. Jen neradi opouštíme pak tento památný vrcholek Velíš, tak hluboce významný v dějinách našich, který nesl na temeni svém přepevný, skvostný hrad, jako ojedinělý, nevyrovnatelný, zářivý drahokam, kde po celé století chována byla basilejská kompaktáta, obsahující české artikule o svobodě

svědomí a památný i pro českou turistiku jičínskou, protože skytá téměř diorama celého kraje i města.

A tak maně a zcela bez námitek věříme, že odtud vévoda frýdlantský Albrecht z Valdštýna vyhlížel rád a s uspokojenou blažeností polohy v okolí města, kde zářiti a pyšněti, skvíti a smáti se měly opravdové divy umění stavitelského a okrašlovacího, kterým přizdobiti a zkrášliti hodlal hlavní město své koruny vévodské.

Než pomstylačný osud, který dovede vyrvati člověku i pouhý luzný, prchavý sen a zaměniti jej vražedným a krvavým hrotem skutečnosti, vyrval i Valdštýnovi z jeho hrdinné hrudi tajené a věčně pečlivě chované kouzlo, kterým se tak snivě spíjel a s jehož měkkou, sladkou něhou denně i usínal . . . *V. V. Tomek.*

JIČÍNĚVES.

Po silnici poděbradsko-turnovské dojdeme z Jičína k Popovicům, staré a památné to osadě a k Čejkovicům. Z Čejkovic pak směrem jižním dostaneme se do vesnice Starého Místa a po silnici dolů přes most Černého potoka stoupáme pak vzhůru k Jičíněvsi. Silnice tato vine se ve zvýšené poloze po jakési planině, na jejímž konci láme se terén do úvalu kopidlenského, z něhož již se nezvedá, až do nížiny labské.

Tento přelom terénu počíná u překrásné sochy barokní sv. Jana z Nepomuku, odkud na pravo uvádí nás silnice do blízkého Kostelce, kde stávala druhdy tvrz na místě zvaném dnes Hradiště.

Sestoupíme tedy k Jičíněvsi.

Bývalo zde druhdy sídlo rytířské a osada tato vznikla pravděpodobně za krále Václava II. a obdržela své pojmenování podle manželky jeho, královny Jitky.

Jako nejstarši majitelé zdejší připomínají se z roku 1360 pán Diviš a roku 1367 pán Jiřík z Jičíněvsi. Roku 1436 jmenuje se jako držitel statku pán Václav Haléř z Jičíněvsi, a jeho potomci ještě v XVI. století se připomínají.

Potom střídali se dosti rychle různí držitelé zboží Jičíněvesského, až posléze roku 1686 koupil statek proslulý hrabě František Josef Šlik, jehož následníkům náleží až dosud.

Zajímavý a velmi vzhledný zámek, s kterým se v osadě Jičíněvsi setkáváme, pochází z roku 1717 a ozdoben jest jako zelenavě lesklou bordurou pěkným a úpravným parkem, kde pozvedá svou hrdou věkovitou korunu historicky památný jilm přes 800 let starý, o kterém rodová legenda vý-

stražně nám vypravuje, že zanikne-li tento stařík, vymře i hraběcí rod Šlikovský.

Lepými korunami letitých stromů ovívaný a laskaný zámek Jičíněveský se štíhlou vížkou svou hledí mile a měkce do svého okolí a shlíží se nad baldachýnem zelenajících se korun krásně vzrostlých stromů, jakoby se kochal a těšil z vlastního svého půvabného obrysu. Jaká něžná a hluboká to idylla skromné této vísky, která šťastně vzdálena jest každé chorobné dnešní marnivosti. *V. V. Tomek.*

ZÁMEK V JIČÍNĚVSI.

MILIČEVES.

Ze Slatin v kraji jičínském se rozkládajících dojdeme asi za dvacet minut do osady Mili čevesské, kdež uzříme zámek, vystavěný Jesuity z kamene hradu, kdysi nádherného a přepevného — Veliše (viz tento) roku 1678.

Velmi úhledný tento zámek jest tou dobou sídelním zámkem hraběte Vrintse. Zámek představuje nám hmotnou budovu o dvou patrech, zbudovanou v měkké renaissanci, obklopenou vzrostlým, bujným stromovím. Shlíží na nás smírně jako zapomenutý portrét ve skvostné, přebohaté síni přírodní, kde hýří tolik krás a kde vítá turistu na každém kroku tolik vzácně památných uměleckých výtvorů. Mohutné dojmy suverenně nás ovládnou, neboť vše mluví k nám jako vzdálená hudba jasnými toninami.

Na každém kroku tímto Českým Rájem spatřujeme věkovité otisky různých dob i různých lidí, které se nám v hojnosti zde dochovaly. Važme si proto těchto předrahých stop slavných dob naší domoviny. Zachvěti se musíme alespoň v passivním obdivu nad omšelou, kamennou tou krásou, která odevšad v tomto ráji na nás zírá.

A veselá, ušlechtilá mysl návštěvníkova oblaží se věru Krásnem a Dobrem, rozesetým nám zde ku potěše. *V. V. Tomek.*

ZÁMEK V MILIČEVSI.

PAŘEZ.

V dobách středověkých nebylo postaráno o bezpečnost člověka i majetku jako dnes a bylo věcí každého jednotlivce starati se vhodným způsobem o bezpečnost svoji i svých statků. Byla to doba téměř nepřetržitých bojů válečných, při nichž vojska neštítila se nejen hrubého násilí na obyvatelstvu, nýbrž činila i nárok na majetek sou-

HRAD PAŘEZ.

kromý, pokud se ho snadno zmocniti mohla. A z nebezpečné té soldatesky vyvinuly se ponenáhlu i v těch skrovných dobách žádoucího klidu roty loupeživé, nebezpečné jak životům tak i majetku lidí vůbec. Proto majetná kasta lidí, totiž měšťané, hradili svá města a pánové a šlechtici odhodlávali se k tak četným stavbám hradů na místech buď špatně neb vůbec nepřístupných, aby z nich čelili s úspěchem vpádům nepřátel v dobách válečných a aby i v dobách klidnějších cítili se v nich úplně bezpečnými. V době té vznikla celá řada hradů a tvrzí, z nichž však nemnohé v původní podobě až na naše časy se zachovaly, většina jen v rozvalinách smutně trčí jako svědectví nepokojných dob, jež naší vlasti tehdáž a takřka bez ustání byly údělem.

K zakládání takových nepřístupných sídel nebylo hned tak vhodného místa jako v Prachovských skalách u Jičína, v jichž pískovcových velikánech nebylo věcí nesnadnou vytesati prostory obytné i zásobárny, sklepy — vše vesměs pro výšku skal nepřístupné a jisté před největším škůdcem lidských obydlí — ohněm. Tak vznikl i hrad Pařez na severní periferii Prachovských skal, jinak též Husí Nůžka zvaný. Ne právě nevhodného jména dostalo se tomuto zvláštnímu hradu; z větší vzdálenosti podobá se opravdu velikému pařezu. Nad zeleným kobercem lučin

CHODBA DO HRADU PAŘEZU.

ze tří stran lesem obepnutých vypíná se podivné to dávné hradiště. Ani z blízka nerozeznáte, že se tu skrývají starodávné zbytky hradu, jen strmé skály nehybně k obloze trčí, halíce se ve skrovný plášť keřů a stromů, jimiž nahé boky jejich prosvitají. A ty nynější zelené pastviny a lučiny kolem byly v dobách, kdy hrad byl obydlen, dnem velké nádrže vodní, v jejíž středu hrad jako ostrov vyvstával a takto cizí noze tím nesnadněji dostupným byl. Dnes není po ní stopy; hráze její byly vykopány a se zemí srovnány.

Z NÁDVOŘÍ HRADU PAŘEZU.

Přístup do nitra hradu Pařezu je dvojí; buď od západu úzkou skalní šíjí, podobnou malému vydání Myší díry pod Hrubou Skalou. Tudy chodilo se z hradu pro vodu. S východní strany je přístup poněkud příkrý, ne však nesnadný. Vystupujíce tudy úzkou chodbou spatříme na jejím konci sklípek vytesaný ve skále v podobě polokoule v průměru as půl třetího metru. Byl prý vězením hradu, ač poloha jeho málo tomu nasvědčuje. Vedle něho jde se několika v pískovci tesanými schůdky na skálu a do dvou ve skále pracně vydlabaných nízkých místností s otvory pro střílny a velkým oknem v jedné z nich. Toť as nejvýznačnější zbytky tohoto starodávného hradiště. Začazené stěny obou místností svědčí, že tu později bydlila nějaká chudina; nezdá se totiž, že by to pocházelo ještě z dob, kdy Pařez hostil roty lupičů. Na západní straně najdeme ještě spodek pevné čtyřhranné věže, v níž byla brána.

SÍŇ HRADU PAŘEZU.

Historie Pařezu na naše časy se dochovavší jest velmi chudá. Již roku 1372 žil tu pán Petr z Pařezu. Potomek jeho byl pán Jan z Pařezu roku 1403. Pán Ctibor z Pařezu držel ještě roku 1430 poddané v Mladějově, ale jména tato

vztahují se prý k Pařezu u Mladějova. Pařez byl prý již roku 1424 ztečen Žižkou po vítězství nad zrádným Čeňkem z Wartenberka u Hořic. Potom jen pustnul a neblahý osud stanovil mu býti útulkem loupeživých rot v době pohusitské a třicetileté válce.

Kdo budete se procházeti divukrásnými Prachovskými skalami, neopomeňte též k Pařezu zablouditi. Sejdete odtud v půlhodině k zastávce Hrdoňovicům místní dráhy Stará Paka-Mladá Boleslav, položené úplně v stínu vonných lesů jehličnatých a ve vlaku, jenž unese Vás k Jičínu nebo Turnovu či do kraje boleslavského nebo na sever do Podkrkonoší, dost budete mít času odpočinout si po nevelké námaze cestovní a uvažovat o dalších cestách po starobylých svědcích zašlé slávy české na krásném českém severu. *Jan Kamenický.*

MILETÍN.

Severovýchodně od města Hořic, asi ve vzdálenosti 6·5 km, uprostřed rozsáhlého, černými bory v zimě v létě pyšně ověnčeného údolí nad Bystřicí, na úpatí vrchu Zvičiny, rozkládá se starobylé, památné město Miletín, v němž na ostrově obklíčeném kolkolem vodou a bažinami stál hrdě hrad Miletínský, takže nebyl ani

ZÁMEK V MILETÍNĚ.

valy a příkopy obehnán, jenom sruby byl opevněn. Hrad Miletín vznikl jako statek českých knížat a připomíná se již roku 1124.

Byl však založen v dobách pradávných od jakéhosi pána Miloty.

Později, na počátku XIII. věku, stal se Miletín majetkem pána Zbraslava, jenž seděl roku 1229 na Dubenci a roku 1238 se naposledy připomíná jako číšník království Českého. Jeho manželka Domaslava darovala pak roku 1241 hrad Miletín s jinými ještě statky Německému řádu špitálních bratří Jerusalémských. Za panství těchto vyrostl Miletín na ves trhovou čili městečko.

Roku 1403 učinil řád pro veliké dluhy s pánem Benešem z Choustníka a manželkou jeho smlouvu, kterou mu zboží Miletínské na čas života dal v zástavu. Roku 1410 byla pak smlouva obnovena, podle které po smrti Benešově měly statky opětně jmenovanému řádu připadnouti. Než tu zmocnil se jich násilným způsobem pán Jiří Městecký z Opočna. Druhou část drželi páni z Lichtemburku již od polovice XIV. století. Z nich připomíná se v letech 1358—1368 pán Hynek Krušina z Miletína, potom synové jeho Václav a Jan, z nichž tento se stal po smrti bratrově roku 1397 samojediným pánem Miletína.

Synu Janovi Hynkovi Krušinovi zastavil Zikmund roku 1437 Miletín se vším příslušenstvím, takže měly oba díly od této doby společného držitele. Potomci jeho seděli na hradě Miletíně do roku 1520, kdy se stal majitelem jeho známý pán Burjan Trčka z Lípy, jehož syn Jan asi nejspíše před rokem 1541 prodal zboží Miletínské pánu Zikmundovi ze Smiřic. Také syn tohoto pána hradu Miletínského, Albrecht, nepodržel zboží toho na dlouho a prodal je roku 1560 pánu Jiříkovi z Valdštejna na Hostinném. Tento byl dobrým pánem Miletínským. Vyprosil obyvatelstvu u císaře Ferdinanda potvrzení trhů, zbudoval mu radní dům a více jiných dobrodiní prokázal.

O hradě Miletíně neděje se potom již žádná zmínka. Nepochybně byl v bouřích husitských i s klášterem zpustošen a v trosky obrácen. Po zboření kláštera nastoupili faráři pod obojí a obyvatelstvo miletínského kraje přiznalo se pak k této víře.

V držení rodu z Valdštejna zůstal Miletín až do roku 1692, kdy provdáním Barbory Terezie Josefy z Valdštejna přešel na pána Jiřího Bedřicha hraběte z Oprštorfu na Dřevohosticích a Domaželicích. Hrabě Oprštorf jal se starý hrad roku 1693 přestavovati, avšak nežli byl zámek nový dostavěn, byl úplně zničen roku 1699 zhoubným požárem a hrabě počal jej tedy poznovu stavěti. Po smrti hraběte připadl pak Miletín s příslušenstvím paní Marii Anně hraběnce z Magni, ovdovělé z Kolovrat, která se roku 1754 znovu provdala za hraběte Ferdinanda z Morzinu. Tato paní dala zříditi roku 1751 v Miletínských lázních kapli sv. Jana z Nepomuku.

Za války sedmileté doznal Miletín značných škod a utrpení. Roku 1766 prodala hraběnka z Morzinu Miletín pánu Josefu Janu Sosnovci, baronu z Vlkanova. V létech 1775tých byl zámek Miletínský za selské bouře zpustošen. Roku 1798 koupil zboží Miletínské ve veřejné dražbě trutnovský obchodník Ignác Falge.

Téhož roku přestali Miletínští robotovati, vykoupivše se ročním poplatkem ve výši 380 zlatých vrchnosti. Vnuk Falgův, Hynek Václav, zemřel roku 1855 a jeho dědicové prodali zboží Miletínské paní hraběnce Marii z Thun-Hohensteinu.

Roku 1881 koupil panství toto Alexandr kníže ze Schönburg-Hartensteina za 560.000 zlatých a posléze roku 1914 koupila je „Moravská agrární banka".

Zámek Miletínský shořel ještě jedenkrát, a to roku 1846, byl však již následujícího roku zase opraven.

V nynější podobě jeví se zámek ten jako dvoupatrové stavení, zcela jednoduché, zbudované ve slohu renaissančním s rovnými štíty na jižní a severní straně. Ze starého, původního hradu pozůstaly toliko parkány. Ve dvoře zámku Miletínského stojí v kamenných ohrádkách z kuželek barokní sochy sv. Floriána a sv. Notburgy, které mají v kartuších písmena I. F., to jest Ignác Falge, který dal surově otlouci na všech sochách v okolí znaky budovatelů a nahraditi je z nezřízené a směšné své ješitnosti svým vlastním monogramem místo bývalých znaků pánů Sosnovců z Vlkanova.

Jsme v rodišti Karla Jaromíra Erbena, básníka českého a našeho milého a nesmrtelného pěvce „Kytice", který s tak příkladnou a vzácnou láskou povždy lnul k našim českým starobylým památkám. Jsme ve hvozdnatém kraji miletínském, jehož vždy a věčně černé lesy, lesy miletínské z dáli nedozírné vítají turistu jako nerozborné, ztemnělé, nepřehledné hradby.

A hrad Miletínský družně zíral kdysi každý den k milému a starému svému druhu, ke hradu Pecce (viz tento), s nímž prý, jak pověst nám vypravuje, byl spojen i podzemní chodbou. Ó, staré, tiché báje opojně zaviří naši hlavou, které však v zápětí přehlušuje již mocný šum a hukot z černého moře lesního. *V. V. Tomek.*

JEŘICE.

Z obcí v kraji Hořickém se prostírajících, které vynikají starobylými památkami uměleckými, sluší uvésti mezi jinými i farní ves Jeřice, která leží v jižní části jmenovaného okresu. Druhdy stávala zde tvrz, jejímiž držiteli se připomínají již roku 1379 Mrzák a Zdeněk. Dochovalo se nám z ní pouze něco málo zdí, které dnes spatřujeme ve statku číslo 13.

Místo tvrze vystavěn byl v Jeřicích v polovici XVIII. století sice jednoduchý, ale jinak velmi úhledný a pěkný zámek v lepohledém slohu barokním. Zámek tento představuje nám stavení o jednom patře a čtyřhranném půdoryse, v jehož severovýchodním rohu vypíná se šestiboká věž. Spatřujeme pak tento zámek na východní straně od vesnice, čnící v nerušeném klidu jako v zelenavém rámci uprostřed pěkného a úpravného parku. Vedle věže vede do zámku Jeřického vchod, nad kterým spatřuje se v kartuši znak právě téže způsoby, jaký nalézá se na náhrobní desce pána Jana z Hildbrandtu na kostele zazděné.

ZÁMEK VELKÉ JIŘICE.

Na jižním průčelí vystupuje podjezd na kamenných sloupech s balkonem. Ve dvoře zámeckém nalézají se pěkné arkády o čtyřbokých pilířích s toskánskými hlavicemi. Roku 1887 zámek vyhořel a od těch dob jest uvnitř zámku vše prázdno a opuštěno.

Tichý, klidný obraz! Zašlá krása s jemným smutkem marnosti. A přec zdá se vám, že ti, kdož již dávno odešli v neznámé kraje a kteří zde ztrávili i celý život svůj, zanechali v těchto opuštěných koutech kus své duše. A proto obetkává návštěvníka ponenáhlu čarovné kouzlo tohoto prostředí tak mocně, že přestává se cítit synem své doby, že zapomíná na modernisující a řádící dnešní vandaly a zabloudí maně do století uplynulých. *V. V. Tomek.*

HOLOVOUSY.

Na západ od starobylého a památkami historickými i uměleckými význačného města Hořic rozkládá se skromně prastará obec Holovousy, ve které někdy pozvedala své zraky k vysoko se klenoucímu firmamentu stará tvrz. Nyní na troskách její tyčí se zde ladný zámek Holovousský, vystavěný v II. polovině XVIII. století.

Zámek tento byl však v letech 1906—1907 podle návrhu architekta J. Vejrycha úplně přestavěn v moderní renaissanci. V takovémto tedy úboru spatřujeme zámek v Holovousích a zajisté že každý turista, jenž na

svých projížďkách navštíví českou půdu hořickou a projde těmi přečetnými zdejšími památkami, zámky, tvrzemi i předhistorickými hradišti, zabočí i do osady Holovous, aby pokochal se pohledem na roztomilý zámek, jehož majitelem jest od roku 1904 poslanec a továrník MUDr. Fr. Malinský.

ZÁMEK V HOLOVOUSÍCH.

Jest zde tedy život, zachovaný v celé své síle, v celé své plnosti a v celé své intimitě domova. Věru, že jsme-li umdleni nynějším kvapným a rušným, přímo překotně v před se ženoucím životem, rádi zde zapomínáme zmírajícího lesku života i nevyplněných jeho snů a ve vůni záplavy ovocného stromoví i osvěžujícího dechu jabloňových štěpů narýsujeme si tu ve své duši lepší, pozlátkový život, s něhož strženy jsou zaprášené ty pavučiny stálého zápasu. *V. V. Tomek.*

BEZNO.

Dvě hodiny na jihozápad od Mladé Boleslavě rozprostírá se víska Bezno na mírném návrší. A v této vísce spatřujeme zámek, který dal zbudovati léta Páně 1750 hrabě Josef Pachta z Rajova. Tento zámek postižen byl roku 1817 příšerným požárem, který jej schvátil až do spodního klenutí, načež roku 1818 úplně ve pěkném novém rouše znovu byl vystavěn.

Zámek Bzenský představuje nám budovu o dvou patrech, kolem níž postaveny jsou různá hospodářská stavení a soukromé byty úředníkův.

Nejspíše na místě nynějšího zámku stávala zde tvrz. Vedle této tvrze, řečené Velkodvorské, stávala zde tvrz Malodvorská, z které zachovaly se nám pouze kamenné veřeje u nynějšího ovčína, na kterých zříti lze do-

posud rok 1605 a erb pánů Bzenských z Prorubě. Posléze pak spatřujeme tvrziště v panské zahradě, které nazývá se tvrz Smilovská.

Vesnice Bezno přináležela druhdy více vladyckým rodinám. Tak na tvrzi Velkodvorské seděl pán Bohuněk z Libiše, jenž roku 1371 obohatil zdejší kostel polmi a v letech 1374—1417 ke kostelu a oltáři zdejšímu spolu s jinými pány kněze podával.

Pozdější držitelé Bezna pocházeli od pána Zdeňka z Prorubě, který se již roku 1460 zboží Bzenského ujal. Roku 1479 držel Bezno již syn jeho Zdeněk, jenž se naposledy připomíná roku 1527.

Po něm zůstali jako dědici čtyři jeho synové, kteří se roku 1533 rozdělili o statky otcovské. Byli to: Petr, Jan, Pavel a Václav.

ZÁMEK V BEZNĚ.

Václav, nejmladší z bratří, dostal podílem tvrz, na které pokojně a klidně hospodařil a ještě roku 1584 na živu byl, načež postoupil Bzenskou tvrz svým dcerám Anně i Johance. Později koupil zboží Bzenské od těchto sester pán Adam Bzenský z Prorubě na Niměřicích a Bezně. Zemřel pak roku 1605, načež přešly dědictvím statky jeho na jeho čtyři syny, Jana, Albrechta, Věnka a Pavla.

Roku 1694 dostalo se zboží Bzenského pánu Rudolfovi Zárubovi z Hustiřan. Avšak týž prodal je roku 1706 pánu Arnoštovi ze Schützenu. Od této doby přivtěleno bylo zboží Bzenské k panství Benáteckému. Roku 1724 prodal pán Jan Zikmund hrabě z Klenového zboží Bzenské Janu Jáchymovi svobodnému pánu Pachtovi z Rajova. Když pak roku 1742 Francouzové z Prahy odtáhli, vzali pána Pachtu z Rajova i s jinými za rukojmí s sebou. Pán tento, jsa již věku pokročilého, zemřel jim na cestě.

Po něm zdědil Bezno syn jeho František Josef a držel je až do r. 1799, kdy zemřel. Tento pán byl ducha nad jiné osvíceného a charakteru neobyčejně ušlechtilého a velkodušného. Ve vsi Bezně vztyčiti dal kostel, postavil zde faru a vybudoval i pěkný, úhledný zámek. Posledním takměř majitelem Bezna z tohoto rodu byl pán František Josef, jenž zesnul roku 1861, načež seděli zde ještě na krátko jeho synové a jich dědicové.

Od roku 1881 jest držitelem Bezna a zdejšího zámku rakouský císař a král František Josef I.

Odcházejíce odtud, odnášíme si v mysli své dojem krásný a ušlechtilý a vzpomínáme maně, jak tu asi druhdy bylo, když tvrze Bzenské byly ještě v plném svém rozkvětu a vážném svém úboru. A na okamžik mlhavá jakási představa uvádí nás do těch starých zdí, středověkými kroji oživených . . .

A vzpomínáme často, velmi často, když zanese nás proud života zase do velkoměstských, tísnících nás zdí a kdy na každém kročeji hlučí a řve nám v sluch odporný ten život překotného shonu. *V. V. Tomek.*

ZÁMEK V LOUČENI.

LOUČEŇ.

K velmi starým a památným vesnicím na Boleslavsku řadí se zajisté i víska Loučeň, v níž vypíná se úhledný zámek s věží. Na místě nynějšího zámku stávala původně dílem z kamene dílem ze dřeva zbudovaná tvrz, stavba jinak prostá a jednoduchá. Ve vesnici této, která byla farní již ve XIV. věku, sídlili různí vladykové. Léta Páně 1376 držel Loučeň pán Zdeněk z Nadslavě skoro sám. Po něm stal se držitelem Loučeně nejstarší syn jeho Jan, který od roku 1392 zdejší faráře podával a byl předkem pánů Loučeňských z Kopidlna. Nástupcem jeho byl pán Zdeněk z Loučeně. Jak dlouho zůstali páni Kopidlanští majetníky Loučeňského zboží, pohříchu nám nebylo v zápisech dochováno.

Počátkem XVI. století přináležela Loučeň ke hradu Kuncberku, který stával severně od Křince u Nymburka na nevelikém chlumu porostlém křovinami a stromovím. Byl založen v XV. věku, z kterého se však nic jiného nedochovalo, než mohutné náspy a hluboké příkopy naplněné vodou a bahnem, které starobylé hradiště skoro v kruhu objímají a na které jest vskutku zajímavá podívaná.

Panství to bylo potom rozděleno mezi syny pána Jiříka Křineckého z Ronova, jenž zemřel roku 1510. Starší syn Jan dostal mimo jiné i Loučeň, a když se roku 1558 synové jeho dělili o jmění otcovské, připadla Loučeň nezletilému Zdislavovi, který, když dospěl, obnovil anebo znovu založil tvrz zdejší a pojal za manželku Lukrecii Šlikovnu z Holiče, které na panství Loučeňském roku 1570 věnoval. Zdislav zemřel roku 1571 a zboží jeho ujal se bratr Kryštof. Po něm vládl na panství Loučeňském syn jeho Jindřich, který se ještě roku 1599 připomíná jako pán Loučeňský. Kdo po něm dědil, neví se.

Roku 1612 postoupila Aléna Kolovratova rozená Berkovna z Dubé panství Loučeňské pánu Václavu staršímu Berkovi z Dubé na Bezdězi.

Roku 1622 zboží Loučeňské bylo zabráno a postoupeno pánu Adamovi z Valdštejna, jenž je připojil k panství Dobrovickému, s kterým potom Loučeň sdílela své držitele až na naše doby. Nyní tedy náleží Loučeň knížecímu rodu z Thurnu a Taxisu, jemuž přináleží i rozsáhlý zámek s cukrovarem v městečku Dobrovici neboli také Dobrovicevsí pojmenovaném.

V. V. Tomek.

ZÁMEK V KOPIDLNĚ.

KOPIDLNO.

kdo zajede si do města Kopidlna, spatří poblíže náměstí a proti kostelu, při samém rybnice městském, zámek Kopidlanský, který vypíná se na místě, kde druhdy stávala tvrz jako zemanské a panské sídlo. Město to bylo pro středověkou tvrz velmi příznivé, poněvadž se ze zdejšího rybníka mohly příkopy vodou nadýmati a tak tvrz před nepřítelem chrániti. Zámek Kopidlanský představuje velikou, čtyřhrannou budovu o dvou patrech se čtyřhranným dvorem. Na třech stranách nalézají se pokoje zámecké a na čtvrté straně, východní, spatřuje se pavlač se sloupovím. Část tato jest na zámku nejnovější. Nejstarší části podle pověsti jest část severní, potom přijde na řadu část západní. Obě ostatní části byly v pozdější době přistavěny.

Brána zámecká jest štukovím obložena a pochází ze XVII. století. Nynější zámek vybudován byl v rozličných obdobích, jak se i ve starých zápisech můžeme dočísti. Tak z roku 1548 máme popis tak řečeného nového domu a vedle toho připomíná se i starý dům. Roku 1660 se pak připomíná, že zámek jest zcela nově a s velikým nákladem zbudován.

V zámku Kopidlanském spatřujeme vzácné a cenné obrazy. Zvláště pak význačným jest obraz znázorňující stětí pána Jáchyma Ondřeje Šlika dne 21. června 1621 na Pražském Staroměstském rynku a dobytí Rábu generálem Šlikem roku 1849. Ve zbrojnici můžeme se zase obdivovati rozmanitým zbraním středověkým i novodobým. Také nalézala se zde dříve bohatá knihovna, ve které bylo uloženo přemnoho starých a cenných rukopisů a tisků. Roku 1884 přestěhována byla tato knihovna na Šlikovský zámek v Jičíněvsi (viz tento).

Kopidlno bylo původně vesnicí, v níž stála tvrz. Roku 1322 seděl zde Petr z Kopidlna, jinak neznámého původu. Později se zde usídlil pán Vok z Kopidlna. Nástupcem jeho byl pán Věnek z Kopidlna, který způsobil r. 1361, že byl zdejší kostel povýšen na kostel farní. Po něm stal se držitelem zboží Kopidlanského pán Bolek z Radova. Potom získal Kopidlno koupí pán Zdeněk z Nadslavě. Od tohoto pochodí potomní vladykové z Kopidlna. Týž držel i Loučeň (viz tuto) a zemřel kolem roku 1387, zanechav po sobě syny: Jana, Zdeňka, Straniše a Václava. Nejstarší syn Jan stal se později zakladatelem rodu pánů Loučenských z Kopidlna. Na Kopidlně vládl pak Zdeněk až asi do roku 1419. Po něm držel Kopidlno syn jeho Zdenata neboli Zdeněk, jenž roku 1463 zemřel a zůstavil syna Zdeňka, který se stal roku 1468 plnoletým. Zmínka o něm děje se do roku 1498. Zdeněk zanechal syny: Jiříka, Zikmunda a Jana.

Nejmladší syn Jan přišel, jsa 28 let stár, roku 1506 do Prahy, kde se zdržel v jisté vinárně na Staroměstském náměstí. Zde zastihl zemana jménem Cukra z Tamfeldu, s nímž se pustil do hovoru. Cukr se jej tázal, kdo jest a odkud přichází. „Jsem rytíř z Kopidlna“, odvětil Kopidlanský, „a přicházím odtamtud“. „To jste z čistého příbuzenstva“, pravil Cukr. „Znám jednoho v Uhrách, jenž jest krále Dobrého — tak nazývali totiž Čechové krále Vladislava — slinolizačem“ .

„To jest a nebude již nikdy můj bratr, prokletý padouchu!“

PRŮČELÍ ZÁMKU V KOPIDLNĚ.

„Co padouch! Ty jsi sám padouch!“ Při těch slovech vytasil Cukr meč. Jan Kopidlanský znal toto vyzvání a jeho kord také nezahálel. Usmrtil svého protivníka. Poněvadž práva měst Pražských ukládala náhlý soud na všechny zločiny spáchané o výročních trzích, jakmile vyzvoněn byl na Staroměstské radnici mír a dáno znamení, že počíti měl trh a příhoda tato stala se právě o výročním trhu pražském dne 3. října 1506, byl Kopidlanský sluhy radničními ihned odzbrojen a vsazen do věže. Nadarmo křičel rytíř Kopidlanský, že jest rytíř a že náleží tedy před příslušný soud. Městská rada s purkmistrem Danielem Roušem v čele toho však nedbala a nechala jej ještě týž den stíti na Staroměstském rynku. Jeho mrtvolu dopravil Příbor, věrný služebník Janův, do Kopidlna.

Místo pak, kde bratr Jiřika a Zikmunda Kopidlanských Jan vykrvácel, ukazuje se na Staroměstském rynku podnes a jest i širším kamenem tam označeno.

Bratr sťatého Jiřík Kopidlanský žil tehdy na dvoře krále Vladislava v Budapešti a měl jedné noci vidění, jak k němu přistoupil bratr Jan s pohárem naplněným krví a se slovy; „Nuže, pij, bratře!“ A když chtěl Jiřík bratra objati, zmizela postava Janova ve světlé mlze, která se pak znenáhla ztrácela. Viděni toto opakovalo se ještě po dvě noci. Proto rozhodl se Jiřík opustiti Uhry a odebrati se do Kopidlna. Dojel večer. Když na svém bujném oři vjel do bran hradu, právě rozezvučel se zvon ve hradní kapli. V předhradí spatřil pohřební průvod a uprostřed rakev, za kterou kráčel zhroucen bolem jeho bratr Zikmund.

Skoro bez sebe, seskočil Jiřík s koně se slovy: „Zadržte! Jsem zde. Nechte mně popatřiti ještě jednou na mého bratra.“ Průvod se zastavil a nosiči otevřeli rakev. Tu spatřil Jiřík krvavou mrtvolu bratrovu a hlavu oddělenou od trupu.

Ztrnule hleděl Jiřík na ztuhlou, krvavou mrtvolu. Potom vrhl se na ni v nesmírném bolu a žalu a zlíbal ji vroucně, „Bratře,“ pravil žalostně, „miluješ mne ještě i tam na onom světě? Zvolil jsi mne za svého mstitele. To také budu.“

„Já také, já také, ozývalo se již se všech stran. Byl to Bohuslávek z Domošic, Bohnický mladší, Petr Suda z Janovic, Zdeněk z Dobrohoště, Berckovský, Sendracký a jiní páni čeští.

„Ty pomstiš svého bratra,“ pravili, „my pak pomstíme svého přítele na zpupné a zpyšnělé pražské čeládce!“

„Pražské čeládce?“, vyrazil ze sebe Jiřík Kopidlanský.

„Ano!“, odvětili přátelé zabitého, „Pražané jsou jeho vrahy!“

„Nuže, dobře!“, zvolal s nesmírnou námahou Jiřík, „pak naplním zlatý, obrovský kalich krále Jiříka Poděbradského na Týnském kostele pražskou krví, až bude hrozně přetékati. Teprve nyní ti rozumím, ubohý, drahý bratře můj! Přátelé, sem ke mně! Přisahejte mi při zkrvavělé mrtvole mého bratra Jana, že se pomstíte se mnou na zpupných Pražanech.“

Teprve potom hnul se zase pohřební průvod. Mrtvola Janova byla potom dopravena na Prosík a zde po boku otcově v chrámu Páně sv. Václava pohřbena. Ještě za dnů císaře Ferdinanda II. bylo lze v něm spatřiti jejich náhrobek.

Krvavá byla také pomsta, kterou Jiřík potom Pražanům a celé České zemi ukrutně se pomstil. Na tigra krvelačného přeměnila poprava Janova jemného a mírného tohoto jinocha. Zapsav díl svůj matce a bratru Zikmundovi dne 18. července 1507 zhostil se z království Českého a vší zemi, zvláště pak Pražanům opověděl. Pražané se mu za to ještě vysmáli. Dali však přece všechny brány pražské pečlivě střežiti a kromě toho najali si několik set žoldnéřův.

Opravdu však hrůzostrašné byly činy, které Jiřík se svými šlechtickými spojenci prováděl. Jiřík páchal po dvě léta ukrutné ohavnosti. Jako

všudybyl přepadal Pražany a jich městské spojence, kdekoli jen se objevili. Bez milosrdenství dal hned usekati každému Pražanu ruce, nohy i nos, zapaloval a drancoval vesnice i města. Ano i v samé blízkosti Prahy vraždil a pálil. Tak vypálil ves Michli u Prahy, dále Jesenici, Běchovice, Ouvaly u Českého Brodu, Počernice a Nymburk. Později vytrhl i proti Plzni, Domažlicům, Klatovům, Sušicům, Stříbru, Žatci a Lounům.

Jiřík Kopidlanský zahynul při obraně hradu Horštejnu, když viděl již nezbytí. Zapálil tento hrad, otevřel brány a vrhl se jako lev se svými věrnými na vnikající nepřátele. Zde mezi nimi tak dlouho rekovně se bil, až nesčetnými ranami pokryt, mrtev k zemi sklesl.

Krvavé rozpory mezi městy a rytířstvem byly teprve po řadě let zcela odstraněny.

Roku 1527 koupil Kopidlno pán Václav Haugvic z Biskupic. Potom střídali se často různí držitelé zboží Kopidlanského.

Léta Páně 1624 dostalo se Kopidlno válečníku Albrechtovi z Valdštejna, načež bylo přivtěleno ke knížectví Frydlantskému. V této době vznikly i útisky zdejšího obyvatelstva za příčinou vyznání víry. Měšťanstvo kopidlanské bylo vojáky nuceno k přestoupení na víru katolickou. O obrácení obyvatelstva na katolictví hlavně dbali jezovité P. Václav Halerius a P. Jan Nezovius, jimž za to dostalo se přídomku „apoštolů kopidlanských“.

Po zavraždění Valdštejnově připadlo roku 1635 zboží Kopidlanské jako dědičné panství pánu Zikmundu Ludvíkovi hraběti z Dytrychštejnu, presidentu komory dvorské.

Směnou pak za jiné statky postoupeno bylo Kopidlno dne 21. května r. 1638 pánu Jindřichovi Šlikovi z Holiče, polnímu maršálkovi a presidentu dvorské válečné rady. V těchto dobách trpělo městečko Kopidlno nesmírně od lupičských a žoldáckých rot švédských, které na co přišly, vše pokradly nebo zničily a spálily.

Hrabě Jindřich Šlik restauroval pak zámek Kopidlanský s velkým nákladem asi v té podobě, jak na nás dnes měkce a přímluvně shlíží, poněvadž léta Páně roku 1660, jak bylo již i výše poznamenáno, nazýval se zámek „zcela novým a s velikým nákladem zbudovaným“.

Před návštěvníkem Kopidlna pozvedá svou lepou skráň opětně stará památka česká, ovívána jsouc vonným dechem okolního stromoví. V kráse stápí se zase udivený zrak turistův. Nicotným jeví se pak různé ty dnešní moderní, neladné a neforemné výtvory rukou lidských. Péro zajisté nemůže vystihnouti všecky ty krásy a čarovně rozvlněné dojmy, které hlasitě plesají zde ve velebné všemohoucnosti přírody. Nuže, přijďte sem všichni a vizte sami! *V. V. Tomek.*

VELKÉ HORKY.

Nad samým městečkem Strenici na Podkrnsku, na skalnatém, stromovím porostlém ostrohu, v malebné poloze nad čarovným údolím strmí bývalý zámek Velké Horky. Na východní straně dotčeného ostrohu vede k Horkám nová silnice. Širokou část ostrohu zaujímá dvůr a na užším jeho kraji vypínal se dříve zámek, původně však tvrz, který byl ode dvora oddělen příkopem, dosud jen částečně zachovaným.

Zámek obehnán byl zděnými hradbami, z nichž se zachovaly toliko skrovné pozůstatky. Na konci ostrohu stojí jednoduché, dříve dvoupatrové stavení, v jehož přízemku jest obydlí správcovo. Budova tato pozůstává z jižního a východního křídla. Na průčelní straně její stávala čtyřboká vížka, která sloužila co schodiště do horních pater. Na vížce nalézaly se dříve hodiny.

Ve stavení v prvním patře býval mazhaus. V přízemí nalézaly se klenuté místnosti a pod nimi byly prostorné sklepy. Poněvadž stavení to bylo příliš chatrné, museli poschodí zbořiti. Vedle tohoto stavení tyčí se čtyřhranná věž pocházející z roku 1505. Stála těsně u příkopu vedle brány, kterou chránila. Věž jest tou dobou dokonale opravena. V přízemku téže prostíral se sklep se zamřížovanými okny a železnými dveřmi.

TVRZ VE VELKÝCH HORKÁCH U MLADÉ BOLESLAVĚ.

O Horkách dovídáme se v zápisech ze XVI. věku pocházejících.

Seděli zde původně vladykové Horečtí, z nichž prvním se připomíná pán Věnek z Horek. Po něm seděl na Horkách pán Jindřich Škopek z Dubé, od kterého Horky koupí získal pán Petr, řečený Bratroš z Horek. Roku 1395 držel Horky pán Hrzek z Brodce, jenž zemřel kolem roku 1404 zůstaviv dva syny, Jana staršího a Jana mladšího, kteří Horky drželi v létech 1404—1415.

Roku 1548, po smrti pána a držitele Horek Albrechta Klusáka z Kostelce, podědili Horky a jiné statky otcovské jeho synové: Václav, Jan, Oldřich, Bedřich řečený Frycal, On-

dřej, Jiří a Vojtěch. Později stal se samojediným držitelem Horek Jiři Klusák, jenž přikoupil k nim roku 1557 i městečko Strenice. Tentýž postoupil později zámek Horky i s městečkem Strenici Markétě z Řehnic. Tato provdala se pak roku 1581 za pána Albrechta Zdeňka Kaplíře ze Sulevic a na Brodcích, jemuž roku 1593 veškeré své jmění zapsala a manžel její taktéž podobně učinil, aby jeden po druhém děditi mohl.

Léta Páně 1599 prodány byly Horky pánu Mikuláši Gerštorfovi z Malšvic na] Řepíně a Cetni. Avšak roku 1619 pan Mikuláš Gerštorf zemřel jako odbojný pán český, načež roku 1621 císařskými patenty všechno jeho jmění zkonfiskováno. Královský fiskus prodal pak Horky ještě téhož roku pánu Jiřímu Benediktu Benykovi z Petersdorfu.

Po několika různých majitelích podědil Horky roku 1695 pán František Josef Šlik z Holiče. Když pak roku 1740 zemřel, odkázal zboží Horecké pánu Františku Ferdinandovi Vchynskému ze Vchynic. Po dvou letech, totiž roku 1742, zemřel i tento držitel Horek, načež poručník nezletilých jeho děti pán Filip Josef Vchynský ze Vchynic prodal roku 1744 s přivolením císařovny Marie Terezie zboží Velkohorecké i s příslušenstvím říšskému hraběti pánu Františku Josefu Pachtovi z Rajova za 77.000 zlatých uherských, který je potom připojil ke zboží Bzenskému. Za pánů z tohoto rodu spustl nesmírně zámek Horecký, podobaje se již skoro omšelým troskám. Teprve v novější době byl starobylý tento památník zrestaurován a tak nám k potěše aspoň z části zachován.

Hrdý zámek, který do luzného údolí se denně směle díval a na skalnaté výšině oddával se romantickému svému snění, shroutil se posléze v žalostné ssutiny. A bouře života letěly kol jeho skrání nevšímavě dále a i nová pokolení lidská se zrodila s toutéž nevšímavostí a lhostejností, aby pohrobila na věky poslední pozůstatky z hrdého kdysi velmože. Než osud tak podivně vrtkavý a náladový zachránil přece chorého stařečka, aby nový život zase vzrostl a zkvetl na pobořených jeho hradbách a branách.

V. V. Tomek.

LUŠTĚNICE.

Z Mladé Boleslavě můžeme podniknouti několik velmi vděčných a rozkošných výletů po dráze Severozápadní. Tak zajedeme si do města Dobrovice a další pak stanicí jest vesnice Luštěnice, odkud lze nám podniknouti velmi vděčnou vycházku k zámku Loučeni (viz tento) něco přes hodinu cesty pěšky vzdálenému a překrásným parkem a širými lesy obklopenému.

Léta Páně 1268 připomíná se v Luštěnicích pán Pavel de Luscenicz. Roku 1481 připojeny byly Luštěnice ke zboží Boleslavskému, od něhož

ZÁMEK V LUŠTĚNICÍCH.

roku 1740 je odkoupil Dr. Josef Scherzer z Kleinmühlu a nynější zámek, který v Luštěnicích příchozího vítá, vystavěl. Od syna jeho Eliáše Scherzera koupil Luštěnice roku 1774 pán Kristián Filip Clam Galas a připojil je k Horkám. Od těch dob byl zámek obýván pouze panskými lidmi a počal pustnouti.

Zámek Luštěnickýční na konci vesnice a pozůstává z průčelní strany a dvou křídel, do dvora v pravém úhlu se odlišujících. Zbudován jest v líbezném slohu barokovém o dvou patrech. Budova zámecká jest hmotnatá a imposantní. Průčelí rozčleněno jest architektonicky ve tři části, z nichž vyniká risalit zajímavé architektury. V přízemí pak spatřujeme pěkný, bohatý portál. A nedaleko postavený kostelíček sv. Martina shlíží na příchozího v nevýslovné laskavosti a v příkladné dobrotivosti.

Jest zde příjemně a krásně uprostřed volného, tichého kraje, kde neruší nás odporný hluk města, mile odpočívá se zde pod korunami šumících stromů, zkad vane nám vstříc silná vůně a osvěžuje nás. Zde pokocháme se krásným pohledem, napojíme se čerstvým, svěžím vzduchem a načerpáme nových sil k další účelné své práci. *V. V. Tomek.*

VINAŘICE.

Nade Dobrovicevsí neboli Dobrovicí, městem ležícím na úpatí Chlumu, vlastně za ním, díváme-li se na vrch tento z Mladé Boleslavě, a kde jest i zámek z roku 1578, od roku 1831 přeměněný v cukrovar, patřící knížeti Thurn-Taxisovi, rozkládá se malá vesnice Vinařice. Zde spatřujeme na jižním okraji Chlumu velmi pěkný zámek Vinařický, ze XVI. století ve zdech pocházející, s úpravou však ze XVII. století.

Zámek tento vystavěn jest ve slohu mírně a nevtíravě působící renaissance a ční na vysoké terase. Má dvě patra s dosti hmotnatými, šestibokými věžemi v rozích. Zámecké stavení nemá portálu nebo ozdobné brány, jak to bývá u takovýchto staveb, nýbrž prostými novými dveřmi přicházíme přímo do vnitřních místností.

Vinařice byla starou državou českých pánů z Chlumu, připomínající se již počátkem XIII. věku. Rod pánů Chlumeckých z Chlumu, jak dí Paprocký, „jest starodávný v království Českém, z kteréhožto pocházející slouli Chlumové z Chlumu, až potomně jeden z nich, maje synů několik, podělil je a tak jedenkaždý ze svého statku jiným a jiným jménem nazvaného psáti se počal.“ Kromě Chlumů byli pak Všejamští, Sluzští, Litoborští, Ratiborští a Slivenští z Chlumu. Praotcem jejich byl Mstidruh. On byl prvním známým držitelem, a jak se zdá i zakladatelem

ZÁMEK VE VINAŘICÍCH.

hradu Chlumu, který se někdy ve vsi Chlumku neboli Chlomku v kraji mladoboleslavském týčil.

Potomci se pak záhy rozvětvili, sedíce na Vinařicích, Všejanech, Čachovicích a jinde.

Od roku 1517 drželi Vinařice rytíři z Celně, kteří v Sejcíně právo podací vykonávali a tam také pochováni byli. Pozbyli pak Vinařického zboží konfiskací.

Léta Páně 1623 připojeny byly Vinařice k Dobrovickému panství, které byl téhož roku Albrecht z Valdštejna, poněvadž se mu ke zřízení knížectví Frydlantského nehrubě hodily, postoupil pánu Adamovi z Valdštejna a na Hrádku. Za jeho vlády zdejší kraj zakoušel veliké svízele pro ustavičnou válku. Lid Bannerovský vyjížděje z Brandýsa na lup ubohé zdejší obyvatele týral a odíral bez rozdílu, takže místo chleba ani otrubův a žaludů vůbec nebylo s dostatek, aby ubožáci hladem nepomřeli Málo lidí zde zůstalo. Rozešli se do Moravy a jinam pro snadnější své uživení.

Pán Adam z Valdštejna přestavěl zde stávající tvrz na zámek a nazval jej „Novým Valdštýnem". Název tento však se neujal. Zámek tou dobou slouží za byty panským úředníkům a zřízencům.

Vinařice patří od doby panství Valdštejnského ke zboží Dobrovickému a jest tou dobou v držení knížete Thurn Taxise.

Zámek Vinařický jest starožitnou ozdobou malebně se rozkládajících Vinařic v krajině vskutku Bohem požehnané. Strmí ve své mohutnosti na kraji stráně a dobrácky se dívá daleko do krajiny, na horské hřbety i na ladné, tiché, malebné vísky, které radují se ze svého prostého a čistého života. *V. V. Tomek.*

ROŽĎALOVICE.

Na návrší nad městečkem zrovna za kostelem vypíná se jednak na rovině, jednak na východní straně na okrají stráně úhledný a pěkný zámek Rožďalovický. Na severní straně zámecké nalézá se dvůr. Druhdy obkličoval zámek na třech stranách příkop, po němž však dnes není pozůstatků. Budova zámecká o dvou patrech vysoko ční nad rovinu, kolem se prostírající.

Z hlavní části zámku vystupují na západní straně dvě křídla. Mezi těmito křídly na dvoře stojí překrásný, mohutný, starý jasan, jakých jen poskrovnu jest viděti. Naproti tomuto jasanu zříme portál, pocházející z XVIII. století. Z tohoto století pochází i zámek sám. Nad portálem spatřuje se erb rodu Clam-Gallasovského a Kolonovského, který se nalézá

ROŽĎALOVICE.

i v sále v prvním patře. Síně v prvním patře jsou pěkně malované. Malby ty pocházejí taktéž z XVIII. věku.

V přízemí spatřujeme dvě klenuté místnosti, rovněž malované. V jedné z nich zobrazeno jest ležení krále Přemysla Otokara, kterému bájný předek pánů z Valdštejna předvádí svých 24 synův. Podobnou malbu spatřiti lze i v zámku Valdštýnském v Mnichově Hradišti (viz tento), a to v pavillonu v parku zámeckém stojícím, jak při zámku tom jsme také poznamenali. Stan Otokarův nese znak českého lva. Valdštýnové vynikají svým erbem, kterého se jim dostalo v XVII. věku s připojením erbu známého rodu Vartemberského.

Rožďalovice představují nám prastaré místo. V letech 1223—1226 psal se z Rožďalovic pán Soběhrd, jinak neznámého původu. Roku 1252 psali se po Rožďalovicích dva zemané Matěj a Čáslav. Pán Boleslav ze Smečna měl syna, který slul Boleslav z Rožďalovic. Měl na štítě svém tři sekerky a zemřel kolem roku 1341.

Z Rožďalovických pánů, kteří měli ve svém erbu kolo, vynikl hlavně v pověstech Ješek mladý, který „podle své rytířské vnady, v dobytých činech nemeškal". Zemřel jako opravdový rek s králem Janem Lucemburským v bitvě u Kresčáku roku 1346.

Později drželi Rožďalovice páni Košíkové z Rožďalovic, kteří se psali z Lomnice a ke svému erbu si přičinili i kolo. Roku 1466 dostalo se zboží Rožďalovického pánu Zikmundu Valkounovi z Adlaru. V těch dobách stávala v Rožďalovicích tvrz, jež se vypínala na místě nynějšího zámku.

Roku 1614 prodán byl zámek Roždalovický i s bohatým příslušenstvím pánu Janu Albrechtovi Křineckému z Ronova. Tento pán byl velmi činným v odboji stavů českých proti císaři Ferdinandovi II. v létech 1618—1620. Po bitvě na Bílé Hoře byl obžalován od královského prokuratora nejen že zavrhl císaře a falckraběte že volil, nýbrž i proto, že císaři tyranů nadával a mezi stavy českými mluvil, že se v brzku toho dočkají, kdy Ferdinandovi II. hlava sražena bude a on že ji na míse bude ukazovati.

Za tou příčinou statky Jana Albrechta Křineckého byly roku 1622 zkonfiskovány a téhož roku prodány válečníku Albrechtovi z Valdštejna, který je však roku 1623 směnou za jiná panství postoupil pánu Adamovi z Valdštejna. V těch dobách byl zámek Rožďalovický znamenitě zrestaurován a cihlami přikryt. V přízemí byly konice, pak kovárna a vrátnice. Pán Adam z Valdštejna zemřel roku 1638 a zboží Rožďalovické podědil nejmladší jeho syn Karel Ferdinand roku 1639.

Tento prodal roku 1650 Rožďalovické panství pánu Janovi Kryštofovi říšskému hraběti z Valdštejna, jenž však zemřel již roku 1655, načež nad sirotky ujala se poručenství vdova po něm paní Ludmila Markéta rozená Kunšovna z Lukovec. Roku 1670 starší syn Oktavián Ladislav, stav se plnoletým, uvázal se i za mladšího bratra svého Leopolda Viléma v držení statků otcovských. Později dostaly se Rožďalovice tomuto mladšímu bratru a když týž dne 5. února 1691 zemřel, připadlo toto panství nejmladšímu synovi jeho Václavu Josefovi, který dal kamenné sochy na náměstí v Rožďalovicích a před zámkem postaviti, jak právě je za dnešních dob spatřujeme. Potom hospodařili na panství Rožďalovickém synové Karel, jenž skonal roku 1784, a Kristián Filip.

Léta Páně 1793 koupil Rožďalovice pán Karel z Möderu a od tohoto roku 1802 zase Jakub svobodný pán Wimmer, jenž je měl ve vlastnictví až do roku 1819. Téhož roku koupila panství Rožďalovické paní Sidonie kněžna z Lobkovic, rozená Vchynská, která zemřela roku 1837. Potom držel Rožďalovice syn August Longin, jenž skonal roku 1842, načež následoval v držení panství toho vnuk kníže Jiří z Lobkovic, bývalý nejvyšší maršálek království Českého, v jehož rodině jest panství Rožďalovické až na dnešní dobu.

Kraj Rožďalovický jest jedním z krásných koutů Čech, odkud se na nás vlídně usmívá celá širá krajina, v níž zvědavě vykukují věžičky našich milých českých vísek a jako štíhlé minarety svítí do dálného kraje. Vše působí na návštěvníka kouzlem hlubokým, že skoro zapomíná na život kol sebe a plnou duší vnímá jeden obrázek za druhým a ukládá je pečlivě až na dno její, aby potom ve vzletných svých vzpomínkách vybavoval si je zase z dobrotivé a milosrdné paměti. *V. V. Tomek.*

KRNSKO.

Zrovna proti Stránovu (viz tento) rozkládá se vesnice Krnsko se zámkem. A mezi touto vesnicí a Stránovem jest údolí, v němž dumá klidný svůj život víska Podkrnsko nebo-li Dolní Krnsko. Zámek Krnský strmí na pokraji vysoké stráně na místě, kde stávala starobylá tvrz a vypínal se i bývalý zámek, z něhož se dochovaly pouze hlavní zdi a skrovná část vnitřní. Nynější zámek Krnský má podobu čtyřhrannou s výstupkem a jest vystavěn v libém slohu barokovém ve století XVIII. Někdejší příkopy jsou již zcela zasypány, takže k nynějšímu zámku dospějeme od severu po rovině.

Nad vraty zámeckými spatřujeme dnes erb hrabat ze Šporku, představující nám lvy a orly držící čtyřbarevné praporce. Erb tento ozdoben jest štítkem s tureckou hlavou. Nad touto branou pozvédá se vížka. Branou přicházíme pak do dvora, v jehož přízemku nalézají se chodby se sloupovím, připomínající nám XVI. nebo XVII. století.

V letech 1354—1364 připomíná se jako držitel Krnska pán Arnošt z Krnska, léta Páně 1388 pán Jindřich Chmel z Krnska. Potom seděl zde pán Zdislav Stožek ze Záhoří a po něm následoval pán Bohuněk ze Záhoří. Roku 1463 připomíná se zde opětně pán Zdislav z Krnska. Poněvadž tento pán zemřel bez dědiců, byly statky jeho roku 1464 jako odúmrť královská provolány. Potom dostalo se zboží Krnské do rukou pána Jindřicha z Michalovic a zůstalo na krátkou dobu spojeno se zbožím Mladoboleslavským.

ZÁMEK V KRNSKU.

Později, a to roku 1476, prodal pán Jan Tovačovský z Cimburka tvrz Krnskou i s příslušenstvím pánu Janu Vančurovi z Řehnic. V majetku rodu Vančurů zůstalo panství Krnské velmi dlouho. Posléze pak roku 1726 prodal pán Jan Václav Vančura Krnsko pánu Josefu Františku hraběti z Vrbna. Tento rod seděl na Krnsku až do konce XVIII. století. Tenkráte koupil je pán Václav hrabě ze Šporku, c. k. tajný rada, který však již roku 1804 zemřel.

Mladší syn jeho Leopold, c. k. tajný rada, nejvyšší sudí dvorský a strážce koruny České, zdědil Krnsko po otci a zesnul svoboden roku 1841.

Krnsko zdědil po něm synovec Jan Josef, jenž zemřel již roku 1850. Po něm ujal se panství Krnského nejstarší syn jeho Eduard, narozený roku 1828. Tento držel Krnsko až do roku 1869, načež následoval v držení Krnska synovec jeho se strany sestřiny, pán Eugen hrabě Vratislav z Mitrovic.

Z popisu Krnska pocházejícího z roku 1650 dovídáme se rozmanitých podrobností o vnitřních místnostech. Tak nalézala se v přízemí kuchyně a při ní byly rozličné sklepy a světničky, klenuté konice a obilnice.

Vedle toho se činí zmínka o paláci starém i novém, o andělské světnici, velké světnici, školce, zbrojnici staré i nové, fraucimoru s komorou. Tenkráte nebylo stavení zámecké tak jednotně vystavěno, jak je spatřujeme za našich dnův. Rozlišoval se tehdy ještě starý a nový dům, o čemž nám svědectví vydávají desky zemské.

Tak tedy zvuky mluvy české byly i v starobylém Krnsku povždy domovem. Zlatým i černým písmem vepsané děje do veliké a slavné kroniky české i zde se odehrávaly. A celé okolí zdejší krajiny, lahodící našim zrakům a naší uvažující a dumající duši vybízí nás, abychom vstoupili na tuto krásnou, tichou píď naší české země a uspokojili své dobré, po kráse a mírné ušlechtilosti planoucí nitro. *V. V. Tomek.*

DYMOKURY.

Kde dnes zírá na nás vysoký, moderní zámek v Dymokurech, stávala druhdy pevná tvrz, která byla nejspíše již ve XIV. věku vystavěna. Nepochybně v XVII. století zbudován pak byl nynější, čtyřhranný zámek. Po levé straně brány nalézala se vrátnice, za ní byly kancelář a komory. V přízemí zámku nalézaly se kuchyně, špižírna, pokoj klenutý, další klenutá kuchyně, purkrabský sklep a kolny pro vozy. V prvním patře nad kuchyní byl klenutý pokoj a vedle něho kaple zámecká, dále malá tabulnice, klenutý sklep, komora pro pážata, potom velká tabulnice, pokoj pro služebníka a několik ještě síní.

Nad zámeckou kaplí týčila se věž s hodinami. Kolem zámku prostíraly se příkopy, ve kterých byla i studna.

Poprvé připomínají se Dymokury v dějinách našich roku 1249 jako sídlo Soběslavovo. Potom dostaly se v držení krále Václava II. Ten prodal

je roku 1293 klášteru Sedleckému. Roku 1377 rozděleny byly Dymokury na dvě části. Jednu část držel v letech 1377—1378 pán Sezema z Bříště, jenž zemřel roku 1395. Druhou části vlastnil pán Jakub z Dymokur, jenž měl ve svém erbu kohouta.

Léta 1414 seděl na této části Dymokur pán Václav Jakubin, jinak Lacembok nazvaný, nejspíše syn předešlého držitele, kdežto první část měl v držení pán Zdislav Stožek ze Záhoří a na Krnsku (viz toto). Pán Václav Jakubin zemřel roku 1454 zanechav po sobě vdovu Markétu, která se potom provdala za Jiříka Vševzala. Dymokury držel pak Purkart z Kopidlna a roku 1463 pán Jan Křinecký z Ronova. Jeho potomstvo sedělo na Dymokurech 100 let a zakoupila i druhou část Dymokur, kde seděli vladykové ze Záhoří a na Krnsku.

Léta 1572 prodal pán Šťastný z Ronova tvrz Dymokury s příslušenstvím pánu Jindřichovi Seletickému ze Smojna. Tento zemřel již roku 1573, načež Dymokury zdědil jeho syn, pro dluhy však prodala je vdova Dorota ze Žampachu ještě téhož roku pánu Zdeňkovi z Valdštejna a na Štěpanicích. Léta 1606 stal se pánem Dymokur Adam z Valdštejna. Roku 1615 získal koupí Dymokury pán Albrecht Jan Smiřický ze Smiřic. Když pak roku 1621 byly všechny statky slavného rodu pánů Smiřických skonfiskovány, postoupeny byly Dymokury téhož roku cizozemci pánu Janu Eusebiovi Khanovi z Belasy, c. k. tajnému radovi. Jeho dcera Františka prodala Dymokury roku 1654 pánu Vilémovi z Lamboy, pánu na Hostinném. Léta Páně 1671 dostaly se Dymokury v držení pána Ludvíka

ZÁMEK DYMOKURY.

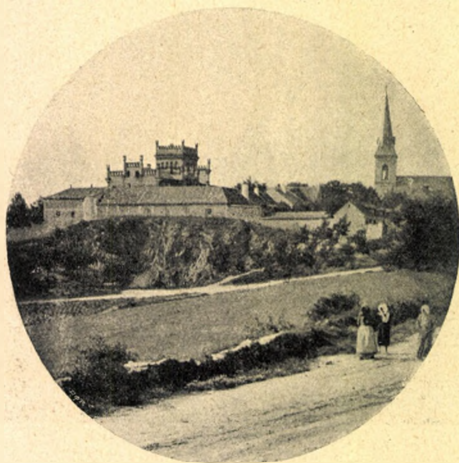
hraběte Colloreda z Walsee a na Opočně. Tento pán odkázal je potom dceři své Marii Antonii, provdané za knížete Montecuculiho.

V této době, a to léta Páně 1723, zbudován byl Dymokurský chrám Páně a zmíněná již zámecká kaple. Roku 1738 zdědil panství Dymokurské zase rod Colloredů, který držel Dymokury až do roku 1872, načež přešly tyto na hraběcí rod Černínský, v jejichž držení jest tento český hrad doposud.

Opětně hlásí se v mysl naši slavná česká historie, opětně zabolí nás vzpomínka na vzácný, ušlechtilý český rod pánů Smiřických a na bolestnou záhubu jejich, kteří mnohými a mnohými velkolepými a skvostnými stavbami ozdobili hruď naší předrahé vlasti. Proto rádi pozastavíme se i před zámkem Dymokurským, jakožto památníkem po dřívějším svědku rozbouřených dob. Jen roj vzpomínek zavíří hlučně v naší lebi, které letí pak s námi až do vzdáleného našeho domova. *V. V. Tomek.*

HLOUBĚTÍN.

Tak nazývá se nyní od r. 1906 farní ves nedaleko Prahy kol malého pahorku rozložená tam, kde se počíná údolí Rokytky rozšiřovati. Původně se nazývala Hloupětín, neboť obdržela své jméno po vladykovi Hlupatovi. Je to stará ves, která se připomíná již r. 1039 za knížete Břetislava, který tehdy vraceje se z vítězné výpravy z Polska

HLOUBĚTÍN.

s ostatky sv. Vojtěcha položil se tu se vším vojskem táborem, druhého pak dne spolu s biskupem Šebířem v slavném průvodu přenesl ostatky na hrad Pražský.

Roku 1207 byla ves v držení křižovníkův německých, od nichž ji roku 1233 koupila královna Konstancie a darovala je křižovníkům s červenou hvězdou, jimž od té doby nepřetržitě náleží.

Roku 1365 připomíná se tu farní kostel sv. Jiří, jejž nepochybně řád založil a jehož podací příslušelo nejvyšším mistrům. Byl několikráte obnovován a přestavován. Také tu stávala tvrz, jejíž zbytky bylo lze spatřiti ještě ke konci XVII. stol. Nyní je tu malý zámeček, který svými štíhlými věžičkami vedle kostela dominuje rychle vzrůstající obci, jež má dnes již 3279 obyvatelů. K tomu pomohl obci místní průmysl; z rozsáhlých pískoven dováží se písek do Prahy, vyrábějí se tu cementové tašky, jsou tu továrny na margarin a tukovou směs, laky a fermeže, jež se vyvážejí do ciziny, mlýn a lomy doplňují stále se vzmáhající průmysl.

Dr. Fr. Páta.

MĚŠICE.

Vyjedeme-li z Prahy po trati Bakovsko-trutnovské, jsme ze tři čtvrti hodiny v Měšicích, zajímavé vesnici v okresu Brandýsském na jihozápad od Kostelce nad Labem. Nad vesničku vyniká nádherný nostický zámek s pěkným parkem a bažantnicí, vystavěný na místě staré tvrze

ZÁMEK HRABĚTE NOSTICE RIENECKA V MĚŠICÍCH.

v letech 1767—1775 v ušlechtilém slohu rokokovém. Rozlehlá budova o dvou patrech je kryta mansardou, nad níž uprostřed se vypíná drobná cimbálová vížka plechem pobitá. Z průčelí, nádherně zdobeného, vystupují obě části nárožní a střed, jež jsou také o něco zvýšeny. V prvním patře střední části vystupuje balkon se železnou kutou mříží, nesený čtyřmi štíhlými sloupy s jonskými hlavicemi; mezi nimi vedou do přízemí tři vchody, z nichž střední je největší. Střední facada dělena je hladkými pilastry s korintskými hlavicemi při krajích a hladkými polosloupy s týmiž hlavicemi uprostřed, jež nahoře jsou spojeny trojhranným štítem, jehož tympanon jest vyplněn okrouhlým ciferníkem v bohaté rokokové kartuši. Nad dveřmi a okny na balkon jsou římsy s medaillovými výplněmi, kdežto římsy na nárožních částech mají jen ornamenty štukové, za to podstřešní římsy jejich zvedají se v malé segmentové štíty, v nichž jsou bohaté kartuše. Druhé patro je značně nižší než prvé, od něhož je odděleno římsou, nesenou pilastry s volutovými hlavicemi.

Prostranné schodiště, zdobené sloupy, vede do prvního patra, v němž veliký sál pokryt jest architektonickými malbami, provedenými r. 1771 Josefem Hagerem. Nade dveřmi některých pokojů jsou zavěšena na plátně malovaná zátiší. V místnostech je hojně vykládaného a vyřezávaného nábytku barokního i rokokového.

Celou výšku budovy zámecké na straně nádvorní zaujímá kaple, bohatě zdobená pilastry s hlavicemi, na klenbě pak zdařilými malbami biblickými; tyto provedl r. 1775 malíř Wenceslaus Ambrozi, od něhož je také velký obraz sv. Alžběty almužnu rozdávající na hlavním barokním oltáři.

Když byl zámek dostavěn, byl na něm r. 1776 vztýčen hromosvod, první v Čechách.

V Měšicích stávala kdysi tvrz, jež patřila se zbožím prvotně křižovníkům Svatomářským, od r. 1416 pak držitelům světským. V XV. stol. držel Měšice Zdeněk ze Šternberka, jemuž byly r. 1467 odňaty. Až do r. 1547 patřily obci Starého města pražského, od r. 1552 Semechovským ze Semechova. Od r. 1595 měnily velmi často držitele, až r. 1616 dostali se Janovi z Černhauzu, jehož syn Zikmuud je zůstavil r. 1651 Janovi Hartvíkovi z Nostic. Ten je sice r. 1664 prodal, ale 1677 zase koupil a spojil se statkem Pakoměřickým. Od té doby náležejí rodu Nostickému, s nímž tu na zámku pobýval také častěji patriarcha slavistiky Josef Dobrovský.

Dr. Fr. Páta.

PODĚBRADY.

a pravém břehu našeho veletoku Labského, při dráze v rozsáhlé žirné rovině, pod starobylým zámkem rozkládá se úpravné a ladné české město Lázně Poděbrady. Rozhlížime se tu v městě, které jest nám tak milé a drahé, obdivujeme se s nadšením zdejším osvědčeným a neobyčejně vzrůstajícím mladým českým lázním, které svým výhodným železničním i skvostným silničním spojením, svým malebným okolím rozsáhlé Polabské roviny, svými bohatými lučinami, nivami a rozkošnými, svěžími lesy vítají a přímo vybízejí český náš lid, aby zde, v tomto půvabném kraji českém zasedl ke stolu národního pohostinství, aby zde pookřál a osvěžil se na další svou životní pouť.

Jsme v městě našeho nezapomenutelného, v pravdě rytířského krále a nejlepšího syna naši milené vlasti, Jiříka Poděbradského, přeslavné a věčné paměti. V kovu vytepaná socha jízdecká krále Jiříka zdobí obdélné zdejší náměstí. Jiřík majestátně sedí na bujném koni podávaje věrolomnému zeti Matěji Korvínovi u Vilémova velkodušně pravici svoji k smíru. Mistrovskou tuto sochu, která jest uměleckým výtvorem proslulého sochaře

ZÁMEK PODĚBRADSKÝ OD LABE.

B. Schnircha, vztýčil český lid z lásky a nadšení svému někdejšímu rekovnému a slavnému králi roku 1896. Budiž mu za to zasloužený dík!

Nejkrašší však ozdobou náměstí jest mohutná imposantní budova Poděbradského zámku, která uzavírá celou jeho stranu východní.

Po mostě, někdy zdvihacím, vstupujeme do brány zámecké, zbudované ve slohu renaissančním v dobách císaře Ferdinanda I. a ozdobené erby českým, rakouským a uherským. Nad touto branou týčila se druhdy věž se stanovou střechou, opatřena bývši věžními hodinami. V době přestavby zámku za císařovny Marie Terezie po roce 1750 byla věž snešena a nynější balustrádou nad erby nahrazena.

Po obou stranách nad hradebním příkopem táhnou se zámecké budovy s mansardovými střechami; druhdy purkrabství, kuchyně, kovárna, konice a jiné byly tu umístěny. V prvním nádvoří spatřujeme svými zvědavě naladěnými zraky holé, vysoké zdi zámecké, okna roztroušená ve třech až čtyřech patrech, načež spočineme pohledem svým na mohutných opěrných pilířích. Zbytky krásných ozdob renaissančních jsou již dávno zničeny, nepatrný, skrovný pozůstatek sgraffit a rustiky ještě dnes významně prozrazuje, jak byl zámek Poděbradský v XVI. století skvostně ozdoben a zkrášlen.

Branou, štukovím obloženou, vejdeme pak do druhého zámeckého nádvoří, kde po levé straně zvedá se mohutná, massivní věž, která jest pozůstatkem původní stavby ze XIII. století.

V jižním křídle zámku nalézá se zámecká kaple, původu velmi starého, jak právě fresky objevené pod omítkou roku 1913 jasně dosvědčují. Fresky ty nesou na sobě ráz první polovice XV. věku, proto jest i zcela pravděpodobno, že dal Jiřík z Kunštátu kapli tu důkladně a skvostně opraviti. Z rozkazu císaře Ferdinanda I. byla tato kaple při přestavbě zámku v letech 1546—1560 zachována a do novostavby zámecké pojata. V levo od kaple nalézá se síň, kde podle tradice spatřil světlo tohoto světa někdejší náš rekovný král Jiřík Poděbradský dne 23. dubna 1420.

Návrh na opravu zámku vypracoval královský architekt Bonifác Walmut, stavbu tu však prováděli Vlachové, a to z počátku bratři z Lugana, později pak stavitel Jan Baptista Vostalis de Sola přestavbu zámeckou dokončil.

První léta stavby měl vrchní dozor na stavbu královský architekt Tylor. Stavba se příliš vlekla pro nedostatek finančních prostředků a úmrtím císaře Ferdinanda byla dokonce na čas i úplně zastaveua. Teprve když roku 1572 panský pivovar zhoubným požárem vzal za své, který tou dobou stával na východní straně prvního zámeckého nádvoří a mezi zámeckým parkem, přikročeno bylo opětně k dokončení nákladné stavby.

Stavba ta byla dokončena teprve za uměnimilovného císaře Rudolfa II. Jmenovaný již stavitel Jan Baptista Vostalis de Sola byl pak v uznání svých neobyčejných zásluh a své vzácné práce a péče při přestavbě zámku Poděbradského povýšen do stavu šlechtického s přídomkem „de Sola“ a obdarován i svobodným statkem ve vsi Zboží. Týž zemřel roku 1575 a pochován byl v kostele proboštském v pravé lodi vedle kaple Panny Marie, kterou prý svým nákladem vystavěl.

Památným pro zámek Poděbradský zůstane rok 1598. Toho roku, právě na sklonku jeho, zuřil po Čechách zhoubný mor, takže císař uchýlil se

POMNÍK KRÁLE JIŘÍHO A JEHO RODNÝ ZÁMEK V PODĚBRADECH.

na čas do Poděbrad, kde po tři měsíce na zámku zdejším prodléval. Od těch dob panovníci čeští častěji zavítali do krásných Poděbrad, hlavně pak aby se oddávali ve zdejších hvozdech kratochvíli a zábavě lovecké. Tak se dovídáme, že císař Matyáš, potom císař Leopold I. po třikráte, císař Karel VI. a císařovna Marie Terezie se svým vznešeným chotěm císařem Františkem rovněž po třikráte a císař Josef II. na Poděbradsku a ve zdejším zámku prodlévali.

Starobylý ráz zámku Poděbradského byl pozměněn v nynější podobu při restauracích v letech 1750—1757. Císař Josef II. neměl však pro vzácné a významné památky české dosti porozumění a proto kázal hrady královské přetvořiti v obyčejné kasárny pro vojenské posádky. Takovému, v pravdě žalostnému osudu propadl i významný a slavný zámek Podě-

bradský, ale na přímluvu vrchního hejtmana královské komory byl přestavěn ve filiálku invalidního ústavu v Praze pro raněné a neschopné ke službě císařské důstojníky, jichž bydlívalo na zámku Poděbradském někdy až osmadvacet.

Konečně roku 1839 prodala vláda komorní panství Poděbradské. Tou dobou přináleží zboží to i se zámkem knížeti Filipovi Arnoštovi Hohenlohe z Schillingsfürstu.

Zmínky zasluhuje ještě artézská studně, roku 1905 v nedostatku pitné vody v nádvoří zámeckém do hloubky 96 metrů vyvrtaná, která dala vznik dnešním proslulým lázním poděbradským, jichž známá „Poděbradka" druží se k předním vodám světovým.

Hned naproti zámku stojí starožitný dům s věží, r. 1775 v městskou radnici přeměněný. Deska pamětní nade vchodem zasazená hlásá nám, že se tu narodil český básník František Turinský. Dům tento jest pamětihodný svým starobylým vzhledem a chová uvnitř četné památky z dávných dob Poděbrad.

Pojmenování „Poděbrady" vzniklo již v pradávných dobách, asi současně s osadou, pod brody labskými založenou. O starobylém sídle svědčí různé archaeologické nálezy „na Vinici", kde nejspíše také původně stávala tvrz, hájící brod přes Labe.

Historické zprávy uvádějí Poděbrady teprve po pádu Libice, kdy při Labi zbudován byl pevný hrad. Král Přemysl Otakar II. připojil jej ke koruně české a sám zde přečasto prodléval. Král Jan Lucemburský zastavil hrad tento za osm set kop. O purkrabím Frenclinovi, jenž „hrad i cúdu držel zástavou", zaznamenáno, že týral many, kteří hlídali zdejší hvozdy, dále, že bránil Nymburským voziti dřevěné uhlí do Hory Kutné a že na Poděbradsku doloval na zlato i stříbro.

Po Frenclinovi držel Poděbradské zboží v zástavě pán Štěpán ze Šternberka, po něm pak bratři Vavřinec a Pešek z Janovic. Od roku 1345 dostalo se zboží Poděbradského s 23 sousedními vesnicemi lénem pánu Hynku z Lichtenburka. Jeho dcera Eliška provdala se za moravského pána Bočka z Kunštátu. Rod tento udržel se na Poděbradsku 150 let. Zboží Poděbradské bylo za pánů z Kunštátu značně zvelebeno, zakládány byly v okolí vesnice, dvory a rybníky. Největšího rozmachu a skvělého rozkvětu doznaly Poděbrady ovšem za slavného krále našeho Jiříka Poděbradského.

Boček, nejstarší syn zakladatele linie Poděbradské, nejvyšší komorník královský a upřímný příznivec Husův, zemřel roku 1416, zůstaviv syny Hynka a Viktorina. Oba tito bratři byli v bouřích husitských věrnými vždy přívrženci Žižkovými proti vojům nepřátelským a protivníkům kalicha. Proto král Sigmund roku 1420 zpustošil celý Poděbradský kraj. Posléze pak byly voje německé u Zboží od pána Hynka z Kunštátu důkladně na hlavu poraženy a rozprášeny.

Po smrti Žižkově od slavného vítězství u Ústí nad Labem znepřátelil se pán Hynek z Kunštátu s Tábory a Sirotky. Po 13 neděl roku 1426 obléhali jej Táboři a Sirotci úplně bezvýsledně na jeho hradě Poděbradském. O obléhání tom vypravují nám staří letopisové takto: „Táboři a Sirotci oblehli sú pána Hynka Bočka na Poděbradech, ukrutně praky a puškami hradu dobývajíce, kterýžto Boček mužsky se jest bránil a velikú jim škodu činil a mnoho jich zbil z pušek a štěkáním. Jednoho dne, když kněz kázal a seděli na kázání bratří, jedním střelením z pušky zabil jich jedenáct. A když sú nemohli dobýti Poděbrad, leževše u nich třináct neděli s hanbú sú preč odtrhli. A pán Boček po malé chvíli chtě ztéci město Nymburk i byl tu zabit na předměstí před Velelibskú bránú s písařem svým.“

Brzy potom zemřel i bratr jeho Viktorin, načež panství Poděbradské podělil sedmiletý jeho synek Jiřík, narozený před sv. Jiřím 23. dubna roku 1420. Poručníkem byl mu strýc Heralt z Kunštátu. Když pak Jiřík dospěl do věku čtrnácti let, rekovně bil se již na pláních Lipanských na straně Pražanův, ale záhy spojil se pak se Sirotky a v brzku vynikl neobyčejnou svou udatností a skvělým věhlasem nad všechny své vrstevníky jako hejtman krajů východočeských, až posléze ve věku 28 let stal se správcem zemským jménem nezletilého krále Ladislava Pohrobka.

VCHOD DO ZÁMKU PODĚBRADSKÉHO.

Jiřík se dvakráte oženil. Po prvé roku 1441 s Kunhutou ze Šternberka, která zemřela již dne 13. října roku 1448, načež roku 1450 pojal za manželku Johanku z Rožmitála, která zemřela roku 1475. Paní Kunhuta byla šlechetnou a pravou matkou českého lidu a pro Poděbrady vykonala velmi mnoho dobrého a nezapomenutelného. Tak založila nadání pro školu, špitál,

na vychování vězňů a posla právního. Pochována jest na Poděbradech. Když byl Jiřík Poděbradský zvolen za krále českého, nikdy nezapomněl svého drahého rodiště Poděbrad. Povýšil je nejprve na město, obdaroval je i zvláštními výsadami nadál. I panství Poděbradské znamenitě Jiřík rozšířil připojiv k němu 14 osad, zřídiv nákladný průplav „Lánská struha“ z Cidliny do Labe, založiv dále nové osady a četné rybníky.

Za krále Jiříka Poděbradského byli na hradě Poděbradském několikráte vězněni různí nepřátelé země České a jejího krále. Tak roku 1448 nejvyšší purkrabí pán Menhart z Hradce, roku 1449 odbojný pán Jindřich hrabě Gerovský, potom někteří kněží Táborští a roku 1462 i zpronevěřilý královský prokurátor papežský legát Fantin de Valle.

V pohnutných dobách, kdy vášně náboženské dostoupily svého vrchole, kdy nevěrné a zpronevěřilé panstvo opustilo a zrazovalo krále a spojilo se i s mocnými jeho nepřáteli Matyášem, křižáckými voji a Slezany, byl hrad Poděbradský králi Jiříku důležitou a znamenitou oporou. Odtud řídil obranu roku 1468, zde shromažďoval i zemskou pohotovost. A když se již zdálo, že kýženým a zaslouženým zdarem budou korunovány ušlechtilé a velké snahy geniálního a rekovného tvůrce Českého státu, rozžehnal se náš zbožňovaný Jiřík Poděbradský dne 22. března roku 1471 se svým plodným, skvělým a velkým životem! Tak nešťastným byl pohříchu drahý národ náš vždy. O, proč ta kletba stíhati a pronásledovati tě má, dobrý český lide, až na naše dny?

Po smrti krále Jiříka rozdělili se synové jeho o dědictví, při čemž zboží Poděbradské i s Kostomlaty obdržel nejmladší syn Hynek. R. 1542 byly Poděbrady, které byly před tím několikráte zastaveny, nadobro císařem vyplaceny a ke komoře královské připojeny.

Za císaře Ferdinanda I. byl hrad Poděbradský obnoven a znamenité hospodářství při něm založeno. Později víc a více bledla sláva zámku a lesk jeho mizel, když panovníci přestávali ho vyhledávati jako občasné sídlo. Císařové Leopold I. a Karel VI. byli Poděbradům skvělými a dobrými příznivci. Císař František I. na „rajské hony“ sem často zajížděl a za něho i zámek Poděbradský v nynější ladné a vkusné podobě byl upraven.

Roku 1839 prodáno bylo panství Podědradské svobodnému pánu Jiřímu Sinovi, který přikoupil k němu ještě roku 1845 statek Kovanický. V rodině jeho po přeslici panství Poděbradské trvá až na naše dny. Nynějším držitelem panství Poděbradského jest, jak předem již poznamenáno bylo, kníže Filip Arnošt Hohenlohe z Schillingsfürstu.

Hrad Poděbradský zakusil těžké osudy a musil vypiti kalich naplněný jedem z ocúnu a blínu až na dno za válek třicetiletých. Surová a zdivočilá soldateska švédská vypálila Poděbrady i se zámkem. Zde řádili, plenili a drancovali i Sasové a výkvět obyvatel vyhnali za hranice i reformátoři.

Zmizely hradby městské i s branami a vášnivými požáry a opravami vzaly za své přemnohé starobylé a věkopamátné stavby, na jichž troskách vzrostly a zkvetly dnešní krásné a ladné, salonní Poděbrady.

Hrdý vezdy hrad Poděbradský hněvivě vždy hrozil z dáli zavilým všem nepřátelům a v tichých chvílích svých naivně a důvěřivě oddával se zase svým romantickým snům. A kolem něho kvetoucí země blažila

ZÁMEK PODĚBRADSKÝ OD VÝCHODU.

jej svým drahým, mateřským dechem. V bouřích bratrských zatesknil však a zažaloval. Přetrval divé bouře, rozvášněné plameny sežehly líce jeho, však dočekal se přece nové doby. I nové pokolení se zrodilo před milou a přívětou tváří jeho. Ano, nový život vytryskl jako živý pramen před jeho čelem. Z rozpadlých, omšelých zdí a bran zazpíval jako veselé zpěvné ptáče nový, svěží životа proud a rozběhla se nová, moderní krev. Kéž však nikdy nepotřísní přesvatých, předrahých a věčně laskavých našich památek ze slavných našich dob! *V. V. Tomek.*

„KARLOVA KORUNA“ A „SABEČ“ V CHLUMCI N. CIDL.

Na obou březích Cidliny, uprostřed rozlehlých nížin a lučin jejího dolního toku leží starobylé město Chlumec nad Cidlinou, nad něž se vypíná daleko po kraji viditelný vršek, v nejstarších dobách lesem porostlý, na jehož východním svahu stojí prastarý kostel sv. Trojice a na vrcholu zámek „Koruna“, vévodící celému kraji.

ZÁMEK „KARLOVA KORUNA“ V CHLUMCI N. CIDL.

Ač zámek je založením nový, z let 1721—1723, stojí přece na místě od pradávna osazeném a obydleném, neboť by jinak název osady „Chlumec“ neměl smyslu, poněvadž nynější Chlumec nestojí na Chlumci, t. j. na vrchu, nýbrž na úplné rovině.

Zdá se, že se původní obyvatelé zdejší usadili na vršku, t. j. chlumci již za dob pohanských a postavili si dřevěné hradiště, chráněné sruby. Když po nějakém století hradiště nedostačovalo a bylo dobrovolně opuštěno, nebo bylo od nepřítele rozvaleno, postavil pán jednak pro sebe, jednak pro bezpečnost svých poddaných tvrz níže v údolí, při řece Cidlině, jež založena mezi močály a skytala tak všem ochranu za vpádu nepřátelského, poněvadž byla obehnána i příkopy, jež se napouštěly vodou z řeky.

Při tvrzi usazovali se též někteří obyvatelé, takže povstala osada nová,

Chlumec Menší zvaná, která se stala městečkem ve XIII. stol. snad za pánů ze Šternberka, nejstarších známých držitelů Chlumce.

Za pánů z Bergova v pol. XV. stol. byla tvrz rozšířena v hrad, jenž byl založen do čtverhranu a obehnán příkopem, který se mohl vodou z Cidliny podle potřeby napouštěti, suchý však nebyl nikdy. Časem se tu naneslo bahno, a na severní straně, kde se hrad dotýkal města, byl příkop zavezen a upraveny tu zahrádky. Přes příkopy se chodí na hradiště po dvou mostcích, jednom na západní straně z ulice, druhém na straně severo-východní z náměstí.

Hradiště neb prostora mezi příkopy jest tak veliká, že hrad Chlumecký se počítá k nejrozsáhlejším v Čechách. Jak A. Sedláček líčí, není pochyby,

ZÁMECEK „SABEC" U CHLUMCE N. CIDL.

že tu stával nejen vlastní hrad čili obydlí panské, nýbrž také předhradí se všemi staveními hospodářskými a ještě asi zbývalo dosti prázdného místa. Na severní třetině hradiště byly v XVIII. stol. postaveny stáje pro koně, na místě, kde dříve bývala panská oranžerie. Tuto zřídil Václav Norbert Oktavian hrabě Kinský na poč. XVIII. stol.; z těchto zahrad, v nichž téměř ustavičné jaro býti se zdálo, a ze skleníků mnoho vzácného ovoce bylo posíláno král. dvoru pruskému. Od ní k jihu jest široká ulice a ostatek zabírají zahrady a zbytky panských stavení. Jak se zdá, bylo tu kromě hlavního domu, nad nímž se vysoká čtverhranná věž vypínala, ještě menší stavení. Od jednoho z nich zbyl roh při bytu zahradníkově. Za tímto jest zbytek vlastního zámku, stavení základů nepravidelných, jehož zdi jsou neobyčejně silné, jak lze viděti na východním sesutém rohu. V tomto rohu stávala prý kaple. V podzemí jsou veliké sklepy, jejichž otvory jsou jedinými většími otvory v tomto stavení. V přízemí jsou skladiště. První a druhé poschodí, když zámek r. 1747 neopatrností

vrátného vyhořel, rozmetáno, při čemž zbořena i severní část stavení; když se tam později kopalo, přišli na základy zdí a množství kostí. Na jihovýchodní straně za příkopem zbyl ještě znamenitý kus náspu, který snad celý hrad obepínal.

Zkáza hradu počíná od té doby, co se stal Chlumec panstvím komorním; neboť páni na něm nebydleli, byl zanedbáván a pustl; r. 1554 byly již krovy na spadnutí a teklo skrze ně, r. 1587 zdráhá se královský hejtman Zikmund Bořanovský zde bydliti, opravy jsou však malé a nedostatečné. Teprve za hrabat Kinských byl opraven tak, že se v něm mohlo bydliti. Přece však na začátku stol. XVIII. nevyhovoval zařízením nové doby a stoje též mezi vodou naplněnými příkopy, neskytal vhodného sídla. Byly proto skoupeny nebo vyměněny vinice a zahrady měšťanů na vrchu nad městem a ve dvou letech postaven zámek nový. Plány vypracoval Santin Eichel, Vlach, usazený na Hradčanech, stavbu provedl Frant. Maxmilian Kaňka, stavitel z Prahy.

Barokní stavba jeho, dokončená r. 1723, vypíná se malebně nad celým okolím na vrcholu kopce uprostřed lesního parku. Novému zámku bylo dáno jméno „Koruna", a skutečně činí z daleka dojem koruny, neboť skládá se ze střední hlavní části s kopulí a ze tří postranních křídel.

Císař Karel VI. vážil si velmi hraběte Frant. Ferdinanda Kinského a jsa osobním jeho přítelem, navštívil jej po dvakrát s císařovnou Alžbětou Kristinou a celým svým dvorem. Poprvé r. 1723, když se vracel z korunovace z Prahy; v té době byl právě nový zámek dokončen. Na paměť korunovace své korunou českou i pobytu svého v novém zámku nazval jej císař „Korunou Karlovou". Podruhé přijel císař na hony roku 1732.

Zámek je nyní od smrti hrab. Oktaviana († 1896) opuštěn; rovněž jsou zanedbány rozsáhlé skleníky i krásný druhdy park, v němž je malebná barokní kaple Zvěstování Panny Marie s věží a hodinami.

Kromě toho je u Chlumce ještě zámeček Sabeč, pěkná jednoduchá budova o jednom patře s okny prostě orámovanými; mile působí svěží zeleň, v níž je přízemí cele zahaleno. V XVI. stol. býval zemanským sídlem (snad Otíka Holovousského nebo jeho syna), nyní je tu dvůr.

Dr. Fr. Páta.

HORKA.

a levém břehu bystré Jizery, v kraji novobenáteckém, poblíže Chotětova, při císařské silnici ještě v rovině rozkládá se městečko Brodec, nyní Brodce pojmenované. Proti němu přes Jizeru, na nevysokém pahorku, který se tu přímo k řece sklání, spatřujeme ves Horka, která jsou spojena mostem s protějším Brodcem. Horka bývala původně částkou městečka Brodce a sice kostelcem, spojeným s věžovatou tvrzí, podnes zachovanou, jakkoli již úplně zmodernisovanou. Tvrz Brodecká vystavěna byla v nynějších Horkách, jelikož tu stála na velmi příhodném místě a poblíže farního kostela. Vesnici pak, která znenáhla pod tvrzí vznikala, říkalo se podle starého místního pojmenování Horka neboli Horky.

Na nejvyšším místě k severu pozvedá se chrám sv. Mikuláše roku 1734 úhledným rokokovým slohem přestavěný. Poloha jeho na vysokém vrchu zcela zřejmě nasvědčuje tomu, že starši chrám Páně, který tu stával, založen byl jako kostelec. Pod ním ční na výstupku téže hory velmi úhledný zámek, novějšího původu, ale na místě bývalé tvrze zbudovaný, jehož moderní úprava a zřízení poukazuje právě na doby novější. Stavení zámecké má dvě křídla, jedno vybíhající k jihu, druhé pak křídlo směřující k západu. V severovýchodním rohu tyčí se čtyřboká věž, rovněž s novější úpravou, ale přece

HORKA NAD JIZEROU.

jenom starobylého vzezření, jakého u zámku již nespatřujeme. Věž má nízkou střechu s lucernou.

Zámek Horecký obklíčen jest nádherným moderním parkem, ztápěje se tak ve vůni vzácného stromoví, které ovívá denně jeho srdce. Úpravná terasa jest ladným doplňkem tohoto ztichlého zámku hledícího něžným zrakem svým v roztoužený kraj.

Zboží Horecké přináleželo počátkem XIX. století hraběti Christiánovi Filipovi Clam-Galasovi, jenž zemřel roku 1805. Potom přešlo v držení hrabat Nosticů, v jichž držení jest až podnes. *V. V. Tomek.*

HOŘICE.

Pohodlně drahou lze nám dostati se do střediska okresu Hořického, do hostinných, velmi často a krutě zkoušených Hořic, které vynikají pěknou českou historií a příšerných litic válečných byly účastny čtyřikráte. S bolestí a krvácejícím srdcem vzpomínáme na historické půdě hořické roku 1423, kdy po prvé bil tu Čech Čecha. Příčinou toho byla roztržka mezi slavným naším národním rekem Žižkou a Tábory a mezi Pražany a spojenou s nimi šlechtou. {Takto staly se Hořice počátkem osudných Lipan, neboť se zde ponejprv utkala v úporném boji česká šlechta s českou demokracií!

V bitvě této Žižka pána Čeňka z Vartenberka a pána Arnošta s jinými vojensky na hlavu potřel a voje jejich rozprášil.

Hořice jsou původu prastarého a již ve XII. století připomíná se tu vesnice. Důležitou však jest otázkou, byly-li Hořice hrazeny či nikoli. Podle jedněch historiků Hořice byly prý hrazeny a opatřeny čtyřmi branami. Jiní odborníci však tvrdí, že Hořice hrazený nebyly a že město vyrůstalo zcela přirozeně podle komunikačních linií.

Blahodárné působení vyvíjela v Hořicích století XVI., XVII. a XVIII., která zůstavila Hořicům některé pěkné a důstojné památky. Z II. polovice XVI. věku pochází zámek Hořický, kterýční na mírném návrší na severovýchodním konci města. Zámek tento představuje nám jednoduchou budovu s čtyřhranným půdorysem. Jest to stavení z části jednopatrové, z části přízemní, na kterém není nic obzvláště pozoruhodného, nežli ve dvoře pozůstatky arkád přízemních, na jichž zevnějšku jsou stopy sgrafitové rustiky. Ve dvoře zámku zachovala se nám však stará tvrz z konce XIV. století, ovšem jenom z části, totiž kamenný přízemek, na němž lze stopovati rozdělení místností, jichž bylo čtvero po každé straně střední chodby. Vchod byl se strany západní a nedochoval se v původním svém stavu. Při dveřích z chodby do síní zachovalo se původní kamenné pažení s okosenými hranami a konsolkami v koutech.

V každé síni a chodbě jest okénko v pískovcovém ostění, jehož hrany jsou zkoseny. Uprostřed všech nadpraží, vchodů a okének jsou vryty kamenické značky. Pod přízemkem jsou zachovány dosud klenuté sklepy. Tvrz sama mívala někdy dřevěné patro s podsebitím, které nejspíše za některého z četných požárův, které město Hořice zlovolně navštívily, shořelo.

Naproti východnímu vchodu do zámku tyčí se toskánský sloup z r. 1642 pocházející a zbudovaný na čtyřbokém podstavci. Na hlavici sedí čtyřboký architrav, na jehož západní straně vytesán ukřižovaný Kristus s Pannou Marií a sv. Janem. Nad architravem na kamenné kouli nalézá se křížek.

Shaslý život a chlad smrti zračí se tu před námi. Kam poděl se lesk očí a mramor šíjí, který tu v těchto starých zdech kdysi vévodil? A přec spatřujeme zde stopy krásy, ovšem již cizí, nepřístupné a nepochopitelné dětem dvacátého století, které dnes kolem ní přecházejí, aniž by jí věnovaly pozornost a aniž by v zadumání vyslechly jediné myšlenky jejich očí. Míjejí ji bez povšimnutí, neboť jejich duch, naplněný myšlenkami na zevní effekt, nevystoupil ani tam, kde občasná snad rozmařilost starých dovedla míti vkus a takt, a kde nevšímavost podobala se špinavé louži, jež zrcadlí i proti své vůli hvězdnaté nebe. *V. V. Tomek.*

ZDONÍNSKÝ ZÁMEK.

ZDONÍN.

Použijeme-li české obchodní dráhy Nymburk-Jičín v okrese nymburském, dospějeme záhy do V e l e l i b, kdež nalézá se zastávka jmenované právě dráhy. V malé této visce spatřujeme především farní chrám sv. Václava, ve kterém jsou pěkné náhrobky pánů Chotouňských z Chotouně, potom překvapí zraky naše i roztomilý renaissanční z á m e k Z d o n í n s k ý, přináležející k allodiálnímu statku Zdonínu.

Do vísky Velelib dostaneme se také po okresní silnici vedoucí od Nymburka severním směrem ke Dvorům. Vzdálenost ta není příliš značná, celkem asi 3 km. Velkostatek Zdonínský náležel c. k. priv. rakouské zemské bance, která jej roku 1898 odprodala od panství Benátského knížecímu rodu z Thurn-Taxisu.

Ocitáme se tu opětně na starobylé historické půdě, vynikající historickými nálezy a památkami z dob dávno minulých. V líbezném zámeckém parku pod věkovitými, mohutně rozloženými lipami vyvěrá zurčivá Liduška. A na obou stranách jejích, poblíže starobylé, vlídné studánky nalezena byla celá osada skrčenců z doby kamenné.

Zámek Zdonínský mile upoutá každého přemýšlejícího a pro krásu zaujatého návštěvníka svým výmluvným zevnějškem a zamlouvající se postatí zkrášlenou imposantní a vkusnou věží, která se pozvedá nad zeleným hájem utěšeně vzrostlého stromoví, jehož věčně svěží van zmlazuje každodenně rozkoší planoucí líce zámecké.

A v mírné radosti a nenuceném veseli zrcadlí se celý ten zámecký zjev, který žije cele a dobrotivě svému umírněnému, blaživému okolí.

V. V. Tomek.

BOLICE.

Zapadlý kraj, kdysi od světa úplně odříznutý, mezi lesy, s chudými poli, byl v dobách pobělohorských jevištěm truchlivých osudů dobrého zdejšího českého lidu. „Nejkacířštější“ lidé K r á l o v é m ě s t e c k a trpěli tu zdivočelými dragonádami a zpustlou soldateskou.

Rozhlížíme se tu ve věnci malých i menších tvrzí, kterými Královéměstecko i Dymokursko tak značně vyniká. Běrunice, Chotělice, Sedlištky, Kněžice, Štítary, Voděrady, Žlunice, Sekeřice, Chotěšice, Záhornice, Střihov a jiné dosvědčují nám pradávné doby. A skoro při každém kroku Královéměsteckem objevujeme stopy pohnutých dob, kdy litice a surová vášeň válečná proměnila celý kraj v truchlou, smutnou poušť. Podnes následky jsou ještě patrny.

Tak při silnici ke Králové Městci vedoucí, poblíže vsi Opočnice, vypínala se někdy na nepatrném, mírném návrši tvrzka Bolice, nyní již zaniklá. Na blízku „Na spravedlnosti“ bývalo popravní místo. A v blízkém i dálném okolí mnoho bylo osad, hradišť a starobylých tvrzek, po nichž nezůstalo — bohužel — ani milé stopy. Za válek, náboženských bouří a vášnivého pronásledování mocnými tohoto světa byly s povrchu země shlazeny. *V. V. Tomek.*

NÁCHOD.

Bohatýr dosud slavný a nezlomený, hrdý a nepokořený, vypínající se na vysokém, křovím i stromovím porostlém ostrohu a imposantně trůnící dalekému svému okolí, pomník zašlé slávy, v jehož zdech odehrála se mnohá pamětihodná událost, překrásný zjev s malebně seskupenými horami, uzavírajícími hluboký důl — to nezrušený jest mohutný hrad Náchodský. Hrad, jak se nám dnes jeví, doznal přemnoha změn. Nynější bohatýrské své způsoby nabyl hlavně za pána Albrechta Václava ze Smiřic v prvních letech XVII. věku, ostatní zbudovala rodina Piccolominovská.

Ke hradu chodí a jezdí se trojí cestou. První cesta vede přímo od děkanství po 298 schodech, kterým však lze se vyhnouti postranními hadovitými stezkami mezi šeříkovými keři a stromovím. Pustý, písčitý a skalnatý kopec zámecký osázel roku 1821 obětavý kněz P. Josef Regner, tehdejší děkan. Vchod do hradu s této strany tvoří jednoduchý portál zbudovaný ze štukoví, nad nímž se nalézají dvojí erby z kamene tesané, totiž rodu

ZÁMEK NÁCHODSKÝ.

Piccolominského a Kolovratského, na paměť, že bránu tuto postaviti dala kněžna Anna Viktorie Piccolominová, rozená Libštejnská z Kolovrat, v prvních desítiletích XVIII. věku.

Druhá, pohodlnější, vozová cesta vede od Občanské záložny ulicí zámeckou podle knížecího dvora Petrova, třetí pak cesta vine se mírně od Plhova a vyúsťuje do cesty, od Kramolny rovněž ke hradu vedoucí a nádherným stromořadím vroubené. O tomto stromořadí zmiňuje se i náš Jirásek ve svém mistrovském díle „Na dvoře vévodském", kde setkává se Hlasivec s Petrem, vévodou Kuronským.

Na nejvyšším místě tohoto pohádkového zákoutí spatřují se značné pozůstatky bývalého opevnění. Stávalať tu mohutná bašta a dále ke Kramolně při rozcestí k myslivně jsou tak řečené „švédské šance", zbytky to valů, ve kterých Švédové roku 1639 umístili baterii, z které stříleli na hrad i město. Z této doby zazděny jsou na kostelní věži a některých domech na památku kamenné koule.

Kráčíme-li tímto směrem ke hradu, máme přes cestu po levé ruce knížecí hostinec, který byl také kavárnou a proti němu jízdárnu. Takto ocitáme se u hlavní či hořejší brány, sklenuté okrouhlým obloukem, jejíž vrchní část krášlí znak Piccolominský, rozložený mezi rozmanitými nástroji válečnými, jako děly, koulemi, koly a pod.

Touto branou kráčíme do hradu, neboť jenom tudy byl přístup a tudy mohlo se do hradu vjížděti, kdežto vchod na straně městské na skalnatém kopci byl určen hlavně jenom pro pěší. V hlavní bráně nalézají se úřednické byty. Tato brána byla postavena v letech 1730—1731. Hned za ní prostírá se první zámecký dvůr, kde nalézá se velká kašna s erbem Piccolominův a za ní stavení zvláštního druhu. Jest to tak řečený turjon (turione), který započali léta Páně 1651 stavěti a léta Páně 1655 střechou pokryli. Mohutné toto polookrouhlé stavení až do druhého patra vyzdvižené a na živé skále strmící zbudováno bylo na obranu příjezdu. Má malá okna a mansardovou střechu. Původně byla v těchto místech zbrojnice s baštou.

BRÁNA PICCOLOMINSKÁ V ZÁMKU NÁCHODSKÉM.

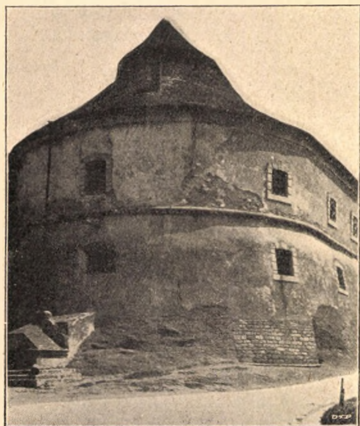
Na jižní straně prvního dvora jest skrovné stavení, ve kterém bývala šatlava, v níž bývali vězněni neposlušní poddaní, zvláště pak vůdcové selského odboje, jak nám mistrně

vyličil Jirásek ve svých „Skalácích“. Od šatlavy táhne se hradební, střílnami opatřená zeď a v ní branka, kterou se vchází do zahrady, ve kterou přeměněny byly dřívější příkopy a valy.

Druhou okrouhlou branou vstoupíme na druhé nádvoří nepravidelného tvaru, v němž máme před sebou stavení roku 1656 na místě staré kovárny postavené a blíže brány samé rovněž stavení z téhož roku, obě ozdobené rustikou, po levé ruce opět turjon. Za tímto na straně severní jsou dvířka, která vedou do zahrady Piccolominovské. Rozkošná tato zahrádka založena byla roku 1751 francouzským slohem na bývalé baště a poskytuje vzácného a luzného rozhledu. Sem chodívaly dcery vévody Kuronského a jedna z nich mívala tu milostná dostaveníčka s Arnoldim, jak nám vypravuje náš Alois Jirásek.

Před třetí branou býval vyzděný příkop, nyní již zasutý, a přes tento zdvihací most. Budova, kterou prochází třetí brána, jest o třech patrech. Nade branou jest bohatá sochařská výzdoba se znakem Piccolominským, pěti půlměsíčky ve kříži opět v kříž sestavenými a dlouhým latinským nápisem, vynášejícím slavné činy Octavia Piccolominiho, mezi nimiž však schází zavraždění Valdštejnovo, které mu vyneslo krásné panství Náchodské.

Třetí nádvoří, do něhož touto branou vstupujeme, jest dlouhé a prostranné a slulo za starodávna „velkým placem“. Na levé straně nalézá se zámecká kaple Nanebevzetí Panny Marie, do které vcházíme brankou sochami Matky Boží a dvou andělů ozdobenou, pod nimiž latinský nápis hlásá, že kapli tu roku 1654 zbudovati dal kníže Octavius Piccolomini z Arragony. Sochařská práce jest dílem vlašského sochaře Karla Sereny. Kaple má veliké výsady. Zdejší zámecký kaplan podřízen jest přímo biskupovi královéhradeckému, jenž koná mimo to od 1. května do 1. listopadu služby Boží v poutnickém místě ve Svatoňovicích. Kaple má kromě toho vzácnost zvláštního druhu, totiž hlavu sv. Prudencie, před nedávnou dobou objevenou, která byla tu dříve velmi uctívána.

TURJON (BAŠTA) ZÁMKU NÁCHODSKÉHO.

Na severozápadní straně tohoto nádvoří jest hluboký příkop, v němž se nalézají zahrádky. Mostem přes něj překlenutým přichází se do krásných sadův. Do příkopu vybíhá polookrouhlá bašta, v níž jest studnice asi 30

metrů hluboká. V nejužší části dvora nalézá se fortna čili branka z r. 1633, kterou schází ke schodům do města vedoucím.

Po sedmi kamenných stupních přijdeme k prostranné bráně a touto dostaneme se na vnitřní zámecké nádvoří, kde ocitáme se před vlastním zámkem, který v nynější své pestré a rozmanité způsobě upomíná na doby pánů Smiřických. Zde stavěl a přistavoval skoro každý z držitelů zámku. Pozůstává z velkého čtyřhranného stavení s věží a malým dvorkem a z mohutné hrubé zdi se štíhlou věží, na které jsou hodiny. Naproti bráně, kterou jsme vstoupili, jest skvostný portál se znakem pánů Smiřických.

ALTÁN ZÁMKU NÁCHODSKÉHO.

Do hlavního stavení vstupuje se z pátého dvora portálem z roku 1611, jak udává český nápis, hlásající památku budovatele pána Albrechta Václava Smiřického ze Smiřic. Po jedenácti stupních teprve přijdeme do nejhořejšího dvora. Jako bychom vkročili do svatyně. Pohled odtud jest nadmíru nádherný. Na skále vypíná se obrovská věž, na Krumlov a Frýdlant upomínající, pamětník slávy a úpadku, která jest nejznamenitější památkou hradu Náchodského. K ní přiléhá stavení o dvou patrech, zdobené arkádami a sloupovím vlašského slohu.

Jsme ve starém, vznešeném magnátském sídle českém!

S věže, ve které byl byt hlásného, strážnice, různá vězení a lidomorna, otevírá se nádherný, mohutný rozhled po celém kraji. Hlavní palácové stavení má na obou stranách dvora v přízemí arkády. V přízemí nalézají se knížecí kanceláře a archiv. V obytných místnostech zámeckých není žádných památek a upomínek na bývalé české pány. Nejznamenitější síní jest tak řečený španělský sál, zabírající dvě poschodí se starobylým dřevěným stropem a dvěmi vlašskými krby. Ve vedlejší nárožní síni narodil se prý Albrecht z Valdštejna, jehož matka Markéta, rozená Smiřická dlela tenkráte na Náchodě návštěvou u svých rodičů, ač prameny pokládají za jeho rodiště vesnici Heřmanice u Jaroměře.

Pamětihodné jsou dále: sál Piccolominovský a císařský pokoj s obrazy císaře Františka Josefa I., císařovny Alžběty, císaře Ferdinanda III., císaře Leopolda, císaře Karla VI., císaře Františka I., císařovny Marie Terezie,

jakož i s obrazy členů rodiny nynějšího majitele. V tabulnici spatřují se skvostné gobeliny z roku 1649.

Za zámeckou branou jest v o j e n s k ý h ř b i t o v v roce 1866 založený na způsob zříceniny. Zde pochováni jsou rakouští i pruští vojínové. U hřbitova jest tak řečený „bílý kříž“, který byl vztyčen roku 1762 vojínům zde raněným a zemřelým.

Počátky hradu Náchodského sáhají do druhé polovice XIII. věku. Za zakladatele hradu pokládá se Hron z Náchoda z rodu Načeraticů. V držení hradu Náchodského vystřídali se přemnozí slavní a mocní držitelé. Zde vládli páni Trčkové z Lípy a páni Smiřičtí. Dne 10. května 1634 obdržel panství Náchodské polní maršálek František Octavio Piccolomini, který se přičinil o pád vévody Frydlantského Albrechta z Valdštejna.

Rodina Piccolominův držela panství Náchodské až do roku 1783, kdy zemřel poslední Piccolomini Josef Parille. Potom přiřknuto panství to hraběti Desfoursovi. Roku 1792 koupil Náchod Petr vévoda Kuronský a Žehaňský ve veřejné dražbě za 1,222.000 zlatých. Roku 1839 dědila Náchod Marie Pavlina kněžna z Hohenzollern a z Hechingen. Panství od ní zakoupil roku 1840 Karel Octavius hrabě z Lippe a z Bisterfeldu, který v brzku zase prodal je Jiřímu Vilémovi, panovníku knížectví Lippe-Schaumburského. Roku 1864 stalo se panství Náchodské povolením císařským panstvím svěřenským v knížecím tomto rodě. *V. V. Tomek.*

TROSKY.

ohutný dvojhrot a na něm jako orlí hnízdo v závratné výši trčí k nebesům velebné a imposantní zříceniny, kterým se snad žádná starobylá památka na celém širém světě nevyrovná. Jsou to památné, velebné T r o s k y, které opravdovým údivem naplňují každého, kdo v tyto malebné končiny ve svém životě vkročil. Pitvorné skalní útvary, pestré lučiny a hvozdy krásných barev vítají a kynou nám ve svém němém majestátu. Nalézáme se v koutku Českého ráje, plném neobyčejné a dojemné krásy, kde vládne posvátný klid a mír, který budí v každém návštěvníku dosud nikdy nepoznané dojmy, jakých nikde nepoznal a nezažil. A v této bizarní říši s obzvláštní a hrdou noblessou a přitahující suggescí presentuje se návštěvníku jako přísný, hrdý a v pravdě veliký „g r a n d s e i g n e u r“ z nějaké úchvatné skotské ballady kamenný památník zasněný v mrtvém, nehybném zadumání. To jest vznešená zřícenina Trosek s čarovným, jakoby nesmrtelným nějakým čarodějem vykouzleným okolím, to jest největší, jedinečné panoráma, kterému na nádherném zjevu a zdařilém výtvoru velkolepého umění mistrovské Přírody nic na světě se nevyrovná.

Královské, bizarní Trosky se svými podivuhodnými konturami překonávají každý lidský pomysl a svým půvabem a usmířeným svým osudem vznítí v srdci turistově tak hluboký dojem, že maně rukou čelo své přejíždí, zdali snad nezapadl ve vzdálenou minulost slavných a velkých dob naší nejdražší a nejkrašší vlasti české!

Nad ladnými nivami a žirnými lány polí vyniká nenáhlé, podélné návrší, které na vrcholku svém súžuje se ve skalisko, z něhož dva obrovští sloupové z čedičového kamene vynikají, vyzvednuté v době třetihorní tlakem děsné a nevystihlé podzemní síly nad povrch ostatní krajiny a ověnčené kolkolem shluky svérázných pískovcových skal, tak podivuhodně pitvorných a romantických.

Vrch hory i temena sloupů pokryta jsou starým, omšelým zdivem. A celý tento div, celý tento luzný kout zahalen jest temně zeleným hájem smrků, jedlí i borovic hrajících vzácnými barvami. To jsou nesmrtelné naše české Trosky a jména svého zasluhují, poněvadž je tu roztříštěného kameni tolik, jakoby se podle pověsti čertu pytel pod rukama zde roztrhl.

Název „Trosky“, který se nyní obyčejně přikládá zříceninám hradním vůbec, není původním pojmenováním hradu, jest původu staršího a jmenovaly se tak původně skály a ssutiny s tohoto podivuhodného útvaru přírodního spadlé.

Kdo spatřil a seznal Trosky, spatřil jeden z nejkrásnějších divů celého světa. Jich krásu a neobyčejnou podobu vylíčil již nadšenými slovy učený jesuita Bohuslav Balbín. Jest to jako čarodějný hrad z pohádky, jenž daleko široko vévodí romantické krajině, jejíž obraz by si sotva i ta nejbujnější fantasie ztěží jen mohla vytvořiti. Balbín, uzřev Trosky po prvé, zůstal v hlubokém údivu nad báječným jich zjevem. A celý zdejší luzný kraj v nevypsatelné pokoře klaní se božské vznešenosti Trosek, které jakoby v ozářené slávě ze zašlých dob, avšak přece se smutkem ve tváři, vítaly příchozího.

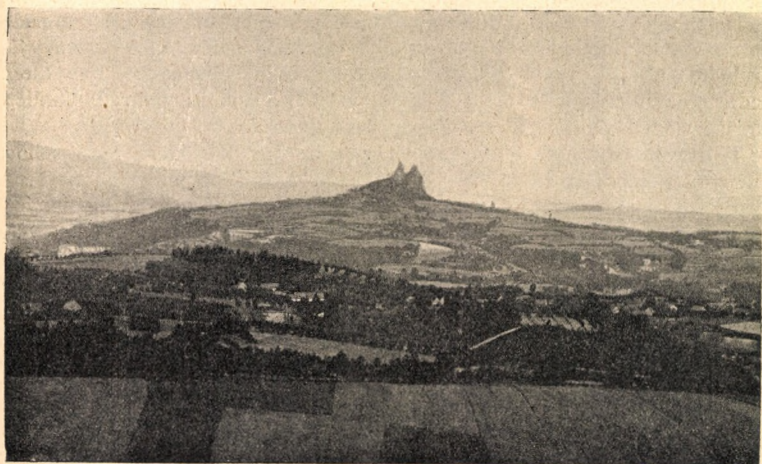
A shlédnutí tohoto divu jest věru velmi pohodlné. Zajedeme si do Turnova a odtud z nádraží místní dráhy vyjedeme k Sedmihorkám, dále ke stanici Doubravice, vesnici to, k níž přináleží Hrubá Skála, až potom vystoupíme ve stanici Borek-Trosky u vsi Borku, anebo můžeme též vystoupiti až na zastávce Ktová, 2 km odtud vzdálené.

Z Borku dostaneme se ke zříceninám silnicí, z Ktové vedle hostince na pravo pěšinou do lesíka podle značek a lze tuto poslednější cestu vřele doporučiti.

Vysoké návrší Trosek korunováno jest mohutnou, uprostřed neckovitě prohloubenou čedičovou vyvřeninou, jejíž oba krajní výběžky vypínají se opět do značné výše. Nižší z nich slove Baba a jest 47 metrů vysoký,

vyšší pak 57 metrů výšky nazývá se Panna a jest úplně nepřístupný, odtud i jeho jméno.

Na obou těchto výběžcích a mezi nimi trčí jako smělé orlí hnízdo starý hrad, do něhož možno vstoupiti jedině se strany severozápadní, kamž ze vsi Troskovic, na jižní straně hradu se rozkládající, vede cesta okolo Baby pod hradbami k jednoduché první bráně. Troskovice obdržely jméno své po skále hradské ještě před založením samotného hradu. Jižní

TROSKY. (Pohled s Vyskře.)

bok hradiště jest nejen strmý, nýbrž i skalnatý a množstvím kamení pokrytý, takže jest přístup s této strany skoro úplně nemožný.

První branou přichází se do předhradí čili dlouhého parkánu, který jest na všech stranách hradbami uzavřen. Hned na pravo shledáváme sporé zbytky vrátnice a holomčí světnice, odkudž se hned nad bránu přišlo a v přízemí se nacházely bezpochyby i konice.

Z nádvoří přijdeme ke druhé bráně, která jest rovněž prosta a jednoducha a k níž se cesta od první brány zatáčela. Nebylo zde žádného příkopu a brána tato se zavírala pouze závorami, pro které pozůstaly i díry. Brána tato nalézá se v hradbě, táhnoucí se skoro po celé délce hradu a jest ještě dosud značně vysoká, asi 10 metrů. Jako přední tak i zadní hradba neměla žádných oken podle středověkého obyčeje, avšak u zadní hradby na jejím východním konci okna ve značné výšce se nalézala, poněvadž tu stával za ní palác čili panský dům, do něhož vedou v r. 1843

zřízené, avšak nedokončené točité schody, s jichž vrchní plošiny otevírá se úchvatná scenerie Pojizeří, nad jejíž krásou a vznešenou velebností úží se vnímavému pozorovateli v hrudi dech a do duše vkrádá se znenáhla teskný pocit nad tím, jak mnoho jsme z té krásné, drahé nám vždy půdy ztratili a kdo se bude jednou z této nevýslovné ztráty zodpovídati. Vždyť snad jsme ještě tak hrozně a zločinně nepoklesli, abychom se zhošťovali každé zločinnosti a omlouvali již i každé padoušství, jakž se to v poslední právě době u nás hrozivě zakořeňuje.

Na mnohých místech zdí upoutají naši pozornost otvory po trámech, na nichž spočívaly pavlače a stropy, kdežto okna nalézala se až ve výši druhého patra. V pravo od druhé brány jest vybouraná zeď, ve které podle pověsti byl ukryt poklad, který v XVIII. století vypátrali Valdičtí mniši z nedalekých Kartouz a šťastně také odnesli.

Trosky měly troje hradby, při nichž byla zábradla, která mezi sebou příčnými stěnami a zábradly spojena byla. Avšak pevnost jich zvýšena byla ještě dvěmi hradními věžemi, strmícími na vysokých, nedostupných skalách. Jako bývala při všech středověkých hradech veliká, hmotnatá věž, zejména stávala-li sama o sobě, vždy posledním útočištěm obležených hradních obyvatelů, tak tomu bylo i zde, ovšem se značnými jinak rozdíly. Především byly zde na obou koncích dvě věže naprosto nepřístupné, po druhé byla jejich spodní část jistější a bezpečnější než u jiných obyčejných věží, poněvadž se skála podvrátiti nikterak nemohla.

Většina částí hradních jsou přístupny pouze našemu oku. Na Panně jsou dosud mohutnější zbytky čtverhranného stavení s gotickou brankou na severní straně, pěkným tesaným kamenem obloženou. Na Babě není již mnoho zdiva, a to se ještě ustavičně drobí, takže snad za nedlouhou dobu zbaveny budou oba krajní výběžky památné hory všech zbytků práce a námahy rukou lidských. Tak dovedeme si vážiti našich nejskvostnějších a v celém světě jediných památek! Hrabivost dnešní nemravné společnosti lidské a její ničivé síly a snahy jsou přímo příšerné, neboť hubí již i celá pohoří a mění půvabné kraje naše v ohavné pouště. Kéž by zavčas postaráno bylo o to, aby se tak státi nemohlo na Turnovsku. Tento rajský, pohádkový kraj měl by býti majetkem země a postaven pod její ochranou, jak to učinili Američané, kteří jsou nám přece zosobněnými representanty nejčirejšího materialismu se svým Yellowstone-Parkem. Naděje naše jsou však — Bohu budiž věčně žalováno — v ohledu tom velmi nepatrné. Vždyť jsme denně toho svědky, jaké hrozné hříchy páší se dnes na královských, nebeských krásách naší předrahé matičky Prahy a jejím nevyrovnatelném okolí! Ó, jak truchlivo a teskno dnes uvažovat!

Dokud byl hrad Trosky zachovalý, a to bylo ještě za Balbína, bylo lze dostati se k Panně jen asi z dřevěné vížky, která bývala na střeše paláce, k Babě asi z nejhořejších hradeb po schodech, které vedly k severozá-

padnímu skalisku a odtud mostem až k věži. Na jihovýchodu pod Pannou jsou zbytky čtverhranné stavby, jimž lid říká maršťale, poněvadž se tu našly podkovy. Také pod hradem v blízkém jeho okolí našlo se kromě starých peněz veliké množství různých kostí, střel a zbraní.

Dáme-li se při odchodu od brány v pravo k prvnímu stavení a dále cestou k lesu s vrchu, přijdeme na východním úpatí hradu k hluboké, pískem zasuté šíji, kterouž podle pověsti šel podzemní průchod do hradu, což se nikterak ani pravdě nepříčí, uvážíme-li, jaké odvážlivé práce

TROSKY (od jihu).

zakladatelé hradu na Panně a Babě provedli, tedy zajisté, že ani méně pracného založení šíje podzemní se nelekali.

Pod Pannou nacházíme vyhlídku přístupnou krytým schodištěm, které tu dal vystavěti někdejší majitel Trosek a současně Hruboskalského panství hrabě Alois Lexa z Aehrenthalu. Když stavení to do jisté míry a výšky bylo již vyzdviženo a také k dokončení jeho značně různých stavebních potřeb sem svezeno, zemřel pohříchu šlechetný ten hrabě dne 15. února 1843. A stavba od těch dob najednou ustála a snad již na věky byla zastavena.

Rozhled odtud jest velkolepý a omamující. Na východní straně v levo vystupuje Brada s troskami někdejšího pevného hradu a u samého Jičína rýsuje se Zebín, pak Tábor u Lomnice nad Pop. s poutnickým chrámem Páně, a Kozlov, jichž pokračováním jest Holenický vrch. Na jihu vystupuje kuželovitý Veliš se sporými zbytky hradu (viz tento), podle kterého se slavný rod pánů Trčků z Lípy psával „na Veliši“. Na jihozápadě spa-

třujeme věžovitou tvrz Humprecht (viz tento) s lesním pozadím a za ním ještě dále rozložitý Chlum a již jako v rozplývající se mlze obrysy Mladé Boleslavě. Krásný pohled poskytuje blízké Rovensko s Týnem, tvořícím nejzadnější část města s památným kostelem a zvonicí se známými po celých Čechách zvony, které zasazeny jsou korunou dolů v trámě a zvoní se šlapáním. Na této vyhlídce usmívá se na nás půl jičínského, turnovského a boleslavského kraje. Zde opravdu osvěžíme a naplníme duši svou opravdovou poesií, krásou a vznešeností, kterou obetkány jsou nádherné Trosky a jichž pravá individualita spočívá právě v tomto mohutném zjevu. Ano, Trosky, ty věkopamátné a majestátné Trosky nežádají o pochlebování, ani o almužnu z cizího pohledu, ale žijí svou grandezzou, svou královskou osobitostí, svou zvláštní a přítulnou noblessou a posléze svou mocnou, nadpozemskou suggescí velkého černokněžníka.

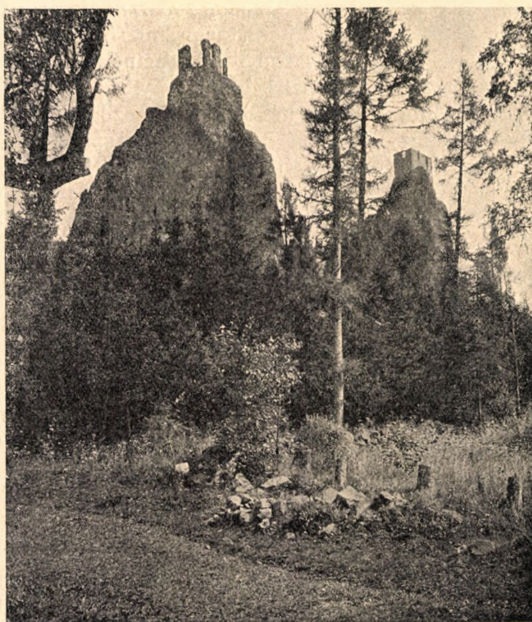
Trosky nejsou z nejstarších hradů, třebaže to od starších spisovatelů, kteří neměli dostatečných pomůcek po ruce, dokládáno bylo. Okolí hradu ovšem již v prastarých dobách osídleno a obydleno bývalo, o čemž nejlepší svědectví podávaly nám starožitné názvy osad různých šlechtických a zemanských rodů, z jichž někdejších sídel zachovaly se místy většinou jenom nepatrné zbytky. Hrad Trosky se před posledním rokem XIV. věku nikde nepřipomíná.

Z různých zápisů se dovídáme, že zakladatelem hradu byl asi pán Čeněk z Vartemberka, který žil v létech 1365—1393. Otec jeho Jan a snad i předkové byli pány na Veliši, k němuž Trosky patřily. Po pánu Čeňku z Vartemberka dostal se hrad v držení krále Václava IV. a od tohoto nabyli Trosek páni z Bergova, z nichž pověstným se stal především Ota mladý z Bergova pro svou násilnou povahu a loupeživé skutky, z nichž zejména sluší vytknouti přepadení a ničemné zloupení proslulého a rozhlášeného kláštera Opatovického, což provedl s bratrancem svým pánem Janem Městeckým z Opočna, ačkoli byli oba dva zapřisáhlými jinak nepřáteli nového učení pod obojí. Klášter Opatovický tenkráte byl hrozně zpustošen a pobořen, opat tehdejší Lacura mučen až k smrti, aby vyzradil ukrytý obrovský poklad klášterní, ale přes to přece nepodařilo se těmto loupeživým sobcům ničeho z bájného pokladu objeviti, o kterém pověst veliká rozšiřována byla. Přepadení kláštera Opatovického stalo se roku 1415 na den Všech Svatých, když byla noc temná.

Ve válkách husitských stál Ota mladý z Bergova při straně pod jednou, jsa jedním z nejzuřivějších odpůrců kalicha. A proto dostávalo se mu také odvety od kališníkův. Roku 1424 oblehli kališníci a dobyli tvrz jeho Chlumec. Ale již před tím Jan Žižka se svým vojskem přitrhl před Trosky a hrad obléhal.

Namáhání to však bylo marné, takže musil s nepořízenou zase odtáhnouti.

Roku 1428 sešli se u něho na Troskách sousedé, aby se uradili proti Čechům pod obojí. Roku 1439 pověstní škůdcové zemští Šof a Šveikar dosáhli zradou hradu Trosek. Bergova tu jali a sami uvázali se v hrad. V druhé polovici XV. věku přešly Trosky v držení pánů Zajíců z Hazemburka na Kosti, za nichž panství Trosecké a Kostské v jedno spojena byla.

TROSKY (od východu).

Tenkráte Jan Zajic z Hazemburka byl mezi pány, kteří se nalézali v Jednotě Zelenohorské a protivovali se králi svému Jiříku z Poděbrad a přidávali se k Matyáši Korvínovi, králi Uherskému a tak vlast svou hubiti pomáhali. Proto sám král Jiřík Trosky oblehl a dobyl, daroval mu jich však opět za slib poslušnosti. Později drželi Trosky páni ze Šelmberka a páni z Lobkovic.

Roku 1559 přešly Trosky v majetek slavného rodu Smiřických a připojeny byly k panství Hruboskalskému. Pevný hrad zůstaven sám sobě vzdoroval pak ještě po celé století. Litovati sluší, že o něm dalších zápisů není, toliko v dějinách se ještě připomíná. Panství Skalského s Troskami nabyl roku 1622 pán Albrecht z Valdštejna.

Dlouho vzdorovaly čarovné Trosky živlům a nepřátelským rukám lidským. Avšak ve válce třicetileté počaly Trosky pustnouti a ještě roku 1681 bylo by je lze podle mínění Balbínova, jenž tehdy Trosky viděl a na Pannu vylezl, s poměrně malým nákladem zachrániti. Bohužel, že se tohoto skutečného divu světa a tak památného nikomu nezželelo! Teprve později, když přešly Trosky do vlastnictví šlechetného pána Aloisa Lexy z Aehrenthalu, kterémužto rodu patří dodnes, bylo se pokoušeno o jich záchranu. Dokončení zdárně započatého díla překazila, jak i výše vzpomenuto bylo, smrt a tím byl osud hradu Trosek zpečetěn, spěje neodvratné zkáze vstříc. Proč máme býti zase my, Čechové, ochuzeni o démant v Evropě nejdražší?

Několik pověstí pojí se ke vzniku jmen obou příkrých jehlanců. Tak za obléhání Trosek vojsky Žižkovými podařilo se dobyti celý hrad Trosky až na vyšší věž Pannu, která postavení své uhájila a nedobytnou se býti projevila. Rozmrzen odtáhl potom Jan Žižka od hradu. Za to nižší skále, která se vzdala nepříteli, název „Baby“, vyšší pak nedobytné pojmenování „Panny“ od předků našich, vždy jadrným vtipem se vyznamenávajících, se dostalo.

Podle jiné pověsti sídlily prý na Troskách v XV. věku dvě příbuzné z rodu Bergova, na Babě vdova Markéta, horlivá katolička, na Panně pak její vnučka Barbora, která se přidala ke straně pod obojí. Různost vyznání byla potom příčinou častých hádek mezi oběma ženami a nadávky šťavnaté a hrubé zaznívaly prý denně od Baby k Panně a od Panny k Babě, až prý „ptáci nebeští hrozným jich křikem poděšeni z krajiny této odletěli“. Toto vespolné nadávání trvalo několik let, až obě ženy umřely. A dodnes za bouř-

TROSKY (BABA).

ných, chmurných nocí, kdy divoký vichr skučí a sviští ve zdech zřícenin, nese se prý ostrý, srdcelomný pláč a nářek s hradních stěn do údolí a lidé v chatách pod starým hradem se křižují, že na Troskách se zase sváří vlastní, rodná česká krev . . .

Rovenský klub českých turistův obral si za úkol mezi jiným i konservaci vzácných těchto zřícenin, dosud však pro různé, mocné překážky nedospěl pohříchu k ušlechtilému svému cíli.

Trosky, jichž bizarní kontury viditelny jsou v celé čtvrtině Čech, známy jsou daleko široko a více ještě v cizině než u nás. Nevyrovnatelnou jich divokou krásou, diskretním majestátem, starobylým, slohovým gestem, nesmrtelným půvabem a božskou poesií nadšeni byli spisovatelé, básníci i malíři. Proto také není divu, že zvěčnili je na svých plátnech i slavní mistři štětce. Nejlépe se to snad po našem skromném soudu podařilo mistru Mařákovi.

Mumifikovaný, podivuhodný výtvor mocného čaroděje zírá na cizince s opuštěných Trosek. Dnes jen v představách obrazotvorností nadaných návštěvníků zaznívá ještě ozvěna hlásných polnic a trub, rozezvučivších se tak zhusta ve hvozdech okolních. Návštěvník v údivu a pohnutí setkává si v mysli starý ten život, který jásal a plesal za těmi rozpadajícími se zdmi. A před ním zahoří v nesčíslných těch síních jasná světla pozlacených lustrů, tříštících svůj lesk o bezpočetné démanty a drahokamy hradních krasavic, o nádherné agrafy a vykládané jehlice. V to vše pak jakoby se loudily slabé zvuky menuettu a jemný smích subtilních krásek v poesii svého života zasněných, jak nám je maloval slavný Watteau.

TROSKY (PANNA).

A když rozžehne západ dálnou, zmlklou oblohu a v purpurovém reflexu zaplanou i ty sivé zdi starého granda, potom jaksi vlídně a spokojeně patří zase ke klidnému, mrtvému firmamentu. Než čarovný ten obraz trvá pouze na chvíli. Potom zase zmlkle a smutně dívají se ty pobořené hradby i síně k dobrému nebi.

Jen ticho jde po špičkách, zadívá se do odumřelých tišin hradních, spočine zrakem svým na podivných, fantastických tvarech a podobách strmých pískovcových skal a posléze usedne na bortících se vězích a tvář svou zahaluje dojemným, bolným smutkem . . . *V. V. Tomek.*

RATIBOŘICE.

e starobylého města České Skalice s pomníkem slavné naší spisovatelky Boženy Němcové zavítáme na svých turistických toulkách i do památných Ratibořic. Jsme zde v ovzduší „Babičky“ a Jiráskových „U nás“ a „Na dvoře vévodském“, jsme na jevišti, kde naše nezapomenutelná Božena Němcová působila, kde se udržela krásná upomínka na ni i na její vzácnou tvorbu spisovatelskou a posléze i na její postavy lidové.

Kdo z návštěvníků Ratibořic zná tedy jmenované památníky české literatury, pro toho nabude cesta do Ratibořic neskonalého půvabu a idyllických, něhyplných rozpomínek. Cesta do Ratibořic, kterou Barunka s druhými dětmi do školy chodívala, vede pod farou od pomníku, postaveného tu na památku padlých vojínů 32. pluku „Este“, po tak řečené „Kaplance“, podél vzdělaných lučin, potom kolem vzhledných domků, postavených pod „Vinicí“, dubovým lesem to porostlého kopce, k pěšině, která odbočuje k nedaleké železné lávce. Po malé chvíli přijdeme k lávce dřevěné a spatřujeme již Ratibořický zámek, nad nímž v neveliké vzdálenosti zvedá se malebně seskupený Žernov.

Odtud pak vede cesta velmi příjemná pod tak řečenou „bažantnicí“ kolem myslivny k zámku.

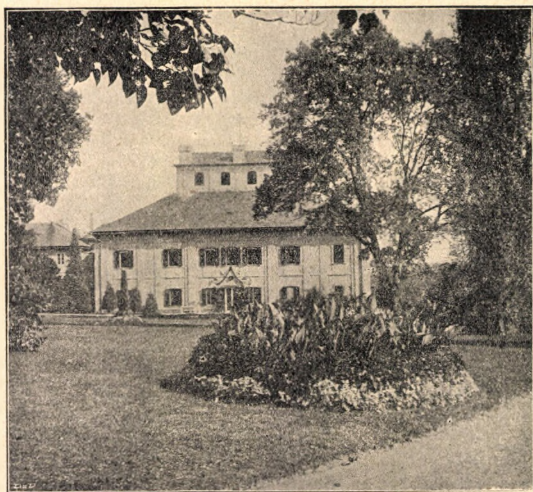
Hned za skleníkem, který nalézá se v levo od zámku, jest někdejší byt Boženy Němcové. Nalézá se po levé straně skleníku ve dvoře v přízemí a jedno jeho zeleni zahalené okno hledí do zahrady. Zde a „Na starém bělidle“ bydlili Panklovi, nelze však zjistiti, kde dříve a kde později.

Při rozcestí pod Hořičkami uhneme na pravo a zabočíme s kopce k panskému hostinci. Před tímto jest dřevěný most, na pravo za sochou Matky Boží mlýn, s jehož obyvateli žili Panklovi v nerušeném sousedství. Výše nade mlýnem jest „Viktorčin splav“ a v pravo od mlýna panský mandl, dále je louka a za ní cesta k Žernovu. Náproti v malém osamělém domku nad lávkou ve stráni žil Barunčin otec Pankl, když šel do pense.

Od mlýna vzhůru až po hrad Ryzemburk rozkládá se vlastně pravé „Babiččino údolí“. Celé toto údolí dýše nevyrovnatelnou, vznešenou poesii, k němuž víží se něhyplné, sladké pověsti a báje . . .

Vzhledný a líbezný zámek Ratibořický jest dvoupatrový, ukryt jsa napolo ve vkusném parku, ve kterém roztroušeny jsou zkamenělé kmeny pravěkých velikánů, které byly sem svezeny z proslulého zkamenělého lesa u Radvanic.

Zámek Ratibořický zbudován byl roku 1708 pánem Vavřincem knížetem Piccolominim, avšak za svou posud zachovanou tvářnost a za základ k dnešnímu parku vděčí paní Kateřině, vévodkyni Zaháňské, dceři vévody Petra Kuronského — — paní kněžně z „Babičky".

ZÁMEK RATIBOŘICKÝ.

Lidumilný vévoda Petr zde zemřel a o pohřbu, jaký mu jeho poddaní sedláci vystrojili, o tom se můžeme dočísti u našeho mistra Jiráska. Zde kul pikle dobrodruh Arnoldi a historie, která skončila únosem jedné z dcer vévodových, se tu nanejvýše zauzlila.

Zde sešli se roku 1813 císař rakouský František I., car ruský Alexandr a pruský král Bedřich Vilém III., jichž poprsí spatřiti lze v zámeckém saloně, k poradám, jichž výsledkem bylo přemožení Napoleona I., císaře francouzského. Tehdejší schůze aranžována byla tak, aby se otázka etiketní vhodně mohla rozluštiti, že mocnářové vešli do salonu najednou, každý jinými dveřmi, žádný z nich nemaje přednosti.

Po válce roku 1866, kterou Ratibořice značně byly postiženy, dlel zde

na zámku panovník rakouský. V roce 1906 zesnula zde princezna Louisa, rozená princezna dánská, choť nynějšího majitele zámku prince Bedřicha ze Schaumburg-Lippe a o několik hodin dříve kníže Vilém Schaumburg-Lippe — otec jeho, pravý kavalír, ač Němec, zachoval se vždy s velkou pietou ke tradicím ratibořickým. — Zesnulá dánská princezna Louisa byla pochována prozatímně v zámeckém parku v malém pavilonku nad skleníkem.

Ratibořice bývají milým letním útulkem virtemberské královny Karoliny, nejstarší sestry panujícího knížete. Jest to jediná panovnice, která dobře mluví česky a u zdejšího lidu jest velice oblíbena. Zde mnohým českým umělcům byla také usnadněna vítězná jich pouť k výšinám slávy. A do tohoto navždy zvěčněného kraje rád proto spěje každý Čech, aby oživil si krásné vzpomínky, které byly pro nás Čechy velkolepým duševním probuzením. *V. V. Tomek.*

LEVÍN.

ezi Novou Pakou a Levínskou Olešnicí táhne se lesnatý horský hřeben, na jehož úpatí na západní straně Olešnice vyčnívá srázný ostroh, na němž trčel někdy hrad L e v í n. Býval od horské výšiny oddělen příkopem a mimo to na všech stranách valem a druhým příkopem uzavřen. Byl to hrad nad jiné velmi pevný.

Přicházelo se k němu cestou vinoucí se vzhůru, která se stáčela před samým příkopem, načež táhla se podél něho. Z této cesty přešlo se přes příkop, načež se vstupovalo do předhradí, nyní již úplně stromovím lesním zarostlého, na kterém spatřujeme dosud zbytky z pobořených hradeb.

Zadní hrad oddělen byl od předhradí hlubokým příkopem a obsahoval trojhrannou budovu, rovněž již v troskách ležící.

Hrad Levín založen byl v první polovici XIII. věku potomkem jakéhosi pána Pakoslava. V letech 1363—1376 držel hrad pán Jakub z Levína.

Léta Páně 1380 dostal se hrad Levín v držení pána Zdeňka z Hustiřan a z Levína, který se zde připomíná až do roku 1404. Roku 1449 držel Levín pán Petr z Kopidlna.

V XV. století spojeno zboží Levínské se zbožím Kumburským, načež hrad Levín záhy opuštěn a zkáze ponechán, takže se v XVI. věku již ani jako opuštěný hrad nikde neuvádí. A dnes jen trosky zdí, co zbytek poslední hlásají nám, že stával a zdejším hvozdům vévodil tvrdý panský hrad. *V. V. Tomek.*

PECKA.

Smutně s vysokého, peckovitého návrší dívají se do pecké pahorkatiny zříceniny slavného hradu, který býval hrdým sídlem proslulého a vynikajícího českého šlechtice pána Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic. Z nejsmutnějších trosek, jaké jsme kdy byli spatřili, pozdravují se jako nejvěrnější druhové v dálce asi tři hodin se zříceninami slavného Kumburku a Bradlece nad Jičínem. (Viz tyto.) To trosky jsou prastarého hradu Pecky. A nejsmutnější vzpomínky vynořují se v mysli při pohledu na teskné stopy bývalého zářného života zdejšího.

Při vyslovení slavného jména Haranta z Polžic a Bezdružic mimovolně hlásí se i Pecka, hrad z nejznamenitějších a nejslavnějších v luzném a rozkošném, malebném našem Podkrkonoší.

Stíny smrti spočívají jako studený závoj na vzácných těchto ssutinách. Zde trůnil a hýřil vzácný, nevídaný lesk, zde kralovala ušlechtilá pýcha, před kterou hluboko ukláněli se mocní tohoto světa. Nejzdatnější vojevůdcové s nejchrabřejšími vojsky marně usilovali o dobytí majestátní Pecky. Věže a cimbuří nedobytného hnízda jakoby se útrpně usmívaly marným útokům. A za hradbami a cimbuřími těmito sídlily hrdost, nádhera a bujný život, rozkvétalo vždy božské, nebesky krásné a andělsky mírné, vznešené umění, oslňující jako ohnivý, zářící déšť, deroucí se na spanilé hlavy hrdých krásek i junáckých krasavců, zvyklých poroučeti a vládnouti.

Věky padaly v bezdno a poměry se měnily. Přispěchaly doby katastrof a velkých požárův a nebe zakabonilo se nad starým, mocným hradem. A osudy pyšného sídla se smutně obracely. Starý, hrdý, veliký a mohutný hrad, podobající se úchvatné personifikaci kamenné, hroutil se a hroutil, až rozrušen a v myšlenkách svých roztěkán klesl v přesmutné rozvaliny, před nimiž staneme v němém, bolestném zadumání, zapomínajíce úplně na veškeren dnešní bezcitový a neveselý život kolem nás, uhánějící ztřeštěným, bezmyšlenkovitým kvapem jako záhadný, apokalyptický jezdec . . .

Nad městečkem téhož jména strmí dnes rozbolněné, truchlé zříceniny bývalého krásného a rytířsky hrdého, velkomyslného hradu Pecky, jehož jméno upomíná na „peckovitou“ podobu hory, na které byl směle vztyčen a vybudován, zván jsa „zámkem na Pecce“, kdežto městečko, které vzniklo pod hradem, jmenováno bylo vždy jen „městečkem u Pecky“.

Městečko Pecka leží v překrásné, malebně zkreslené úžlabině mezi skvostnými, nádherně vzrostlými jehličnatými lesy. Pecka, ležící na rozhraní národnostním, jest německým sousedstvím obklíčena se tří stran, a proto bylo by dobře, aby se krásné a roztomilé Pecce věnovala našinc

největši pozornost a opravdová národní péče. Útulné toto městečko leží 413 metrů nad hladinou mořskou. Nádraži v Nové Pace jest pouze hodinu vzdáleno a tedy návštěva krásných a imposantních zřícenin jest velmi výhodna a přízniva. Mimo to jest z městečka Pecky pohodlné poštovni spojení jízdné dvakráte denně na nádraži do Nové Paky, poměrně za skrovný peníz. Taktéž i povozy lze v místě najati a v nich rozjeti se po úchvatné, čarokrásné okolni krajině.

I letních bytů je zde dostatek po domech soukromých s nábytkem. Pitná voda zdejši jest výtečná. Potraviny levné. Vanové lázně vzdálené deset minut. Celá zdejši divukrásná příroda, nejvýš romantická, získá si rázem nadšených obdivovatelů. Lesy v blízkosti pěti a desíti minut od místa, jsou obecenstvu a turistům přístupné. A kolkolem vlídně na nás zíraji dumavé, hvozdnaté pahorky, zurčí vůkol potůčky a stříbrem harmonisují rybníky.

Vycházek nalezne zde turista povždy v hojnosti. Lázně Bělohrad vzdáleny jsou od Pecky jednu a půl hodiny, výletní místo Zvičina rovněž jednu a půl hodiny, lázně Mostka vzdáleny jednu a čtvrt hodiny.

V městečku Pecce nalézá se i místní odbor Národní Jednoty Severočeské.

Původ jména „Pecky“ vykládá se rozmanitým způsobem. Obyčejně se stotožňuje jméno hradu s peckovitou podobou hory, na které právě strmí a smělým zrakem obzirá okolní hornatou, scénerickou krajinu. Jméno pak městečka odvozuje se zase od hory s hradem.

Jiná verse o původu jména „Pecky“ vypravuje nám, že v hornatém okolí zdejším bývaly bohaté doly na drahé kovy a krásný, drahocenný mramor. To nám zcela pěkně a jasně doličuje i jméno blízkého lesa „Zlatnice“ u Vidochova a Stupné. K tavení těchto vzácných zdejších rud byly stavěny potom i „pece“, odtud jméno Pecka, tak jako blízká „Stupná“ vzala původ svůj od stupníků neboli krupníků. Výklad tento jest po názoru našem také asi nejsprávnější. Odtud dále se potom rozšířilo i pojmenování „zámek na Pecce“ a městečko „u Pecky“.

Sledujíce historický vývoj slavné kdysi Pecky, seznáváme, že okolo roku 1100 připomíná se ponejprv tvrz na Pecce. Pověst, která se nám dochovala, vypravuje, že jistý Kleofáš Leonard nalezl zde kámen v podobě pecky, ve které nalezl zlato. To jest tedy třetí verse o původu jména „Pecky“.

Později stal se hrad Pecka vlastnictvím komory královské. Asi roku 1270 daroval slavný náš král Přemysl Otakar II. hrad Pecku a okolí pánu Jaroslavu Jablonskému z Jablonné, jehož potomci psali se odtud pány z Pecky a seděli zde až do počátku XV. století.

Na hradu Pecce sídlíval rád i sám král Přemysl Otakar II., o čemž znamenitě a spolehlivě svědčí některé dekrety královské na hradu Pecce

vydané. Brzo však po smrti tohoto rekovného a přeslavného českého krále byl hrad Pecka braniborskými žoldnéry úplně vypleněn a potom vypálen.

Roku 1432 v měsíci říjnu obléhán byl hrad Pecka od Sirotkův. Avšak marně. Hradní panstvo vymyslilo si na své oblehatele lest. Ve velké taneční dvoraně hradní jménem „Veselka", jejíž zříceniny podnes na Pecce spatřujeme, slavila se tenkráte zrovna veselka. Obležení druhého dne z rána

PECKA.

poslali oblehatelům na okus ryby, víno a různé ostatky z veselky na znamení, že mají potravin ještě až nazbyt a proto že se mohou dlouho a dlouho hájiti. Sirotci proto odtáhli, aby obléháním nadarmo nemařili čas.

Do roku 1432 seděli na Pecce pán Budivoj z Pecky, pán Hereš, dále pán Mutina, pán Jan a Jarek ze Železnice, kteří byli smýšlení přísně katolického.

V XV. století drželi hrad Pecku i s příslušenstvím pán Vaněk z Pecky, potom pán Protiva z Rožmitála a pán Lev z Rožmitála. Potom prodán byl hrad Pecka pánu Mikuláši Hořickému z Hořic, asi kolem roku 1500, po něm dostalo se Pecky pánu Vilémovi Hořickému, roku 1519 držel Pecku pán Matyáš Libák z Radovesic, po něm pán Samson z Fulštejna, roku 1520 pán Jindřich Kutnauer z Kutnova, roku 1526 pán Sigmund

Košín a pán Kapoun ze Svojkova, roku 1532 pán Jan Litoborský z Chlumu a po jeho synech koupil Pecku roku 1542 pán Jindřich Škopek z Bílých Otrádovic.

Tenkráte příslušely ke zboží Pececkému: zámek Pecka, dvůr pod Peckou, dvůr Miletínek, Rašín, Nový dvůr, Koštofrank v Nové Vsi, Ratenský.

Po Jindřichovi Škopkovi držel panství Pecku pán Jan Škopek a roku 1566 rozděleno bylo zboží Pececké mezi jeho syny, a to Karla, jenž dostal půl Pecky k pivovaru, a Adama Škopka, který obdržel půl Pecky ke dvoru.

Pán Karel Škopek brzy zemřel a po něm pozůstalá vdova, rozená Barbora Miřkovská z Tropčic, provdala se opětně za slavného a učeného pána českého Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic, jenž stal se takto vlastníkem poloviny Pecky a po smrti první své manželky oženil se po třech letech, roku 1606 s paní Annou Saloménou Hradištskou z Hořovic. Tato paní koupila od pána Adama Škopka druhou polovinu hradu a tak spojeno panství zase v jedněch rukách.

Slavně proslulý český pán Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic účastnil se velmi činně odboje stavů českých, přestoupil ke straně podobojí, velel vojsku proti vojsku císařskému, hlasoval pak pro Bedřicha Falckého, proto byl na Pecce jat a dne 21. června 1621 na Staroměstském rynku popraven. Zboží jeho bylo z polovice zabráno od královské komory a prodáno jeho manželce, která přestoupila ke straně katolické a Pecku z donucení brzy prodala pánu Albrechtovi z Valdštejna. Stalo se tak roku 1624. Provdala se pak za hraběte Heřmana Černína z Chúdenic, jenž byl proti českým stavům.

S pánem Harantem lesk a sláva hradu Pecky klesla a stále víc a více zacházela.

Pán Albrecht z Valdštejna daroval Pecku ještě s Radimí roku 1627 Kartouzskému klášteru ve Valdicích u Jičína. Když pak roku 1782 klášter tento byl zrušen, bylo celé zboží Pececké připojeno k náboženskému fondu, od kterého roku 1824 panství to ve veřejné dražbě koupil Ferdinand kníže z Trauttmansdorffu, jemuž Pecka dosud přináleží i s blízkým panstvím Kumburským.

Městečko Pecka ve XII. a XIII. věku vynikalo jako podhradí hradu Pecky. Stalo se potom i sídlem rozsáhlého panství Peckovského neboli Pececkého. Od roku 1627 přenesena však správa panství do Radimě. V městečku jest zrovna uprostřed roztomilý farní chrám Páně, který zbudován byl v l. 1751—1753. Kartuziánský klášter ve Valdicích přispěl na stavbu tu 9703 zlatými. Pivovar v Pecce byl již ve století XVI. Při pivovaře tomto byla i chmelnice a štěpnice.

Na přímluvu převora kláštera Kartouzského P. Filipa Buška císař Ferdinand II. povýšil roku 1633 Pecku na městečko a zvláštním de-

kretem udělil jí městský erb. V modrém poli spatřujeme do poloviny městskou zeď se stínkami; za zdí pak vypínají se dvě osmihranné vížky, mezi nimiž v půlměsíci nalézá se obraz Panny Marie s Jezulátkem. Dole na erbu čteme písmena: F P B P, začáteční to písmena Buškova.

Za války třicetileté bylo městečko roku 1644 hrozně vydrancováno od vojska žoldářského a potom skoro celé bylo vypáleno hordami Švédů. Bylo zde 100 spustlých statků a jen 5 jich bylo schopno zdanění. Roku 1651 povoleny byly městečku k žádosti převora Herbsta tři trhy výroční

PECKA. (Pohled z podhradí.)

a trh týdenní ve středu. Převor Leopold Brenner udělil pěti zdejším cechovním pořádkům artikule a roku 1677 počal zde stavěti radnici.

Léta Páně 1830 vypukl ohromný požár v městečku i na hradě, kamž se přenesl obrovským větrem tehdy se rozpoutavším, který pak ztrávil větší část městečka a starý hrad na Pecce, jenž leží od té doby ve truchlých ssutinách. Požár ten, jak se vypravuje, vznikl náhodně, prý při jakémsi svařování másla s medem místním pernikářem v radnici. Jiskra odtud přelétla i na dřevěnou střechu hradu, která se rychle vzňala a hrad potom cele vyhořel. Ke hradu Pecce přivádějí návštěvníka dvě cesty. Jedna od západu, druhá z městečka. Cesta vedoucí z městečka jest velmi pěkná a pohodlná. Mile překvapí každého cizince vzorná péče o všechny ty cesty i pěšinky, které spějí v krásné výzdobě květinek ke starému hradu. Čteme

zde příkladně nápis: „Posvátno budiž tobě, co slouží ku potěše i ostatním.“ Nebo: „Ulomená větévka, utržený květ, vadnou a zmírají.“

Na cestě ke hradu přijdeme k soše Matky Boží. Pod touto nalézá se památná stará studna, 37 metrů hluboká a čtyřhranná. Ke hradu vede most kamenný, pocházející z roku 1710. U samotné hradní brány bývala druhdy hluboká rokle a druhý zvoditý most. Dostaneme se potom k průjezdu. V levo od průjezdu byla vrátnice a dále střílna. Potom přijdeme na dvůr. Od tohoto na západ spatřujeme Harantovu stranu ze XVI. věku. Na východ jest zase Škopkovská strana, která má ozdobnější rustiku.

Byt valdických převorů nalézal se ve světnici příslušící ke druhé neboli velké věži, která jest pohříchu tou dobou zřícena.

Veliká věž strměla při starém paláci. V ní nejdoleji spatřujeme již zasypané vězení, do kterého ještě v XVII. století vězně spouštívali otvorem ve dřevěném stropě. Nad ním bydlíval ve světnici pověžný.

Jižní budova představuje nám starý palác strmící na srázné skále do čtverhranu. Býval palácem již ve XIV. věku. Hradní střílny nalézají se zde v druhém patře. Dále setkáváme se zde s velkou síní, tak řečenou „Rozkošnou“, vedle nalézá se světnice „Hvězda“, pod ní „Lucerna“. Pod starým palácem bývaly prostorné pivní a vinné sklepy. Celkem bylo jich zde šest. Ze dvou sklepů otvorem ve zdi bylo lze dostati se do příkopu.

Svými dějinami a svým osudem působí hrad Pecka na každého upřímného Čecha dojmem vskutku velkolepým a hlubokým. Přímo idylický byl již sám vznik hradu Pecky. Koncem IX. věku stávala zde na této peckovité hoře pouze pastuška s malým dvorcem. Hrad vystavěn byl zde až ve století XII., a to roku 1160 a potom, hlavně ve století XV. a XVI. pečlivě doplňován a rozšiřován.

Povídalo se, že páni Peckovští ráno se pozdravují s pány Kumburskými, protože si hledí do oken. A skutečně, oba tyto slavné hrady leží naproti sobě, oba trčí na vysokých skalách, avšak na pozdrav z okna do okna jest mezi nimi přece jen hezká vzdálenost dvou mil. Nyní leží oba, Pecka i Kumburk, v bolestných ssutinách. Tenkráte však, ještě počátkem XVII. věku, hýřily celou svou krásou a velikostí, oba pak hrady byly sídly vznešených a slavných českých pánův.

Jednoho nevlídného březnového podvečera roku 1621 slavný pán Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic stál u okna své komnaty a v zadumání hleděl do pahorkovité krajiny, plné divokých úvalů a lesnatých kopcův. Den se již silně naklonil k smutnému večeru, v dáli modraly se chlumy i lesy a ztemnělá výspa Kumburského hradu zalita byla mořem červánků zapadajícího slunce. Pán Kryštof Harant snil. Pojednou však se

obrátil, přešel rychle komnatu a usednuv k starobylému spinetu, počal cosi hráti. V tu chvíli kdosi na dvéře komnaty pána Haranta zaklepal a krátce potom vstoupil dovnitř.

Byl to Straka, kantor, starý písmák a výtečný hudebník. Uměl hráti na všechny tehdejší nástroje hudební, ano i v skladbách vynikl. Proto byl velice u pána Haranta oblíben, jenž sám proslul jako znamenitý muzikus.

V peckovském chrámu Páně mnohá krásná skladba chrámová byla provedena, jejíž skladatelem byl slavný Harant.

Straka se počal skromně omlouvati, že snad vyrušuje.

„Ó, nikoli," pravil pán Harant, „vždyť jsem schválně pro tebe poslal. Chci, abys vyslechl a posoudil mou novou skladbu."

Šero se zatím rozložilo po celé komnatě. Jen poslední záblesky usínajícího slunce sem ještě ostýchavě se prodíraly. Pán Harant tiše a skromně, dojemně a vroucně přehrával před Strakou svou skladbu. Kantor Straka, radostně vzrušen, zbožně naslouchal.

NÁDVOŘÍ HRADU PECKY.

„Pane Harante, jakýs ty člověk, co všechno dovedeš!" zajásal starý peckovský písmák.

A pán Harant spokojeně se usmíval. Těšilo ho nesmírně písmákovo upřímné uznání.

„Tak, co myslíš," pravil Harant, „mohli bychom to provést co nejdříve v kostele jako vložku . . . a . . ."

Nedomluvil . . . Venku, v sirém ovzduší bylo slyšeti hlaholy drsných hlasů a dusot koňský. Pán Harant rychle přikročil k oknu a uzřel na hradním nádvoří temné postavy jezdcův.

„To jsou císařští dragouni . . .," uniklo mu s tichým výkřikem z úst a náhle zbledl.

V okamžiku potom rozevřely se prudce dvéře a jimi vkro-

čila do komnaty choť Harantova, paní Anna Saloména, úzkostí se chvějíc na celém těle.

„Jsou tu císařští dragouni a ptají se po tobě," zahořekovala v hrozném ženském bolu. Zlá předtucha zalomcovala celou její bytostí. Rozpomněla se na nešťastnou Bílou Horu . . .

„Prchni zadními schody!" zvolala v hrůzném ustrašení.

Pán Harant hrdě pohlédl na ni a s výčitkou.

„Nikdy! Český pán neprchá! Na to jsem měl několik měsíců na rozmyšlenou. Zde jsem a zde stojím k zodpovědnosti," hrdě pronesl pán Harant.

V tom okamžiku zářil Harant kouzelnou důstojností a vznešenou hrdostí. Paní Anna Saloména i kantor Straka chvěli se jako osykový list. V tom okamžení vkročil do komnaty Harantovy císařský důstojník, vůdce jezdců. Přikročiv k pánu Harantovi, pohlížel na něho s patrnou úctou a ostýchavostí. Potom promluvil vážně:

„Pane Harante z Polžic a Bezdružic, račiž mne následovati beze všeho odporu!"

Paní Saloména bolestně a truchlivě zahořekovala a s ní i roztomilé děti Harantovy, které sem se utekly. Jen pán Harant zachoval klid, ačkoli hrozně bled, a pravil ke své choti:

„Neměj starosti o mne. Jen dětí pilně a starostlivě ostříhej, zatím co budu vzdálen!"

Potom nařídil štolbům svým, aby mu připravili a osedlali dobrého oře a dali i dobrého sluhu. Sestoupil hrdě a nebojácně do hradního nádvoří, kde pohotově stáli císařští dragouni a planuly v temném šeru veliké pochodně. Pán Harant, chtěje ušetřiti velkou bolest své choti i svým dětem, vesele a zmužile vsedl na kůň a vyrazil ze brány uprostřed dragounův.

A když sjel pod hrad svůj Pecku, ohlédl se k hradu, jehož jedním z oken, zrovna pod ním, patřila truchlící paní Anna Saloména. Chtěl ji pozdraviti na rozloučenou. Avšak bouřný a nevlídně surový březnový vítr od chlumů a hor zavál a srazil mu široký jeho klobouk s hlavy. Paní Saloména děsně vzkřikla: „Dnes ztratils klobouk, pozor dej, abys později neztratil také svou hlavu!"

Pán Harant jako v příšerném snu zaslechl slova své milované choti a zabručel: „Ó, špatné věru znamení! Kdybych byl Římanem (katolíkem), jistě bych se vrátil. Však co se státi má, to se také stane." Těchto posledních slov Harantových na rozloučenou paní Anna Saloména již neslyšela. Zírala do truchlé tmy, jak vzdalovaly se planoucí pochodně od hradu, až zmizelo vše v hlubokých lesních úvalech . . .

Hrdé a slavné sídlo Harantovo navždy osiřelo a nevýslovně teskně a bolně zahledělo se do hučivé jarní noci, která šlářem svým pokryla celý peckovský krásný kraj. Jen zběsilý vítr hvízdal a zpíval, svištěl a burácel šíleně do hradních zdí.

V této noci, v této příšerné chvíli odjížděl pán Harant naposledy ze své milé a drahé Pecky, aby dokonal dne 21. června 1621 na popravním lešení, pokrytém černým suknem na pražském Staroměstském rynku svůj vznešený, velký a slavný život . . .

A stoje na popravním lešení v záři krásného letního jitra, zvolal:

„Tolik jsem krajin světa viděl, u tak mnoho pohanských národů býval, tak mnoho nebezpečenství na moři i na zemi přestál, a hle, nyní ve vlasti mé nevinně smrt násilná se mi činí. A to rukou těch, jimž jsem po všechen věk svůj sloužil, jakož i otcové moji!“

Potom kat Mydlář pozadu přišed, mečem svým hlavu mu srazil . . .

Krátce potom v peckovském chrámu Páně kantor Straka provedl poslední krásnou Harantovu chrámovou skladbu. Byla právě neděle a chrám jako nabitý. A když zněly velebné akkordy skladby té, plakali všichni věřící. Věděli všichni předobře, že pán Harant z Polžic a Bezdružic k nim mluví v čarovné té své skladbě poslední . . .

V. V. Tomek.

NAVAROV.

NAVAROV.

am, kde ústí potok Lhotecký do potoka Kamenice, protékajícího severovýchodně od Železného Brodu, nad hlubokým, skalnatým a čarokrásným úžlabím, strmí trosky hradu Navarova poblíže nového zámku Navarova. Celé okolí hradu jest hustě zalesněno, takže zříceniny hradní zříme teprve tehdy, když před nimi staneme.

Ssutiny hradu Navarova vypínají se na skalnatém, srázném ostrohu. Tento strmý ostroh oddělen jest od výšiny širokým příkopem, který jest zemí sem spláchnutou zanešen. Předhradí vyniká dvěmi skalnatými ostrožnami vybíhajícími k severovýchodu a jihozápadu.

Mezi vlastním hradem a předhradím rozkládaly se dvojí příkopy ve skále vytesané. Mezi těmito nalézá se ostrožna jihozápadní, zakončená svislou skalou, na které bývala hlídka. Stezky a cesty, které dala držitelka hradu svobodná paní z Ehrenburku na počátku XIX. věku upraviti, činí hrad Navarov všude přístupným.

Hrad sám vystavěn jest do čtverce, jeden jeho roh jest však useknut. Ze hradu pozůstaly hlavně zdi venkovské zvýši jednoho patra. Ve vlastním hradě spatřujeme dvě oddělení. Oddělení na levo bývalo palácem, pod nímž rozkládaly se sklepy, pravý a levý sklep, které jsou obloukovitě sklenuty.

Naproti paláci přes dvůr lesním stromovím porostlý spatřujeme trosky stavení o pěti oddílech. Na okraji severovýchodním nalézaly se vedle sebe dvě komůrky. V pravé komůrce jest dosud zříti dvéře a vedle malé okénko. Před tím na jihozápad byla taktéž dvě oddělení. Jedno z nich lze dosud zcela dobře rozpoznati. Vedle toho nalézalo se zde ještě jedno oddělení, dnes úplně již sesuté.

Kdy hrad Navarov byl založen, nevíme. Roku 1365 uvádí se zde vladyka pán Adam z Heřmanic, řečený Navarov, byl-li však skutečným držitelem hradu, není dokázáno. Jako první držitel hradu připomíná se pán Jindřich z Navarova. O pozdějších držitelích hradu Navarova nemáme rovněž dokladův. Za doby krále Václava IV. přišel hrad Navarov v držení vladycké rodiny pánů Čouchův ze Zásady, která byla tomuto králi českému neobyčejně věrně oddána.

Roku 1452 stal se pánem hradu Navarova a ostatního příslušenství Jiřík z Kunštátu a z Poděbrad, načež v brzku prodán byl Navarov pánu Mikuláši Zajíci z Hazemburka a z Kosti. Po něm drželi Navarov synové jeho Jan a Oldřich. Léta 1474 prodán hrad pánu Alšovi ze Šanova. Roku 1469 opanoval hrad Navarov pán Vilém Krušina z Lichtemburka. Později se držitelé Navarova velice rychle střídali.

Roku 1515 stal se pánem Navarova Zikmund ze Smiřic. Po rodu pánů Smiřických dostalo se Navarova pánu Albrechtu z Valdštejna, který jej prodal roku 1624 pánu Krystyánovi z Valdštejna.

Za války třicetileté roku 1643 byl Navarov Švédy obléhán a obléhání to trvalo prý 16 neděl. V době obléhání sřítila se věž na hradě s takovým hlomozem, že ve Lhotce, půl hodiny vzdálené, okna od silného otřesu popraskala. Dne 29. června 1644 dal císař Ferdinand III. rozkaz, aby byl Navarov pobořen, poněvadž byla obava, že by se zde zase Švédové usaditi mohli. Tenkráte byl držitelem hradu pán Vincent de Lamotte. Od těch dob je Navarov zříceninou.

V letech 1664—1666 dala paní Maria Angela vdaná Runkelová zbudovati ze zřícenin Navarova Nový zámek. S její dcerou Marií Markétou oženil se roku 1665 Pavel rytíř z Ehrenburka. V držení této rodiny zůstal pak Navarov až do roku 1873, kdy byl držitelem jeho pán Jan Maxmilián z Ehrenburka. Týž zemřel roku 1872 a dědicové jeho Navarov prodali.

Navarovský hrad zasmušile vyzírá z trosek svých v širou dál, jako by zde v klínu stinných lesů stál na stráži. Než do věčnosti může v dál vyhlédat, sláva a krása jeho se již nenavrátí. Marně hlavu svou pne vzhůru, marně plyne smutný čas, marné vzdechy, trosky Navarova již neoživí.

V. V. Tomek.

U ZŘÍCENIN NAVAROVA.

ROTŠTEJN.

Severovýchodně od Turnova, mezi vesnicemi Klokočem a Loktuši, rozprostírá se osada Rotštejn, která tak pojmenována jest po starobylém hradě, jehož rozvaliny poblíže spatřujeme. Hrad Rotštejn je skutečné skalní hnízdo. Když staneme před touto zříceninou, spatříme skalnatý hřeben mezi borovým porostem, z kterého vyziraji dvě skaliska, z nichž jedno představuje hradiště Rotštejnské a druhé Hlídku.

Hrad Rotštejn pozůstává ze tří skal. Přední části bylo věžovaté skalisko na jihovýchodě, zabírající dvě skály, oddělené od sebe úzkou rozsedlinou. Tato věž mohla býti spojená mostem s baštovitým výstupkem vlastního hradu. Zde při skále tohoto vlastního hradu zříme dolní sklepy, ke kterým se dostaneme rovnou cestou ze dna, na kterém skalisko ční.

Nad dolním oddělením sklepním nalézá se prostřední oddělení vlastního hradu. Přístup ke hradu byl velmi dobrý. Pravděpodobně přijíždělo se sem po mostě se skály jihovýchodní, jinak snad také od jihozápadního skaliska anebo snad i vchodem, kterým dostávaji se za dnešní doby turisté na hrad. Jest to úzká soutka ve skále od západní strany. Hned za soutkou vedla cesta na levo. Tou dostaneme se na malý dvorek, s něhož se hradba na straně jihovýchodní sřítila. Hned za tím nalézal se rozsáhlý sklep ve skále vytesaný, nyní však na dvě strany otevřený. Na pravo od tohoto sklepa vcházíme do chodby. Ve zdi nalézá se okno částečně veníři obložené a něco dále jest druhé okno s malým výklenkem. Okno se zavíralo prkénkem. Za tím jest otvor mezi zdí a skalou a lze se domnívati, že tu býval arkýř. Potom spatřujeme úzkou a krátkou chodbu ve skále, která se zavírala dveřmi, po nichž jsou zde dosud stopy. Odtud dostaneme se do prostorného sklepa, na západ otevřeného. Ve sklepě zříme kamenné lavice a výklenek.

Hned za tím jest propast, ve které jest studeň, načež následuje malý parkán, se dvou stran uzavřený hradbou, se strany třetí však skalou. V západní hradbě jest okno a k němu vedou stupně. Zmíněná propast byla kryta a měla pavlač, kterou se vycházelo ven ke hradbě vyplňující rozsedlinu.

K hornímu oddělení vlastního hradu přicházelo se prostředním již zmíněným oddělením. Ve skále nalézaly se brány, které již z daleka vzbuzují podiv návštěvníkův svou prazvláštní pitvorností. Z bran vedly mosty, totiž prkna na dlouhých břevnech.

V jiné skále, blízko vlastního hradu, od téhož pouze úzce oddělené, jest vytesán sklep a z tohoto vedou malá, již zasypaná dvířka do maličkého sklípku.

Hrad Rotštejn podobně jako hrad Valečov (viz tento) má velikou cenu ve svém zvláštním, podivuhodném založení, jelikož jest založen na skále, ve skalách a mezi skalami a proto jest plný starobylé, velkolepé půvabnosti.

Ve velikém díle krajiny podkrkonošské i v Pojizeří vládl v XI., XII. a dílem i XIII. století mocný rod erbu lva, Markvartici, zvaný dle praotce Markvarta. Již koncem XIII. věku rozvětvili se Markvartici v četné haluze různých sedění a jmen. Tak z rodu toho povstali páni z Lemberka, Valdštejna, Vartemberka, Rotštejna a jiní. Sídlům svým dávali pouze jména německá podle tehdejšího způsobu.

Pán Havel z Lemberka měl syna Jaroslava z Turnova, jenž se připomíná v letech 1272—1289. Syn tohoto Vok držel krajiny západně i východně od Kozákova a vystavěl si tu u Klokoče hrad, jejž pojmenoval Rothenstein čili Červený kámen. Páni i okolní lid nazýval hrad zkrátka jen Rotštejn a tak se připomíná i v pozdějších památkách listinných. Odtud psal se z Rotštejna. Jemu náležely v okolí Kuchelna neboli Chuchelna, Podmoklice, zašlá nyní ves Klinkovice mezi Kuchelnou a Kozákovem, Bystrá a vsi k Turnovu. Tehdáž pochovávali se poddaní rotštejnští až na hřbitově hruštickém u Turnova, jak ústní podání ode dávna vypravuje.

ZBYTKY HRADU ROTŠTEJNA.

Počátek XIV. věku byl ve krajině zdejší velmi bouřlivý. Největší nepokoje rozmohly se po roce 1317, kdy i panské pokrevní příbuzenstvo svářilo se jedni proti druhým. Neznáme příčiny, proč právě pán Vok z Rotštejna stal se terčem, proti kterému skoro všichni okolní páni nepřátelství zahájili. Všaktě byl pán Vok rovněž pán nepokojný.

Kol roku 1317 jako draví supi vrhli se páni okolní Zdeslav, Hynek a Heník z Valdštejna,

pán Blahut ze Kbelnice, pán Petr z Nedvězí, pán Soběhrd z Lomnice, pán Havel z Lemberka na Sytovém, pán Ratibor Železnický, pán Hynek z Libštátu, pán Hanuš z Činova a jiní na statky Vokovy, které zplenili, moci vzali a některé zžehli. Zejména Podmoklice a Klinkovice velmi utrpěly. Vok poháněl urozené lupiče k soudu, avšak o konci sporů zpráv se nedochovalo.

V letech 1360—1412 uvádí se držitelem hradu pán Ježek z Rotštejna. Asi roku 1415 koupil Rotštejn pán Ondřej Paldra z Vařin, který držel věrně se stranou katolickou a tak se choval i nástupce jeho pán Václav Paldra, který bezpochyby Rotštejn brzy potom opustil.

Hrad Rotštejn zašel tedy na počátku XV. věku, načež část Kuchelny, Komarov, Podmoklice a část okolí připojeny byly k panství Miličevsi (viz toto) u Jičína. Neznámým způsobem dostalo se vše pak rodu Vartemberskému.

Kdo miluje skvostnou romantiku hradní, kdo seznati chce půvabné romantické zákoutí našich krásných Čech, zajisté neopomene zavítati i k této rozkošné scenerii, která odvděčí nádherou svou každou vykonanou námahu. *V. V. Tomek.*

HRUBÁ SKÁLA.

V Českém ráji, kromě dolin malebnými i pitoresknými skalami pískovcovými, nádhernými a rozsáhlými jehličnatými i listnatými hvozdy vroubeném, čistými křišťálovými ručeji horskými i pstruhovými potoky a vždy bystrou i neumdlévavě dovádivou naší panenskou Jizerou protékaném, valná většina míst nalézá se — bohužel — v rukách cizích.

Proto tím více jest nám vážiti si těch drahých a překrásných perel i drobných perliček, kde se cítíme doma, pod tím dobrým a líbezně se na nás vždy usmívajícím, nevyrovnatelně krásným českým nebem, a hlavním tímto koutem v nejkrásnějším cípu evropském jest Hrubá Skála uprostřed jehličnatých a listnatých lesů, v podnebí mírném, suchém a smavém a výletů i přeskvostných vycházek možno konati stinnými hvozdy po různotvarých útvarech geologických a mezi bujnou květenou, ve vonném čistém českém našem volném vzduchu velmi mnoho a věru nezapomenutelných.

Jak vděčným jest výletem odtud návštěva Malé Skály (viz tuto), položené v romantickém, přírodními krásami oplývajícím údolí roztomilé Jizery s velkolepými skalními útvary, majestátně, v imperátorské záři korunovanými malebnými zříceninami, hrady a rozhlednami. A odtud lze pohodlně zavítati i na Trosky, Kost, do Rovenska a i jinam do ladných a utěšených koutků českých.

Z hlavní cesty nad Sedmihorkami uhýbá se pěšinka v pravo do bludiště skalního k soše sv. Prokopa a odtud k úzké a dlouhé rozsedlině skalní „Myší díra“ zvané, stupni opatřené, jimiž se vstupuje na prostoru úzce k sobě seskupených skal, na jejichžto starém temeni rozhlíží se ve své dokonalé kráse a ušlechtilé velkosti Hrubá Skála, kamž dorazíme za malou půl hodinku z lázní Sedmihorských.

Tu jest ze starého hradu zbudován čarokrásný zámek, při němž libosad s krásnou vyhlídkou na božské Trosky (viz tyto) a jich neskonale

HRUBÁ SKÁLA. (Pohled s Mariiny skály.)

rozkošné okolí, kostel s farou z roku 1812 a nádherný pensionát Steklův pro ubytování výletníkův.

Hrubá Skála jest naší velké a vždy utěšlivé historii české navždy velkolepě a hrdě zasvěcena.

Podle Balbína byla Hrubá Skála v X. století majetkem vévody Kristiana ze Skály, syna vévody Boleslava I. Od té doby víží se k ní dějepisné reminiscence. Zmínka o ní činí se též v Rukopisu Královédvorském:

„Slučechu se kmetští ludé v lese pod Hrubú Skálú . . .“

Potom dostala se Hrubá Skála v držení slavného rodu pánů Markvarticův, z něhož rekovný český pán Beneš Heřmanov porazil a úplně potřel pod Hrubou Skálou Sasíky, sesypav na ně zprvu dešť skalních balvanů a rozprášiv je jako stáda bojácných ovcí pod hradem úplně, takže sotva mohli nalézti cestu, odkud se utíká z Čech.

Po Markvarticích přešla Hrubá Skála v majetek spřízněného, velmi bohatého rodu pánů z Vartemberka a v polovině XIV. věku dostala se pánu Hynku z Valdštejna, jenž zde roku 1363 zemřel a v turnovském klášteře byl pochován. Tohoto Hynka z Valdštejna mnozí historikové prohlašují patrně správně za vlastního zakladatele a budovatele zámku Hruboskalského na místě původního hradu, před tím pouze Skály jmenovaného. Držitelé Hrubé Skály byli zvláště od XVI. století titíž, jako právě u hradu Valdštejnu (viz tento).

Potom páni z Jenštejna a Zajíci z Hazemburka uváděni jsou jako držitelé Hrubé Skály. Kolem roku 1460 zmocnilo se Hrubé Skály vždy udatné a vítězné vojsko krále Jiříka Poděbradského pro zprotivení se a neposlušnost jejího pána vůči králi českému. Další držitelé Hrubé Skály byli páni Svojanovští z Bozkovic, kteří, byvše příliš zadluženi, prodali Hrubou Skálu i s jiným ještě zbožím pánu Zikmundu Smiřickému. Po jeho smrti zdědil ji pán Jindřich Smiřický, jenž pojal za choť Elišku, dceru pána Jana z Valdštejna z Hrádku. Potom následovali v držení Zikmund, Jaroslav a Albrecht ze Smiřic. Po smrti Albrechtově vznikl spor o statky pánů Smiřických mezi sestrami Eliškou a Markétkou. Při výbuchu zámku Jičínského Eliška zahynula a pán Albrecht z Valdštejna, nejbližší příbuzný pánů Smiřických, vykázal na Hrubé Skále obydlí slabomyslnému pánu Jindřichu ze Smiřic, nad nímž se byl poručnictví ujal. Později způsobem nešlechetným zmocnil se Albrecht z Valdštejna rodinných statků pána Jindřicha Smiřického.

V rodu Valdštejnském zachoval se hrad, teprve v XVII. století Hrubou Skálou zvaný, až do roku 1821, kdy stal se majetkem rodu nynějších vlastníkův.

Ve válce třicetileté trpělo od Švédů nemálo panství Hruboskalské. Nenasytným a loupeživým rotám švédským připočítává se zkáza hradu. Potom hrozilo zámku zboření spolu s jinými okolními hrady, avšak různými průtahy ušel šťastně tomuto neblahému osudu. Zhoubné požáry roku 1714 a roku 1804 zničily pamětihodný hrad takřka úplně a obzvláště sluší trpce litovati shořelého archivu i s nenahraditelnými, veledůležitými listinami českými.

Léta Páně 1775 přitáhli sem vzbouření sedláci a nevymohše vydání domnělého císařského patentu o svobodě poddaného lidu, ztrýznili vrchnostenské úředníky, snědli všechny potraviny a spálili purkrabské spisy. Teprve potom byli vojskem přemoženi a vůdcové jich hromadně popraveni. Konec tento připomíná v mnohém na bolestnou a truchlivou epopeji chodských Psohlavcův.

Roku 1821 prodal pán František Adam z Valdštejna Hrubou Skálu pánu Janu Lexovi rytíři z Aehrenthalu, jehož vnuk Felix svobodný pán z Aehrenthalu je dosavádním jejím vlastníkem.

K Hrubé Skále víže se mnoho pověstí. Pod nynější věží zámeckou jest tak řečené „panenské vězení“, přístupné úzkou, ve skále vytesanou chodbou, kterouž tělnatý člověk jen ztěžka proleze. V chodbě blíže vězení jest ve skále otvor, jímž prý podle pověsti vynesl a z vězeni vyprostil Vojmil uvězněnou zde Svatavu, dceru pána Beneše Heřmanova. Byla zde proto vězněna, že odmítla ruku falešného jeho zachrance před smrtí při rubání Sasiků pod Hrubou Skálou. Vyvolený její milenec, statečný Vojmil, syn Věslavův ze Zbirohu, zvěděv včas o ukrutenství otce

HRUBÁ SKÁLA. (Zadní část.)

jejího, jenž chtěl dceru svou hladem umořiti, přichvátal ji vysvobodit a probourav ještě čerstvě vystavěné stěny vězeni, odvedl svoji milku do hradu. Za svoji statečnost dostalo se mu odměnou její ruky. Otvory tohoto vězeni zachovaly se prý ještě z tehdejší doby.

Dále připomíná se u Hrubé Skály i nezaručená pověst, že náš národní hrdinný koryfej Žižka z Trocnova, nemoha Hrubé Skály a Kosti (viz tuto) dobýti, hněvivě si odlehčil zaklením, že Kost patří psu a Hrubá Skála čertu.

Taková jest historie hradu i zboží Hruboskalského. Hrad Hruboskalský byl kdysi pevným, mocným a pyšným sídlem českých velmožův, kteří po řadu století řídili osudy celého širého okolí.

Na strmých dvou skalách pískovcových o výši 57 metrů vypíná se dnes v imperátorském majestátu památný zámek, jehož poloha jest

vskutku ojedinělá a nesnese tak snadno přirovnání s jinými hrady a zjednává mu nesporně dominující postavení v celém tomto rajském, pohádkovém kraji. A věru, když spatříme nádherný zámek Hruboskalský, sotva odoláme hlasnému výkřiku údivu nad divadlem tak velkolepým. Stojí to za to, dopřát dychtivým našim zrakům pohádkové podívané, která zůstaví v duši každého českého člověka, jenž má třeba již jen pouhou jiskérku národního nadšení ve svém otupělém nitru, dojem věčně trvalý a nesmazatelný. Kdo zavítal na Hrubou Skálu a kdo shlédl tu divukrásnou panenskou přírodu zdejší, dávající píti návštěvníku plnými doušky z poháru svých nekonečných a nevystihlých rozkoší, věru že šťastným může se zváti na věky. Tak rázem působí tento jedinečný památník divoké, hrdé, neumělkované, opravdové krásy.

Z původní podoby zámku se zachovalo velmi málo; jest to však přese vše neobyčejně půvabné panské sídlo, které v celé Evropě má příliš poskrovnu soupeřův.

Do zámku vcházíme po kameném mostě o třech obloucích, zdobeném sochami sv. Floriana a sv. Vavřince, na jehož místě býval kdysi zvedací most, gotickou branou do bývalého předhradí, na jehož levé straně jsou prostorné konírny a za nimi na vrcholu skalní plošiny utěšená zahrádka.

HRUBÁ SKÁLA.

Druhý, rovněž kamenný most, pod nímž v bývalém hradním příkopě bují břečťan a skvostné stromoví všeho druhu, vede ke zmíněné bráně gotické, ozdobené znaky nynějších majitelů, svobodných pánů z Aehrenthalův. Nynější její podoba pochází z roku 1859, kdy celý zámek byl přestavován, takže nynější jeho vzezření nikterak neodpovídá starodávnému jeho vzhledu. Brána tato jest jediným vchodem do zámku, kterým vstoupíme do nádvoří, na němž jsou na levo arkády a jediná zachovaná část hradu ze XVI. věku.

Ostatek jest dílo novějších dob. Z nádvoří vede kamenný most k vysoké brance, jíž vchází se do zadního hradu, zbudovaného v dnešní podobě po požáru roku 1714 a v II. polovině XIX. věku na strmé skále. Dlouhé jeho nádvoří obklopeno je dvoupatrovými staveními se tří stran a z části též se strany čtvrté, východní. Jižní křídlo je nejmladší, severní nejstarší.

V jeho východním rohu vztyčena jest čtyřhranná věž s kamenným ochozem nahoře a se stanovou střechou. Úchvatná jest vyhlídka s ochozu věžního. Pozornosti zasluhuje zvláště síň v II. patře pod věží s krásnými starobylými kachlovými kamny ze XVI. věku, nejvzácnější to památka zámku, míšeňská práce ze zelených polévaných kachlí, zdobených různými figurkami a písmenami.

V ÚDOLÍ POD HRUBOU SKÁLOU.

Na stěnách síně spatřujeme podobizny z rodu Valdštejnův, ve vedlejší knihovně pak podobiznu pána Albrechta z Valdštejna. V poslední světnici jižního křídla jest nástěnná freska „Pobití Sasiků pod Hrubou Skálou“ dle básně z rukopisu Královédvorského. Freska ta pochází z první polovice XIX. století.

Původní hradní kaple Panny Marie v jihozápadním rohu zámku zrušena byla, když postaven byl před zámkem kostel farní sv. Josefa roku 1812 hrabětem Karlem Josefem z Valdštejna, jenž zde pod českým náhrobkem pochován. Ostatní prostory zámku jsou obytnými místnostmi vrchnosti.

Pod severním křídlem zámku nalézají se rozsáhlé sklepy původního hradu o silných stěnách. Vchod k nim není nikterak vábivý.

Pod jižním traktem zámku nalézá se někdejší studeň, nyní překlenutá. Jediná dlaždička

ponechána tu nezazděná v paměť na doby dávno minulé. Voda čerpá se nyní uměle nahoru v jihovýchodním rohu nádvoří. Za týmž traktem spatřujeme na zbývající ploše skály park, pod nímž prostíralo se džbánovité vězení, nyní zasypané.

Jsme zde v tišinách věkovitých hvozdů a za každým krokem překvapují uvažujícího a lidsky cítícího návštěvníka divy a zázraky a pískovcové skaliny nejpodivnějších tvarů, kolmé, jak stěny kathedrál, porostlé travinami a křovím a omšené lišejníky i mechem, zdvihají se z houštin jak pusté hrady a osiřelé paláce, nebo překvapují pitvornými podobami a do duše naší vtiskují znenáhla, ale bezpečně dojem velkolepé krásy a přírodní smělosti, která hýřivě rozhozena a rozeseta jest zde na té české naší drahé pídi země. *V. V. Tomek.*

HRADNÍ MOST NA VALDŠTEJNĚ.

VALDŠTEJN.

okolí Sedmihorek, nejstaršího to vodoléčebného místa v Království Českém, v krajině plné půvabu a bohatosti přírodní, která všeobecně ne neprávem sluje „Českým rájem“, nalézáme četné staré hrady, někdejší to sídlo mocných a slavných rodů, částečně již dávno vymřelých.

Každý turista sem radostně zavítá a každý jest uchvácen. V tišinách věkovitých hvozdů za každým krokem překvapují divy a zázraky. A tyto

VALDŠTEJN OD JIHU. (Zadní část s vyhlídkou.)

přírodní divy, tyto podivuhodné skaliny zdejší, které zdvihají se z houštin jako pusté paláce a hrady, vtiskují originelní ráz veškerému šírému okolí.

Spousta zřícenin a trosek hradních zírá na nás s půvabných a zčernalých vrcholků. Avšak žádná z těch zřícenin hradních nepoutá naši pozornost jako hrad Valdštejn, asi tři čtvrti hodiny od Sedmihorek vzdálený.

Cesta z lázní sedmihorských na hrad Valdštejn jest na výsost poutavá. Lze jíti buďto po silnici velmi zajímavé, anebo cestou lesní na patě pohoří, na jehožto jednom výběžku hrad Valdštejn se vypíná.

Valdštejn zbudován byl již na počátku XIII. století. Po válkách husit-

ských byl hrad, na kterém se čety loupežné byly usadily, J. Koldou, pánem na Náchodě roku 1440. zničen, později však znovu pevně vystavěn.

Stal se pak vlastnictvím pána z Helfenburku a na počátku XVII. století zároveň s Hrubou Skálou majetkem slavného českého panského rodu Smiřických ze Smiřic, z jehož rukou přešel na frydlantského vévodu Albrechta z Valdštýna.

Zkáza tohoto slavného a prastarého hradu připočítává se vandalismu loupeživých rot švédských.

ZBYTKY VALDŠTEJNSKÉHO PALÁCE.

Přístavky v novější době k hradu Valdštejnu přidělávané jsou velmi nevhodné a na výsost pochybené.

V den 16. května každoročně bývá vždy na hradě Valdštejnu veselo a hlučno. Jest to den pouti Svatojanské, kdy lučina před Kamenným mostem oživená četnými stánky cukrářů, obrázkářů a jiných, kromě nich pak i hojných naléváren hemží se tisíci lidstva, z něhož mnozí z nábožnosti, jiní zase z pouhé zvědavosti a zábavy sem zavítají. A tak vezdy chmurná a zasmušilá nálada tohoto osamělého lesního zákoutí promění se v onen den v nejčilejší ruch a život, který však přes noc upadá zase v hlubokou melancholii po dávném, starém obyčeji.

Pod starými a památnými zdmi hradu Valdštejna rozvinuje se před námi pestrý obraz vzácných našich dějin českých. Vynořují se v mysli naši bouře husitské, kráčejí před námi žoldácké hordy švédské, v záři

a slávě předstupují před nás páni Smiřičtí ze Smiřic a posléze hrdou gloriolou válečnou přioděného a zdobeného zříme v majestátu vévodském i slavného Albrechta z Valdštýna.

Kdož by v této poetické náladě nevzpomenul si slavného dramatu německého básníka Schillera, dávaného i na našem divadle Národním, kdož by nerozpomenul se na slavného válečníka z dob války třicetileté, na vévodu frydlantského Albrechta z Valdštýna, jenž zákeřně, z bázně a a strachu, násilnou smrtí byl navždy s cesty odstraněn.

Chmura dějin zarývá se hluboko v naši duši, podivné myšlenky zalomcují vzácným duchem bystrého turisty, které však brzy musí kdesi v zášeří naši duše býti utlumeny! *V. V. Tomek.*

HRUBÝ ROHOZEC.

HRUBÝ ROHOZEC.

řijedeme-li do Turnova, můžeme hned za nádražím od velkého mostu odbočit značenou cestou Daliměřicemi, vzdálenou dva kilometry, na krásný a starobylý zámek Hrubý Rohozec na pravém břehu řeky Jizery se vypínající, který jest význačnou okrasou celé zdejší nádherné krajiny. Nebydli-li na zámku vrchnost, lze si jej prohlédnouti za mírné zpropitné klíčníkovi, které se řídí podle počtu návštěvníkův.

U Hrubého Rohozce nenalézáme již předhradí, které tu ještě kolem roku 1565 bylo. Za to spatřujeme zde rozsáhlý poplužní dvůr, ve kterém na pravo nalézá se staré stavení a obydlí úřednické se starobylými portály a pěkně tesanými veníři.

Vlastní zámek představuje nám nepravidelný čtverhran o dvou patrech, jehož jihozápadní strana byla chráněna věží. Jižní strana zámku obrácená k Jizeře trčí na strmé skále a jest proto nepřístupna. Na ostatních stranách byly hluboké příkopy a valy, které jsou dnešní doby v rozkošnou zahradu přeměněny. Mezi zámkem a dvorem stával pivovar. Na straně jihozápadní nalézá se hluboký příkop, který dělil hrad od předhradí, přes který pnul se zvoditý most, nyní nahražen mostem kamenným.

Brána do zámku vedoucí jest skvostně a vkusně umělecky vystavěna. Roku 1516 byl totiž hrad přestavěn a z doby té pochází i tato krásná brána, která ozdobena jest erby pánů Krajířů z Krajku a ze Selmberka.

V průjezdu jest deska ze starého pivovaru s obrazem Panny Marie, zazděné zde roku 1726. Tento obraz dal pořiditi tohoto roku sládek Josef Matzialek, když sklep prachem lámali a náboj sám od sebe spustil, aniž koho zranil. Pod průjezdem prostírají se dvě malá sklepení nad sebou, která sloužívala za vězení. Ve vězeních těchto nalézají se mnohé nápisy od vězňův, u některých jest i rok označen.

Potom dostáváme se na zámecký dvůr, který jest pětihranný a mimo jednu stranu jest dvoupatrovým stavením uzavřený. V nádvoří jest krásná, bohatě zdobená pavlač, v podzemí a přízemí stará sklepení se střílnami a výklenky pro střelce. Taktéž nalézá se tu zámecký archiv sahající do roku 1720.

V pravo v nádvoří vedou schody ke kapli nejsv. Trojice, kterou upraviti dala hraběnka Polyxena Desfours rozená ze Šenfeldu roku 1675 z několika siní. V pravo od hlavního oltáře jest zbytek původní kaple se starým arkýřem. Pod kaplí nalézají se silné klenby a teprve pod nimi jsou hluboké a ve skále vytesané sklepy.

V prvním patře jsou panské pokoje, k nimž vedou pěkné kamenné schody. Mezi síněmi jest i tabulnice velmi krásně starožitnicky vyzdobena.

Z gotických oken na straně východní rozevírá se oslňující výhled do půvabného okolí. V ostatních komnatách spatřujeme různé olejové obrazy a pěkný nábytek různých slohů, zvláště pak jest krásná sbírka staršího skleněného nádobí.

V druhém patře jest zbrojnice se zajímavou starou zbrojí, hlavně z dob třicetileté války. Tuto zbrojnici založil klíčník Václav Miklas, pečlivý sběratel památek rohozeckých a spisovatel český.

Odtud můžeme malou chodbou sejíti s hradu na luka a dáti se na pravo pěšinou k Turnovu.

Kde nyní strmí zámek Hrubý Rohozec, stávala prý myslivna a hrad zbudován zde podle pověsti pánem Jaroslavem z Ralska, kterému náleželo okolí Turnova, kolem roku 1300. V držení tohoto hradu vystřídali se nejslavnější čeští rodové, mimo jiné obzvláště páni Krajiři z Krajku a ze Selmberka, dále pak páni z Vartemberka.

Roku 1623 prodal místodržitel Karel z Liechtenštejna zámek Rohozec Albrechtovi Václavovi Eusebiovi z Valdštejna za 49.244 zlatých uherských, který jej prodal roku 1628 svobodnému pánu Mikuláši Desfours, který byl roku 1634 císařem Ferdinandem II. i s potomstvem povýšen do stavu hraběcího za svou zvláštní věrnost. Jediný syn jeho Albrecht Maxmilian stal se potom zakladatelem Desfourského fideikomisu, který zřídil z panství Rohozeckého a Smržovského. Zámek Hrubý Rohozec náleží tomuto hraběcímu rodu dosud.

Giganticky shlíží zámek Rohozec se svého skalnatého prestolu do neskonale krásného okolí, které zůstává nám vždy nezapomenutelným a kde ocitáme se na hrudi naší drahé české země, která přetrvala již tolik běd a pohrom a přec i po hrozných záplavách zavilých nepřátel zůstala vezdy krásnou a spanilou jako nevěsta. A to nás blaží i zde, na této ploše českého drahokamu. *V. V. Tomek.*

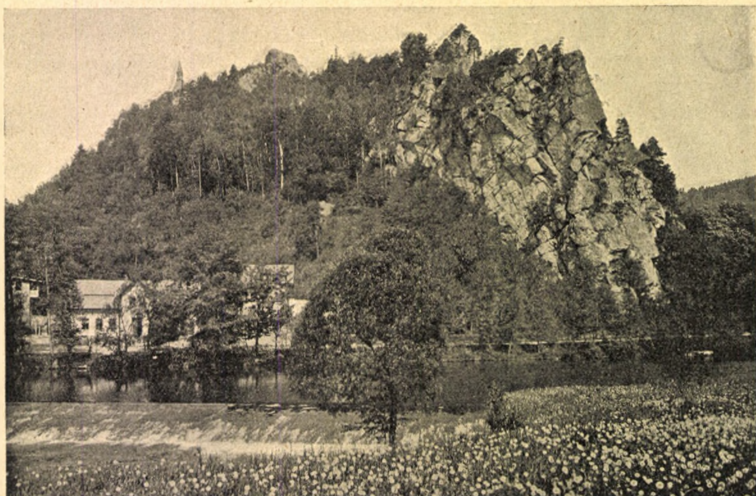
MALÁ SKÁLA A VRANOV.

Divotvorné umění neviditelné, všemohoucí ruky jakoby velikým kouzlem vynořilo se před námi z tajemných končin nad povrch země, nad nímž oko milovníka božských krás přírodních spočine s netajenou rozkoší. Tak dojemně, čarovně a úchvatně působí na nás nádherná, nevyrovnatelně krásná dolina maloskalská, která je z nejvzácnějších klenotů drahého nám Pojizeří, hýřících romantikou a půvabem přírodních, velkolepých krás.

V pozadí zdvihají se zde pískovcové skály „Drábovny", od nich v pravo hrad Frydštejn (viz tento) s rozhlednou na Kopaninách, na protivné straně

majestátní zjev Suchých Skal s vrchy Sokolem a Zbirohem jako přirozený rám tohoto pestrého krajinného divadla romantismu, uprostřed pak táhlý, celé údolí napříč prorývající strmý skalní hřeben, původní to starobylý hrad Vranov, nyní nevystihle a neúčelně zvaný Pantheonem.

Proto Malá Skála jest pro svou nádhernou a ojedinělou krásu turisty i výletníky tak hojně vyhledávána a navštěvována. A o všemožné pohodlí jest zde skvěle postaráno vzácně čilým zdejším Okrašlovacím spolkem.

MALÁ SKÁLA SE ZBYTKY HRADU VRANOVA.

Z blízkého Turnova lze k Malé Skále nastoupiti pouť třemi různými směry. Nejprve nejkratší cestou lesíkem „Farářstvím", potom lávkami přes Malou a Velkou Jizeru do Dolánek, odtud do osady Kobylky a Křížků a odtud samotou Okolíkem až na Malou Skálu. Celkem za $1^1/_4$ hodiny dostihneme svého cíle. Po druhé dáme se lesíkem „Farářstvím" ke „Zdeňčině skále", dále do zátiší „Betlémského mlýna", potom do vsi Rakous, odtud do Vranova železnobrodského i turnovského a do obce Malé Skály. Celkem z Turnova za 2 hodiny cesty. Po třetí můžeme se pustiti od „Betlémského mlýna" k Michovce a Besedicům a odtud do Vranova a do Malé Skály.

Z obce Malé Skály navštívíme nejprve Kapličku, gotický to letohrádek, vystavěný zakladatelem Pantheonu Františkem Zachariášem Rö-

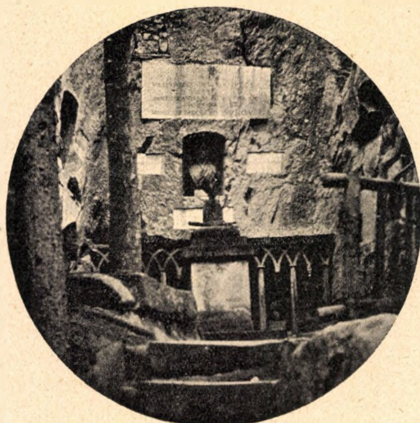
mischem. Stojíme zde na kraji prastarého hradu Vranova, po němž pohříchu jen skrovné pozůstatky zde spatřujeme.

Vznik hradu Vranova odnáší se k X. nebo XI. věku. První jeho dějiny

MALÁ SKÁLA. (Pohled se strany východní.)

se nám — bohužel — nedochovaly. Teprve z dob držení jeho pánem Hynkem z Valdštýna ve XIV. století zachováno nám bylo něco skrovných

„PANTHEON" NA HRADĚ VRANOVĚ.
(Bývalá hradní kuchyně.)

dějin o hradu tomto. Po různých neklidných dobách dostalo se Vranova pánu Heníku z Valdštýna, za něhož byl prastarý tento památník roku 1447 zpustošen, takže prý již léta Páně 1450 byl úplnou zříceninou.

Hned potom zbudovali si nástupci Heníkovi na protějším severovýchodním návrší nový hrad, který zván byl Skalami nad Jizerou. Z rodu Valdštýnů dostalo se zboží Skalské koupí pánům z Vartemberka a potom další koupí pánům Smiřickým ze Smiřic, za nichž připojeno zboží to ke zboží Hruboskalskému.

Za války třicetileté přešlo panství toto na pána Albrechta z Valdštýna, jenž dal mu jméno na rozdíl od Hrubé Skály (viz tuto) Malá Skála. Pojmenování toto dochovalo se tedy až na naše dny. Pán Albrecht z Valdštýna dal Malou Skálu s Hrubým Rohozcem (viz tento) v léno svému generálu Mikuláši svob. pánu Desfoursovi, jemuž se jí po násilné smrti Valdštýnově dostalo od císaře Ferdinanda II. za věrné služby jako tak řečeného zpupného dědictví. Současně byl povýšen do stavu hraběcího.

SCHODIŠTĚ KU „PANTHEONU“ NA MALÉ SKÁLE.

Od hrabat Desfoursů koupil léta 1803 Malou Skálu nixdorfský továrník František Zachariáš Römisch za 335.000 zlatých, jehož nástupci prodána byla roku 1866 baronu Ludvíku z Oppenheimerů z Lipska za 480.000 zl. Posléze pak léta 1902 koupil celé panství Dr. šlechtic z Medingerů z Vídně za 1,200.000 korun.

František Zachariáš Römisch získav Malou Skálu počal ihned obnovovati zámek i celé jeho krásné okolí a věnoval i vzácnou a uznánihodnou pozornost troskám starého hradu Vranova. Byl ctitelem německého básníka Klopstocka i podvržených keltických zpěvů Ossianových, dal do skal a sklepů vranovských vrýti různé verše z Klopstockovy básně „Hermannschlacht“ a ze jmenovaných zpěvů Ossianových, upravil ve troskách hradních cesty a pěšinky, dal vytesati na neschůdných místech skal a strání schody, ohradil nebezpečná místa zábradlími, překlenul propasti můstky, zbudoval tam řadu pomníků slavným

vladařům (na př. Karlu IV., králi Jiříku z Poděbrad a jiným) a vybudoval na místě staré hradní kaple výše již připomenutý letohrádek, v jehož prvním patře uloženy jsou ve skříních četné starožitnosti na hradě nalezené, potom i podobizny panovníkův a šlechticův. S jeho balkonu je nadmíru úchvatný výhled do maloskalské čarokrásné doliny.

Takto změněné zřícenině starého hradu Vranova dal František Zachariáš Römisch nevhodný název „Pantheon“, který tedy nemá historického významu, jehož divoká romantika zasluhuje však plného obdivu. Úzká chodba mezi skalní rozsedlinou poblíže hlavního nádvoří připomíná návštěvníku „Myší díru“ u Hrubé Skály. Všude je v Pantheonu milý a příjemný pobyt.

Z původního starého hradu Vranova, zbudovaného na třech skalních útesech, rozdělených rozsedlinami, dochovalo se jen něco málo zdí s otvory po trámech, sklepův a sklípkův. Zajímavá je obzvláště bývalá hradní kuchyně, přeměněna F. Z. Römischem ve svatyni, na památku vítězství spojených vojsk u Lipska roku 1813. Ve středu jejím nalézáme kamenný oltář s helmou, maršálskou holí a nápisem: „Vlasti a jejím udatným obhajcům.“ Ve třech stěnách jejích vsazeny sochy vladařů Františka I., Bedřicha Viléma a Alexandra. V prostřední stěně dole je výklenek se sedmi popelnicemi a jmény vůdců spojených vojsk. V rozích tohoto chrámu hrdin postaveny dva oltáře v egyptském slohu s nápisy „Mír“ a „Svornost“. O prohlídku Pantheonu třeba přihlásiti se v zahradnictví Kruškově.

Tak v šedivé dnešní všednosti slyšeti lze zde, když doznívá hlásný hlomoz denního života, tichem noci vážný šum četných stinných stromů i keřů. Celé zdejší ztajené zákoutí zpívá svou prastarou hrdinskou píseň o pyšné minulosti, o vavřínech velkých reků a o velké, obdivuhodné a nezdolné odvaze. Nuže, kdo rozumí tomuto hlasu a šumu?

V. V. Tomek.

KAPLIČKA HRADU VRANOVSKÉHO.

FRYDŠTEJN.

Nedaleko nad Malou Skalou (viz tuto) pevně strmí na nepřístupných a srázných skalách podivuhodné a malebné trosky staroslavného hradu Frydštejna, který původně slul Friedenstein a od Čechů také prostě Fryčtejn byl nazýván. Náležel ode dávna k nejpevnějším hradům českým, a přístup k němu vedl jenom po ostrožně. Bližší cesta ke hradu jest roklí od Malé Skály, pohodlnější cesta jest vozová, která sem se vine ode vsi rozkládající se pod Frydštejnem, taktéž Frydštejn pojmenované, v dobách starých však slula Zásadou.

Zmíněná cesta vedla po kraji příkré stráně a zatáčela se ke hradu po můstku, který přepínal rokli. Odtud přicházíme k někdejšímu předhradí, které představuje nám místo nerovné a poměrně malé. Zde byla ostrožna oddělena od roviny hradbou, z níž spatřujeme ještě pozůstatky, západní a východní hradby za to úplně s povrchu již zmizely.

Do předhradí vstupovalo se první branou, po které nestává zde již ani stopy. Odtud přicházelo se k druhé bráně, kterou se vcházelo do vlastního hradu. Dále pak šlo se ke třetí bráně, která byla zcela jednoduchá a ve skále vytesána. Tato brána měla otvory k zastrkávání závor a úzké okénko do průjezdu pro klíčníka. Vypravuje se, že nad touto branou pyšnil se erb, který prý se nalézal v Dubu.

Třetí brána byla poslední a touto vstupovalo se do horního hradu, který obsahoval dvůr, hradní palác a zpevněn byl velikou věží. Nad touto branou týčí se na srázné skále dlouhé, úzké starobylé stavení. Severní zeď jest vyšší a střílnami opatřena a táhla se až na skálu, na které ční velká věž. Podle všech známek bylo stavení toto asi jenom schodištěm, kterým se přicházelo k horním síním paláce hradního. Pod tímto stavením rozkládá se ve skále prostorný sklep, který sluje povšechně ovčín. Nalézají se zde tři okna a kolem zdí jsou kamenné lavice.

Naproti této skále trčí jiná skála s velkou věží. Jest to nejvyšší místo z celého hradu. Věž vypíná se asi 15 metrů nad skálou a má velmi hmotné, pevné zdi. V přízemku nebylo do věže žádného vchodu, teprve asi v polovině výšky spatřujeme nízce sklenutou branku. Přístup k této brance byl pouze s hradeb. Branka zavírala se závorou a pod ní byly krákorce, na kterých spočívala dřevěná pavlač. V horní části věže nalézají se dvě malé místnosti. V dolní části věže bylo pravděpodobně vězení.

Zajímavy jsou i sklepy pod velkou věží, vesměs ve skále vytesané. Dva z nich položeny jsou níže a dva výše. Z horních sklepů jest zde jeden sklep, který se nazývá kaplí. Jest přístupný po schodech. Na východní straně jest v něm výklenek, kde nalézá se i oltář ze skály vytesaný.

Na protější straně jsou kamenná sedadla. Zdali tato kaple byla skutečnou kaplí hradní, není doloženo.

Dolní dva sklepy sluly pivnicemi.

Hradní palác vypínající se naproti věži zabíral třetí část horního hradu, jak výše podotknuto. Zachovaly se nám z něho pohříchu jenom trosky.

FRYDŠTEJN.

K paláci přimyká se čtverhranné stavení, které lid nazývá šatlavou. Přicházelo se k ní ze dvora brankou. Byla opatřena dvěmi okny, kterými byl lahodný výhled do líbezného údolí. Pod tímto stavením prostírá se ve skále vytesaný sklep, který sloužil za konici neboli marštal. Dosud spatřujeme zde oddělení pro stání koní.

Mimo předhradí a horní hrad zbývala ještě jedna část ležící za tímto. Nejznamenitějším stavením zde byla studnice, okrouhlá to věž. Za touto věží nalézá se prostorný sklep, který nazýván jest pivovarem. Dost možná, že tu býval ve XIV. a XV. století pivovar. Pod studnicí na jiho-

západ jest prostranná bašta, která sice leží hluboko pod hradem, ale jinak strmí vysoko nad údolím.

Původ hradu Frydštejna jest nám neznámým, jsa zahalen temnou rouškou dohadův. S jistotou lze za to míti, že založen byl ve XIV. věku. Nejstaršími držiteli hradu byli pán Jan starší a pán Jan mladší z Dražic roku 1363. Potom držel Frydštejn pán Jan z Bibrštejna v letech 1376 až 1378. Ke konci XIV. věku seděl na hradě pán Bohuněk Puklice z Frydštejna. Potom se vystřídalo na Frydštejně několik různých držitelův.

Roku 1432 obléhán byl Frydštejn Tábory. K dobytí hradu nedošlo, poněvadž tehdejší držitel hradu pán Bohuše z Kovaně učinil s Tábory smlouvu. Roku 1489 seděl na hradě Frydštejně pán Jiřík Berka z Dubé. Po něm následoval roku 1498 pán Vilém Zub z Landštejna.

Roku 1547 pán Adam z Vartemberka, přidržev se strany odbojných stavů českých, musil Frydštejn postoupiti císaři Ferdinandovi I., načež spojeno bylo zboží Frydštejnské se zbožím Dubským. Spojená tato panství prodána byla roku 1556 pánu Janu z Opršторfu.

Ze zápisu pocházejícího z roku 1591 dovídáme se, že Frydštejn byl již „zámkem pustým“.

Malebnou a vzácně krásnou zříceninu hradu Frydštejna zakoupil roku 1892 Okrašlovací spolek v Turnově, od něhož ji roku 1894 převzal Klub českých turistů, který jest dosud vlastníkem těchto hradních trosek. Správu zříceniny svěřil tenkráte právě založenému odboru Klubu českých

POD FRYDŠTEJNEM.

FRYDŠTEJN.

turistů v Turnově. Klub českých turistů veden byl nejvýš ušlechtilou a v pravdě upřímnou, vlasteneckou snahou, aby tuto rozpadávající se krásnou rozvalinu uchránil před neodvratnou zkázou, poněvadž drobícího se zdiva bylo používáno jako stavebního materiálu.

Klubem českých turistů byl Frydštejn upraven, ovšem takovým způsobem, že jeho věkovitý ráz a vzhled nikterak neutrpěl, a nebyl ani v nejmenším porušen, čímž byl vzácný tento hrad na dlouhou dobu zajištěn.

Jelikož v poslední době trpělo bortící se zdivo jak nepřízní počasí, tak i zlomyslným poškozováním lidským, pracuje Klub českých turistů horlivě na pečlivé restauraci zříceniny Frydštejnské podle pokynů c. k. zemského konservatorátu v Praze. Hrad má býti uzavřen a prohlídka jeho bude možna jen za dozoru, aby se zabránilo dalšímu surovému ničení a pustošení.

Živlům přírodním padlo za obět toto skalní hnízdo. Jako sokol sivozraký, krásnoperý budil k činům rekovným své pány mocný kdysi hrad Frydštejn. Vzletem hrdým bouřilo vždy ňadro jeho, touhou plály jeho skráně a vlast Česká vítala jej kdysi v prestol slavných činů. Dnes však nitro jeho zmírá sirobou a místo blesku zříme v oku jeho toliko vyhaslý odlesk. *V. V. Tomek.*

ZÁMEK HOUSKA.

HOUSKA.

Po Dubské silnici k Romanovu, kolem Rovin cestou dostaneme se k Ráji ve mšenském kraji. Tam, kde silnice se lomí, právě v ohybu, hned u silnice v mšenských lesích z pískovcových úlesů, stěžňů, jeskyň a soutěsek i různých průchodů spatřujeme romantické skupiny skal, zvané „Labyrintem“.

Dáme-li se odtud v levo, buď přes vísku Víno zvanou s vrchu přímo dolů, nebo po stinné silnici do Ráje, potom dále ke Konrádovu Dolu a k Paláci, dojdeme asi za půl hodiny serpentinou pod stínem korun krásných lip a javorů vzhůru k půvabně vábné Housce.

Zámek Houska jako hrdý velmož v majestátním postoji tyčí se na vysokém skalisku, podobném čtverci na konci ostrohu, který vybíhá z vysokého návrší, které schůdnými cestami a stezkami jest proměněno v rozkošný pohostinný háj.

Vjezd jest od strany jižní po rovině až k samému předhradí. Před tímto býval hluboký příkop, který částečně roku 1823 zasypán potud, pokud ho bylo třeba ke vjezdu do samého zámku. Dvůr na předhradí ohražen jest na straně západní a jižní jednoduchou zdí, na jejímž místě za starodávna stávala zubatá hradba. Na straně východní jest zbudováno hospodářské stavení.

Na severní straně zvedá se před našima pozorujícíma zrakoma zadní hrad, vysoké a mohutné to čtverhranné stavení, jehožto hrubé zdi pocházejí z pradávných již dob. Ve století však XVI. změněn byl prolámáním nových oken.

Nynější své podoby nabyl roku 1823. S této strany rozevírá se dychtivým a lačným zrakům našim velmi krásné a na výsost zajímavé podívání. Zvláštní zdobou hradní jest skála, sahající až k druhému poschodí zámeckého stavení. Za našich dnů jest přitesána jako stěna, za dávných však dob stála na jejím temeni věž a hlídka hradu, které již v XVI. století valně spustly. Nyní jest nahoře výstupek, odkud je čarovně úchvatný rozhled.

Stavení zadního hradu jest čtverhranné, zavírajíc i neveliký dvůr. Svou podobu obdrželo v XVI. století. Obsahuje 34 světnic, komor a sklepů. Nejvzácnější a nejdůležitější světnice jest tak zvaná kaple. Jest to středověká světnice, sklenutá do kříže silnými pruty. Místo mezi pruty vyplněno jest zelenými arabeskami na bílé půdě a mezi tím namalovány jsou erby Chvalovských z Ledec, Smiřických, Berkův a Sternberkův a pánů z Hazemburku, potom štít pánů z Michalovic a erb rodiny Koldických.

Na západní straně jest obraz hradu. Potom znázorněn jest zde přínos Elišky Hrzanové z Dubé.

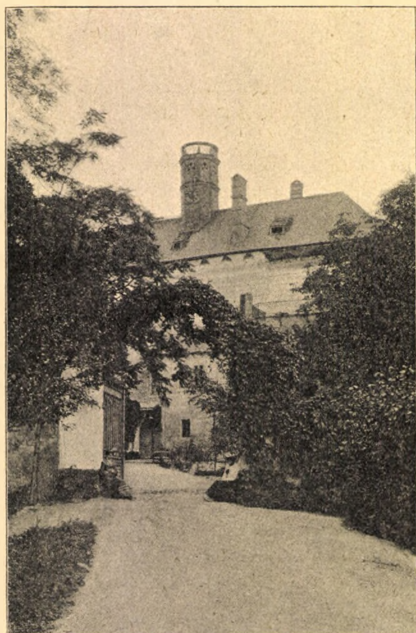
V jižní straně hradu v levo od vchodu v I. patře nalézá se dlouhá komora na rekvisita. Ostatní světnice jsou zřízeny na způsob, který ovládal počátkem minulého věku. Jsou dnes úplně zařízeny.

Hrad zbudován byl buď od Jindřicha z Dubé ke konci XIII. století anebo syna jeho Hynáčka, který se psal roku 1316 z Housky. Roku 1432 dostal se hrad Houska v držení Jana ze Smiřic, roku 1506 v majetek Václava Hrzanova z Harasova, roku 1594 ve vlastnictví Damiana z Pejcelsdorfu a Bohunky roz. Kelblovny z Geizinku.

Asi v tyto doby postaven byl u hradu tohoto kostelík, který však roku 1830 byl pohříchu zbořen.

Roku 1615 získal hrad Housku Václav starší Berka. Tomuto však byla Houska zkonfiskována, načež přešla na vévodu Frydlantského. Císař Ferdinand II. daroval zámek roku 1635 Janu Boekovi, generálvachmistrovi své armády.

Roku 1639 osazen byl hrad Švédy, roku 1640 však byl od císařského vojska znovu dobyt.

U ZÁMECKÉ BRÁNY NA HOUSCE.

Roku 1649 náležela Houska sirotkům z rodu Roggendorf a Souches. Roku 1700 koupil zboží Housku hrabě Vilém z Kounic, jehož potomstvu doposud patří.

Roku 1823 byl hrad velkým nákladem restaurován a v poslední době kněžně Hohenlohe pronajmut.

S hradu Housky jest čarokrásný, půvabně imposantní výhled až ke Krkonošským velikánům se Sněžkou v čele. Zrovna před dychtivě se rozevírajícíma zrakoma tyčí se ve své majestátní, velebné póse krásný Bezděz.

Zahloubáváme se do zašlých dob a minulých století. Zde za veselé nálady míjely dni i noci, zde útočilo se vzájemně žertem, poháry s ušlechtilým povždy vínem tryskaly ohněm tajemných sil.

Jiné časy byly. Pudrované paruky a atlasové střevíce s pod-

patky Ludvíka XV. panovaly kdys v hodokvasných dvoranách. Kordy a palaše řinčely volně a jásavě po chodbách. V ozdobných síních tančil se menuett.

Jiný čas, jiný mrav... Staré hrady v lesích hlubokých, ukryté pod korunami věkovitých velikánů dovedly by o tom dojemně a vystižně vyprávět. Bylyť zbudovány v dobách nejkrásnějších a nejslavnějších.

List za listem šeptá zde v půvabném stromoví o nádheře a hodokvasech, o skvělém ruchu, o kavalírech s hrdými zraky i usměvavých tvářích krásných, ztepilých princezen.

Ale za ranního úsvitu hledí dnes ztrnule hrad Houska přes širý dalný kraj a zahalen mlhou na budící se den, který vzchází krvavě kdesi na západě, rozpomíná se na červánky svých veselejších, bujarejších, mladých dob . . . *V. V. Tomek.*

BRADLEC.

nejkrásnějších koutů našich drahých Čech jest zajisté Klepanda. Je věru krásně na Klepandě, odkud za slunného počasí rozevírá se čarokrásný pohled na horské velikány našich velebných Krkonoš. A pohled ten působí na opravdového člověka, který má trochu citu a kusa duše v těle, kouzlem tak mocným a hlubokým, že zapomíná na život kolem sebe a plnou duší vnímá do mysli své úchvatné obrazy. Nedaleko Klepandy zdvihá velebné své

BRADLEC.

téměř hrad Kumburk (viz tento) a ještě blíže hrad Bradlec. Oba zkamenělí pamětníci lepších dob země České, oba jako pomníky zašlé slávy české. Vystoupíme-li na jejich vrchole — i zde neubráníme se mocnému dojmu. Pod nohama rozevírá se širá rovina jičínská s Jičínem v úrodné kotlině, na jihozápadě ukončená památným Velišem (viz tento) a Loretou, na jihu pak vyvýšeninou Bradskou, a ve spoustě ovocného stromoví a lesů ukrývají se úhledné vísky a spanilá městečka.

Pohled úchvatný — nevyrovnatelný! Málo takých v krásných Čechách. Ký div, že, vidí-li člověk všechnu tu zdejší krásu, podléhá mocnému, bušivému dojmu, byť by byl z oceli a železa moderních, nevnímavých a lhostejných lidí!

Věrným jest druhem hrad Bradlec vyššího hradu Kumburku, tři čtvrti hodiny odtud vzdáleného. Prastarý hrad Bradlec poskytuje se všech stran malebného pohledu, ať přicházíme od Jičína nebo od Lomnice nebo snad lahodnými lesními cestami od hradu Kumburku.

Hrad Bradlec strmí nad Oujezdci na ostrohranném hřbetu melafyrové hory v podobě půlměsíce. Hora Bradlec sluje tak po svém ostrém hřbetu (bradlo) a podle hory nazván byl pak i hrad sám. Hora vypíná se na způsob homole, vysokým lesem jsouc cele porostlá, nad kterýmž trčí rozrušené, omšené, zubaté zdi hradu Bradlce.

Přicházíme-li od Lhoty Bradlecké, totiž se strany jihovýchodní, dostaneme se na Bradlec po prastaré cestě, dávno již travou i mechem zarostlé. Vine se na skalnatém, mírně vystupujícím hřebenu. Jde pak pod skálu až pod samotný hrad. Potom ztrácí se našim zrakům, jsouc úplně zasuta rozváleným kamením, podle skrovných stop vedla by však do dolní ohrady hradu.

Tato dolní ohrada jeví se návštěvníku hradu jako trávník, kde není již pražádných stop po někdejším hrazení, takže se musíme domnívati, že byla nejspíše jen ploty ohrazená. Nad ohradou trčel na strmé skále hrad Bradlec, k němuž se dříve přicházelo po dřevěných schodech, nyní pak se dosti namáhavě ke zbytkům zdí dostáváme. A kdož za starých dob přijel ke hradu na koni, musil jej zůstaviti ve zmíněné dolní ohradě v nějaké dřevěné marštali.

Hrad měl opravdu podivuhodný styl stavby. Z horního hradu pozůstaly nám vysoké ssutiny, které zmlkle a dojemně zírají již po celá desetiletí do širého světa. Dřevěné schody daly se v případě nebezpečí rychle odstraniti, takže nebylo lze ztéci toto nedobytné skalní hnízdo původními nedokonalými dobývacími zbraněmi středověkými a i novověkými. Jen hlad mohl přinutiti hradní obyvatele ke vzdání se.

Z nedobytného, mocného tohoto sídla teskně na nás patří v jihozápadním rohu horního hradu veliká čtyřhranná věž a zároveň obydlí

hradního pána, jejíž dvě strany úplně se již sesuly. Do věže chodívalo se vysokými dveřmi, které byly pískovcem překlenuty. Věž měla dvě patra. V druhém patře byla nepochybně veliká, slavnostní síň. V přízemí byly sklepy a nad nimi obydlí. Od této věže táhne se po srázném hřebeni v polokruhu hrubá zeď, jejíž část při věži vzala již za své. Druhá část zdi obrácená k jihovýchodu, jakož i vížka, kterou se končí, zbudována

BRADLEC.

jest z hrubých přitesaných pískovcův. Pozoruhodné jest i strmé skalisko, na kterém tyčí se okrouhlá vížka, která skoro úplně visí ve vzduchu.

Pod velikou věží spatřujeme ještě starý sklep, takřka zasypaný, k němuž vede malý otvor. Sklep tento jest okrouhle sklenut pískovcovými kameny. Z něho prý vedla chodba ze hradu Kumburku, avšak konec její jest kdesi v lese zasypán.

Založení Bradlce spadá do konce XIII. nebo počátku XIV. věku. Zboží Bradlecké náleželo tenkráte proslulému rodu Markvarticův a snad je držel pán Jaroslav z Turnova, v letech 1272—1289 připomínaný. Tento pán měl čtyři syny: Havla Berana, Havla Rybu, Havla Houbu a Havla Kanovníka. Z těchto byl pán Havel Ryba z Bradlce nejspíše zakladatelem hradu.

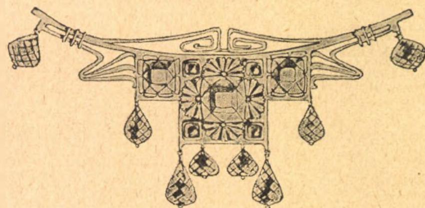
Po rodu Markvarticů drželi hrad Bradlec páni z Turgova. Podle zprávy Beckovského byl Bradlec vedle jiných hradů a zámků v kraji Hradeckém pro loupeže roku 1356 císařem a králem českým Karlem IV. dobyt a darován potom milostí téhož císaře pánu Půtovi Turgovci z Bradlce a na Železnici.

Kolem roku 1420 seděl na Bradlci pán Vaněk z Jenštejna, člověk velmi nepokojný, který s jinými podobnými pány z neznámých příčin proti králi Václavovi IV. válku zdvihl. Královský vůdce Hynek Jablonský oblehl proto Bradlec a také jej dobyl. Hrad Bradlec připojen potom ke komoře královské a král Václav daroval jej králové Žofii, která jej s hradem Lichtemburkem držela až do husitských válek.

Roku 1421 pán Čeněk z Vartemberka, který se tenkráte přidržel Táborů, hradu Bradlce dobyl. Není však známo, jak dlouho Bradlec držel. Po něm držel hrad roku 1431 pán Mikuláš z Valdštejna. Potom celá řada pravé české šlechty vystřídala se v držení hradu Bradlce. Když pak Bradlec připojen ke zboží Kumburskému za pána Viléma Trčky z Lípy, nebyl již ani úředníky jeho obýván. A tak počal hrad pustnouti. Roku 1608 jmenuje se již „zámek pustej Bradlec“. Proslulý Balbín dlel přečasto na vzácných a podivuhodných těchto hradních troskách.

Z dáli dojemně a měkce sestersky hledí na nás hora Bradlec se svou popelavou korunkou, svým hradem. Jako nepřístupné sídlo orliči přilepen jest na strmém skalním ostrohu. A krásný, úchvatný, nevystihle čarovný jest odtud pohled na malebný kraj jičínský s Prachovskými skalami, Brady, Velišem i Loretou. Pevné, nezdolné zdi vzdorují dosud zavilým, hvízdavým vichrům a nemilosrdně sžíravým dešťům, když se hrozebně přivalí od Ještěda i od sídla zamračeného, mocného Krakonoše. O, truchlé, teskné, ale přece jenom neskonale sladké dojmy pějí nesčetnými svými tóninami v naši duši jako kouzelný, sametový hlas velkého pěvce . . . .

V. V. Tomek.

KUMBURK.

V veliké výši, 640 metrů nad hladinou mořskou, na strmé homoli, uprostřed hustých hvozdů, půldruhé hodiny od Nové Paky vznáši se až k oblakům přepevné jindy sídlo a nyni jen v nepatrném, ano chatrném jen odlesku bývalé své mohutnosti a grandiosnosti hrad Kumburk. Lesem dojdeme přímo ke zbytkům hradních hradeb, od nichž potom na pravo dostaneme se na hradní cestu, po které přijdeme k první bráně. Hrad Kumburk měl dvojí hradbu kolem sebe a zbudován na melafyrové homoli jako krásné, nádherné sídlo, opravdová to někdejši ozdoba celého spanilého jičínského kraje. A z veškeré té bývalé slávy a nádhery zbylo zde jen málo, málo, což je v stinném závoji vonných smrků i pryskyřičných sosen a jedlí tiše, skromně, ano skoro bázlivě ukryto.

Kráčíme-li nahoru po hlavní cestě, dlouho neobjeví se zrakům našim ani stopa toho, co by hlásalo bytí zdejšího hrdého a nad jiné rozsáhlého hradu, na vrcholku kopce pevně založeného. Teprve až za první branou objevují se nám znenáhla pozůstatky zdí a ostatních staveb, které až na naše dny se, bohudíky, přece uchovaly.

Zevnější hradba zavírá hrad v podobě kruhu, sesílena jsouc šesti okrouhlými baštami. Mezi zevnější a druhou hradbou táhl se parkán. Druhá hradba jest na východní straně dvojitá. Do hradu samotného uváděli příchozí čtyři brány. První brána se úplně již sesula. Za touto branou jsou trosky druhé brány. Zvoditého mostu zde u těchto bran nebylo. Nad druhou branou na skalce vypíná se tak řečená „Panenská věž“, okrouhlé, 8 metrů vysoké to stavení a původní vězení hradu.

Pod touto věží vede cesta ke třetí bráně, která je rovněž již v rozvalinách, a od této dospějeme pak ke čtvrté bráně.

KUMBURK.

Přístup do horního hradu byl všude omezen. Jak se zdá, přicházelo se na hrad Kumburk stavením, které se nalézalo na jihozápadním konci hradu a které dnes jest již ve zříceninách, ačkoli jest na zevnější straně ještě dosti vysoké. Před námi objevují se nyní zbytky někdejší mohutné věže, nyní však již pobořené, tak řečené „Veliké věže“, která byla čtyřboká a zbudována z velikých pískovců nad třetí branou. Náležela k nejkrásnějším stavbám hradu Kumburku. Téměř její jest přístupným, nikoli však bez nebezpečenství. Okrašlovací spolek novopacký hodlá ji upraviti za účelem povšechného rozhledu, a to způsobem nerušícím nikterak její krásný, starobylý ráz.

Zajímavo jest však jíti hned od první brány v levo po náspech zevního hradního opevnění dokola až nahoru. Tu potom neujdou pozornosti naší obrovské kusy zdí, povalující se v hradních příkopech od doby, kdy z rozkazu nejvyššího byl hrad Kumburk pobořen.

Na horním hradě není hradeb, za to ale dobrý sklep, do něhož se sestupovalo po 18 stupních, z nichž některé zištní a sobečtí lidé surově vylámali. Sklep tento jinak velice prostranný dal roku 1840 kníže z Trauttmannsdorffu vykliditi. Klenutí sklepení jest vybudováno z velikých pískovců. Hned za schody spatřujeme po straně výklenky na postavení krajáčů s mlékem a za tím nalézá se portálek z II. poloviny XV. století.

Zajímavo jest, že na hradě Kumburce schází pravý palác pro obydlí hradního pána, jak všude jinde shledáváme. I kdybychom velikou věž za sídlo takové považovali, musíme přiznati, že jest tu celkem velmi málo místa pro příbytek hradního panstva. Proto lze právem za to míti, že prázdné místo horního hradu zastaveno bylo nejspíše dřevěnými budovami, kde páni Kumburští, zejména v XV. a XVI. věku, zvyklí již většímu pohodlí, obývali.

Hrad Kumburk vzácnou svou polohou náležel kdys k nejkrasším hradům českým. Ještě před 300 lety skvěl se v plném rouše slávy a majestátu v jičínském kraji a dnes smutně hyne, a omšení, popelaví památníci jeho minulosti zmírají a hynou nám takměř pod každým kročejem. Smutek jen zahaluje zbytek pyšného kdysi sídla. O, kéž by se zjevila ušlechtilá a spanilá duše, aby našim následníkům zachovala aspoň to, co ještě stojí a co blaží každoročně tisíce návštěvníků! Ó, kéž nezůstane pohádkový náš Kumburk pouze na nemluvných, sesmutnělých obrázcích!

Kumburk zbudován byl nejspíše hned počátkem XIV. věku. Zakladatel jeho nazval jej „Goldenburgem“, kterýžto název naši praotcové změnili v pojmenování Koldenburk, Kolmburk, roku 1401 čteme již Komburk a konečně Kumburk. Nejstarším držitelem hradu toho byl pán Markvart z Goldenburka roku 1325, pán velice nepokojný, pocházející z rodu pánů z Vartemberka a byl snad i praotcem pozdějších pánů Kumburských.

Roku 1406 stal se pánem Kumburku pán Jan Krušina z Lichtemburka, nejvyšší purkrabí a hofmistr. Zůstavil při své smrti roku 1407 tři syny. Hynka, Alexandra a Janka. Hynek dostal jako nejstarší syn Kumburk a Opočen (viz tento). Tento Hynek Krušina z Lichtemburka byl horlivý kališník a první vůdce bratří Orebských. Později odstoupil od svých spo-

„PANENSKÁ VĚŽ“ NA KUMBURCE.

jenců Pražanů a poddal se císaři Zikmundovi i s hrady svými Kumburkem a Vysokou, což se stalo před rokem 1427. Císaři Zikmundovi oddán byl potom s velikou věrností.

Léta 1500 stal se pánem na Kumburce pán Jan Žehušický z Nestajova. Po roce 1521 dostal se Kumburk rodu pánů Trčků z Lípy.

Roku 1607 koupil zboží Kumburské pán Zikmund Smiřický ze Smiřic, na Skalách, Kostelci atd. za 84.000 kop českých grošův. Od této doby jest historie Kumburka velmi nepatrna, neboť páni Smiřičtí zde nebydlili. Dobrý byl hrad pouze jako vězení. Seděla tu ve „Věži panenské“ v zajetí Eliška ze Smiřic pro milostné své pletky s člověkem z rodu selského po

11 let, byvši sem zavezena svým otcem Zikmundem roku 1609. Z vězení byla vysvobozena teprve roku 1620.

V červnu roku 1621 uvázal se v držení všech statků pánů Smiřických pán Albrecht z Valdštejna jako nejbližší pokrevní přítel posledního Smiřického. Po zrušení knížectví Frydlantského daroval roku 1636 císař Ferdinand starý hrad Kumburk Rudolfovi svobodnému pánu z Tyfenpachu, nejvyššímu zemskému i domácímu cajkmistru.

Posléze pak císař Ferdinand III., vida, že mnohé hrady stávají se pelešÍ nepřátelských loupeživých a drancujících rot, kázal i hrad Kumburk zbořiti, aby nemohl nepříteli sloužiti, což se stalo roku 1658. Od té doby jest hrad pouhou zříceninou, kde se boří a ničí vše napořád. Zříceniny ty náleží dnes hraběcímu rodu z Trauttmannsdorffu.

Výhled z hradu Kumburka jest oslňující po celém nádherném zdejším kraji, jemuž jest málo rovných. Ano, až na Kunětickou horu za slunného dne dohlédneme, Krkonoše s královskou Sněžkou nás v taji v samé blízkosti, v dálavě zjevují se nám Trosky, Kozákov, Ještěd, Říp, Milešovka i Bezděz. Všude, kamkoli popatříme, zříme pravý český ráj spočívající s tajemnou milostností na svaté hrudi drahocenné naší domoviny — našich kouzlorodých Čech.

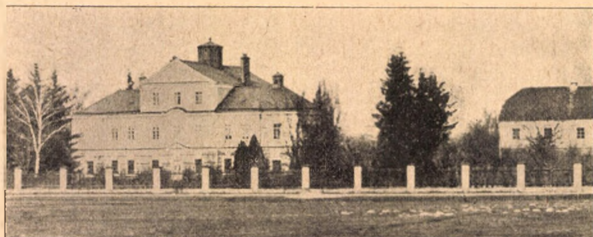
Tu zdá se nám, jako bychom slyšeli hlaholení polnic a řinkot zbraní, které haraší v tichu hlubokých lesů. A před námi vystupovati začne ta skvělá, zářící a omamující nádhera i sláva, která dnes tvrdě dříme hluboko pod ssutinami, které i samy nelítostně mrou a mizí pod hrabivou, černou rukou zuřivého nevděku. *V. V. Tomek.*

TĚMĚ TAK ZV. „VELKÉ VEŽE“ NA KUMBURCE.

VELKÝ BARCHOV.

Mezi Chlumcem a Nechanicí rozprostírá se Velký Barchov, jinak též Hrubým nazývaný. Před dávnějšími časy stávala tu tvrz, kterou střídavě drželi Kryštof Norbert Voračický z Paběnic, vladykové Dašičtí a Vyšehněvští z Barchova, v XVI. století Dobřenští z Dobřenic, v XVII. stol. Kašpar Belvic z Nostvic, Eva z Loutkova, Odkolek z Újezdce, Rašínové z Ryzemburka, v stol. XVIII. Kryštov Norbert Voračický z Paběnic, který r. 1737 postavil

ZÁMEK VE VELKÉM BARCHOVĚ.

nynější zámek. Po různých dalších držitelích koupil velkostatek Alois Řehák, nynější majitel.

I v blízké vísce Malém Barchově postaveno bylo počátkem XVII. věku tak řečené sídlo neboli prostý dům, který později také jako tvrz se připomíná. Obě tvrze ovšem již dávno a dávno osiřely a zapadly.

V. V. Tomek.

VILÉMOV.

Městečko Vilémov, asi 8 km na severovýchod vzdálené od okresního města Habrů, dostalo své jméno po klášteře, jehož bylo vždy příslušenstvím, ale připomíná se teprve v XIV. století. Z bývalého kláštera nezůstalo ničeho; bouře husitské r. 1421 jej smetly docela, takže dlouho stál v ssutinách.

Gotický kostel byl sice později znovuzřízen, ale i ten, po požáru r. 1619 sešlý, r. 1726 zbořen a na jeho místo postaven r. 1743 nynější barokní. A tam, kde se rozkládaly budovy klášterní, postaven asi roku 1750 nynější zámek.

Klášterský, Husity zabraný majetek držel roku 1427 Jan Hertvík z Rušínova a odtud připojeno k Lichnici až do smrti Jana Trčky z Lípy. Nástupce jeho Vilém Trčka rozprodal v letech 1556—1557 větší část klášterství, z něhož Vilémov koupil Beneš Beneda z Nečtin a pustý klášter upravil na tvrz. Po Benedech drželi Vilémov od r. 1604—1672 Boryňové ze Lhoty, pak Matěj z Vunšic, potom r. 1676 připojen ke Golčově Jeníkovu. Hrabata z Millesima špatně hospodařili, takže věřitelé uchvátili jim pan-

VILÉMOV SE ZÁMKEM V POZADÍ.

ství jeníkovské a ponechali pouze Vilémov, jejž drželi až do svého vymření. Nyní jest Vilémov majetkem Česlava Xavera Reiského, svob. pána z Dubnic.

Hrabata z Millesima postavili roku 1743 nový kostel a asi r. 1750 nový zámek. Tento je zajímavá stavba barokní s pěkně vyvrcholeným risalitem a attikou. V předu vystupuje portikus s terasou a čestný dvůr před ním uzavírají kolny pro vozy, stáje s obrazy koní a brána ozdobená allegorickým reliefem a znakem. K zámku přiléhá ze zadu park, jehož část jest dosud po francouzském způsobu stříhána. *Dr. Frant. Páta.*

SLOUPNO.

Poblíže Bydžova, asi čtvrt hodiny cesty, prostírá se v úrodné poloze prastará ves S l o u p n o se zámkem, velikým poplužním dvorem a pivovarem. Ve vsi bývalo ve XIV. století několik zemanských dvorců a tvrzí, které však již v následujícím století kolem roku 1500 nadobro zanikly a po drahná léta nebylo pak ve vsi žádného panského

sídla. Roku 1516 splynulo Sloupno s panstvím Chlumeckým, jež držel tehdy pán Vilém z Pernštejna.

Šlechtickým sídlem stalo se Sloupno roku 1549 za pána Jana Kluckého z Libodržic.

Léta Páně 1610 přešlo zboží Sloupenské se dvorem, mlýnem a podacím v Metličanech s potomků rodu pánů Kluckých na pána Jindřicha Maternu z Květnice na Přítoce, pána na Starém Bydžově, po jeho smrti pak na staršího jeho syna Jana Jiřího, který se věčně proslavil nesmrtelným, vzácným činem, že slavnému našemu Janu Amosu Komenskému v bolestném jeho vyhnanství a v těžkém utrpení jeho poskytl na Sloupně vlídného a milého útulku. Budiž mu za velký tento čin ještě dnes národem českým žehnáno a blahořečeno!

Po konfiskaci připadlo panství Sloupenské roku 1628 Albrechtu z Valdštejna, knížeti Frydlantskému. Roku 1637 darováno bylo Sloupno císařem Mikuláši hraběti Desfours. V rodě tomto zůstalo Sloupno až do roku 1669, kdy je koupil pán Adolf Vilím Harant z Polžic, jenž je zase prodal dne 29. dubna 1672 opatu kláštera Břevnovského, Tomáši Sartoriovi. A od této doby náleží Sloupno k opatství Břevnovskému a Broumovskému.

Opat Tomáš Sartorius založil tu zámek, který roku 1740 byl přestavěn a uvnitř pěknou kaplí opatřen. *V. V. Tomek.*

ZÁMEK VE SLOUPNĚ.

SKŘIVANY.

Ze Sloupna (viz toto) asi za čtvrt hodiny cesty buď po silnici nebo polní pěšinou dojdeme do starobylé osady Skřivan se 130 domy, v nichž bydlí 1323 obyvatelů. Rozkládají se utěšeně v ladném údolí na pravém břehu stříbrotoké naší řeky Cidliny. Od silnice na pravo nalézá se velký pisečník, kde byly nalezeny přečetné stopy dávného osídlení. Neolithické jámy s píchanými střepy a kamennými nástroji a hroby se skrčenými kostrami neboli skrčenci jsou pro starožitníka a badatele v dávném starověku důležitou a nad jiné zajímavou stanicí předvěkou.

V nejstarších pamětech slula osada tato Křivany a teprve v XVI. stol. nazýval ji domácí lid Skřivany. Tyto byly již ve XIV. věku sídlem českých vladyk, z nichž Vnat neboli Vznata ze Křivan uvádí se již roku 1360 mezi vladykami zdejšími.

Léta Páně 1395 žil zde pán Chod ze Křivan, roku 1414 seděl zde pán Zdislav ze Křivan, roku 1437 připomíná se tu pán Apolon ze Křivan. Po dlouhé přestávce dovídáme se potom ze záznamů, že bratři Burian a Petr ze Křivan prodali zboží Křivanské pánu Janu staršímu Otmárovi z Holohlav a roku 1519 přešlo zboží to od tohoto pána koupí na pána Viléma z Pernštejna. Několik let potom přidruženy Skřivany ke Chlumci, načež roku 1547 prodal pán Jan z Pernštejna Skřivany ještě s různým jiným zbožím pánu Václavu Sokolovi z Leskovce za 2650 kop českých grošův. Tento vystavěl si ve Skřivanech k obydlí svému novou tvrz, ale již léta Páně 1552 prodal vše pánu Erazimu Zumrfeldovi, jinak též Častlovi z Tumnic řečenému, v jehož rodině zůstalo zboží Skřivanské skoro 100 let.

Pán Kryštof Erazim Zumrfeld z Tumnic nátlakem vévody Frydlantského k tomu byl donucen, že mu roku 1628 zboží Skřivanské odprodal.

Po krátkém držení zboží tohoto vévodou Frydlantským pánem Albrechtem z Valdštejna spadly Skřivany po jeho zavraždění na komoru královskou. Roku 1635 daroval je císař Ferdinand II. i se sousedními Smidary pověstnému nejvyššímu Janu Gordonovi, hlavnímu účastníku tragédie chebské, o které jsme měli příležitost častěji se již zmíniti. Po jeho smrti roku 1648 vedeno bylo na Skřivany právo pánem Kryštofem Erazimem Zumrfeldem z Tumnic, načež roku 1654 přiřčeny byly statky skřivanské za 22.212 kop míšeňských dotčenému Zumrfeldovi. Týž zemřel dne 5. prosince 1661 a po své žádosti pohřben byl v chrámě sv. Vavřince v Bydžově před oltářem Panny Marie.

Později příslušely Skřivany hraběnce Dorotě Zuzaně z Herberštejna, rozené paní Štosovně z Kounic, po jejíž smrti r. 1680 manžel její pán

Jan Vejkart hrabě z Herberštejna roku 1686 odprodal dvůr Podoliby, Králíky a ves Kobylici s lesy broumovským Benediktinům, kteří je se svým zbožím Sloupenským spojili.

V XVIII. a XIX. století vystřídali se tu četní majetníci různých rodů, až roku 1872 pán Gustav Ledvinka rytíř z Orl. Skály prodal Skřivany pánu Adolfu Ritterovi ze Záhony a jeho manželce Leontině, rozené baronce z Liebigů.

Na kraji osady Skřivan je dvůr, jehož zařízení svědčí o vzorném vedení hospodářství; poblíže je zámecké zahradnictví. Za továrnou, na místě bý-

ZÁMEK VE SKŘIVANECH.

valé tvrze Skřivanské, rozhlíží se jakoby v spokojeném přemýšlení nový úhledný zámek jednopatrový s rozsáhlým pěkným parkem, kterýžto zámek nemá však na sobě nic starožitného.

V XVII. věku stával na místě jeho rovněž zámek ve čtyři rovné úhly ode zdi až po střechu vystavěný a šindelem krytý. V přízemí měl několik světniček, komory, dvě spižírny, dvě kuchyně, sklepy, pekárnu, ratejnu, komoru pro děvečky a lázničku. Pod zemí nalézaly se sklepy, konice a mlíčník. Nahoře byly různé světnice a síně.

Vzhlédněme již s utišenými zraky k přívětivému zámku, k němuž vzrostlé stromy rozpínají své kostnaté paže, na nichž v tichém šepotu stkví se a září zelená pláň, o kterou v letním jasu odráží a tříští se zlatisté nitky dobrotivého Světlonoše, které vkrádají se zvolna a utajeně do rozpomínajícího se čela zaníceného poutníka. *V. V. Tomek.*

HLUŠICE.

Úrodnou krajinou ubíráme se od kostela Starobydžovského na jih a po cestě za 20 minut stihneme dvůr, k němuž druží se v zeleni lučin se rozkládající Stará Skřeněř čili Skřeníř a nedaleko i Nová Skřeníř. A poblíže těchto klidných vísek nalézají se zámožné osady Velké a Malé Hlušice, původně Hlušce a Hlušci zvané, kterým škola a kostel jsou společny.

Ve Velkých Hlušicích bývaly četné dvorce a ve XIV. věku i sídlo vladyčí, na kterém seděním byli Sulislav, Oldřich, Chotěbor, Vilém, Mareš Desátek, Markvart z Vartemberka a Jindřich z Bartoušova; v XV. století seděl zde pán Mikeš Krně ze Slatin, pán Petr Jindřich z Plotišť a páni Bydžovští. Pán Jan z Pernštejna prodal oboje Hlušice léta Páně 1548 pánu Arnoštu Bruknarovi z Brukštejna, ale již roku 1549 koupili je páni Kapounové ze Svojkova, kteří tu koncem XVI. věku zbudovali tvrz. Pán Kryštof Kapoun byl pro účastenství své ve vzpouře stavů českých r. 1622 odsouzen ke ztrátě jedné třetiny jmění a statku nápadního rodu pánů Kapounů náležející Hlušice, který pak postoupen byl roku 1623 výměnou pánu Václavu Vchynskému ze Vchynic.

V rodě tomto Hlušice dlouho nezůstaly, neboť již roku 1630 prodány byly pánu Ivovi z Prodšhartu a od tohoto přešly v polovici XVII. století na rod pánů z Valdštejna. Léta Páně 1660 uvádí se majitelem zdejšího panství hrabě Colloredo, roku 1834 rodina Waagnerů a nynějším držitelem je hrabě Černín z Chuděnic.

Tvrz Hlušická byla roku 1789 sbořena a na místě jejím vystavěn byl úhledný nový zámek, kolem kterého rozkládá se velmi pěkný, utěšený

ZÁMEK VE VEL. HLUŠICÍCH.

park. Kolem zámku a parku Hlušického vine se cesta severovýchodním směrem do Janovic, kde v poslední době shledáno bylo velké sidliště s kulturou římskou.

Ze zámku Hlušického otvírá se na západní stranu rozmilý pohled k lesům Oseckým, jichž výšiny tvoří předěl vod Cidliny a Mrliny, které čistým jasem stříbra mihotají se a mizí v tom našem měkce zkonejšeném, českém kraji. *V. V. Tomek.*

VOLANICE.

Půl hodiny cesty na západ od Vysokého Veselí, kteréž leží mezi Bydžovem a Jičínem, při potůčku Volanickém neboli Voláňce rozloženy jsou v tichém zadumání Volanice. Roku 1325 stával zde statek Stojslavův a roku 1353 měl tu tvrz pán Hynek z Valdštejna. — Léta páně 1423 porazil vždy neochvějně hrdinný vojevůdce husitský Jan Žižka z Trocnova na polích „Vražedník a Krakov" okolní pány z Volanic, Veselí, Kozojed, Žlunic, Sekeřic a Češova. V XV. věku náležely Volanice ke Kozojedům a s těmito až do r. 1612 ke Žlunicům. Svobodný zdejší dvůr byl v XVI. a počátkem XVII. věku v držení pánů Volanických z Volanic, podle nichž i zdejší osada Volanicemi slula.

Později dostalo se zboží Volanické pánu Janu Jindřichovi Zlivskému z Labouně, potom pánům ze Sandberka.

V XVIII. a XIX. století seděli tu svobodní páni z Grenzštejnu, Eduard Schuster a Jan Urfus, od kterého léta Páně 1870 přikoupeny byly Volanice knížetem Paarem k panství Veselskému.

Dnes vítá nás zde úhledný zámek s balkonem spočívajícím na bedrách kamenných obrů. Byl zbudován i se zámeckou kaplí koncem XVIII. století. Bohužel, že tento pěkný památník lepších dob znenáhla schází. Chřadne

ZÁMEK VE VOLANICÍCH.

asi tak jako — bohužel — chřadne mezi námi někdejší to svaté nadšení a zanícení pro vše krásné a vznešené, které nám bylo dochováno vždy pietními, velkými našimi předky. *V. V. Tomek.*

KOŠŤÁLOV.

Na východním konci Olešnice Košťálovské v blízkosti hradu Levína (viz tento) zvedá se podlouhlý chlum, dílem zalesněný, dílem na role přeměněný, na kterém strměl někdy hrad K o š ť á l o v, jinak i Košťál zvaný. Hrad tento byl již od přírody velmi pevný, jsa chráněn jednak příkrými boky horskými, jednak příkopy a vodou rozlévající se z někdejšího rybníka a potoků pod horou plynoucích po okolních lukách a bažinách. Na severní straně byl hrad Košťálov zpevněn dvojím příkopem a náspem. Rovněž i od jihu chráněn byl hrad dvojími příkopy a náspy. Dnes spatřujeme z toho všeho jenom skrovné zbytky, neboť příkopy jsou více méně zasuty a náspy na pole vzdělány.

Na jižní straně byl však ještě třetí hluboký a ve skále vytesaný příkop, přes který přicházelo se k vlastnímu hradu. Tento byl vybudován do čtyřhranu a kolkolem sevřen hradbami, z nichž něco málo pozůstalo. V jihovýchodním cípu byla brána, která zpevněna byla věžovatým stavením. Na jižní straně stávala prý kovárna.

Prvními držiteli hradu Košťálova byli páni z Valdštejna, a to v druhé polovině XIV. věku. Ke konci XIV. století seděl na Košťálově pán Petr K[illegible]ice ze Sloupna. V letech 1433—1454 držel Košťálov pán Zdeněk ze Sloupna.

Koncem století XV. byl hrad Košťálov již pustým a přičleněn k panství Semilskému. Později páni Smiřičtí ze Smiřic připojili trosky Košťálova ke zboží Kumburskému.

Doložiti ještě sluší, že v Olešnici pod hradem Košťálem, nedaleko kostela, stávala druhdy tvrz, jejímiž prvními držiteli byli taktéž jako hradu Košťálova páni z Valdštejna, z větve Lomnické. Tvrz Olešnická sdílela po většině osudy své s hradem Košťálem.

Jen vzpomínky a skrovná historie ráda zavede ještě dnes opravdového syna české vlasti v tato místa, po nichž vždy s úctou kráčeli naši dobří a vzácně vlastenečtí předkové. *V. V. Tomek.*

CHOTĚLICE.

e spanilém údolí řeky Cidliny, v úrodných těchto nivách českých skrývají se jako skromné ovečky luzné osady, z nichž zajisté velmi čestné místo zaujímá osada Chotělice. — Zde na pravém břehu řeky Cidliny spatřujeme mlýn, na levém břehu jejím vyhlédá do širého kraje myslivna, kdež nalézá se i zastávka železné dráhy a opodál při erární silnici rozhlížejí se tiché Chaloupky neboli Chotěličky a ze svěží, vonné zeleně lesa a parku po-

ZÁMEK V CHOTĚLICÍCH.

hádkově a čarovně prokmitá průčelí zámku, vlastnictví to Emanuela hraběte Mensdorffa z Pouilly, který vystavěn byl roku 1875.

Ve dvoře zdejším stávala tvrz, na které ode dávna seděli vladykové. Tak roku 1376 sídlil zde Kuneš, roku 1392 Mlach, roku 1400 páni Mikuláš a Jan z Chotělic.

V XV. století připomíná se jako držitel Chotělic pán Benec a Vlašťěk z Voděrad, Rafus, rychtář z Hradce, a jeho syn Jiřík.

Ve věku XVI. náležely Chotělice pánům Stranovským ze Sovojovic a připojeny byly zároveň ke Žlunicům. Od pánů Stranovských koupila zboží Chotělické paní Marie Magdaléna Trčková roku 1610. Od této pak zakoupili Chotělice roku 1612 proslulí páni Smiřičtí, jimž léta Páně roku 1621 všechny rozsáhlé a bezpočetné statky byly skonfiskovány. Po různých změnách a výměnách přešly roku 1671 Chotělice v majetek hraběcí rodiny Kolloredo, která přikoupila k nim menší svobodný dvůr, dvorek Náchod, načež zboží Chotělické zcelila.

Každý ze vnímavých návštěvníků českých, jenž vkročí na tuto předrahou českou půdu, ucítí věru příjemný a osvěžující zážeh starých, českých dob, který šíří svůj posilující účinek ještě dnes, kdy jen mátožné představy kmitají se ještě v úplně lhostejných, zamželých hlavách . . .

V. V. Tomek.

ZBIROH.

Směrem k Malé Skále (viz tuto) vypíná se rozsáhlá vysočina pojmenovaná Sokolské hory. Na severním konci jejím vystupuje skalní hradba, která má rozmanité obrysy a jejíž nejvyšší místo sluje „Sokol". Nedaleko odtud k jihu pozvedá se 503 metrů vysoká skála jménem Zbiroh, na které trčí trosky kdysi přepevného, ale dávno již v rozvalinách ležícího hradu Zbiroha, který jest nám vzácným dokladem způsobu zcela prostého a jednoduchého sídla, jak tomu právě bývalo ke konci XIV. a počátkem XV. věku.

Pohodlná cesta vede k němu od Maloskalského nádraží pěšinou až k Dolnímu Zbirohu a odtud po boku hory dále pěšinou a kouskem vozové cesty, načež zatáčkou okolo domků Horního Zbiroha až k poslednímu domku. Starodávná cesta ke Zbirohu vede na druhé, severozápadní straně hory, určena byvši toliko pro pěší a jezdce.

Z dosavadního hradiště seznáváme, že hrad Zbiroh byl neveliký a pozůstával ze tří oddělení, totiž předního, středního a zadního.

Přední část hradu směřovala k západu a byla nerovná, tou dobou zcela prázdná; stávaly na ní malé dřevěné budovy. Na severní straně smutně na nás zírají truchlé zbytky polookrouhlé bašty. K jihozápadní straně uzavřena byla tato část skalisky.

Východně odtud jest střední část hradu, tak řečený palác někdejších pánů Zbirožských. Chodívalo se k němu asi nejspíše po schodech. Spatřujeme tu zbytky stavení nepravidelného základu, pod nímž nalézají se podzemní sklepy, jednak ve skále vytesané, jednak i klenuté. Přístupny jsou pouze z venkovské severní strany. Odtud můžeme osvěžiti se měkkým a utěšlivým výhledem do spanilého údolí laškovné Jizery.

Potom spadá hora zase dolů, kde v ssutinách jen a v žalných vzpomínkách žije zadní hrad, který byl zpevněn sráznými skalami a strmými stráněmi. Nejznamenitější a nejvýznačnější památkou jest obvyklá velká hradní věž strmící v knížecí důstojnosti na skalních stěnách, kterou lid velmi vystižně a vtipně nazval „kazatelnicí". Základ její jest nepravidelný čtyřhran. Dosud jako v posledním zápase životním vzdoruje mohutné zdivo její hmotou svou dravým a nemilosrdně tvrdým náporům divých hord vichorů a větrů, které jen o zdeptání a věčné pohrobení předrahé a výmluvné této památky usilují.

Pod věží k jižní straně nalézá se nosatý výběžek, který býval asi oplotěn. Na východní straně ve skále vytesaný příkop, který celý hrad odděloval od ostatní hory, znemožňoval zde každý přístup ke hradu.

Původní dějiny hradu Zbiroha zastřeny jsou nám nepronikuutelnou clonou, nejspíše asi proto, že hrad tento nebyl nikdy sídlem samostatného panství, nýbrž býval sloučen s Hrubým Rohozcem (viz také tento).

V druhé polovině XIV. věku příslušel Zbiroh pánu Markvartovi z Vartemberka a z Kosti, který roku 1388 počal v naší rajské a Bohem požehnané vlasti České zcela řemeslně lupičsky si vésti a loupeživé vycházky prováděti. Proto král Václav IV. rozkázal obléhati hrad jeho Žleby (viz tento), pán Markvart byl zajat a dán do vězení, v kterémž i dokonal, načež královské vojsko potom dobylo i druhých jeho dvou hradův Hrubého Rohozce a Zbiroha. Hrad Zbiroh byl bezpochyby potom připojen ke královské komoře, jakož se bylo stalo i s Hrubým Rohozcem.

Další dějiny Zbiroha jsou nám zase na dlouho temným závojem zacloněny. Za husitských bojů držel hrad Zbiroh pán Ota z Bergova na Troskách. Brzy potom byl hrad pobořen, takže od roku 1442 v ponurých a teskných rozvalinách leží. Takto pustý hrad dostal se pak k sousednímu panství Vranovskému neboli Skalskému, kde léta 1538 „Zbiroh zámek pustý“ nalézáme. V té době usazovali se lidé pod hradem a roku 1613 bylo tu již pět usedlíkův.

Vševládný Čas zamával tedy svou mohutnou perutí a přepevný kdysi hrad Zbiroh poklesl a shroutil se v trosky a ssutiny. Rozbolněn sestaral čacký ten rek, truchlí a lká dnes v chorých svých šedinách a okolí jeho tak smutně a zaraženě upírá svůj zrak na starocha v křečovité agonii, která odnáší poslední jeho života proud. Nikde není spásy, odnikud neprodírá se ani jediný zlatý vlas naděje. Jak tvrdý a barbarský jest někdy ten světa hled, před nímž bez jediného slova poslední těchy usíná tak mnohý naší vlasti šperk na věky. Jen chmurné české nebe se občas ještě zachmuří a pak hromem, bleskem a vichrem dští, aby se vybouřilo a si ulevilo nad shasínajícími drahocennými památkami. *V. V. Tomek.*

KOSMONOSY.

Velmi malebně vyjímají se z Mladé Boleslavě Kosmonosy, městys jenom 3 km po silnici od této vzdálený a pod Babou rozložený. Vévodsky a mužně vyniká v něm na západní straně zámek Kosmonosský, od hrabat Černínů kolem roku 1730 zbudovaný, který nynější majitel továrník Klinger dal důkladně a vkusně, jak již bylo na čase, opraviti a zkrášliti.

V Kosmonosích stávala tvrz teprve v XVI. věku. Před tím rozkládala

se zde toliko skromná víska, která příslušela buď k Mladé Boleslavě nebo k Zvířeticům. Roku 1576 připomíná se po prvé paní Marta Krajířová z Veselice seděním na Kosmonosích, které od manžela svého pána Arnošta Krajíře držela.

Po prodeji Mladé Boleslavě stala se tvrz Kosmonosská sídlem panství, které však stále slulo Mladoboleslavským. Roku 1628 prodala zboží Kosmonosské paní Eva hraběnka z Hohenlohe, rozená hraběnka z Valdštejna, proslulému vojevůdci pánu Gotfrydovi Jindřichovi hraběti z Pappenheimu. O tomto válečníku jest z dějin známo, že v bitvě u Lützenu dne 16. listopadu roku 1632 dorazil s jízdou svou na bojiště právě v rozhodnou chvíli, když se již vítězství sklánělo nad prapory švédskými aráznému a mocnému útoku jeho bylo by se snad zdařilo vyrvati Švédům pod velením Gustava Adolfa vítězství, kdyby býval Pappenheim nebyl smrtelně postřelen. Sám Gustav Adolf v kruté této bitvě padl. Nazítří po bitvě, dne 17. listopadu roku 1632 rozžehnal se Pappenheim se svým životem a pochován byl v klášteře Strahovském. Když umíral, poručil choť svoji a syna svého Volfganga Adama Valdštýnovi, vévodovi Frydlantskému. Syn tento dosáhnuv pak své zletilosti, věnoval se službě vojenské, ale pohříchu záhy zemřel. Byltť totiž dne 30. června roku 1647 na obědě u hraběte Colloreda, velitele měst Pražských, při čemž se nepohodl s generálem Golčem, takže se vyzvali na souboj. Ačkoli velitel hrabě Colloredo kázal město uzavříti, přece se oba soupeři dostali za brány městské a Pappenheim v souboji zastřelen. Posledním svým pořízením odkázal Kosmonosské panství Marii Esteře z Huischinu, rozené z Gerau.

Tato však ještě roku 1650 prodala Kosmonosy i se zámkem a celým příslušenstvím pánu Heřmanu Černínovi hraběti z Chuděnic za 120.000 zlatých uherských. Rod tento dal zámek kolem roku 1730 z kamene zbudovati a šindelem pokrýti, který pak zůstal v hraběcí rodině až do roku 1738, kdy pro dluhy byl i s příslušenstvím prodán. Koupil jej pán Zikmund Gustav hrabě Hrzán z Harasova roku 1740, načež roku 1760 přešel na rod Martinický. Roku 1801 dostaly se Kosmonosy v držení rodu Mirbachovského. Nyní jest majitelem zámku, jak jsme se již zmínili, továrník Klinger, jemuž zámek vděčí za dokonalou svou restauraci.

Při této příležitosti sluší zmíniti se, že při hlavní ulici Kosmonosské, připojující se k silnici od Mladé Boleslavě vedoucí, stojí L o r e t a s kaplí sv. Martina, zdobená četnými, krásnými reliefy. Zbudována prý byla podle vzoru Pražské Lorety nákladem hraběte H. Černína asi roku 1700.

I zde blaží nás svým půvabným zjevem malebná krajina a požitek širokého rozhledu na všechny strany přerozkošného údolí vžije se věru trvale v duši toho, který dovede citově žíti a opájeti se krásou a líbezností mluvící přírody a který dovede zraky i duchem svým čísti v onom nesmírném bohatství, v oněch nezměrných pokladech, kterými obklopováni a zahrnuti býváme v přírodním velechrámu. *V. V. Tomek.*

NEUBERK.

Kraj mladoboleslavský jest pohodlným a ztělesněným východiskem, odkud snadno drahou i pěšky, za několik toliko hodin shlédnouti můžeme význačná místa česká a kde zamysliti se můžeme před vážnými památníky dávných i novějších dob. V krásném a opěvovaném tomto koutu naší rajské vlasti, který nemá věru sobě rovna v celém širém světě, osvěží duch toho, kdo má v sobě trochu národního vědomí a české hrdosti, jako v říši snů a blaženosti. Ovšem jest málo jen těch, kdož takými Čechy ještě dnes zůstali.

Nejbližší a nejzajímavější vycházkou z Mladé Boleslavě na jih jest jíti k Čejticům do osady Neuberk, kde spatřujeme opravdu luzný zámek barona Neuberka.

ZÁMEK NEUBERK U ML. BOLESLAVĚ.

Zámek tyčí se na levém břehu naší sličné Jizery a jest vskutku jako z pohádky vyčarovaný. Jest jen jednopatrový, ale rozkoš, něha, utěšenost a svěžest života hledí na nás s jeho čarovné hlavy. Tak útulného a vesele se rozhlížejícího zámku, který by se snad dal s vámi do skutečného, přímluvného hovoru, hned tak nenajdete. Zámek Neuberk stavěn jest v renaissanci II. doby asi z roku 1680.

Uvnitř jest pěkně zachovaná kaple zámecká s obrazem Rainerovým. K zámku pojí se opravdu nádherný anglický park.

Nad zámkem na lesnaté stráni jest Borek, kde zříme skrovné zříceniny pra-

staré tvrze Racova, odkud jest nejluznější pohled na Mladou Boleslav.

Zajděte si sem, v tento sladký kout a české srdce vám v opojném pohnutí zabuší. Zde bije české srdce a zpívá český život... *V. V. Tomek.*

DOBROVICE.

První stanici dráhy severozápadní u Mladé Boleslavě jest asi dvě hodiny cesty pěšky vzdálené město Dobrovice, ležící na úpatí Chlumu, vlastně za ním, díváme-li se na vrch tento z Boleslavě. Jest to osada starého původu. V starší době Dobrovice nazývána byla vždy jen Dobrovicevsí. Pojmenování toto znamená, že zakladatelem jejím byl jakýsi Dobrovít.

Nejstarší držitelé Dobrovice byli páni z Chlumu. K jejich rodu přináleželi bratří Mstidruh a Vojslav, kteří se připomínají léta Páně 1204. Mstidruh byl v letech 1220—1240 purkrabím Pražského hradu. V letech 1319—1322 připomíná se jako držitel Dobrovicevsi potomek z rodu Mstidruhova pán Mutina z Chlumu.

V druhé polovině XIV. věku seděl tu pán Mstidruh z Chlumu a z Dobrovicevsi. Tento měl syna Herše, jenž se s ním do roku 1407 v rozličných pamětech uvádí. A tento Herš měl zase syna Mstidruha, jenž se stal též držitelem Dobrovicevsi a kališníkův se přidržoval. Manželka jeho slula Dorota a synem jejich byl Hereš, který se roku 1456 připomíná.

Nástupci pánové z Chlumu a na Dobrovicevsi prodali roku 1545 Dobroviceves tvrz a mnohé jiné statky bratřím Budovcům z Budova za 2650 kop českých grošův. Avšak Budovci dlouho Dobroviceves nepodrželi, nýbrž ji roku 1551 paní Anně z Vartemberka, vdově po pánu Janu z Bibrštejna postoupili. Tuto pak pojal nedlouho potom za manželku pán Jindřich z Valdštejna a stal se tak pánem zboží Dobrovického.

Tento pán vyžádal si na králi Ferdinandovi I., aby „ráčil tvrz jeho za zámek a Dobrovici ves při téže tvrzi za městečko vysaditi, znovu vyzdvihnouti a také některými dalšími milostmi a svobodami obdařiti". Král Ferdinand I. učinil tak dne 21. ledna 1558.

Pán Jindřich z Valdštejna přestavěl tvrz Dobrovici v zámek a roku 1578 dal zhotoviti nádherné plafondy, které se ve veliké síni a třech menších světnicích téhož zámku nalézaly. Po smrti své manželky oženil se pán Jindřich z Valdštejna po druhé s Markétou z Lobkovic, s níž měl dva syny Viléma Voka a Henika.

Pán Henik z Valdštejna jest nejzajímavějším zjevem na Dobrovici. Byl to pán velmi učený a pro umění zvláště zaujatý, ale jinak mysli divoké

a povahy násilné. Měl svého vlastního apatykáře Jana Karla Kociana ze Žitavy, který mu jeho lékárnu obstarával. Léta 1610 zařídil si na zámku tiskárnu. Napřed vydával své spisy, později tam tištěny i jiné, cizí práce. Tuto tiskárnu spravoval nejdříve Daniel z Karlšperka a od roku 1612 Ondřej Mizera.

Když pak roku 1618 začalo povstání, Heník k tomu velice podněcoval, činně se ho však neúčastnil. Jedině hlasoval na sněmu pro zavržení Ferdinanda II. Heník setrval na zámku Dobrovici až do roku 1623. Téhož roku odsouzen byl však komisí konfiskační všeho jmění. Proto sebral všechny své hotové peníze a s manželkou svou Krystynou prchl do Drážďan, kde prý byl v měsíci květnu 1623 otráven. Brzo potom zemřela i manželka jeho a syn jejich Jindřich byl v 18 letech věku zastřelen na náměstí v Drážďanech.

Statky Heníkovy prodány pak byly královskou komorou roku 1623 pánu Albrechtovi z Valdštejna. Poněvadž se mu však ke knížectví Frydlantskému nehodily, postoupil je téhož roku pánu Adamovi z Valdštejna a na Hrádku.

Za války třicetileté Dobrovice hrozně zakoušely. V držení Dobrovice zůstal rod pánů z Valdštejnu až do smrti pána Jana Josefa z Valdštejna roku 1733. Potom přešlo zboží Dobrovické na knížecí rod z Fyrštemberka a roku 1808 na knížecí rod z Thurnu a Taxisu. Za knížete Hugona z Thurnu a Taxisu narozeného roku 1817 zřízen v zámku Dobrovickém první velký cukrovar v Čechách roku 1831. Nynější raffinerie patří knížecímu rodu z Thurnu a Taxisu dosud.

Zámek Dobrovický založen jest do čtverhranu se čtverhranným dvorem a s výstupky na všech rozích. Správce Ženíšek dal severní polovici této budovy zbořiti a zastaviti stavením cukrovaru. Zbyla tedy jen jižní polovice s branou štukovím obloženou, nad kterou zříme pozlacený erb Taxisovský. V jihozápadním rohu vypíná se útlá čtyřhranná věž. Bývalé příkopy jsou zasypány a na zahrady přeměněny. Kněžna Fyrštemberkova mívala prý v příkopech těch jeleny a daňky. Dávala prý v zámku i divadlo hráti, ovšem že německy, k němuž zvala i dobrovické měšťany.

Zámek zdejší zřízením cukrovaru ztratil tedy poslední stopy své půvabnosti a své krásy. Povšimnutíhodnou jest ještě na náměstí radnice z druhé poloviny XVI. století se čtyřbokou věží. Dále i farní chrám sv. Bartoloměje ve slohu pozdní gotiky, vystavěný Jindřichem z Valdštejna v letech 1569—1571.

V. V. Tomek.

ZÁKUPY.

e zámků českých jen málokterý měl tolik vznešených knížecích a královských držitelů, jako právě zámek Zákupský. Tento zámek představuje nám veliké, hmotnaté stavení, podoby čtyřhranné, k němuž se připojuji ještě jiná stavení, vesměs provedená ve slohu vlídné renaissance, bez ozdob, jednoduše a prostě. Zámek Zákupský ční na nevysokém návrši a jako stavba moderní nemá již žádného někdejšího opevnění. Bývalé rozdělení zámku na tvrz a předhradí lze rozpoznati ještě dnes na rozložení stavení.

K městu Zákupům směřuje část předhradí, do které vstupujeme branou zdobenou erby sasko-lauenburským a falckým. Potom přicházíme na dvůr, kde na levo stojí dlouhé stavení, kde se nalézají byty úřednické a pivovar, v pravo pak pozvedá se malé stavení s vížkou, na které spatřuji se hodiny. I v tomto stavení nalézají se byty úřednické. Vysoké stavení zámecké odděleno jest od předhradí hlubokým, vyzděným příkopem, překlenutým kamenným mostem.

Nad branou renaissanční, erbem Berkovským zdobenou, nalézá se latinský nápis, který nám hlásá, že dobrý Zdislav tento zámek věnuje rodu Berkovskému.

Zámecké stavení má podobu čtyřhrannou a uzavírá rovněž čtyřhranný dvůr. Zbudováno jest o dvou patrech ve slohu renaissančním a barokovém. Ve dvoře podél všech čtyř stran vede kolonáda. Ve druhém patře obýval od roku 1851 císař Ferdinand Dobrotivý v době letní řadu skvostně zařízených komnat, na jejichž konci nalézá se starožitná tabulnice, ve které knížata Lauenburská svým manům léna udílela. Malby stropní a nástěnné pocházejí od pražského malíře Navrátila. Na straně obrácené ke klášteru kapucínů obývala komnaty císařovna Marie Anna Pia. V ostatních síních bydlilo dvorské služebnictvo.

Kaple zámecká byla roku 1853 obnovena s velkým nákladem v původním slohu. V síni před kaplí spatřiti lze dvě okna ozdobené obrazy sv. Václava a sv. Ludmily. Mistrné toto dílo jest prací Jana Quasta. V kapli samotné uzříme nádherný oltář z kararského mramoru Petrem Bonannim vytesaný a zdobený obrazem sv. Františka z Assissi od malíře V. Kandlera. Výzdoba stěn kaple zámecké pochází též od V. Kandlera a proslulého sochaře V. Levého.

Zámek Zákupský obklíčen jest krásnou dvorskou zahradou a pěkným parkem.

Staročeský název Zákupy neboli i Zákopy poukazuje zcela zřejmě na starodávné osídlení zdejší lesnaté krajiny, kdy se tu němečtí osadníci „zakupovali“ a nové město budovali. Toto město nazvali Richinstadt,

které se již roku 1378 připomíná. Při městu vznikla pak tvrz stávající na místě nynějšího zámku, což obé drželi roku 1359 Frydhelm, Pavel a Ondřej bratří ze Snojma.

Roku 1379 dostaly se Zákupy Vaňkovi Bílému z Vartemberka a z Děčína. Od konce XV. věku přešlo zboží Zákupské na rodinu Berkovského. Koupili je snad bratří Jaroslav, Jiřík, Jan a Petr, kteří majetek svůj společně spravovali. Z rodu Berkovského vynikl hlavně pán Zdislav Berka z Dubé, který byl v létech 1526—1533 nejvyšším sudím a při tom také zemským fojtem Lužickým. Císaři Ferdinandovi byl věrně oddán a odporoval všemu, co bylo proti králi podnikáno. Zámek Zákupský zrestauroval asi v téže podobě, jak jej za dnešních dnů spatřujeme. Zdislav byl třikráte ženat, ale dítek po sobě nezůstavil. Zemřel roku 1553. Panství Zákupské dostalo se potom strýcům jeho Zbyňkovi a Zdislavovi.

Dne 2. srpna 1573 Zákupský zámek vyhořel a při tom zahynulo mnoho lidí. Zbyněk jej však zase opravil a obnovil a sám zemřel dne 6. března roku 1578. Dědicem panství Zákupského stal se potom Václav Berka, který zemřel roku 1608. Týž zůstavil po sobě 5 synů, Zbyňka, Zdislava, Jiříka Václava, Jana Jindřicha a Václava a několik dcer. Jelikož zboží Zákupské nemohlo se těmto dědicům pro rozličné závady uchovati, bylo i s mnohým příslušenstvím prodáno za 131.000 kop míšeňských pánu Janu Novohradskému z Kolovrat dne 27. července r. 1612. Nový tento majitel zemřel však již r. 1613 a zanechal po sobě vdovu Elišku a dva syny Zbyňka a Albrechta. Starší syn Zbyněk byl věrně oddán císaři Ferdinandu a proto uvalil na sebe hněv Jana Jiřího Braniborského, knížete Krnovského, který i po katastrofě Bělohorské přidržel se Bedřicha falckraběte. Tento Jan Jiří Braniborský vyslal oddíl vojenský pod velením hraběte ze Solmsu proti Zákupskému zámku.

ZÁMEK V ZÁKUPECH.

Dne 25. ledna 1621 přitrhl hrabě Solms k Zákupům a

vyzval posádku, aby se vzdala. Když se tak stalo, usídlil se hrabě Solms na zámku, který úplně vyplenil a potom i město samotné vydrancoval. Surová vojska žoldácká vnikla i do pohřebního sklepení rodu Berkovského a zde všechny mrtvoly prohledala a obrala, načež mrtvoly zneuctila, rakve jejich rozbila a když uslyšela, že vojsko císařské leží u Mladé Boleslavě, zbaběle prchla a odtáhla i se svým velitelem do Lužice.

Zbyněk stav se potom hejtmanem Litoměřicka, oženil se roku 1628 s Annou Majdalénou z Lobkovic, ale již roku 1632 zemřel a celé své jmění manželce své odkázal. Ta se pak vdala po druhé za Jindřicha Julia knížete Sasko-Lauenburského, který před tím sloužil ve vojště Valdštejnově. Roku 1639 švédské loupežné roty vybrakovaly i Zákupy a město zplenily. Dne 17. července 1658 došlo k povstání lidu venkovského a nespokojený lid obklíčil pak zámek Zákupský; ale povstalci ti vojskem byli jednak rozehnáni, jednak polapeni, do Mladé Boleslavě odvedeni a po vyšetření do Prahy dopraveni a zde uvězněni. Kníže Jindřich Julius zemřel pak roku 1665. Panství Zákupské podědil syn Julius František, jenž zámek Zákupský dal roku 1683 vzorně zrestaurovati. Kníže tento sloužil ve vojsku císařském a vyznamenal se zvláště při osvobození Vídně od Turků roku 1683. Na zámek Zákupský zvláště dbal a nádherným sídlem svým jej také učinil.

V síni, tabulnice řečené, dal si postaviti o několika stupních skvostný trůn s nebesy, na kterém sedě léna svým manům propůjčoval. Když pak roku 1689 zemřel, zdědily zboží Zákupské jeho sestry Anna Marie Františka Terezie a Františka Sibylla Augusta.

Kněžna Anna Marie Františka Terezie vdala se za Filipa Viléma falckraběte na Rýně a stala se i samojedinou držitelkou panství Zákupského. Roku 1694 však ovdověla a vdala se po druhé roku 1697 za Gastona III., velkovévodu toskánského, s nímž se však záhy rozešla a žila na zámku Zákupském, kde vedla skvělý a nádherný dvůr. Byla velice pobožnou a dala dopraviti do kaple zámecké třináct úplných koster svatých mučedníků v Římě za obrovské peníze zakoupených, které potom do okolních klášterů a kostelů rozdávala. Zemřela roku 1741 a pochována jest v kostele Zákupském po boku prvního chotě svého.

Zákupy po různých majitelích dostaly se roku 1805 Ferdinandovi kurfirštovi Salcburskému, arciknížeti Rakouskému, později velkovévodovi Vircpurskému a od roku 1814 velkovévodovi Toskánskému. Tento vznešený držitel Zákup dal r. 1806 a pak r. 1811 zámek podle potřeby opraviti.

Na kongresse vídeňském roku 1815 konaném uvolil se tento velkovévoda toskánský, že postoupí statky své v Čechách císaři Františkovi, až zase Lukka připadne velkovévodství Toskánskému, což se stalo r. 1847, takže Zákupy a ostatní statky připadly císaři Ferdinandovi Dobrotivému a roku 1849 připsány mu jako soukromý jeho majetek.

V té době nastalo zámku Zákupskému skvělé období, neboť císař Ferdinand Dobrotivý se svou vznešenou chotí Marií Annou Piou od r. 1851 pravidelně trávil letní dobou na Zákupech. Zámek Zákupský byl proto velmi nákladně opraven a domácími českými umělci půvabně zkrášlen.

Tehdy bylo na Zákupsku živo a rušno. Když pak tento dobrotivý císař dne 29. června 1875 s životem svým šlechetným na věky se rozžehnal, stal se držitelem zámku Zákupského Jeho Veličenstvo císař a král František Josef I.

A tento lepý zámek byl dne 1. července 1900 svědkem sňatku z opravdové, veliké lásky, kterým panovníkův synovec, arcikníže František Ferdinand d'Este, následník trůnu Rakouského, spojil se k nerozlučné pouti životní se vzácnou ženou, ušlechtilou českou hraběnkou Žofií Marií Josefinou Albínou Chotkovou, která téhož dne povýšena byla panovníkem Františkem Josefem I. do stavu knížecího s titulem z Hohenberka podle starohabsburského, nyní hohenzollernského hradu Hohenberg, ležícího ve Virtembersku u Tuttlink. Zde vedl následník trůnu hraběnku k oltáři a kněžnu od oltáře, jak se sám vždy spokojeně a žertovně vyjadřoval.

TERASY ZÁKUPSKÉHO ZÁMKU.

A tento spanilý a měkký zámek, když patřil na nevýslovné štěstí těchto dvou krásných duší, netušil ve své andělské dobrotivosti a důvěřivosti, že vražedná zbraň pobloudilé duše zničí a zdeptá toto pozemské štěstí dvou bytostí na věky v době nedlouhé. Dnes zámek Zákupský chmuří svůj zrak jako starostlivá máteř, když dítě jí urváno a ztruchlivělá skráň jeho obestírá se závojem nevýslovné aristokratické bolesti . . .

V. V. Tomek.

OPOČEN.

Navštívíme-li staroslavný Náchod (viz tento) nebo zavítáme-li do krásného Nového Města, neopomeňme zastaviti se i v půvabně položeném Opočnu. Výlet z Náchoda nebo z Nového Města do Opočna jest věru velmi vděčný a lze jej i snadno vykonati. Přijedeme-li drahou, vystoupíme v nádraží, skoro půl hodiny od města vzdáleném, od něhož vede krásnou alejí lemovaná silnice k městu.

Vstup do města Opočna zahajují vkusné a úhledné domky. Po nedlouhé době dostaneme se po mírně stoupající cestě na prostorné Velké náměstí. Odtud vede tak řečená zámecká ulice na Malé nebo Kostelní náměstí, kdež zvedá se k nebesům děkanský chrám Páně Nejsvětější Trojice se svými dvěma věžemi. Ke kostelu přiléhá jízdárna, kterou odděluje železná brána od budovy okresního soudu, za kterou hrdě a pyšně shlíží na nás nejzajímavější budova na Opočně, mohutný starobylý zámek Opočenský. Tato na pohled nevzhledná, massivní, dvoupatrová budova náleží k nejpamátnějším a nejznamenitějším profanním stavbám v našem drahém království Českém. Zámek vévodí majestátně celému okolí a jest z daleka, zvláště s horské strany, viditelný. Míval kdysi daleko znatelný červený nátěr, od něhož slul Opočen na rozdíl od míst stejného jména „Červeným Opočnem". Stopy tohoto nátěru prokmitají dosud na mnohých místech pod omítkou a pod římsou střechy, na straně k stájím obrácené, znatelny jsou dosud stopy krásných kdysi sgraffit růžové barvy a jemné práce.

Z původního starého hradu, který mohutným svým opevněním vzdoroval i samotnému Žižkovi, avšak roku 1425 Hradeckými byl pohořen.

ZÁMEK V OPOČNĚ.

zachovala se toliko imposantní kulatá věž s arkýřem, nyní obydlí úřednické, která v dolní své části chovala vězení a hladomornu.

Majestátní tato budova má až příliš jednoduchý portál zdobený znakem knížat Colloredův. Mohutnou fortnou dostaneme se na nádvoří, na kterém staneme v opravdovém úžasu. Zámek zbudován jest ve tvaru obdélníka, jehož východní, delší strana do parku nahlížející v pravo i v levo jest nepatrně zastavena, takže jest nádvoří zámecké na straně do parku a směrem k horám otevřeno. Ostatní strany zdobí vkusné galerie spočívající na krásných dorských sloupích.

Arkády v přízemí a v prvním patře jsou obloukovitě sklenuty, v druhém patře nesou slabší již sloupy jednoduché, vodorovné, avšak vkusné kládí. Zejména však s vyšších galerií otevírá se nám čarovný, úchvatný výhled na okolní lesy a hory. Touto kouzelnou podívanou může se honositi jen málokteré místo naší milené vlasti. Zvláště za bouře a po dešti, když nad bory táhnou černé, těžké mraky a vystupují z nich hradby par, domníváme se dlíti v nějakém začarovaném hradu, daleko a daleko od své nejdražší domoviny. Slova příliš jsou slabá, než aby zbarviti a zkresliti mohla nám nádherný, velkolepý a nebesky něhyplný ten dojem, který svlažuje až dno naší rozplývající se a nadšeně pozorující duše. Nuže, kdo toho čarovného a osvěžujícího požitku dovede jen zhruba využíti, kdo dovede se napíti douškem z poháru Krásna a Vznešena?

NÁDVORNÍ ARKÁDY A GALERIE ZÁMKU OPOČENSKÉHO.

Stavba zámku, kterou řídili Vlaši, trvala podle podání sedm let. Zbudoval pak zámek pán Zdeněk Trčka z Lípy a dokončil jej bratr jeho Vilém roku 1567. Poškozené již arkády dal v letech sedmdesátých minulého věku převelikým nákladem opraviti zvěčnělý již kníže Josef Colloredo-Mannsfeld, který se stal takměř druhým budovatelem památného tohoto zámku.

Ze severního křídla zámeckého jest okouzlující a jímající vyhlídka na horský věnec od Zvičína až ke Králickému Sněžníku, z komnat na jižní straně okřejeme pohledem do skvostného parku a krásné obory.

Vnitřní výzdoba zámecká jest vkusná a nad jiné pečlivá. Nákladně upravené dvorany zámecké chovají četné sbírky a lovecké trofeje z různých dílů světa sem snesené. Komnaty zdobí drahocenný nábytek. Zdejší, jinak málo známá obrazárna chová přemnohé cenné vzácnosti. Náleží k nim především staré epitafium, které viselo někdy na místě postranního

NÁDVOŘÍ OPOČENSKÉHO ZÁMKU
S VYHLÍDKOU DO PARKU.

oltáře sv. Vavřince a sv. Floriána v děkanském chrámu Páně, a dal je zříditi pán Jan Dětřich ze Žerotína svému zesnulému synkovi. Vzácný tento obraz české práce představuje vnitřek děkanského kostela ze XVI. věku a zobrazeno na něm opravdu dojemným způsobem udílení svátostí podle obřadu Českých Bratří.

Zobrazeni jsou tu i manželé ze Žerotína jako snoubenci, potom i křest jejich synáčka. V jiném poli naslouchají kázání, jinde se paní ze Žerotína zpovídá a tak podobně. Tento svého druhu jediný obraz reprodukoval již Bienenberg ve svém: „Versuch über einige Altertümer“.

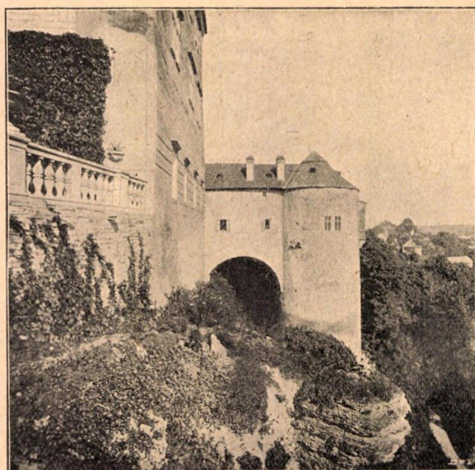
Česká škola malířská zastoupena skvostným obrazem pána Zdeňka Kostky z Postupic, skvostná jest i podobizna zavražděného pána Adama Erdmana Trčky z Lípy a šťastnějšího jeho soka pána Rudolfa Colloredo. Četné jsou obrazy i mnohých slavných vlašských a nizozemských mistrův.

Bohatá knihovna obsahuje mnohé umělecké drahokamy. Bohatý někdejší archiv Trčkovský byl v letech padesátých XIX. století německým spisovatelem Braunem z Braunthalu, povolaným k jeho srovnání, nadobro zničen. Vymítil totiž vše, čemu nerozuměl, a to bylo zrovna všecko české, z tohoto archivu!

Ze zámeckých síní vede, na straně do parku shlížející, v místech někdejších hradeb dlouhá krytá chodba do loveckého zámečku, zbudovaného ve slohu renaissančním při ozdobné zahradě. Vedle něho stávala míčovna. K zámku přiléhá nádherný a rozsáhlý park, z něhož přicházíme do obory, Balbínem již chvalně připomínané.

V nepřítomnosti panstva, knížecí to rodiny Colloredo z Mannsfeldu, lze si zámek zcela pohodlně prohlédnouti. U dolejšího skleníku, s tak zvaného „Kaštanového plácku“, pod nímž jest růžemi vysázený vršek, shlížíme na rozsáhlou louku, na které roku 1813 konali tři panovníci a členové „Svaté aliance“, kteří tenkráte v Opočenském zámku dleli, přehlídku svých vojsk.

A odtud zahledíme se v dál až ke Zvičině, popatříme k Josefovu i k nešťastně památnému, ponurému Chlumu, posléze i v požehnaný polabský pás a srdcem naším zaševelí měkká, mladá, rajská hudba jiných krásných nedostupných světů. . . . . *V. V. Tomek.*

VEŽ PŮVODNÍHO HRADU OPOČENSKÉHO.

NOVÉ MĚSTO N. M.

Z Náchoda nebo z Václavic dostaneme se velmi pohodlně po dráze do Nového Města nad Metují, jehož nádraží jest vlastně v městysi Krčíně, místě to velmi památném a mnohem staršího původu než Nové Město, rozkládajícím se v údolí a na stráni na pravém břehu Metuje, kde na skalnatém prostranství stával kdysi hrad „Budín“, jehož nevelké zbytky, zvláště pak podivuhodně pomalovaná jedna stěna, vzaly pohříchu za své při stavbě dráhy Choceň-Halbstadtské. Místo, kde stával, označuje nápis na velkém balvanu umístěný.

Z Krčína samotného vede do Nového Města velmi příjemná cesta pro pěší, s které máme krásný pohled na město od bývalé Krčínské tvrze podél skalnatých břehů v údolí Metuje přes tak řečený Beranův most, kdežto cesta silnicí, která jest vroubena pěknými, většinou třešňovými stromy, trvá o něco déle. Nové Město v čarovném čase květu třešní poskytuje obdivuhodného, překrásného pohledu, jemuž něco podobného jenom v okolí Třebenic uvidíme.

Silnice z nádraží vede na předměstí, jemuž se říká „krajské“. Jest tu hotel „Na rychtě“ a od něho k městu jde se potom řadou, většinou starých, tu a tam dřevěných domků, z nichž jsou některé svým rázem zajímavými ukázkami lidového umění stavitelského. Mají pěkně vyzdobené lomenice a tu a tam pod „kabřincem“ nápisy švabachem. Mnoho jich bylo poškozeno a zničeno v sedmileté válce za pruského krále Bedřicha II. a za panování rakouské císařovny Marie Terezie.

Nejvíce vynikající budova městská jest zámek, který byl od města oddělen hlubokým vyzděným příkopem a na straně opačné sráznou strání, spadající do údolí Metuje. Na místech přístupnějších chráněn byl baštami a hradbami, které se odtud na obě strany rozcházely, majíce výbornou a pevnou opěru v opevněních městských, z nichž se ještě dosti zachovalo.

Na bývalých hradbách a valech založeny byly zahrady a vinice.

Tak, jak se nám zámek Novoměstský nyní jeví, byl přestavěn Vlachem Fortunatem Durettim, který měl zde, jakož i jeho krajané na nedalekém Náchodě a Opočně (viz tyto) dosti práce. Zámek přecházíval obzvláště v minulém století z ruky do ruky, takže se mu věnovalo velmi málo péče a proto pustnul a chřadnul.

Teprve nynější prosluli čeští majitelé panství Novoměstského, výborně zasloužilí o mnohé a skvostné památky české — továrníci Bartoňové šlechtici z Dobenína — ujali se ho s vřelým a chvályhodným porozuměním a vzornou, vlasteneckou pietou a upravují v ušlechtilém svém zápalu vše nemalým, obětavým nákladem podle plánů architekta Jurkoviče. Některé místnosti zámecké vyzdobeny jsou ornamenty „al stucco“ provedenými

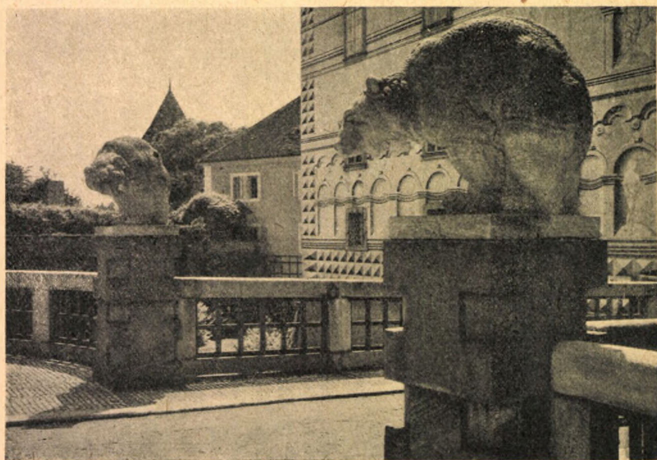
ZÁMEK V NOVÉM MĚSTĚ N. MET.

a freskami zobrazujícími výjevy mythologické, z války Trojánské a z Ovidiových „Metamorfos“.

S pěkné a vkusné, poněkud své družce v Náchodě podobné věže jest nadmíru luzná a vábná vyhlídka.

Jsme zase na půdě, která byla kdysi v držení slavného rodu Pernštýnského a na krátkou dobu náležela i slavnému válečníku Albrechtu z Valdštýna, po němž se pak majitelé panství Novoměstského dosti rychle střídali. Teprve když skotský rod dobrodruha Valtera Leslie, jenž po násilné smrti pána Adama Erdmana Trčky z Lipy v Chebu roku 1634 panství Novoměstské obdržel, roku 1802 po meči vymřel, přešlo panství to v majetek spřibuzněných Dietrichsteinů a po jich vymření na rod hrabat Lamberků, načež roku 1908 ku všeobecné radosti všech upřímných Čechů stalo se majetkem vzácných synů České vlasti, továrníků bratří Bartoňů šlechticů z Dobenína.

V. V. Tomek.

U ZÁMECKÉHO MOSTU V NOV. MĚSTĚ N. M.

FRYMBURK.

Ze známého a velmi hojně navštěvovaného místa Rokole v Kladském pomezí docházíme asi po čtvrt hodině na Nový Hrádek mírným kopcem po okresní silnici. Na cestě pohovíme si na lavičce, okrašlovacím spolkem tu postavené, a v nezdolném, hluboce jímavém úžasu zaboříme své udivené zraky do nevyrovnatelné, kouzelné vyhlídky do údolí mlýnského potoka a na malebné zříceniny starého, proslulého hradu Frymburka, které se před námi na dosti vysokém, mohutném kopci hrdě a nepohnutě zvedají, a spokojeně zahlédáme se i na celé luzné, čarovné jeho pozadí. Skoro strnule a v němém obdivu díváme se na značné ještě trosky tohoto slavného hradního velmože, a již jako v nepřekonatelné, měkké, sladké idylle zavzniívá k sluchu našemu z klidného a vždy svěže a křišťálově vyzírajícího údolí rozkošný a vesele hovořící klapot vesského, zadumaného, pohádkově krásného mlýna, v jehož zdech jsme prožívali nejkrasší a nejvzácnější chvíle svého nebeského, ničím nekaleného, skotačivého mládí, a kde v šalandě, ve skrovném koutečku, napiatě, ani nedutajíce, skoro až vyjeveně, jindy zase zbožně a ustrašeně, naslouchali jsme těm krásným zkazkám a českým pohádkám, mistrně a barvitě nakresleným, při nichž srdce nám v mladých hrudích jihlo, citově plesalo, a jindy snad i lkalo a plakalo soucitnou naší dětskou bolestí. O, kde jsou dnes ty božské chvíle, kde jsou ti dobří, poctiví a vždy skromní vypravěči, kde ta ryzí, čistá, nikdy ani práškem neposkvrněná poctivost a skromná dobrota

FRYMBURK OD VYCHODU.

drahých našich dědů i babiček, k nimž jsme lnuli jako malá kuřátka s láskou posvátnou a vždy dětsky veselou. Škoda, že dnes náhrady již není. Není skoro ani nevinných, měkkých a krásně ustrojených dětských duší. Proto odvanut jest navždy nebeský pel mladé, životodárné, opojivé a sytící poesie! Škoda na věky!

Projdeme tedy městečkem Novým Hrádkem, které bývá v létě vyhledávaným koutkem četných letníků, a spějeme nedočkavě Hradní ulicí k věkovitým zříceninám hradu Frymburka na vysokém kopci, jehož paty ovlažuje se tří stran veselý potok Olešenka. Boky kopce jsou na stranu k potoku příkré a skalnaté, na čtvrtou stranu jest však svah volnější, stromovím a houštím pěkně porostlý, z části i polmi vyzdobený.

Hrad Frymburk vystavěn byl na mocném vrchu a přístupen jen od Nového Hrádku po dosti příkré cestě vozové. První znamenitostí na této cestě, zrovna před hradem, jest starodávný příkop ve skále vytesaný, který skalnatý ostroh na této straně protínal a od východní výšiny odděloval. Proto zde býval v dobách starých zdvihací most, přes který se přicházelo k přední bráně a touto na předhradí.

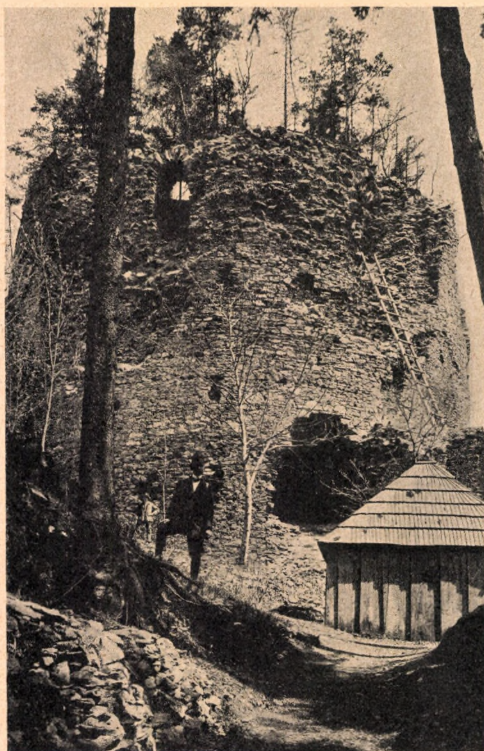
V starých dobách nalézaly se na předhradí všechny budovy mimo obydlí panské a zásobárny, jelikož v hořejší ohradě nebylo jinak nazbyt místa; hlavně se tu připomínají konírny a vedle nich dvě dřevěné komory, hořejší a dolejší. Nyní je tu do stále se bortících ssutin vestavena pěkná myslivna, jediný obydlený pozůstatek starobylého hradu, ovšem velice pozměněný.

Starožitnou branou vejdeme z myslivny do horního hradu. Zde překlenut byl druhý hradní most, který se nazýval, jakož i brána, „zadní". Horní hrad byl obdélníkový a uzavřen byl dosti vysokou hradbou z lomeného kamení zbudovanou. Valná část zdi zachovala se až na naše dny.

Na východní straně přistavěna jest hradba k veliké, mohutné, obrovité hradní věži, o velmi hmotných, hrubých zdech, která trčí k nebesům dnes polosesutá, s níž jest úchvatná a nevystihle krásná vyhlídka do celého kraje a do Orlických hor, avšak přístup k ní jest velmi nebezpečný a není věru ani radno, o to se pokoušeti. Věž tato byla hlavní částí hradu a přední pevností jeho, neboť vše ostatní na hradě zbudované bylo již méně pevné a rozlehlé. Hrad Frymburk svou skutečnou jednoduchou prostností a svou hrubou věží jest jaksi rázovitým představitelem nejstarších kamenných českých hradův. V Německu stavěny byly podobné hrady již v druhé polovině XII. věku, vyznačující se především mohutnou věží, hradbou a prostým panským příbytkem.

Hradní věž na Frymburku neměla přízemního vchodu, nýbrž podle tehdejšího způsobu v některém z horních ponebí, a vcházelo se do ní

podle všeho z nějakého blízkého stavení, případně snad i ze dřeva pořízeného a vhodně upraveného. Vedle věže připomíná se i jakási světnička, nepřikrytá, s vyhlídkou na příkop. Rovněž se připomíná i hradní kuchyně, ale nevíme již, kde asi stála. Hradní nádvoří, tak řečený „plac“, jak vždy naši milí předkové rádi říkávali, pokryto je dnes rmutným, nevlídným,

VĚŽ S HRADNÍ STUDNOU VE FRYMBURCE.

ledově zírajícím rumem, který se zdí se hroutí a příšerně padá. Na nádvoří spatřujeme dále jedinou zachovanou památku v hradě, který býval ještě před stoletím obýván, totiž 60 metrů hlubokou studni, ve skále tesanou, která poskytuje výborné horské vody.

Hrad Frymburk netěšil se veliké prostoře a o nějaké pohodlí na něm

také nebylo zrovna postaráno, jinak však plně vyhovoval svému nejhlavnějšímu účelu, aby byl pevným a bezpečným sídlem panským. Za to však panství ke hradu příslušící bylo velmi rozsáhlé a skytalo až dosti prostředků ke v pravdě panskému, ba i nádhernému a skvostnému hradnímu živobytí. Není proto nikterak na podiv, když řekneme, že hrad Frymburk zrovna hýřil zábavami a hrami, obzvláště když sjeli se na hrad vzácní a milí hosté.

BRANA VE FRYMBURCE.

Lehkovážné a věčně kočující chásky kejklířů a hladoví, toulaví hudci a pištci se svými houslemi, loutnami, flétnami, píšťalami, harfami, trubkami a varhánkami byli na hradě také obvyklými hosty, aby zdejší obyvatele hradské hrou i písničkami a jinými zábavami dovedně obveselovali a oblažovali.

Hrad Frymburk, který slul až do poloviny XIV. věku Friedenburg, byl vystavěn nejpozději koncem XIII. stol. nebo počátkem XIV. století. Pohříchu s politováním seznáváme, že se nám v listinách nikde nedochovalo, kdo jej zbudoval a kdo byli prvními jeho držiteli. Jako první známý držitel hradu připomíná se pán Matouš ze Frymburka, neznámého rodu, který r 1354 nového kněze ke kostelu Olešnickému podával.

Potom obdržel hrad pán Čeněk z Lipého, nejvyšší maršálek český. Tentýž brzo prodal hrad Frymburk pánu Janovi, řečenému Jirovi, kastelánu krakovskému, který zemřel roku 1363 a zůstavil vdovu paní Elišku z Lipého. V držení hradu Frymburka uvázal se však ještě téhož roku nejvyšší maršálek český, pán Jindřich z Lipého. Po několika nedělích prodal pak týž zboží Frymburské pánu Janovi z Lichtemburka.

Roku 1367 koupil panství Frymburské pán Hynek z Dubé, který držel potom hrad Frymburk společně s bratrem svým Ješkem, jenž byl zároveň i pánem na hradě Levíně. (Viz tento.) Později přešel Frymburk v držení pánů z Opočna, z nichž zvláště připomenouti sluší pána Jana Městeckého z Opočna, jenž před husitskými válkami proslul jako loupežník. Týž r. 1415 v tmavé noci na den Všech Svatých ztekl klášter Opatovický a tamního

stařičkého opata umučil do smrti a klášter vykradl. Ke straně Táborů choval se vždycky zpronevěřile. Ano roku 1423, spojiv se s některými pány Hradeckého kraje, chtěl se zlovolně vrhnouti i na našeho slavného válečníka Jana Žižku z Trocnova blíže Hořic, ale Žižka jej znamenitě na hlavu porazil. Tehdy podporoval stranu krále Sigmunda a nepřestával straně kališnické na Hradecku veliké škody působiti. Za to jej stihla spravedlivá odplata roku 1424 u Skalice, kde mnoho lidu jeho zbito a zjímáno bylo. Ještě hůře se mu pomstili Hradečtí roku 1425 spolu se Sirotky, když mu rozbořili i Opočen (viz tento). Když pak Sirotci roku 1429 dobyli i jeho pevných hradů Lichtemburka a Landšperka, byl věrolomný pán Jan Městecký tak stísněn, že se k Sirotkům zase přidal. Od těchto dob se s ním na bojištích již nesetkáváme. Roku 1431 zemřel pak v Hostinném.

Po Janovi Městeckém držel hrad Frymburk pán Jiřík z Dubé. Týž zemřel roku 1450, a po něm zdědil veškeré jeho statky pán Ješek z Dubé.

Počátkem XVI. věku dostal se Frymburk v držení pánů Andělů z Ronovce a před rokem 1534 dostalo se koupí hradu Frymburka pánu Janovi Trčkovi z Lípy a na Lipnici.

Léta Páně 1537 rozdělil se pán Jan Trčka se strýcem svým pánem Zdeňkem mladším, pánem Vlašimským o panství Frymburské. Roku 1543 spojeno však bylo zase zboží Frymburské, načež dostalo se k panství Opočenskému, které tenkráte pánu Janovi mladšímu Trčkovi z Lípy příslušelo. Týž Jan usadiv se na Lichtemburce zapsal roku 1544 hrad Frymburk spolu ještě s jiným zbožím pánu Vilémovi, synu Mikuláše Trčky z Lípy na Veliši.

Od těch dob Frymburk hynul a pustnul. Urbář panství Opočenského dí o něm roku 1598 takto: „Zámek Frymburk prostředně vystavený, na kterémž žádný na ten čas nebydlí, však kdyby se spravil a jej pokoji opatřili, mohli by poctivě páni na něm času morního — neb jest na něm zdravé povětří — bydleti.“

Zpráv o životě na tomto hradě na počátku XVII. věku se nám pohříchu nedochovalo. Snad tu přebýval nějaký panský zřízenec. Za velikého povstání selského na panství Opočenském roku 1626 ztekli sedláci hrad Frymburk a spustošili jej. A rovněž i loupeživé hordy švédské hradu neušetřily, ale co na něm ještě zbylo, rozmetaly, vykradly a spálily. V takovém stavu dochoval se Frymburk až do druhé poloviny XVIII. století. Jelikož pak tehdejší osvícená doba pranic si nevážila drahocenných starých památek, zvláště ne českých, chátral hrad Frymburk vůčihledě; stropy se probořily, zdi se bortily a střechy se sesuly. Pouze část předhradí, kde přebýval polesný, byla opravována a — bohudík — uchována až na naše doby.

Žalně hledí dnes Frymburk k nebes zápraží. Jest ochuzen a ožebračen o svůj knížecí kment a hrdost královskou. Hladoví krkavci slétli se na jeho vzácnou a krásnou českou hruď, aby vyklovali skvostné jeho útroby a s odporným krákotem odletěli kamsi do svých hrobově zatuchlých brlohů. Umlkly zvuky trub pověžného a dobré jitro Frymburku vyzpívává dnes pouze soucitný skřivan, vzlétající volně nad opuštěnými a ztichlými lichami k modrojasným pláním v neznámém daleku. *V. V. Tomek.*

KALICH.

Půvabně a neskonale vznešeně shlíží jako bdělý královský strážce skalnatý vrch K a l i c h, s výše 530 metrů, od severu do ladného a okouzlujícího údolu Třebušínského, do něhož úpatí jeho se cudně a roztomile rozbíhá. Jsme v kraji Litoměřickém a po silnici Úštěcké dáme se na Trnovany a odtud jdeme v levo 1 a půl hodiny k Ploskovicům, kdež spatříme krásný císařský zámek se skvostným parkem, kde zesnulý císař Ferdinand Dobrotivý po dlouhou dobu každé léto trávíval, pročež dosud lid říká Ploskovicům „residence“. A odtud přes Těchobuzice a Vinnou dojdeme za 1 a půl hodiny do Třebušína, nad nímž vážně a přece tak měkce jímavě a skoro přítulně týčí se sivý vrcholek, který nesl na svých zjíněných skráních starý a mocný hrad K a l i c h.

Dvé vozových cest a několik pěšin přivádí návštěvníka na památné temeno, tvořící dvě skalní kupy. Zde obzíral kdys Litoměřický kraj drahý, vzácný a nezapomenutelný hrad Kalich, jehož poloha byla v pravém smyslu slova knížecí, malebná, překrásná a přepevná i nedobytná zároveň.

A z této jedinečné, nejdražší a okouzlující památky, jímající každé vděčné a pravé české srdce zbývají již jen — věčně budiž všemu světu hořce a trpce žalováno — nuzné, chudičké pozůstatky základních zdí hradních.

Vyhlídka s temene sivého vrchu náleží k nejskvostnějším a nejrázovitějším v celém svěžím Litoměřicku.

Zbudovatelem hradu Kalicha byl náš nikdy nepřemožitelný, národní rek a nejlepší syn České země, božský a přec tak prostý a měkce zladěný Jan Žižka z Trocnova, jenž potom odtud se psal z „Kalicha“. Proto hrad Kalich náleží k nejpamátnějším t r o s k á m č e s k é s l á v y, k nejslavnějšímu hradu, který rozevírá svou mrtvou hruď ještě dnes, aby přivinul k sobě dobrý český lid, jenž dosud nezmálomyslněl jako jatečný holub před svým skonem.

Jan Žižka z Trocnova i z Kalicha obléhaje v května 1421 Litoměřice, těchto slavně dobyl, načež město věrně kalichu se drželo až po neblahou

bitvu Lipanskou. Tu zmocnil se i dřevěné tvrze řádů křižovníků Pruských a tuto znovu z kamene pevně zbudoval a Kalichem sám hrdě pojmenoval, podržev ji pro sebe jako jedinou nepatrnou a skoro nuznou odměnu za své nehynoucí, obrovské, nevyrovnatelné a přeslavné zásluhy na českém poli válečném, kterým dnes musíme se ještě pokořiti až v prach. Jsouť navždy slavné a věčně nesmrtelné, před nimiž vše ostatní zachází jako mosazná cetka.

Ale ještě v září roku 1421 jal se dobývati Kalicha pán Zikmund Děčínský z Vartemberka — ovšem úplně marně — jenž maje v krajině této

KALICH.

nějaké statky, sousední vrch Pannu osadil a na něm tvrz vybudoval, které pak Žižka roku 1423 sám osobně dobýval.

Po věčně zelené smrti Jana Žižky psal se „z Kalicha“ bratr jeho Jaroslav, jenž roku 1428 při dobývání Bechyně šlechetně zahynul. Posádka husitská byla na Kalichu ještě roku 1437. Toho roku chtěl král Zikmund od ní hrad Kalich koupiti a dát jej pobořiti, jelikož prý nebylo k němu dostatečných důchodův. K tomu však nedošlo, pročež Léta Páně 1438 vojsko kraje Litoměřického k obléhání hradu Kalicha vytáhlo.

Léta Páně 1444 byl pánem hradu Kalicha bojovný pán Vilém z Ilburka, jenž jako spojenec pánů z Vartemberka odtud Lužičanům velice škodil.

Posledním nám známým pánem hradu, tou dobou snad již úplně pustého a osiřelého, byl koncem XV. věku pán Ješek Svojanovský z Bozkovic, po po němž se hrad Kalich pohříchu vůbec již nepřipomíná.

Asi před 100 lety byla na hradě Kalichu ještě hradní velká věž s povydaným horním patrem, kterou podle krásné lidové pověsti slavný náš Žižka jako viditelné znamení víry v podobě kalicha zbudoval.

S temene Kalicha padají na náš český lid zářné paprsky velkého slunce národního vědomí a poctivé české hrdosti, které dovedou alespoň trochu utišiti a zkonejšiti ledví věrných synů českých. I v rozervané a lehkomyslně lhostejné srdce české vlévají ty božské skráně hradu Kalicha nebeské uklidnění.

Každý návštěvník český, jenž upře ztemnělé své zraky na hrad Kalich, pocítí ještě dnes podivuhodný, blahý klid a mír ve svém rozbouřeném nitru. A kolem něho zdají se kvésti čarovné trsy z českých lich slávy a štěstí! *V. V. Tomek.*

STŘEKOV.

Jedeme-li drahou Rakousko-uherské společnosti státních drah, zjevuje se brzo za městem Lovosicemi na pravém břehu našeho veletoku Labského našim pátravým zrakům asi 90 metrů vysoká, strmá znělcová skála Střekov neboli Skřekov, na které trčí zříceniny historicky památného hradu téhož jména, který se dosti často nazývá i krásným pojmenováním „Labskou Lurlejí".

STŘEKOV.

Starobylý a památný hrad Střekov jako mohutný a imposantní strážce Labe byl jedním ze starých pohraničních hradů českých a příslušel koruně České. Založen prý byl podle pověsti již v IX. století.

Za dob panování krále českého Jana Lucemburského držel tento hrad rytíř Pešík ze Střekova, jenž jej úplně znovu vystavěl a zpevnil. Léta Páně 1319 prodal jej však pánu Janovi z Vartemberka. Roku 1426 dobyli hradu Střekova Husité a střelbou s protějšího hradebního vrchu jej značně pobořili.

Později, za vlády slavného krále Jiříka Poděbradského, dostal se hrad Střekov opětně rodu Vartemberskému. Kolem polovice XVI. stol. připadl Střekov rodu Lobkoviců, jemuž roku 1601 od císaře Rudolfa II. i s panstvím k němu přislušejícím byl odevzdán v dědičné vlastnictví a od této doby drží jej tato knížecí rodina podnes ve svém majetku.

Prostorný tento kdysi skalní hrad hrobním dnes mluví k nám hlasem a hrdé kdys oko jeho zkaleno jest dnes rosou slz. Jen to Labe, které tu kolem tohoto památníku lidské slávy a pýchy bystrým tokem spěje v dálnou cizinu, věčně svěží píseň si pěje cestou, věčně mladé a bezstarostné o svůj jarý život, jako bylo o tisíce let dříve, než tu stál hrdý a vždy smělý Střekov, a jako bude ještě za dalších tisíc let. A to Labe přece někdy burácí a hučí a vříská, nechtějíc se zde zdržovati v pověčné své mladé, volné písni. *V. V. Tomek.*

DĚČÍN.

nejdůležitějších a nejkrásnějších budov a památností, které nás v **Děčíně** vítají, sluší především uvésti **zámek** knížete Františka Thuna, bývalého místodržitele království Českého. Zámek jest knížecí rodinou také obýván. Zámek Děčínský jako obrovitý velmož strmí na příkré skále, 29 metrů nad hladinu labskou vyčnívající, s ladnou štíhlou věží 50 metrů vysokou, a zbudován byl v letech 1667—1673, a Léta Páně 1788 v nynější své podobě byl restaurován.

Jako královský orel, který nezdolnými pařáty celuje snící, sivou skálu, pyšně a majestátně pohlíží na širou, nádhernou krajinu, daleko až k malebným, divokým a roztodivným skaliskám Československého Švýcarska, pravého to divu celého světa. Zámek však po stránce architektonické jest velmi jednoduchý a tato přílišná jednoduchost jest na újmu i jeho skvělému a přirozenému majestátu.

Do zámku dostaneme se „dlouhým průjezdem“, 295 metrů dlouhou to ulicí, do skály prolomenou. Ku prohlédnutí zámku v nepřítomnosti knížecí rodiny stačí přihláška u zámeckého správce.

ZÁMEK DĚČÍNSKÝ.

Vzácná jest zámecká bibliotéka o 40.000 svazcích a starých cenných rukopisech, dále zaslouží veliké pozornosti archiv, veliká sbírka mincí, sbírka zbraní, asi 800 exemplářů, a zámecká kaple s obrazem od mistra Berglera.

Zámecká zahrada chvalně vyhlášena a proslulá jest nádhernými a bezpočetnými druhy skvostných růží a oslňujících orchidei. Mimo to nalézá se zde i strom kameliový, daleko přes sto let starý. Rozsáhlý zámecký park lze si prohlédnouti na přihlášku u zámeckého zahradníka.

Jsme v ráji světa. Všude na návštěvníka vyzírá úchvatné, divukrásné a rozkošné okolí, do něhož se zabořuje náš udivený zrak. Všude závodí něžná malebnost a vyspělá, knížecí krása.

Jen to Labe, které zde vpřed se mocným tokem valí a v cizí kraje vody své pohání, unylou někdy píseň pěje, že musí opustiti se svými pěnivými dcerami tu drahou českou zemi, která jest stále tak spanilá, svěží a mladá jako před tisíci lety.

V. V. Tomek.

VRABINEC.

Kdo ubíral se kdy líbezným a půvabným údolím labským od Ústí k Děčínu, popatří zajisté v hlubokém údivu a neobyčejném překvapení na nejpitvornější snad útvar čedičový z celého čarokrásného českého Středohoří, kterým honosí se proslulá hradní skála Vrabnická, která jest tolik nápadna. Asi čtvrt hodiny cesty pod farní osadou Tichlovickou otvírá se k šumnotokému našemu mocnoproudému Labi půvabná kotlina Babětínská, Rychnovským potokem protékaná, nad kterou právě v podivuhodném a okázalém majestátu a v nevšedním sebevědomí strmí podivný čedičový obřím Vrabinec. Imposantní, obrovská skála ta, která jest takměř čarodějně na tré rozeklaná, trčí s obdivuhodnou smělostí kolmo na kuželovitém pahorku, nesouc na svém sivém temeni skrovné pozůstatky zdí někdejšího mocného a pyšného hradu skalního, z nichž zejména zeď na prostředním úskalí již z dáli oku turistovu v podivných obrysech se představuje. Ostatně spatřiti lze tu a tam trosky zdiva až na 12 metrů zdéli a 10 metrů zvýši.

Toliko od strany severní lze na tuto podivuhodnou skálu s velkými obtížemi a nesnázemi vylézti. Zdůli jeví se čarodějná skála tato bystrému a zdravou fantasií nadanému a pro vše krásné a velkolepé zanícenému pozorovateli brzy jako zpovědnice, brzy jako biskupská mitra, anebo jako modla jakási, anebo posléze i jako poprsí kozákovo.

Na západní, obzvláště však k jižní straně spadají srázné stěny skály Vrabnické do závratné hloubky, až na dno doliny potoka Rychnovského.

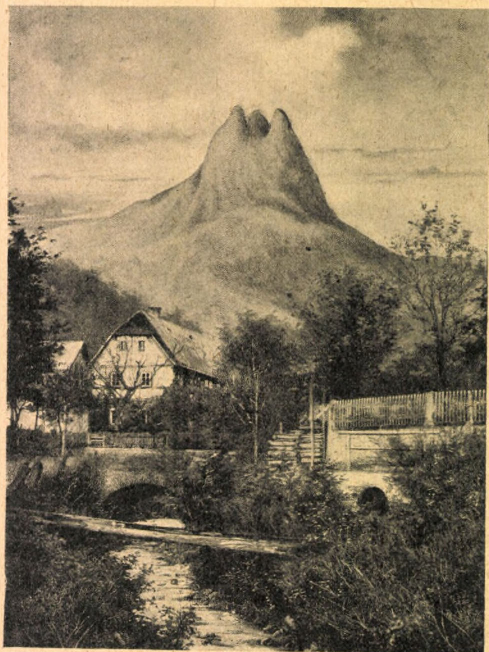
S temene skály jest výhled do širé dálky poněkud obmezený, ale za to opravdu nevýslovně půvabný. A věru nebýti zdejších zdí a šedých trosek, ani bychom nevěřili, že toto nedostupné skalní hnízdo také někdy potřebám lidským za skutečné obydlí sloužilo.

Na starém hradě Vrabinci seděli až do sklonku XIV. věku rytíři z Tichlovic, ale po roce 1419 dostal se hrad v moc proslulého válečníka pána Mikuláše z Lobkovic. Lstivý pán Zikmund z Vartemberka na Děčíně, zajav ho při přátelských hodokvasech a uvězniv, přinutil jej násilím léta Páně 1425., aby mu hrad Vrabinec postoupil. Od té pak doby příslušel Vrabinec k rozsáhlému panství Děčínskému.

K proslavenému a nedobytnému hrabu tomuto přináleželo neméně než 14 vesnic. Avšak již počátkem XVI. věku spustl a osiřel úplně.

Na strmé, nedostupné skále, která malebnou, rozsochatou a osamocenou svou podobou každého pozorovatele nadmíru překvapuje a vznícené unáší, utkvěly různé pověsti z prastaré doby pohanské jako zářné, čarovné květy, souvisící namnoze s „Dívčí skalou“ pod Nebočady.

Ve středověku hrdé sídlo feudální moci, dnes však — bohužel — již jen propadlý hrob světské slávy a pýchy, ztichlé rozvaliny, doklad výmluvný pomíjejícnosti veškeré lidské tvorby a zpyšnělosti. Hrad Vrabinec stál a trčel tu pevně jako mocná, nedobytná residence šlechtická na strmé, přepevné skále, opřen mohutnými zdmi a hradbami, ale dnes zbývá

VRABINEC.

z nich jen zpuchřelá, omšená kostra, zatím co věky rychlým kročejem běží, ale žijí stále, aniž by nějak upevňovaly život svůj.

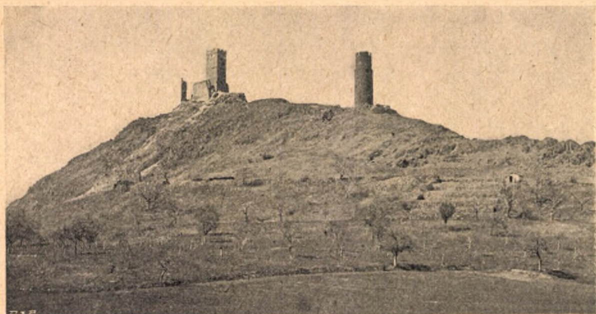
Trosky Vrabince úchvatné krásy! A vzrušenou hlavou dobrého, ušlechtile měkkého návštěvníka mihne se toužné přání, moci se vrátiti do dávné české minulosti, prožíti ještě jedinkrát alespoň na chvíli, třeba na několik jen minut, zapadlou nějakou idylku vzácného, jásavého zdejšího života, nebo alespoň v přeletu spatřiti ty tváře, které dnes odpočívají klidně věkověčným spánkem . . . . *V. V. Tomek.*

HAZMBURK.

si hodinu od města Libochovic, na straně severozápadní, na nejvyšším bodu Libochovicka, na vrchu Hazmburském, který vystupuje malebně ze žírné Oharské nížiny, rozhlíží se Klapský velikán, mohutný Hazmburk.

Zříceniny hradu Hazmburku vévodí doposud jako památník dob dávno a dávno odplynulých veliké části naší české vlasti na severu.

Libochovicko bez Hazmburku a jeho temných, zčernalých věží nelze si skoro ani představiti. Pohled na tohoto věkovitého olbříma hradního jest

HAZEMBURK.

čarovnou korunou krás, kterými se opravdově honosí celá zdejší útulná krajina.

A vystoupíme-li na hrad Hazmburk a rozhlížíme-li se pod jeho začernalými, omšenými zdmi, rozvine se před udivenýma zrakoma našima krásný český kraj s požehnanými lány a nivami údolí řeky Ohře na západě i východě a na severní straně jako v čarovné pohádce vine se malebný věnec Středohorský, vyšperkovaný celou řadou velezajímavých zřícenin, které jsou neobyčejně půvabným zjevem v naší milé vlasti.

Na těchto přírodně tak zkrášlených místech zářivě, skoro oslnivě plála druhdy moc a sláva Hazmburků.

Nejstarší pověst o nynějším hradu Hazmburku nalézáme ve známé kronice Hájkově a podle ní i v knize „Prodromus gloriae pragenae“ od Hammerschmieda. Zápis, který se nám takto dochoval, vypráví nám: „Roku 747 jistý urozený Košál — jinde zase Košťál — manžel Běly, dcery Bivoje a Kazy, sestry věhlasné Libuše, hrad Košťálov vystavěl. Roku 754

dva bratři urozeni, Kalboj a Veleslav, z rodiny Košťálovské pocházející, hrad Hasenburg, dříve Klopey řečený, vystavěli."

Dějepisci a archaeologové naši shodují se v tom, že hrad Hazmburk vystavěn byl podle způsobu římského na sklonku prvé polovice XIII. století, a to bezpochyby současně s Osekem a Rožmberkem. A soudí se dále, že dle nápadné vzájemné podoby těchto tří hradů byly asi zbudovány jediným stavitelem.

Rod Zajícův, pocházející ze Zaječova, západně hodinu vzdáleného od hradu Valdeka v pohoří Brdském, usídlil se trvale na Klepích a nazval toto nové sídlo své podle tehdejšího rytířského vkusu „Hasenburg".

Zbyněk Zajíc I., z Valdeku a na Budyni, který první psal se z „Hazmburka", odkázal ještě za svého živobytí hrad Hazmburk synu svému Vilémovi.

Později ke hradu Hazmburku přizděno bylo taktéž i městečko Podhradí, jehož stopy ještě dnes pod hradem na straně jižní spatřujeme. Na konci XVI. století městečko to bylo však již úplně zpustlé.

Za válek husitských obrátil se spravedlivý hněv Táborů a Sirotků i proti tomuto hradnímu velikánu. Hazmburk byl roku 1431 těmito husitskými válečníky z části dobyt a pobořen. Později však byl opětně obnoven, ale dřívějšího lesku a zdobného roucha umění architektonického se mu pohříchu již nedostalo. Proto již roku 1451 hradního pána Zbyňka Zajíce III. pobyt na tomto místě nijak nevábil a netěšil. Za náhradu zbudoval si z bývalé tvrze v Libochovicích zámek, kdež i rád přebýval.

Roku 1514 nastoupil tu vládu Jan IV., manžel Markéty, dcery Karla, knížete Münsterberského, pravnučky krále Jiříka z Poděbrad. Roku 1551 vybuchl ve veliké hradní věži prach neopatrností hlásného, který tam svíčku zapomněl, při čemž 11 osob usmrceno a hrad roztržen. Nejmladší syn jeho, Kryštof, prodal potom, roku 1558 hrad Hazmburk s okolními osadami a zámky panu Janu nejstaršímu z Lobkovic na Zbiroze a Točníku.

Tak po slavných dobách, plných ruchu, lesku a pýchy, přestal býti Hazmburk majetkem rodu jméno jeho nesoucího, slavného a mocného rodu pánů z Hazmburku.

Jan Zbyněk byl posledním pánem z rodu Hazmburků, proslulý svou neobyčejnou štědrostí a hlubokou učeností.

Stav slavného hradu Hazmburku byl ještě roku 1569 dosti dobrý, ale brzy potom roku 1606 připomínán jest již jako hrad zpustlý a opuštěný. Tedy za necelých 37 let úporně zahlodal se zub času do tohoto věkovitého olbřima.

Mohutné zříceniny hradu Hazmburku obetkány jsou dojemným předivem lidové fantasie, pověstmi nádechu truchlého, tesklivého. Lidová fantasie vykouzlila ve své občasné melancholii a ve své lásce ku hradnímu tomuto velikánu pestré a barvité romance, každého skoro pána z rodu Hazmburků obestřela tesklivou náladou a touhou opět a opět kráčeti po

sinich hradních a zkolébati se alespoň za noční temnoty a příšerného klidu a posvátné tichosti, všude kolkolem panující, někdejší slávou, dřívějším leskem a hrdou září bujarého, plesavého, nikdy neuhasínajícího života!

A návštěvník tohoto mohutného zříceného hradu prožívá v nitru svém pojednou veškerou melancholii zadumaných věží, dnes tak opuštěné, nahé ruce své pozvedávajících se slznou trpkostí k plujícím na obzoru oblakům.

Hrůza probíhá tělem nočnímu poutníku kolem Hazmburku v divných a rozbouřených myšlenkách se ubírajícímu. Co chvíli očekává, že se před ním objeví ten který hradní pán, by jej pozval k veselým, rozpustilým hodokvasům nočním, vidí před sebou i důstojné zjevy hospodárných matron. Zmlklé princezny hradní v nádherných, bílých, zlatem protkávaných robách ztrnule hledí před sebe a neslyšitelný pohyb přečetných sluhů oživuje pusté, příšerně do prázdna zírající prostory. A v tuto zmlklost pojednou zavyje drásavě toulavý ohař, který s bolem ve své zvířecí duši dychtivě hledá svého pána a nevýslovně teskně a smutně rozhlíží se na všechny strany, odkud snad přece přijde toužebně očekávaný pán a velitel jeho!

Pojednou však slyšeti jest zase dovádivý smích a rozpustilé hlasy hradské čeledi. A za okamžik zaznívá, jakoby z hradních sklepení, nářek a pláč, úpění a těžké vzdechy. Potom zase pustý řev a příšerně znějící chechtot zpitých žoldnéřů a hýřivých služebníků.

Jindy zase řinčení zbraní, víření bubnů a hlahol trub a polnic zaburácí z černalých hlásek. A v to mísí se temný dusot koní a divé ržání jejich, které přerýváno a přehlušováno bývá svištěním švitořivých pušek a houfnic a hřmotným hovorem polních válečných kusův.

K ránu pak mizí zase všechen ryk a řev; všechny vzdechy a zjevy tajemné zmizí v pustých místech hradních, aby s příští noci zahučel v opuštěných těchto síních hradních opětně nový tajemný život a někdejší čety hradních pánů a hostí rozveselily se zase při nádherném hodování a zpívajícím plese.

Staré báje! Jak krásné kytice nejrozmanitějších zkazek uvila nám fantasie lidová! Vždyť černý, zvětralý a zvetšelý hrad Hazmburk vypadá v tom kraji zdejším jako opravdová, zkamenělá pohádka z dávno zapadlých let!

Tu a tam zjeví se ustrašenému chodci i dávná postava Jana Zbyňka Hazmburka, aby pohovořila s ním o dnešní své opuštěnosti, požalovala sobě na nevděk doby za velké, šlechetné činy a na konec aby podarovala štědře vnímavého a utajeně naslouchajícího poutníka.

Páni hradní obchází zádumčivě slavné kdysi sídlo své, čekajíce na jeho opětný lesk a zašlou slávu.

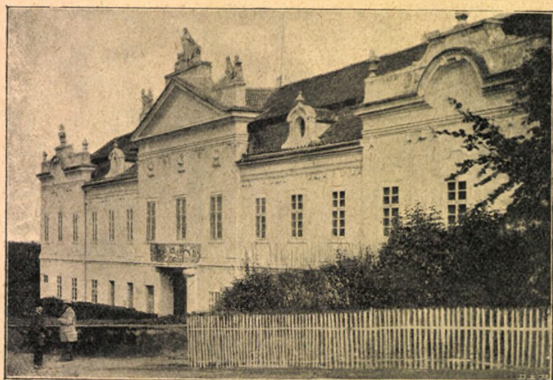
Zda přijdou a navrátí se snad jednou doby ty? Zda ukojena bude někdy přece vřelá touha mocných pánů z hradu Hazmburku?

V. V. Tomek.

PERUC.

Poblíže milého a útulného nádraží, odkud otevírá se úchvatný rozhled do širých dalekých krajů, rozkládá se už blízko Loun staroslavná Peruc, starší než Budeč a Levý Hradec, opředená krásnými a něžnými idyllickými pověstmi. Peruc jest půvabná svojí skvostnou polohou i svými pohádkami a zvěstmi, jimiž od pradávných dob života slovanského jako z kouzelného zášeří bývá

ZÁMEK NA PERUCI.

ovanuta. Peruc, jako spanilá sestra posvátného Řípu, je půvabná i svoji volností. Ničím nesemknutá a nesevřená, volná jako orlí hnízdo na zasněné skále, odkud daleko široko lze se rozhlížeti po ohromném prostranství země české, jeví se poutníku, který sem zaměřil z pout velkoměsta.

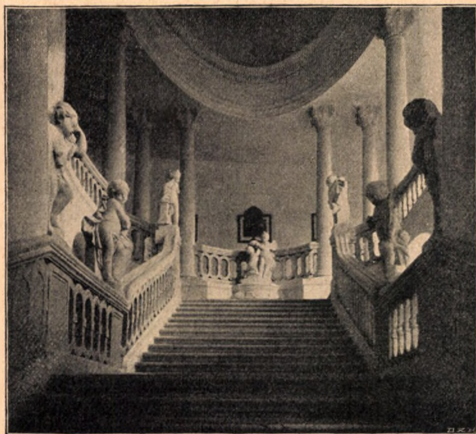
Tak volně se tu dýše ve vůni malebných lesů, kterými jsou porostly luzné ty stráně i svahy vysoké planiny, i hluboké rokle a prorvy.

V lesích peruckých nalézáme příliš mnoho skvostných obrázků a jednotlivé scenerie lesní jsou nevylíčitelny, a nelze ani zobraziti nádherné a přímo úchvatné panorama, které otevírá se užaslému oku návštěvníkovu od vrchů Kadaňských přes hřebeny a hlavy Rudohoří a Středohoří kolem spanilé Milešovky k Litoměřicům, k horám Jizerským, k Bezdězi, k Řípu a ještě dál a dále.

Pod Perucí k severu vine se široké volné údolí plné úrody i šťavnatých, pestrobarevných lučin. A v tomto údolí od Loun k Libochovicům a Tere-

zinu plyne řeka Oharka v podivuhodných a smělých zákrutech, na Oharce pak jako líbezné korálky na stříbrné šňůrce navlečené mihotají se ladné vesničky. Potom za obrovským tímto údolím půda zase stoupá a roste v táhlé výšiny a v nedozírné již dáli ztrácejí se modravé hory jako nepřehledné, rozkošné varhánky.

A tento čarovný, podivuhodný, jakoby mocným čarodějem vykouzlený obrázek stojí a sní tu již od pravěků. Skoro by návštěvník tohoto idylického kraje ani nevěřil, že podobný obrázek přírody jest možným na

SCHODIŠTĚ ZÁMKU NA PERUCI.

světě. Vše to zrovna v nadlidské fantasii jeví se nám z rozkošných peruckých strání. Zde trůní opravdu zcela nový drahý český svět. Než, bylo by zde ještě krásněji a půvabněji, jak tomu bylo kdysi, kdyby v těch vískách a dědinkách, které jsou nalepeny na úbočích dalekých modravých hor jako vlašťovčí hnízda, hlaholila a zvonila naše nebesky krásná řeč česká a naše stříbrozvonivá, něhyplná píseň, která jest svěřena Bohem jenom vzácnému a znamenitému, dobrému národu! O, tam za řekou Oharkou, tam v těch modravých horách jest — bohužel — pro nás již tvrdá, nevšímavá cizina!

Hledíme na ty mlčenlivé, velebně se týčící hory jako na rodný svůj domek, jako na tichou doškovou chaloupku, která po smrti našich rodičů dostala se v ruce cizí. Myšlenky a drahé vzpomínky zašumí naší hlavou a trpký pocit zachvívá nitrem naším. Vždyť z těch čarovných hor a dumavých vísek čiší na nás dnes studený dech, dech cizí. Po pravém břehu

Oharky všecko patři nám, po levém jejím břehu pouze úzký, sotva míli široký proužek země . . .

Již navštivme Peruc a její památnou studánku Boženinu s nevysýchajicím mohutným pramenem ledové vody, která teče z výšin k obrovskému dubu Oldřichovu, který v údolí pod Perucí rozpíná své obrovité paže s věčně zelenými ratolestmi k vlídnému nebi.

Boženina studánka a Oldřichův dub vítají nás jako dvě věčné, sesterské pohádky z dávných a dávných dob, kdy vznešená a čarovná sláva jména českého zapouštěla mladé a svěží kořeny své do drahé, nesmrtelné půdy dějin.

Dnes dosud jest cílem českých poutí památná ta studánka Boženina. Voda její po dlouhé věky stejnou silou jako posvátná pohádka lidu plyne a šumí rodnou svou zemí dál a dále. Pod úhledným a prostorným zámkem knížete Františka Thuna, někdejšího místodržitele království Českého, kde v dávnověku stával ohražený dvorec bohatého českého zemana Křesiny, otce divukrásné Boženy, vyvěrá silný, mohutný pramen a plní rozsáhlou, krytou studánku Boženinu, zásobuje pak vodou nejen skoro celý městys Peruc, ale napájí vzácnou vodou svou i rybníky pod Perucí, odkud říne se jako dravý potok k Pátku do Oharky.

BOŽENINA STUDANKA NA PERUCI.

A mohutný velikán, dub Oldřichův, jehož kořeny napájejí se vodou, která kolem něho teče ze studánky Boženiny, jako vševládný olbřím hrdě a majestátně pne a pozdvihá k dobrému nebi svoji skoro tisíciletou hlavu přes veškeré ty starosti, svízele a rmutv, které se naň od jakživa snesly. Tento velikán, k jehož obemknutí třeba několik párů rozpiatých paží, stojí tu téměř tisíc let, a snad ještě druhý tisíc let tu vysní a produmá, bude-li toho dbáno, aby různí ti zdivočilí a surovi výletnici neřezali kůru tohoto kolosa a neodnášeli si ji domů na památku, kde ji pak pohodí.

Zvláštní melancholie snáši se chvílemi nad celým tím krásným krajem peruckým, do níž za

slunného dne jasně a tiše svítí běloučký ten zámek perucký mezi vysokými stromy parku. A mysl naše rozlétá se po úchvatném a rozvitém tom obrázku, který v pravdě hoden jest svého nebeského Tvůrce.

V. V. Tomek.

PALEČ.

Na silnici, která vede od Zlonic ve směru severozápadním k památné Peruci, rozkládá se V e l k ý P á l e č se zbytky tvrze někdy pánů Hrobčických z Hrobčic. Velký Páleč jest rozsáhlá a velmi úpravná dědina, prostírající se v širokém úvalu, kterým bezstarostně vine se potok, přepiatý mostem.

Na severním konci dědiny vzhlíží k nebesům zasmušilý, starobylý gothický chrám Narození Matky Boží, který byl již ve XIV. století farním. V něm spatřujeme gothickou opukovou křtitelnici ze stol. XIV. a četné náhrobky bývalých držitelů tvrze. Na jižní straně vesnice prostírá se panský dvůr.

A za stodolami tohoto panského dvora vypíná se kuželovitý kopec, porostlý pěknými ořechovými stromy, k němuž ode dvora nesměle vine se v zákrutech jakási cesta, dešti vymletá a travou hojně zarostlá. Na vrcholku kopce spatřujeme zbytky silných, mohutných valů, ze země vyhlédá několik mohutných přitesaných balvanů, v kruhu prochází příkop a uprostřed rozhlíží se propadlina; nám zdá se, že zírá na nás kužel sopky svými dávno již vyhaslými, ztemnělými zraky . . . Příliš truchlivá tragédie ve velké knize slavných dějin naší překrásné a převzácné domoviny české!

Zde čněla před 500 lety pevná a mohutná tvrz P á l e č s příslušným hospodářským dvorem, rodiště to smutně proslaveného, fanatického Š t ě p á n a z P á l č e. Zde stála kolébka onoho zfanatisovaného pána českého Štěpána z Pálče, který byl přímým a tvrditi můžeme i hlavním původcem odsouzení svého nejupřímnějšího a nejoddanějšího přítele velikého Mistra Jana Husa.

A tento podivný muž byl věru pravou a jedinou příčinou, že po dvacet let krví lidskou prosakovala a rudla drahá česká země, že zkrvavěla i dalná obloha nad spanilým tímto koutem světa mohutnými odlesky hrozné záplavy z moří požárův, které hubily a pohrobovaly na věky nejkrasší ozdoby a nejdrahocennější perly naší trpce zkoušené vlasti!

Jak smutné, hrozně truchlivé to trosky! Není snad smutnějších v celé české zemi nad tyto. A nejbolestnější a nejpochmurnější vzpomínky pro-

citají a valem vynořují se v mysli návštěvníkově při pohledu na skromné ty pozůstatky zašlého, bývalého života zdejšího.

Nikdo z Čechů neměl by věru opomenouti navštíviti toto z nejpamátnějších a nejsmutnějších míst naší rodné půdy! Vždyť při každém vyslovení jména Husova bezděky vynořuje se ve vzpomínkách i sám Páleč.

Hradiště Pálče prostírá se v zátiší všeho hluku a šumu, daleko od železné dráhy. Ze stanice Zlonické jest sem asi šest kilometrů. Ze starobylých a památných Klobuk je k hradišti blíže, ale cesta není tak pohodlná. A věru dosti podivno jest, že český turista málokdy sem zavítá, a to ještě spíše čirou náhodou, než se skutečným předsevzetím, poněvadž se silnice, která prochází dědinou, nelze hradiště spatřiti, které jakoby zakleto ukrývá se za zahrady a vysoké střechy hospodářských stavení panského dvora. A mocné, vysoké, statné stromy ořechové, které vyrostly na rozsáhlých kdysi valech, úplně zakrývají svými kosmatými korunami nepatrné ty hroby zašlé minulosti. Hradiště nelze nám dříve spatřiti, až když se ocitneme u něho samého. Třeba tedy k němu úmyslně zaměřiti a po něm pátrati.

Hrady a zámky se svými vysokými, hmotnými věžemi jsou již z daleka na vysokých skaliskách viditelny a vábí k sobě turisty svou imposantností a rozsáhlostí, hradiště Pálečské však tísní se skromně a nesměle za dědinou. Nepřeje si, jak se zdá, aby po něm někdo pátral a ze zvědavosti rušil jeho hřbitovní klid. Jeť to beztak smutný, zapadlý, pobořený hrob . . .

Pán Štěpán z Pálče byl synem pána Adama, někdejšího purkrabí na Pálči, kterážto tvrz přináležela kdysi klášteru Roudnickému. Štěpán měl ještě čtyři bratry, kteří ve vzniklých, rozpoutavších se bouřích husitských, nechtějíce používati svého rodného jména, pod všelikými jinými přijatými jmény zašli a na věky jaksi zapadli v litici válečné. Ale po letech se sešli zase ve Slaném. Když totiž v dubnu léta Páně 1425 Husité po dlouhém a úporném obléhání dobyli posléze města Slaného, vznikla tu příšerná, krutá řež. Obhájci města, pokud byli ve zbroji, byli porubáni a ti, kdož utekli do domů, byli schytáni a přivlečeni na náměstí slanské do velikého okruhu z dříví a slámy a hranice tato byla potom se všech stran zapálena. Když pak vyšlehly mocné plameny kolkolem spoutaných nešťastníkův, ozval se jejich hrůzný, zoufalý, příšerný křik, který zařezával se bolestně až do kostí, takže lidé zacpávali si uši a zakrývali své tváře před děsným divadlem. A v této hrůzostrašné, ohnivé scéně jeden z husitských bojovníků, kteří stáli kolem hranice, vskočil mezi odsouzené nešťastníky.

„Vrať se!“ zvolali naň Husité.

„Zůstanu u svých bratrů. Neviděl jsem je osm let. Tuhle ti tři spoutaní jsou moji bratři. Naší smrtí bude snad smyto provinění našeho pátého a nejstaršího bratra, Štěpána z Pálče . . .“

Hrozné plameny a přehustý dým zahalily ve svém smrtícím objetí nešťastníky, utichla navždy slova, odumřel ve výhni nářek i vzlyk, zapadl, shasl život, jen divé, nezkrotné plameny ještě dlouho vítězně plály na zbytcích bujarého kdys života a velkých, světobořných snů smělých hlav . . .

Husitům zůstal pak Slaný věrným až do bitvy u Lipan roku 1434. Než i v pozdějších ještě dobách Slánští činně se vždy účastnili všech událostí v české zemi. Zvláště slavný náš Jiřík z Poděbrad město Slaný si velice oblíbil a jemu i vzácně milostí svou nakloněn byl, začež občané slánští odvděčili se tím, že na čelných místech postaviti dali sochy tohoto rekovného krále, které zříme v městě až podnes.

Husité chystali se potom k Pálči, chtějíce tvrz tuto srovnati se zemí, aby i to nešťastné, neblahé, osudné jméno Páleč na věky vyškrtli z dějin a vyhladili i tvrz z české půdy, ale životy čtyř bratří Štěpána z Pálče byly jim dostatečnou obětí.

Mistr Jan Hus v mladém věku svém často prý přicházel navštívit Páleč se svým nejmilejším druhem. Do Kostnice ubírali se rovněž oba dávní, upřímní přátelé, Mistr Jan Hus i Štěpán z Pálče, jeden jako obžalovaný, druhý však jako žalobce. Než z dálné, zasmušilé Kostnice nevrátil se nikdo z nich do zarmoucené vlasti české.

Jan Hus po dlouhém žalářování a po nejhroznějších útrapách dokonal pak na hranici a popel jeho hozen do Rýna, aby věrní Čechové nemohli jej vzíti s sebou do milé domoviny.

Avšak ani Štěpán z Pálče nevrátil se již do Čech. Věděl, že by v Čechách smrti jistě neušel. Odejel velikou oklikou přes Rakousy a Uhry do Polska, do Krakova, kdež byl kanovníkem a odtud pilně sledoval osudné a hrozné následky hranice Kostnické.

Dějiny pak vypravují nám, že není známo, kdy a kde zemřel tento nešťastný muž.

Stará pověst lidu vypráví nám, že kosti Štěpánovy na popel byvše spáleny, odpočívají smutně v troskách jeho rodiště, starobylé tvrzi Pálečské. Po dlouhých létech vrátil prý se Štěpán z Pálče tajně a v přestrojení poutníka do Čech, aby navštívil své rodiště, po kterém velice zatoužil a aby se vyptal na osud stařičké své matky i svých rodných čtyř bratří

Tvrz Pálečská byla tenkráte úplně pustá a neobydlena, nikomu nepříslušela a nikdo se o ni vůbec nestaral. Jenom praubohý, chudý lid v ratejnách měl svůj nuzný příbytek. A neznámý poutník bílých dlouhých vousů, ustaraný a zasmušilý přišel sem kdysi a vyptával se zevrubně po osudech rodiny, která tu kdysi přebývala. I pověděli mu, že stařičká zemanka odešla z tvrze a zmizela z hanby nad svým nejstarším synem Štěpánem, který kdysi jako Jidáš Krista zradil svého nejvěrnějšího a nejupřímnějšího přítele, a jako Jidáš přišel k odsouzenému Husovi do temna

žaláře, kde nad ním plakal a lkal a jej i líbal. A ještě v té hrozné chvíli dobrý Hus mu věřil, rozplakal se sám hořce a bolestně a upřímně líbal svého Jidáše — zrádce.

„Stařičká, dobrá zemanka odešla z těchto míst také i z lítosti nad krutou, hroznou smrtí vlastních svých čtyř synů," vypravovali chudí lidé neznámému poutníkovi.

„Což zemřeli?" dotazoval se poutník.

„Ano, byli upáleni na náměstí ve Slaném," s hrůzou dokládali ubožáci. Tu starý, sešedivělý poutník prý se rozplakal pláčem srdcervoucím a zoufalým nad truchlou a tak zdrcující tou zprávou. A prosil skroušeně a dojemně, aby jej nechali na těchto smutných místech přespati, ráno že půjde zase dále na své trudné pouti světem. Stalo se tak.

Nocehoval na tvrzi Pálečské naposled. Zhoubný oheň vyšlehl tu za temné, tiché, sesmutnělé noci. Zachvátil v brzku celé stavení.

Nejdříve vyběhl z tvrze neznámý poutník, ale lidé v domnění, že jest to nejspíše zločinec a lotr, který přišel zapálit jim střechu nad hlavou, chytli jej a vlekli zpět ke tvrzi a přes všechny úpěnlivé prosby a hrozby jeho hodili jej nemilosrdně do zuřícího ohně, kde také poutník ten bídně a zaslouženě za svou zradu dokonal. Ano, taký osud má býti údělem všem hanebným, bídným zrádcům za jich vždy černý skutek!

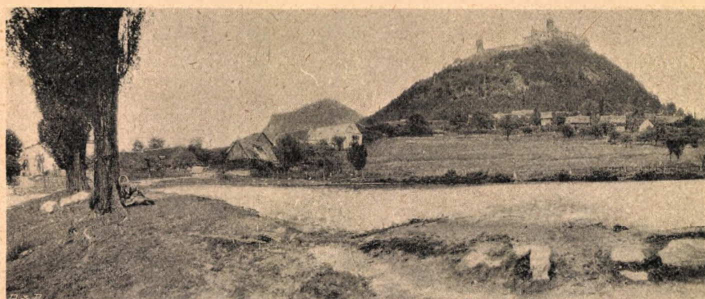
Od těch dob ponořila se tvrz Pálečská v truchlé rumy a ssutiny a neoživla již k dalšímu životu. Jen smutné příšery vznášejí se nad nešťastným tím místem, které samy štítí dotknouti se neblahé té půdy, z níž vypučely a zkvetly jen otravné, zradou ohavnou zapáchající blíny a ocúny.

Také se vypravuje, že o Velkém pátku, když kněz v chrámu Páně čte pašije, bývaly viditelny na okolních starých věkopamátných hradech bledě zelené plaménky. To prý hoří zlato, které je kdesi v troskách jejich ukryto.

Na Pálečské tvrzi objevoval se prý povždy jenom plamen tmavorudý. Tu nehořelo, ani neplálo prý zlato, nýbrž vzplála lidská krev. A v rudých plamenech těch bylo prý lze zříti lidské postavy a bylo lze slyšeti úpěnlivý lidský pláč a dojemné, duši i srdce rvoucí kvílení . . .

Na staré, šedivé hrady spěchával okolní lid, aby vypátral skryté v nich poklady, avšak tvrzi Pálečské se vždy každý člověk nadobro vyhnul. Proto ssutiny její jsou tak truchlivy, smutny a zasmušily jako nikde jinde v naší vlasti, ani v celém širém světě. A věru i právem!

Tak zapadlo a osiřelo navždy rodiště velkého, nešťastného zrádce Štěpána z Pálče a sesmutnělo příšerně i celé zdejší hradiště. Dnes pak zase při půltisícileté vzpomínce na plamennou tragedii Kostnickou ož vuje v srdcích všech dobrých a opravdových Čechů, kteří pod hrudí svou nosí vzácný dar lásky ke své vlasti, i podivná a krajně bolná vzpomínka na Páleč a chmurné, zkrušené okolí jeho. *V. V. Tomek.*

BEZDĚZ.

Zdaleka široka zříme v půvabném a neskonale památném kraji mladoboleslavském nejvýš zajímavé a kdysi slavného hradu sivozelené trosky z pestré a veliké minulosti mileného národa českého jako vzácný a jedinečný drakokam, jako nádhernou perlu uprostřed romantických skalin a výšin, uprostřed smavé a vždy milující přírody, uprostřed ladných polí a rolí, jichž zlaté klasy dovádivým šotkem věterným pohybovány, rozčeřené hladině vodní se podobají, uprostřed chlumů a borů, uprostřed čarovného kruhu, v němž s nadšením postane nadšený a pro vše zanícený historik, jakož i každý upřímný a poctivě svou vlast milující vlastenec český, které volně a svobodně hledí v úrodný a čarokrásný český ráj. Jest to imposantní, majestátní hrad Bezděz v královském, sebevědomém, rekovném postoji. Rozsáhlá a nevyrovnatelná vyhlídka, která opojí a navždy očaruje toho, kdo s Bezděze shlíží, jest omlazujícím a silivým nektarem pro každého syna i každou dceru České vlasti pro celý život. Odtud měla by býti hlásána česká historie, odtud měla by býti ukazována naše nejvznešenější, nejkrasší a nejpožehnanější Česká země, která jako opalisující a perlami hýřící klenot v mohutných obrysech září a hýří, pyšní se a směje, dumá a sní, pláče a lká a zas jásá a zpívá právě u našich nohou v nekonečné hudbě andělského, blaženého, velkého koncertu.

Výlet na Bezděz můžeme z Bělé (viz tuto) podniknouti buď pěšky po silnici, asi půldruhé hodiny cesty nebo drahou. Ze stanice Bezděz jest k úpatí hory Bezdězi, při níž rozkládá se dědina Podbezdězí, asi půl hodiny cesty. Vyhlídka s věže hradu jest nevyrovnatelnou a velkolepou. Lzeť odtud přehlédnouti s výše 605 metrů nad hladinou moře třetinu posvátné země České.

Z dáli již objevuje se nám hora zvláštní podoby, vybíhajíc ve dva vrchy, které tvarem svým připomínají návštěvníku senné kupy. Vrcholky ty slují Velký a Malý Bezděz. Jsou to znělcové kužele, jichž podstavcem jest lesnatá výšina severozápadně od města Bělé. Z blízka jeví se obě hory jako obrovité pitvorné hmoty, pozůstávající ze zubatých skal. Obzvláště skalnatý jest velký Bezděz, vybíhající v skálovité a vysoké bradlo, na němž strmí vzácný tento hradní olbřím s gotickými branami a předhradím.

BEZDĚZ.

Malý Bezděz jest téměř celý porostlý pěkným, svěžím stromovím, kde šumí a šelestí, hovoří a zas šepotají ladné jilmy, mužné buky, hrdé duby i spanilé dcery české, vonné lípy. Zde na podzim hýří barvitost v neskonalé rozmanitosti, opalisujíc v šedozelené barvě boroví, přecházejíc potom v zelené a žluté zabarvení živého lesa a zacházejíc v červené a rudé odstíny listí odumírajícího bukoví.

Na vrchu této homolovité hory spatřujeme zbytky starodávného opevnění. Domněnka, že jsou to začátky a základy pevnosti, kterou tu prý zbudovati hodlal vévoda Frydlantský Albrecht z Valdštejna, jest mylná. Bylo totiž zvykem u všech hradů, které měly poblíže hory nebo vrchy, vybudovati tu buď věže nebo bašty, jednak, aby se tu nepřítel nemohl usaditi, jednak, aby zjednán byl výhled do širého kraje v tu stranu, na kterou vyhlídka z hradu bývala uzavřena nebo obmezena. Tak tomu bylo i na

Malém Bezdězi, kdež vystavěno bylo opevnění. Opevnění to zbudováno bylo bezpochyby za krále Václava IV., když se objevilo, že není radno zůstaviti Malý Bezděz bez opevnění. Tomuto opevnění říkali Nový hrad.

Na Velký Bezděz uvádějí příchozího dvě cesty. Jedna z nich jest kratší a nalézá se na severozápadním úbočí a zřízena byla teprve v pozdějších dobách, kdy uvedeni byli Benediktini na Bezděz. Cesta druhá, kterou se od prvopočátku ke hradu chodívalo a jezdívalo, jde zvolna od dědiny Podbezdězí, pod hradem ležící, asi až do prostřed hory, tu pak náhle se otočíc vine se až do samého hradu. Cesta tato byla několika branami uzavřena, mezi nimiž táhly se vysoké hradby. Brány jsou do oblouků sklenuty a pocházejí z pradávných dob, nyní jsou ovšem již sešlé.

První čili nejspodnější brána nalézala se tam, kde se právě cesta otáčí. Byla zavírána silnou závorou. Druhá brána stojí na strmé skále tak, že pro cestu zbývá jen poskrovnu místa. Nad touto druhou branou býval ochoz se zubatým cimbuřím. Třetí brána a spolu vchod do hradu zbudována byla v místě, kde se cesta náhle k severovýchodu zatáčela. I tato brána jako obě předešlé jest prostá a jednoduchá. Zavírala se pouze závorou. Tato třetí brána zpevněna byla hrubou a okrouhlou věží, která se týčí nad ní. Zvýší jest asi 30 metrů a zdi jsou přes dva metry silné. Věž má jediný vchod na severní své straně, o něco výše, nežli jest hradba. Nejvýše na ní nalézá se cimbuří. Lid nazývá tuto věž Čertovou, poněvadž prý čert tu hlídá poklady. Ale spíše lze vyložiti pojmenování odtud, že tak mnohý složil v ní své zdravé kosti. Ovšem, že mnozí i poklady zde hledávali a proto učinili do ní otvor, který však nedodělali. Proto se dovnitř nikdo dostati nemohl, kromě jediného občana z Doks, který se do vnitřku po provaze sice spustil, ale pokladů žádných zde nenašel. K této věži vede od třetí brány hradba zkrášlena jsouc cimbuřím.

BRÁNA NA BEZDĚZI.

Rovněž nahoru od věže až k hornímu hradu vine se po příkrém hřebenu vysoká hradba s cimbuřím. Tato hradba, jakož i předešlá, má ochoz. Lid si vypravuje, že prý v této hradbě nalézá se úzká chodba, kterou se prý z horního hradu chodívalo k Čertové věži.

Cesta ve třetí bráně se zatáčí, jakož bylo již výše poznamenáno, načež se vine podle druhé zdi, zpevněné třemi trojhrannými baštami. Jde tedy cesta mezi oběma hradbami. Zdobena jest patnácti kapličkami křížové cesty. Byly pořízeny léta Páně 1686 hraběnkou Annou z Valdštejna, roku 1741 opraveny pak hrabětem Františkem Arnoštem z Valdštejna a ozdobeny pěknými obrazy.

Za druhou baštou na pravé straně spatřujeme stavení zbudované v gotickém slohu, které má dole malá, nahoře však velká okna kostelní. Jest to nejstarší část horního hradu. Dále pak cestou v pravo seznáváme novější stavení hradu, načež při další chůzi dostupujeme severovýchodního konce hradu, kde skalisté bradlo trčí na srázných stěnách. Na tomto konci stávalo čtyřhranné opevnění, uzavřené se všech stran hradbami. Toto místo sloužilo k postavení děl a různých válečných přístrojů.

Do horního hradu vcházíme jednoduchou, okrouhle sklenutou branou. Uzavírala se hrubou závorou. Branou vcházíme na dvorek zdobený lahodným a něžně měkkým lipovím. Dvorek ten jest uzavřen se všech stran vysokými zděmi. Naproti bráně pod dřevěnou stříškou na pusté zdi spatřujeme obraz Matky Boží Montserratské z roku 1830 pocházející, který jest cílem většiny poutníků na Bezděz přicházejících. O poutních dnech bývá na Bezdězi obzvláště rušno a hlučno a uspořádán bývá tu i obvyklý poutní trh, navštěvovaný Čechy i Němci.

Do dvora vystupuje jedním rohem dlouhé čtyřhranné stavení, na jehož postranní zdi spatřuje se oltář. Severní stavení jest o dvou patrech a zcela bylo přeměněno, když se Bezděz stal klášterem. V přízemí byly tři světnice, v prvním patře byl zimní a letní refektář. V druhém patře nalézá se chodba a pět malých místností. Odtud rozevírá se nade vše pomyšlení luzný výhled do celé zdejší půvabné krajiny.

Naproti tomuto stavení, tedy na jihu, strmí na okraji skalnatého hřebene jiné dlouhé stavení, o dvou poschodích, tvaru obdélníkového. Stavení zbudováno jest ve slohu gotickém. V prvním patře bydlíval opat. V přízemí nalézala se klášterní kuchyně obrácená k velké věži. Toto dlouhé jižní stavení přistavěno jest ke staré kapli, která jest nejkrásnější a nejvýznačnější památkou na Bezdězi, zbudována jsouc ve slohu gotickém, podobná oné na Zvíkově (viz tento). Vůbec celá stavba jest se stavbami Zvíkovskými naprosto příbuzná a souhlasná. Byla vystavěna již při založení hradu za slavného českého krále Přemysla Otakara II. asi kolem roku 1260. Kamenná římsa pod okny ležící dělí kapli ve spodní a vrchní část.

Obě dříve zmíněné budovy s kaplí tvořily přední hrad, ostatek pak byl zadní hrad, který určen byl pro krále a jeho dvůr. V tomto hradě na nejvyšším místě vypíná se mohutná velká věž, 45 metrů vysoká a jádro celého hradu představující. Jest to stavení nejvýš hmotnaté, do

kruhu založené a od roku 1844 po zevnější i vnitřní opravě všeobecně přístupné. Obvod věže měří 21 metrů. Zdi této gigantické věže mají při zemi přes 4 metry tloušťky. Nahoru však šířky ubývá, avšak na cimbuří jsou zdi přece ještě přes dva metry zšíři. Na věž lze vystoupiti po 164 stupních až do jizby věžní, odkud jest ještě 26 schodů na plochou střechu neboli cimbuří. Odtud otevírá se velkolepý a tak úchvatný a rozkošný rozhled, že nesporně přináleží k nejkrásnějším a nejvzácnějším v celých našich svatých a nevyrovnatelně nebesky luzných, věčně drahých Čechách.

Pod našima nohama rozkládají se rozsáhlé hvozdy mezi Bělou, Kuřími Vodami a Doksami, za nimiž vystupují s podivuhodnými a věkopamátnými zříceninami hradů vrcholky Kumburk, Trosky, Roll a Kleis, potom u Sloupu Slavíček; za jasného, krásného počasí uzavírají čarovně pak obzor hory Krkonošské a Jizerské, potom i půvabná hornatina Lužická. Na severozápad a západ bohatá na trosky vysočina při stříbřitém rozvodí Jizery a Ploučnice s Jestřebím a ssutinami jeho loupežného hradu, se Starým Berštejnem i jeho šedohledou zříceninou, troskami Ronova a za vysočinou tou usmívá se na nás a měkce bratrsky kyne nám Litoměřické Středohoří a na mlžném okraji obzoru pozdravuje nás přátelsky Rosenberk, Vinterberk, Sněžník u Děčína, konečně i milené výšiny našich skromně zasněných Krušných hor. A k jihu za nebeského a vlidně jásavého počasí rozeznáváme i posvátnou, majestátní, barvitou silhouettu našeho nejsvětějšího diadému českého, královské, hrdé, božsky vznešené, nevyrovnatelně dějinné Hradčany!

Takového obrazu neuzří žádný smrtelník na celém světě. Ten div spatřiti lze jedině v Čechách, kde přebývá sám Všemohoucí.

Velká hradní věž pochází bezpochyby z druhé polovice XIII. věku. Naproti této části hradní spatřujeme na severní straně jinou hradní část, o které dřívější badatelé soudili, že jest to nedostavěné stavení. Stavení to vyznačuje se známkami, svědčícími o paláci z krásné

I. NÁDVOŘÍ NA BEZDĚZI.

doby velkého krále českého Přemysla Otakara II., jaký shledáváme příkladně na Křivoklátě (viz tento). Palác tento záhy spustl a se sesul. Má tři oddělení.

Pojmenování hradu Bezděze odvozeno jest od osobního jména Bezděd, které ve zdejší krajině bylo hojně užíváno. Bezděz jest tedy přídavné jméno mužského rodu, které příslušelo osadě pod hradem a odtud přeneseno bylo i na horu, pro kterou by se ovšem spíše hodilo přídavné jméno rodu ženského. Původně stál na hoře hrad, který slul Bozdiz a jehož založení sahá do XI. věku. Byl dřevěný a nezůstalo z něho ovšem již ani třísky. Na tomto hradě podle překrásné pověsti žila v době křižáckých tažení zbožná paní jménem Brunhilda, která pro svou dobrotu a zbožnost byla v celém širém kraji ctěna jako světice. Brunhilda zabývala se léčením svých poddaných a dovedla z rozmanitých bylin lesních připraviti zázračné léky.

Jednoho dne, když její manžel udatně bojoval ve Svaté zemi proti divokým Saracénům, vešel s večerem do její ložnice trpaslík a kynul jí, aby ho následovala. Brunhilda tak učinila, načež trpaslík odvedl ji do podzemního tajemného sídla trpaslíků, kde v nádherné síni na smrt nemocná ležela překrásná dceruška krále trpaslíků. Brunhilda ji vyléčila svým zázračným lékem, začež odměnou dostala křišťálový pohárek, z něhož nemocná dceruška královská uzdravující lék vypila. Tento pohár přinášel hradním pánům a držitelům nesmírné, obrovské, v pravdě zázračné štěstí. Když pak stal se pánem hradu Bozdize rytíř Hadumar z Chuenringu, lenní pán země Vitorazské, kterou obdržel roku 1185 od knížete českého Bedřicha, prvorozeného syna krále českého Vladislava I., uspořádal kdysi na počest okolních pánů a rytířů velikou masopustní hradní kratochvíli, při které v opilosti a rozpustilosti rozbil kouzelný pohár a střepiny jeho z hradního okna do nočního temna vyházel. Od té doby opustilo štěstí hrad Bozdiz navždy a nadobro. Již druhého dne rytíř Hadumar spadl s koně při pronásledování pána z Illburgu, jenž mu odvedl jedinou jeho dceru a zabil se. Později vypukl na hradě požár a plameny jeho ztrávily hrad úplně, jenž od té doby zůstal pouhou truchlou ssutinou.

V listinách tedy připomíná se hrad Bezděz ponejprv roku 1185. Po mrti hrdinského krále Přemysla Otakara II., starostlivého zakladatele měst, pevností i mnohých hradů českých, který hradní paláce na Křivoklátě, v Písku (viz tento) i na Bezdězi vystavěl, dal zde správce země České Otík, markrabí Braniborský, jehož ochraně poddávala se královna vdova Kunhuta s malým králevičem svým Václavem, potomním králem českým Václavem II., i královnu i králeviče uvězniti. V noci před sv. Pavla na víru obrácením, dne 25. ledna 1279 rozkázal Otík lidem svým vzbuditi královnu i králeviče Václava, syna jejího a v chatrném oděvu posaditi je na vůz a z hradu Pražského odvésti. V kruté zimě zavezeni až na hrad

Bezděz, který měl Otík osazený svým lidem braniborským. Zde snášela královna se svým synáčkem veliké strasti a utrpení. Bez dovolení hradního hejtmana nesměla se z hradu vzdáliti. I umínila si uprchnouti, byť i s krvácejícím srdcem syna svého opustila. Dne 23. dubna 1279 vyprosila si na hejtmanu Heřmanovi, aby jí dovolil pomodliti se v chrámu Páně sv. Jiří v Kuřích Vodách. A tak šla a zase na hrad přišla. Později dovolila si do kláštera Hradišťského, do Mělníka a posléze do Prahy, k abatyši Anežce. Potom utekla až do Opavy, kde ji Otík stíhati již nemohl a dala se pod ochranu Rudolfa Habsburského. Mezitím ubohý sirotek Václav byl zavezen do Žitavy, do Berlína a do Špandavy, kde trpěl hlad a chodil v rozedraném oděvu i v roztrhané obuvi. Roku 1281 přiveden konečně králevič Václav do země České a hrad Bezděz navrácen ke koruně Českého království.

KAPLE NA BEZDĚZI.

Roku 1421 dobyta byla Bělá od kališníků a dostala se potom v držení Sirotkův. Praví se, že byl hrad Bezděz od nich spálen a brzy potom znovu vystavěn. Avšak není určité zprávy, že by byl hrad Bezděz v té době dobyt.

Po tragické bitvě Bělohorské byl hrad Bezděz od Bavorů ztečen, vydrancován a spálen. Roku 1622 dostal se Bezděz válečníku Albrechtovi Václavovi Eusebiovi z Valdštejna, který hrad obnovil a klášter augustianský zde založil. Po jeho krvavém skonání spadl Bezděz na komoru královskou a císař Ferdinand III. daroval jej benediktinům kláštera Emauzského v Praze, kteří sobě z hradu roku 1666 klášter zřídili, sochu Madonny Montserratské neboli Mouřenínské v hradní kapli na velkém oltáři vystavili a slavné pouti k ní zavedli.

Císař Josef II. zrušil roku 1785 klášter a hrad Bezděz koupil jistý tkadlec za 50 zlatých, který z něho všechno železo a dřevo odstranil, až konečně, když v jedné cele násilně vytahoval dlouhý hřebík, spadl naň trám a lebku mu prorazil. Hrad pak velmi rychle propadal zkáze.

Léta Páně 1844 dal hrabě Kristián z Valdštejna a z Vartemberka opra-

viti velkou hradní věž, ale zamýšlené již obnovení hradské kaple zůstalo v důsledku bouřlivých událostí roku 1848 a 1849 neprovedeno. Teprve v poslední době byl hrad Bezděz do jisté míry zrestaurován.

Stojíme dnes před velkolepou zříceninou. Královský hrad Bezděz chmurně shlíží do niv českých a v bolu jen tráví své dny života. A tichý návštěvník s jihnoucím srdcem a vroucí duší upírá své zraky na kmetného velikána, který mluví k němu po staletích velkou a slavnou řečí velikého národa českého. I ta drahá vůkol země česká, jakoby zde dythyramby zapěti chtěla ku oslavě velkolepé minulosti, vysílá z šedé lichy své skřivánka, aby u nebes výšin posvětil něžnými a horoucími trilky svými slávu slavných století. *V. V. Tomek.*

BĚLÁ.

ystoupivše na první stanici České severní dráhy za Bakovem, ocitáme se na půdě roztomilého Bělska. Skoro tři čtvrti hodiny pěšky od nádraží vzdáleno jest okresní město Bělá. Vinou našich dědů stalo se, že dráha vedena roklím Vlčím a nikoli Koňským, čímž by bylo nádraží právě u Bělé, jak původně i myšleno bylo. Spojení s nádražím obstará též poštovní vůz, jezdící ke každému osobnímu vlaku. Za pěkného počasí dojdeme však zcela pohodlně po císařské silnici do města. Po pravé straně malebný důl s roztroušenými staveními a veselý, skoro dovádivý klapot velkého mlýna Humrovského, skoro pod silnicí pohádkově ukrytého, mile a dětinně nás uvítají. A známý nám již z vlaku potok Bělá pozdravuje nás tu přátelsky opět.

Město Bělá na třech stranách přirozeně zpevněné bylo hrazeno hradbami, ve kterých se nacházelo šest bran a vedle toho jedna branka. Kde byly stráně, byla ohrada jednoduchá, až 170 cm silná, avšak na čtvrté straně proti Bezdězi (viz tento) stávalo dvojité obezdění s příkopem, 17 metrů širokým, a v branách bývaly zvodité mosty. Na této straně zachovala se nám brána dvojitá, skoro neporušená, překrásná a vzácná to památka.

První prostá brána ve zdi uzavírala se zvoditým mostem, druhá věžovatá a nevysoká, hřebenem.

Město Bělá bylo založeno přenesením starého města „Bezděze" listinou danou pánem Hynkem Berkou z Dubé, purkrabím pražským dne 24. dubna roku 1337. Městu v lesích Bezdězských nad potokem Bělou nově založenému dáno jméno „Nový Bezděz", které se však u lidu nikdy neujalo.

Ostroh, na kterém město stojí, vybíhá z roviny podbezdězské od severozápadu k jihovýchodu. Nejvýchodnější konec ostrohu zpevněn byl tvrzí,

která se týčila na místě nynějšího zámku Bělé, jsouc od města oddělena příkopem, jehož zbytky v prvním dvoře zámeckém před hlavní budovou zámku dosud spatřujeme.

Vnější zeď na západní straně města obrácené k rovině bezdězské, kteráž strana, jak výše bylo pověděno, byla dvojí zdí zpevněna, byla 80 centimetrů silná, nad příkopem stojící, utužena byvši ještě baštami polokruhovitými, z nichž jedna se nám dochovala v části hradby, běžící od České brány z roku 1411 k jihu v zahradě domu číslo 112. Pozůstatky podobné bašty nalézáme na konci téže zahrady, kde se hradební zeď lomí ke straně východní.

V baště této, jakož i v hradbách spatřujeme střílny na straně vnitřní 80 cm široké, kdežto vnější otvor jest pouze 20 cm široký.

Za touto zdí vnější ve vzdálenosti asi 10 metrů stojí vnitřní zeď. Na severním konci této zdi, kde se tato zeď uhýbá k východu, byla rovněž bašta.

Brána, kterou se vcházelo do předhradí, dávno již zmizela, a na jejím místě nalézají se při vchodu po obou stranách bezcenné sloupy. V předhradí samotném spatřujeme v levo velikou sýpku, před námi pozvedá se pak budova zámecká, vystavěná v jednoduchém slohu pozdní renaissance se čtyřhrannou věží, krytou cibulovitou střechou, nad branou trčící.

Dvůr zadní budovy zámecké jest se všech stran staveními uzavřen. Na jižní straně týčí se dvoupatrová budova, v jejímž přízemku jest chodba o vysokých sloupích, v prvním patře podobná chodba téhož slohu, ale s nižšími sloupy. V druhém patře spatřujeme pouze menší okna. Tato část

ZÁMEK V BĚLÉ U BEZDĚZE.

byla za pána Arnošta z Valdštejna vlašským mistrem Bernartem Canevallem přestavěna a roku 1691 dokončena.

Na severní straně jest podobná budova, ale sloupoví jest nižší a hrubší. Tato severní část zámku jest také nejstarší, která roku 1691 zůstala nedotčenou. Zevně to dosvědčuje kuplované okno pocházející ze XVI. věku. Ve výstupku tohoto stavení, který hledí do dvora, spatřuje se v prvním patře starožitné táflování a na něm nalézá se erb Berkovský a Slavatovský. Na východní straně jest kaple sv. Josefa s portálem zbudovaným v líbezně úsměvném slohu barokovém.

V zámku umístěna byla od roku 1855 vyšší lesnická škola až do svého nedávného přeložení do Zákup.

Král český Karel IV., ujav Bělou s Bezdězem, založení Bělé s vysazením rychtářství roku 1348 potvrdil a nových manství k ní přidělal. Karel sám se také někdy v Bělé zdržoval a purkrabí své tu měl.

Na počátku válek husitských odevzdána byla Bělá i s Bezdězem pánu Janovi z Michalovic, o kterou měl potom s kališníky velmi úporné boje. Roku 1426 přitáhl ke Bělé pán Jan Roháč z Dubé, statečný hejtman Táborů a jí také dobyl, potom zbil a zjímal mužské obyvatelstvo, při čemž i mnohé ženy a děti o život přišly. Hejtmany posádky dal Roháč za nohy zvěšeti. Od té doby zůstávala Bělá v držení Sirotkův.

Po skončených válkách potvrdil císař Zikmund roku 1436 svobody Bělských, kteří pak hejtmany nebo purkrabími řízeni byli. Později vystřídalo se v Bělé několik držitelů. Začátkem XVII. věku ujal Bělou pán Bohuchval Berka z Dubé, který vyprosil Bělským u císaře Rudolfa nynější znak městský. Týž přináležel k nejhorlivějším přívržencům strany pod obojí. Pán Bohuchval byl jedním z hlavních původců povstání českých stavů a přední direktor, který se horlivě přimlouval o zavržení císaře Ferdinanda a volení falckraběte, jakož i aby syn tohoto za čekance království prohlášen byl. Od roku 1619 byl nejvyšším purkrabím. Po bitvě Bělohorské ujel ze země, zanechav v Bělé syna svého, pána Aleše Berku z Dubé. Dlouho provázel prchajícího Bedřicha po Vratislavi, Berlíně a Haagu, načež v chudobě v Hamburku život svůj dokonal.

Dne 20. srpna 1622 prodána byla Bělá s příslušenstvím pánu Albrechtovi z Valdštejna, knížeti Frydlantskému, po jehož smrti roku 1634 koupil Bělou za 116.680 zlatých pán Ota Jindřich, markrabě ze Savonny a Karetta. Avšak již dne 1. ledna 1678 prodal tento rod panství Bělské pánu Arnoštovi Josefovi z Valdštejna, říšskému hraběti. Od této doby zůstal Bělský zámek až podnes v držení rodu hrabat z Valdštejna. Před více než sto lety byla v zámku továrna kloboučnická a punčochářská. Teprve později byl již zpustlý zámek zase opraven.

Jako drahocenná a přirozená koruna vítají návštěvníka bělské staré hradby městské a věže se stříbrošedou barvou střech svých chráněných budov, mezi nimiž září a hýří smaragdová zeleň zahrad, jakož i památné lípy uprostřed města zasazené našimi dávnými předky, abychom v nich měli krásný vzor svornosti a vzájemnosti! A kdo na okamžik zakotví myšlenek svých běh ve svatyni dějin a rozhlédne se až k šedé hlavě Bezděze, zazvučí v jeho srdci hlasné akkordy podivné hudby. Ó, věru, že potom posilněn a osvěžen v duši povznáší se k novému blaženějšímu a uklidněnějšímu životu, jakého nemůže býti účasten český člověk, v jehož hrudi jest povždy jen prázdno, pusto a mrtvo hmotářské. *V. V. Tomek.*

NÁDVOŘÍ ZAMKU V BĚLÉ.

DRAHOMÍŘIN A LIBUŠIN HRAD.

odle různých starých českých pověstí a zejména podle proslulého kronikáře našeho Hájka z Libočan měla kněžna Drahomíra sedm hradů. Tři z nich jsou známy. Byl to Stochov na kuželovitém vrchu, kde kněžna Drahomíra roku 903 dala život svému synu a dědici knížectví Českého svatému Václavovi, slavné vždy paměti pro všechny dobré syny a dcery naší spanilé vlasti České.

Drahomíra neboli Drahomíř byla chotí knížete českého Vratislava I. a matkou tří synů: Václava, Boleslava a Spytihněva a čtyř dcer, z nichž jest nám známa podle jména pouze princezna Přibislava. Drahoměř byla dcerou knížete ze Stodor v zemi tehdy pohanských ještě Luticů ležících.

Památný Stochov přívětivě se rozhlíží na severozápadě ode vsi Tuchlovic v okrese novostrašeckém. Na Stochově, kde nyní rozložena jest dědina téhož jména, viditelná z daleka ze všech okolních končin, dosud stojí památný tisíciletý dub svatováclavský, dle pověsti v den narození sv. Václava vsazený a vyrostlý prý na nádvoří někdejšího hradiště, udržován jsa pohromadě mnohými již jen železy. Pod ním spatřujeme velmi pěknou sochu tohoto českého světce z roku 1887 pocházející.

Na úbočí homolovitého kopce Stochova dosud jsou znatelny terasovité pásy, skromné to pozůstatky někdejších kruhových valův a zákopův. Chrám sv. Václava ve Stochově, ve středověku již farní, po válkách husitských byl filiálkou Smečenskou, až roku 1787 při něm zřízena lokalie a roku 1854 opětně fara. Presbyteř jest ještě ze středověku. Nad jeho vítězným obloukem skví se nápis: „Zde se narodil sv. Václav l. P. 903."

O druhém hradě kněžny Drahomíry prošla stručná zpráva českými některými novinami roku 1913. Hrad ten stával nedaleko Karlových Varů, pohříchu však úplně spustnul a sešel již v pradávných dobách. V jeho pozůstatcích bylo poslední dobou několik nizoučkých domků a chatek chudičkých lidí. Domky ty však roku 1913 vyhořely a tu opětně vzpomenuto bylo pradávného hradu kněžny Drahomíry, který okolní Němci dosud nazývají „Drahomira-Burg". Jest podivuhodno a nejvýš zajímavo, že naši sousedé ponechali věkopamátnému hradu jeho původní české jméno, aniž by je jinak pojmenovali.

Třetí hrad Drahomířin uvádí se na severní straně od Stochova. Hrad tento ukryt prý byl v hlubokých zdejších hvozdech a pod ním podle pověsti zurčivě proudil věčný pramen vody.

Staří čeští kronikáři domnívali se, že hrad tento vypínal se severně od Peruce, na příkrém návrší na pravém břehu řeky Ohře, naproti starodávné vesnici Křesínu, kterýž má pojmenování své od Křesiny, otce

divukrásné Boženy Křesinovy, choti knížete českého Oldřicha a potomní matky chrabrého, rekovného Břetislava. Tuto podivuhodnou krásku spatřil kníže Oldřich, když se vracel z lovu, jemuž byl náruživě oddán, do svého zemského sídla v Postoloprtech, nedaleko vsi Křesina peroucí prádlo u studánky. V Peruci na Lounsku pod úhledným a prostorným zámkem, kolem něhož rozkládá se velmi rozsáhlý sad s fíkovým sklenikem, spatřujeme dosud „Boženinu studánku", která až dosud největší část městyse toho výbornou vodou zásobuje.

Lesy kolkolem byly hluboké, a pod hradem Drahomířiným tekla řeka. Na první pohled poznáváme, že v dávných dobách stávalo tu opevněné lidské sídlo. Po slavném kdysi hradu není ovšem ani nejmenší památky, poněvadž první slovanské hrady stavěny byly vesměs ze dřeva. A tu ovšem po tisíci letech by zašlo a ztrouchnivělo i nejpevnější dřevo, byť bylo i jinak chráněno a opatrováno před přírodními, nemilosrdnými živly. Za to však mohutné valy jsou posavad znatelny.

Než lid zdejší uchovává až na naše dny starou tradici, že na hradě sídlila česká kněžna. A poněvadž z českých kněžen nejpopulárnější jest kněžna Libuše, jest lid toho domnění, že tu byl druhý nebo snad i dokonce původní hrad Libušin. Tak obyčejně sluje Šebin, ukrývající se na jihozápadě od hradu Hazmburku, na pravém břehu řeky Ohře v soujmenném lese, ze kterého jest jen truchlivé, opuštěné valiště.

Zdejší usedlíci tvrdívají, že při nízkém stavu vody v řece Ohři lze prý ještě dnes spatřiti pozůstatky prastarého mostu, který z podhradí vedl ke Křesínu. Po památném tomto mostě přešel prý Přemysl, když ze Stadic, odtud severně se rozkládajících, ubíral se ke kněžně Libuši na posvátný náš Vyšehrad, a zde v jejím hradě první noc odpočíval. Sídlila-li zde v potomních dobách kněžna Drahomíra, tu zajisté jen osvěžila dosud zachovávanou tradici, že na tomto hradě přebývala „česká kněžna".

Než na půlnoční straně od jmenovaného již Stochova, v hlubokých, neproniknutelných hvozdech ukrytý, rovněž s věčným pramenem vody, avšak daleko blíže ke Stochovu, čněl jiný hrad. Mohutné hradiště jest dosud zachováno, poněvadž prostírá se v zátiší lesů, daleko od cest a vísek. Jestliže však starobylý hrad nad řekou Ohří u Křesína měl dvé pojmenování a hostil ve svých síních dvě české kněžny, jest tento hrad v pozdeňském podlesí zcela bezejmenný; nikdo však nedovede pověděti, kdo tu přebýval a jaké jméno měl.

Nejspíše sem asi kněžna Drahomíra z nedalekého hradu na Stochově dojížděla, aby se súčastnila čilých lovů ve zdejších rozsáhlých a hlubokých hvozdech. Avšak dosti podivno jest, že hrad tento byl jinak výborně opevněn.

Hrad tento obetkán jest záhadnou minulostí a obestřen i rozmanitými pověstmi, které vykvetly v lidové bujaré fantasii. Bohužel, že zbyly z toho

všeho jenom trosky valů a věnec tkaniva, upředeného z milých a něžných pověstí.

Toto hradiště nalézá se asi půl třetí hodiny západně od Slaného, mezi Jedomělicemi a Srbčí neboli Sohrobčí, v hlubokém, divukrásném údolí nebo spíše úvalu lesním, kde v západním katastru Jedomělic ukrývá se v lese, bohatém rozmanitou bujnou květenou, hradiště Ostrov. Slovo „ostrov“ vzniklo pravděpodobně z názvu „ostroh“, neboť tento tajuplný, dnes ovšem bezejmenný hrad strměl na vysokém ostrohu se sráznými stěnami. Hrad byl pevný, nepřístupný a velice rozsáhlý, jak nepatrné již stopy nám ještě dosvědčují.

Předhradí jeho bylo odděleno od volné krajiny dvěma souběžnými kruhovými pásmy hlubokých příkopů a vysokých valů, jaké spatřujeme u předhradí Libušina poblíže Smečna, kde jsou patrny trojí valy. Zde stával totiž původní hrad Libušin, jenž dle pověsti býval spojen s hradištěm koženým mostem.

Brána vedoucí do předhradí hradu „v ostrově“ byla umístěna těsně při srázném svahu ostrohu, aby snáze dala se obhájiti. Stopy po bráně jsou ještě dnes znatelny.

V druhém pásmu hradeb byla brána u druhého svahu ostrohu. Hrad byl rozměrů skrovných, jako vůbec naše původní hrady z prvních dob slovanských, a trčel na nejzazším ostrohu, na pískovcové skále se srázně spadajícími boky, které byly ještě uměle přitesány.

Od předhradí oddělen jest vlastní hrad širokým příkopem, který byl nejspíše přepjat dřevěným můstkem. Příkop tento jest za našich dnů zasut množstvím hlíny a zarostlý mohutnými sosnami jako celé předhradí i se samotným hradem a je dosud několik metrů hluboký. Pod pískovcovou skalou, na které strměl hrad, ve skalním výklenku jest studánka s bohatým pramenem studené čisté vody. Dosud je též zachována pěšinka, vytesaná ve skále, kudy lze sestoupiti s hradiště ke vlídné studánce. Vodou z této studánky bylo zásobováno obyvatelstvo hradní, což svědčí právě o velikém a značném stáří tohoto slovanského hradu. Hrady totiž, které se budovaly v dobách pozdějších, stoletím XIII. a následujícím počínajíc, měly již v hradě samostatnou studnici, aby v případě obležení nebyli obyvatelé hradní bez vody. Při zakládání hradů zakládala se vždy nejdříve studna.

Místo, na kterém hrad zdejší byl zbudován, bylo nejvýš příhodné jak svou znamenitou polohou, tak i proto, že pod hrotem ostrohu vyvěral bohatý pramen křišťálové, výborné pitné vody.

Ó, žel, že věky vše již zasuly a že odvály odtud krásný život staročeský, skvělou historii hradu, i jméno jeho. Jen ta vlídná, dobrá studánka, ke které dochází lid pro vodu z okolních uhelných šachet, zachovala se nám v prostém, jednoduchém, pohádkově krásném, něžném životě až na naše nevlídné, sesmutnělé a již zcela všední dny . . . *V. V. Tomek.*

TUCHOMĚŘICE.

západním cípu okresu Smíchovského, při erární silnici Karlovarské, leží zámožná ves Kněževes a níže v mělké kotlině, potokem Ounětickým protékané a hojně štěpnicemi a zahradami vyzdobené, rozkládají se Tuchoměřice, sídlo velkostatku studijního fondu království Českého s imposantním a rozsáhlým zámkem na malebné výšině Jesuity zbudovaným na místě, kde druhdy stávala pevná tvrz. Zámek Tuchoměřický tulí se bratrsky k farnímu chrámu sv. Víta, který zbudován jest v měkce úsměvném ranném baroku léta 1668 slavným Krištofem Dientzenhofrem a zdoben pěknými, cennými freskami mistra Václava Kramolina. Zde zříme i hřbitovní kapli sv. Rosalie a dům klášterních sester sv. Karla Boromejského se známým ústavem pro rekonvalescenty, přicházející sem na zotavenou z c. k. pražské všeobecné nemocnice.

Léta Páně 1621 zakoupili Tuchoměřice Staroměstští Jesuité a rozšířili je ve veliké a rozsáhlé panství, které drželi až do zrušení řádu. Z doby jejich pocházejí velmi četné sochy svatých v místě i v celém velmi malebném a rozkošném okolí, které se jeví zavítavšímu sem turistovi jako něžně a láskyplně pěstovaná, rozlehlá, vonná květnice, v níž zasměje se a rozradostní každé pozorující a se smyslem se rozhlížející oko lidské.

ZÁMEK V TUCHOMĚŘICÍCH.

Před Husitskými válkami stával v Tuchoměřicích farní chrám sv. Linharta, který v XVI. věku stal se sborem rozsáhlé obce Bratrské, v pozdějších však dobách zanikl a zmizel beze stopy.

S čarokrásné výšiny do zeleného jezera bohatého a uklidněně zasněného stromoví nahlíží dnes zámek Tuchoměřický. A celý ten zdejší a okolní zemský ráj zaplavuje svého pána a vládnoucího zámeckého knížete denně svými něžnými, nevystihle rozumnými a dojímavými pohledy, které jako bílé vlaštovičky obletují družně a nebojácně ty sněžné, vážné zámecké skráně, v nichž ponořeno a klidně uloženo tolik života, tolik ráje, tolik blaha a snad i moře trpkých, horkých slz. Kdož ví a kdož postřehne a probádá? *V. V. Tomek.*

SMEČNO.

Půldruhé hodiny od prastarého královského města českého Slaného na jihozápad vypíná se ve výši 352 metrů nad hladinou mořskou město a hrad Smečno, o němž se zmiňuje i proslulý kronikář český Kosmas. Město Smečno, původně ves, bylo hrazeno, ovšem dosti skromně, a mívalo kdysi tři brány, z nichž se však na naše dny žádná nezachovala.

Starobylý, velmi milý a půvabný zámek ve Smečně jest majetkem českého rodu hrabat Clamů z Martinic, který nejednou hrál v našem ná-

ZÁMEK VE SMEČNĚ (dle staré rytiny).

rodním životě důležitou roli. Zámek Smečenský tvoří zcela pravidelný obdélník s příkopem, ve kterém bývalo chováno hojně zvěře.

Mohutná, v pravdě imposantně se pozvédající stavba byla založena v nynějších rozměrech pánem Bořitou z Martinic a jeho manželkou paní Annou Dražickou z Kunvaldu ke konci XV. stol. a znovu byla přestavěna léta 1586 pánem Jiříkem Bořitou z Martinic. Proto má zámek Smečenský věrný ráz staveb pochodících ze stol. XVI. Toliko spanilá a vlídná gotická

SMEČNO.

věž východní, ve které nalézá se zámecká kaple, odnáší se rázem svým až do XV. věku.

Do zámku vchází se nyní po kamenném mostě úhlednou, starobylou branou, nad kterou volně a klidně, snivě a usměvavě trčí mohutná zámecká věž o čtyřech poschodích s velmi pěknou galerií a dvojitou, přívětivě se rozhlížející lucernou.

Uvnitř zámku Smečenského spatřujeme zmíněnou již památnou, skvělou kapli sv. Anny se skvostným skládacím oltářem a jinými vzácnými pamětihodnostmi; potom setkáváme se zde s pěknou obrazárnou, knihovnou, znamenitým a velmi důležitým archivem, rodinným nábytkem hrabat z Martinic a jiným. Pozoruhodná jsou v zámku kamna z r. 1603.

Velmi mile překvapí zaníceného návštěvníka letní jídelna zámecká, kde pobaví a pooblaží se naše vnímavé oko lahodným a měkkým uspořádáním. Ze všeho vane a dýchá klid, mírnost, vkus a sladký půvab. Věru, že jen neradi opouštíme tuto ztichlou, ladnou síň, kde mluví něha, líbeznost a roztomilost nevšední.

VĚŽ S BRANOU SMEČENSKÉHO ZÁMKU.

V zámeckém parku uvítá příchozího krásný, jako z pohádky vykouzlený zahradní pavillon, navržený slavným Dientzenhofrem s temperovou nástropní malbou. A mocná záplava zeleně a mohutné ratolesti krásně vzrostlého stromoví sklání se s úctou před vážným tím svědkem uměleckých snů a umělecké tvorby.

Před zámkem vypíná se bohaté pískovcové sousoší Nejsvětější Trojice od slavného tvůrce Ignáce Platzra z r. 1744.

Neradi opouštíme tento spanilý koutek drahé české země, kde vyrojilo se nám tolik blaživých a utěšlivých vzpomínek a odkud vážně se posléze zahledíme až k blízkým lázním Šternberským, kde hledali úlevy Josef Jungmann, jenž tu psal své známé zápisky, a náš nezapomenutelný, nesmrtelný velký syn a ušlechtilý bojovník Karel Havlíček. A dumy jako tažní ptáci táhnou naší v minulost zabořenou hlavou. *V. V. Tomek.*

ŠTĚKEŇ.

Líbezným a konečným bodem v strakonickém okrese, v dohledu svižné a lepozákruté, perlorodé naší Otavy, ze spleti ovocných stromů, s úpatí pahorku usmívá se na návštěvníka městečko Štěkeň. Naši vždy vlastenecky rozladěnou pozornost upoutá krásný, nový zámek Štěkeňský, při kterém zbudována jest kaple sv. Barbory, dále nalézá se zde rozsáhlý anglický park, dvůr, lihovar a pivovar se sladovnou. Panství to jest majetkem knížete Windischgrätze.

Za povšimnutí stojí také zdejší starobylý, pobořený hrad.

Na Štěkni seděli původně rytíři ze Štěkně, z nichž se tu připomíná léta Páně 1357 pán Busek a pán Racek ze Štěkně. Po nich zboží Štěkeňského dostalo se pánům z Janovic z Vinterberka, kteří podle místa, na kterém seděli, také pány ze Štěkně sluli.

Počátkem XVIII. věku seděl na Štěkni pán Jan Malovec z Malovic, ale nedlouho. Roku 1623 bylo mu zdejší zboží skonfiskováno, načež koupí přešlo na pána Jiříka Mitrovského z Nemyšle. Od toho dostalo se panství Štěkeňského neznámým nám způsobem roku 1628 Jakubu Kislovi a po něm knížeti z Eggenberku. Posléze roku 1648 stal se majitelem zboží zdejšího pán Jan Antonín Losy z Losimthalu a když poslední potomek tohoto rodu zemřel, přešlo panství ono na tehdejšího hraběte Josefa Mikuláše Windischgrätze, jehož rod jest držitelem jeho až na naše dny.

Opětně stanula noha turistova na půdě české, nezapomenutelnými dějinami ojíněné a zpelené, kde vítá návštěvníka tolik vzácných němých svědků z dob pradávných, a kde dovádivá Otava šepotá ke každému poutníku svou luznou, zajímavou a kouzlaplnou pohádkou. *V. V. Tomek.*

PRAVDA.

trhanými již zraky hledí dnes na příchozího opětně slavný svědek ozářených niv české samobytnosti. Zase obrovský hrob světské slávy. A poutník provázený sem dvěma bílými postavami — Láskou k české otčině a Vědomím příslušnosti k nejrekovnějšímu kdys národu českému, před nímž povždy prchala cizácká vojska jako ustrašené stádo gazelí — zahledí se dlouze se zakalenými hledy na trosky pevného, starobylého hradu, jemuž již dávno odumřela svěží píseň na zsinalých, bezkrevných rtech. To český hrad jest Pravda. Jsme zase na chvilku v přelibezném českém kraji, o němž si bývalý kaplan radonicko-pátecký, básník náš Boleslav Jablonský s chutí zapěl:

„Krásná dcero české vlasti,
ráji rovná krajino,
blažen, komu přáno slasti
k tobě volat: Otčino!“

Ocitáme se v požehnaném kraji lounském poblíže Citolib, opodál Markvarce a Netluk. Na severovýchodě této osady pod náhlým svahem mohutného Boru s jedné a pod táhlou patou vrchu Pravdy, 491 m vysokého, se strany druhé, při potoce Hřivickém, rozkládá se něhyplná a útulná česká víska Konětopy.

Na vrchu Pravdě v tomto úsměvném kraji založen byl r. 1380 českým pánem Albrechtem z Kolovrat soujmenný pevný hrad.

Největšího lesku a slávy dočkal se hrad Pravda za pána Jana Mašťovského z Kolovrat, který jakožto krajský hejtman žatecký tu měl stálé a zamilované své sídlo. Později užíváno bylo hradu Pravdy uprostřed rozsáhlého lesního jezera již jen jako zámku lovčího, který skýtal v hojnosti mateřské lásky a neumdlévající líbeznosti znaveným lovcům ve svém milujícím nitru. Toho dovedla pouze vždy soucitná a přec jen neohrožená

PRAVDA.

povaha českého hradu, strmícího na českých věhlasných skráních nejvznešenější bohyně světa — lipovými snítkami měkce věnčené Čechie!

V zemském deskovém vkladu ze dne 25. června 1593 připomíná se hrad Pravda již jen jako zámek pustý.

Krátké bylo trvání malebného hradu Pravdy, z něhož dnes zbývá pouze zpuchřelá kostra. Vyhaslým zrakem svým patří na protější jihozápadní výšinu k někdejšímu dávnému hradišti a dále k militkému kostelíku sv. Vojtěcha, kde dle pověsti sv. Vojtěch udatným a bojovným Lučanům evangelium hlásával. Jen ty šedé, zborcené zdi chtějí se ještě před úplným svým skonem vymluviti. Kdož ví, co by nám vše vyprávěly! Vše zde dýše láskou k domovině, k české hroudě, vše nyje i plesá láskou velikou a vznešenou. Jen člověk ztupělý nebo krvežíznivý šílenec nedovede v sebe vdechnouti tu nebeskou vůni upřímné lásky k nejkrasší světa otčině.

V. V. Tomek.

CHOTĚBOŘ.

V starobylém okresním městě Chotěboři, jež se uvádí již v XI. stol. v dekanátu německobrodském, vystavěli si hrabata Kinští na místě původní tvrze, založené asi ve XIV. stol., r. 1702 zámek, který nyní náleží hraběti Janu Dobřenskému z Dobřenic.

K zámku vede z náměstí srázná cesta Dolním předměstím, topoly vroubená. Jest to dosti střízlivá budova, vystavěná r. 1702 dle obvyklého typu tehdejších zámků; skládá se ze čtyř křídel, jež uzavírají čtverečný dvůr, do něhož vede široký průjezd. V severním průčelí jest v středním plochém risalitu portál, v jehož vlysu je letopočet MDCCII, nad římsou

ZÁMEK V CHOTĚBOŘI.

mezi úseky segmentové římsy štítové je plastický znak Kinských uprostřed vojenských trofejí.

Jižní průčelí je obráceno do zahrady; do ní z mezzaninu vede ve středu vchod, před nímž je zděná terrasa s dvojramenným schodištěm. V nádvoří obíhají na všech stranách přízemí arkády, tvořené polokruhovými oblouky, sklenutými na čtyřboké pilíře; v patře byly původní, značně širší loggie, omezeny na tři okna, jež mají barokní pískovcové rámy. Stavba jest dobře udržena, takže zachovány mnohé předměty z původního zařízení, zvláště krásná tepaná mříž železná z 1. polovice XVIII. stol. nad studní v průjezdě, kde jsou též na stěnách kutá ramena z poč. XVIII. stol., nesoucí však nové svítilny. Schodiště a chodby zámku jsou klenuty, podobně i komnaty v přízemí, v patře jsou stropy ploché, někde se štukovou výzdobou. Krb v knihovně je obložen pískovcem.

Zařízení komnat je částečně moderní, částečně starší, sebrané a skoupené zejména z okolí Něm. Brodu a Jihlavy. Nábytek převládá rokokový, několik kusů je barokních a empirových. Zámek má bohatou knihovnu a hojně sbírek, zvláště truhel z XVI.—XVIII. stol., skříní, hodin, sbírku zbraní, brnění a samostřílů od XVI. stol., sbírku keramiky cizí i domácí, skla a cínu; sbírku rytin, genrů, atd.; na stěnách pokojů, oratoře i chodeb hojně obrazů na plátně (krajin, portrétů a svatých) ze stol. XVII. až XIX.

Ve východním křídle zámku je kaple nejsv. Trojice, jež prostupuje přízemí i patro, osvětlená pouze jedním oknem. Nad portálem ve středu mezi úseky segmentové římsy plastická kartuš s korunou, pod ní ve vlysu chronogram: MAGNO TRINO DEO CONSECRAT (= 1701); na oltáři obraz nejsv. Trojice v oválném rámu zdobeném řezbami, se sochami andělů ve vrcholu. Štuková dekorace stropu i stěn, nemajíc s dostatek světla, nepůsobí takovým dojmem, a tím trpí také oltář, poprsí světců i obrazy na stěnách. V sakristii je pěkná dubová kredenc s kalichem z r. 1768.

Kolem zámku rozkládá se krásný park, částečně po způsobu anglickém zřízený; cesty vedou tu mezi staletými duby, jasany a buky, po svazích k rybníku a odtud k empirovému náhrobku z r. 1809.

Chotěboř se uvádí již v XI. stol., náležela české koruně, pak Lichtenburkům, ve XIV. stol. zase koruně, od níž ji drželi jako léno různí pánové; za válek husitských r. 1421 opanoval Chotěboř hejtman táborský Hromádko z Jistebnice, avšak brzo ho zde oblehli Kutnohorští s některými pány. Hromádko vida, že se neubrání, vzdal se na čest a víru, ale vítězové nicméně jej potom se 300 zajatých upálili. Císař Zikmund zapsal Chotěboř i se Žleby r. 1436 Jiříkovi z Dubé a tím připojena ke hradu Lichtenburku (Lichnici), avšak králem Ladislavem byla zase r. 1454 ze svazku toho vybavena. Roku 1499 udělil král Vladislav Chotěboř Mikuláši ml. Trčkovi z Lípy dědičně. Od té doby měla Chotěboř stejné pány se Světlou. Poslední majitel z tohoto rodu, Adam Trčka z Lípy, svat Valdštejnův, byl v Chebu s ostatními spiklenci r. 1634 zavražděn, majetek jeho skonfiskován a dán r. 1636 Jaroslavu Sezimovi Rašínu z Ryzmburka, jako odměna za odhalení jeho v příčině zrady Valdštejnovy. Po smrti syna jeho r. 1660 připadla Chotěboř jeho třem sestrám, které ji prodaly r. 1662 Marii Elišce hrab. z Vrbna, roz. ze Vchynic. Vchynští (Kinští) drželi ji až do r. 1719; od toho roku vystřídalo se dosti rychle za sebou šest rodů, až r. 1836 skrze Marii Annu Dobřenskou z Řehnic dostala se Chotěboř v držení rodu Dobřenských z Dobřenic, v jehož majetku je dosud.

Fr. Páta.

NAČERADEC.

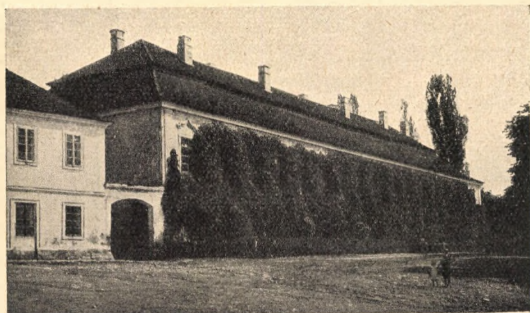
Znamenitým pamětníkem starých dob na Vlašimsku jest vedle skvělého hradu Šternberka, pyšného sídla slavných pánů českých ze Šternberka, i starobylý Načeradec se svým jednopatrovým, útulným a milým zámkem.

Kdy Načeradec nebo také Načerac pojmenovaný vznikl, nelze zjistiti. Není také zcela jisto, byl-li Načerat, o kterém se zmínka děje za panování knížete Soběslava I. roku 1140, jakožto muži duchem i bohatstvím vynikajícím, jeho zakladatelem, ale jest to pravdě velice podobno. Ví se však, že pán Vítek z Načerace byl strýcem slavného a velmožného pána Záviše z Falkenštejna, s nímž proti králi českému Přemyslovi Otakarovi II. nepřátelsky povstal.

Roku 1391 uvádí se Načeradec ve spojení s panstvím Vlašimským, a to až do roku 1546, kdy odprodán byl Načeradec rytíři Přechovi Dvořeckému z Olbramovic.

V době českého povstání Načeradec mnoho a mnoho vytrpěl. R. 1622 město obsazeno bylo oddílem jízdního pluku Dampierrova, jenž tu téměř rok na útraty města pobyl a k tomu ještě město bylo tehdy zcela vypáleno. Po bitvě u Jankova léta 1645 jedno oddělení vojska švédského přepadlo Načeradec a vydrancovalo jej úplně. Město takřka bylo nadobro zničeno a vypleněno, takže jen asi čtvrtá část obyvatelstva v něm setrvala. Vše ostatní leželo pusté, osiřelé a ladem . . . .

Poslední mužský potomek pánů Dvořeckých z Olbramovic zemřel léta 1634. Dcery jeho po něm pozůstalé udržely statek otcovský až do

ZÁMEK V NAČERADCI.

roku 1682, kdy jej zakoupil pán Václav Marek z Gerhardu. Potom Načeradec velmi často měnil své držitele.

Chrám Páně Načeradecký byl asi roku 1278 vysokou pevnou hradbou opevněn jako silná tvrz. V jihozápadním rohu hradby postavena byla hrubá bašta. To bylo opatření proti loupeživým Braniborům. Hradby byly roku 1836 pobořeny, ale bašta, které jest používáno také za zvonici, stojí jako ponurý, zasmušilý pomník starých dob podnes.

Jen ten zámek Načeracký, nevtíravý, klidný a vezdy tak krajně skromný, důvěrně a bez přetvářky se přitulující k bujnému stromoví a malachitové zeleni, které obklopují a líbají jeho spanilé a vlídné skráně, potichu přemítá a snuje vzpomínky své jako vonný, pestrobarvý věnec, kterým přizdobiti chce živý list dávných dějin českých. S láskou klade vínek svůj na ustaranou hlavu velké božky Pravdy a sám s pokorou líbá něžné, průsvitné a tajemnou silou se zachvívající její prsty. *V. V. Tomek.*

DOL SUDKŮV.

od širokým lesnatým hřbetem Svidníku, s něhož je daleká vyhlídka do Pacovska, Kamenicka a Soběslavska, leží v malebném údolí Josafatském vesnička Sudkův Dol. Na východním konci vesnice shlíží se v hladině rybníka, napojeného prameny svidnickými, čtyřhranné vysoké věžovité stavení, sloužící nyní za sýpku. Je to bývalá tvrz, která se dosud zachovala v původní podobě ze stol. XV., kdy asi povstala. Je o dvou patrech s okénky na způsob střílen a s dřevěnými podpěrami pro šindelovou střechu. Kol tvrze býval příkop, který byl napouštěn vodou z rybníka, na jehož břehu stojí.

Nejstarši známý držitel tvrze byl Maršík Kosten z Dolu, který se připomíná r. 1408; jeden z nástupců jeho byl Jan Sudek z Dolu, který byl již r. 1475 mrtev a po němž se ves nazývala Dolem Sudkovým. Na počátku XVI. stol. seděl tu Bohuslav z Dolu, poslední z toho rodu († asi r. 1531), a dědily po něm sestry Apolena a Dorota. Při dělení obdržela tvrz a ves Dol s příslušenstvím Apolena, provdaná za Jana Žeharta z Nasavrk. Díl ten dostal se potom Janovi staršímu z Leskovce na Kamenici († 1545), jehož dcera Dorota vdala se za Ladislava Ostrovce z Kralovic a držela vesnice ke svému statku Prosečskému; když pak zemřela († 1564), synové její Strachota a Ladislav je prodali r. 1576 Zdeňkovi z Malovic na Kamenici. Zdeňkův syn Jan († 1598) a vnuk Michael († asi 1606) byli tu poslední toho rodu. Sestra Michalova provdala se za Zikmunda Vencelíka

z Vrchotišť, jemuž odkázala obojí své panství Chýnovské i Kamenické. Vencelík přidal se r. 1618 k odbojným stavům a potrestán odnětím statků. Chýnovsko se všemi vesnicemi, i s těmi, které se počítaly dříve ke Kamenici, mezi nimi i Sudkův Dol, prodány knížeti Janu Oldřichovi z Eggenberka, pánu na Krumlově. Od těch dob patřilo panství držitelům vévodství Krumlovského a s ním přešlo na rod Švarcenberský, k jehož primogenituře dosud náleží. *Fr. Páta.*

SUDKŮV DOL S BÝVALOU TVRZÍ.

BOROVANY.

kres Trhosvinenský náleží k nejvýznačnějším krajům českým, osídleným záhy rozličnými českými kmeny. Zde prostíralo se starobylé Dúdlebsko, které si v X. věku podrobil Slavník a po jeho pádu ujali je Přemyslovci a učinili je krajem českého knížectví. A na této klasické české půdě poznáváme české městečko B o r o v a n y, které vznikly již v době prvního osídlení Dúdlebska.

Prvním známým držitelem panství Borovanského byl pán Vok ze Třeboně a Svin ve XIII. věku. R. 1359 uvádějí se Borovany jako ves s kostelem, farou a statkem. Zde vznikl za 31 let po smrti velkého našeho válečníka Jana Žižky z Trocnova první klášter v Čechách.

Léta Páně 1454 rytíř Petr z Lindy, bohatý měšťan budějovický a linecký a úředník rožmberský, seděním na sousední tvrzi Hluboké, zbudoval u farního kostela zdejšího Augustianský klášter. V XVI. stol. klášter zrušen, leč r. 1631 císařem Ferdinandem II. opět obnoven a přestavěn.

Roku 1785 byl však klášter císařem Josefem II. opět zrušen a krásně zbudované proboštství přestavěno v zámek, jehož průčelí, souměrně rozčleněné rustikou a pilastry, jest krásnou ozdobou jižní strany náměstí

ZÁMEK V BOROVANECH.

borovanského, na kterém vedle pranýře s letopočty 1656 a 1739 stojí prostý kamenný pomník s nápisem: Ja i Žižka z Trocnova. Pod dojmem známého výroku postavili Borované pomník Žižkův r. 1893 zády k zámku.

Stojí klidně, ve vážném a hlubokém přemítání s mocným palcátem v pravici k patě skloněným. Přemítá, a zasmušilým čelem jeho rozlévají se veliké myšlenky o slavném kdysi dramatu nezdolného, velkolepě hrdinného a světodějinného národa husitského . . . .

Každý návštěvník, který zavítá v době duševní únavy v tyto ztichlé a vždy zmlklé, ale svou dobrosrdečností pohostinné končiny české, rád okřívá a načerpává nových sil k tvrdému životu, který jej všude obklopuje. Avšak duchovní povznes a tajemná radost bývá mu vždy skvělou odměnou.

V. V. Tomek.

PACOV.

Na trati českomoravské příčné dráhy Domažlice-Jihlava, na cestě mezi Táborem a Humpolcem leží okresní město Pacov, rozkládající se malebně na dvou svazích, jež můžeme v celé jeho rozloze přehlédnouti od nádražní silnice. „Středem jeho jsou dva kostely, gotický a barokní, jejichž věže spolu s hustým stromovím starého parku, s košatými kaštany, zakrývajícími bílý zámek, a alejí štíhlých topolů tvoří rázovitou a milou silhouetu, chráněnou s celým městem modrým pozadím táhlých vrcholků věrného Stražiště. V levo

ZÁMEK V PACOVĚ.

na konci hřbitovní kostel, v pravo vybíhající domky vesnického rázu zakončují skupinu domů, hojně prohozených stromovím nepostrádatelných zahrad“ (F. Pakosta).

Více než zámek poutají na sebe pozornost návštěvníkovu oba kostely pacovské, zejména děkanský chrám sv. Michala, svérázná to památka jihočeského stavitelství, který byl v nynější podobě vystavěn za Malovců kol r. 1350, ovšem časem doznal různých změn, zejména po velkém požáru roku 1727. Z náměstí vstoupíme na valy, kde stojí bývalý klášterní kostel sv. Václava, krásné práce barokní. Dle plánu z r. 1719 býval mnohem menší, po požáru však r. 1727 byl po pěti letech (1732) přestavěn vlaským stavitelem Calaberem de Monte Carmelo v nynější podobě. Průčelí s vysokým štítem je bohatě členěno a zdobeno sochami a znaky; na straně jižní přiléhá štíhlá, elegantní věž o třech patrech, zakončená osmibokou helmicí s lucernou a bání. Kostel byl po zrušení řádu karmelitán-

ského r. 1787 proměněn v kolnu, a klášter, jehož byl součástí na severozápadním rohu, upraven v zámek.

Zámek, prostá budova bez ozdob, vypíná se na základech starého hradu, jejž na poč. XV. stol. vystavěli na místě tvrze Malovcové, kteří tehdy Pacov od krále Jana koupili. Malovcové drželi Pacov do r. 1528, kdy jej koupili Robmhápové ze Suché, ale již r. 1550 jej prodali Španovským z Lisova, za nichž město dosáhlo největšího rozvoje; tehdy také v XVI. stol. byl hrad přestavován. R. 1618 přechází Pacov v majetek Ladislava Víty ze Rzavého, za něhož město v stálém boji s vrchností upadá. Zadlužené panství bylo Vítovi pro účast na vzpouře zkonfiskováno a v málo letech bylo majetkem několika vrchností, až je roku 1630 koupil Jan st. Černín z Chudenic spolu s manželkou svou Zuzanou roz. z Harasova. R. 1643 stal se držitelem Pacova zeť Černínův Myslík z Hyršova, jenž r. 1666 zemřel a panství odkázal řádu bosých Karmelitánů, kteří se ho ujali podle závěti až po smrti choti dárcovy Barbory r. 1708. Nová duchovní vrchnost jala se hned stavěti klášter; větší část hradu, za Španovských rozšířeného a opevněného, byla zbořena, příkopy zavezeny a srovnány, zejména na straně jižní a jen památka po nich se udržela v pojmenování „na valech“ na straně u kostela; pouze na straně západní jsou příkopy dosud patrny. Část hradu byla také do stavby pojata; je to nynější průčelí do parku, nejstarší část zámku. Ze starých sklepů severního křídla zachovaly se sklepy valeně sklenuté.

Za císaře Josefa II. byl klášter zrušen a připadl i se zbožím Pacovským náboženskému fondu, od něhož panství převzal budějovický biskup hrabě Schaffgotsch (od r. 1803 do r. 1813). Poněvadž panství málo vynášelo, bylo r. 1835 prodáno svob. pánu Gudenusovi, po němž následovali knížata Löwensteinové, kteří v letech sedmdesátých minulého století prodali panství cizímu chabrusu; od toho je koupil vídeňský advokát dr. Adolf Weiss rytíř z Tessbachu.

Zámek doznal ještě dalších změn, zejména v části východní; kde je nyní zahrada, bylo ještě jedno křídlo, jež doplňovalo uzavřenou kvadraturu; to bylo r. 1884 odbouráno a nahrazeno železným plotem. V tomto křídle narodil se r. 1864 básník Antonín Sova, jehož otec byl v Pacově učitelem. *Fr. Páta.*

BRADA.

Zíráme-li od jičínského rybníka „Kníže“ na panorama malebných vrchů věnčících půvabný jičínský kraj na severu a severozápadě, utkví náš udivený zrak sice nejdříve na táhlém lesnatém Táboru a sousedním Kozlovu, hned potom však hlásí se o náš pohled vrch Brada, zdola lesnatý, nahoře holý a jen skrovným ovocným sadem oživený. Jím začíná horský hřbet, táhnoucí se západně ku pestrým skalám Prachovským.

Na vrcholu Brad stával v době dávné hrad, o němž však málo zpráv se zachovalo. V historii dočítáme se pouze jména Načerata z Brady, syna Pakoslava, jenž prý zde v polovici 13. století sídlil. Později patřila prý Brada pánům z Veliše, z Vartenberka a celé řadě české šlechty; dosud z nich žijí Bradští z Labouně. Koncem 15. století hrad pustnul a za panování krále Ferdinanda I. (r. 1533.) připomíná se naposled jako pusté hradiště. Ký div, že prodlením tak dlouhé doby není dnes po zříceninách jeho takřka ani stopy. Pouze na straně severovýchodní možno ještě spatřiti skalnatý val, na východě pak zasypané příkopy a téměř neznatelný zbytek zdi.

Pod vrcholem usmívá se na nás malý gotický kostelík sv. Bartoloměje, zajímavý svými starými malbami a nápisy na stěnách a v klenbě presbytáře, pak dřevěná zvonice se zvony z doby slavného Jiříka z Poděbrad.

Vrchol Brad i rozsáhlý les pod nimi bývají cílem četných výletů turistických i vycházek jičínského obyvatelstva. Za hodinu lze sem z Jičína doraziti přes osadu Rybníček a pokochati se překrásnou vyhlídkou na celý jičínský kraj, věnčený na jihu malebnými vrchy Velišem a Loretou, na jihozápadě černými lesy u Sv. Trojice, vrchem Houserem, na západě romantickými Prachovskými skalami, táhlou Přivyšinou, na severozápadě Českým rájem s královskými Troskami, na severu lesnatými vrchy Kozlovem a Táborem s rozhlednou a na severovýchodě Kumburkem a Bradlcem a konečně na východě kuželovitým Zebínem, Čeřovkou a jihovýchodně táhlým hřbetem Konecchlumským. Uprostřed tohoto nádherného panoramatu kyne nám útulný Jičín se svojí temněšedou věžovou bránou a pod Velišem a Loretou leskne se hladina ostruženských rybníků. Právem zajisté tvrdí znalci jičínského kraje, že vyhlídka tato je jednou z nejimposantnějších celého okolí.

Naposled v dějinném roce 1866 stal se vrch Brada bodem historicky důležitým. Tehdáž obsazen byl rakouským dělostřelectvem, jež metalo

odtud střely proti pruským vojům postupujícím od Turnova. Bylo to v den svatého Petra a Pavla a v paměť jeho vztýčil zde r. 1891 zvěčnělý Ervín hrabě Šlik veliký dubový kříž a po jeho bocích sochy sv. Petra a Pavla jako nejvyšší ze všech hojných okolních pomníků nad mnoha společnými hroby četných obětí války...

Milý jest pobyt ve stínu lesů bradských a pěkná odtud procházka sousední Přivyšinou k Prachovským skalám. Dojmem nevylíčitelným působí odtud v měsíci září pozorování západu slunce, ztrácejícího se v záplavě požáru za oběma jehlanci Trosek. Přijděte jednou shlédnout velkolepé toto divadlo krásné přírody Českého ráje! *Jan Kamenický.*

ZÁMEK ŠTIŘIMSKÝ.

ŠTIŘIM.

ýchodněji Dolních Jirčan, v kraji Jílovském, pobliže Pyšel, spatřujeme silnici v objetí věkovitých kmenů, zvláště rozložitých, spanilých, měkce se vždy rozhlížejících lip, mezi dvěma rybníky, jichž celé nádherné a zdobným hávem vypravené okolí, hojně jsouc stromovím i křovím posázeno, budí dojem anglické jakés krajiny, rozkládá se útulná ves Štiřim. Zde uvítá příchozího návštěvníka ladný, skoro bychom řekli dětsky nesmělý zámek svobodných pánů Ringhofferův a před ním úpravná kaple Nanebevzetí Matky Boží.

Vnadný a rozkošný jest tento zámek o jednom patře s imposantním, terasovým vchodem, zdobeným výtvory skulptury.

Celý zdejší kout přísluší k nejkrásnějším a nejpečlivěji pěstovaným krajinkám naší čarosmavé vlasti České. A kolem jezera žírných niv a buj-

ných lučin, které k roztouženým návštěvníkům promlouvají nejluznější, rajskou mluvou a osvěžují je svým růženným dechem, takže zapomenou zde na truchlé dojmy všedního, zaprášeného života a myšlenky jako nebeské jiskérky zablesknou a zahoří mnohou uhnětenou hlavou. A nový život alespoň na okamžik zrosí naši vzdouvající se a radostně zase jednou dýchající a blahem rozechvělou hruď. *V. V. Tomek.*

ZAVLEKOV.

ZAVLEKOV.

Silnicí erární od Horažďovic přes město Hory Stříbrné do Klatov vedoucí dojdeme směrem západním asi za hodinu do vsi Zavlekova, nyní jen Zamlekova nazývané, kamž také silnice od Planice jižně na ves Hnačov a kolem rybníka Hnačovského vedená ústí. Při samé vsi vypíná se strmá skalka, na které trčí dosud trosky někdejší tvrze nebo

spiše hradu Zavlekova, který založen byl podle vší pravděpodobnosti pánem Dluhomilem z Vilhartic, jenž se také prvně „ze Zavlekova“ psal. Z rodu tohoto přešel hrad Zavlekovský koupi léta Páně 1480 na pána Půtu Švihovského z Ryžemberka, jehož syn Břetislav zastavil statek otcovský na tři leta pánu Přibíkovi z Chlumu.

Již tehdá byl hrad, jinak velmi pevný a hmotnatý, téměř zcela opuštěným a pustým. Průběhem dalších století měnil hrad i zboží Zavlekovské dosti často své pány a držitele, až posléze léta 1739 pán Václav Maryan z Pöttingu na Nalžovech zboží to i s pustým hradem koupil a ku panství svému připojil.

Po dlouhých, jako nekonečná proláklina se vinoucích staletích dosnil a ukončil již dávno bujarý, zářící svůj život Zavlekovský ten hrad, který jen v záři sluneční ztápí ještě dnes svou milou, skromně zrýsovanou silhuettu, jež obestírá jakýmsi vážným stínem ty domky, které u pat jeho holdují tiše a pokorně sestárlému a sešlému vládci celého kraje.

I ta pustá, strmá skalka, která láskyplně za podnoží slouží ještě dnes vetchým již ssutinám a dávno vyšlému životu z rozradostněných a přátelsky vždy hledících zdí a přítulných síní, dnes teskní dojemnou sirobou a bezútěšně halí se jen v svůj kostrbatý, tvrdý, skalistý a chudý háv.

V. V. Tomek.

ŽEROTÍN.

Mezi velikou obcí Hříškovem a starobylou Novou Vsí v lounském kraji stávala v dobách předbělohorských vesnice Březí, kterou připomínají dosud zde zachované sklepy a jméno této místní polohy. A na jihu dívá se zklidněným a přirozeně líbezným pohledem s vysoké stráně do malebného Vinařického údolí malá Hvížďalka, od které, minuvše hájovnu a myslivnu s vilou Herberštejnskou, směrem východním poetickými a lahodnými lesními partiemi dojdeme za nebeského ticha a klidu staroslavné, imposantní zříceniny hradu Žerotína, původiště to soujmenného českého rodu panského, znaku černé orlice s fialami, proslulého v podivuhodných, zářivých dějinách našich bohatými a velmožnými pány Plichty, Habarty a Jaroslavy.

Poslední rozžehnal se s životem za slavného a rekovného krále českého Jiříka z Poděbrad.

Spatřujeme zde dnes ovšem skrovné jenom trosky slavného někdejšího památníka české moci a hrdosti. Hrad Žerotín v opuštěnost upadl a v ssutiny své se shroutil a bolestně znenáhla rozpadal po nemilosrdném,

tvrdém a nelidském vydrancováni švédském léta 1639. A černou, nelitostnou a nenahraditelnou zkázu jeho uspíšili také zcela bezmyšlenkově a hluše ztupělí obyvatelé podhradní, kteří hromadně odváželi odtud stavivo a bortili surově bezmocná cimbuří, hlásné věže, bdělé vždy brány a ostražité, věrné a mateřsky něžné, láskyplné hradní zdi.

A návštěvník, který v blahé touze a s blaženou myslí sem zavítá, se domnívá ve své ideální, nezkažené a dosud nezardousené představě, jakoby

ŽEROTÍN.

vysoký pilíř Žerotína namáhal se spatřiti chovance svého, klášter v Panenském Týnci, založený Klariskám blahoslavené Anežky Přemyslovny zdejšími pány a držiteli. Kosti slavných pánů ze Žerotína z rozmetané hrobky kláštera zdejšího v letech padesátých minulého století zakopány byly pod novým zámkem v místě, kde stojí vysoký, spanilý smrk pod balkonem na straně východní.

Šum dávných zvěstí zakrouží jako zbloudilá holubice roztesknënou hlavou. V mlhavých dálavách vyvstává před zrakoma citlivého návštěvnika

skvostná, barvitá a slávyplná epopej velkých, slavných držitelů hradu Žerotína. Hruď se šíří a srdce bije rychleji a prudčeji. Zdá se, jakoby vlnobití zašlých věků tlouklo na rozpadlé již brány slavného pomníku, kterému dnes naslouchá jen ztulené listoví vzrostlého stromoví a které poslední vtiskuje zanícené, horké polibky v šedé líce zmírajícího, hasnoucího Žerotínova pilíře. Smrt zpupně a v šklebivém posměchu kráčí kolem chrastivým příšerným svým kročejem ....

A hrad Žerotín, sivohlavý stařík, se svými mechem a lišejníky porostlými nedužívými zdmi, které v úctyhodném svém stáří se tu podnes tyčí a smutné své pohledy v dál a dáli toužebně a neskonale vlídně posílají, sní svou sladkou, vznešenou pohádku přeběhlých věků.

U paty jeho leží krásná česká země, věčná tepna všech dobrých a vděčných jejích synův.

Brány a věže hradu Žerotína slyšely chorál českého lidu, kdy korouhve vlály v čele sevřených řad, slyšely zvony bíti na poplach ze sousedních vísek a osad, viděly dým spálených vesnic stoupati a vznášeti se k zachmuřenému nebi.

Láskyplně zíral hrad Žerotín na okolní svůj kraj, na své dítě, které rostlo pod jeho ochrannými křídly. A viděl jej mnohdy krváceti pod ranami vlastních synů.

Než zřel i jeho slávu a vznešenost, která důstojně plula k výšinám azurného nebe.

A zlatá srdce velikých synů národa i jeho dcer vděčně kladou dnes slastný snítek blahých svých vzpomínek k nohám zachmuřeného, umírajícího již bohatýra, z jehož zraků dávno vyprchal svit a vykanuly poslední démantné slzy .... *V. V. Tomek.*

OBSAH*

* Strany 257—272 byly vpředu díla nedopatřením označeny mylně číslicemi 157—172.

SEZNAM VYOBRAZENÍ.